ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקווי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצְאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטז.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי |
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְהוָה דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לְמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב״ה, כ״ב סיון, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על הודעתו מיום הולדת שלו. ולפלא שאינו מזכיר דבר מהקביעות עתים שלו ומשיעוריו בתורת הנגלה ותורת החסידות נוסף על שמירת שלשת השיעורים השוים לכל נפש מתקנת כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע בחומש תהלים ותניא הידועים, ווארום דאס מיינט מען דאך יעדערערן

המשך בעמוד כ

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטו, קטז ..... ג

ג) מאמר ד״ה בהעלותך את הנרות וגו׳
שבת פרשת בהעלותך, י״ט סיון, ה׳תשכ״ד ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת בהעלותך,
י״ט סיון, ה׳תשכ״ה ..... יא

ה) לקוטי שיחות פרשת בהעלותך ..... יד

ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כ

ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בהעלותך ..... כא

ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בהעלותך ..... כב

ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בהעלותך ..... נ

י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת בהעלותך ..... נא

יא) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת בהעלותך ..... ס

יב) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... סב

שיעורי רמב״ם

יג) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת בהעלותך ..... סה

יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בהעלותך ..... קי

טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת בהעלותך ..... קלב

טז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק כז, איוב פרק ג ..... קלד

יז) משניות – מסכת דמאי
ביאור קהתי ..... קלו

יח) עין יעקב מסכת סוכה ..... קמג

יט) מסכת בבא קמא עם ביאורים
מדף יט עד דף כה ..... קמד

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קעז

כא) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... קעז

כב) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... קפ

כג) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... קפב

כד) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קפב

כה) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קפג

כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... קפג

כז) ספר המאמרים ה׳תש״י
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קפד

כח) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קפו

כט) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קפז

ל) פרקי אבות פרק ב ..... קפח

לא) חומש לקריאה לציבור לשבת פ׳ בהעלותך ..... קפט

לב) לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך ..... קצח

לג) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... קצט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתחילת פרשת השבוע, "וידבר ה' אל משה לאמור, דבר אל אהרן ואמרת אליו".

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת וְגוֹ'[1] אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות.

הִנֵּה מַה שֶּׁכָּתוּב בפסוק זה, "בהעלותך את הנרות", **"נֵרוֹת" לְשׁוֹן רַבִּים,** מכוון **בְּפַשְׁטוּת עַל נֵרוֹת הַמְנוֹרָה שֶׁהָיוּ שִׁבְעָה נֵרוֹת. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם שֶׁ"נֵּרוֹת" לְשׁוֹן רַבִּים, רוֹמֵז עַל שְׁנֵי סוּגֵי נֵר.** הסוג **הָאֶחָד הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב**[2] **נֵר יְהוָה נִשְׁמַת אָדָם** כלומר, היהודי נקרא נר, **וְהַשֵּׁנִי** הסוג השני של נר **הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב**[3] **כִּי אַתָּה תָּאִיר נֵרִי יְהוָה,** כלומר, הקדוש־ברוך־הוא נקרא נר, **וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[4] במדרש **אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָאָדָם, נֵרִי בְיָדְךָ וְנֵרְךָ בְּיָדִי כוּ'** (וכהמשך דברי המדרש, נרי בידך זו התורה דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, ונרך בידי זו הנפש דכתיב נר הוי' נשמת אדם [וה' אומר לאדם], אם שמרת את נרי אני משמר את נרך). **וְעַל זֶה נֶאֱמַר בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת** הכוונה **עַל שְׁנֵי הַנֵּרוֹת** האדם והקדוש־ברוך־הוא, **"נֵר יְהוָה נִשְׁמַת אָדָם", וְ"כִּי אַתָּה תָּאִיר נֵרִי יְהוָה", וּבִשְׁנֵיהֶם** בשני העניינים, היינו הן בנפש האדם והן בענייני אלוקות והתורה **צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת"** את שני סוגי הנרות, כפי שממשיך ומבאר.

ב) וְיוּבָן בְּהַקְדִּים הַמְבֹאָר בְּ'תּוֹרָה אוֹר' דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת צִיּוֹן[5] **[שֶׁפְּסוּק זֶה הוּא הַתְחָלַת הַהַפְטָרָה דְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ**[6]**, וְיֻשְׁנָם כַּמָּה וְכַמָּה מַאֲמָרִים הַשַּׁיָּכִים לְפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ, שֶׁמַּתְחִילִים בְּפָסוּק זֶה] בְּבֵאוּר הַטַּעַם שֶׁ'כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל' נִקְרֵאת בְּשֵׁם 'בַּת', דְּאִיתָא בְּמִדְרָשׁ**[7] **מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת כוּ' לֹא זָז מֵחַבְּבָהּ עַד שֶׁקְּרָאָהּ בְּתִּי כוּ', לֹא זָז מֵחַבְּבָהּ עַד שֶׁקְּרָאָהּ אִמִּי וְכוּ'.**

וזה לשון המדרש על הכתוב "צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו": "אמר רבי יצחק, חזרתי בכל המקרא ולא מצאתי שעשתה בת־שבע עטרה לשלמה. רבי שמעון בר יוחאי שאל את ר' אלעזר ברבי יוסי אפשר ששמעת מאביך מהו 'בעטרה שעטרה לו אמו?', אמר לו: הן. משל למלך שהייתה לו בת יחידה והיה מחבבה ביותר מדאי. והיה קורא אותה 'בתי'. לא זז מחבבה עד שקראה 'אחותי' ועד שקראה 'אמי'. כך הקב"ה בתחילה קרא לישראל 'בת' שנאמר 'שמעי בת וראי והטי אוזנך ושכחי עמך ובית אביך'. לא זז מחבבן עד שקראן 'אחותי' שנאמר 'פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קווצותי רסיסי לילה'. לא זז מחבבן עד שקראן 'אמי' שנאמר 'הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי האזינו כי תורה מאתי תצא ומשפטי לאור עמים ארגיע'. עמד רבי שמעון בר יוחאי ונשקו על ראשו".

וּמַקְדִּים אדמו"ר הזקן במאמר ב'תורה אור' **שֶׁצָּרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב "נֵר יְהוָה נִשְׁמַת אָדָם", הַיְנוּ, שֶׁהַנְּשָׁמָה קְרוּיָה נֵר שֶׁל שֵׁם יְהוָה, וְהֵרִי פַּעַם אָמַר הַכָּתוּב "כִּי אַתָּה תָּאִיר נֵרִי יְהוָה", הַיְנוּ שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נִקְרָא נֵר שֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁשְּׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ, "כִּי אַתָּה נֵרִי יְהוָה", וְ"נֵר יְהוָה נִשְׁמַת אָדָם"** הַמְּשָׁכִים בְּשִׁנֵּי הַפְּסוּקִים **"כִּי אַתָּה**

בס"ד. שבת פרשת בהעלותך, י"ט סיון, ה'תשכ"ד

(הנחה בלתי מוגה)

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת וְגוֹ'[1]. הִנֵּה מַה שֶּׁכָּתוּב "נֵרוֹת" לְשׁוֹן רַבִּים, קָאֵי בְּפַשְׁטוּת עַל נֵרוֹת הַמְנוֹרָה שֶׁהָיוּ שִׁבְעָה נֵרוֹת. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם שֶׁ"נֵּרוֹת" לְשׁוֹן רַבִּים, רוֹמֵז עַל שְׁנֵי סוּגֵי נֵר. הָאֶחָד הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב[2] נֵר יְהוָה נִשְׁמַת אָדָם, וְהַשֵּׁנִי הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב[3] כִּי אַתָּה תָּאִיר נֵרִי יְהוָה, וּכְמַאֲמַר רַז"ל[4] אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָאָדָם, נֵרִי בְיָדְךָ וְנֵרְךָ בְּיָדִי כוּ'. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת, שֶׁקָּאֵי עַל שְׁנֵי הַנֵּרוֹת, "נֵר יְהוָה נִשְׁמַת אָדָם", וְ"כִּי אַתָּה תָּאִיר נֵרִי יְהוָה", וּבִשְׁנֵיהֶם צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת".

ב) **וְיוּבָן** בְּהַקְדִּים הַמְבֹאָר בְּ'תּוֹרָה אוֹר' דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת צִיּוֹן[5] [שֶׁפְּסוּק זֶה הוּא הַתְחָלַת הַהַפְטָרָה דְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ[6], וְיֻשְׁנָם כַּמָּה וְכַמָּה מַאֲמָרִים הַשַּׁיָּכִים לְפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ, שֶׁמַּתְחִילִים בְּפָסוּק זֶה] בְּבֵאוּר הַטַּעַם שֶׁ'כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל' נִקְרֵאת בְּשֵׁם 'בַּת', דְּאִיתָא בְּמִדְרָשׁ[7] מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת כוּ' לֹא זָז מֵחַבְּבָהּ עַד שֶׁקְּרָאָהּ בְּתִּי כוּ', לֹא זָז מֵחַבְּבָהּ עַד שֶׁקְּרָאָהּ אִמִּי וְכוּ'. וּמַקְדִּים שֶׁצָּרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב "נֵר יְהוָה נִשְׁמַת אָדָם", הַיְנוּ, שֶׁהַנְּשָׁמָה קְרוּיָה נֵר שֶׁל שֵׁם יְהוָה, וְהֵרִי פַּעַם אָמַר הַכָּתוּב "כִּי אַתָּה תָּאִיר נֵרִי יְהוָה", הַיְנוּ שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נִקְרָא נֵר שֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁשְּׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ, "כִּי אַתָּה נֵרִי יְהוָה", וְ"נֵר יְהוָה נִשְׁמַת אָדָם" הַמְּשָׁכִים בְּשִׁנֵּי הַפְּסוּקִים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

---

1) ריש פרשתנו. 2) משלי כ, כז. 3) שמואל־ב כב, כט. 4) דב"ר פ"ד, ד. 5) ראה תו"א מקץ לו, א ואילך. ועם הגהות — אוה"ת חנוכה שיג, ב ואילך. וראה סה"מ תרכ"ז ע' שכא ואילך (הנחת אדמו"ר מהר"ש (גוכתי"ק) ממאמר הצ"צ ש"פ בהעלותך תרט"ז), ובהנסמן שם. 6) זכרי' ב, טו. 7) שמו"ר ס"פ פקודי. שהש"ר ספ"ג.

ביאור בדרך אפשר

נֵרִי חֲוֵ"ר, וְ"נֵר חֲוָ"ר נִשְׁמַת אָדָם", הֵם בְּהֶתְאֵם לִשְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּ"בְתִי" וְ"אִמִּי" הנזכרים במדרש כשמות שהקדוש־ברוך־הוא קורא לבני ישראל. וְהַיְנוּ, דְּמַה שֶּׁכָּתוּב "כִּי אַתָּה נֵרִי חֲוָ"ר", שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא נֵר שֶׁמֵּאִיר משפיע אור לְיִשְׂרָאֵל, הֵרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם הַמְקַבְּלִים את האור והשפע מאת הקדוש־ברוך־הוא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "בְּתִי", שֶׁהַבַּת היא בְּבְחִינַת מְקַבֵּל כמבואר בהרחבה בקבלה וחסידות - שהבן, הזכר, מסמל את בחינת המשפיע, והבת, הנקבה, מסמלת את בחינת המקבל. וּמַה שֶּׁכָּתוּב "נֵר חֲוָ"ר נִשְׁמַת אָדָם", שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם נֵר שֶׁמֵּאִיר לַחֲוָ"ר[8], הֵרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁהַנִּשְׁמוֹת הֵם בִּבְחִינַת מַשְׁפִּיעַ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "אִמִּי" והרי האם משפיעה ונותנת לילדיה.

ג) **וּמַמְשִׁיךְ** בַּמַּאֲמָר, אַף הָעִנְיָן יוּבָן בְּהַקְדִּים עִנְיָן מַה שֶּׁכָּתוּב[9] כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָ־הּ. וּמוֹסִיף הַ'צֶּמַח צֶדֶק' בְּהַגָּהָה[10], שֶׁמַּה שֶּׁהַקְּדִים רַבֵּנוּ זי"ע בַּפְּסוּק "כֹּל הַנְּשָׁמָה" הוּא מִפְּנֵי שֶׁעַלְיַת הַמַּלְכוּת הִיא בִּבְחִינַת "אִמִּי", בְּחִינַת בִּינָה, וּנְשָׁמָה הִיא גַּם־כֵּן בְּחִינַת בִּינָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[11] נִשְׁמַת שַׁדַּ"י תְּבִינֵם, לָכֵן הִקְדִּים בְּפָסוּק זֶה "וְנִשְׁמָה תְּהַלֵּל יָ־הּ". וּמְבָאֵר, שֶׁ"תְּהַלֵּל" הוּא מִלְּשׁוֹן "בְּהִילוּ נֵרוֹ עַל רֹאשִׁי"[12], שֶׁהוּא לְשׁוֹן הָאָרָה, דְּקָאֵי עַל הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת שֶׁהִיא מֵהָאָרָה בִּלְבַד אַף כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עִנְיַן שֶׁל הָאָרָה מועטת ולא גילוי האין־סוף עצמו, על מנת לברוא עולמות ונבראים מוגבלים, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה עִנְיַן הַצִּמְצוּם של האור האין־סוף הבלי־גבול. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[13] בנבואת ישעיה כִּי בְּיָ־ה ה' צ֥וּר עוֹלָמִים, וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל[14] בגמרא שהפסוק נדרש כך שהקדוש־ברוך־הוא ברא 'עולמים', העולם הזה והעולם הבא באמצעות האותיות יו"ד וה"א, העולם הזה נברא בה' (ככתוב 'אלה תולדות השמים והארץ בהיבראם' ודורשים בה' בראם) בְּיוּ"ד נִבְרָא הָעוֹלָם הַבָּא, הַיְנוּ, שֶׁכְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת עוֹלָם הַבָּא שגם הוא הארה מאור האין־סוף - הֵרֵי זֶה עַל־יְדֵי אוֹת יו"ד, שֶׁהוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הִנֵּה עוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּהֵ"א שיש לה אורך ורוחב והיא מורה על צמצום פחות מאות יו"ד שהיא נקודה בלבד, כִּי[15] אִלּוּ הָיְתָה גַּם בְּרִיאַת עוֹלָם הַזֶּה עַל־יְדֵי יו"ד, הָיָה הַחַיּוּת מְצוּמְצָם יוֹתֵר מִדַּאי, וְאָז הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים הכוחות שמחוץ לגבול הקדושה יונקים את חיותם כתוצאה מצמצומים רבים באור האלוקי, ואם הצמצום הוא יותר מדי, עלול להיות מצב בו יקבלו חיות יתירה. וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּעִנְיַן הַשְׁעָרוֹת[16], שֶׁבְּנָזִיר הֵרֵי זֶה עִנְיָן שֶׁל קְדוּשָׁה, שהם חלק מהגוף החי אבל יש בהם חיות מצומצמת מאד, שֶׁבְּנָזִיר שקיבל על עצמו לא לשתות יין, לא להיטמא ולא להסתפר הֵרֵי זֶה השערות עִנְיָן בִּינָה שכתוב 'אם הבנים שמחה' ולפי הפירוש הפנימי הכוונה לבחינת בינה שהיא ה'אימא' המולידה את המידות,

ביאור בדרך אפשר

1 נִשְׁמַת אָדָם", הֵם בְּהֶתְאֵם לִשְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּ"בְתִי"
2 וְ"אִמִּי". וְהַיְנוּ, דְּמַה שֶּׁכָּתוּב "כִּי אַתָּה נֵרִי חֲוָ"ר",
3 שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא נֵר שֶׁמֵּאִיר לְיִשְׂרָאֵל,
4 הֵרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם הַמְקַבְּלִים,
5 שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "בְּתִי", שֶׁהַבַּת הִיא בְּבְחִינַת מְקַבֵּל.
6 וּמַה שֶּׁכָּתוּב "נֵר חֲוָ"ר נִשְׁמַת אָדָם", שֶׁנִּשְׁמוֹת
7 יִשְׂרָאֵל הֵם נֵר שֶׁמֵּאִיר לַחֲוָ"ר[8], הֵרֵי זֶה בְּאוֹפֶן
8 שֶׁהַנִּשְׁמוֹת הֵם בִּבְחִינַת מַשְׁפִּיעַ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן
9 "אִמִּי".
10 ג) **וּמַמְשִׁיךְ** בַּמַּאֲמָר, אַף הָעִנְיָן יוּבָן בְּהַקְדִּים
11 עִנְיַן מַה שֶּׁכָּתוּב[9] כֹּל הַנְּשָׁמָה
12 תְּהַלֵּל יָ־הּ. וּמוֹסִיף הַ'צֶּמַח צֶדֶק' בְּהַגָּהָה[10],
13 שֶׁמַּה שֶּׁהִקְדִּים רַבֵּנוּ ז"ל בַּפְּסוּק "כֹּל הַנְּשָׁמָה"
14 הוּא מִפְּנֵי שֶׁעַלְיַת הַמַּלְכוּת הִיא בִּבְחִינַת "אִמִּי",
15 בְּחִינַת בִּינָה, וּנְשָׁמָה הִיא גַּם־כֵּן בְּחִינַת בִּינָה,
16 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[11] נִשְׁמַת שַׁדַּ"י תְּבִינֵם, לָכֵן הִקְדִּים
17 בְּפָסוּק זֶה. וּמְבָאֵר, שֶׁ"תְּהַלֵּל" הוּא מִלְּשׁוֹן
18 "בְּהִילוּ נֵרוֹ עַל רֹאשִׁי"[12], שֶׁהוּא לְשׁוֹן הָאָרָה,
19 דְּקָאֵי עַל הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת שֶׁהִיא מֵהָאָרָה
20 בִּלְבַד. אַף כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עִנְיַן שֶׁל הָאָרָה,
21 צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה עִנְיַן הַצִּמְצוּם. וְזֶהוּ מַה
22 שֶּׁכָּתוּב[13] כִּי בְיָ־ה ה' צ֥וּר עוֹלָמִים, וְאָמְרוּ
23 חֲכָמֵינוּ ז"ל[14] בְּיוּ"ד נִבְרָא הָעוֹלָם הַבָּא, הַיְנוּ,
24 שֶׁכְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת עוֹלָם הַבָּא - הֵרֵי
25 זֶה עַל־יְדֵי אוֹת יו"ד, שֶׁהוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם.
26 וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הִנֵּה עוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּהֵ"א, כִּי[15]
27 אִלּוּ הָיְתָה גַּם בְּרִיאַת עוֹלָם הַזֶּה עַל־יְדֵי יו"ד,
28 הָיָה הַחַיּוּת מְצוּמְצָם יוֹתֵר מִדַּאי, וְאָז הָיָה יָכוֹל
29 לִהְיוֹת יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים. וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּעִנְיַן
30 הַשְּׂעָרוֹת[16], שֶׁבְּנָזִיר הֵרֵי זֶה עִנְיָן שֶׁל קְדוּשָׁה,

ביאור בדרך אפשר

וְנִשְׁמָה הִיא גַּם־כֵּן בְּחִינַת בִּינָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[11] נִשְׁמַת שַׁדַּ"י תְּבִינֵם, לָכֵן הִקְדִּים בְּפָסוּק זֶה "וְנִשְׁמָה תְּהַלֵּל יָ־הּ". וּמְבָאֵר, שֶׁ"תְּהַלֵּל" הוּא מִלְּשׁוֹן "בְּהִילוּ נֵרוֹ עַל רֹאשִׁי"[12], שֶׁהוּא לְשׁוֹן הָאָרָה, דְּקָאֵי עַל הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת שֶׁהִיא מֵהָאָרָה בִּלְבַד אַף כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עִנְיַן שֶׁל הָאָרָה מועטת ולא גילוי האין־סוף עצמו, על מנת לברוא עולמות ונבראים מוגבלים, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה עִנְיַן הַצִּמְצוּם של האור האין־סוף הבלי־גבול. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[13] בנבואת ישעיה כִּי בְיָ־ה ה' צ֥וּר עוֹלָמִים, וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל[14] בגמרא שהפסוק נדרש כך שהקדוש־ברוך־הוא ברא 'עולמים', העולם הזה והעולם הבא באמצעות האותיות יו"ד וה"א, העולם הזה נברא בה' (ככתוב 'אלה תולדות השמים והארץ בהיבראם' ודורשים בה' בראם) בְּיוּ"ד נִבְרָא הָעוֹלָם הַבָּא, הַיְנוּ, שֶׁכְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת עוֹלָם הַבָּא שגם הוא הארה מאור האין־סוף - הֵרֵי זֶה עַל־יְדֵי אוֹת יו"ד, שֶׁהוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הִנֵּה עוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּהֵ"א שיש לה אורך ורוחב והיא מורה על צמצום פחות מאות יו"ד שהיא נקודה בלבד, כִּי[15] אִלּוּ הָיְתָה גַּם בְּרִיאַת עוֹלָם הַזֶּה עַל־יְדֵי יו"ד, הָיָה הַחַיּוּת מְצוּמְצָם יוֹתֵר מִדַּאי, וְאָז הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים הכוחות שמחוץ לגבול הקדושה יונקים את חיותם כתוצאה מצמצומים רבים באור האלוקי, ואם הצמצום הוא יותר מדי, עלול להיות מצב בו יקבלו חיות יתירה. וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּעִנְיַן הַשְּׂעָרוֹת[16], שֶׁבְּנָזִיר הֵרֵי זֶה עִנְיָן שֶׁל קְדוּשָׁה, שהם חלק מהגוף החי אבל יש בהם חיות מצומצמת מאד, שֶׁבְּנָזִיר שקיבל על עצמו לא לשתות יין, לא להיטמא ולא להסתפר הֵרֵי זֶה השערות עִנְיָן בִּינָה שכתוב 'אם הבנים שמחה' ולפי הפירוש הפנימי הכוונה לבחינת בינה שהיא ה'אימא' המולידה את המידות, בְּבְחִינַת "אִמִּי", בְּחִינַת בִּינָה כְּכתוב 'אם הבנים שמחה' ולפי

8) ראה במדב"ר פט"ו, ה. 9) תהלים קנ, ו. 10) סה"מ תרכ"ז ע' שכב. 11) איוב לב, ח. 12) שם כט, ג. 13) ישעי' כו, ד. 14) מנחות כט, ב. 15) ראה לקו"ת ר"פ בשלח. 16) ראה לקו"ת אמור לא, סע"ד ואילך. סהמ"צ להצ"צ קד, סע"ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[17] ״קָדֹשׁ יִהְיֶה, גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר ראשׁוֹ״, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּלְוִיִּם נֶאֱמַר[18] וְהֶעֱבִירוּ תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרָם (דְּלֹא כְּמוֹ בַּכֹּהֲנִים, וּבִפְרָט בְּכֹהֵן גָּדוֹל, שֶׁהַשְּׂעָרוֹת הֵן הַמְשָׁכוֹת עֶלְיוֹנוֹת כו׳[19], וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּאִשָּׁה, שֶׁאָמְרוּ חֲז״ל[20] שֵׂעָר בְּאִשָּׁה עֶרְוָה. וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁעִנְיַן הַשְּׂעָרוֹת הֵן הַמְשָׁכוֹת מְצוּמְצָמֶת בְּיוֹתֵר, כְּמָשָׁל מוֹרֶה עַל הַמְשָׁכָה מְצוּמְצֶמֶת בְּיוֹתֵר, כְּמָשָׁל הַשְּׂעָרָה שֶׁעִם הֱיוֹת שֶׁנִּמְשָׁךְ בָּהּ חִיּוּת מֵהַמֹּחַ, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה בָּהּ עִנְיַן הַגִּדּוּל, חֲרֵי זֶה רַק חִיּוּת מְצוּמְצָם בְּיוֹתֵר עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁבְּהֶחְתֵּךְ הַשְּׂעָרָה לֹא יְכֹאַב לַמֹּחַ כְּלָל (דְּלֹא כְּמוֹ אֲבָרִי הַגּוּף שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם רִבּוּי חַיּוּת כו׳). וְלָכֵן שַׂיָּךְ עִנְיַן הַקְדּוּשָׁה לְבְחִינַת שְׂעָרוֹת, דְּדַוְקָא הַשְּׂעָרָה מוֹרָה עַל עִנְיַן הַקְּדוּשָׁה לִהְיוֹתָהּ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל מִן הַמְּגוּנֶּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[21] וּשְׂעַר רֵישֵׁיהּ כַּעֲמַר נָקִא וְשֵׂעָר רֹאשׁוֹ כַּצֶּמֶר נָקִי. אֲבָל לְמַטָּה בְּתוֹךְ גִּדְרֵי הָעוֹלָם הַמּוּגְבָּל אִי־אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ שְׂעָרוֹת עַל־יְדֵי שֶׁעִנְיַן הַשְּׂעָרוֹת הֵן הַמְשָׁכוֹת עֶלְיוֹנוֹת כו׳[19] כמבואר ב׳לקוטי תורה׳ לאדמו״ר הזקן, ״בלויים נאמר והעבירו תער כי מפני שהלויים הם מסטרא דשמאלא מבחינת גבורות, על כן אדרבה צריך שלא יצא מהם ההמשכה עוד בבחינת שערות וצמצוצים... ודווקא בכוהנים ששורשם מבחינת ורב חסד אז השערות הם המשכת עליונות. ואדרבה דווקא בבחינת שערות לבד יכול להיות הגילוי וההמשכה מבחינה זו שאם לא כן לא יוכלו להכיל. מה־שאין־כן בלויים אין צריך להיות שערות כו׳), וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּאִשָּׁה שגם בה השערות הם דבר לא רצוי, שֶׁאָמְרוּ חֲז״ל[20] שֵׂעָר בְּאִשָּׁה עֶרְוָה. וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁעִנְיַן הַשְּׂעָרוֹת מוֹרֶה עַל הַמְשָׁכָה וגילוי של אור אלוקי מְצוּמְצֶמֶת בְּיוֹתֵר, כְּמָשָׁל הַשְּׂעָרָה שֶׁעִם הֱיוֹת שֶׁנִּמְשָׁךְ בָּהּ חִיּוּת מֵהַמֹּחַ, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה בָּהּ עִנְיַן הַגִּדּוּל, חֲרֵי זֶה רַק חִיּוּת מְצוּמְצָם בְּיוֹתֵר עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁבְּהֶחְתֵּךְ הַשְּׂעָרָה לֹא יְכֹאַב לַמֹּחַ כְּלָל (דְּלֹא כְּמוֹ אֲבָרִי הַגּוּף שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם רִבּוּי חַיּוּת כו׳). וְלָכֵן שַׂיָּךְ עִנְיַן הַקְּדוּשָׁה לְבְחִינַת שְׂעָרוֹת, דְּדַוְקָא הַשְּׂעָרָה מוֹרָה עַל עִנְיַן הַקְּדוּשָׁה לִהְיוֹתָהּ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל מִן הַמְּגוּנֶּה רַק עַל־יְדֵי שְׂעָרוֹת דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[21] וּשְׂעַר רֵישֵׁיהּ כַּעֲמַר נָקִא. אֲבָל לְמַטָּה אִי־אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ שְׂעָרוֹת עַל־יְדֵי שֶׁיִּמּוּשָׁךְ מִמֶּנּוּ הַמְשָׁכָה רַק עַל־יְדֵי בְּחִינַת שְׂעָרוֹת דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁעַר בְּאִשָּׁה עֶרְוָה, כִּי ׳אִשָּׁה׳ רוֹמֵז לִבְחִינַת הַחַיּוּת הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בָּעוֹלָמוֹת שֶׁהוּא בְּחִינַת נוּקְבָא, וּכְשֶׁיִּמּוּשָׁךְ מִשָּׁם בְּאוֹפֶן שֶׁל צְמָצוּם עַל־יְדֵי שְׂעָרוֹת, הִנֵּה מַחֲמַת רִבּוּי הַצְמָצוּמִים יוּכַל לִהְיוֹת יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים. וְזֶהוּ שֶׁשְּׂעַר הָאִשָּׁה צָרִיךְ לִהְיוֹת מְכוּסֶּה[22], הַיְנוּ, שֶׁעִנְיַן הַצְמָצוּם לֹא יִהְיֶה בְּגִלּוּי כי כאשר הצמצום ניכר ונראה הרי זה צמצום יותר מדי, ויכולה להיות מזה יניקה לחיצונים. וּכְמוֹ־כֵן בַּלְוִיִּם, שֶׁלְּהֶיוֹתָם מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת, הִנֵּה כְּשֶׁיִּמּוּשָׁךְ מֵהֶם הַשֶּׁפַע עַל־יְדֵי שְׂעָרוֹת וְצִמְצוּמִים, אֲזַי תִּהְיֶה יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים (כמובא לעיל מ׳לקוטי תורה׳ שזהו ההבדל בין לויים שהם מבחינת הגבורות לכוהנים שהם מבחינת החסד), וְלָכֵן נֶאֱמַר בָּהֶם בלויים ״וְהֶעֱבִירוּ תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרָם״ שלא יהיו להם שערות כלל. וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּהֵ״א שיש לה אורך ורוחב וְלֹא בְּיו״ד שהיא נקודה בלבד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַצְמָצוּם בְּיוֹתֵר, שֶׁאָז תִּהְיֶה יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים.

ביאור בדרך אפשר

אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת מְמֻנּוּ הַמְשָׁכָה והתגלות מלמעלה והמוגבלים למטה רַק אלא עַל־יְדֵי בְּחִינַת שְׂעָרוֹת צמצום גדול ביותר דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[21] על הקב״ה, כביכול וּשְׂעַר רֵישֵׁיהּ כַּעֲמַר נָקִא ושער ראשו כצמר נקי. אֲבָל לְמַטָּה בתוך גדרי העולם המוגבל אִי־אֶפְשָׁר שֶׁיִּמּוּשָׁךְ אור ושפע אלוקי רוחני עַל־יְדֵי שְׂעָרוֹת וכאמור שהעולם הזה לא נברא ביו״ד כדי שלא יהיה יותר מדי צמצום, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁעַר בְּאִשָּׁה עֶרְוָה, כִּי ׳אִשָּׁה׳ רוֹמֵז האלוקית לִבְחִינַת הַחַיּוּת הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בָּעוֹלָמוֹת שֶׁהוּא בְּחִינַת נוּקְבָא בחינת המקבל מהמשפיע, וּכְשֶׁיִּמּוּשָׁךְ מִשָּׁם מהחיות האלוקית המצומצמת בְּאוֹפֶן שֶׁל צְמָצוּם עַל־יְדֵי שְׂעָרוֹת, הִנֵּה מַחֲמַת רִבּוּי הַצְמָצוּמִים יוּכַל לִהְיוֹת יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים וזהו הטעם הפנימי לכך שֶׁשְּׂעַר הָאִשָּׁה צָרִיךְ לִהְיוֹת מְכוּסֶּה, הַיְנוּ, שֶׁעִנְיַן הַצְמָצוּם לֹא יִהְיֶה בְּגִלּוּי כי כאשר הצמצום ניכר ונראה הרי זה צמצום יותר מדי, ויכולה להיות מזה יניקה לחיצונים. וּכְמוֹ־כֵן בַּלְוִיִּם, שֶׁלְּהֶיוֹתָם מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת, הִנֵּה כְּשֶׁיִּמּוּשָׁךְ מֵהֶם הַשֶּׁפַע עַל־יְדֵי שְׂעָרוֹת וְצִמְצוּמִים, אֲזַי תִּהְיֶה יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים (כמובא לעיל מ׳לקוטי תורה׳ שזהו ההבדל בין לויים שהם מבחינת הגבורות לכוהנים שהם מבחינת החסד), וְלָכֵן נֶאֱמַר בָּהֶם בלויים ״וְהֶעֱבִירוּ תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרָם״ שלא יהיו להם שערות כלל. וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּהֵ״א שיש לה אורך ורוחב וְלֹא בְּיו״ד שהיא נקודה בלבד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַצְמָצוּם בְּיוֹתֵר, שֶׁאָז תִּהְיֶה יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים. וּבִפְרָטיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה

17) נשא ו, ב. 18) פרשתנו ח, ז. 19) ראה לקו״ת קרח נד, ב. 20) ברכות כד, א. 21) דניאל ז, ט. 22) ראה גם אג״ק חט״ו ע׳ תטו.

ביאור בדרך אפשר

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה בְּשֵׁם הֲוָיָ' המורכב מהאותיות יו"ד ה"א וא"ו
ה"א יֵשׁ שְׁתֵּי הֶהְי"ן, הֶ"א רִאשׁוֹנָה וְהֶ"א אַחֲרוֹנָה. וּמַה
שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל במאמר הנזכר לעיל (על הכתוב "כי בי־ה ה' צור
עולמים) בְּהֶ"א נִבְרָא עוֹלָם הַזֶּה, קָאֵי מכוון עַל הֶ"א אַחֲרוֹנָה
שהיא למטה במדריגה מה"א ראשונה,
אֶלָּא שֶׁשָּׁרְשָׁהּ של ה"א אחרונה
שבה נברא העולם הזה הוּא מֶהֶ"א
רִאשׁוֹנָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת עוֹלָם
הַבָּא. וְהַיְנוּ, שֶׁרַק בְּרִיאַת
עוֹלָם הַבָּא הָיָה בְּיוּ"ד
באמצעות האות יו"ד, אֲבָל עוֹלָם
הַבָּא עַצְמוֹ הוּא לא בחינת יו"ד
שצורתה נקודה והיא מורה על
הצמצום אלא בְּחִינַת הֶ"א
(רִאשׁוֹנָה)[23] שיש בה אורך ורוחב
וגילוי, והעולם הבא הוא שורש ומקור
לעולם הזה.
וְזֶהוּ "כֹּל הַנִּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָ־
ה", שֶׁעֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא
לְהַמְשִׁיךְ ולגלות מלמעלה למטה
בְּחִינַת יָ"ה גם בחינת יו"ד וגם
בחינת ה"א, שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ
"תְּהַלֵּל", מִלְּשׁוֹן "בְּהִלּוֹ
נֵרוֹ", לְשׁוֹן הֶאָרָה, הַיְנוּ
שֶׁתִּהְיֶה הֶאָרַת והתגלות יו"ד
הֶ"א לִהְיוֹת בְּיוּ"ד נִבְרָא
הָעוֹלָם הַבָּא וּבְהֶ"א נִבְרָא
הָעוֹלָם הַזֶּה כמבואר בחסידות
שתחילת הבריאה היתה בחסדו של
הקדוש־ברוך־הוא אבל לאחר מכן
הבריאה נמשכת כתוצאה מהתעוררות
שבאה על ידי עבודת האדם ועל כך
מבואר כאן שעבודת האדם מעוררת
וממשיכה גם את בחינת יו"ד שבה
נברא העולם הבא וגם את בחינת ה"א
שבה נברא העולם הזה.
וּמַה שֶּׁכָּתוּב "כֹּל הַנִּשָׁמָה
תְּהַלֵּל יָ־ה", נְשָׁמָה דַּיְקָא,
שפעולה זו של עבודת האדם הפועלת
התעוררות והמשכת יו"ד וה"א לברוא עולמות היא על־ידי בחינת 'נשמה' אַף
שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאָדָם יֵשׁ שָׁלֹשׁ בְּחִינוֹת שונות הנקראות נֶפֶשׁ רוּחַ

ביאור בדרך אפשר

נְשָׁמָה, חֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁ"נְּשָׁמָה" הוּא מִלְּשׁוֹן 'נְשִׁימָה',
כְּדְרָשַׁת חֲכָמֵינוּ ז"ל[24] עַל הַפָּסוּק "כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל
יָ־ה", עַל כָּל נְשִׁימָה וּנְשִׁימָה שֶׁאָדָם נוֹשֵׁם צָרִיךְ לְקַלֵּס
לְהלל ולשבח לַבּוֹרֵא, וְעִנְיַן הַנְּשִׁימָה שבאדם הוּא בְּחִינַת 'רָצוֹא
וָשׁוֹב', במרכבה העליונה שראה
יחזקאל נאמר לגבי עבודת המלאכים
הנקראים 'חיות הקודש' – "והחיות
רצוא ושוב", כלומר, משתוקקים
לדבוק באלוקות ולהיכלל בקדוש־
ברוך־הוא, 'רצוא', אך למעשה לא
מתבטלים וממשיכים למלא את
שליחותם – 'שוב', ועניין זה קיים גם
בעבודה הרוחנית של האדם ובא לידי
ביטוי גם בנושא הנשימה שבה האדם
שואף לתוכו אויר ונושף אותו בחזרה
וחוזר חלילה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[25]
אֵשׁוֹם וְאֶשְׁאַף יָחַד, שֶׁשּׁוֹאֵף
הַהֶבֶל האויר וְנִכְנָס אל תוך הגוף
וְיוֹצֵא, וְעַל־יְדֵי־זֶה שיש באדם
(הן בעבודתו הרוחנית והן בנשימה
שלו) 'רצוא ושוב' נִמְשָׁךְ גַּם
כְּלָלוּת חַיּוּת הָעוֹלָמוֹת בְּאוֹפֶן
שֶׁל 'רָצוֹא וָשׁוֹב' כלומר שכל
העת החיות נמשכת ויורדת להחיות את
העולמות, משתוקקת לחזור למקורה
ושבה ויורדת להחיות את העולמות.
ד) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְבָאֵר דִּיּוּק
הַלָּשׁוֹן "כֹּל הַנְּשָׁמָה" גו',
עַל־פִּי הַמְבֹאָר בְּמַאֲמַר
כ"ק אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן (בְּבִיכְל
כְּתַב־יָד שֶׁנִּפְדָּה
לָאַחֲרוֹנָה מִן הַשְּׁבִיָה) דִּבּוּר־
הַמַּתְחִיל במאמר הפותח בפסוק
"רַעֲשָׂה לִי מַטְעַמִּים"[26] שאמר
יצחק אבינו לעשו (לְאַחֲרֵי
הַמַּאֲמָר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "אַל
יִתְהַלֵּל" גו'[27] שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת
שֶׁלְּפָנֵי־זֶה[28]), וּמְבָאֵר פֵּרוּשׁ
מַטְעַמִּים, שֶׁהַמָּשָׁל עַל תִּפְלַת יִשְׂרָאֵל הוּא בִּלְשׁוֹן אֲכִילָה,

1 וְזֶהוּ "כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָ־ה", הֶ"א רִאשׁוֹנָה וְהֶ"א
2 אַחֲרוֹנָה. וּמַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּהֶ"א נִבְרָא
3 עוֹלָם הַזֶּה, קָאֵי עַל הֶ"א אַחֲרוֹנָה, אֶלָּא שֶׁשָּׁרְשָׁהּ
4 הוּא מֶהֶ"א רִאשׁוֹנָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת עוֹלָם הַבָּא.
5 וְהַיְנוּ, שֶׁרַק בְּרִיאַת עוֹלָם הַבָּא הָיָה בְּיוּ"ד, אֲבָל
6 עוֹלָם הַבָּא עַצְמוֹ הוּא בְּחִינַת הֶ"א (רִאשׁוֹנָה)[23].
7 וְזֶהוּ "כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָ־ה", שֶׁעֲבוֹדַת הָאָדָם
8 הִיא לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת יָ"ה, שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ "תְּהַלֵּל",
9 מִלְּשׁוֹן "בְּהִלּוֹ נֵרוֹ", לְשׁוֹן הֶאָרָה, הַיְנוּ שֶׁתִּהְיֶה
10 הֶאָרַת יו"ד הֶ"א לִהְיוֹת בְּיוּ"ד נִבְרָא הָעוֹלָם הַבָּא
11 וּבְהֶ"א נִבְרָא הָעוֹלָם הַזֶּה. וּמַה שֶּׁכָּתוּב "כֹּל
12 הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָ־ה", נְשָׁמָה דַּיְקָא, אַף שֶׁבְּנֶפֶשׁ
13 הָאָדָם יֵשׁ שָׁלֹשׁ בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה, חֲרֵי
14 זֶה לְפִי שֶׁ"נְּשָׁמָה" הוּא מִלְּשׁוֹן 'נְשִׁימָה', כְּדְרָשַׁת
15 חֲכָמֵינוּ ז"ל[24] עַל הַפָּסוּק "כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל
16 יָ־ה", עַל כָּל נְשִׁימָה וּנְשִׁימָה שֶׁאָדָם נוֹשֵׁם צָרִיךְ
17 לְקַלֵּס לַבּוֹרֵא, וְעִנְיַן הַנְּשִׁימָה הוּא בְּחִינַת 'רָצוֹא
18 וָשׁוֹב', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[25] אֵשׁוֹם וְאֶשְׁאַף יָחַד,
19 שֶׁשּׁוֹאֵף הַהֶבֶל וְנִכְנָס אל תוך הגוף וְיוֹצֵא, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ
20 גַּם כְּלָלוּת חַיּוּת הָעוֹלָמוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל 'רָצוֹא
21 וָשׁוֹב'.
22 ד) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְבָאֵר דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן "כֹּל
23 הַנְּשָׁמָה" גו', עַל־פִּי הַמְבֹאָר בְּמַאֲמַר
24 כ"ק אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן (בְּבִיכְל כְּתַב־יָד שֶׁנִּפְדָּה
25 לָאַחֲרוֹנָה מִן הַשְּׁבִיָה) דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "רַעֲשָׂה לִי
26 מַטְעַמִּים"[26] (לְאַחֲרֵי הַמַּאֲמָר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל
27 "אַל יִתְהַלֵּל" גו'[27] שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת שֶׁלְּפָנֵי־זֶה[28]),
28 וּמְבָאֵר פֵּרוּשׁ מַטְעַמִּים, שֶׁהַמָּשָׁל עַל תִּפְלַת

23) ראה גם תניא אגה"ק ס"ה (קז, ב). לקו"ת בשלח שם. 24) ב"ר פי"ד, ט. 25) ישעי' מב, יד. וראה פירש"י חגיגה יב, ב ד"ה ורוחות. ב"ר שם. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ד ה"ט. 26) נדפס לאח"ז במאמרי אדה"ז תקס"ח ח"א ע' מג. 27) מאמרי אדה"ז שם ס"ע מא ואילך. 28) ד"ה ואהי' אצלו אמון דש"פ נשא (תורת מנחם — התוועדויות ח"מ ע' 86 ואילך).

ביאור בדרך אפשר

כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[29] ב׳שיר השירים׳ בָּאתִי לְגַנִּי אֲחוֹתִי גוֹ׳ אָכַלְתִּי גוֹ׳. וְהִנֵּה עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל הַסְּעוּדָה יֵשׁ בָּהּ כַּמָּה מִינִים, הארוחה מורכבת מכמה רכיבים, יֵשׁ אוכל שֶׁהוּא לְמָזוֹן - כְּמוֹ הַלֶּחֶם, וְיֵשׁ אוכל שֶׁהוּא לְתַעֲנוּג - כְּמוֹ מִינֵי מַעֲדַנִּים דָּגִים וּבָשָׂר, וְיֵשׁ מיני מזון שֶׁהוּא לְמַתֵּק הַמַּאֲכָל שֶׁיֹּאכַל לְתֵאָבוֹן יוֹתֵר, וְיֵשׁ שֶׁהֵן לְהוֹסִיף טַעַם חָזָק בַּמַּאֲכָל, כְּמוֹ הַפִּלְפְּלִין וּשְׁאָר דְּבָרִים חֲרִיפִים. וּכְשֵׁם שֶׁבְּמַאֲכָל נַשְׁמִי, גַּם אִם יֶחְסַר רַק מֶלַח אוֹ פִּלְפְּלִין, הרי אפילו אם עיקר המזון כן יהיה יֶחְסַר הַתַּעֲנוּג, בֵּן הוּא גַּם בְּעִנְיַן תְּפִלַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁאִם אֵין מוּכְלֶלֶת תְּפִלַּת יִשְׂרָאֵל מִכָּל מִינִים כָּאֵלֶּה, הן עניינים שהם עיקר המזון שהאדם מספק לקדוש־ברוך־הוא, כביכול, והן עניינים שפועלים תענוג למעלה - לֹא נִקְרֵאת אֲכִילָה. וְלָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[30] כָּל תַּעֲנִית שֶׁאֵין בָּהּ מִפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל כוּ׳. שמצטרפים עם הציבור בתפילה בתענית ועושים תשובה - אֵינָהּ תַּעֲנִית (וכדברי הגמרא שלכן נכללה בין סממני הקטורת גם ׳חלבנה׳ משמצד עצמה ריחה רע).

וְזֶהוּ ״רַעֲשָׂה לִי מַטְעַמִּים״[31], כלומר, לעשות ׳מזון׳ מַשְׁשִׁים רְבוֹא נְשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כוּ׳ כולל ׳בעלי תשובה׳. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר גַּם הַדִּיּוּק דְּ״כֹּל הַנְּשָׁמָה״ גוֹ׳, שֶׁהָעִנְיָן דְּ״תְּהַלֵּל יָ־הּ״ ההילול והשבח לקדוש־ברוך־הוא שממשיך את בחינת יו״ד ואת בחינת ה״א לברוא את העולם הבא ואת העולם הזה שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַנְּשָׁמָה, בְּחִינַת בִּינָה (נִשְׁמַת שַׁדַּ״י תְּבִינֵם), הוא עניין הנשמה שֶׁלְּמַעְלָה מִנֶּפֶשׁ וְרוּחַ, שַׁיָּךְ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,

ביאור בדרך אפשר

״כֹּל הַנְּשָׁמָה״ ולא רק לצדיקים, דְּקָאֵי והכוונה עַל כָּל הַסּוּגִים וְכָל אוֹפַנֵּי הָעֲבוֹדָה שֶׁבְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שכולם יחד, העובדים את ה׳ בכל אופני העבודה, פועלים ומעוררים המשכה זו.

ה) וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב נֵר הַוָי׳ נִשְׁמַת אָדָם, הַיְנוּ, שֶׁהַנְּשָׁמָה הִיא הַנֵּר שֶׁל הַוָי׳, שֶׁהִיא פּוֹעֶלֶת הַגִּילּוּי דַּהֲוָי׳, שֶׁיִּהְיֶה הָעִנְיָן דְּיוּ״ד הֵ״א, בְּיוּ״ד נִבְרָא עוֹלָם הַבָּא, וּבְהֵ״א נִבְרָא עוֹלָם הַזֶּה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בְּפֵרוּשׁ ״כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָ־הּ״). אַךְ כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לְהִיוֹת נֵר הַוָי׳, לִפְעוֹל הָעִנְיָן דְּיוּ״ד הֵ״א כוּ׳, הִנֵּה עַל זֶה צָרִיךְ נְתִינַת כֹּחַ מִלְמַעְלָה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר כִּי אַתָּה נֵרִי הַוָי׳, שֶׁזֶּהוּ הַכֹּחַ שֶׁנּוֹתֵן מִלְמַעְלָה לִנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יְכוֹלִים לִהְיוֹת נֵר הַוָי׳. וְהַיְנוּ, שֶׁתְּחִלָּה מְקַבְּלִים נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מֵה׳ את הַגִּלּוּי דְּ״נֵרִי הַוָי׳״, וְאָז הֵם בִּבְחִינַת ״בְּתִי״, בחינת מקבל מהמשפיע, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשִׂים אַחַר־כָּךְ בני ישראל ״נֵר הַוָי׳״,

1 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[29] יִשְׂרָאֵל הוּא בִּלְשׁוֹן אֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[29] בָּאתִי
2 לְגַנִּי אֲחוֹתִי גוֹ׳ אָכַלְתִּי גוֹ׳. וְהִנֵּה עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל
3 הַסְּעוּדָה יֵשׁ בָּהּ כַּמָּה מִינִים, יֵשׁ שֶׁהוּא לְמָזוֹן -
4 כְּמוֹ הַלֶּחֶם, וְיֵשׁ שֶׁהוּא לְתַעֲנוּג - כְּמוֹ מִינֵי
5 מַעֲדַנִּים דָּגִים וּבָשָׂר, וְיֵשׁ שֶׁהוּא לְמַתֵּק הַמַּאֲכָל
6 שֶׁיֹּאכַל לְתֵאָבוֹן יוֹתֵר, וְיֵשׁ שֶׁהֵן לְהוֹסִיף טַעַם
7 חָזָק בַּמַּאֲכָל, כְּמוֹ הַפִּלְפְּלִין וּשְׁאָר דְּבָרִים
8 חֲרִיפִים. וּכְשֵׁם שֶׁבְּמַאֲכָל נַשְׁמִי, גַּם אִם יֶחְסַר רַק
9 מֶלַח אוֹ פִּלְפְּלִין, יֶחְסַר הַתַּעֲנוּג, כֵּן הוּא גַּם
10 בְּעִנְיַן תְּפִלַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁאִם אֵין מוּכְלֶלֶת תְּפִלַּת
11 יִשְׂרָאֵל מִכָּל מִינִים כָּאֵלֶּה - לֹא נִקְרֵאת אֲכִילָה.
12 וְלָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[30] כָּל תַּעֲנִית שֶׁאֵין בָּהּ
13 מִפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל - אֵינָהּ תַּעֲנִית. וְזֶהוּ ״רַעֲשָׂה לִי
14 מַטְעַמִּים״[31], מִשְׁשִׁים רְבוֹא נְשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כוּ׳.
15 וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר גַּם הַדִּיּוּק דְּ״כֹּל הַנְּשָׁמָה״
16 גוֹ׳, שֶׁהָעִנְיָן דְּ״תְּהַלֵּל יָ־הּ״ שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי
17 עֲבוֹדַת הַנְּשָׁמָה, בְּחִינַת בִּינָה (נִשְׁמַת שַׁדַּ״י
18 תְּבִינֵם), שֶׁלְּמַעְלָה מִנֶּפֶשׁ וְרוּחַ, שַׁיָּךְ לְכָל אֶחָד
19 וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, ״כֹּל הַנְּשָׁמָה״, דְּקָאֵי עַל כָּל
20 הַסּוּגִים וְכָל אוֹפַנֵּי הָעֲבוֹדָה שֶׁבְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל.
21 ה) וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב נֵר הַוָי׳ נִשְׁמַת אָדָם,
22 הַיְנוּ, שֶׁהַנְּשָׁמָה הִיא הַנֵּר שֶׁל הַוָי׳,
23 שֶׁהִיא פּוֹעֶלֶת הַגִּילּוּי דַּהֲוָי׳, שֶׁיִּהְיֶה הָעִנְיָן דְּיוּ״ד
24 הֵ״א, בְּיוּ״ד נִבְרָא עוֹלָם הַבָּא, וּבְהֵ״א נִבְרָא
25 עוֹלָם הַזֶּה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בְּפֵרוּשׁ ״כֹּל הַנְּשָׁמָה
26 תְּהַלֵּל יָ־הּ״). אַךְ כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
27 לִהְיוֹת נֵר הַוָי׳, לִפְעוֹל הָעִנְיָן דְּיוּ״ד הֵ״א כוּ׳,
28 הִנֵּה עַל זֶה צָרִיךְ נְתִינַת כֹּחַ מִלְמַעְלָה. וְעַל זֶה
29 נֶאֱמַר כִּי אַתָּה נֵרִי הַוָי׳, שֶׁזֶּהוּ הַכֹּחַ שֶׁנּוֹתֵן מִלְמַעְלָה לִנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
30 שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יְכוֹלִים לִהְיוֹת נֵר הַוָי׳. וְהַיְנוּ, שֶׁתְּחִלָּה מְקַבְּלִים נִשְׁמוֹת
31 יִשְׂרָאֵל הַגִּלּוּי דְּ״נֵרִי הַוָי׳״, וְאָז הֵם בִּבְחִינַת ״בְּתִי״, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשִׂים

29) שה״ש ה, א. וראה ספר הליקוטים — דא״ח להצ״צ ערך אכילה ס״ע א׳קסה ואילך. 30) כריתות ו, ב. 31) תולדות כז, ד.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁפּוֹעֲלִים לְמַעְלָה לִהְיוֹת הַגִּילוּי דְּי"ה ("תְּהַלֵּל יָ־הּ"),
וְאָז הֵם בִּבְחִינַת "אִמִּי" בחינת משפיע ('אם הבנים').
וְהִנֵּה מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "כִּי אַתָּה נֵרִי יְהוָ"ה", היינו שהקדוש־ברוך־הוא
הנר המאיר ומשפיע לבני ישראל (שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה והגילוי
מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, נְתִינַת כֹּחַ
מִלְמַעְלָה מאת הוי' לְנִשְׁמוֹת
יִשְׂרָאֵל שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲבוֹד אֶת
עֲבוֹדָתָם מִלְמַטָּה לְמַעְלָה,
וְלִהְיוֹת "נֵר יְהוָ"ה", המשפיע
המעורר את ההמשכה לברוא עולמות,
כמבואר לעיל באריכות) הֵרֵי זֶה
בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים.
אָמְנָם, עִקַּר הָעִנְיָן דִּבְחִינַת
"אִמִּי" (שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הן
בחינת 'משפיע' ובני ישראל פּוֹעֲלִים
לְמַעְלָה) נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי
עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה (שֶׁלְּמַעְלָה
מֵהָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שהיא
עבודת הצדיקים)[32]. וְעַל זֶה על

ביאור בדרך אפשר

עבודת התשובה נֶאֱמַר בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב (כִּי אַתָּה נֵרִי יְהוָ"ה)
"וַיהוָ"ה יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי" יאיר את החושך שלי, שֶׁזּוֹהִי נְתִינַת כֹּחַ
מיוחדת מִלְמַעְלָה לַעֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה, שֶׁמִּצַּד עַצְמָם
נִמְצָאִים הֵם בַּחֹשֶׁךְ, וְיֵשׁ צוֹרֶךְ שֶׁ"וַיהוָ"ה יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי" ויאיר
בהם מלמעלה למטה, וְעַל־יְדֵי־זֶה
יוּכְלוּ גַּם הֵם לִהְיוֹת בִּבְחִינַת
"נֵר לַיהוָ"ה"[33] ולעבוד עבודתם
מלמטה למעלה.

אַחַר־כָּךְ "נֵר יְהוָ"ה", שֶׁפּוֹעֲלִים לְמַעְלָה לִהְיוֹת
הַגִּילוּי דְּי"ה ("תְּהַלֵּל יָ־הּ"), וְאָז הֵם בִּבְחִינַת
"אִמִּי".

וְהִנֵּה מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "כִּי אַתָּה נֵרִי יְהוָ"ה" (שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה,
נְתִינַת כֹּחַ מִלְמַעְלָה לִנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲבוֹד אֶת עֲבוֹדָתָם
מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, וְלִהְיוֹת "נֵר יְהוָ"ה") הֵרֵי זֶה בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים. אָמְנָם,
עִקַּר הָעִנְיָן דִּבְחִינַת "אִמִּי" (שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל פּוֹעֲלִים לְמַעְלָה) נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי
עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה (שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת)[32]. וְעַל זֶה נֶאֱמַר
בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב (כִּי אַתָּה נֵרִי יְהוָ"ה) "וַיהוָ"ה יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי", שֶׁזּוֹהִי נְתִינַת כֹּחַ
מִלְמַעְלָה לַעֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה, שֶׁמִּצַּד עַצְמָם נִמְצָאִים הֵם בַּחֹשֶׁךְ, וְיֵשׁ צוֹרֶךְ
שֶׁ"וַיהוָ"ה יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי", וְעַל־יְדֵי־זֶה יוּכְלוּ גַּם הֵם לִהְיוֹת בִּבְחִינַת "נֵר לַיהוָ"ה"[33].

32) ראה אוה"ת בא ע' רנח. ח"ח ס"ע ב'תתקיח. 33) חסר הסיום (המו"ל).

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז סיון, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מי"א סיון, בקשת ברכה פ"נ עבור הנער... שי'.

בעת רצון אזכירו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע להמצטרך לו מתאים לתוכן כתבו.

וכפי שמתאר מצבו במכתבו, יש מקום לומר, שאם היו מעסיקים את הנער בענין שיכול להיות מנהיג משפיע וכיו"ב (בדוגמת מסיבות שבת של ילדים קטנים ממנו באיזה שנים וכיו"ב) הי' זה מוסיף בבטחה שלו וביציבות שלו, כיון שהי' רואה שמצליח וישנם כאלה הנשמעים לקולו והדרכתו, וע"י הזזה זו, יש מקום לומר, שכמה מהפרעות היו בטלים מעצמן. ובודאי כמה אופנים ודרכים ישנם לסדר קבוצה כהאמור וכיו"ב ולהמשיכו (אריינציהען עם) שירצה להנהגה, וכשעושים בדרך הטבע ה"ז כלי לקבלת ברכות השם יתברך גם למעלה מדרך הטבע.

ובודאי ימצא אותיות מסבירות מתאימות, להסבירם (ההורים שי') שכל הוספה בעניני תורה ומצות מביאה הוספה בברכות השי"ת בהמצטרך לאדם ולביתו.

בברכה לבשו"ט.

בס"ד. שיחת שבת פרשת בהעלותך, י"ט סיון, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו[1], "למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים, חלשה אז דעתו, שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה, חייך, שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות",

- דכיון שהדלקת הנרות התחילה בהקמת המשכן בראש חודש ניסן, ובודאי נאמר כבר לפני זה הציווי על זה[2], ע"כ צריך לומר, שסמיכותה לאחרי קרבנות הנשיאים היא "לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים, חלשה אז דעתו .. אמר לו הקב"ה וכו'".

וכיון שסיבת חלישות דעתו היא "שלא היה עמהם בחנוכה" (בחשבו שהסיבה לכך היא בגלל שעדיין נשאר רושם מחטא העגל[3]), הנה המענה של הקב"ה הוא, שגם הדלקת המנורה נחשבת לחינוך, ובאופן נעלה יותר מחנוכת המזבח ("שלך גדולה משלהם"), לפי ש"אתה (לא כמו קרבנות הנשיאים שהקריבום הכהנים) מדליק ומטיב (ההדלקה וגם ההכנה, ולא כמו הנשיאים שעל ידם היתה רק התחלת החנוכה[4]) את הנרות" (שמקומם בפנים, ולא כמו חנוכת הנשיאים על המזבח החיצון).

והחינוך שעל־ידי הדלקת אהרן הוא גם לאחרי שמשה הדליק המנורה ביום השמיני למילואים, כי, ההדלקה על־ידי משה היתה חידוש וענין מיוחד - בבוקר, ואילו ההדלקה בין הערביים, כבכל יום, היתה על־ידי אהרן, שהוצרכה להיות על ידו דוקא, בתור חנוכת המנורה; וחנוכה זו נמשכה עד גמר חנוכת הנשיאים, כשם שחנוכת הנשיאים היתה בכל י"ב הימים, גם לאחרי קרבנו של הנשיא הראשון.

וכדי להדגיש שאין זה רק בתור נחמה, אלא כן היא האמת - אמר לו הקב"ה "חייך"[5].

---

1) כפי שהובא ברמב"ן: "לשון רש"י", ובלקו"ת בהתחלת ד"ה בהעלותך הב' (פרשתנו לא, רע"ג): "ופרש"י" (ראה לקו"ש שבפנים הערה 1), ומזה מוכח שזהו בודאי פירוש רש"י (ודלא כבמקומות שבהם חסר פירוש רש"י זה).

ובפרטיות יותר:

בנוגע לראי' מלקו"ת (כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת־שחוק: והרי עתה לומדים כולם לקוטי תורה...) - אין לומר שזהו ע"ד עדי השטר שמעידים על עיקר השטר ("על מנה שבשטר הם מעידים") ולא על ענינים טפלים (כתובות כא, רע"א), והיינו, שעיקר הכוונה היא להביא את עצם הענין דחלשה דעתו וכו', ומ"ש בתחלה "ופרש"י", הרי זה רק מראה־מקום בלבד, כי: (א) בפנימיות התורה לא שייך ענינים טפלים, וכיון שמביא פירוש רש"י, הרי זו הוכחה שענין זה ישנו בפירוש רש"י, (ב) אם כוונתו רק לציין מראה־מקום, לא הוצרך לציין לפירוש רש"י, אלא הי' יכול לציין למדרש, ומה גם שבלאה"כ מוסיף "ועיין במדרש".

ובנוגע לראי' מהרמב"ן (כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת־שחוק, שראי' זו היא גם עבור המתנגדים...) - הנה הרמב"ן הי' בקירוב זמן לרש"י, וכיון שמביא זאת בשם רש"י, הרי מוכח שבזמנו הי' ברור ללא ספק שזהו פירוש רש"י. ובפרט שהרמב"ן מקשה על פירוש זה, וא"כ, אילו הי' ספק אם פירוש זה הוא מדברי רש"י, הי' הרמב"ן צריך לומר שאולי אין זה מרש"י עצמו, אלא איזה תלמיד כתבו כו'.

2) וכמ"ש (פרשתנו ח, ג ובפרש"י) "ויעש כן אהרן .. כאשר צוה ה'", "שלא שינה". ולהעיר גם מפרש"י (נשא ז, יו"ד) בנוגע לקרבנות הנשיאים ש"לא קיבל משה מידם עד שנאמר לו מפי הגבורה".

3) וע"ד שאין להיכנס לעבודה לפני ולפנים בבגדי זהב (גם לא זהב דקדושה), "לפי שאין קטיגור נעשה סניגור" (פרש"י אחרי טז, ד).

4) אבל אם רק ההדלקה (גמר הפעולה) היתה ע"י אהרן, לא הי' בזה מעלה לגבי התחלת החנוכה ע"י הנשיאים, כי, כשם שיש מעלה בגמר הפעולה, ש"אינה נקראת המצוה אלא ע"ש הגומרה", כמו"כ יש מעלה בהתחלת הפעולה, שלכן, "אם התחלת במצוה גמור אותה" (פרש"י עקב ח, א).

5) ויש להוסיף בזה - ע"פ האמור לעיל שאהרן חשש שעדיין נשאר רושם מחטא העגל, והרי חטא העגל קשור עם הענין דהיפך החיים, כמ"ש (עקב ט, כ ובפרש"י) "ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו (זה כלוי בנים) ואתפלל גו'", "והועילה תפלתי לכפר מחצה, ומתו שנים ונשארו השנים", ולכן אמר לו הקב"ה: "חייך", שאין לו להתיירא מהענין דהיפך החיים הקשור עם חטא העגל, כיון שלא נשאר רושם כו'.

וההוראה[6] בענין הדלקת הנרות דנשות ישראל[7], "נר[8] ה' נשמת אדם"[9], מתוך מסירות נפש, בידעו שזהו ענין שנוגע לחייו[10], "חייך" -

הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ח עמוד 92 ואילך.

ב. ויש להוסיף, שהמעלה של הדלקת המנורה - "שלך גדולה משלהם" - מתבטאת גם בנוגע לימי חנוכה, כמו שכתב הרמב"ן[11] (והובא בדרושי חסידות[12]) בפירוש דברי המדרש[13] במענה הקב"ה לאהרן, "הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה", "לא רמזו אלא לנרות חנוכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו".

[ויש להעיר, שלפי פירוש הרמב"ן שהרמז הוא על נרות חנוכה שנוהגים גם בזמן הגלות, יש לבאר גם הדיוק ד"חייך", מלשון שבועה, כי, כדי שיהיו נרות חנוכה נוהגים גם בזמן הגלות צריך להיות תחילה ענין של חורבן וגלות, כתוצאה מענין החטאים כו', כך, שאין הכרח בדבר, שהרי ישנו ענין הבחירה כו'. ובמכל־שכן ממה שכתב הרמב"ן[14] שגם הבטחה לטובה יכולה להתבטל על־ידי החטא, ועל־אחת־כמה־וכמה שנבואה רעה יכולה להתבטל. ולכן היה צורך בענין של שבועה - "חייך" - ביחס לנרות חנוכה, היינו, שנגזר מלמעלה בשבועה שיהיה ענין הגלות, שדוקא על־ידי־זה "שלך גדולה", גם בגלות].

והענין בזה - שגם במעמד ומצב ירוד ביותר, ש"טמאו כל השמנים שבהיכל"[15], מוצאים "פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול", ועל־דרך־זה הכהן גדול שבכל דור דור, עד לכבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו, והוא מדליק את "נר ה' נשמת אדם"[9] שבכל אחד מישראל.

ועד שבאים למעמד ומצב ד"טהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך . . להודות ולהלל לשמך הגדול"[16] (שם הוי'[17], כמו שכתוב[18] "לך הוי' הגדולה"), כפי שיהיה לעתיד לבוא[19], בביאת משיח צדקנו, למטה מעשרה טפחים, בקרוב ממש.

* * *

ג. מאמר (כעין שיחה).

* * *

6) וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שבכל ענין צריך להיות ה"בכן" בנוגע לעבודה בפועל (ראה תורת מנחם חמ"ג ריש ע' 388. וש"נ).

7) וגם בזה מודגש הענין ד"שלך גדולה משלהם" - שע"י הנשיאים נפעלה עלי' בדצ"ח (שמהם באים הקרבנות), שאינם בעלי בחירה כו', ואילו פעולת אהרן היא במין המדבר.

8) ובהקדים הסיפור* הידוע שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר (ראה גם תורת מנחם ח"ב ע' 27. וש"נ) אודות אדמו"ר מהורש"ב נ"ע והרז"א, שבקטנותם, בחיי הצ"צ ובסביבתו, שיחקו ב"רבי" ו"חסיד", וכיון שהרז"א הי' מבוגר מאדנ"ע בשנה ומחצה לערך, ישב הוא על ה"כסא" בתור רבי, ואדנ"ע הי' החסיד שהכין את עצמו להכנס אליו ל"יחידות". וכדרך החסידים ששאלו ביחידות הן בעניני עבודה והן בעניני השכלה, שאל אדנ"ע את הרז"א: מהו יהודי? והשיב הרז"א - לאחרי שקימט את מצחו והרהר במחשבתו - שיהודי הוא "אש" (כנראה על יסוד מה שלמד ב"חדר" ש"ה' אלקיך אש אוכלה הוא" (ואתחנן ד, כד)). ושאל אדנ"ע: א"כ, מדוע אינני נשרף כאשר אני נוגע בך? והשיב הרז"א: כי גם אתה "אש", וכאשר "אש" נוגע ב"אש", אינו נשרף!

9) משלי כ, כז.

10) ובלשון החוקרים - שדברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב ופועלים פעולתם (ס' הישר לר"ת שי"ג. הובא בשל"ה סט, א).

ובלשון החסידות - חזקה לתעמולה כו' שאינה חוזרת ריקם (אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ה ע' תלז (נעתק ב"היום יום" ג אייר). ועוד).

11) ריש פרשתנו.

12) אוה"ת פרשתנו ע' שכה. ע' שנד. ועוד.

13) במדב"ר פט"ו, ו.

14) בא יב, מ.

15) שבת כא, ב.

16) נוסח "ועל הנסים" דחנוכה.

17) תו"א שמות נ, רע"א. ובכ"מ.

18) דברי הימים־א כט, יא.

19) ראה תו"א שם, רע"ג.

*) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת־שחוק, שעכשיו יכולים כולם להתעורר... כיון שמספרים סיפור חסידי!

ד. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, על הפסוק "והעם לא נסע", "זה הכבוד חלק לה המקום בשביל שעה אחת שנתעכבה למשה כשהושלך ליאור, שנאמר[20] ותתצב אחותו מרחוק וגו'",

- שענין זה לא היה מצד סכנת נפשות (שהרי גם לולי זאת לא היתה מרים נשארת במדבר לבדה), אלא מצד כבוד, דכיון שהיתה צריכה להסגר שבעת ימים "מחוץ למחנה", וגדר ה"מחנה" הוא רק בשעת החני', לכן לא נסעו עד האסף מרים, כדי ששבעת ימי ההסגר יסתיימו בהקדם האפשרי.

וזהו מדה כנגד מדה, כי גם מה שנתעכבה למשה לא היה מצד סכנת נפשות (שהרי עמדה "מרחוק" ולא יכלה להועיל), אלא שקיצרה את זמן צערו של משה בהמתינו ל"אשה מינקת מן העבריות"[21].

והחילוק בין לשון רש"י ש"חלק לה המקום" ללשון המשנה[22] "נתעכבו לה ישראל", שתלוי בכך אם העיכוב היה רק בידי שמים, "לפי העלות הענן"[23], או שהיה תלוי גם ברצונם של בני ישראל (שהרי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"[24], והנהגת הקב"ה היא מדה כנגד מדה (כתוכן דברי המשנה שם), לפי אופן הנהגת בני ישראל[25]) -

הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ח עמוד 132 ואילך.

ה. ויש להוסיף, שמביאור הנ"ל בדברי המשנה "נתעכבו לה ישראל", דאף־על־פי שנסיעתם תלויה ב"העלות הענן", מכל־מקום, הא גופא היה תלוי בישראל שלא רצו לנסוע - יש גם הוראה בעבודת ה':

ישנם השואלים[26]: מהו הטעם שכאשר רוצים לעסוק בעניני עבודה, אזי מתעוררים קשיים כו' ("עס קומט אָן אַזוי שווער") - הרי הקב"ה היה יכול לסדר שלא יהיה קשה כל כך?!

והתירוץ על זה - שסיבת הקושי היא בגלל שיתכן שמלכתחילה הרצון שלו לעסוק בעבודה אינו באמת, ולכן מתעוררים קשיים כו', ואז יצטרך להתגבר עליהם על־ידי־זה שיתעורר ברצון אמיתי.

ונקודת הענין - שהכל צריך להתחיל ממנו, בכח עצמו דוקא, ובלשון חז"ל[27]: "בא ליטהר", שצריך להתחיל ממנו, ואז - "מסייעין לו" [ואם חס ושלום מתנהג להיפך - "בא לטמא", גורם שמלמעלה על־כל־פנים "פותחין לו", דאף־על־פי שאין "מסייעין לו", מכל־מקום על־כל־פנים[28] "פותחין לו פתח הטומאה ויכנס בה"[29]], ועד שעל ידי עבודת האדם הקב"ה משנה את כל הסדר - "קערט אַ וועלט", בנוגע לכל סדר ההשתלשלות.

וכמו בנדון דידן, שרצונם של בני ישראל להתעכב כדי לחלוק כבוד למרים, פעל שלא יעלה הענן, ובני ישראל נשארו ב"חצרות" שבוע נוסף - אף שזהו היפך הסדר (כפי שנקבע על פי סדר השתלשלות), שהרי בני ישראל מצד עצמם היו מוכנים לנסוע, כיון שכבר סיימו לברר את כל הניצוצות שהיו ב"חצרות"!

וזוהי ההוראה מלשון המשנה "נתעכבו לה ישראל" - שבנוגע להלכה למעשה (שזהו דרך הלימוד במשנה) צריך לידע שהעיקר תלוי בהנהגת בני ישראל[30].

---

20) שמות ב, ד.
21) שם, ז.
22) סוטה ט, ב.
23) פרשתנו ט, יז.
24) פרש"י עקב יו"ד, יב.
25) שלכן מצינו שכדי לפעול ענין למעלה - הרי זה ע"י שהאדם למטה מתנהג באופן כזה, כמו "האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחי' בני כו' הרי זה צדיק גמור" (פסחים ח, סע"א ואילך. וש"נ) [ואע"פ שעבודת ה' צ"ל לשמה, מ"מ, הרי אמרו (שם נ, ב. וש"נ) "לעולם יעסוק אדם כו' אפילו שלא לשמה" (ראה גם הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג. וש"נ)], כי הנהגת הקב"ה היא מדה כנגד מדה.
26) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 300. וש"נ.
27) יומא לח, סע"ב. וש"נ.
28) ראה המשך דברי הגמרא שם ובחדא"ג מהרש"א שם.
29) פרש"י שם.
30) חסר הסיום (המו"ל).

לקוטי־שיחות פרשת בהעלותך כרך יח

א.
פסח שני - שלושה אופני הגדרה

לגבי הגדרת מהותו של פסח שני יש שלוש דעות[1]:

א) "רגל בפני עצמו הוא", ב) "תשלומין דראשון הוא (תיקוני לא מתקנין ליה)", ג) "תקנתא דראשון הוא".

ההבדל הנובע להלכה משלוש דעות אלו[2], כמוסבר בהרחבה בתשובת רבי אברהם בן הרמב"ם[3], הוא:

"רגל בפני עצמו" – כלומר, פסח שני אינו תלוי בחובת פסח ראשון, אלא הוא "חיוב בעצמו כמו שאר הרגלים"[4]. ולכן, "גר שנתגייר בין שני פסחים וכן קטן שהגדיל... חייב לעשות פסח שני"[5]. בעוד אשר לפי הדעות שזהו "תשלומין" או "תקנתא" של פסח ראשון, תלויה חובת פסח שני בחובת פסח ראשון, ואדם שאינו חייב בפסח ראשון אינו חייב גם בפסח שני.

"תשלומין דראשון הוא" – כלומר, אדם שלא הקריב פסח ראשון במזיד, עבר בכך מיד על איסור כרת, אך למרות זאת מאפשרת לו התורה "תשלומין" לכך, שעל ידי הקרבת פסח שני תתבטל מעליו חובת כרת[6]. אבל אם הוא לא הקריב פסח שני, ואפילו בשוגג, נשארת עליו חובת הכרת, על שהזיד בפסח ראשון, כיון שלא היו "תשלומין דראשון"[7].

תקנתא דראשון הוא": כאשר אדם אינו מקריב פסח ראשון במזיד, מאפשרת לו התורה מלכתחילה את התקנה להקריב פסח שני בזמן אחר, כך שכל עוד לא עבר המועד של "תקנתא", עדיין לא חלה עליו חובת כרת[8]. ולכן, אם הוא לא הקריב פסח שני בשוגג, הוא פטור מן הכרת, כי "בעת התקנה (=שאז חל חיוב כרת) שוגג היה[9].

ב.
פסח ראשון ופסח שני - שונים במהותם

הרמב"ם בספר המצוות[10], מונה את מצוות פסח שני כמצוה בפני עצמה, ומסביר, שההלכה היא כדברי רבי מאיר, שפסח שני הוא "רגל בפני עצמו".

וצריך להבין[11]: גם לדעת רבי, שפסח שני הוא "רגל בפני עצמו". הרי חובתו חלה רק על מי שלא הקריב פסח ראשון, ואילו מי שהקריב פסח ראשון אינו יכול להקריב פסח שני, וא"כ זוהי אותה מצווה: הקרבת קרבן פסח. ומדוע, איפוא, מונה זאת הרמב"ם כמצווה בפני עצמה?

הכרחי, אם כך, לומר, שלמרות שפסח ראשון ופסח שני קשורים זה לזה, בכל זאת, הם שני עיניינים שונים במהותם, ולכן הם נמנים במנין המצוות כשתי מצוות[12].

ג.
ההבדל הכללי בין פסח ראשון לפסח שני

כדי להבין זאת יש להסביר תחילה את ההבדל הכללי בין פסח ראשון לפסח שני:

בין ההבדלים שבין פסח ראשון לפסח שני, אנו רואים: (א) "הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא, והשני – חמץ ומצה עמו בבית"[13]. (ב) "הראשון נוהג כל שבעה [כלומר – לא רק איסור "חימוצו"... נוהג כל

---

1) פסחים צג, א.

2) ראה בכ"ז פסחים שם ואילך.

3) בס' ברכת אברהם ס"ד. ונעתק (בשינוי לשון) בכס"מ הל' ק"פ פ"ה ה"ב.

4) ל' ר"א בן הרמב"ם שם. ועד"ז בפרש"י פסחים שם ד"ה חייבין. וראה לקמן בפנים ס"ב.

5) פסחים שם.

6) כ"ה שיטת ר"א בן הרמב"ם, אבל בפרש"י פסחים שם ד"ה תשלומין: הלכך חייב כרת על הראשון ואפילו עשה את השני*.

וראה רמב"ם הל' ק"פ (שם) דגם לדעת רבי (דפסק כותי') חייב כרת רק אם לא הקריב בשני (ואף דבסהמ"צ מ"ע נז כ': "אם הזיד בראשון והקריב בשני הוא חייב לרבי לפי שאין לדעתו תשלומין מן הראשון" – ראה בתשו' ר"א בן הרמב"ם (בס' מעשה נסים ס"ז) דהרמב"ם חזר בו. וראה ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג מ"ע נז (רמ, ג. רמג, ד)).

7) פסחים שם, ב.

8) ראה ר"ח פסחים שם, א: ולעולם אינו חייב אלא על השני.

9) ל' ר"א בן הרמב"ם.

10) מ"ע נז.

11) ע"ד קושייית ר"ד הבבלי בס' מעשה נסים שם. וראה ג"כ ביאור הרי"פ פערלא במבוא שורש השביעי. מ"ע נז (רלט, סע"ד. רמג, א ואילך).

12) וראה ביאור הרי"פ פערלא שם (במבוא. וראה שם רמג, ג) בתי' קושיא הנ"ל, דמאחר שמצינו לרז"ל שאמרו דפ"ש רגל בפ"ע הוא א"כ נשמע מזה דס"ל דמצוה בפ"ע הוא. ויומתק ע"פ המבואר בפנים, שפ"ר ופ"ש מובדלים בעצם מהותם.

13) פסחים צה, רע"א (במשנה).

---

*) ובאור חדש לפסחים שם כ' דרש"י כתב כן רק לדעת ר"נ ולא לדעת רבי. אבל בצל"ח שם (וראה ביאור הרי"פ פערלא (שם רמ, א)) שרש"י ס"ל כן גם אליבא דרבי.

שבעה"[14], אלא שקרבן פסח ראשון, כלשון הגמרא[15], "נאכל לששה"[16] – "שאוכלין עליו מצות ששה ימים[17]) והשני יום אחד"[18].

ההבדלים בין פסח ראשון לשני הם תוצאה של ההבדל המהותי ביניהם.

ד.
פסח שני - עבודת 'בעלי־התשובה'

ההסבר לכך הוא:

ההבדל הפשוט בין פסח ראשון לפסח שני הוא: בפסח ראשון אופן החיוב של הקרבת הפסח הוא כפי שנקבע וחייב להיות לפי סדר בתורה (בזמנו). ואילו אופן החיוב של פסח שני הוא שלא לפי הסדר (שלא בזמנו): לאלה אשר לא הקריבו את הפסח בזמנו, אין אומרים, שעבר יומו בטל קרבנו[19], אלא התורה מאפשרת להם להקריבו מאוחר יותר. כמאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר[20] "פסח שני – ענינו, שאין דבר "אבוד", תמיד אפשר לתקן. אפילו מי שהיה טמא, מי שהיה בדרך רחוקה, ואף "לכם"[21] – שהיה זה ברצונו[22] – יכול, בכל זאת, לתקן".

וזאת, בדומה להבדל שבין עבודת צדיק לעבודת בעל תשובה: צדיק עובד את הקדוש־ברוך־הוא בדרך הישרה – "אשר עשה האלוקים את האדם ישר"[23] – לפי סדרי התורה. ל'בעל התשובה', אשר שינה את סדרי התורה, נותן הקדוש־ברוך־הוא אפשרות לתקן את העבר ולהשלים את החסר.

כך אנו רואים את ההבדל בין מצב בני ישראל בפסח ראשון לפסח שני, בפעם הראשונה:

בעת הקרבת הפסח היו ישראל במצב של "נולדים", כנבואת יחזקאל[24], ללא עבירות, ובעלי מצוות מילה ופסח – בדמיך חיי בדמיך חיי[25], מצב של צדיקים – כמצב של (התחלת?[26]) "גירות"[27] לפי ההלכה – "וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי"[28], ללא עבירות, ואומרים לו: [29] ישלם ה' פעלך ותהי משכרתך שלמה... (על[30]) אשר באת לחסות תחת כנפיו[31].

ואילו פסח שני היה עבור מי ש"היו טמאים (ואיזו טומאה? – טומאת מת[32] לנפש אדם"[33] (שהמות נגרם על ידי חטא עץ הדעת[34], מקור כל החטאים[35]), והם בקשו, לאחר שהודו ש"אנחנו טמאים לנפש אדם – למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו בתוך בני ישראל"[36] – בדומה לתשובה לכל פרטיה: ווידוי[37], תיקון הפגם, תיקון מושלם – לא רק "להקריב" אלא גם בשלמות של "במועדו" ו"בתוך בני ישראל"[38].

בזה מובן מדוע לא ציווה הקדוש־ברוך־הוא על פסח שני כעל שאר המצוות, אלא לאחר שישראל התעוררו ובקשו "למה נגרע...", כי התשובה באה בדרך כלל לאחר התעוררות האדם. אמנם, הוא במצב של "טמא לנפש אדם" – בלתי טהור ובלתי קדוש ואינו חש בגילוי אור מלמעלה, אך בכל זאת הוא מתעורר מעצמו – ממטה למעלה – לחזרה בתשובה[39].

---

14) פסחים צו, ריש ע"ב.

15) פסחים צה, ב. וראה ל' הגמ' (הנ"ל בפנים): "וחימוצו (דפסח).. כל שבעה". וכן במשנה (שם צו, א) "ופסח דורות נוהג כל שבעה" – אף שהכוונה היא לחימוצו, כנ"ל.

16) ראה פרש"י פסחים שם (ד"ה הנאכל) "ולישנא דקרא נקט כו'".

17) פרש"י שם.

18) תוספתא פסחים פ"ח סה"ג.

19) ברכות כו, סע"א. ספרי (הובא ברש"י) פינחס כח, י. יד. ועוד.

20) היום יום י"ד אייר. וראה בארוכה לקמן ע' 138 ואילך.

21) פרשתנו ט, י.

22) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 75 הערה 60. חי"ב ע' 7־216.

23) קהלת ז, כט.

24) טז.

25) יחזקאל שם, ו. מכילתא (הובא ברש"י) בא יב, ו. שמו"ר פי"ז, ג. פי"ט, ה. ועוד.

26) לכאורה פשוט דאז היי זה כל הגירות – ונפק"מ בגר שמל ולא טבל האם מחוייב בפסח. ודוגמתו – מל ולא פרע. קודם שנצטוו על הפריעה. וראה תוד"ה כי פליגי ותו"י יבמות מו, ב. ואכ"מ.

27) ראה יבמות (שם, א־ב) וכריתות ט, א.

28) יבמות כב, א. וש"נ.

29) רות ב, יב.

30) שזהו פירוש המדרש רבה (שם) שיש שנתקשו בפירושו: ישלם ה' פעלך גו' מעם ה' א"ר חסא אשר באת לחסות תחת כנפיו. – עתה מצאתי כן בפי' עין חנוך.

31) ראה תרגום שם: ובההוא זכותא תשיזיבי מדין גיהנם למיהוי חולקך עם שרה רבקה רחל ולאה – דקשה לומר שכ"ז בא בזכות ד"עשית את חמותך", כ"א הוא הזכות "אשר באת גו'", כנ"ל.

32) החמור מכולם (כלים פ"א, מ"ד).

33) פרשתנו שם, ו.

34) שבת נה, ריש ע"ב. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 177 הערה 55.

35) ראה תו"א עט, רע"ד. ד"ה באתי לגני ה'תשי"א פ"ב.

36) פרשתנו שם, ז.

37) עפ"ז יומתק הסגנון "אנחנו טמאים לנפ"א למה נגרע" – דצ"ע וכקושיית המפרשים.

38) וי"ל דזהו הרמז ב"ככל חקת הפסח יעשו אותו", דנחשב להם כ"במועדו" ו"בתוך בנ"י" – ועפ"ז יתורץ דלכאורה חסרה התשובה לטענתם "למה נגרע גו' במועדו בתוך בנ"י". – ועפ"ז הל' "תשלומין" "ותקנתא" הנאמר בפ"ש – הכוונה בשלימות.

39) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 5־64 ובהערה 26 שם.

ה.
למה דחו פסח שני לחודש אחר

לפי האמור לעיל מובנת תמיהה המתעוררת לפי תורת הנגלה: חז"ל אומרים[40], שהיום השביעי לטומאתם של הטמאים לנפש אדם חל בערב פסח, ולפי זה צריכים היו, לכאורה, להקריב תשלומין בשבעת הימים הבאים, כבקרבנות יום־טוב אחרים כפי שמזכיר האור־החיים, ולא אחר חודש, כחידוש מיוחד?

אך לפי הנאמר מובן ההסבר לכך בפנימיות הענינים: תשובה איננה רק משלימה את החסר, אלא זוהי דרך בעבודת ה', "רגל בפני עצמו", חידוש מיוחד בחודש אחר.

ו.
המעלה שבתשובה - הפיכת הרע לטוב

אמנם, עבודת הצדיק היא ה"ישרה" לפי סדר התורה, אך בכל זאת יש יתרון בעבודת בעל־התשובה[41]: עבודת הצדיק פועלת בדברים שבקדושה, או בדברים מותרים. אבל לא ב"מצוה הבאה בעבירה"[42] – ענינים של רע הנובעים משלוש קליפות הטמאות לגמרי אי אפשר לזכך[43], אלא, לפי סדר התורה, צריך לדחותם[44]. ואילו עבודת בעל־התשובה, בתשובה מאהבה, הופכת גם את זדונותיו לזכיות[45].

כחה של התשובה לכך, נובע ממקור הנעלה מן ה"השתלשלות": לפי סדר התורה, ההשתלשלות, אי־אפשר להפוך זדונות לזכיות. כמאמר חז"ל[46] שאלו לחכמה.. לנבואה.. לתורה": "חוטא מה ענשו", וכולם גם התורה[47], לא איפשרו חזרה בתשובה. רק כאשר "שאלו להקדוש־ברוך־הוא", שמעל להשתלשלות, היה המענה "יעשה תשובה ויתכפר לו", כי רק בדרגה נעלית זו "כחשיכה כאורה"[48], ואפשר להפוך את הרע לטוב[49].

לפי זה אפשר להבין את הטענה "למה נגרע...". כי לכאורה: מדוע תהיה מלכתחילה סברא ש"נגרע"? וכן לגבי מאמרו הנ"ל של כ"ק מורי־וחמי אדמו"ר, שההוראה הנלמדת מפסח שני היא שאין דבר אבוד, אפשר לשאול: מדוע יחשבו בכלל שיש דבר אבוד?

אלא, כדלעיל: מצד התורה עצמה אכן התשובה איננה מועילה[50] להפיכת הזדונות לזכיות, אלא הם דבר אבוד. רק כאשר בני ישראל נתעוררו לחזור בתשובה, באומרם "למה נגרע...", הם הגיעו עד לדרגה של "שאלו להקדוש־ברוך־הוא", שמעל להשתלשלות, ומשם הגיעה התשובה, שאין דבר אבוד, שיש ענין של פסח שני.

כל זאת מסופר ומתגלה בתוך התורה ובאמצעותה, כי למרות שהתורה כשלעצמה היא בדרגה של סדר ההשתלשלות, בכל זאת – אורייתא וקודשא־בריך־הוא כולא חד[51], וכל הענינים, גם מה שמעל להשתלשלות, מתגלים באמצעות התורה[52].

ז.
עבודת התשובה - למעלה מהגבלות

זהו ההסבר גם להבדלים המנויים לעיל (בסעיף ג) בין פסח ראשון לפסח שני[53]:

בפסח ראשון – עבודת הצדיקים – אין עוסקים ברע, אלא דוחים אותו. לכן החמץ אסור בבל יראה ובל ימצא[54], ולכן נמשך החג שבעה ימים, כי עבודת

---

40) פסחים צ, ב. סוכה כה, ב.
41) ראה בכ"ז דרמ"צ קצא, א. ובכ"מ.
42) ברכות מז, ב. וש"נ.
43) תניא רפל"ד. ובכ"מ.
44) ראה גם לקו"ת שה"ש ו, ד.
45) יומא פו, ב.
46) יל"ש תהלים רמז תשב, וראה ירושלמי מכות פ"ב ה"ו.
47) כי אף שמענה דתורה "יביא אשם" צ"ל גם תשובה, דאז דוקא מכפר הקרבן –
ראה אוה"ת יו"כ ס"ע א'תקנז ואילך, ציונים לסהמ"צ להצ"צ מצות עגלה ערופה, ועוד (וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 132 הערה 12. חי"ג ע' 7-76 ס"ו) – דתשובה זו עושה הזדונות כשגגות.
48) ל' הכתוב – תהלים קלט, יב.
49) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 23. וש"נ.
50) ולהעיר דאין תשובה מועלת לשנות (ולבטל) דין ועונש ב"ד, וכשו"ת נו"ב (מהדו"ק או"ח סי' ל"ה) הידועה.
51) תניא רפכ"ג בשם הזוהר. וראה סה"מ ה'ש"ת ע' 66 בהערה.
52) ראה גם המשך תער"ב ח"ג ע' א'תח. לקו"ש ח"א [המתורגם] ע' 65. ח"ד [המתורגם] ע' 329. 334. ועוד.
53) ראה עד"ז לקו"ש ח"ז ע' 327.
54) ראה אוה"ת פרשתנו ד"ה להבין ענין פ"ש (ע' שסז־ח) דפ"ר ופ"ש הם אתכפיא ואתהפכא, דבפ"ר הוא היציאה מן הרע – אתכפיא (ולכן אסור בחמץ), ובפ"ש "שכבר יצא מהרע" (ואפשר להיות) – אתהפכא (ולכן חמץ ומצה עמו בבית). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד (ע' 283 ואילך) דהוא דוגמת החילוק דבע"ת וצדיקים: פ"ר – ע"ד בע"ת שצ"ל "אי אפשי"* (לקו"ת ואתחנן ט, ד). ופ"ש – ע"ד צדיקים שצ"ל אפשי.
אבל** הביאור שם הוא בנוגע הבירור שנעשה בהאדם, וכאן מבואר: א) עצם העבודות דפ"ר ופ"ש (פ"ר – תנועה דצדיקים, ופ"ש – תנועה דתשובה). ב) הבירור שנעשה בהזדונות (בפ"ר – דוחה אותם. בפ"ש – גם מהפכם). ועצ"ע.

---

*) ויש לקשר זה עם המבואר לעיל (ס"ד) שבנ"י בצאתם ממצרים היו גרים – כי הטעם שבנ"ת צ"ל אי אפשי כי צריך זהירות "שלא יחזור לסורו" (לקו"ת שם), דחשש זה הוא בגר (קידושין יז, סע"ב).

**) וגם: שם המדובר בדרגא נמוכה בתשובה שעדיין צריך זהירות שלא יפול כו' (כבהערה הקודמת), וכאן – בתשובה (מאהבה רבה – תניא פ"ז) שזדונות נעשים כזכיות.

הצדיקים היא עבודה מסודרת ומדורגת, המתבטאת בסדר ההשתשלות בשבעה ימים, בשבע מידות וכדומה[55].

ואילו בפסח שני – עבודת התשובה שהופכת זדונות לזכויות – אפשר לזכך גם את החמץ[49], ולכן "חמץ ומצה עמו בבית". וכיוון שעבודת התשובה היא למעלה מהגבלות, הרי היא יום אחד, המראה על דרגה הנעלית מהגבלות והתחלקות. כמוסבר ב"תורה אור"[56], ששבועות הוא יום אחד כי זהו "זמן קבלת התורה שהוא בבחינת הכתר שהוא בחינת יחידה שלמעלה מהתחלקות...".

וזהו מה שמסופר בגמרא[57] על תשובתו של רבי אלעזר בן דורדייא – "בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת": עבודת הצדיקים, שהיא מדורגת, אורכת מספר שנים – דרגה של "התחלקות"[58]. ואילו אצל רבי אלעזר בן דורדייא היתה עבודה של תשובה ובאופן ש"ראשו בין ברכיו – מעל להבדלים בין ראשו לברכיו[59] – וגעה בבכיה"[52], ולכן הוא "קונה עולמו בשעה אחת". כלשון הזהר[60], שהתשובה היא "בשעתא חדא".

ח.
ניסן - מלמעלה; אייר מלמטה

הבדל זה בין פסח ראשון לפסח שני מתבטא גם בכך שפסח ראשון חל בחודש ניסן, ופסח שני – בחודש אייר[61]:

ידוע[62] ההבדל בין חודש ניסן, החודש הראשון, לבין חודש אייר, החודש השני: ניסן מורה על גילוי אלוקות מלמעלה למטה, שאינו מביא לידי זיכוך בר קיימא ותמידי ב"מטה", אלא הוא יכול באותה שעה רק לדחות את הרע[63]. כעבודת הצדיקים[64] שעוסקים בענינים של אור, ודוחים את הרע.

מהותו של אייר היא העלאה מלמטה למעלה, בירור, וזיכוך, והעלאת ה"מטה" למעלה באופן תמידי[58]. לכן קשורה מצות ספירת העומר בעיקר לחודש אייר[65], כי היא עוסקת בזיכוך המידות. וזאת, כעבודת התשובה[59], שבאמצעותה מזככים את הענינים הנחותים ביותר, עד אשר גם ענינים של רע הופכים לטוב.

[באופן כללי דומה הדבר להבדל שבין חודש ניסן לתשרי, כידוע[66], שחודש ניסן הוא עבודת הצדיקים, ותשרי – עבודת התשובה].

ט.
שלושת אופני התשובה

לפי האמור, שפסח שני הוא עבודת התשובה, יובן הטעם, בפנימיות הענינים, לכך שלגבי מהות פסח שני קיימים שלושת האופנים דלעיל בסעיף א' (ואלו ואלו דברי אלוקים חיים[67]), כי באופן כללי קיימים שלושה אופנים אלו בתשובה:

א) "תקנתא" שבתשובה: העובדה שמיד בעת מעשה החטא ישנה התקנה של תשובה, כשם שבהפסד של פסח ראשון ישנה מיד התקנה של פסח שני – אופן זה של תשובה הוא בחטאים רגילים, כאשר מיד בשעת החטא קיימת האפשרות לתיקונו באמצעות תשובה.

ב) "תשלומין" דתשובה: התשובה על חטא שנעשה באופן של "אחטא ואשוב", שאז "אין מספיקין בידו לעשות תשובה"[68] – בעת מעשה החטא אין לו אפשרות של תקנה "הואיל והתשובה גורמת לו לחטוא"[69], כשם ש"אין קטגור נעשה סניגור"[70], אבל מאוחר יותר, אם "דחק ונתחזק... ועשה תשובה – מקבלין תשובתו"[71],

ג) "רגל בפני עצמו": תשובת הצדיקים. כידוע[72], שהתשובה איננה - כטעות הנפוצה - על חטאים דוקא, אתכפיא ואתהפכא. כנ"ל הערה 54.

---

55) ראה תו"א שהובא לקמן בפנים.

56) קט, סע"ד ואילך. ראה ג"כ אוה"ת ד"ה להבין מה ששבועות יום א' (במדבר ע' א'תקעג).

57) ע"ז יז, א. וראה סה"מ – לאדה"ז – תקס"ב (ע' יג). דרך חיים (כמצויין במפתחות).

58) להעיר ד"שנים" ל' שינוי (ראה אוה"ת מקץ שלח, סע"ב).

59) עייג"כ תו"א ר"פ וארא.

60) זח"א קכט, סע"א.

61) ראה אוה"ת הנסמן בהערה 54. לקו"ש ח"ד שם.

62) ראה לקו"ש ח"א פ' אמור. ח"ד שם. ח"ח [המתורגם] ע' 6. ס"ע 235 ואילך. ועוד.

63) ראה אוה"ת ולקו"ש (ח"ד) שם, דפסח ראשון ופסח שני הם

64) ראה לעיל הערה 54.

65) ראה לקו"ש ח"א שם.

66) ראה אוה"ת בא ד"ה החודש (ע' רנז ואילך).

67) עירובין יג, ב. גיטין ו, ב.

68) משנה סוף יומא (פה, ב).

69) אגה"ת פי"א.

70) ראה צפע"נ הל' יבום פ"ד ה"כ (בסופה) – לענין אחטא ויוהכ"פ מכפר.

71) אגה"ת שם. ועד"ז בתניא פכ"ה.

72) לקו"ת ראה כד, ד. ש"ש סו, ג. ר"פ האזינו. ועוד.

אלא זוהי דרך בעבודת ה', המתאימה גם לאלה הנקיים מחטאים, כנאמר[73]: משיח אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא (=משיח בא להחזיר את הצדיקים בתשובה).

אמנם, פסח שני הוא תשובה על חטא (כמאמר הנ"ל של כ"ק מו"ח אדמו"ר ש"אין דבר אבוד.. אפילו מי שהיה טמא.. ואף "לכם", שזהו היה ברצונו וכו'"), אך בכל זאת, קיימים, באופן כללי, בפסח שני כל האופנים של תשובה, כולל תשובת הצדיקים [בדוגמת חודש תשרי – שפסח שני היא דוגמת חודש תשרי, כדלעיל סעיף ח' – הכולל בתוכו כל אופני התשובה, גם תשובת הצדיקים][74].

י.

חובת לימוד התורה בעודו רשע

לפי האמור לעיל, בענין "תקנתא דתשובה", תובן יותר ההלכה[75], שאפילו רשע, שתורתו ומצוותיו "מוסיף כח בקליפות", צריך ללמוד תורה, ואפילו שלא לשמה, כי "כשיחזור אחר־כך בתשובה.. אזי מוציא מהקליפה כל התורה והמצוות...". כלומר, לימוד התורה "בעודו רשע" מסתמך מלכתחילה על כך שיחזור בתשובה, וזוהי המשמעות של "תקנתא" דתשובה: התורה נותנת בשעת מעשה את האפשרות והתקנה של תשובה.

ואמנם, הלכה זו, שגם "בעודו רשע" צריך ללמוד תורה, חלה על כל סוגי הרשעים, גם על האומר "אחטא ואשוב" שאין לו תקנה של תשובה, הרי שלעליית לימוד התורה שלו אין לכך שום קשר, כי הרי באומרו "אחטא" הוא לא מתכוון ללימוד, אלא בודאי "יחזור אחר כך בתשובה". יותר מכך: אף אם, במקרים מעטים ביותר, הוא לומד, ר"ל, כדי להוסיף כח לטומאה, ומסתמך על כך ש"אחטא ואשוב" גם אז הוא צריך ללמוד,

אבל במקרה כזה יש הבדל, כי "אין מספיקין...":

במקרה כזה נזקקים לטעם שגם ל"נידח" מובטח, שגם הוא "ודאי סופו לעשות תשובה"[76], "בגלגול זה או בגלגול אחר, כמו שנאמר[77] כי לא ידח ממנו נדח"[78], בעוד אשר לגבי חטאים אחרים אין נזקקים לטעם זה של "לא ידח ממנו נידח"[79], כי מלכתחילה אין הוא "נידח", אלא "רחוק" בלבד, כי כבר בעת החטא יש לו תקנתא דתשובה, כתקנת פסח שני[80].

יא.

פסח ראשון - גם תשובת הצדיקים

כשם שפסח שני כולל את כל אופני התשובה, וגם תשובת הצדיקים, כך גם פסח ראשון כולל את כל האופנים, בעבודת הצדיקים, גם תשובת הצדיקים. לכן למרות שהגאולה העתידה תהיה בחודש ניסן[81] – עבודת הצדיקים – היא בכל זאת תהיה קשורה לעבודת התשובה, כאמור, שמשיח אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא[82].

מעין ענין זה אנו מוצאים בפסח מצרים, שאז היה הציווי[83] "משכו וקחו לכם", ופירשו חז"ל[84] "משכו ידיכם מעבודה זרה", שזהו ענין התשובה, למרות שאלו שנימולו לפני יציאת מצרים היו כגרים (בתחילת הגיור)[85], ונוסף לכך נאמרו הדברים לכל מי שנאמר לו "וקחו" (כדיוק לגבי וא"ו המוסיף ומחבר), כולל אלו שלא היה להם קשר לעבודה־זרה, שאצלם לא היתה זו תשובה על חטא, אלא כתשובת הצדיקים, הנמצאים בעולם שקיימת בו עבודה־זרה, וצריך להזהירם "משכו ידיכם מעבודה־זרה".

יב.

פסח שני - מצוה בפני עצמה

לפי כל האמור לעיל מובן מדוע מונה הרמב"ם את פסח שני כמצווה בפני עצמה, למרות שמי שהקריב פסח ראשון אינו יכול להקריב פסח שני: אכן, פסח ראשון ופסח שני הם שני סוגים שונים של עבודה –

---

73) הובא בלקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב (וראה זח"ג קנג, ב). ונת' בלקו"ד ח"א קמו א, ואילך.

74) כמובן מהמבואר בדרושי לקו"ת שנסמנו בהערה 72.

75) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג.

76) תניא ספל"ט.

77) ש"ב יד, יד (בשינוי לשון).

78) הל' ת"ת שם. תניא שם.

79) וע"ד מ"ש בתניא שם, דבלומד סתם לעולם יעסוק כו' גם שלא מצד הטעם דלא ידח כו' (אלא שבלומד סתם "אין הדבר תלוי בתשובה אלא מיד שחוזר ולומד דבר זה לשמה כו'", משא"כ ברשע שצריך לתשובה להוציא תומ"צ שלו מהקליפה).

והא דמביא בתניא שם גם הטעם דלא ידח כו' (אלומד "שלא לשמה ממש לשון איזו פניי") – כי בתניא שם כולל הכל. בסגנון אחר – נקט הקצוות: מקצה ד"נידח" (אחטא ואשוב), עד לומד סתם שאפילו ק"ג לא נתלבשה בו; וכמה דרגות בינתיים (וכדמוכח גם בהל' ת"ת שם ובקו"א), ובכל הדרגות הנ"ל "לעולם יעסוק כו'".

80) ועוד דוגמאות: לאו שניתק לעשה, שריפת נותר, שילוח הקן – לכמה מ"ד (חולין קמא, א־ב. וש"נ).

81) כדעת ר"י – ר"ה יא, א. ובשמו"ר (פט"ו, יא) סתם כמותו.

82) וגם הגאולה עצמה תלוי' בתשובה (סנהדרין צז, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה), אלא שלדעת ר"י אם לא יעשו תשובה מעצמם "הקב"ה מעמיד להן כו' ומחזירן למוטב" (סנהדרין שם).

83) בא יב, כא.

84) מכילתא עה"פ.

85) ראה תוד"ה דכתיב – כריתות ט, א.

פסח ראשון הוא עבודת הצדיקים, ופסח שני – עבודת התשובה, אך בכל זאת, אין דרושה הקרבת פסח שני אם הקריב פסח ראשון, כי פסח ראשון כולל גם את תשובת הצדיקים, ונכלל כאן הענין של "רגל בפני עצמו" שבפסח שני.

יג.

ההסבר לכך שפסח שני - יום אחד

אמנם בפסח ראשון – צדיקים – ישנה תשובה, אבל זוהי תשובת הצדיקים, שאין בה המעלה של תשובת פסח שני, שהיא בעיקר תשובה על חטא[86] – "תקנתא" ו"תשלומין" (אלא שפסח שני כולל את כל אופני התשובה, ובתוכם גם תשובת הצדיקים).

וזאת בשני ענינים: (א) צמאונו של בעל־התשובה נובע דוקא מכך ש"עד הנה היתה נפשו בארץ ציה וצלמות היא הסטרא־אחרא..."[87], ולכן הוא צמא "ביתר עז", יותר מאשר צדיקים[82], שאצלם אין ענין זה קיים[88]. (ב) תשובה על חטא מגיעה לדרגה שמעל לסדר השתלשלות, ובכוחה להפוך זדונות לזכיות. ואילו לצדיקים אין כח זה, אפילו כשקיימת אצלם עבודת התשובה.

זוהי הסיבה לכך שפסח שני הוא יום אחד ופסח ראשון הוא שבעה ימים, כי למרות שגם בפסח ראשון קיים ענין התשובה, בכל זאת זוהי תשובת צדיקים, שהיא מוגבלת – אפילו "בכל מאודך" של צדיק הוא בדרגה של סדר והגבלה[89]. כפי שמוצאים, שאפילו לאחר שתשובתו של רבי אלעזר בן דורדייא גרמה ל"בכה רבי", שבכיה היא מעל להגבלה[90], בכל זאת לא היה אצלו הענין של "קונה עולמו בשעה אחת", שמעל להתחלקות.

דוקא פסח שני – תשובה על חטא, הפיכת זדונות לזכיות [כמאמרו הנ"ל של כ"ק מו"ח אדמו"ר: אפילו "לכם", שזה היה ברצונו, ובכל זאת ניתן לתיקון], יכול להגיע למקום שמעל להתחלקות – יום אחד. כמעלתו של רבי אלעזר בן דורדייא – תשובה על חטא – שדוקא אצלו ישנו הענין של "קונה עולמו בשעה אחת"[91].

(משיחת ש"פ אחו"ק תשכ"ד)

---

86) ובפרט לפי פסק הרמב"ם (ראה לעיל הערה 6), שגם לדעת רבי יש בפסח שני הענין דתשלומין ותיקון לראשון, שהרי ע"י פטורים מכרת.
87) תניא פ"ז.
88) ראה בארוכה שע"ת ח"ב חינוך פמ"ח.
89) ראה שע"ת שם (נה, רע"ד ואילך).
90) תו"א כו, א. ובכ"מ.
91) להעיר מסה"מ תקס"ב (ע' יג) במעלת המס"נ דראב"ד על המס"נ דצדיקים, עיי"ש.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז סיון, תשי"ט
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה אברהם אביש מרדכי שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מעש"ק.

טעם למנהג אנ"ש ללמוד בימי הספירה במס' סוטה. כך שמעתי הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר ושכן נהגו משנים בתוככי אנשי חב"ד, ואף שלא אמר הטעם ע"ז, יש לבאר ע"פ המבואר בכ"מ בנגלה דתורה ובחסידות, על השייכות שבין ימי ספירת העומר או מנחת העומר והענין דסוטה עד אשר ונקתה ונזרעה זרע וכו'.

בעת רצון יזכירוהו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע מתאים לתוכן כתבו.

ובטח נוסף על שמירתו שלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא, יש לו קביעות עתים ללימוד הן בנגלה דתורה והן בפנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, וכמבואר ההכרח בהאמור בכ"מ ומובן, ומכמה טעמים.

בברכה לבשו"ט.

בראשית כט, טז: וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל:

יט

אכילת מצה בפסח נמשלה לאשה (ירושלמי פסחים פ"י ה"א), אכילת הפרוסה כנגד רחל (עקרת הבית"), והאפיקומן כנגד לאה, קמח מים" בגי' רחל"

אהובי בני שיחי'.

אם כי מכתבי[1] יגיע אליך לסוף הפסח, עכ"ז הולכין אחר דעת הכותב, והכתיבה עצמה, שהוא ביום הראשון לפסח. ולזאת קבל את ברכתי היוצאת מקירות לבי, כי תחוג את חג המצות הבעל"ט בכשרות, פשוטן של דברים הוא העיקר, שתאכל את המצה בכשרות המצה עצמה, ובכשרות הגוף והנפש, שהמה יהיו כשרים לאכילת מצה.

מיכלא[2] דמהימנותא, והיינו שהמצה תהי' ראוי' להאוכל והאוכל להמצה, שאז הוא זיווג שלם כדבעי למהוי.

ואכילת המצה הוא בחי' זיווג כמ"ש[3] כי אם הלחם אשר הוא אוכל, והוא מאכל אמונה...

והיינו, כי מצה נמשלה לאשה כמארז"ל[4] כל האוכל מצה בערב פסח כאלו בא על ארוסתו כו', הרי שנמשלה לאשה.

ומצה היא רק קמח ומים, קמח מים[5] גימטריא רחל, שהיא הנוקבא העיקרית[6] כידוע.

ועיקר[7] המצה הוא הפרוסה החלק הקטן[8] — רחל. והחלק הגדול, האפיקומן, צפון, עלמא דאתכסיא — לאה וכו'.

וכשתצרף מְלַת אשה[9] למְלַת מצה יעלה מספר אמת, לרמז שהשרש הוא[10] מאמת, שאמת הוא למעלה מהשכל, כי אמת הוא בעתיקא[11] כידוע.

וזהו וארשתיך[12] לי באמונה שקאי על פסח, ועי"ז זוכים להסדר האחרון סדר טהרות, שהוא נרמז במלת ודעת[13] כדרז"ל, היינו שזוכים למ"ת שבשבועות, וידעת[14] את הוי'.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש ע' קצז, ממכתב הרב המחבר לבנו כ"ק אדמו"ר זי"ע

---

1) מבאר בהמכתב כאן. דבמצות אכילת מצה, יש: א) אכילת הפרוסה — שע"ז מברכים הברכה וכו', ב) האפיקומן — הצפון החלק הגדול, והם כנגד א) רחל הקטנה, ב) לאה הגדולה.

2) זהר חלק ב' דף קפג, ב. ראה ספר המאמרים תש"ח עמוד 166 בהערה. לקוטי תורה פרשת צו יג, ג ואילך. דרך מצותיך כב, ב.

3) בראשית לט, ו. ויעזב כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע אתו מאומה **כי אם הלחם** אשר הוא אוכל" ופרש"י כי אם הלחם, היא אשתו אלא שדיבר בלשון נקי' (ב"ר פו, ו).

4) ירושלמי פסחים פרק י הלכה א.

5) קמ"ח (בגי' 148) + מי"ם (90) = 238. וכן רח"ל בגי' 238

6) כמ"ש (בראשית כט, יח) ויאהב יעקב את רחל והיא עיקרה של ביתו, ובשבילה הלך ללבן לקחתה". ראה לקמן סימן נד. תורת חיים בראשית קסח, ד.

7) ראה פסחים קטו, ב. שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני (דברים טז, ג), לחם עוני, עני כתיב מה עני שדרכו בפרוסה אף כאן בפרוסה.

8) רחל נק' הקטנה", ולאה נק' הגדולה", ומבואר בחסידות (מיוסד על מ"ש בזהר ח"ג דף רמד, ב) דרחל היא ה־קטנה, ה' אחרונה דהשֵׁם — מלכות, עלמא דאתגליא, ולאה ה־גדולה — בחי' בינה, עלמא דאתכסיא (ראה לעיל סימן יז), וזהו דהחלק המגולה בחי' רחל, וחלק הצפון — מכוסה, בחי' לאה.
ומבואר כאן דהם כנגד אמונה, ודעת (פסח ושבועות).
וראה לקוטי לוי יצחק אגרות קודש עמוד רל, דחלק הקטן מרמז על הוויות אביי ורבא — נגלה דתורה, וחלק הגדולה מרמז לפנימיות התורה ע"ש.

9) אש"ה (בגי' 306) + מצ"ה (135) = 441, כמספר אמ"ת, 441.

10) ראה לעיל סימן א.

11) ראה לקוטי תורה פרשת מסעי צג, ד. אור התורה נ"ך עמוד רסט. דרושים לשמיני עצרת עמוד א'תשצו.

12) הושע ב, כב.

13) בששה סדרי משנה, שההתחלה הוא אמונת זה סדר זרעים, והסיום הוא ודעת זה סדר טהרות. ראה שבת לא, א אמר ר"ל מאי דכתיב (ישעי' לג, ד) והי' אמונה עתיך חוסן ישועות חכמה ודעת וגו', אמונת זה סדר זרעים, עתיך זה סדר מועד, חוסן זה סדר נשים, ישועות זה סדר נזיקין, חכמת זה סדר קדשים, ודעת זה סדר טהרות. פירש"י: **סדר זרעים**, שעל אמונת האדם סומך להפריש מעשרותיו כראוי. **דעת**, עדיף מחכמה. (ראה בהנסמן לעיל סימן א הערה 3).

14) הושע ב, כב.

המשך מעמוד ג

פון אונז ובמילא גם אותו, ואי אפשר לצאת ידי חובתו במה שאחר לומד ושומר את השיעורים. וכבר כמה פעמים אמרתי לו אודות הנ"ל בהוספה שכפי שרואים גם בעיני בשר הרי בימינו אלה הרי זה נוגע גם בהצלחה בגשמיות ובהסתדרות. ויתן השי"ת ושנה הבאה תהי' שנת הצלחה בכל הנ"ל ובהסתדרות לטוב לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה.

ט, טו – וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדות ובערב יהי' על המשכן כמראה אש עד בוקר

א. כתוב בפרשה זו וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדות ובערב יהי' על המשכן כמראה אש עד בקר כן יהי' תמיד הענן יכסנו וגו' ולפי העלות הענן וגו' ויש בפסוקים האלה כפל ענין במלות שונות[1] וצריך לעמוד עליהם.

ונראה לעניות דעתי שיובנו עם מאמרם ז"ל במדבר רבה פרק יב א"ר סימון בשעה שאמר הקב"ה לישראל להקים את המשכן רמז למלאכי השרת שיעשו אף הם משכן, ובעת שהוקם למטן הוקם למעלן והוא משכן הנער ששמו מט"ט שבו מקריב נפשותיהם של צדיקים לכפר על ישראל בימי גלותם ולכך כתב את המשכן שמשכן אחר הוקם עמו וכה"א מכון לשבתך פעלת ה' וגו'.

הרי כי המשכן רומז לגלות שגולים ממקום למקום וכן המשכן הי' מיטלטל והולך, ולכן אמר הכתוב ויהי ביום כלות משה לשון צרה לפי שרומז לימי הגלות, שאילו זכו ישראל תכף ליציאתם ממצרים היו נכנסין לארץ ישראל והי' יורד להם בית המקדש בנוי מן השמים כדאיתא בזהר פרשת פינחס רכ"ח א' עיין שם.

אך בעשותם עגל בחורב נשתהו במדבר ונגזר עליהם לעשות משכן לרמוז לימי הגלות שבכל מקום שגלו שכינה עמהם, זש"ה **וביום הקים את המשכן** דהיינו גם המשכן העליון כמו שבא במאמר הנ"ל כסה הענן וכו' להיות עדות לישראל שהשכינה בתוכם, וזה למשמרת לאות כי **ובערב** דהיינו בזמן הגלות **יהי' על המשכן כמראה אש**, **על** דוקא, דהיינו המשכן למעלה ששם מקריב נפשותיהם של צדיקים בימי גלות, וזהו **עד בקר** שהוא עת הגאולה, ובזה אתי שפיר שהתחיל בלשון עבר **כסה הענן**, וסיים בלשון עתיד **יהי' על המשכן** דהיינו בימי הגלות.

ובמסורה פרשה זו, **ובערב** ד', וסי' ובערב יהי' על המשכן, ובערב תאמר מי יתן בקר (דברים כח, סז), ובערב חתרתי לי בקיר יחזקאל י"ב, ומקטירים לה' עולות בבקר ובערב דברי הימים ב' י"ג, הכונה כי ובערב יהי' על המשכן מדבר בזמן הגלות, שאז בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר וכו', ואז ובערב חתרתי לי בקיר דאיתא בברכות פ"ה א"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים, ואם תעלה תפלת ישראל למעלה צריך לסתור באותו הקיר עד שתעבור התפלה וזה יהי' בתפלות הצבור שהן אל כביר לא ימאס שאין תפלתם נמאסת, וזהו ומקטירים לה' עולות בבקר ובערב כי תפלות כנגד תמידין תקנום, גם אמרו ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי אלו תלמידי חכמים שבבבל שעוסקין בתורה בכל מקום מעלה עליהם כאילו מקטירים ומגישים לשמי.

וזהו **כן יהי' תמיד הענן יכסנו** שלא זזה שכינה מישראל **ומראה אש לילה** זה הגלות הדומה ללילה.

ולפי העלות הענן מעל האהל, איתא בפ"ד דר"ה עשר מסעות נסעה שכינה ופירש רש"י ז"ל שהיתה מתעכבת ממסע למסע לראות אם יחזרו ישראל בתשובה, **ואחרי כן יסעו בני ישראל**, שגם הם הלכו בגלות.

ובמקום אשר ישכן שם הענן וכו' הוא מ"ש בחגיגה פ"ב וארא והנה רוח סערה בא מן הצפון שהלך לכבוש את כל העולם לפני נבוכדנאצר הרשע וכל כך למה כדי שלא יאמרו אומות העולם ביד אומה שפלה מסר הקב"ה את בניו ע"כ. הנה כי השכינה קדמה להכין להם מקום בימי גלותם **על פי ה' יסעו בני ישראל** שהוא יתברך גזר להקדים שתי שנים לונושנתם[2] דשקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו, **ועל פי ה' יחנו** כי רק לו יתברך נודע הקץ ואין לישראל לצאת מהגלות כי אם על פיו יתברך כי השבע השביע את בני ישראל לאמר שלא ידחקו את הקץ[3] כנודע.

כל ימי אשר ישכון הענן על המשכן יחנו, זה הי' בגלגל שחנו שם י"ד שנה, **ובהאריך הענן על המשכן ימים רבים** רבים זה משכן שילה שהאריך קצו שס"ט שנה כדאיתא בזבחים פי"ד יע"ש. אחר כך חרבה שילה ובאו לנוב וזה שכתוב **ויש אשר יהי' הענן ימים מספר על המשכן** שהיו י"א שנה לבד ואחר כך באו לגבעון, וזהו **על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו**, וכשחרבה נוב ומת שאול ומלך דוד תחתיו הי' ראוי שיבנה בית המקדש וכן הי' רוצה דוד שאמר הנה אנכי יושב בבית ארזים וארון ה' בתוך היריעה, ויהי בלילה ההוא וישלח ה' ביד נתן הנביא לומר לדוד לא אתה תבנה הבית לשבתי, וזהו **ויש אשר יהי' הענן מערב עד בקר ונעלה הענן בבקר ונסעו** אך לא רצה הקב"ה מן הטעמים הכתובים אצלנו במ"א רק ששלמה יבנה הבית, וזהו **או יומים וכו' בהאריך הענן על המשכן לשכון עליו** כי היו מקטירים בבמה אשר בגבעון, עד שבא שלמה המלך ע"ה ובנה הבית וגם הוא חרב, וזהו (י, לג) ויסעו מהר ה' זה בית המקדש[4*]...

גבול בנימין חלק א דרוש לה

---

1) **ויש בפסוקים האלה כפל ענין במלות שונות**: עיין עוד בזה לקמן סימן מו. נ. נה. נו. נז. נט.

2) **שתי שנים לונושנתם**: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת ואתחנן פרק ד פסוק כה, ובהנסמן שם.

3) **שלא ידחקו את הקץ כנודע**: עיין כתובות קיא.

4*) עיין המשך הפירוש לקמן סימן קט.

◆ יום ראשון י"ג סיון ◆

ח (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומַלִּיל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימָר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת:

ב מַלֵּל עִם אַהֲרֹן וְתֵימַר לֵהּ בְּאַדְלָקוּתָךְ יָת בּוֹצִינַיָּא לָקֳבֵל אַפֵּי מְנָרְתָּא יְהוֹן מְנַהֲרִין שִׁבְעָא בּוֹצִינַיָּא:

רש"י ◄ **בְּהַעֲלֹתְךָ** • לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת הַמְּנוֹרָה לְפָרָשַׁת הַנְּשִׂיאִים? לְפִי שֶׁכְּשֶׁרָאָה אַהֲרֹן חֲנֻכַּת הַנְּשִׂיאִים, חָלְשָׁה אָז דַּעְתּוֹ, כְּשֶׁלֹּא הָיָה עִמָּהֶם בַּחֲנֻכָּה לֹא הוּא וְלֹא שִׁבְטוֹ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: חַייֶךָ, שֶׁלְּךָ גְּדוֹלָה מִשֶּׁלָּהֶם, שֶׁאַתָּה מַדְלִיק וּמֵיטִיב אֶת הַנֵּרוֹת. **בְּהַעֲלֹתְךָ** • עַל שֵׁם שֶׁהַלַּהַב עוֹלֶה, כָּתוּב בְּהַדְלָקָתָן לְשׁוֹן "עֲלִיָּה", שֶׁצָּרִיךְ לְהַדְלִיק עַד שֶׁתִּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ. וְעוֹד דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: מִכָּאן, שֶׁמַּעֲלָה הָיְתָה לִפְנֵי הַמְּנוֹרָה, שֶׁעָלֶיהָ הַכֹּהֵן עוֹמֵד וּמֵיטִיב. **אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה** • אֶל מוּל נֵר הָאֶמְצָעִי שֶׁאֵינוֹ בַּקָּנִים אֶלָּא בְּגוּף שֶׁל מְנוֹרָה. **יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת** • שִׁשָּׁה שֶׁעַל שֵׁשֶׁת הַקָּנִים. שְׁלֹשֶׁת הַמִּזְרָחִיִּים פּוֹנִים לְמוּל הָאֶמְצָעִי הַפְּתִילוֹת שֶׁבָּהֶן, וְכֵן שְׁלֹשָׁה הַמַּעֲרָבִיִּים רָאשֵׁי הַפְּתִילוֹת לְמוּל הָאֶמְצָעִי, וְלָמָּה? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: לְאוֹרָהּ הוּא צָרִיךְ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 94)

שֶׁאַתָּה מַדְלִיק וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת (רש"י ח, ב)

שֶׁאַתָּה - אַהֲרֹן עַצְמוֹ הִדְלִיק אֶת הַמְּנוֹרָה, וְאִלּוּ קָרְבְּנוֹת הַנְּשִׂיאִים נִקְרְבוּ עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים. **מַדְלִיק וּמֵטִיב** - אַהֲרֹן עָשָׂה הֵן אֶת הַהַתְחָלָה (הֲטָבַת הַנֵּרוֹת) וְהֵן אֶת הַגְּמָר (הַדְלָקָתָם), וְאִלּוּ הַנְּשִׂיאִים עָשׂוּ אֶת הַהַתְחָלָה (הֲבָאַת קָרְבָּן) וְלֹא אֶת הַגְּמָר (הַקְרָבַת הַקָּרְבָּן). **אֶת הַנֵּרוֹת** - הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת הָיְתָה בְּפָנִים, וְאִלּוּ קָרְבְּנוֹת הַנְּשִׂיאִים נִקְרְבוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי שיחות חלק ב' עמוד 316 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"הַדְלָקָה" כְּשֶׁרָה בְּזָר

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת: (ח, ב)

כְּתִיב "נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם" (משלי כ, כז), שֶׁנִּשְׁמַת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מְאִירָה בְּאוֹר ה'.

אַף שֶׁהֵם כָּאֵלּוּ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאוֹר נִשְׁמָתָם אֵינוֹ גָּלוּי לַכֹּל, אֶלָּא טָמוּן בְּעֹמֶק הַלֵּב וּמְכֻסֶּה בְּכַמָּה הַעֲלָמוֹת הַמַּסְתִּירוֹת עַל אוֹר ה'.

וְזֹהִי עֲבוֹדַת אַהֲרֹן כֹּהֵן גָּדוֹל, "לְהַעֲלוֹת" וּלְגַלּוֹת בְּכָל "שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת", שֶׁהֵם שִׁבְעַת הַסּוּגִים בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל (ראה לקוטי תורה במדבר כט, ג) אֶת "נֵר ה'" שֶׁל נִשְׁמָתָם, עַד שֶׁ"תִּהֶא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ" (שבת כא, א), שֶׁנִּשְׁמָתָם תִּתְלַהֵב וְתִתְלַהֵט מֵאֵלֶיהָ בַּעֲבוֹדָתָם לְקוֹנָם.

וְ"הַדְלָקָה" זוֹ "כְּשֶׁרָה בְּזָר" (רמב"ם הלכות ביאת המקדש פ"ט ה"ז):

אַל יֹאמַר הָאָדָם, שֶׁרַק אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הוּא הַמְּצֻוֶּה בְּ"הַעֲלָאַת הַנֵּרוֹת" וְהַדְלָקַת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְגַם "זָר" מְצֻוֶּה "הֱוֵי מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַהֲרֹן, אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקָרְבָן לַתּוֹרָה" (אבות פ"א מי"ב), שֶׁחוֹבַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד הִיא לְקָרֵב אֶת אִלּוּ שֶׁאוֹר נִשְׁמָתָם נֶעְלָם וּמְכֻסֶּה, וּלְהַעֲלוֹת וּלְהַדְלִיק אֶת הַ"נֵר ה'", עַד שֶׁ"תִּהֶא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ".

(ג) וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

ג וַעֲבַד כֵּן אַהֲרֹן לָקֳבֵל אַפֵּי מְנָרְתָּא אַדְלֵק בּוֹצִינָהָא כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

רש"י ◄ **וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן** • (ספרי) לְהַגִּיד שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, שֶׁלֹּא שִׁנָּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך לח עמוד 38 – מתוך 'לקראת שבת')

שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן – שֶׁלֹּא שִׁנָּה

וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן

לְהַגִּיד שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁלֹּא שִׁנָּה (ח, ג. ובפרש"י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַה הַשֶּׁבַח הַגָּדוֹל שֶׁל אַהֲרֹן, וְכִי זֶהוּ שִׁבְחוֹ שֶׁלֹּא שִׁנָּה מִצִּוּוּי ה'?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה עַל דֶּרֶךְ פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים: יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ בַּגְּלוּיִים שְׁמִלְמַעְלָה שְׁנֵי אוֹפָנִים, הִתְגַּלּוּת הַבָּאָה עַל־יְדֵי

עֲבוֹדַת הָאָדָם וּבִלְשׁוֹן הַזֹּהַר "בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָּא", וְיֵשׁ הִתְגַּלּוּת עֶלְיוֹנָה שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִזֶּה הַנִּבְרָאִים, וּבָאָה בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה מִלְּמַעְלָה, וּבִלְשׁוֹן הַזֹּהַר "אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָּא שֶׁאֵין אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא מַגַּעַת לְשָׁם". וְהִנֵּה עַל עֲשִׂיַּת הַמְּנוֹרָה אוֹמֵר רַשִׁ"י: "עַל־יְדֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נַעֲשִׂית מֵאֵלֶיהָ" – לְלֹא עֲשִׂיַּת הַנִּבְרָאִים, וְאַף לְאַחַר עֲשִׂיָּתָהּ הִנֵּה הָאוֹר שֶׁבָּהּ לֹא הָיָה אוֹר טִבְעִי כַּמִּדְּגָשׁ בַּגֵּר הַמַּעֲרָבִי שֶׁהָיָה "עֵדוּת לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל" – שֶׁאַף זֶה תָּלוּי אַךְ וְרַק בִּידֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְזֶהוּ שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן – דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁאוֹר הַמְּנוֹרָה לֹא הָיָה טִבְעִי וְהָיָה מָקוֹם לַחְשֹׁב שֶׁאֵין צָרִיךְ לְדַיֵּק בְּאֹפֶן הַדְּלָקָתָהּ כֵּיוָן שֶׁהַנִּפְעָל הוּא מִשְּׁמַיָּא, אַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא שִׁנָּה אַהֲרֹן מֵהַצִּוּוּי.

וְהַטַּעַם לָזֶה שֶׁנִּצְטַוָּה עֲבוֹדַת אַהֲרֹן הוּא, דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁהָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ הוּא לְמַעְלָה מֵעֲבוֹדַת הָאָדָם, מִכָּל־מָקוֹם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַמְשִׁיכוֹ רַק לְאַחַר עֲבוֹדַת הָאָדָם, וּבִלְשׁוֹן הַמְּהַרַ"ל (גְּבִי עֲשִׂיַּת הַמְּנוֹרָה, גו"א פרשתינו ח, ד) דְּ"כָךְ הוּא כָּל מַעֲשֶׂה שֶׁפּוֹעֵל הַשֵּׁם, הַכֹּל צָרִיךְ פֹּעַל לְמַטָּה וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ גּוֹמֵר עַל יָדוֹ.. וּלְפִיכָךְ הָיָה צָרִיךְ מֹשֶׁה לָדַעַת כָּל מַעֲשֶׂה הַמְּנוֹרָה, וְהִיא פֹּעַל כְּפִי מַה שֶּׁהָיָה יָכוֹל וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גּוֹמֵר עַל יָדוֹ".

(ד) **וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה: פ**

ד וְדֵין עוֹבַד מְנָרְתָּא נְגִידָא דְּהַב עַד שִׁידַהּ עַד שׁוֹשַׁנַּהּ נְגִידָא הִיא כְּחֵזוּ דִּי אַחֲזֵי יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבַד יָת מְנָרְתָּא׃

רס"י ◂ **וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה•** (שם) שֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּאֶצְבַּע, לְפִי שֶׁנִּתְקַשָּׁה בָּהּ, לְכָךְ נֶאֱמַר "וְזֶה". **מִקְשָׁה•** בטדי"ץ בְּלַעַז (געשלאָגען) לְשׁוֹן "דָּא לָדָא נָקְשָׁן" (דניאל ה). עֶשֶׂת שֶׁל כִּכַּר זָהָב הָיְתָה וּמַקִּישׁ בְּקֶרֶנָס וְחוֹתֵךְ בְּכִשּׁוּל לְפַשֵּׁט אֵיבָרֶיהָ כְּתִקּוּנָן, **וְלֹא נַעֲשֵׂית אֵיבָרִים אֵיבָרִים עַל יְדֵי חִבּוּר. עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ•** "יְרֵכָהּ" הִיא הַשָּׁדָה שֶׁעַל הָרַגְלַיִם, חָלוּל, כְּדֶרֶךְ מְנוֹרַת כֶּסֶף שֶׁלִּפְנֵי הַשָּׁרִים. **עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ•** כְּלוֹמַר גּוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה כֻּלָּהּ וְכָל הַתָּלוּי בָּהּ. **עַד־פִּרְחָהּ•** שֶׁהוּא אֶבֶר גָּדוֹל. **עַד־פִּרְחָהּ•** שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה דַּק שָׁבָּהּ — הַכֹּל מִקְשָׁה. וְדֶרֶךְ "עַד" לְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן זֶה, כְּמוֹ (שופטים טו): "מִגְּדִישׁ וְעַד־קָמָה וְעַד־כֶּרֶם זָיִת". **כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה וְגוֹ'• כַּתַּבְנִית** אֲשֶׁר הֶרְאָהוּ בָּהָר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כה): "וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם וְגוֹ'". **כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה• מִי שֶׁעָשָׂאָהּ.** וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: עַל־יְדֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעויין לקו"ש חל"ח עמ' 33. ובאו"א חכ"ח עמ' 60 – מתוך 'לקראת שבת')

מַעֲלָתָהּ שֶׁל הַמְּנוֹרָה עַל שְׁאָר הָעֲבוֹדוֹת

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה . . כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה:

כֵּן עָשָׂה . . מִי שֶׁעָשָׂאָהּ, וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה עַל יְדֵי הַקָּבָּ"ה

נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ (ח, ד. ובפרש"י)

יְדוּעָה הַשְּׁאֵלָה (אַבְרְבָּנֵאל, אִלְשִׁיךְ, אוה"ח ועוד), דְּהַפְּסוּקִים הַקּוֹדְמִים עוֹסְקִים בְּמִצְוַת הַדְּלָקַת הַמְּנוֹרָה, וְעַל מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה כְּבָר לָמַדְנוּ בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה (כה, לא) בַּאֲרִיכוּת, וּמַהִי הַשַּׁיְכוּת דַּעֲשִׂיַּת הַמְּנוֹרָה לְכָאן, שֶׁהָצְרַךְ הַכָּתוּב לִשְׁנוֹתָהּ וּלְכָתְבָהּ שְׁנִית?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר (לְדִרְכּוֹ שֶׁל רַשִׁ"י):

הִנֵּה הַדְּלָקַת הַנֵּרוֹת עַל יְדֵי אַהֲרֹן הִיא נָחְמָתוֹ עַל הַקְרָבַת הַקְּרְבָּנוֹת עַל־יְדֵי הַנְּשִׂיאִים, וּכְפִי שֶׁאָמַר לוֹ ה' יִתְבָּרַךְ (הובא בְּרַשִׁ"י ריש פָּרָשָׁתֵנוּ) – "שֶׁלְּךָ גְּדוֹלָה מִשֶּׁלָּהֶם". וּבִכְדֵי לְבָאֵר מְדוּעַ "שֶׁלּוֹ גְּדֻלָּה", אַף שֶׁגַּם קָרְבָּנוֹת הַנְּשִׂיאִים הָיָה עִנְיָנָם חֲנֻכַּת הַבַּיִת, וּבַמָּה גְּדֻלָּה חֲנֻכַּת הַמְּנוֹרָה עַל חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, הִנֵּה לָכֵן, אַף שֶׁעִסְקִינַן בְּהַדְלָקַת הַמְּנוֹרָה, הוּבָא הַפְּסוּק הָעוֹסֵק בַּעֲשִׂיָּתָהּ, שֶׁנַּעֲשְׂתָה עַל־פִּי הַמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה ה' (וּלְהַמִּדְרָשׁ עַל־יְדֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַצְמוֹ), דְּבָזֶה יוּבַן עִנְיַן מַעֲלַת חֲנֻכַּת הַמְּנוֹרָה עַל־יְדֵי אַהֲרֹן – "שֶׁלְּךָ גְּדוֹלָה מִשֶּׁלָּהֶם".

וְהַטַּעַם לְכָךְ שֶׁדַּוְקָא הַמְּנוֹרָה נַעֲשְׂתָה "כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה ה'", הוּא עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתַב רַשִׁ"י (אמור כד, א) שֶׁנֵּר הַמַּעֲרָבִי שֶׁבָּהּ "הוּא עֵדוּת לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל", וְלָכֵן גַּם עֲשִׂיָּתָהּ הָיְתָה בְּאֹפֶן שֶׁל "גִּלּוּי שְׁכִינָה" מְיֻחָד.

(ה) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:**

ה וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ו) קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטִהַרְתָּ אֹתָם:

ו קְרֵב יָת לֵוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּתְדַכֵּי יָתְהוֹן:

רש"י ◂ קַח אֶת־הַלְוִיִּם • קָחֵם בִּדְבָרִים: אַשְׁרֵיכֶם שֶׁתִּזְכּוּ לִהְיוֹת שַׁמָּשִׁים לַמָּקוֹם.

(ז) וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם הַזֵּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בִגְדֵיהֶם וְהִטֶּהָרוּ:

ז וּכְדֵין תַּעְבֵּד לְהוֹן לְדַכּוֹאֵיהוֹן אַדֵּי עֲלֵיהוֹן מַיָּא דְחַטָּאתָא וְיַעְבְּרוּן מַסְפַּר עַל כָּל בִּשְׂרֵיהוֹן וְיחַוְּרוּן לְבוּשֵׁיהוֹן וְיִדַּכּוּן:

רש"י ◂ הַזֵּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת • שֶׁל אֵפֶר הַפָּרָה, מִפְּנֵי טְמֵאֵי מֵתִים שֶׁבָּהֶם. וְהֶעֱבִירוּ תַעַר • מָצָאתִי בְּדִבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן: לְפִי שֶׁנִּתְּנוּ כַּפָּרָה עַל הַבְּכוֹרוֹת שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְהִיא קְרוּיָה: "זִבְחֵי מֵתִים", וְהַמִּצְרָע קְרוּי "מֵת" — הַזְקִיקָם תִּגְלַחַת כַּמִּצְרָעִים.

(ח) וְלָקְחוּ פַּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וּפַר־שֵׁנִי בֶן־בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת:

ח וְיִסְּבוּן תּוֹר בַּר תּוֹרֵי וּמִנְחָתֵהּ סֹלְתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁחָ וְתוֹר תִּנְיָן בַּר תּוֹרֵי תַּעֲבֵד לְחַטָּאתָא:

רש"י ◂ וְלָקְחוּ פַּר בֶּן־בָּקָר • וְהוּא עוֹלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַעֲשָׂה אֶת הָאֶחָד עֹלָה", וְהוּא קָרֵב צִבּוּר בַּעֲבוֹדָה־זָרָה. וּפַר שֵׁנִי • (ת"כ) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "שֵׁנִי"? לוֹמַר לְךָ: מָה עוֹלָה לֹא נֶאֱכֶלֶת, אַף חַטָּאת לֹא נֶאֱכֶלֶת (ע"כ דברי ר"מ), וּבְזוֹ יֵשׁ סְמָךְ לִדְבָרָיו בְּ'תּוֹרַת כֹּהֲנִים', וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁהוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה, שֶׁשָּׁעִיר הָיָה לָהֶם לְהָבִיא לְחַטַּאת עֲבוֹדָה־זָרָה עִם פַּר הָעוֹלָה.

(ט) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ט וּתְקָרֵב יָת לֵוָאֵי קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתִכְנוֹשׁ יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◂ וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת • לְפִי שֶׁהַלְוִיִּם נְתוּנִים קָרֵבַן כַּפָּרָה תַּחְתֵּיהֶם, יָבוֹאוּ וְיַעַמְדוּ עַל קָרְבָּנָם וְיִסְמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם עֲלֵיהֶם.

(י) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וְסָמְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם:

י וּתְקָרֵב יָת לֵוָאֵי קֳדָם יְיָ וְיִסְמְכוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת יְדֵיהוֹן עַל לֵוָאֵי:

(יא) וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה:

יא וִירִים אַהֲרֹן יָת לֵוָאֵי אֲרָמָא קֳדָם יְיָ מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוֹן לְמִפְלַח יָת פֻּלְחָנָא דַיְיָ:

רש"י ◂ וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה • כְּדֶרֶךְ שֶׁאַשָּׁם מְצֹרָע טָעוּן תְּנוּפָה חַי. שָׁלֹשׁ תְּנוּפוֹת נֶאֶמְרוּ בְּפָרָשָׁה זוֹ: הָרִאשׁוֹנָה לִבְנֵי קְהָת, לְכָךְ נֶאֱמַר בָּם: "וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת ה'", לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים עֲלֵיהֶם: הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְגוֹ'. הַשְּׁנִיָּה לִבְנֵי גֵּרְשׁוֹן, לְכָךְ נֶאֱמַר בָּם: "תְּנוּפָה לַה'", שֶׁאַף עֲלֵיהֶם הָיְתָה עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ: יְרִיעוֹת וּקְרָשִׁים (צ"ל: וּקְרָסִים, דְּאִלּוּ קְרָשִׁים בְּיַד מַשָּׂא בְּנֵי מְרָרִי) הַנְּרָאוֹת בְּבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וְהַשְּׁלִישִׁית לִבְנֵי מְרָרִי.

(יב) וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וְעָשֵׂה אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלְוִיִּם:

יב וְלֵוָאֵי יִסְמְכוּן יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ תּוֹרַיָּא וְתַעְבֵּד יָת חַד חַטָּאתָא וְיָת חַד עֲלָתָא קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עַל לֵוָאֵי:

(יג) וְהַעֲמַדְתָּ֣ אֶת־הַלְוִיִּ֗ם לִפְנֵי֙ אַהֲרֹ֣ן וְלִפְנֵ֣י בָנָ֔יו
וְהֵנַפְתָּ֥ אֹתָ֖ם תְּנוּפָ֑ה לַיהוָֽה׃

יג וּתְקֵם יָת לֵוָאֵי קֳדָם אַהֲרֹן וְקָדָם בְּנוֹהִי
וּתְרִים יָתְהוֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ׃

(יד) וְהִבְדַּלְתָּ֣ אֶת־הַלְוִיִּ֔ם מִתּ֖וֹךְ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל וְהָי֥וּ לִ֖י
הַלְוִיִּֽם׃

יד וְתַפְרֵשׁ יָת לֵוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוֹן
מְשַׁמְּשִׁין קֳדָמַי לֵוָאֵי׃

◆ יום שני י"ד סיון ◆

(טו) וְאַחֲרֵי־כֵ֞ן יָבֹ֣אוּ הַלְוִיִּ֗ם לַעֲבֹ֛ד אֶת־אֹ֥הֶל מוֹעֵ֖ד
וְטִהַרְתָּ֣ אֹתָ֔ם וְהֵנַפְתָּ֥ אֹתָ֖ם תְּנוּפָֽה׃

טו וּבָתַר כֵּן יֵעָלוּן לֵוָאֵי לְמִפְלַח יָת מַשְׁכַּן
זִמְנָא וְתַדְכֵּי יָתְהוֹן וּתְרִים יָתְהוֹן אֲרָמָא׃

(טז) כִּֽי־נְתֻנִ֥ים נְתֻנִ֛ים הֵ֖מָּה לִ֑י מִתּ֣וֹךְ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל
תַּ֚חַת פִּטְרַ֣ת כָּל־רֶ֔חֶם בְּכ֖וֹר כֹּ֣ל מִבְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל לָקַחְתִּ֥י
אֹתָ֖ם לִֽי׃

טז אֲרֵי אַפְרָשָׁא מַפְרְשִׁין אִנּוּן קֳדָמַי מִגּוֹ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל חֲלַף פְּתַח כָּל וַלְדָּא בּוּכְרָא כְּלָא
מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל קָרֵבִית יָתְהוֹן קֳדָמָי׃

רש"י ◂ **נְתֻנִים נְתֻנִים** • נְתוּנִים לְמַשָּׂא, נְתוּנִים לְשִׁיר. **פִּטְרַת** • פְּתִיחַת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 15)

נְתוּנִים לְמַשָּׂא, נְתוּנִים לְשִׁיר (רש"י ח, טז) לֹא פֵּרֵשׁ כֵּן בְּפָרָשַׁת בַּמִּדְבָּר (ג, ט) - "וְנָתַתָּה אֶת הַלְוִיִּם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו, נְתוּנִים נְתוּנִים הֵמָּה לוֹ". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה שָׁם נֶאֱמַר "**לו**", וְהַכַּוָּנָה לַעֲבוֹדַת שְׁמִירַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁבָּהּ הָטַל עַל הַלְוִיִּם לְסַיֵּעַ **לַכֹּהֲנִים** בַּעֲבוֹדָה שֶׁלָּהֶם. אֵין לְפָרֵשׁ, אֲפוּא, שֶׁהַכְּפָל קָאֵי עַל מַשָּׂא וְשִׁיר, שֶׁהֵם חוֹבַת **הַלְוִיִּם** עַצְמָם. אַף כָּאן נֶאֱמַר "**לי**", וְלָכֵן אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ שֶׁהַכַּוָּנָה גַּם לַעֲבוֹדַת הַלְוִיִּם - מַשָּׂא וְשִׁיר.

(יז) כִּֽי־לִ֥י כָל־בְּכ֖וֹר בִּבְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל בָּאָדָ֥ם וּבַבְּהֵמָ֖ה
בְּי֗וֹם הַכֹּתִ֤י כָל־בְּכוֹר֙ בְּאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם הִקְדַּשְׁתִּ֥י אֹתָ֖ם
לִֽי׃

יז אֲרֵי דִילִי כָל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּאֲנָשָׁא
וּבִבְעִירָא בְּיוֹמָא דְקְטָלִית כָּל בּוּכְרָא
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם אַקְדֵּשִׁית יָתְהוֹן קֳדָמָי׃

רש"י ◂ **כִּי לִי כָל־בְּכוֹר** • שֶׁלִּי הָיוּ הַבְּכוֹרוֹת בְּקֹו הַדִּין שֶׁהִגַּנְתִּי עֲלֵיהֶם בֵּין בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם, וְלָקַחְתִּי אוֹתָם לִי עַד שֶׁטָּעוּ בָּעֵגֶל, וַעֲכָשָׁו "וָאֶקַּח אֶת־הַלְוִיִּם".

(יח) וָאֶקַּ֣ח אֶת־הַלְוִיִּ֔ם תַּ֖חַת כָּל־בְּכ֥וֹר בִּבְנֵ֖י יִשְׂרָאֵֽל׃

יח וְקָרֵבִית יָת לֵוָאֵי חֲלַף כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל׃

(יט) וָאֶתְּנָ֨ה אֶת־הַלְוִיִּ֜ם נְתֻנִ֗ים ׀ לְאַהֲרֹן֙ וּלְבָנָ֔יו מִתּ֖וֹךְ
בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל לַעֲבֹד֙ אֶת־עֲבֹדַ֣ת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵ֔ל בְּאֹ֖הֶל
מוֹעֵ֑ד וּלְכַפֵּ֞ר עַל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל וְלֹא־יִהְיֶ֤ה בִבְנֵי֙ יִשְׂרָאֵ֔ל
נֶ֖גֶף בְּגֶ֣שֶׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵ֔ל אֶל־הַקֹּ֖דֶשׁ׃

יט וְיָהֲבִית יָת לֵוָאֵי מְסִירִין לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי
מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִפְלַח יָת פֻּלְחַן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא וּלְכַפָּרָא עַל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְלָא יְהֵי בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מוּתָא בְּמִקְרַב
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקוּדְשָׁא׃

רש"י ◂ **וָאֶתְּנָה וגו'** • חָמֵשׁ פְּעָמִים נֶאֱמַר "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" בְּמִקְרָא זֶה - לְהוֹדִיעַ חִבָּתָן, שֶׁנִּכְפְּלוּ אַזְכָּרוֹתֵיהֶן בְּמִקְרָא אֶחָד כְּמִנְיַן חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה. וְכָךְ רָאִיתִי בְּ׳בַּמִּדְבָּר רַבָּה׳. **וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגַף** • שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לָגֶשֶׁת אֶל הַקֹּדֶשׁ, שֶׁאִם יִגְּשׁוּ – יִהְיֶה נֶגַף.

(כ) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לַלְוִיִּם כֵּן־עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ וַעֲבַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְלֵוָאֵי כְּכֹל דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה לְלֵוָאֵי כֵּן עֲבָדוּ לְהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י ◂ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת וְגוֹ׳ • מֹשֶׁה הֶעֱמִידָן, וְאַהֲרֹן הֱנִיפָם, וְיִשְׂרָאֵל סָמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם.

(כא) וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיְכַבְּסוּ בִגְדֵיהֶם וַיָּנֶף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיְכַפֵּר עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהֲרָם:

כא וְאִדַּכִּיו לְוָאֵי וְחַוָּרוּ לְבוּשֵׁיהוֹן וַאֲרֵם אַהֲרֹן יָתְהוֹן אַרְמָא קֳדָם יְיָ וְכַפַּר עֲלֵיהוֹן אַהֲרֹן לְדַדּוֹאֵיהוֹן:

(כב) וְאַחֲרֵי־כֵּן בָּאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם: ס

כב וּבָתַר כֵּן עַלוּ לֵוָאֵי לְמִפְלַח יָת פֻּלְחַנְהוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם אַהֲרֹן וְקֳדָם בְּנוֹהִי כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה עַל לֵוָאֵי כֵּן עֲבָדוּ לְהוֹן:

רש״י ◂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ וְגוֹ׳ כֵּן עָשׂוּ • לְהַגִּיד שֶׁבַח הָעוֹשִׂין וְהַנַּעֲשָׂה בָּהֶם, שֶׁאֶחָד מֵהֶן לֹא עִכֵּב.

(כג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

כג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(כד) זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יָבוֹא לִצְבֹא צָבָא בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד:

כד דָּא דִי לְלֵוָאֵי מִבַּר חֲמֵשׁ וְעַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא יֵיתֵי לַחֲיָלָא חֵילָא בְּפֻלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש״י ◂ זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם • שְׁנַיִם פּוֹסְלִין בָּהֶם, וְאֵין הַמּוּמִין פּוֹסְלִין בָּהֶם. מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים • וּבְמָקוֹם אַחֵר אוֹמֵר (במדבר ד) : ״מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה״. הָא כֵּיצַד? (חולין כז) מִבֶּן כ״ה בָּא לִלְמֹד הִלְכוֹת עֲבוֹדָה וְלוֹמֵד חָמֵשׁ שָׁנִים, וּבָן שְׁלֹשִׁים עוֹבֵד. מִכָּאן לְתַלְמִיד שֶׁלֹּא רָאָה סִימָן יָפֶה בְּמִשְׁנָתוֹ בְּחֵמֵשׁ שָׁנִים, שֶׁשּׁוּב אֵינוֹ רוֹאֶה.

(כה) וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד:

כה וּמִבַּר חַמְשִׁין שְׁנִין יְתוּב מֵחֵיל פֻּלְחָנָא וְלָא יִפְלַח עוֹד:

רש״י ◂ וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד • עֲבוֹדַת מַשָּׂא בַּכְּתֵף, אֲבָל חוֹזֵר הוּא לִנְעִילַת שְׁעָרִים וְלָשִׁיר וְלִטְעוֹן עֲגָלוֹת. וְזֶהוּ ״וְשֵׁרֵת אֶת־אֶחָיו״ — ״עִם אֲחוֹתִי״, כְּתַרְגּוּמוֹ.

(כו) וְשֵׁרֵת אֶת־אֶחָיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת וַעֲבֹדָה לֹא יַעֲבֹד כָּכָה תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם בְּמִשְׁמְרֹתָם: פ

כו וִישַׁמֵּשׁ עִם אֲחוֹהִי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לְמִטַּר מַטָּרָא וּפֻלְחָנָא לָא יִפְלַח כְּדֵין תַּעְבֵּד לְלֵוָאֵי בְּמַטְּרַתְהוֹן:

רש״י ◂ לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת • לַחֲנוֹת סָבִיב לָאֹהֶל, וּלְהָקִים וּלְהוֹרִיד בִּשְׁעַת הַמַּסָּעוֹת.

◆ יום שלישי ט״ו סיון ◆

ט (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר־סִינַי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּמַדְבְּרָא דְסִינַי בְּשַׁתָּא תִנְיָתָא לְמִפַּקְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּיַרְחָא קַדְמָאָה לְמֵימָר:

רמ"י◄ **בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן•** פָּרָשָׁה שֶׁבִּרְאשׁ הַסֵּפֶר לֹא נֶאֱמְרָה עַד אֵיָר, לָמַדְתָּ (פסחים פ"ק. ספרי) שֶׁאֵין סֵדֶר מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְלָמָּה לֹא פָּתַח בְּזוֹ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא

גְּנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, לֹא הִקְרִיבוּ אֶלָּא פֶּסַח זֶה בִּלְבַד.

(ב) **וְיַעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ:**

ב **וַיַּעֲבִדוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת פִּסְחָא בִּזְמַנֵּהּ׃**

רמ"י◄ **בְּמוֹעֲדוֹ•** (שם) אַף בְּשַׁבָּת, בְּמוֹעֲדוֹ — אַף בְּטֻמְאָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עפ"י לקו"ש חכ"ג עמ' 65 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הקְרָבַת הַפֶּסַח בַּמִּדְבָּר

וַיְדַבֵּר יְהוָה . . בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית . . בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן . . וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח

פָּרָשָׁה שֶׁבִּרְאשׁ הַסֵּפֶר לֹא נֶאֱמְרָה עַד אִיָּר . . וְלָמָּה לֹא פָּתַח בְּזוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גְּנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לֹא הִקְרִיבוּ אֶלָּא פֶּסַח זֶה בִּלְבַד (ט, א־ב. ובפרש"י)

כְּבָר הִקְשׁוּ מְפָרְשִׁים (ראה רא"ם ושפ"ח כאן. ועוד), הֲרֵי זֶה שֶׁ"לֹא הִקְרִיבוּ אֶלָּא פֶּסַח זֶה", הוּא מִפְּנֵי שֶׁבִּשְׁאָר הַשָּׁנִים לֹא נִתְחַיְּבוּ כְּלָל לְהַקְרִיב אֶת הַפֶּסַח בַּמִּדְבָּר, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רש"י (בא יב, כה) "תְּלָה הַכָּתוּב מִצְוָה זוֹ [קָרְבַּן פֶּסַח] בְּבִיאָתָם לָאָרֶץ, וְלֹא נִתְחַיְּבוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא פֶּסַח אֶחָד שֶׁעָשׂוּ בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית עַל פִּי הַדִּבּוּר", וְאִם כֵּן מַהִי גְּנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בָּזֶה שֶׁלֹּא הִקְרִיבוּ אָז אֶת הַפֶּסַח? וְנִדְחָקוּ לְבָאֵר בְּאוֹפָנִים שׁוֹנִים.

(ג) **בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר־יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמֹעֲדוֹ כְּכָל־חֻקֹּתָיו וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ:**

ג **בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא בְּיַרְחָא הָדֵין בֵּין שְׁמַשְׁיָא תַּעְבְּדוּן יָתֵהּ בִּזְמַנֵּהּ כְּכָל גְּזֵרָתֵהּ וּכְכָל דִּתְחֻזֵי לֵהּ תַּעְבְּדוּן יָתֵהּ׃**

רמ"י◄ **כְּכָל־חֻקֹּתָיו•** אֵלּוּ מִצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ: שֶׂה, תָּמִים, זָכָר, בֶּן שָׁנָה. **וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו•** אֵלּוּ מִצְוֹת שֶׁעַל גּוּפוֹ: אֵלּוּ מִצְוֹת שֶׁעַל גּוּפוֹ מִמָּקוֹם אַחֵר, כְּגוֹן שְׁבָעַת יָמִים לְמַצָּה וּלְבָעוּר חָמֵץ. (סְפָרִים אֲחֵרִים: מִצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ: שֶׂה, תָּמִים, זָכָר, בֶּן שָׁנָה. שֶׁעַל גּוּפוֹ: צְלִי־אֵשׁ, רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ; שֶׁחוּץ לְגוּפוֹ: מַצָּה וּבְעוּר חָמֵץ).

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

ט (א־ב) **בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וגו' וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח וגו'.** בְּפֶרֶק קַמָּא דִּפְסָחִים (ה:) בָּעֵי תַּלְמוּדָא, אַמַּאי קַדְּמֵיהּ קְרָא אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה דִּשְׁאוּ אֶת רֹאשׁ וגו' בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבִּתְחִילַּת הַסֵּפֶר (לעיל א ב) לְהָהוּ פָּרָשָׁה דְּהָכָא, שֶׁהֲרֵי הַאי מַעֲשֶׂה תְּחִילָּה הוּא. שֶׁהֲרֵי בְּכָאן כְּתִיב **בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן** שֶׁהוּא נִיסָן, וְהָתָם כְּתִיב (שם פסוק א) בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי, שֶׁהוּא אִיָּיר. וּמְשַׁנֵּי, אֵין מוּקְדָּם וּמְאוּחָר בַּתּוֹרָה. וּמִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ לְיַתֵּן טַעַם בַּדָּבָר, שֶׁלְּפִי שֶׁכָּל תּוֹרַת כֹּהֲנִים הָיָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְשָׁם נֶמְנִי כְּתִיב בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְסָמוּךְ לְאוֹתָהּ פָּרָשָׁה מְדַבֵּר בְּדִגְלִים וּבַחֲנָייָתָם שֶׁהָיָה סָבִיב לַמִּשְׁכָּן, הֵילְכָךְ קַדְּמֵיהּ קְרָא. וְרַשִׁ"י פֵּירֵשׁ שֶׁלֹּא הִתְחִיל הַסֵּפֶר בְּהַאי פָּרָשָׁה מִפְּנֵי שֶׁרָאָה שֶׁמְּדַבֵּר בִּגְנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא עָשׂוּ אֶלָּא פֶּסַח זֶה כָּל אוֹתָן אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר. וְאִי קַשְׁיָא, מַאי גְּנוּת הוּא זֶה, וַהֲלֹא בִּבְיאַת הָאָרֶץ תְּלָאוֹ הַכָּתוּב, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג ה) וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ וגו' וְעָבַדְתָּ אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת, וְגַם פֶּסַח זֶה לֹא הָיוּ מַקְרִיבִים כִּי־אִם עַל־פִּי הַדִּיבּוּר. יֵשׁ לוֹמַר דְּהַגְּנוּת הוּא שֶׁאִם זָכוּ וְלֹא חָטְאוּ הָיוּ נִכְנָסִין לָאָרֶץ מִשָּׁנָה שְׁנִיָּה, וְהָיוּ עוֹשִׂין פֶּסַח בְּכָל שָׁנָה: תורה ג

(ה) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשֹׂת הַפָּסַח:

ד ומַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֶעְבַּד פִּסְחָא:

רש"י ◄ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְגוֹ' • (ספרי) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא כג): וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה'? אֶלָּא כְּשֶׁשָּׁמַע פָּרָשַׁת מוֹעֲדִים מִסִּינַי - אָמַר לָהֶם, וְחָזַר וְהִזְהִירָם בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה.

(ה) וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר סִינָי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ה וַעֲבָדוּ יָת פִּסְחָא בְּנִיסָן בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא בֵּין שְׁמַשַּׁיָּא בְּמַדְבְּרָא דְסִינָי כְּכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ו) וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ לַעֲשֹׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא:

ו וַהֲווֹ גֻּבְרַיָּא דִּי הֲווֹ מְסָאֲבִין לְטְמֵי נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא וְלָא יְכִילוּ לְמֶעְבַּד פִּסְחָא בְּיוֹמָא הַהוּא וּקְרִיבוּ קֳדָם מֹשֶׁה וְקֳדָם אַהֲרֹן בְּיוֹמָא הַהוּא:

רש"י ◄ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן • (ספרי) כְּשֶׁשָּׁנִיהֶם יוֹשְׁבִין בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, בָּאוּ וּשְׁאָלוּם; וְלֹא יִתֵּן לוֹמַר זֶה אַחַר זֶה, שֶׁאִם מֹשֶׁה לֹא הָיָה יוֹדֵעַ, אַהֲרֹן מִנַּיִן לוֹ?.

(ז) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה בְּמֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ז וַאֲמָרוּ גֻּבְרַיָּא הָאנוּן לֵהּ אֲנַחְנָא מְסָאֲבִין לְטְמֵי נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא לְמָא נִתְמְנַע בְּדִיל דְּלָא לְקָרְבָא יָת קָרְבָּנָא דַיְיָ בְּזִמְנֵהּ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◄ לָמָּה נִגָּרַע • (שם) אָמַר לָהֶם: אֵין קָדָשִׁים קְרֵבִים בְּטֻמְאָה. אָמְרוּ לוֹ: יְזֵרֹק הַדָּם עָלֵינוּ בְּכֹהֲנִים טְהוֹרִים, וְיֹאכַל הַבָּשָׂר לִטְמֵאִים* (ס"א: לטהורים. כ"ג ראם). אָמַר לָהֶם: עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה, כְּתַלְמִיד הַמֻּבְטָח לִשְׁמֹעַ מִפִּי רַבּוֹ. אַשְׁרֵי יִלּוּד אִשָּׁה שֶׁכָּךְ מֻבְטָח, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָיָה רוֹצֶה הָיָה מְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה (סנהדרין פ"ק). וּרְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשָׁה זוֹ לְהֵאָמֵר עַל־יְדֵי מֹשֶׁה כְּשְׁאָר כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, אֶלָּא שֶׁזָּכוּ אֵלּוּ שֶׁתֵּאָמֵר עַל־יְדֵיהֶן, שֶׁמְּגַלְגְּלִין זְכוּת עַל־יְדֵי זַכַּאי.

(ח) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה־יְצַוֶּה יְהוָה לָכֶם: פ

ח וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה אוֹרִיכוּ עַד דְּאִשְׁמַע מָה דְאִתְפַּקַּד יְיָ עַל דִּי לְכוֹן:

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

ט ומַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(י) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִהְיֶה טָמֵא ׀ לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם ׀ אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה:

י מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר גְּבַר גְּבַר אֲרֵי יְהֵי מְסָאֲב לְטְמֵי נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא אוֹ בְאָרְחָא רְחִיקָא לְכוֹן אוֹ לְדָרֵיכוֹן וְיַעְבֵּד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה • נָקוּד עָלָיו, לוֹמַר: לֹא שֶׁרְחוֹקָה וַדַּאי, אֶלָּא שֶׁהָיָה חוּץ לְאַסְקֻפַּת הָעֲזָרָה כָּל זְמַן שְׁחִיטָה. פֶּסַח שֵׁנִי – מַצָּה וְחָמֵץ עִמּוֹ בַּבַּיִת וְאֵין שָׁם יוֹם־טוֹב, וְאֵין אִסּוּר חָמֵץ אֶלָּא עִמּוֹ בַּאֲכִילָתוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמוד 121)

מַצָּה וְחָמֵץ עִמּוֹ בַּבַּיִת (רש"י ט, י)

פֶּסַח שֵׁנִי רוֹמֵז לְעֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה. לָכֵן חָמֵץ וּמַצָּה עִמּוֹ בַּבַּיִת, כִּי הַתְּשׁוּבָה הוֹפֶכֶת גַּם אֶת הָרַע לְטוֹב, "זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכֻיּוֹת". וְלָכֵן פֶּסַח שֵׁנִי הוּא יוֹם אֶחָד, כִּי הַתְּשׁוּבָה הִיא "בְּשַׁעְתָּא חָדָא וּבְרִגְעָא חָדָא", וּכְמַאֲמָר "יֵשׁ קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְּשָׁעָה אַחַת".

בְּנוֹגֵעַ לְפֵרוּשׁ רַשִׁ"י בְּעִנְיַן פֶּסַח שֵׁנִי, "אֵין אִסּוּר חָמֵץ, אֶלָּא עִמּוֹ בַּאֲכִילָתוֹ", שֶׁתְּמַהּ בְּ'מִנְחַת חִנּוּךְ' מִנַּיִן מְקוֹרוֹ שֶׁל רַשִׁ"י - יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמְּקוֹרוֹ שֶׁל רַשִׁ"י הוּא מִפֶּשְׁטוּת הַסּוּגְיָא "מַה בֵּין פֶּסַח רִאשׁוֹן לְפֶסַח שֵׁנִי כוּ'".

וּבַהַקְדָּמָה - שֶׁהַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ' עַצְמוֹ כּוֹתֵב "לֹא רָאִיתִי לַמְפָרְשִׁים שֶׁיִּרְגִּישׁוּ בָּזֶה", וּמִכַּיָּון שֶׁכֵּן, הֲרֵי הָא גּוּפָא שֶׁהָרַא"ם, הַ'גּוּר אַרְיֵה', הַ'שְּׁפָתֵי חֲכָמִים', 'לְבוּשׁ הָאוֹרָה' וְעוֹד, לֹא הִקְשׁוּ מִנָּא־לֵיהּ לְרַשִׁ"י שֶׁאָסוּר לֶאֱכוֹל חָמֵץ בְּיַחַד עִם פֶּסַח שֵׁנִי (אַף שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל שָׁקְלוּ־וְטָרוּ בְּבֵאוּר דִּבְרֵי רַשִׁ"י בְּהֶתְאֵם לְדֶרֶךְ הֲהֶלְכָה), מְהַוֶּה הוֹכָחָה שֶׁלְּדַעְתָּם אֵין קוּשִׁי כְּלָל בְּדִבְרֵי רַשִׁ"י.

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

שָׁנִינוּ בַּגְּמָרָא: "תָּנוּ רַבָּנָן, כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ, בְּמִצְוָה **שֶׁבְּגוּפוֹ -** הַכָּתוּב מְדַבֵּר (לֹא רִיבָּה אֶת הַשֵּׁנִי לְדִין רִאשׁוֹן אֶלָּא בְּמִצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ, כְּגוֹן סֵדֶר עֲבוֹדוֹתָיו וַאֲכִילַת צָלִי). מִצְוָה **שֶׁעַל גּוּפוֹ** (כְּגוֹן מַצָּה וּמָרוֹר שֶׁהֵן דְּבָרִים אֲחֵרִים וּבְאִין חוֹבָה לוֹ) מְנַיִן, תַּלְמוּד־לוֹמַר עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלוּהוּ. יָכוֹל אֲפִילּוּ מִצּוֹת **שֶׁלֹּא עַל גּוּפוֹ** (כְּגוֹן הַשְׁבָּתַת שְׁאוֹר), תַּלְמוּד־לוֹמַר: וְעָצָם לֹא יִשְׁבְּרוּ בּוֹ, מַה שְׁבִירַת הָעֶצֶם מְיֻחָד מִצְוָה שֶׁבְּגוּפוֹ, אַף כָּל מִצְוָה שֶׁבְּגוּפוֹ".

וּבְהֶמְשֵׁךְ הַסּוּגְיָא מְבֹאָר, שֶׁהַדְּמְיוֹן דְּפֶסַח שֵׁנִי לְפֶסַח רִאשׁוֹן הוּא לֹא רַק בְּמִצּוֹת־עֲשֵׂה אֶלָּא גַּם בְּמִצּוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה - "מַה הַפֶּרֶט מְפֹרָשׁ מִצּוֹת־עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה גְּמוּר", וּמְבֹאָר בְּפֶרְטֵיהֶן, "בִּכְלָלִים דְּ־מַצּוֹת וּמְרוֹרִים, מַאי קָא מְרַבֵּי, צְלִי אֵשׁ. בְּפֶרְטִים מַאי מַמְעִיט לֵיהּ, הַשְׁבָּתַת שְׁאוֹר. בִּכְלָלִים דְּ־לֹא יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר, מַאי קָא מַרְבֶּה לֵיהּ, לֹא תּוֹצִיא מִמֶּנּוּ. בְּפֶרְטִים מַאי קָא מְמַעֵט לֵיהּ, לֹא יֵרָאֶה וְלֹא יִמָּצֵא. בִּכְלָלִים דְּ־עָצָם לֹא יִשְׁבְּרוּ בּוֹ, מַאי קָא מַרְבֶּה, אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא. בְּפֶרְטִים מַאי קָא מְמַעֵטִי, לֹא תִשְׁחֲטוּ עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי".

וּמִזֶּה מוּכָח, שֶׁמִּלְּבַד הָעִנְיָנִים שֶׁמִּמְעֵט הַכָּתוּב - שָׁוֶה פֶּסַח שֵׁנִי לְפֶסַח רִאשׁוֹן בְּכָל הָעִנְיָנִים, וּבְנִידּוֹן־דִּידָן, בְּנוֹגֵעַ לְאִסּוּר אֲכִילַת חָמֵץ עִם הַפֶּסַח, "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ", שֶׁאָסוּר גַּם בְּפֶסַח שֵׁנִי.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְחַזֵּק אֶת הָרְאָיָה, מֵהָא דְּמִיעֵט הַלָּאו דְּ"לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי", כְּפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁ"אַף־עַל־גַּב דִּכְבָר מִעֵט לֵיהּ מֵהַשְׁבָּתַת שְׁאוֹר וּמִבַּל יֵרָאֶה, הֲוָה־אָמִינָא שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה, אֲבָל בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה לֹא, לְהָכִי אִיצְטְרִיךְ לְמִעוּטֵי מִלֹּא תִשְׁחַט" - הַיְנוּ, שֶׁהַמִּעוּט הוּא רַק בְּנוֹגֵעַ לִשְׁחִיטַת הַפֶּסַח, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנוֹגֵעַ לַאֲכִילַת הַפֶּסַח, אָסוּר לֶאֱכוֹל עִמּוֹ חָמֵץ.

וְעַל־פִּי־זֶה, מַה שֶּׁכָּתַב הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ' "וְהוּא אֶצְלִי דָּבָר חָדָשׁ מְאוֹד, וְלֹא יָדַעְתִּי מֵהֵיכָן יָצָא לְרַבֵּינוּ זֶה כוּ'" - אֵינֶנִּי יוֹדֵעַ כֵּיצַד לְתָרֵץ אֶת דִּבְרֵי הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ'.

וּבְכָל אוֹפָן, כְּשֶׁיֵּשׁ סְתִירָה וְנִגּוּד בֵּין דִּבְרֵי רַשִׁ"י לְדִבְרֵי הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ' - פָּשׁוּט, שֶׁיֵּשׁ לְקַבֵּל אֶת דִּבְרֵי רַשִׁ"י, וּלְחַפֵּשׂ בְּאוֹר וְתַרוּץ עַל דִּבְרֵי הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ', שֶׁאָז הוֹלְכִים עַל דֶּרֶךְ בְּטוּחָה ("אוֹיְיךְ אַ אייזערנעם בְּריק") - דָּבָר הַמְפֹרָשׁ בְּכַמָּה רַשִׁ"י, וּמִסְכָּם אֶצֶל כָּל מְפָרְשֵׁי רַשִׁ"י שֶׁלֹּא נָעֶמְדוּ עַל זֶה (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ' "לֹא רָאִיתִי לַמְפָרְשִׁים שֶׁיִּרְגִּישׁוּ בָּזֶה"), מִלְּבַד הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ', שֶׁאֵינוֹ מִמְפָרְשֵׁי רַשִׁ"י, לְמֵרוֹת גְּדֻלּוּתוֹ בַּתּוֹרָה כוּ', עַד שֶׁהָאַחֲרוֹנִים סוֹמְכִים עַל דְּבָרָיו לַהֲלָכָה.

(יא) בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ׃

יא בְּיַרְחָא תִנְיָנָא בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא בֵּין שְׁמָשַׁיָּא יַעְבְּדוּן יָתֵהּ עַל פַּטִּיר וּמְרָרִין יֵיכְלֻנֵּהּ׃

(יב) לֹא־יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ־בוֹ כְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ׃

יב לָא יַשְׁאֲרוּן מִנֵּהּ עַד צַפְרָא וְגַרְמָא לָא יְתִבְּרוּן בֵּהּ כְּכָל גְּזֵרַת פִּסְחָא יַעְבְּדוּן יָתֵהּ׃

(יג) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי ׀ קָרְבַּן יְהוָה לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא׃

יג וּגְבַר דְּהוּא דְכֵי וּבְאוֹרַח לָא הֲוָה וְיִתְמְנַע לְמֶעְבַּד פִּסְחָא וְיִשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא מֵעַמַּהּ אֲרֵי קֻרְבָּנָא דַיְיָ לָא קָרִיב בְּזִמְנֵהּ חוֹבֵהּ יְקַבֵּל גַּבְרָא הַהוּא׃

(יד) וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ: ס

יד וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא וְיַעְבֵּד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ כְּגְזֵרַת פִּסְחָא וְכִדְחָזֵי לֵהּ כֵּן יַעְבֵּד קְיָמָא חַד יְהֵי לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָא וּלְצַיְיבָא דְאַרְעָא:

רש״י ◂ **וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶּסַח •** (פסחים צג. ספרי) אַחַת וְגוֹ׳״, אֶלָּא כָּךְ מַשְׁמָעוֹ: וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וּבָא לָכוֹל כָּל הַמִּתְגַּיֵּר יַעֲשֶׂה פֶּסַח מִיָּד? תַּלְמוּד לוֹמַר ״חֻקָּה עֵת לַעֲשׂוֹת פֶּסַח עִם חֲבֵרָיו, כַּחֻקָּה וְכַמִּשְׁפָּט יַעֲשֶׂה.

◆ יום רביעי ט״ז סיון ◆

(טו) וּבְיוֹם הָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן כְּמַרְאֵה־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר:

טו וּבְיוֹמָא דְאִתְקֵם יָת מַשְׁכְּנָא חָפָא עֲנָנָא יָת מַשְׁכְּנָא לְמַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא וּבְרַמְשָׁא הֲוָה עַל מַשְׁכְּנָא כְּחֵזוּ אֶשָׁתָא עַד צַפְרָא:

רש״י ◂ **הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת •** הַמִּשְׁכָּן הֶעָשׂוּי לִהְיוֹת אֹהֶל לִלּוּחוֹת הָעֵדוּת. **יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן •** כְּמוֹ ״הֹוָה עַל הַמִּשְׁכָּן״, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הַפָּרָשָׁה.

(טז) כֵּן יִהְיֶה תָּמִיד הֶעָנָן יְכַסֶּנּוּ וּמַרְאֵה־אֵשׁ לָיְלָה:

טז כֵּן הֲוָה תְּדִירָא עֲנָנָא חָפֵי לֵהּ וְחֵזוּ אֶשָׁתָא בְּלֵילְיָא:

(יז) וְלִפְּי הֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכָּן־שָׁם הֶעָנָן שָׁם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

יז וּלְפוּם אִסְתַּלָּקוּת עֲנָנָא מֵעִלָּוֵי מַשְׁכְּנָא וּבָתַר כֵּן נָטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְאַתְרָא דְשָׁרֵי תַּמָּן עֲנָנָא תַּמָּן שָׁרָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י ◂ **הֵעָלוֹת הֶעָנָן •** כְּתַרְגּוּמוֹ: ״אִסְתַּלָּקוּת״, וְכֵן ״וְנַעֲלָה הֶעָנָן״. וְלֹא יִתָּכֵן לִכְתֹּב ״וּלְפִי עֲלוֹת הֶעָנָן״ ״וְעָלָה הֶעָנָן״, שֶׁאֵין זֶה לְשׁוֹן סִלּוּק אֶלָּא צְמִיחָה וַעֲלִיָּה, כְּמוֹ (מלכים א יח): ״הִנֵּה־עָב קָטָנָה כְּכַף־אִישׁ עֹלָה מִיָּם״.

(יח) עַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ:

יח עַל מֵימְרָא דַייָ נָטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל מֵימְרָא דַייָ שָׁרָן כָּל יוֹמֵי דִי שָׁרֵי עֲנָנָא עַל מַשְׁכְּנָא שָׁרָן:

רש״י ◂ **עַל־פִּי ה׳ יִסְעוּ •** שָׁנִינוּ בְּ״מְלֹאכֶת הַמִּשְׁכָּן״: כֵּיוָן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹסְעִים, הָיָה עַמּוּד הֶעָנָן מִתְקַפֵּל וְנִמְשָׁךְ עַל גַּבֵּי בְּנֵי יְהוּדָה כְּמִין קוֹרָה; תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ, וְלֹא הָיָה מְהַלֵּךְ עַד שֶׁמֹּשֶׁה אוֹמֵר: ״קוּמָה ה׳״ וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה. זוֹ בַּ׳סִּפְרֵי׳. **וְעַל־פִּי ה׳ יַחֲנוּ •** כֵּיוָן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹנִים, עַמּוּד הֶעָנָן מִתְמַר וְעוֹלֶה וְנִמְשָׁךְ עַל גַּבֵּי בְּנֵי יְהוּדָה כְּמִין סֵכָּה, וְלֹא הָיָה נִפְרָשׂ עַד שֶׁמֹּשֶׁה אָמַר: ״שׁוּבָה ה׳ רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל״, הֲוֵי אוֹמֵר: ״עַל־פִּי ה׳ וּבְיַד־מֹשֶׁה״.

(יט) וּבְהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא יִסָּעוּ:

יט וּבְאוֹרְכוּת עֲנָנָא עַל מַשְׁכְּנָא יוֹמִין סַגִּיאִין וְיִטְּרוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מַטְּרַת מֵימְרָא דַייָ וְלָא נָטְלִין:

(כ) וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן יָמִים מִסְפָּר עַל־הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ:

כ וְאִית דִּי הֲוָה עֲנָנָא יוֹמֵי דְמִנְיַן עַל מַשְׁכְּנָא עַל מֵימְרָא דַייָ שָׁרָן וְעַל מֵימְרָא דַייָ נָטְלִין:

רש״י ◂ **וְיֵשׁ •** כְּלוֹמַר: וּפְעָמִים. **יָמִים מִסְפָּר •** יָמִים מֻעָטִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

כָּל הַזְּמַן קִיּוּמוֹ מִצְוֹת ה', בַּחֲנֻיָּתָם אוֹ בְּנְסִיעָתָם. וְעוֹד זֹאת, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא דִּכְיוָן כְּתִיב בֵּהוּ עַל־פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל־פִּי ה' יִסָּעוּ, כְּמַאן דְּקָבֵיעַ לְהוּ דְּמֵי. (וְיָדוּעַ גַּם פִּתְגָם כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר לְגַבֵּי אוֹפֶן הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה אַף שֶׁהַנָּה בָּא מָשִׁיחַ, שֶׁהוּא בְּדוּגְמַת הַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן שֶׁהָיְתָה לִפְעָמִים לְיוֹם אֶחָד, וּבִלְשׁוֹן הַכָּתוּב וְיֹשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן מֵעֶרֶב עַד בֹּוקֶר וְנַעֲלָה הֶעָנָן וְנָסָעוּ, דְּגַם אָז הָיְתָה הַהֶקָּמָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת וּבְתַכְלִית הַקְּבִיעוּת, כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה כַּאֲשֶׁר חָנוּ בְּקָדֵשׁ בָּרְנֵעַ י"ט שָׁנָה). וְנִמְצָא שֶׁבְּהִיוֹתָם בַּמִּדְבָּר, הָיוּ בִּקְבִיעוּת בְּמַצָּב שֶׁל עַל־פִּי ה'. וְעוֹד זֹאת, שֶׁלֹּא הָיָה זֶה רַק בְּאוֹפֶן שֶׁל קְבִיעוּת וַעֲמִידָה בְּמָקוֹם אֶחָד, אֶלָּא שֶׁבָּזֶה גּוּפָא עָלוּ מַחֲנֵי אֵל חַיִל, שֶׁהֲרֵי זֶה צִיווּי מְפוֹרָשׁ בַּתּוֹרָה לְהַעֲלוֹת בַּקּוֹדֶשׁ.

(כא) וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר וְנַעֲלָה הֶעָנָן בַּבֹּקֶר וְנָסָעוּ אוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה וְנַעֲלָה הֶעָנָן וְנָסָעוּ:

כא וְאִית דִּי הֲוָה עֲנָנָא מְרַמְשָׁא עַד צַפְרָא וּמִסְתַּלֵּק עֲנָנָא בְּצַפְרָא וְנָטְלִין אוֹ יֻמָּם וְלֵילֵי וּמִסְתַּלֵּק עֲנָנָא וְנָטְלִין:

(כב) אוֹ־יֹמַיִם אוֹ־חֹדֶשׁ אוֹ־יָמִים בְּהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן לִשְׁכֹּן עָלָיו יַחֲנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסָּעוּ וּבְהֵעָלֹתוֹ יִסָּעוּ:

כב אוֹ תְרֵין יוֹמִין אוֹ יַרְחָא אוֹ עִדָּן בְּעִדָּן בְּאוֹרָכוּת עֲנָנָא עַל מַשְׁכְּנָא לְמִשְׁרֵי עֲלוֹהִי שָׁרָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא נָטְלִין וּבְאִסְתַּלָּקוּתֵהּ נָטְלִין:

רש"י ◂ **אוֹ־יָמִים** • שָׁנָה, כְּמוֹ (ויקרא כה) "יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ".

(כג) עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה שָׁמָרוּ עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: פ

כג עַל מֵימְרָא דַּייָ שָׁרָן וְעַל מֵימְרָא דַּייָ נָטְלִין יָת מַטְּרַת מֵימְרָא דַּייָ נָטְרִין עַל מֵימְרָא דַּייָ בִּידָא דְמֹשֶׁה:

י (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצֹצְרֹת כֶּסֶף מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת־הַמַּחֲנוֹת:

ב עֲבֵד לָךְ תַּרְתֵּין חֲצוֹצְרָן דְּכַסַף מְקִשָׁה תַּעֲשֵׂה יָתְהֹן וִיהֵוְין לָךְ לְעַרְעָא כְּנִשְׁתָּא וּלְאַטָּלָא יָת מַשְׁרִיתָא:

רש"י ◂ **עֲשֵׂה־לְךָ** • (שֶׁיִּהְיוּ תּוֹקְעִין לְפָנֶיךָ כְּמֶלֶךְ, "וַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ"). **עֲשֵׂה לְךָ** • מִשֶּׁלְךָ (עֲשֵׂה לְךָ — אַתָּה עוֹשֶׂה וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, וְלֹא אַחֵר). **לְמִקְרָא הָעֵדָה** • כְּשֶׁתִּרְצֶה לְדַבֵּר עִם הַסַּנְהֶדְרִין וּשְׁאָר הָעָם וְתִקָּרֵאם לֶאֱסֹף אֵלֶיךָ, תִּקָּרֵאם עַל־יְדֵי חֲצוֹצְרוֹת. **וּלְמַסַּע אֶת־הַמַּחֲנוֹת** • בִּשְׁעַת סִלּוּק מַסָּעוֹת תִּתְקָעוּ בָּהֶם לְסִימָן; נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר: עַל־פִּי שְׁלֹשָׁה הָיוּ נוֹסְעִים: עַל־פִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְעַל־פִּי מֹשֶׁה וְעַל־פִּי חֲצוֹצְרוֹת. **מִקְשָׁה** • מֻקְעֶשֶׂת תַּעֲשֶׂה בְּהַקָּשַׁת הַקֶּרֶנֶס.

(ג) וְתָקְעוּ בָּהֶן וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

ג וְיִתְקְעוּן בְּהֵן וְיִזְדַּמְנוּן לָוָתָךְ כָּל כְּנִשְׁתָּא לְתָרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש"י ◂ **וְתָקְעוּ בָּהֶן** • בִּשְׁתֵּיהֶן, וְהוּא סִימָן לְמִקְרָא הָעֵדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד".

(ד) וְאִם־בְּאַחַת יִתְקָעוּ וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂיאִים רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל:

ד וְאִם בַּחֲדָא יִתְקָעוּן וְיִזְדַּמְנוּן לָוָתָךְ רַבְרְבַיָּא רֵישֵׁי אַלְפַיָּא דְיִשְׂרָאֵל:

רש"י ◂ **וְאִם־בְּאַחַת יִתְקָעוּ** • הוּא סִימָן לְמִקְרָא הַנְּשִׂיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂיאִים". וְאַף הֵן יְעִידָתָן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וּמִגְּזֵרָה שָׁוָה הוּא בָּא בַּסִּפְרִי.

(ה) וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים קֵדְמָה:

ה וְתִתְקְעוּן יַבֶּבְתָּא וְיִטְלוּן מַשְׁרְיָתָא דִּשְׁרַן קְדוּמָא:

רש"י ◂ **וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה** • סִימַן מַסַּע הַמַּחֲנוֹת: תְּקִיעָה, תְּרוּעָה וּתְקִיעָה. כָּךְ הוּא נִדְרָשׁ בַּסִּפְרִי מִן הַמִּקְרָאוֹת הַיְתֵרִים (ר"ה לד).

(ו) וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים תֵּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם:

ו וְתִתְקְעוּן יַבֶּבְתָּא תִּנְיָנוּת וְיִטְלוּן מַשְׁרְיָתָא דִּשְׁרַן דָּרוֹמָא יַבָּבָא יִתְקְעוּן לְמַטְלָנֵיהוֹן:

(ז) וּבְהַקְהֵיל אֶת־הַקָּהָל תִּתְקָעוּ וְלֹא תָרִיעוּ:

ז וּבְמִכְנַשׁ יָת קְהָלָא תִּתְקְעוּן וְלָא תְיַבְּבוּן:

רש"י ◂ **וּבְהַקְהִיל אֶת־הַקָּהָל וְגוֹ'** • לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת־הַמַּחֲנוֹת". מַה מִּקְרָא הָעֵדָה תּוֹקֵעַ בִּשְׁנֵי כֹּהֲנִים וּבִשְׁתֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְתָקְעוּ בָּהֶן וְגוֹ'", אַף מַסַּע הַמַּחֲנוֹת בִּשְׁתֵּיהֶם. יָכוֹל מַה מַּסַּע הַמַּחֲנוֹת תּוֹקֵעַ וּמְרִיעַ וְתוֹקֵעַ, אַף מִקְרָא הָעֵדָה תּוֹקֵעַ וּמְרִיעַ וְתוֹקֵעַ, וּמַעֲתָּה אֵין חִלּוּק בֵּין מִקְרָא הָעֵדָה לְמַסַּע אֶת הַמַּחֲנוֹת? תַּלְמוּד־לוֹמַר "וּבְהַקְהִיל אֶת־הַקָּהָל וְגוֹ'", לוֹמַר שֶׁאֵין תְּרוּעָה לְמִקְרָא הָעֵדָה, וְהוּא־הַדִּין לַנְּשִׂיאִים, חֲרֵי סִימָן לִשְׁלָשְׁתָּם: מִקְרָא הָעֵדָה בִּשְׁתַּיִם וְשֶׁל נְשִׂיאִים בְּאַחַת, וְזוֹ וָזוֹ אֵין בָּהֶם תְּרוּעָה, וּמַסַּע הַמַּחֲנוֹת בִּשְׁתַּיִם — עַל־יְדֵי תְּרוּעָה וּתְקִיעָה.

(ח) וּבְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם:

ח וּבְנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יִתְקְעוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא וְיֶהֱוֹן לְכוֹן לְקָיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן:

רש"י ◂ **וּבְנֵי אַהֲרֹן יִתְקְעוּ** • בַּמִּקְרָאוֹת וּבַמַּסָּעוֹת הַלָּלוּ.

(ט) וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל־הַצַּר הַצֹּרֵר אֶתְכֶם וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרוֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאֹיְבֵיכֶם:

ט וַאֲרֵי תֵּעֲלוּן לְאַגָּחָא קְרָבָא בְּאַרְעֲכוֹן עַל מְעִיקֵי דְּמְעִיקִין לְכוֹן וּתְיַבְּבוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא וְיֶיעוּל דּוּכְרָנֵיכוֹן לְטָבָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָכוֹן וְתִתְפְּרְקוּן מִסָּנְאֵיכוֹן:

(י) וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

י וּבְיוֹם חֶדְוַתְכוֹן וּבְמוֹעֲדֵיכוֹן וּבְרֵישֵׁי יַרְחֵיכוֹן וְתִתְקְעוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא עַל עָלָוָתְכוֹן וְעַל נִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן וְיֶהֱוֹן לְכוֹן לְדוּכְרָנָא קֳדָם אֱלָהָכוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהָכוֹן:

רש"י ◂ **עַל עֹלֹתֵיכֶם** • (ספרי. ערכין יא) בְּקָרְבַּן צִבּוּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר. **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** • מִכָּאן לְמַדְנוּ מַלְכֻיּוֹת עִם זִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּתְקַעְתֶּם" — חֲרֵי שׁוֹפָרוֹת, "לְזִכָּרוֹן" חֲרֵי זִכְרוֹנוֹת. "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" — זוֹ מַלְכֻיּוֹת וְכוּ'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג ענמ' 24)

בְּקָרְבַּן צִבּוּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר (רש"י י, י)

בַּפְּסוּק הַקּוֹדֵם נֶאֱמַר "וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאוֹיְבֵיכֶם", וּבְהֶמְשֵׁךְ לָזֶה נֶאֱמַר "וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם" – הַיְינוּ יוֹם שִׂמְחָה שֶׁנִּקְבַּע עַל נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה (דְּאֵין לוֹמַר שֶׁהַכַּוָּנָה לְ"מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה", שֶׁהֲרֵי תֵּכֶף נֶאֱמַר "וּבְמוֹעֲדֵיכֶם"). וּמִכָּיוָן שֶׁכָּל הַפָּרָשָׁה מְדַבֶּרֶת בְּעִנְיְנֵי צִבּוּר, מוּבָן שֶׁגַּם "עוֹלוֹתֵיכֶם וְ"זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם" מְדַבֵּר בְּקָרְבַּן צִבּוּר.

(יא) וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת:

יא וַהֲוָה בְּשַׁתָּא תִנְיָתָא בְּיַרְחָא תִנְיָנָא בְּעַשְׂרִין לְיַרְחָא אִסְתַּלַק עֲנָנָא מֵעִלָּוֵי מַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא׃

רש"י ◂ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי • נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר: שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ חָסֵר עֲשָׂרָה יָמִים עָשׂוּ בְּחוֹרֵב, שֶׁהָרֵי בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ הַבָּאָה.

(יב) וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינָי וַיִּשְׁכֹּן הֶעָנָן בְּמִדְבַּר פָּארָן:

יב וּנְטָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטְלָנֵיהוֹן מִמַּדְבְּרָא דְסִינָי וּשְׁרָא עֲנָנָא בְּמַדְבְּרָא דְפָארָן׃

רש"י ◂ לְמַסְעֵיהֶם • כַּמִּשְׁפָּט הַמְפֹרָשׁ לְמַסָּע דִּגְלֵיהֶם, מִי רִאשׁוֹן וּמִי אַחֲרוֹן. בְּמִדְבַּר פָּארָן • קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה בְּמִדְבַּר פָּארָן הָיָה, וְשָׁם חָנוּ מִמַּסָּע זֶה.

(יג) וַיִּסְעוּ בָרִאשֹׁנָה עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה:

יג וּנְטָלוּ בְּקַדְמֵיתָא עַל מֵימְרָא דַייָ בִּידָא דְמֹשֶׁה׃

(יד) וַיִּסַּע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־יְהוּדָה בָּרִאשֹׁנָה לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב:

יד וּנְטַל טֵקַס מַשְׁרִית בְּנֵי יְהוּדָה בְּקַדְמֵיתָא לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵהּ נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב׃

(טו) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר:

טו וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר׃

(טז) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן:

טז וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בַּר חֵלוֹן׃

(יז) וְהוּרַד הַמִּשְׁכָּן וְנָסְעוּ בְנֵי־גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי נֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן:

יז וּמִתְפָּרֵק מַשְׁכְּנָא וְנָטְלִין בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי נָטְלֵי מַשְׁכְּנָא׃

רש"י ◂ וְהוּרַד הַמִּשְׁכָּן • כֵּיוָן שֶׁנּוֹסַע דֶּגֶל יְהוּדָה, נִכְנְסוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו וּפָרְקוּ אֶת הַפָּרֹכֶת וְכִסּוּ בָהּ אֶת הָאָרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ד): "וּבָא אַהֲרֹן וּבָנָיו בִּנְסֹעַ הַמַּחֲנֶה", וּבְנֵי גֵּרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי פּוֹרְקִין הַמִּשְׁכָּן וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ בָּעֲגָלוֹת, וְהָאָרוֹן וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁל מַשָּׂא בְּנֵי קְהָת עוֹמְדִים מְכֻסִּין וּנְתוּנִין עַל הַמּוֹטוֹת עַד שֶׁנָּסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן, וְאַחַר־כָּךְ "וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים".

(יח) וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר:

יח וּנְטַל טֵקַס מַשְׁרִית רְאוּבֵן לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵהּ אֱלִיצוּר בַּר שְׁדֵיאוּר׃

(יט) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי:

יט וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בַּר צוּרִישַׁדָּי׃

(כ) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי־גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל:

כ וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בַּר דְּעוּאֵל׃

(כא) וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהֵקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן עַד־בֹּאָם:

כא וּנְטָלִין בְּנֵי קְהָת נָטְלֵי מַקְדְּשָׁא וּמְקִימִין יָת מַשְׁכְּנָא עַד מֵיתֵיהוֹן׃

רש"י ◂ **נִשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ** • נוֹשְׂאֵי דְּבָרִים הַמְקֻדָּשִׁים. **וְהֵקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן** • בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי, שֶׁהָיוּ קוֹדְמִים לָהֶם מַסַּע שְׁנֵי דְּגָלִים, הָיוּ מְקִימִין אֶת הַמִּשְׁכָּן כְּשֶׁהָיָה הֶעָנָן שׁוֹכֵן, וְסִימַן הַחֲנָיָה נִרְאָה בְּדֶגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה. וְהֵם חוֹנִים, וַעֲדַיִן בְּנֵי קְהָת בָּאִים מֵאַחֲרֵיהֶם עִם שְׁנֵי דְּגָלִים הָאַחֲרוֹנִים, הָיוּ בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי מְקִימִין אֶת הַמִּשְׁכָּן, וּכְשֶׁבָּאִים בְּנֵי קְהָת, מוֹצְאִים אוֹתוֹ עַל מְכוֹנוֹ וּמַכְנִיסִין בּוֹ הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה וְהַמִּזְבְּחוֹת; וְזֶהוּ מַשְׁמָעוּת הַמִּקְרָא "וְהֵקִימוּ" - מְקִימֵי הַמִּשְׁכָּן - אוֹתוֹ "עַד" — טֶרֶם "בּוֹאָם" - שֶׁל בְּנֵי קְהָת.

(כב) **וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד:**

כב וּנְטַל טֵקֶס מַשְׁרִית בְּנֵי אֶפְרַיִם לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵהּ אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד:

(כג) **וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר:**

כג וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר:

(כד) **וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעוֹנִי:**

כד וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי:

(כה) **וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־דָן מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי:**

כה וְנָטַל טֵקֶס מַשְׁרִית בְּנֵי דָן מַכְנִישׁ לְכָל מַשְׁרְיָתָא לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵהּ אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי:

רש"י ◂ **מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת** • תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי: לְפִי שֶׁהָיָה שִׁבְטוֹ שֶׁל דָּן מְרֻבֶּה בְּאוֹכְלוֹסִין, הָיָה נוֹסֵעַ בָּאַחֲרוֹנָה, וְכָל מִי שֶׁהָיָה מְאַבֵּד דָּבָר הָיָה מַחֲזִירוֹ לוֹ. אַתְיָא כְּמָאן דְּאָמַר: כְּתִיבָה הָיוּ מְהַלְּכִין, וּמַפִּיק לָהּ מִן "מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת".

(במדבר ב): "כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ". וְאֵית דְּאָמְרֵי: כְּקוֹרָה הָיוּ מְהַלְּכִין, וּמַפִּיק לָהּ מִן "מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות א עמ' 103)

וְכָל מִי שֶׁהָיָה מְאַבֵּד דָּבָר הָיָה מַחֲזִירוֹ לו (רש"י י, כה) אָמְרוּ רַז"ל "אֵיזֶהוּ שׁוֹטֶה, זֶה הַמְּאַבֵּד כָּל **מַה** שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ". כְּלוֹמַר: לְכָל יְהוּדִי נִתָּן מִלְמַעְלָה "מַה", בְּטוּל לָאֱלֹקוּת, אַךְ בְּגִלַּל הַיֵּצֶר הָרַע, הַ"מָלֵךְ זָקֵן וּכְסִיל" (שׁוֹטֶה), עָלוּל הוּא לְאַבֵּד אוֹתוֹ. בַּמַּחֲנוֹת שֶׁצָּעֲדוּ בָּרֹאשׁ, קְרוֹבִים לַמִּשְׁכָּן, עָלוּל לִהְיוֹת אִבּוּד הַ"מַה"; אַךְ בְּמַחֲנֵה דָן, שֶׁצָּעַד בַּסּוֹף, בְּחִינַת רֶגֶל – הַ"מַה" שָׁלֵם. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד, אֶלָּא שֶׁמְּשִׁיבִים אוֹתוֹ לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

(כו) **וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן:**

כו וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן:

(כז) **וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן:**

כז וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בַּר עֵינָן:

(כח) **אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְצִבְאֹתָם וַיִּסָּעוּ:**

כח אִלֵּין מַטְלָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֵילֵיהוֹן וּנְטָלוּ:

רש"י ◂ **אֵלֶּה מַסְעֵי** • זֶה סֵדֶר מַסְעֵיהֶם. **וַיִּסָּעוּ** • בַּיּוֹם הַהוּא נָסְעוּ.

(כט) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבָב בֶּן־רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֹתֵן מֹשֶׁה נֹסְעִים ׀ אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֹתוֹ אֶתֵּן לָכֶם לְכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דִּבֶּר־טוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל:**

כט וַאֲמַר מֹשֶׁה לְחוֹבָב בַּר רְעוּאֵל מִדְיָנָאָה חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה נָטְלִין אֲנַחְנָא לְאַתְרָא דִּי אֲמַר יְיָ יְהַב אִתֵּן לְכוֹן אִיתָא עִמָּנָא וְנוֹטִיב לָךְ אֲרֵי יְיָ מַלִּיל לְאִיתָאָה טָבָא עַל יִשְׂרָאֵל:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

י (כה) **מְאַסֵּף לְכָל הַמַּחֲנוֹת.** לְפִי שֶׁהָיָה אַחֲרוֹן, וְכָל מִי שֶׁהָיָה מִתְאַחֵר בִּשְׁבִיל שׁוּם דָּבָר הָיָה מִתְעַכֵּב עִמּוֹהֶן, לְכָךְ נִקְרָא **מְאַסֵּף**: תורה כו

רש"י ◂ **חֹבֵב** • (ספרי) הוּא יִתְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ד): "מִבְּנֵי חֹבָב חוֹתֵן מֹשֶׁה". וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות ב): "וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן"? מְלַמֵּד, שֶׁהַתִּינוֹקוֹת קוֹרִין לַאֲבִי אֲבִיהֶן "אַבָּא", וְשֵׁמוֹת הָרִבּוּי לוֹ: יֶתֶר — עַל שֵׁם שֶׁיִּתֵּר פָּרָשָׁה אַחַת בַּתּוֹרָה, חוֹבָב — עַל שֶׁחִבֵּב אֶת הַתּוֹרָה וְכוּ'. **נִסְּעִים אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם** • (ספרי) מִיָּד

— עַד שֶׁלְּשָׁה יָמִים אָנוּ נִכְנָסִין לָאָרֶץ; שֶׁבְּמַסָּע זֶה הָרִאשׁוֹן נָסְעוּ עַל־מְנָת לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא שֶׁחָטְאוּ בַּמִּתְאוֹנְנִים. וּמִפְּנֵי מָה שִׁתֵּף מֹשֶׁה עַצְמוֹ עִמָּהֶם? שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְזְרָה גְּזֵרָה עָלָיו, וּכְסָבוּר שֶׁהוּא נִכְנָס.

(ל) וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֵךְ כִּי אִם־אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי אֵלֵךְ׃

ל וַאֲמַר לֵהּ לָא אֵזֵל אֱלָהֵן לְאַרְעִי וּלְיַלְּדוּתִי אֵזֵל׃

רש"י ◂ **אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי** • (ספרי) אִם בִּשְׁבִיל נְכָסַי, אִם בִּשְׁבִיל מִשְׁפַּחְתִּי.

(לא) וַיֹּאמֶר אַל־נָא תַּעֲזֹב אֹתָנוּ כִּי ׀ עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָּנוּ לְעֵינָיִם׃

לא וַאֲמַר לָא כְּעַן תִּשְׁבּוֹק יָתָנָא אֲרֵי עַל כֵּן יְדַעַתְּ כַּד הֲוֵינָא שָׁרַן בְּמַדְבְּרָא וּגְבוּרַן דְּאִתְעֲבִידַן לָנָא חֲזֵיתָא בְּעֵינָךְ׃

רש"י ◂ **אַל־נָא תַּעֲזֹב** • אֵין "נָא" אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: לֹא נִתְגַּיֵּר יִתְרוֹ מֵחֲבָתָה; סָבוּר הָיָה שֶׁיֵּשׁ לַגֵּרִים חֵלֶק בָּאָרֶץ, עַכְשָׁו שֶׁרָאָה שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק, הִנִּיחָם וְהָלַךְ לוֹ. **כִּי עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר** • כִּי נָאֶה לְךָ לַעֲשׂוֹת זֹאת עַל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ חֲנוֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר, וְרָאִיתָ נִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ. **כִּי עַל־כֵּן יָדַעְתָּ** • כְּמוֹ: עַל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ, כְּמוֹ (בראשית לח): "כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי" (שם יח): "כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם" (שם יט): "כִּי עַל־כֵּן בָּאוּ" (שם לג): "כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָּנֶיךָ". **וְהָיִיתָ לָּנוּ לְעֵינָיִם** • לְשׁוֹן עֵבֶר, כְּתַרְגּוּמוֹ. דָּבָר אַחֵר, לְשׁוֹן עָתִיד: כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁיִּתְעַלֵּם מֵעֵינֵינוּ, תִּהְיֶה מֵאִיר עֵינֵינוּ. דָּבָר אַחֵר: שֶׁתְּהֵא חָבִיב עָלֵינוּ כְּגַלְגַּל עֵינֵינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י): "וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר".

(לב) וְהָיָה כִּי־תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה ׀ הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ׃

לב וִיהֵי אֲרֵי תֵּזֵל עִמָּנָא וִיהֵי טָבָא הַהוּא דִּי יוֹטִיב יְיָ עִמָּנָא וְנוֹטִיב לָךְ׃

רש"י ◂ **וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא וְגוֹ'** • מַה טּוֹבָה הֵיטִיבוּ לוֹ? אָמְרוּ: כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְחַלְּקִין אֶת הָאָרֶץ הָיָה דִּשְׁנָהּ שֶׁל יְרִיחוֹ ת"ק אַמָּה עַל ת"ק אַמָּה, וְהִנִּיחוּהוּ מִלַּחֲלֹק; אָמְרוּ: מִי שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחֶלְקוֹ הוּא יִטְלֶנּוּ, וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ נָתְנוּהוּ לִבְנֵי יִתְרוֹ, לְיוֹנָדָב בֶּן רֵכָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְנֵי קֵינִי חוֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים וְגוֹ'" (שופטים א).

(לג) וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה׃

לג וּנְטָלוּ מִטּוּרָא דְּאִתְגְּלֵי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַּיְיָ מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין וַאֲרוֹן קְיָמָא דַּיְיָ נָטֵל קֳדָמֵיהוֹן מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין לְאַתְקָנָאָה לְהוֹן אֲתַר בֵּית מֵישָׁרֵי׃

רש"י ◂ **דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים** • מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים הָלְכוּ בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא חָפֵץ לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ מִיָּד. **וַאֲרוֹן בְּרִית־ה' נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים** • (ספרי. ב"ב יד) זֶה הָאָרוֹן הֵיוֹצִיא עִמָּהֶם לַמִּלְחָמָה וּבוֹ שִׁבְרֵי לוּחוֹת מֻנָּחִים, וּמַקְדִּים לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתַקֵּן לָהֶם מָקוֹם חֲנָיָה.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(לא) **כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר.** פֵּירוּשׁ, **עַל כֵּן** אֲנִי מְחַלֶּה פָּנֶיךָ שֶׁתֵּלֵךְ עִמָּנוּ, לְפִי שֶׁיָּדַעְתָּ **חֲנוֹתֵנוּ** וְהַנִּיסִּים וְהַגְּבוּרוֹת שֶׁעָשָׂה עִמָּנוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, **וְהָיִיתָ לָּנוּ לְעֵינַיִם,** שֶׁהָרוֹאִים אוֹתָךְ עִמָּנוּ יֹאמְרוּ, לֹא עָזַב אֶת אַרְצוֹ וְאֶת נַחֲלָתוֹ אֹם לֹא מִפְּנֵי שֶׁרָאָה וְיָדַע גְּדוּלוֹת שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְהַטּוֹבוֹת שֶׁעָשָׂה לְעַמּוֹ: תורה לב

(לג) **וַאֲרוֹן בְּרִית ה' נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם וגו'.** וּבְכָל הַלַּיְלָה (הזה) [הָיָה] הֶעָנָן שׁוֹכֵן עַל הָאָרוֹן, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיוּ יְכוֹלִין

(לד) וַעֲנַן יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנָסְעָם מִן־הַמַּחֲנֶה: ס

לד וַעֲנַן יְקָרָא דַיְיָ עֲלֵיהוֹן בִּימָמָא בְּמִטַּלְהוֹן מִן מַשְׁרִיתָא:

רס"ו◂ **וַעֲנַן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם** • שִׁבְעָה עֲנָנִים כְּתוּבִים בְּמִסְעֵיהֶם: אַרְבַּע מֵאַרְבַּע רוּחוֹת וְאֶחָד וְאֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה וְאֶחָד לְפָנֵיהֶם, מַנְמִיךְ אֶת הַגְּבֹהַּ וּמַגְבִּיהַּ אֶת הַנָּמוּךְ וְהוֹרֵג נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים. **מִן הַמַּחֲנֶה** • מִמְּקוֹם חֲנָיָתָן.

◆ יום שישי י"ח סיון ◆

ג הפוכה (לה) וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ׀ יְהוָה וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ:

לה וַהֲוָה בְּמִטַּל אֲרוֹנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה אִתְגְּלִי יְיָ וְיִתְבַּדְּרוּן סַנְאָיךְ וְיַעֲרְקוּן בַּעֲלֵי דְבָבָךְ מִן קֳדָמָךְ:

רס"ו◂ **וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן** • עָשָׂה לוֹ סִימָנִיּוֹת מִלְּפָנָיו וּמִלְּאַחֲרָיו, לוֹמַר שֶׁאֵין זֶה מְקוֹמוֹ; וְלָמָּה נִכְתַּב כָּאן? כְּדֵי לְהַפְסִיק בֵּין פָּרָעָנוּת לְפָרָעָנוּת וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּ'כָל כְּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ' (שבת קטז). **קוּמָה ה'** • לְפִי שֶׁהָיָה מַקְדִּים לִפְנֵיהֶם מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, הָיָה מֹשֶׁה אוֹמֵר: עֲמֹד וְהַמְתֵּן לָנוּ וְאַל תִּתְרַחֵק יוֹתֵר. (תנחומא בריקהל)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כג עמוד 80)

שׁוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם (רש"י י, לה)

נֶאֱמַר בִּתְהִלִּים "קוֹם אֱלֹקִים וְיָפוּצוּ אוֹיְבֶיךָ". הֲרֵי שֶׁבַּחָמֵשׁ נֶאֱמַר שֵׁם הַוָי"ו; בַּכְּתוּבִים נֶאֱמַר שֵׁם אֱלֹקִים; וּבְרַשִׁ"י – מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. וְיֵשׁ לְבָאֵר: בַּחָמֵשׁ מֵאִיר הַשֹּׁרֶשׁ שֶׁל "יָפוּצוּ אוֹיְבֶיךָ" – שֵׁם הַוָי"ו; בַּכְּתוּבִים נִמְשָׁךְ הַדָּבָר לְמַטָּה יוֹתֵר, שֵׁם אֱלֹקִים, שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ וּמָקוֹר לַהֶעֱלֵם שֶׁל הָעוֹלָם; וּבַתּוֹרָה **שָׁבְעַל פֶּה** נִמְשָׁךְ הַדָּבָר לְתוֹךְ הֶעֱלֵם הָעוֹלָם עַצְמוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך כג עמוד 73 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל – שׁוֹנְאֵי הַקָּבָ"ה

וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ:
אֵלּוּ שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַשּׂוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל שׂוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם (י, לה. ובפרש"י)

יֵשׁ לְעַיֵּן, מַדּוּעַ הוֹצִיא רַשִׁ"י אֶת הַכָּתוּב מִפְּשׁוּטוֹ, וּפֵירַשׁ "מְשַׂנְאֶיךָ" עַל שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי יֵשׁ לוֹמַר בְּפַשְׁטוּת דְּקָאֵי עַל שׂוֹנְאֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא?

וְיֵשׁ לְבָאֵר בָּזֶה, דְּהִנֵּה פָּשׁוּט שֶׁאֹי מְדַבֵּר כָּאן עַל מִי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, דְּבְאֹם אֵינוֹ מַאֲמִין כְּלָל בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׂנָא אוֹתוֹ? וְעַל־כָּרְחָךְ דְּמַאֲמִין הוּא בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא.

אַף אִם כֵּן, אֵיךְ יִתָּכֵן כְּלָל מְצִיאוּת שֶׁל "שׂוֹנְאֵי ה'" חַס־וְשָׁלוֹם, הֲרֵי אִם מַאֲמִין הוּא בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וּבְ"מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם", יוֹדֵעַ מִפֹּיהוּ שֶׁכָּל חִיּוּתוֹ וְקִיּוּמוֹ מַגִּיעִים מֵהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְאֵיךְ שַׂיָּךְ שֶׁתִּהְיֶה לוֹ שִׂנְאָה חַס וְשָׁלוֹם לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ?

וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁאֵכֶן לֹא מְדַבֵּר כָּאן עַל שׂוֹנְאֵי הַקָּבָ"ה בְּעַצְמוֹ, דְּזֶהוּ דָּבָר שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כְּלָל, כִּי־אִם עַל שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, וְ"כָּל הַשּׂוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל שׂוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם". וְק"ל.

(וְעַיֵּן בִּמְקוֹר הַדְּבָרִים בִּלְקוּטֵי שִׂיחוֹת, שֶׁבֵּאֵר מַדּוּעַ לֹא פֵּירֵשׁ כֵּן רַשִׁ"י גַּם עַל "וְיָפוּצוּ אוֹיְבֶיךָ" שֶׁלְּפָנֵי זֶה).

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

לֵילֵךְ שִׁלְשָׁה יָמִים רְצוּפִים לַיְלָה וְיוֹם, דְּהָא אָמְרִינַן (שבועות כה.) הָאוֹמֵר שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אִישַׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים מַלְקִין אוֹתוֹ וְיָשֵׁן לְאַלְתַּר, וּבְבוֹקֶר הָיָה נוֹסֵעַ מֵעַל הָאָרוֹן, וְהַלְוִיִּים הָיוּ מְתַקְּנִין נִסְיעוֹתֵיהֶם קוֹדֶם שֶׁיִּסְעוּ הַמַּחֲנוֹת. וְזֶהוּ **נוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם**, לְפִי פְּשׁוּטוֹ, שֶׁהָיְתָה נִסְיעָה דְּאָרוֹן בְּאוֹתָן שְׁלֹשָׁה יָמִים עַד שֶׁבָּאוּ לְמִדְבַּר פָּארָן, אֲבָל כְּשֶׁבָּאוּ לַמִּדְבָּר שָׁלְחוּ הַמְרַגְּלִים כְּדִכְתִיב (להלן יג ג) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן, וְאָז נָסְעוּ בְּלֹא אָרוֹן כְּדִכְתִיב (להלן יד מד) וַיִּעְפְּלוּ לַעֲלוֹת וגו' וַאֲרוֹן בְּרִית ה' וּמֹשֶׁה לֹא מָשׁוּ מִתּוֹךְ הַמַּחֲנֶה. וְהֵיא הָיְתָה נְסִיעָה רִאשׁוֹנָה שֶׁעָשׂוּ אַחַר אוֹתָן שְׁלֹשָׁה יָמִים. וּמַה שֶּׁכָּתוּב **דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים**, רָצָה לוֹמַר 'בְּדֶרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים'. כְּמוֹ כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' (שמות כ יא), שֶׁפֵּירוּשׁוֹ 'בְּשֵׁשֶׁת יָמִים'; תורה לד (לה) **קוּמָה ה' וגו'**. פֵּירוּשׁ, אִם יִתְאַסְּפוּ לָבוֹא עַל יִשְׂרָאֵל, **יָפוּצוּ** וְלֹא יִמָּצֵא בָּהֶם שְׁנַיִם בְּיַחַד, וְאִם יָבוֹאוּ, **יָנוּסוּ** וְלֹא תִּהְיֶה לָהֶם תְּקוּמָה, זוֹ הִיא תְּפִלַּת הַדֶּרֶךְ שֶׁלָּהֶם: תורה לו

(לו) **וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל:** ז׳ נ׳ הפוכה פ

לו וּבְמִשְׁרוֹהִי אֲמַר תּוּב יְיָ שְׁרֵי בִּיקָרָךְ בְּגוֹ רִבְבַת אַלְפַיָּא דְיִשְׂרָאֵל:

רס״ו **שׁוּבָה ה׳** • מְנַחֵם תִּרְגְּמוּ לְשׁוֹן מַרְגּוֹעַ, וְכֵן (ישעיה ל): ״בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן״. **רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל** • מַגִּיד, שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל פְּחוּתִים מִשְּׁנֵי אַלָפִים וּשְׁתֵּי רְבָבוֹת.

יא (א) **וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים רַע בְּאָזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיִּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר־בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה:**

א וַהֲוָה עַמָּא כַּד מִסְתַּקְפִין בִּישׁ קֳדָם יְיָ וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ וּתְקֵף רָגְזֵהּ וּדְלֵקַת בְּהוֹן אֶשָׁתָא מִן קֳדָם יְיָ וְשֵׁצִיאַת בִּסְעָפֵי מַשְׁרְיָתָא:

רס״ו **וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים** • (ספרי) אֵין הָעָם אֶלָּא רְשָׁעִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות יז): ״מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה״. וְאוֹמֵר (ירמיה יג): ״הָעָם הָרָע הַזֶּה״. וּכְשֶׁהֵם כְּשֵׁרִים, קְרוּאִים: ״עַמִּי״, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה): ״שַׁלַּח אֶת עַמִּי״ (מיכה ו): ״עַמִּי מֶה־עָשִׂיתִי לָךְ״. **כְּמִתְאֹנְנִים** • אֵין ׳מִתְאוֹנְנִים׳ אֶלָּא לְשׁוֹן עֲלִילָה, מְבַקְּשִׁים עֲלִילָה לְהָאִיץ לְפָרֵשׁ מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּשִׁמְשׁוֹן (שופטים יד): ״כִּי תֹאֲנָה הוּא־מְבַקֵּשׁ״. **רַע בְּאָזְנֵי ה׳** • תּוֹאֲנָה שֶׁהִיא רָעָה בְּאָזְנֵי ה׳, שֶׁמִּתְכַּוְּנִים שֶׁתָּבוֹא בְּאָזְנָיו וְיַקְנִיט. אָמְרוּ: ״אוֹי לָנוּ, כַּמָּה לַבַּטְנוּ בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה שְׁלֹשָׁה יָמִים, שֶׁלֹּא נָחְנוּ מֵעָנוּי הַדֶּרֶךְ״. **וַיִּחַר אַפּוֹ** • אֲנִי הָיִיתִי מִתְכַּוֵּן לְטוֹבַתְכֶם, שֶׁתִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ מִיָּד. **בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה** • בַּמַּקְצִין שֶׁבָּהֶם לְשִׂפְלוּת, אֵלּוּ עֶרֶב רַב. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: בַּקְּצִינִים שֶׁבָּהֶם וּבַגְּדוֹלִים.

(ב) **וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ:**

ב וּצְוַח עַמָּא עַל מֹשֶׁה וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ וְאִשְׁתַּקַּעַת אֶשָׁתָא:

רס״ו **וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־מֹשֶׁה** • (ספרי) מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁכָּעַס עַל בְּנוֹ, וְהָלַךְ הַבֵּן אֵצֶל אוֹהֲבוֹ שֶׁל אָבִיו וְאָמַר לוֹ: צֵא וּבַקֵּשׁ עָלַי מֵאַבָּא. **וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ** • (שם) שָׁקְעָה בִּמְקוֹמָהּ בָּאָרֶץ, שֶׁאִלּוּ חָזְרָה לְאַחַת הָרוּחוֹת — הָיְתָה מְכַפָּלֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל אוֹתוֹ הָרוּחַ.

(ג) **וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא תַּבְעֵרָה כִּי־בָעֲרָה בָם אֵשׁ יְהוָה:**

ג וּקְרָא שְׁמָא דְאַתְרָא הַהוּא דְּלֵקְתָּא אֲרֵי דְלֵקַת בְּהוֹן אֶשָׁתָא מִן קֳדָם יְיָ:

(ד) **וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר:**

ד וְעַרְבְרִבִין דִּי בֵּינֵיהוֹן שְׁאִילוּ שְׁאֵלְתָּא וְתָבוּ וּבְכוֹ אַף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ מַן יֵיכְלִנָּא בִּסְרָא:

רס״ו **וְהָאסַפְסֻף** • אֵלּוּ עֶרֶב רַב שֶׁנֶּאֶסְפוּ עֲלֵיהֶם בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם. **וַיָּשֻׁבוּ** • (שם) גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּבְכּוּ עִמָּהֶם. **מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר** • וְכִי לֹא הָיָה לָהֶם בָּשָׂר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שמות יב): ״וְגַם־עֶרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר וְגוֹ׳״. וְאִם תֹּאמַר: אֲכָלוּם, וַהֲלֹא בִּכְנִיסָתָם לָאָרֶץ נֶאֱמַר (במדבר לב): ״וּמִקְנֶה רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְגוֹ׳״, אֶלָּא שֶׁמְּבַקְּשִׁים עֲלִילָה.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(לו) **וּבְנֻחֹה יֹאמַר וגו׳.** כְּשֶׁהָיָה הֶעָנָן שׁוֹכֵן עַל הַמִּשְׁכָּן הָיָה אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן שֶׁיָּשׁוּבוּ כָּל הָאֲלָפִים וְהָרְבָבוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּמְקוֹמָם בְּמִסְפָּרָם, וְלֹא יֶחְסַר מֵהֶן אִישׁ. **וְשׁוּבָה** כְּמוֹ ׳הָשִׁיבָה׳, וְדוֹמֶה לוֹ וְשָׁב ה׳ אֶת שְׁבוּתְךָ (דברים ל ג): תורה א

יא (א) **וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאוֹנְנִים.** כְּאוֹנְנִים עַל הַמֵּת וּמִתְאַבְּלִים עַל מַה שֶּׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רוֹצֶה לְהַכְנִיסָן לָאָרֶץ, כִּי הָיוּ קְטֵנֵי אֱמוּנָה וְדוֹאֲגִין מִן הַמִּלְחָמָה: תורה ב

(ה) זָכַרְנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם אֵת הַקִּשְׁאִים וְאֶת הָאֲבַטִּחִים וְאֶת־הֶחָצִיר וְאֶת־הַבְּצָלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִים:

ה דְּכִירַן אֲנַחְנָא יָת נוּנְיָא דַּהֲוִינָא אָכְלִין בְּמִצְרַיִם מַגָּן יָת בּוֹצִינְיָא וְיָת אֲבַטִּיחָיָא וּכְרָתֵי וּבוּצְלֵי וְתוּמֵי:

רש"י ◂ **אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם** • אִם תֹּאמַר שֶׁמִּצְרִיִּים נוֹתְנִים לָהֶם דָּגִים חִנָּם, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שמות ה): "וְאַתֶּם לֹא־תִגָּרְעוּ מִלִּבְנֵיכֶם". אִם תֵּבֶן לֹא הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם חִנָּם, דָּגִים הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם חִנָּם? וּמַהוּ אוֹמֵר "חִנָּם"? חִנָּם מִן הַמִּצְוֹת (ספרי). **אֵת הַקִּשְׁאִים** • אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מִפְּנֵי מַה הַמָּן מִשְׁתַּנֶּה לְכָל דָּבָר, חוּץ מֵאֵלּוּ? מִפְּנֵי שֶׁהֵם קָשִׁים לַמְּנִיקוֹת. אוֹמְרִים לָאִשָּׁה: אַל תֹּאכְלִי שׁוּם וּבָצָל מִפְּנֵי הַתִּינוֹק. מָשָׁל לְמֶלֶךְ כוּ' כִּדְאִיתָא בַּ־סִּפְרֵי'. **הַקִּשְׁאִים** • הֵם קוקומברו"ש (גורקען) בְּלַעַז. **אֲבַטִּחִים** • בורק"ש. **הֶחָצִיר** • כְּרִישִׁין פורי"ל"ש (לויך), וְתַרְגּוּמוֹ יָת בּוֹצִינְיָא וְכוּ'.

(ו) וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה אֵין כֹּל בִּלְתִּי אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ:

ו וּכְעַן נַפְשָׁנָא תְאִיבָא לֵית כָּל מִדְּעַם אֶלָּהֵן לְמַנָּא עֵינָנָא:

רש"י ◂ **אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ** • מָן בַּשַּׁחַר, מָן בָּעֶרֶב.

(ז) וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד הוּא וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח:

ז וּמַנָּא כְּבַר זְרַע גַּדָּא הוּא וְחֶזְוֵהּ כְּחֶזוּ בְּדֹלְחָא:

רש"י ◂ **וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד** • מִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה, יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: "בִּלְתִּי אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ", וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הִכְתִּיב בַּתּוֹרָה: "וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד וְגוֹ'". כְּלוֹמַר: רְאוּ בְּאֵי עוֹלָם עַל מַה מִתְלוֹנְנִים בָּנַי, וְהַמָּן כָּךְ וְכָךְ הוּא חָשׁוּב. **כִּזְרַע־גַּד** • עָגֹל כְּגִדָּא, זֶרַע קוליינדר"י. **בְּדֹלַח** • שֵׁם אֶבֶן טוֹבָה קְרִיסְטַ"ל.

(ח) שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ וְטָחֲנוּ בָרֵחַיִם אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה וּבִשְּׁלוּ בַּפָּרוּר וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֻגוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמֶן:

ח שַׁיְטִין עַמָּא וְלָקְטִין דְּצָבֵי טָחִין בְּרֵיחַיָּא אוֹ דְצָבֵי דָּאִיךְ בַּמְדֵכְתָּא וּמְבַשְּׁלִין לֵהּ בְּקִדְרָא וְעָבְדִין יָתֵהּ גְּרִיצָן וַהֲוָה טַעֲמֵהּ כְּטְעֵם דְּלִישׁ בְּמַשְׁחָא:

רש"י ◂ **שָׁטוּ** • אֵין "שִׁיט" אֶלָּא לְשׁוֹן טִיּוּל אישבנ"ר, בְּלֹא עָמָל. **וְטָחֲנוּ בָּרֵיחַיִם וְגוֹ'** • לֹא יָרַד בָּרֵיחַיִם וְלֹא בַּקְּדֵרָה וְלֹא בַּמְּדוֹכָה, אֶלָּא מִשְׁתַּנֶּה הָיָה טַעֲמוֹ לְנִטְחָנִין וְלִנְדוֹכִין וְלִמְבֻשָּׁלִין. **בַּפָּרוּר** • קְדֵרָה. **לְשַׁד הַשָּׁמֶן** • לַחְלוּחַ שֶׁל שֶׁמֶן, כָּךְ פֵּרְשׁוּ דוֹנַ"ש. וְדוֹמֶה לוֹ: (תהילים לב): "נֶהְפַּךְ לְשַׁדִּי בְּחַרְבֹנֵי קָיִץ", וְהַלָּמ"ד יְסוֹד — נֶהְפַּךְ לַחְלוּחִי בְּחַרְבוֹנֵי קַיִץ. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּהוּ (ספרי) לְשׁוֹן שָׁדַיִם, אַךְ אֵין עִנְיַן שָׁדַיִם אֵצֶל שֶׁמֶן. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לְשַׁד הַשָּׁמֶן, לְשׁוֹן (דברים לב) וַיִּשְׁמַן יְשׁוּרוּן, שֶׁאִם כֵּן הָיָה הַמ"ם נָקוּד קָמָץ קָטָן (צֵירֶה) וְטַעֲמוֹ לְמַטָּה תַּחַת הַמ"ם. עַכְשָׁו שֶׁהַמ"ם נָקוּד פַּתָּח קָטָן (סֶגוֹל) וְהַטַּעַם תַּחַת הַשִּׁי"ן, לְשׁוֹן שֶׁמֶן הוּא, וְהַשִּׁי"ן הַנְּקוּדָה בְּקָמָץ גָּדוֹל וְאֵינָהּ נְקוּדָה בְּפַתָּח קָטָן מִפְּנֵי שֶׁהוּא סוֹף פָּסוּק. דָּבָר אַחֵר: "לְשַׁד" לְשׁוֹן נוֹטָרִיקוֹן: לַ־יֵשׁ שֶׁ־מֶן דְּ־בַשׁ — כְּעִסָּה הַנִּלּוֹשָׁה בְּשֶׁמֶן וּקְטוּפָה בִּדְבַשׁ. וְתַרְגּוּם שֶׁל אוֹנְקְלוֹס דְּמִתַּרְגֵּם: "דְּלִישׁ בְּמִשְׁחָא" נוֹטָה לְפִתְרוֹנוֹ שֶׁל דּוֹנַ"ש; שֶׁהָעִסָּה הַנִּלּוֹשָׁה בְּשֶׁמֶן, לַחְלוּחִית שֶׁמֶן יֵשׁ בָּהּ.

(ט) וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל־הַמַּחֲנֶה לָיְלָה יֵרֵד הַמָּן עָלָיו:

ט וְכַד נָחֵת טַלָּא עַל מַשְׁרִיתָא לֵילְיָא נָחֵת מַנָּא עֲלוֹהִי:

(י) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו אִישׁ לְפֶתַח אָהֳלוֹ וַיִּחַר־אַף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע:

י וּשְׁמַע מֹשֶׁה יָת עַמָּא בָּכֵן לְזַרְעֲיָתְהוֹן גְּבַר בִּתְרַע מַשְׁכְּנֵהּ וּתְקֵף רָגְזָא דַיְיָ לַחֲדָא וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה בִּישׁ:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ה) **זָכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה.** לְשׁוֹן וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ (בראשית מח טז), קרישינס"ה בְּלַעַ"ז, וְאַחַר־כָּךְ מְפָרֵשׁ **אֵת הַקִּשּׁוּאִים וְאֵת הָאֲבַטִּיחִים**: תורה ו

רס"ו◄ **בֹּכָה לְמִשְׁפַּחְתָּיו** • מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת נֶאֱסָפִים וּבוֹכִים, לְפַרְסֵם תַּרְעֻמָתָן בְּגָלוּי. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ "לְמִשְׁפַּחְתָּיו" – עַל עִסְקֵי מִשְׁפָּחוֹת שֶׁל עֲרָיוֹת הַנֶּאֱסָרוֹת לָהֶם (ספרי)•

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָּה הֲרֵעֹתָ לְעַבְדֶּךָ וְלָמָּה לֹא־מָצָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוּם אֶת־מַשָּׂא כָּל־הָעָם הַזֶּה עָלָי:

יא וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמָא אַבְאֵשְׁתָּא לְעַבְדָּךְ וּלְמָא לָא אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ לְשַׁוָּאָה יָת מְטוּל כָּל עַמָּא הָדֵין עָלָי:

(יב) הֶאָנֹכִי הָרִיתִי אֶת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ כִּי־תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת־הַיֹּנֵק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו:

יב הַאַב אֲנָא לְכָל עַמָּא הָדֵין אִם בְּנֵי אִנּוּן דְּאָמְרַת לִי סוֹבַרְהִי בְּתָקְפָךְ כְּמָא דְמָסוֹבַר תַּרְבְּיָנָא יָת יַנְקָא עַל אַרְעָא דִּי קַיֶּמְתָּא לַאֲבָהָתּוֹהִי:

רס"ז◄ **כִּי־תֹאמַר אֵלַי** • שֶׁאַתָּה אוֹמֵר אֵלַי שָׂאֵהוּ עַל־מְנָת שֶׁיִּהְיוּ סוֹקְלִים אֶתְכֶם וּמְחָרְפִים אֶתְכֶם. **עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו** • אַתָּה אוֹמֵר לִי לְשָׂאתָם בְּחֵיקִי.

(יג) מֵאַיִן לִי בָּשָׂר לָתֵת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר תְּנָה־לָּנוּ בָשָׂר וְנֹאכֵלָה:

יג מְנַן לִי בִּשְׂרָא לְמִיהַב לְכָל עַמָּא הָדֵין אֲרֵי בָּכַן עָלַי לְמֵימַר הַב לָנָא בִסְרָא וְנֵיכוֹל:

(יד) לֹא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי לָשֵׂאת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי:

יד לֵית אֲנָא יָכִיל בִּלְחוֹדִי לְסוֹבָרָא יָת כָּל עַמָּא הָדֵין אֲרֵי יַקִּיר מִנִּי:

(טו) וְאִם־כָּכָה ׀ אַתְּ־עֹשֶׂה לִי הָרְגֵנִי נָא הָרֹג אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאַל־אֶרְאֶה בְרָעָתִי: פ

טו וְאִם כְּדֵין אַתְּ עָבֵד לִי קְטָלְנִי כְעַן קְטוֹל אִם אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ וְלָא אֶחֱזֵי בְּבִישְׁתִּי:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יב) **כִּי תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ.** כִּי לוֹלֵי זֶה הָיִיתִי בּוֹרֵחַ וְהוֹלֵךְ: תורה יג

(יג) **תְּנָה לָּנוּ בָשָׂר.** שֶׁלֹּא כַּהוֹגֶן שָׁאֲלוּ, שֶׁהָרֵי הַמָּן הָיָה מִתְהַפֵּךְ לָהֶם לְאוֹתוֹ טַעַם שֶׁהָיוּ שׁוֹאֲלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו טו) וַיִּתֵּן לָהֶם שֶׁאֵלָתָם. בְּשַׂר שׁוֹר וּבְהֵמָה כְּבָר הָיָה לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב לח) וְגַם עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר, וְאִם תֹּאמַר אֲכָלוּם בַּמִּדְבָּר, הֲרֵי נֶאֱמַר (להלן לב א) וּמִקְנֶה רַב וגו', מִכָּאן אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל לֹא נִתְאַוּוּ אֶלָּא לַעֲרָיוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח כז) וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם כֶּעָפָר שְׁאֵר, וְאֵין 'שְׁאֵר' אֶלָּא עֲרָיוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יח ו) אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ, הֲרֵי שֶׁבִּקְּשׁוּ לְהַתִּיר עֲרָיוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר **בֹּכָה לְמִשְׁפַּחְתָּיו**, עַל עִסְקֵי מִשְׁפְּחוֹתָיו. וּלְכָךְ אָמַר **וַיִּחַר אַף ה'** **מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע.** בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר מֹשֶׁה לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, לְשֶׁעָבַר הָיָה אוֹתִי מִי שֶׁיִּשָּׂא וְיִתֵּן בְּמַשָּׂאָם, שָׁהָיוּ שִׁבְעִים וְזָקֵנִים שֶׁנִּתְמַנּוּ מֵהַר סִינַי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד ט) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַכְשָׁיו אֲנִי לְבַדִּי שֶׁנֶּאֱמַר **לֹא אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי לָשֵׂאת.** וְהֵיכָן הָיוּ אוֹתָן שִׁבְעִים וְזָקֵנִים, אֶלָּא שֶׁמֻּתוּ בְּמִתְאוֹנְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק א) וְהָאסַפְסֹף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ, פְּלִיגִי בָּהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אַבָּא וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא, חַד אָמַר 'אֲסַפְסוּף' זֶה עֵרֶב רַב, וְחַד אָמַר אֵלּוּ שִׁבְעִים וְזָקֵנִים, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם **אֹסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל**, וּכְתִיב שָׁם (פסוק א) וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה, וְדָרְשִׁינַן בַּקְצִינִים שֶׁבַּמַּחֲנֶה אֵלּוּ הַסַּנְהֶדְרִין. וּרְאוּיִין הָיוּ לִשְׂרֵיפָה עִם נָדָב וַאֲבִיהוּא מִשְּׁעַת מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד יא) וַיֶּחֱזוּ אֶת הָאֱלֹהִים, וְנֶאֱמַר (שם) וְאֶל אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וגו', וּכְמוֹ שֶׁתִּרְגֵּם וְאֶל רַבְרְבֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא הֲוָה נְזָקָא, מִכְּלָל שֶׁהָיוּ רְאוּיִין לִנָּזֵק לְהִשְׁתַּלַּח יָד, אֶלָּא שֶׁלֹּא רָצָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְעַרְבֵּב שִׁמְחַת הַתּוֹרָה וְהַמִּתְּנָה לְנָדָב וַאֲבִיהוּא עַד שֶׁמִּינֵי לְמַלּוּאִים, כִּדְפֵירַשׁ רַשִׁ"י לְעֵיל (שמות כד י), וְלַזְּקֵנִים עַד כָּאן. וְכֵן כְּתִיב בִּתְהִלִּים (קו יח) וַתִּבְעַר אֵשׁ בַּעֲדָתָם, וְאֵין 'עֲדָה' אֶלָּא סַנְהֶדְרִין, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן טו כד) (ו)אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה (במדב"ר טו כד, תנחומא ישן כז): תורה יד

(טו) **וְאַל אֶרְאֶה בְרָעָתִי.** כִּי טוֹב לִי

כ״ט◂ **וְאִם־כָּכָה אַתְּ־עֹשֶׂה לִּי • תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כְּנִקְבָה. כְּשֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַפֻּרְעָנוּת שֶׁהוּא עָתִיד לְהָבִיא עֲלֵיהֶם עַל זֹאת, אָמַר לְפָנָיו:** אִם כֵּן, הָרְגֵנִי תְּחִלָּה. **וְאַל־אֶרְאֶה בְּרָעָתִי • "בְּרָעָתָם" הָיָה לוֹ לִכְתֹּב, אֶלָּא שֶׁכִּבְּדָה הַכָּתוּב. וְזֶה אֶחָד מִתִּקּוּנֵי סוֹפְרִים בַּתּוֹרָה לְכָבוֹד וּלְתִקּוּן לָשׁוֹן.**

(טז) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ:**

טז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּנוֹשׁ קֳדָמַי שַׁבְעִין גַּבְרָא מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יְדַעְתָּ אֲרֵי אִנּוּן סָבֵי עַמָּא וְסַרְכּוֹהִי וּתְדַבַּר יָתְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִתְעַתְּדוּן תַּמָּן עִמָּךְ:

כ״ט◂ **אֶסְפָה־לִּי • הֲרֵי תְּשׁוּבָה לִתְלוּנָתְךָ שֶׁאָמַרְתָּ: "לֹא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי". וְהַזְּקֵנִים הָרְאשׁוֹנִים הֵיכָן הָיוּ? וַהֲלֹא אַף בְּמִצְרַיִם יָשְׁבוּ עִמָּהֶם,** שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ג): "לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל"? **אֶלָּא בְּאֵשׁ תַּבְעֵרָה מֵתוּ, וּרְאוּיִים הָיוּ מִסִּינַי לָכָךְ,** דִּכְתִיב (שמות כה): "וַיֶּחֱזוּ אֶת־הָאֱלֹהִים", שֶׁנֶּהֱגוּ קַלּוּת רֹאשׁ, כְּנוֹשֵׁךְ פִּתּוֹ וּמְדַבֵּר בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ. וְזֶהוּ (שם): "וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ". **וְלֹא רָצָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִתֵּן אֲבִלוּת בְּמַתַּן־תּוֹרָה וּפָרַע לָהֶם כָּאן. אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם וְגוֹ' • אוֹתָן שֶׁאַתָּה** מַכִּיר שֶׁנִּתְמַנּוּ עֲלֵיהֶם שׁוֹטְרִים בְּמִצְרַיִם בַּעֲבוֹדַת פֶּרֶךְ, וְהָיוּ מְרַחֲמִים עֲלֵיהֶם וּמַכִּים עַל יָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה): "וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" — עַתָּה יִתְמַנּוּ בִּגְדֻלָּתָן, כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּטְעֲטְעֲרוּ בְּצָרָתָן. **וְלָקַחְתָּ אֹתָם • קָחֵם בִּדְבָרִים: "אַשְׁרֵיכֶם שֶׁנִּתְמַנֵּיתֶם פַּרְנָסִים עַל בָּנָיו שֶׁל מָקוֹם!". וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ • כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ יִשְׂרָאֵל וְיִנָּהֲגוּ בָּהֶם גְּדֻלָּה וְכָבוֹד, וְיֹאמְרוּ: חֲבִיבִין אֵלּוּ שֶׁנִּכְנְסוּ עִם מֹשֶׁה לִשְׁמֹעַ דִּבּוּר מִפִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא**

(ספרי)◆

(יז) **וְיָרַדְתִּי וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ שָׁם וְאָצַלְתִּי מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ:**

יז וְאֶתְגְּלֵי וֶאֱמַלֵּל עִמָּךְ תַּמָּן וַאֲרַבֵּי מִן רוּחָא דַּעֲלָךְ וַאֲשַׁוֵּי עֲלֵיהוֹן וְיִסְבְּרוּן עִמָּךְ בְּמַטּוּל עַמָּא וְלָא תְּסוֹבַר אַתְּ בִּלְחוֹדָךְ:

כ״ט◂ **וְיָרַדְתִּי • זוֹ אַחַת מֵעֶשֶׂר יְרִידוֹת הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה. וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ • וְלֹא עִמָּהֶם. וְאָצַלְתִּי • כְּתַרְגּוּמוֹ "וַאֲרַבֵּי", כְּמוֹ** (שמות כד): "וְאֶל־אֲצִילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל". **וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם • לְמָה מֹשֶׁה דּוֹמֶה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה? לְנֵר שֶׁמַּנָּח עַל גַּבֵּי מְנוֹרָה וְהַכֹּל מַדְלִיקִין הֵימֶנּוּ וְאֵין אוֹרוֹ חָסֵר כְּלוּם. וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ • הַתְנֵה עִמָּהֶם עַל־מְנָת שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם טֹרַח בָּנַי, שֶׁהֵם טַרְחָנִים וְסַרְבָנִים. וְלֹא־תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ •** (ספרי) **הֲרֵי תְּשׁוּבָה לְמַה שֶׁאָמַרְתָּ: "לֹא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי".**

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

לָמוּת מִיָּד, וְלֹא לְהִיוֹתִי (מתנוה) [מִתְנַוֶּנֶת] וְהוֹלֵךְ בְּיָדָם: תורה טז

(טז) **אֶסְפָה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ.** מַהוּ **לִי,** וּמַהוּ **אִישׁ** וְלֹא אָמַר 'אֲנָשִׁים', אֶלָּא מְיוּחָדִים, כְּבֵיכוֹל שֶׁיִּהוּ דּוֹמִין לִי, שֶׁנֶּאֱמַר בִּי (שמות טו ג) ה' **אִישׁ** מִלְחָמָה, וְשֶׁיִּהוּ דּוֹמִין לְךָ שֶׁנֶּאֱמַר (להלן יב ג) וְהָ**אִישׁ** מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד (במדב"ר טו כג). וְכֵן דָּרְשִׁינַן בְּסִנְהֶדְרִין (לח), אִתָּךְ (שמות יח כב) בְּדוֹמִין לְךָ. דָּבָר אַחֵר, **לִי,** שֶׁיִּהְיוּ מְקַיְּמִין הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ שֶׁלִּי, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (עמוס ט ו) הַבּוֹנֶה בַשָּׁמַיִם מַעֲלוֹתָיו וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ, בְּשִׁבְיל אֲגוּדָּה שֶׁלִּי שֶׁל סַנְהֶדְרִין מְיוּסָּדֶת הָאָרֶץ, וְאִם אֵין אָרֶץ אֵין שָׁמַיִם. מָשָׁל לְפַלְטֵרִין גְּדוֹלִים בְּנוּיִים עַל סְפִינוֹת, כָּל זְמַן שֶׁהַסְּפִינוֹת מְחוּבָּרוֹת פַּלְטֵרִין שֶׁעַל גַּבָּן עוֹמְדִים, נִסְתַּלְּקוּ הַסְּפִינוֹת נָפְלוּ הַפַּלְטֵרִין (במדב"ר טו יח):

אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי הֵם. שֶׁהוּכּוּ בְּשִׁבְיָלָם בְּמִצְרַיִם, כְּדְאָמַר (שמות ה יד) וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל מִי שֶׁמּוֹסֵר עַצְמוֹ עַל יִשְׂרָאֵל זוֹכֶה לִגְדוּלָּה וּלְכָבוֹד וּלְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ (במדב"ר טו כ): תורה יז

(יז) **וְיָרַדְתִּי.** מְלַמֵּד שֶׁיּוֹם זֶה הָיָה חָבִיב לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כְּיוֹם מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט יא) כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד ה' וגו' עַל הַר סִינָי (במדב"ר טו כח):

וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס נָאֶה [וְשָׂכַר] שׁוֹמֵר לְשָׁמְרוֹ, לְיָמִים אָמַר לוֹ הַשּׁוֹמֵר אֵינִי יָכוֹל לִשְׁמֹרוֹ כֻּלּוֹ לְבַדִּי אֶלָּא הָבֵא אֲחֵרִים שֶׁיִּשְׁמְרוּ עִמִּי, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: (ו)לְךָ נָתַתִּי הַפַּרְדֵּס לִשְׁמֹרוֹ וְכָל [שְׂכַר] שְׁמִירָתוֹ נָתַתִּי לְךָ וְעַכְשָׁיו אַתָּה אוֹמֵר לְהָבִיא אֲחֵרִים, חַייֶךָ שֶׁאֵינִי נוֹתֵן לָהֶם שְׂכַר שְׁמִירָה מִשֶּׁלִּי אֶלָּא מִתּוֹךְ שְׂכָר שֶׁנָּדַרְתִּי לְךָ. כָּךְ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְמֹשֶׁה, לְךָ נָתַתִּי רוּחַ וְדַעַת לִפְדּוֹת בָּנַי וְלֹא הָיִיתִי מְבַקֵּשׁ אֲחֵרִים, וְאַתָּה אָמַרְתָּ **לֹא אוּכַל [אָנֹכִי] לְבַדִּי,** חַייֶךָ לֹא יִטְלוּ מִשֶּׁלִּי אֶלָּא **וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ.** וְאַף עַל פִּי כֵן מֹשֶׁה לֹא חִיסֵּר כְּלוּם, [תַּדַּע לְךָ שֶׁלְּאַחַר] אַרְבָּעִים שָׁנָה אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְמֹשֶׁה (להלן כו

(יח) וְאֶל־הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר כִּי בְכִיתֶם בְּאָזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר כִּי־טוֹב לָנוּ בְּמִצְרָיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר וַאֲכַלְתֶּם:

יח וּלְעַמָּא תֵּימַר אִזְדַּמְנוּ לְמָחַר וְתֵיכְלוּן בִּסְרָא אֲרֵי בְּכֵיתוּן קֳדָם יְיָ לְמֵימַר מָן יֵכְלִנָּא בִּסְרָא אֲרֵי טַב לָנָא בְּמִצְרָיִם וְיִתֵּן יְיָ לְכוֹן בִּסְרָא וְתֵיכְלוּן:

רש"י ◂ **הִתְקַדְּשׁוּ** • הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם לְפֶרְעָנוּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה יב): "וְהַקְדֵּשֵׁם לְיוֹם הֲרֵגָה".

(יט) לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמַיִם וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֲשָׂרָה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם:

יט לָא יוֹמָא חַד תֵּיכְלוּן וְלָא תְרֵין יוֹמִין וְלָא חַמְשָׁא יוֹמִין וְלָא עַשְׂרָא יוֹמִין וְלָא עַשְׂרִין יוֹמִין:

(כ) עַד חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאַפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי־מַאַסְתֶּם אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם:

כ עַד יַרְחָא יוֹמִין עַד דִּי תְקוֹצוּן בֵּהּ וְיהֵי לְכוֹן לְתַקָּלָא חֲלַף דְּקַצְתּוּן יָת מֵימְרָא דַּייָ דִּשְׁכִנְתֵּהּ שַׁרְיַת בֵּינֵיכוֹן וּבְכֵיתוּן קֳדָמוֹהִי לְמֵימַר לְמָא דְנָן נְפַקְנָא מִמִּצְרָיִם:

רש"י ◂ **עַד חֹדֶשׁ יָמִים** • זוֹ בַּכְּשָׂרִים, שֶׁמִּתְמַצִּין עַל מְטוֹתֵיהֶן וַאֲחַר־כָּךְ נִשְׁמָתָן יוֹצְאָה. וּבָרְשָׁעִים הוּא אוֹמֵר: "הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם" – כָּךְ הִיא שְׁנוּיָה בַּ׳סִּפְרֵי׳, אֲבָל בַּ׳מְכִילְתָּא׳ שְׁנוּיָה חִלּוּף: הָרְשָׁעִים אוֹכְלִין וּמִצְטַעֲרִין שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהַכְּשָׂרִים "הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם". **עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאַפְּכֶם** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "דִּי תְקוֹצוּן בֵּיהּ". יְהֵא דּוֹמֶה לָכֶם כְּאִלּוּ אֲכַלְתֶּם מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִדַּאי, עַד שֶׁיּוֹצֵא וְנִגְעָל לַחוּץ דֶּרֶךְ הָאַף. **וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא** • (ספרי) שֶׁתִּהְיוּ מְרֻחָקִין אוֹתוֹ יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁקֵּרַבְתֶּם. וּבְדִבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן רָאִיתִי שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם שֶׁקּוֹרִין לְחֶרֶב "זָרָא". **אֶת־ה׳ אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם** • אִם לֹא שָׁנִטְעַתִּי שְׁכִינָתִי בֵּינֵיכֶם, לֹא גָּבַהּ לְבַבְכֶם לִכְנֹס לְכָל הַדְּבָרִים הַלָּלוּ.

(כא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים:

כא וַאֲמַר מֹשֶׁה שִׁית מְאָה אַלְפִין גַּבְרָא רִגְלָאֶה עַמָּא דִּי אֲנָא בֵינֵיהוֹן וְאַתְּ אֲמַרְתְּ בִּסְרָא אֶתֵּן לְהוֹן וְיֵיכְלוּן יַרְחָ יוֹמִין:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

יח־כ) קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ וגו' וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו, שֶׁלֹּא חָסַר מִמֶּנּוּ כְּלוּם. מָשָׁל לְבַר שֶׁהָיָה דּוֹלֵק וְהַדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ כַּמָּה נֵרוֹת, וְאוֹר דְּלִיקָתוֹ לֹא חָסַר (במדב"ר טו כה): תורה יח

(יט) **לֹא יוֹם אֶחָד וגו'.** לָמָּה נֶאֶמְרוּ כָּל הַפִּרְטוֹת הַלָּלוּ, שֶׁכָּל אֵלּוּ עוֹלִין כָּל הַיָּמִים שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל [לִשְׁבוֹת]. **יוֹם וְיוֹמַיִם** הֲרֵי שִׁלְשָׁה, **וַחֲמִשָּׁה** הֲרֵי שְׁמוֹנָה, **וַעֲשָׂרָה** הֲרֵי שְׁמוֹנָה עָשָׂר, **וְעֶשְׂרִים יוֹם** הֲרֵי שִׁלְשִׁים וּשְׁמוֹנָה, **וְחֹדֶשׁ יָמִים** מֵעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה יוֹם הֲרֵי שִׁשִּׁים וְשִׁבְעָה יוֹם, וּכְמִנְיָן זֶה יֵשׁ שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים בַּשָּׁנָה, הֲרֵי חֲמִשִּׁים שַׁבָּתוֹת יֵשׁ בִּשְׁנַת הַלְּבָנָה שָׁעוֹלָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וְאַרְבַּע יָמִים, וְאַרְבָּעָה מִפֶּסַח, וּשְׁנֵי יָמִים מִשָּׁבוּעוֹת, וּשְׁנֵי יָמִים מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְאֶחָד שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים, הֲרֵי חֲמִשִּׁים וְתִשְׁעָה, וְאַרְבָּעָה מִסּוּכּוֹת הֲרֵי שִׁשִּׁים וּשְׁלִשָּׁה, וְאַרְבַּע שַׁבָּתוֹת מֵחוֹדֶשׁ הָעִיבּוּר הֲרֵי שִׁשִּׁים וְשִׁבְעָה, הֵיינוּ טַעְמָא דְּקָאָמַר (כלהו) רַחֲמָנָא כָּל אוֹתָן הַיָּמִים (שיאכל הימים) שֶׁיֹּאכְלוּ הַבָּשָׂר לֹא יִהְיֶה לָהֶם שׁוּם מוּם:

וְלִי נִרְאֶה לְפָרֵשׁ, **לֹא יוֹם**, לֹא יִהְיֶה לָכֶם אֲכִילָה בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים. וְלֹא בִּשְׁנֵי יָמִים שֶׁל שָׁבוּעוֹת שֶׁהוּא יוֹם שִׂמְחָה לְפָנַי, אִי נַמִּי בִּשְׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁהֵם יוֹם זִכָּרוֹן לְפָנַי, וְלֹא בַּחֲמִשָּׁה יָמִים שֶׁבֵּין יוֹם הַכִּיפּוּרִים לְסוּכּוֹת, וְיוֹם סוּכּוֹת בִּכְלָל, שֶׁהֵם יְמֵי שִׂמְחָה לְיִשְׂרָאֵל עַל שֶׁנִּתְכַּפְּרוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם, וְלֹא בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, וְלֹא בְּעֶשְׂרִים יוֹם הֲרֵי עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם שֶׁיִּשְׂרָאֵל גּוֹמְרִין בָּהֶן אֶת הַהַלֵּל בְּגוֹלָה (תענית כח) שֶׁהֵם יְמֵי שִׂמְחָה לְיִשְׂרָאֵל, וּלְכָךְ כְּתִיב **יוֹם** וְלֹא כְּתִיב 'יָמִים' כְּמוֹ בְּאַחֲרִיתִי. **עַד חֹדֶשׁ יָמִים**, כְּלוֹמַר אוֹתָהּ אֲכִילָה תִּהְיֶה כְּמוֹ חֹדֶשׁ שֶׁנֶּחֱרַב בּוֹ הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה וּבִשְׁנִיָּה. וְאִם נִדּוֹנוּ בִּשְׂרֵיפָה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁרָמַז לָהֶם שֶׁיִּדּוֹנוּ בִּשְׂרֵיפָה כְּמוֹ הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ד יא) וַיְצַת אֵשׁ בְּצִיּוֹן. וְעַל כָּרְחָךְ צָרִיךְ לוֹמַר כֵּן, דְּלֵיכָּא לְמֵימַר שֶׁיֹּאכְלוּ מִן הַבָּשָׂר חוֹדֶשׁ שָׁלֵם, דְּהָא כְּתִיב (פסוק לג) הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם וגו': תורה כ

(כא־כג) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ מֵאוֹת וגו'.** וּמַקְשִׁין הָעוֹלָם, הֵיאַךְ עוֹלָה עַל דַּעְתּוֹ

רש"י◂ **שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי** • לֹא חָשׁ לִמְנוֹת אֶת הַפָּרָט, שִׁלְשֶׁת אֲלָפִים הַיְתֵרִים. וְרַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן פֵּירֵשׁ: שֶׁלֹּא בָּכוּ אֶלָּא אוֹתָן שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם.

(כב) **הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם וּמָצָא לָהֶם: פ**

כב הֲעַן וְתוֹרִין יִתְנַכְּסוּן לְהוֹן הֵיסַפְּקוּן לְהוֹן אִם יָת כָּל נוּנֵי יַמָּא יִתְכַּנְּשׁוּן לְהוֹן הֵיסַפְּקוּן לְהוֹן:

רש"י◂ **הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט** • (ספרי) זֶה אֶחָד מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא דּוֹרֵשׁ, וְאֵין רַבִּי שִׁמְעוֹן דּוֹרֵשׁ כְּמוֹתוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי... וְאַתָּה אָמַרְתָּ: בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים הֲצֹאן וּבָקָר וְגוֹ'" — הַכֹּל כְּמַשְׁמָעוֹ: מִי יַסְפִּיק לָהֶם? כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה): "וּמָצָא כְּדֵי גְּאֻלָּתוֹ". וְאֵיזוֹ קָשָׁה: זוֹ, אוֹ (במדבר כ): "שִׁמְעוּ־נָא הַמֹּרִים"? אֶלָּא לְפִי שֶׁלֹּא אָמַר בָּרַבִּים, חָסַךְ לוֹ הַכָּתוּב וְלֹא נִפְרַע מִמֶּנּוּ, וְזוֹ שֶׁל מְרִיבָה הָיְתָה בַּגָּלוּי, לְפִיכָךְ לֹא חָסַךְ לוֹ הַכָּתוּב. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: חַס־וְשָׁלוֹם, לֹא עָלְתָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק כָּךְ! מִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ (שם יב): "בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא", יֹאמַר: אֵין הַמָּקוֹם מַסְפִּיק לָנוּ? אֶלָּא כָּךְ אָמַר: "שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי וְגוֹ', וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן" לְחֹדֶשׁ יָמִים, וְאַחַר־כָּךְ תַּהֲרֹג אֻמָּה גְּדוֹלָה כָּזוֹ! "הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם" כְּדֵי שֶׁיֵּהָרְגוּ, וּתְהֵא אֲכִילָה זוֹ מְסֻפֶּקֶתְךָ עַד עוֹלָם? וְכִי שִׁבְחֲךָ הוּא זֶה? אוֹמְרִים לוֹ לַחֲמוֹר: "טֹל כּוֹר שְׂעוֹרִים וְנַחְתּוֹךְ רֹאשְׁךָ"? הֱשֶׁיבוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: "וְאִם לֹא אֶתֵּן, יֹאמְרוּ שֶׁקְּצָרָה יָדִי. הֲטוֹב בְּעֵינֶיךָ שֶׁיֵּד ה' תִּקְצַר בְּעֵינֵיהֶם? יֹאבְדוּ הֵם וּמֵאָה כַּיּוֹצֵא בָּהֶם, וְאַל תְּהִי יָדִי קְצָרָה לִפְנֵיהֶם אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת"!.

(כג) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲיַד יְהוָה תִּקְצָר עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי אִם־לֹא:**

כג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הֲמֵימְרָא דַיְיָ יִתְעַבָּד כְּעַן תֶּחֱזֵי הֵיעַרְעָנָךְ פִּתְגָמִי אִם לָא:

רש"י◂ **עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי** • רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר: אִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל הַטָּפֵל, מֵאַחַר שֶׁאֵינָן מְבַקְּשִׁים אֶלָּא עֲלֵילָה לֹא תַסְפִּיק לָהֶם, סוֹפָן לָדוּן אַחֲרֶיךָ; אִם אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם בְּשַׂר בְּהֵמָה גַּסָּה, יֹאמְרוּ: דַּקָּה בִּקַּשְׁנוּ. וְאִם אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם דַּקָּה, יֹאמְרוּ: גַּסָּה בִּקַּשְׁנוּ, חַיָּה וָעוֹף בִּקַּשְׁנוּ, דָּגִים וַחֲגָבִים בִּקַּשְׁנוּ! אָמַר לוֹ: אִם־כֵּן יֹאמְרוּ שֶׁקְּצָרָה יָדִי. אָמַר לְפָנָיו: הֲרֵינִי הוֹלֵךְ וּמְפַיְּסָן. אָמַר לוֹ: "עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי" — שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ לְךָ. הָלַךְ מֹשֶׁה לְפַיְּסָן (זֶה קָאֵי גַּם לְרַשִׁ"י לְעֵיל). אָמַר לָהֶם: הַיַּד ה' תִּקְצָר? (תהילים עח) "הֵן הִכָּה־צוּר וַיָּזוּבוּ מַיִם וְגוֹ' הֲגַם־לֶחֶם יוּכַל תֵּת". אָמְרוּ: פִּשָּׁרָה הִיא זוֹ, אֵין בּוֹ כֹּחַ לְמַלְאוֹת שְׁאֵלָתֵנוּ. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם", כֵּיוָן שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ לוֹ: וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ וְגוֹ'.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

שֶׁל מֹשֶׁה לוֹמַר דָּבָר זֶה, וְכִי לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַסְפִּיק שְׁאֵלָתָם. וּפֵירֵשׁ הַגָּאוֹן רַבִּי נִסִּים דְּהָכִי קָאָמַר, **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ**, כְּלוֹמַר עִם רַב הֵם, **וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים**, כְּלוֹמַר אָמַרְתָּ בְּאַף וּבְחֵימָה, כִּדְכְתִיב **עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאַפְּכֶם**, בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם בְּיוֹם אֶחָד כְּדֵי לֶאֱכוֹל חֹדֶשׁ יָמִים, **הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם**, כְּלוֹמַר עַל מַה שֶׁאָמַרְתָּ לְהַסְפִּיק יָדָעְתִּי כִּי כֹּל תּוּכַל, אֲבָל מַה שֶׁעַל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת מַה יִּהְיֶה, וְכִי יוּכְלוּ בְּנֵי אָדָם לֶאֱסוֹף בְּיוֹם אֶחָד לְצוֹרְךָ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי עַד חוֹדֶשׁ יָמִים, **וְאִם [וְאֶת] כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף**, כְּלוֹמַר אִם יִהְיוּ כָּל דְּגֵי הַיָּם נִצּוֹדִים בִּמְצוּדָה וְלֹא יִהְיוּ צְרִיכִים כִּי אִם לֶאֱסוֹף, כְּלוּם יְכוֹלִין לֶאֱסוֹף בְּיוֹם אֶחָד לְצוֹרְךָ חוֹדֶשׁ יָמִים:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲיַד ה' תִּקְצָר. כְּלוֹמַר, כְּמוֹ שֶׁבְּיָדִי לְהַסְפִּיק, כֵּן בְּיָדִי לֶאֱחוֹז בְּיָדָם עַד שֶׁיִּתְקַיְּמוּ דְּבָרַי. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (פסוק לא) וַיִּטֹּשׁ עַל הַמַּחֲנֶה וגו' וּכְאַמָּתַיִם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ, מִגּוֹבַהּ, שֶׁלֹּא הָיוּ צְרִיכִין אֲפִילּוּ לְהוֹשִׁטַת יָד. דָּבָר אַחֵר, **הֲצֹאן וּבָקָר** וגו', בְּוַדַּאי מֹשֶׁה הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ כֹּחַ בְּיַד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַסְפִּיק, אֶלָּא הָכִי קָאָמַר, אַתָּה אָסַרְתָּ לָהֶם בְּשַׂר תַּאֲוָה כִּי־אִם עַל־יְדֵי הַקְרָבַת קָרְבָּן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד (חולין טז), וְאֵין כָּאן אֶלָּא שֶׁלֹּשׁ כֹּהֲנִים אַהֲרֹן וּבָנָיו, וְאִם כֵּן הַמּוּרָם מֵהֶם יָבוֹא לִידֵי נוֹתָר שֶׁלֹּא יַסְפִּיקוּ לֶאֱכוֹל הַכֹּל. **אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם וּמָצָא לָהֶם**, בְּנִיחוּתָא, כְּלוֹמַר אִם הָיוּ שׁוֹאֲלִים דָּגִים וְאַתָּה הָיִיתָ מַסְפִּיק לָהֶם, נִיחָא, שֶׁאֵין בָּהֶן קָרְבָּן, אֲבָל בָּשָׂר שֶׁאָמַרְתָּ לִיתֵּן לָהֶם דְּמִשְׁמַע מִצֹּאן וּבָקָר קַשְׁיָא, לְפִי שֶׁצְּרִיכִין לַעֲשׂוֹת מֵהֶן קָרְבָּן. **וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲיַד ה' תִּקְצָר**, עַתָּה תִּרְאֶה שֶׁאֶתֵּן לָהֶם בָּשָׂר וְלֹא יִצְטָרְכוּ לְקָרְבָּן, וְזֶהוּ הַשְּׁלָיו שֶׁאֵין מְבִיאִין מִמֶּנּוּ קָרְבָּן: תורה כד

(כד) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֶת דִּבְרֵי יְהוָה וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל:

כד וּנְפַק מֹשֶׁה וּמַלִּיל לְעַמָּא יָת פִּתְגָמַיָּא דַיְיָ וּכְנֵשׁ שַׁבְעִין גַּבְרָא מְסָבֵי עַמָּא וַאֲקֵם יָתְהוֹן סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא:

(כה) וַיֵּרֶד יְהוָה ׀ בֶּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיָּאצֶל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל־שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְּנוֹחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ:

כה וְאִתְגְּלִי יְיָ בַּעֲנָנָא וּמַלִּיל עִמֵּהּ וְרַבִּי מִן רוּחָא דִּי עֲלוֹהִי וִיהַב עַל שַׁבְעִין גַּבְרָא סָבָיָא וַהֲוָה כַּד שְׁרַת עֲלֵיהוֹן רוּחָא דְּנְבוּאָה וּמִתְנַבְּאִין וְלָא פַסְקִין:

רש"י ◂ **וְלֹא יָסָפוּ** • לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא אוֹתוֹ הַיּוֹם לְבַדּוֹ, כָּךְ מְפֹרָשׁ בַּ׳סִּפְרִי׳. וְאוֹנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: ״וְלָא פַסְקִין״, שֶׁלֹּא פָּסְקָה נְבוּאָה מֵהֶם.

(כו) וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים ׀ בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד ׀ אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מֵידָד וַתָּנַח עֲלֵהֶם הָרוּחַ וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֱלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה:

כו וְאִשְׁתָּאַרוּ תְּרֵין גַּבְרִין בְּמַשְׁרְיָתָא שׁוּם חַד אֶלְדָּד וְשׁוּם תִּנְיָנָא מֵידָד וּשְׁרַת עֲלֵיהוֹן רוּחָא דִּנְבוּאָה וְאִנּוּן בִּכְתִיבַיָּא וְלָא נְפָקוּ לְמַשְׁכְּנָא וְאִתְנַבִּיאוּ בְּמַשְׁרְיָתָא:

רש"י ◂ **וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים** • (ספרי) מֵאוֹתָן שֶׁנִּבְחָרוּ. אָמְרוּ: אֵין אָנוּ כְּדַאִין לִגְדֻלָּה זוֹ. **וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים** • בַּמְבֹרָרִים שֶׁבָּהֶם לְסַנְהֶדְרִין. וְנִכְתְּבוּ כֻּלָּם נְקוּבִים בְּשֵׁמוֹת וְעַל־יְדֵי גּוֹרָל; לְפִי שֶׁהֶחְשִׁבוֹן עוֹלֶה לִי״ב שְׁבָטִים שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה לְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט, חוּץ מִשְּׁנֵי שְׁבָטִים שֶׁאֵין מַגִּיעַ אֲלֵיהֶם אֶלָּא חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה. אָמַר מֹשֶׁה: אֵין שֵׁבֶט שׁוֹמֵעַ לִי לִפְחוֹת מִשִּׁבְטוֹ זָקֵן אֶחָד. מֶה עָשָׂה? נָטַל שִׁבְעִים וּשְׁתַּיִם פִּתְקִין וְכָתַב עַל שִׁבְעִים ״זָקֵן״, וְעַל שְׁנַיִם חָלָק. וּבֵרֵר מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט שִׁשָּׁה, וְהָיוּ שִׁבְעִים וּשְׁתַּיִם. אָמַר לָהֶם: טְלוּ פִּתְקֵיכֶם מִתּוֹךְ קַלְפִּי. מִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ ״זָקֵן״ נִתְקַדֵּשׁ, וּמִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ חָלָק, אָמַר לוֹ: הַמָּקוֹם לֹא חָפֵץ בְּךָ.

(כז) וַיָּרָץ הַנַּעַר וַיַּגֶּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה:

כז וּרְהַט עוּלֵמָא וְחַוִי לְמֹשֶׁה וַאֲמַר אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִין בְּמַשְׁרְיָתָא:

רש"י ◂ **וַיָּרָץ הַנַּעַר** • יֵשׁ אוֹמְרִים: גֵּרְשׁוֹם בֶּן מֹשֶׁה הָיָה.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כז) **וַיָּרָץ הַנַּעַר.** זֶה גֵּרְשׁוֹם (במדב"ר טו יט): **וַיַּגֶּד לְמֹשֶׁה אֶלְדָּד וּמֵידָד.** אֲחֵי משֶׁה הָיוּ. כִּי כְּשֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה וְנֶאֶמְרוּ עַל הָעֲרָיוֹת פֵּירְשׁוּ כֻּלָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק י) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו, וְדָרְשִׁינַן (שבת קל.) עַל עִסְקֵי מִשְׁפְּחוֹתָיו, וְגַם עַמְרָם אֲבִי משֶׁה פֵּירֵשׁ מִיּוֹכֶבֶד [דּוֹדָתוֹ] שֶׁהָיְתָה אִשְׁתּוֹ, וְנִשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה אֶלְדָּד וּמֵידָד. **אֶלְדָּד** ׳אֵל דּוֹד׳, **מֵידָד** ׳מִי דּוֹד׳, כְּלוֹמַר חֹלוֹף דּוֹד. וּמָצָאתִי קוֹנְדְּרֵיס מֵרַבִּי עַמְרָם, מֵרַבִּי הִלֵּל שֶׁהָיָה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲנִי הִלֵּל רָאִיתִי קֶבֶר אֶלְדָּד וּמֵידָד, וְהָיָה כָּתוּב עֲלֵיהֶם אֶלְדָּד וּמֵידָד אֲחֵי אַהֲרֹן מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים **אֶלְדָּד** הוּא קְמוּאֵל בֶּן כִּסְלוֹן (להלן לד כא), **מֵידָד** הוּא בִּמְדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא (יב), שֶׁלְּפִי שֶׁמִּיָּעֲטוּ עַצְמָן זְכוּ לִהְיוֹת יְתֵרִים עַל הַזְּקֵנִים חֲמִשָּׁה דְּבָרִים. הַזְּקֵנִים לֹא נִתְנַבְּאוּ עַד לְמָחָר, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק יז) וְאֶל הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר, אֲבָל אֵלּוּ מִתְנַבְּאִים מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת לְסוֹף אַרְבָּעִים שָׁנָה, שֶׁנִּתְנַבְּאוּ משֶׁה מֵת וִיהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁנִּתְנַבְּאוּ עַל מַפֶּלֶת גּוֹג וּמָגוֹג. הַזְּקֵנִים לֹא נִבְנְסוּ לָאָרֶץ, וְהֵם אֶלְיְדָד בֶּן כִּסְלוֹן וּקְמוּאֵל בֶּן שִׁפְטָן נִבְנְסוּ לָאָרֶץ. הַזְּקֵנִים לֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן, וְאֵלּוּ נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן. הַזְּקֵנִים נִפְסְקָה מֵהֶם נְבוּאָתָן שֶׁהָיְתָה מִשֶּׁל משֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק יז) וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ, וְהַלְּלוּ הָיְתָה נְבוּאָתָם מִשֶּׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר **וַתָּנַח עֲלֵהֶם הָרוּחַ**, וְלֹא הָיוּ אֲצֶל משֶׁה, אִם כֵּן נְבוּאָתָם מִשֶּׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָיְתָה וְלֹא פָסְקָה, שֶׁנֶּאֱמַר **אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה**, דְּמַשְׁמַע מִתְנַבְּאִים וְהוֹלְכִין. כָּךְ מַסִּיק בְּפֶרֶק קַמָּא דְּסַנְהֶדְרִין (יז.). וְתֵימַהּ לִי הֵיאַךְ אָפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהָיוּ אֲחֵי משֶׁה, וְהֵם אֶלְיְדָד בֶּן כִּסְלוֹן שֶׁהָיָה

(כח) וַיַּ֣עַן יְהוֹשֻׁ֗עַ בִּן־נ֙וּן֙ מְשָׁרֵ֣ת מֹשֶׁ֔ה מִבְחֳרָ֖יו וַיֹּ֣אמֶר אֲדֹנִ֥י מֹשֶׁ֖ה כְּלָאֵֽם׃

כח וַאֲתַב יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן מְשַׁמְּשָׁנֵהּ דְּמֹשֶׁה מֵעוּלְּמוֹתֵהּ וַאֲמַר רִבּוֹנִי מֹשֶׁה אֲסָרִנּוּן׃

רש"י ◂ **כְּלָאֵם** • (סנהדרין ו) הַטֵּל עֲלֵיהֶם צָרְכֵי צִבּוּר, וְהֵם כָּלִים מֵאֲלֵיהֶם. (ספרי) דָּבָר אַחֵר: תְּנֵם אֶל בֵּית הַכֶּלֶא, לְפִי שֶׁהָיוּ מִתְנַבְּאִים: מֹשֶׁה מֵת, וִיהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ.

(כט) וַיֹּ֤אמֶר לוֹ֙ מֹשֶׁ֔ה הַֽמְקַנֵּ֥א אַתָּ֖ה לִ֑י וּמִ֨י יִתֵּ֜ן כָּל־עַ֣ם יְהוָ֗ה נְבִיאִים֙ כִּֽי־יִתֵּ֤ן יְהוָה֙ אֶת־רוּח֣וֹ עֲלֵיהֶֽם׃

כט וַאֲמַר לֵהּ מֹשֶׁה הֲקַנָּאתִי אַתְּ מְקַנֵּי לִי רְעֵינָא פּוֹן וְיהוֹן כָּל עַמָּא דַיְיָ נְבִיאָן אֲרֵי יִתֵּן יְיָ יָת רוּחָא דִנְבוּאָתֵהּ עֲלֵיהוֹן׃

רש"י ◂ **הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי** • הֲקִנְאָתִי אַתָּה מְקַנֵּא? **לִי** • כְּמוֹ "בִּשְׁבִילִי". כָּל לְשׁוֹן "קִנְאָה" — אָדָם הַנּוֹתֵן לֵב עַל הַדָּבָר, אוֹ לִנְקֹם אוֹ לַעֲזֹר אנפרמנ"ט בְּלַעַז, אוֹחֵז בָּעֲבִי הַמַּשֶּׂא.

◆ שבת קודש י"ט סיון ◆

(ל) וַיֵּאָסֵ֥ף מֹשֶׁ֖ה אֶל־הַֽמַּחֲנֶ֑ה הֽוּא וְזִקְנֵ֖י יִשְׂרָאֵֽל׃

ל וְאִתְכְּנֵשׁ מֹשֶׁה לְמַשְׁרְיָתָא הוּא וְסָבֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש"י ◂ **וַיֵּאָסֵף מֹשֶׁה** • מִפֵּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. **אֶל־הַמַּחֲנֶה** • נִכְנְסוּ אִישׁ לְאָהֳלוֹ. **וַיֵּאָסֵף** • לְשׁוֹן כְּנִיסָה אֶל הַבַּיִת, כְּמוֹ (דברים כב): "וַאֲסַפְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ". וְאָב לְכֻלָּם (תהילים לט): "יְצִבֹּר וְלֹא־יֵדַע מִי אֹסְפָם". מְלַמֵּד, שֶׁלֹּא הֵבִיא עֲלֵיהֶם פֻּרְעָנוּת עַד שֶׁנִּכְנְסוּ הַצַּדִּיקִים אִישׁ לְאָהֳלוֹ (ספרי).

(לא) וְר֣וּחַ נָסַ֗ע ׀ מֵאֵת֙ יְהוָ֔ה וַיָּ֣גָז שַׂלְוִ֔ים מִן־הַיָּ֖ם וַיִּטֹּ֣שׁ עַל־הַֽמַּחֲנֶ֑ה כְּדֶ֤רֶךְ יוֹם֙ כֹּ֣ה וּכְדֶ֣רֶךְ יוֹם֮ כֹּה֒ סְבִיבוֹת֙ הַֽמַּחֲנֶ֔ה וּכְאַמָּתַ֖יִם עַל־פְּנֵ֥י הָאָֽרֶץ׃

לא וְרוּחָא נְטַל מִן קֳדָם יְיָ וְאַפְרַח שְׂלָיו מִן יַמָּא וּרְמָא עַל מַשְׁרְיָתָא כְּמַהֲלַךְ יוֹמָא לְכָא וּכְמַהֲלַךְ יוֹמָא לְכָא סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁרְיָתָא וּכְרוּם תַּרְתֵּין אַמִּין עַל אַפֵּי אַרְעָא׃

רש"י ◂ **וַיָּגָז** • **שַׂלְוִים**, כְּמוֹ (תהילים צ): "כִּי גָז חִישׁ". וְכֵן (נחום א): "נָגוֹז וְעָבַר". **וַיִּטֹּשׁ** • וַיִּפְשֹׁט, כְּמוֹ (שמואל א ל): "וְהִנֵּה נְטֻשִׁים עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ", (יחזקאל כט): "וּנְטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה". **וּכְאַמָּתַיִם** • פּוֹרְחוֹת בְּגֹבַהּ עַד שֶׁהֵן כְּנֶגֶד לִבּוֹ שֶׁל אָדָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא טוֹרַח בַּאֲסִיפָתָן, לֹא לְהַגְבִּיהַּ וְלֹא לְשַׁחוֹת (ספרי).

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

מִמַּטֶּה בִּנְיָמִין, וּמֵידָד הוּא קְמוּאֵל בֶּן שִׁפְטָן שֶׁהוּא מִמַּטֵּה אֶפְרַיִם. וְצָרִיךְ לוֹמַר דְּמֵאן דְּאִית לֵיהּ הָא לֵית לֵיהּ הָא: תורה כח

(כח) **וַיֹּאמַר אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם.** פְּשָׁט, לְפִי שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שִׁבְעִים אִישׁ בְּלֶבָד יִהְיוּ נְבִיאִים, וְהָיָה הַנַּעַר סָבוּר שֶׁהָיוּ שִׁבְעִים בִּלְא אֶלְדָּד וּמֵידָד, וְאִם בֶּן נְבִיאֵי שֶׁקֶר הֵם, וּלְכָךְ אָמַר **כְּלָאֵם**: תורה כט

(כט) **וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה וגו' וּמִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים וגו'.** כְּלוֹמַר שֶׁמָּא נְבִיאֵי אֱמֶת הֵן, כִּי הַשִּׁבְעִים שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָיוּ מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלַי, כְּדִכְתִיב (פסוק יז) וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ, אֲבָל מֵרוּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁמָּא אֵלֶּה מִתְנַבְּאִים. וּבְפֶרֶק קַמָּא דְּסַנְהֶדְרִין (יז.) מְסִיק, בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר מֹשֶׁה מֵת, הַיְינוּ דִּכְתִיב **אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם**, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר עַל עֵסֶק שְׁלָיו הָיוּ מִתְנַבְּאִים, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים עֲלִי שְׁלָיו עֲלִי שְׁלָיו, וּלְמַאן דְּאָמַר נַמִי עַל עִסְקֵי גּוֹג וּמָגוֹג הָיוּ מִתְנַבְּאִים, אַמַּאי **כְּלָאֵם**. וּמְשַׁנֵּי לָאו אוֹרַח אַרְעָא, דְּהָווּ בְּתַלְמִיד הַמּוֹרֶה הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבּוֹ, כְּמִי שֶׁהָיוּ רוֹצִין לִיטוֹל אוּמָּנְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מִמֶּנּוּ. וְעוֹד מַסִּיק, בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר הֲנֵי תַּרְתֵּי הַיְינוּ דִּכְתִיב **מִי יִתֵּן אֶת כָּל עַם ה' נְבִיאִים**, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מֹשֶׁה מֵת, מֵינָח הֲוָה נִיחָא לֵיהּ. וּמְשַׁנֵּי, לָא סְיִימוּהָ קַמֵּיהּ. מַאי **כְּלָאֵם**, הַטֵּל עֲלֵיהֶם צָרְכֵי צִבּוּר וְהֵם כָּלִים מֵאֲלֵיהֶן: תורה ל

(לג) **הַבָּשָׂר וגו'.** פְּשָׁט, כְּלוֹמַר אַחַר שֶׁהִסְפִּיק הַבָּשָׂר לְבְלוֹעַ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ לֹא נִגְעָם אֶלָּא לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה בְּיָדוֹ יְכוֹלֶת לְמַלֹּאוֹת מִשְׁאֲלוֹתָם. וְאִיתְּמַר בְּמִדְרַשׁ תְּהִלִּים גַּבֵּי וַיַּדְרֵג בְּמִשְׁמַנֵּיהֶם (תהלים עח לא), כְּלוֹמַר הַשְּׁמֵנִים וְהַבְּרִיאִים, שֶׁאוֹתָן שֶׁאָלוּ שֶׁלֹּא כַּהוֹגֶן מִתּוֹךְ בֶּרֶס מְלֵאָה, אֲבָל כְּחוּשִׁין הָיוּ יְכוֹלִין לוֹמַר שֶׁשּׁוֹאֲלִין כְּדֵי לְהַבְרִיא עַצְמָן. וְאִיתְּמַר בְּפֶרֶק שֵׁנִי דִּכְתוּבוֹת (ראה יומא עה:), כְּתִיב **הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁינֵיהֶם**, וּכְתִיב (פסוק כ) עַד חֹדֶשׁ יָמִים, הָא כֵּיצַד, בֵּינוֹנִים נִידּוֹנִין לְאַלְתַּר, רְשָׁעִים מְצַטָּעֲרִין וְהוֹלְכִים עַד שְׁלֹשִׁים יָמִים: תורה לד

(לב) וַיָּקָם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם הַמָּחֳרָת וַיַּאַסְפוּ אֶת־כתיב השלו קרי הַשְּׂלָיו הַמַּמְעִיט אָסַף עֲשָׂרָה חֳמָרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שָׁטוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה:

לב וְקָם עַמָּא כָּל יוֹמָא הַהוּא וְכָל לֵילְיָא וְכֹל יוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי וּכְנָשׁוּ יָת שְׁלָיו דְּאַזְעַר כְּנַשׁ עַשָּׂרָא דְגוֹרִין וּשְׁטָחוּ לְהוֹן מַשְׁטִיחִין סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁרְיָתָא:

רש"י ◂ **הַמַּמְעִיט** • מִי שֶׁאָסַף פָּחוֹת מִכֻּלָּם, הָעַצֵלִים וְהַחִגְּרִים, אָסַף עֲשָׂרָה חֲמָרִים. **וַיִּשְׁטְחוּ** • עָשׂוּ אוֹתָם מַשְׁטִיחִין מַשְׁטִיחִין.

(לג) הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם טֶרֶם יִכָּרֵת וְאַף יְהוָה חָרָה בָּעָם וַיַּךְ יְהוָה בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד:

לג בִּסְרָא עַד כְּעַן בֵּין שִׁנַּיהוֹן עַד לָא פְּסַק וְרָגְזָא דַיְיָ תְּקִיף בְּעַמָּא וּקְטַל יְיָ בְּעַמָּא קְטוֹל סַגִּי לַחֲדָא:

רש"י ◂ **טֶרֶם יִכָּרֵת** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "עַד לָא פְּסַק". דָּבָר אַחֵר: אֵינוֹ מַסְפִּיק לְפַסְּקוֹ בְּשִׂנָּיו, עַד שֶׁנִּשְׁמָתוֹ יוֹצְאָה.

(לד) וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה כִּי־שָׁם קָבְרוּ אֶת־הָעָם הַמִּתְאַוִּים:

לד וּקְרָא יָת שְׁמָא דְאַתְרָא הַהוּא קִבְרֵי דְמִשַּׁאֲלֵי אֲרֵי תַמָּן קָבְרוּ יָת עַמָּא דְּשָׁאִילוּ:

(לה) מִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה נָסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת וַיִּהְיוּ בַּחֲצֵרוֹת: פ

לה מִקִּבְרֵי דְמִשַּׁאֲלֵי נְטָלוּ עַמָּא לַחֲצֵרוֹת וַהֲווֹ בַּחֲצֵרוֹת:

יב (א) וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל־אֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית אֲשֶׁר לָקָח כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח:

א וּמַלֶּלַת מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל עִסַּק אִתְּתָא שַׁפִּירְתָּא דִּי נְסִיב אֲרֵי אִתְּתָא שַׁפִּירְתָּא דְּנְסִיב רָחִיק:

רש"י ◂ **וַתְּדַבֵּר** • (ספרי) אֵין "דִּבּוּר" בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא לָשׁוֹן קָשֶׁה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית מב): "דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת". וְאֵין "אֲמִירָה" בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא לְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית יט): "וַיֹּאמַר אַל־נָא אֲחַי תָּרֵעוּ", (במדבר יב): "וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי". כָּל "נָא" לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. **וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן** • (ספרי) הִיא פָּתְחָה בַּדִּבּוּר תְּחִלָּה, לְפִיכָךְ הַקְּדִימָהּ הַכָּתוּב תְּחִלָּה. וּמִנַּיִן הָיְתָה יוֹדַעַת מִרְיָם שֶׁפֵּירֵשׁ מֹשֶׁה מִן הָאִשָּׁה? רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מִרְיָם הָיְתָה בְּצַד צְפוֹרָה בְּשָׁעָה שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה: "אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה", כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעָה צְפוֹרָה, אָמְרָה: "אוֹי לְנְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל אֵלּוּ אִם הֵם נִזְקָקִים לִנְבוּאָה, שֶׁיִּהְיוּ פּוֹרְשִׁין מִנְּשׁוֹתֵיהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרַשׁ בַּעְלִי מִמֶּנִּי!". וּמִשָּׁם יָדְעָה מִרְיָם וְהִגִּידָה לְאַהֲרֹן. וּמַה מִּרְיָם שֶׁלֹּא נִתְכַּוְּנָה לְגְנוּתוֹ, כָּךְ נֶעֱנְשָׁה, קַל־וָחֹמֶר לַמְסַפֵּר בִּגְנוּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. **הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית** • (שם) מַגִּיד, שֶׁהַכֹּל מוֹדִים בְּיָפְיָהּ, כְּשֵׁם שֶׁהַכֹּל מוֹדִים בְּשַׁחֲרוּתוֹ שֶׁל כּוּשִׁי. **כֻּשִׁית** • בְּגִימַטְרִיָּא: יְפַת מַרְאֶה. **עַל־אֹדוֹת הָאִשָּׁה** • עַל אוֹדוֹת גֵּרוּשֶׁיהָ. **כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח** • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? אֶלָּא יֵשׁ לְךָ אִשָּׁה נָאָה בְּיָפְיָהּ וְאֵינָהּ נָאָה בְּמַעֲשֶׂיהָ, בְּמַעֲשֶׂיהָ וְלֹא בְּיָפְיָהּ, אֲבָל זֹאת נָאָה בַּכֹּל. **הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית** • עַל שֵׁם נוֹיָהּ נִקְרֵאת "כּוּשִׁית", כְּאָדָם הַקּוֹרֵא אֶת בְּנוֹ נָאֶה: "כּוּשִׁי", כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁלֹט בּוֹ עַיִן רָעָה. **כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח** • וְעַתָּה גֵּרְשָׁהּ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

יב (א־ב) **וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה.** לְפִי שֶׁהַנָּשִׁים דַּבָּרָנִיּוֹת הֵן וְהֶחֱזִיקָה בַּדָּבָר יוֹתֵר מֵאַהֲרֹן, לְפִיכָךְ הִקְדִּימָהּ הַכָּתוּב וְלָקְתָה יוֹתֵר (אבות דר"נ פ"ט ה"ב): **כִּי אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח.** בְּדִבְרֵי הַיָּמִים דְּמֹשֶׁה מַשְׁמַע כּוּשִׁית מַמָּשׁ, שֶׁהָיְתָה מַלְכָּה, וּמֹשֶׁה מָשַׁל עַל כּוּשׁ אַרְבָּעִים שָׁנָה. וּלְכָךְ אָמְרוּ, **אַף בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר ה'**, כְּלוֹמַר וְכִי בִּשְׁבִיל שֶׁדִּבֵּר עִמּוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִתְגָּאָה שֶׁלֹּא רָצָה לִיקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, **הֲלֹא גַּם בָּנוּ דִּבֵּר,** וְלֹא נִתְגָּאֵינוּ בְּכָךְ. וְנִרְאֶה שֶׁעַל אוֹתָהּ מַלְכָּה שֶׁלָּקַח הָיוּ אוֹמְרִים כֵּן, כִּי מִצִּפּוֹרָה בּוֹרַחַ הָיָה מִפְּנֵי פַּרְעֹה וְאָנוּס הָיָה: תורה ג

(ב) וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אַךְ־בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר יְהוָה הֲלֹא גַם־בָּנוּ דִּבֶּר וַיִּשְׁמַע יְהוָה:

ב וַאֲמָרוּ הֲלְחוֹד בְּרַם בְּמֹשֶׁה מַלִּיל יְיָ הֲלָא אַף עִמָּנָא מַלִּיל וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ:

רס"י ◂ הֲרַק אַךְ • עִמּוֹ לְבַדּוֹ דִּבֶּר ה׳. הֲלֹא גַּם־בָּנוּ דִּבֶּר • וְלֹא פִּירַשְׁנוּ מִדַּרְכּוֹ אֶרֶץ.

(ג) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: ס

ג וְגַבְרָא מֹשֶׁה עַנְוְתָן לַחֲדָא מִכֹּל אֱנָשָׁא דִּי עַל אַפֵּי אַרְעָא:

רס"י ◂ עָנָו • שָׁפָל וְסַבְלָן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ג ענמ' 38־30 – מתוך 'לקראת שבת')

מַעֲלַת הֶעָנָוָה דְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ

וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: (במדבר יב, ג)

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן כְּלָל: הֲרֵי מֹשֶׁה הוּא שֶׁקִּבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וְהִקְדּוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִמְּדוֹ תּוֹרָה מ' יוֹם וְנִתְּנָה לוֹ הַתּוֹרָה בְּמַתָּנָה, וְלִפְנֵי זֶה הוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וּבְכָל עֵת שָׂרָצָה דִּבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה, וְעוֹד מַעֲלוֹת רַבּוֹת, וְאֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁיִּהְיֶה עָנָו מִכָּל הָאָדָם?

וּמְבֹאָר בָּזֶה דְּעִם הֱיוֹת שֶׁמֹּשֶׁה הִכִּיר בְּמַעֲלָתוֹ וְיָדַע שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ בְּמַעֲלָה מִכָּל אָדָם, מִכָּל־מָקוֹם הָיָה עָנָיו, מִפְּנֵי שֶׁיָּדַע שֶׁכָּל מַעֲלוֹתָיו נִתְּנוּ לוֹ מִלְּמַעְלָה, וְחָשַׁב שֶׁאִם הַכֹּחוֹת הָאֵלּוּ הָיוּ אֵצֶל יְהוּדִי אַחֵר הָיָה גַּם כֵּן בְּמַעֲלָה וּמַדְרֵגָה זוֹ, וְיָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהָיָה מְגַלֶּה אֶת הַכֹּחוֹת יוֹתֵר, וּמִפְּנֵי זֶה הָיָה עָנָיו בְּפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ בֵּאוּר: הֲנִיחָא לְגַבֵּי כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, אַךְ לְגַבֵּי מַעֲלָתוֹ הָעִקָּרִית שֶׁל מֹשֶׁה לְגַבֵּי כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שֶׁהִיא הַנְּבוּאָה שֶׁ"לֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה", לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁאָדָם אֶחָד הָיָה מְגַלֶּה כֹּחוֹת אֵלּוּ יוֹתֵר מִבְּמֹשֶׁה, כִּי נְבוּאָה לֹא שַׁיָּכָת לַעֲבוֹדַת הָאָדָם, אֶלָּא הִיא מַעֲלָה וּמַדְרֵגָה נִגְלֵית הַנִּתָּנֶת מִלְּמַעְלָה, וּמִפְּנֵי מַה הָיָה מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד (שֶׁפֵּירוּשׁוֹ הַכְנָעָה) לְגַבֵּי כָּל הָאָדָם?

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ ב' סוּגֵי עֲנָוָה, יֵשׁ עֲנָוָה עַל פִּי חֶשְׁבּוֹן וְטַעַם וְדַעַת (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּמֹשֶׁה) וְיֵשׁ עֲנָוָה עַצְמִית שֶׁלְּמַעְלָה מֵחֶשְׁבּוֹנוֹת שִׂכְלִיִּים, עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "בִּמְקוֹם גְּדֻלָּתוֹ שָׁם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עַנְוָתָנוּתוֹ" – וַהֲרֵי עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁזּוֹהִי עֲנָוָה עַל פִּי חֶשְׁבּוֹן (חַס וְשָׁלוֹם), אֶלָּא הִיא עֲנָוָה עַצְמִית, וַעֲנָוָה זוֹ הָיְתָה לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, דְּנוֹסָף עַל זֶה שֶׁהָיָה לוֹ אֶת מַעֲלַת הֶעָנָוָה עַל פִּי חֶשְׁבּוֹן, הָיָה לוֹ אַף אֶת מַעֲלַת הֶעָנָוָה בְּעֶצֶם, דְּגַם כַּאֲשֶׁר מִצַּד הַשֵּׂכֶל אֵין נִתְּנַת מָקוֹם כְּלָל לֶעָנָוָה - וּכְמוֹ בְּעִנְיַן הַנְּבוּאָה שֶׁבּוֹ – מִכָּל־מָקוֹם הָיָה בָּטֵל לְגַבֵּי כָּל אָדָם, "עָנָיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה".

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה פִּתְאֹם אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלָשְׁתָּם:

ד וַאֲמַר יְיָ בְּתִבְּף לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וּלְמִרְיָם פּוּקוּ תְּלָתֵיכוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וּנְפָקוּ תְּלָתֵיהוֹן:

רס"י ◂ פִּתְאֹם • נִגְלָה עֲלֵיהֶם פִּתְאֹם וְהֵם טְמֵאִים בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, וְהָיוּ צוֹעֲקִים: מַיִם, מַיִם, לְהוֹדִיעָם שֶׁיָּפָה עָשָׂה מֹשֶׁה שֶׁפֵּירֵשׁ מִן הָאִשָּׁה, מֵאַחַר שֶׁנִּגְלֵית עָלָיו שְׁכִינָה

תָּדִיר וְאֵין עֵת קְבוּעָה לַדִּבּוּר. צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם • מַגִּיד, שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן נִקְרְאוּ בְּדִבּוּר אֶחָד, מַה שֶּׁאִי־אֶפְשָׁר לַפֶּה לוֹמַר וְלָאָזֶן לִשְׁמֹעַ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ג) **וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד.** מַגִּיד לְךָ הַכָּתוּב שֶׁלֹּא מֵחֲמַת גַּאֲוָה לְקָחָהּ, אֶלָּא הָיְתָה סִיבָּה וּמָזֶל. וְגַם בָּזֶה הָיָה עָנָיו, שֶׁלֹּא הָיָה תּוֹבֵעַ עֶלְבּוֹנוֹ, עַד שֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּתְבָעוֹ: **עָנָו.** כְּתִיב חָסֵר יו"ד, לוֹמַר שֶׁהוּא עָנָיו בְּכָל אֲבָרָיו, כִּי כְּשֶׁתִּכְתּוֹב אוֹתִיּוֹת שֶׁל **עָנָו** בְּקִרְיָאָתָן, עַי"ן נוּ"ן וְא"ו, תִּמְצָא שֶׁהוּא עוֹלֶה מְאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֲבָרִים: תורה ד

(ד) **פִּתְאֹם.** שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לוֹמַר: מֹשֶׁה, צְעַק עָלֵינוּ וְהִתְפַּלֵּל לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: תורה ה

(ה) וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם:

ה וְאִתְגְּלִי יְיָ בְּעַמּוּדָא דַעֲנָנָא וְקָם בְּתְרַע מַשְׁכְּנָא וּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וּנְפָקוּ תַּרְוֵיהוֹן:

רש"י ◂ **בְּעַמּוּד עָנָן** • (שם) יָצָא יְחִידִי, שֶׁלֹּא כְּמִדַּת בָּשָׂר־וָדָם: מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם כְּשֶׁיּוֹצֵא לְמִלְחָמָה, יוֹצֵא בְּאוֹכְלוֹסִין. וּכְשֶׁיּוֹצֵא לְשָׁלוֹם יוֹצֵא בְּמֻעָטִים. וּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יוֹצֵא לְמִלְחָמָה יְחִידִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו): "ה' אִישׁ מִלְחָמָה". וְיוֹצֵא לְשָׁלוֹם בְּאוֹכְלוֹסִין, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים סח): "רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן". **וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם** • שֶׁיִּהְיוּ נִמְשָׁכִין וְיוֹצְאִין מִן הֶחָצֵר לְקִרְאַת הַדִּבּוּר. **וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם** • וּמִפְּנֵי מָה מִשָּׁכָן וְהִפְרִידָן מִמֹּשֶׁה? לְפִי שֶׁאוֹמְרִים מִקְצָת שִׁבְחוֹ שֶׁל אָדָם בְּפָנָיו, וְכֻלּוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. וְכֵן מָצִינוּ בְּנֹחַ: שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, נֶאֱמַר (בראשית ז): "אִישׁ צַדִּיק תָּמִים". וּבְפָנָיו, נֶאֱמַר (שם): "כִּי אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי". דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא יִשְׁמַע בִּנְזִיפָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן.

(ו) וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי אִם־יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם יְהוָה בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע בַּחֲלוֹם אֲדַבֶּר־בּוֹ:

ו וַאֲמַר שְׁמָעוּ כְעַן פִּתְגָמָי אִם יְהוֹן לְכוֹן נְבִיאִין אֲנָא יְיָ בְּחֶזְוָן אֲנָא מִתְגְּלֵי לְהוֹן בְּחֶלְמִין אֲנָא מְמַלֵּל עִמְּהוֹן:

רש"י ◂ **שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי** • אֵין "נָא" אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. **אִם־יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם** • אִם יִהְיוּ לָכֶם נְבִיאִים. ה' **בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע** • שְׁכִינַת שְׁמִי אֵין נִגְלֵית עָלָיו בְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְאִירָה אֶלָּא בַּחֲלוֹם וְחִזָּיוֹן.

(ז) לֹא־כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא:

ז לָא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי מְהֵימָן הוּא:

(ח) פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבֶּר־בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת וּתְמֻנַת יְהוָה יַבִּיט וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה:

ח פֻּם מַמְלַל עִם מַמְלַל מַלְּלָנָא עִמֵּהּ בְּחֵזוּ וְלָא בְחִדָּוָן וּדְמוּת יְקָרָא דַיְיָ מִסְתַּכָּל וּמָא דֵין לָא דְחֲלְתּוּן לְמַלָּלָא בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה:

רש"י ◂ **פֶּה אֶל־פֶּה** • (ספרי) אֲמַרְתִּי לוֹ (הֻכְרַח לְפָרֵשׁ כָּךְ, דְּאִלּוּ כְּפִשׁוּטוֹ שֶׁ"פֶּה אֶל פֶּה" הֶזְכֵּר לְשֶׁבַח, אִם־כֵּן הָיָה אָז "פֶּה אֶל־פֶּה" מַמָּשׁ כְּפִשׁוּטוֹ. וְזֶה אִי אֶפְשָׁר, דְּהָא כְּתִיב בְּסוֹף נָשֹׂא: "מְדַבֵּר אֵלָיו", וְעַיֵּן שָׁם בְּרַשִׁ"י, אֶלָּא "פֶּה אֶל־פֶּה" פֵּרוּשׁוֹ: אָמַרְתִּי לוֹ לְפָרֵשׁ כוּ'. וּ"פֶּה אֶל־פֶּה" לָאו דַּוְקָא אֶלָּא רָצָה לוֹמַר בְּהֶדְיָא, וְדוֹק) לְפָרֵשׁ מִן הָאִשָּׁה. וְהֵיכָן אָמַרְתִּי לוֹ? בְּסִינַי (דברים ה): "לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם, וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי". **וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת** • וּ"מַרְאֶה" זֶה מַרְאָה דִּבּוּר, שֶׁאֲנִי מְפָרֵשׁ לוֹ דִּבּוּרִי בְּמַרְאִית פָּנִים שֶׁבּוֹ וְאֵינִי סוֹתְמוֹ לוֹ בְּחִדּוֹת, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר לִיחֶזְקֵאל (יחזקאל יז): "חִוּד חִדָּה וְגוֹ'". יָכוֹל מַרְאֶה שְׁכִינָה? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות לג): "לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנָי". **וּתְמֻנַת ה' יַבִּיט** • זֶה מַרְאֶה אֲחוֹרַיִם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי". **בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה** • אֵינוֹ אוֹמֵר "בְּעַבְדִּי מֹשֶׁה", אֶלָּא "בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה". בְּעַבְדִּי, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ מֹשֶׁה. בְּמֹשֶׁה, אַפְלוּ אֵינוֹ עַבְדִּי, כְּדַאי הֱיִיתֶם לִירָא מִפָּנָיו, וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁהוּא עַבְדִּי, וְעֶבֶד מֶלֶךְ — מֶלֶךְ, הָיָה לָכֶם לוֹמַר: אֵין הַמֶּלֶךְ אוֹהֵבוֹ חִנָּם (ספרי. תנחומא). וְאִם תֹּאמְרוּ: אֵינִי מַכִּיר בְּמַעֲשָׂיו — זוֹ קָשָׁה מִן הָרִאשׁוֹנָה.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ו) **אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם ה'.** תְּשׁוּבָה זוֹ הָוְיָא עַל מַה שֶׁאָמְרוּ **גַּם בָּנוּ דִּבֵּר**, כְּלוֹמַר אֵינוֹ דּוֹמֶה דִּבּוּר שֶׁאֲנִי מְדַבֵּר עִמָּכֶם וְעִם שְׁאָר הַנְּבִיאִים לַדִּבּוּר שֶׁאֲנִי מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה, שֶׁעִם נָבִיא אַחֵר **בַּחֲלוֹם אֵדַבֵּר בּוֹ**, כְּאָדָם שֶׁרוֹאֶה חֲלוֹם וְצָרִיךְ פִּתְרוֹן, **בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע**, כְּאָדָם שֶׁרוֹאֶה בַּמַּרְאָה בְּבוּאָה שֶׁלּוֹ וְאֵינוֹ רוֹאֶה מַמָּשׁוּת, כְּלוֹמַר דֶּרֶךְ מָשָׁל אֲנִי מְדַבֵּר עִמָּהֶם, כְּדִכְתִיב (יחזקאל ד ד) שְׁכַב עַל צִדְּךָ הַשְּׂמְאלִי, וְכֵן בְּדָנִיֵּאל (יב ח) כְּתִיב וַאֲנִי (ראיתי) [שָׁמַעְתִּי] וְלֹא אָבִין, וְכֵן הַרְבֵּה אֲחֵרִים: תורה ז

(ז–ח) **לֹא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה [בְּכָל בֵּיתִי].** תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי בְּכָל עַמִּי, כְּלוֹמַר כֻּלָּם מַחֲזִיקִים אוֹתוֹ לְנֶאֱמָן, כִּי **פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֶּר בּוֹ**. וּפֵירֵשׁ רַשִׁ"י **פֶּה אֶל פֶּה** אָמַרְתִּי לוֹ לְפָרוֹשׁ מִן הָאִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה כח) וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי. וְתֵימַהּ, אִם כֵּן לָמָּה נִתְרַעֲמוּ מִמֶּה שֶׁפֵּירֵשׁ. וְיֵשׁ לוֹמַר, נִתְרַעֲמוּ מִמֶּה שֶׁפֵּירֵשׁ קוֹדֶם לָכֵן, שֶׁלֹּא הָיָה מְצֻוֶּה לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְפָרוֹשׁ אִם לֹא שֶׁפֵּירֵשׁ מִדַּעְתּוֹ, דְּקַיְימָא לַן (במדב"ר כ יב) דִּבְדֶרֶךְ שֶׁאָדָם רוֹצֶה לֵילֵךְ מוֹלִיכִין אוֹתוֹ, וּמִתּוֹךְ מַעֲשֶׂה דְּאֶלְדָּד וּמֵידָד יָדְעוּ מִפִּי צְפוֹרָה שֶׁפֵּירֵשׁ קוֹדֶם לָכֵן כְּדִפֵּירֵשׁ רַשִׁ"י (פסוק א), וְאָז דִּבְּרוּ בּוֹ: תורה ט

(ט) וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּם וַיֵּלַךְ׃

ט וּתְקִיף רְגָזָא דַיְיָ בְּהוֹן וְאִסְתַּלָק׃

רש"י ◂ **וַיִּחַר־אַף ה' בָּם וַיֵּלַךְ** • מֵאַחַר שֶׁהוֹדִיעָם סִרְחוֹנָם, גָּזַר עֲלֵיהֶם נִדּוּי, קַל־וָחֹמֶר לְבָשָׂר־וָדָם, שֶׁלֹּא יִכְעֹס עַל חֲבֵרוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעֶנּוּ סִרְחוֹנוֹ.

(י) וְהֶעָנָןָ֙ סָ֣ר מֵעַ֔ל הָאֹ֖הֶל וְהִנֵּ֣ה מִרְיָ֗ם מְצֹרַ֥עַת כַּשָּׁ֛לֶג וַיִּ֥פֶן אַהֲרֹ֖ן אֶל־מִרְיָ֑ם וְהִנֵּ֖ה מְצֹרָֽעַת׃

י וַעֲנָנָא אִסְתַּלַק מֵעִלְּוֵי מַשְׁכְּנָא וְהָא מִרְיָם חַוְּרָא כְּתַלְגָּא וְאִתְפְּנִי אַהֲרֹן לְוָת מִרְיָם וְהָא סְגִירַת׃

רש"י ◂ **וְהֶעָנָן סָר** • וְאַחַר־כָּךְ׃ וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לַפַּדָּגוֹג׃ רְדֵה אֶת בְּנִי, אֲבָל לֹא תִּרְדֶּנּוּ עַד שֶׁאֵלֵךְ מֵאֶצְלְךָ, שֶׁרַחֲמֵי עָלָיו.

(יא) וַיֹּ֤אמֶר אַהֲרֹן֙ אֶל־מֹשֶׁ֔ה בִּ֥י אֲדֹנִ֖י אַל־נָ֣א תָּ֑שֶׁת עָלֵ֜ינוּ חַטָּ֣את אֲשֶׁר־נוֹאַ֗לְנוּ וַאֲשֶׁ֥ר חָטָֽאנוּ׃

יא וַאֲמַר אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה בְּבָעוּ רְבּוֹנִי לָא כְעַן תְּשַׁוִּי עֲלָנָא חוֹבָא דְּאִטְפַּשְׁנָא וְדִי סְרָחְנָא׃

רש"י ◂ **נוֹאַלְנוּ** • כְּתַרְגּוּמוֹ, לְשׁוֹן אֱוִיל.

(יב) אַל־נָ֣א תְהִ֔י כַּמֵּ֖ת אֲשֶׁ֣ר בְּצֵאתוֹ֙ מֵרֶ֣חֶם אִמּ֔וֹ וַיֵּאָכֵ֖ל חֲצִ֥י בְשָׂרֽוֹ׃

יב לָא כְעַן תִּתְרַחַק דְּא מִבֵּינָנָא אֲרֵי אֲחָתָנָא הִיא צַלִּי כְעַן עַל בִּסְרָא מִיתָא הָדֵין דִּי בַּהּ וְיִתְפַּי׃

רש"י ◂ **אַל־נָא תְהִי** • אֲחוֹתֵנוּ זוֹ. **כַּמֵּת** • שֶׁהַמְצֹרָע חָשׁוּב כַּמֵּת: מַה מֵּת מְטַמֵּא בְּבִיאָה, אַף מְצֹרָע מְטַמֵּא בְּבִיאָה. **אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ** • אִמְּנוּ הָיָה לוֹ לוֹמַר, אֶלָּא שֶׁכְּבָנָה הַכָּתוּב. וְכֵן חֲצִי בְשָׂרוֹ, חֲצִי בְשָׂרֵנוּ הָיָה לוֹ לוֹמַר, אֶלָּא שֶׁכְּבָנָה הַכָּתוּב. מֵאַחַר שֶׁיָּצְאָה מֵרֶחֶם אִמֵּנוּ, הֵיא לָנוּ כְּאִלּוּ נֶאֱכַל חֲצִי בְשָׂרֵנוּ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז): "כִּי אָחִינוּ בְשָׂרֵנוּ הוּא". וּלְפִי מַשְׁמָעוֹ אַף הוּא נִרְאֶה כֵּן; אֵין רָאוּי לְאָח לְהַנִּיחַ אֶת אֲחוֹתוֹ לִהְיוֹת כַּמֵּת. **אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ** • מֵאַחַר שֶׁיָּצְאָה מֵרֶחֶם אִמּוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁיֵּשׁ כֹּחַ בְּיָדוֹ לַעֲזֹר וְאֵינוֹ עוֹזְרוֹ, חֲרֵי נֶאֱכָל חֲצִי בְשָׂרוֹ — שֶׁאָחִיו בְּשָׂרוֹ הוּא. דָּבָר אַחֵר: "אַל־נָא תְהִי כַּמֵּת" — (ספרי) אִם אֵינְךָ רוֹפְאָהּ בִּתְפִלָּה, מִי מַסְגִּירָהּ וּמִי מְטַהֲרָהּ? אֲנִי אִי אֶפְשָׁר לִרְאוֹתָהּ, שֶׁאֲנִי קָרוֹב וְאֵין קָרוֹב רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים, וְכֹהֵן אַחֵר אֵין בָּעוֹלָם. וְזֶהוּ: "אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ".

(יג) וַיִּצְעַ֥ק מֹשֶׁ֛ה אֶל־יְהוָ֖ה לֵאמֹ֑ר אֵ֣ל נָ֔א רְפָ֥א נָ֖א לָֽהּ׃

יג וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמֵימָר אֱלָהָא בְּבָעוּ אַסֵּי כְעַן יָתַהּ׃

רש"י ◂ **אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ** • בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁהַשּׁוֹאֵל דָּבָר מֵחֲבֵרוֹ צָרִיךְ לוֹמַר שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה דִּבְרֵי תַּחֲנוּנִים, וְאַחַר־כֵּן יְבַקֵּשׁ שְׁאֵלוֹתָיו. **לֵאמֹר** • מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר? אָמַר לוֹ: הֲשִׁיבֵנִי אִם אַתָּה מְרַפֵּא אוֹתָהּ אִם לָאו? עַד שֶׁהֵשִׁיבוֹ: "וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק וְגוֹ'". רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: בְּאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה מִלְּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַשִּׁיבוֹ אִם יַעֲשֶׂה שְׁאֵלוֹתָיו אִם לָאו. כֵּיוֹצֵא בּוֹ (שמות ו): "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה' לֵאמֹר וְגוֹ'" (ספרי), מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר לֵאמֹר? הֲשִׁיבֵנִי אִם גּוֹאֲלָם אַתָּה אִם לָאו. עַד שֶׁהֵשִׁיבוֹ: עַתָּה תִרְאֶה וְגוֹ'. כֵּיוֹצֵא בּוֹ (במדבר כז): "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר", הֲשִׁיבוֹ: "קַח לְךָ". כֵּיוֹצֵא בּוֹ (דברים ג): "וָאֶתְחַנַּן אֶל ה' בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר", הֲשִׁיבוֹ: "רַב־

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יב) **אַל נָא תְהִי כַּמֵּת.** כִּמְצוֹרָע שֶׁנִּצְטָרַע עִם יְצִיאָתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה עוֹלָמִית, אֲבָל זֹאת שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא עַל יְדֵי חֵטְא, תְּפִלּוֹת מוֹעִיל בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּפַרְעֹה שֶׁנִּצְטָרַע עַל יְדֵי שָׂרָה וְנִתְרַפֵּא כְּשֶׁהֵשִׁיבָהּ (בראשית יב יז): תורה יג

(יג) **אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ. נָא** קַמָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, וּבַתְרָא לְשׁוֹן עַתָּה: תורה יד

לָךְ״. **רָפָא נָא לָהּ•** מִפְּנֵי מָה לֹא הֶאֱרִיךְ מֹשֶׁה בִּתְפִלָּה? שֶׁלֹּא יְהִיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: אֲחוֹתוֹ עוֹמֶדֶת בְּצָרָה וְהוּא עוֹמֵד וּמַרְבֶּה בִּתְפִלָּה! (דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: בִּשְׁבִיל אֲחוֹתוֹ הוּא מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה, אֲבָל בִּשְׁבִילֵנוּ אֵינוֹ מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה).

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף:

יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וְאִלּוּ אָבוּהָא מְנָזַף נְזִיף בַּהּ הֲלָא תִתְכְּלַם שַׁבְעָא יוֹמִין תִּסְתְּגַר שַׁבְעָא יוֹמִין מִבָּרָא לְמַשְׁרְיָתָא וּבָתַר כֵּן תִּתְכְּנֵשׁ:

רס״ו◄ **וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ•** וְאִם אָבִיהָ הֵרְאָה לָהּ פָּנִים זוֹעֲפוֹת, הֲלֹא תִּכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים, (ב״ק כ״ה) קַל־וָחוֹמֶר לַשְּׁכִינָה י״ד יוֹם; אֶלָּא דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן, לְפִיכָךְ אַף בִּנְזִיפָתִי תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים. **וְאַחַר תֵּאָסֵף•** אוֹמֵר אֲנִי: כָּל הָ״אֲסִיפוֹת״ הָאֲמוּרוֹת בְּמִצְרַעִים עַל שֵׁם שֶׁהוּא מְשֻׁלָּח מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, וּכְשֶׁהוּא נִרְפָּא – נֶאֱסָף אֶל הַמַּחֲנֶה, כָּתוּב בּוֹ אֲסִיפָה לְשׁוֹן הַכְנָסָה.

(טו) וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד־הֵאָסֵף מִרְיָם:

טו וְאִסְתְּגַרַת מִרְיָם מִבָּרָא לְמַשְׁרְיָתָא שַׁבְעָא יוֹמִין וְעַמָּא לָא נְטַל עַד דְּאִתְכְּנֵשַׁת מִרְיָם:

רס״ו◄ **וְהָעָם לֹא נָסַע•** (סוטה ט) זֶה הַכָּבוֹד חָלַק לָהּ כְּשֶׁהֻשְׁלַךְ לַיְאוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב): ״וַתִּתְצַב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק וְגוֹ׳״.

(טז) וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מֵחֲצֵרוֹת וַיִּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן:

טז וּבָתַר כֵּן נְטָלוּ עַמָּא מֵחֲצֵרוֹת וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא דְּפָארָן: פ פ פ

חסלת פרשת בהעלותך קל"ו פסוקים, מהללא"ל סימן.

הפטרה לפרשת בהעלותך לשנים מקרא ואחד תרגום ולקריאה בציבור בעמ' קצד

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יד) **תִּכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים.** פֵּירַשׁ רַשׁ״י, קַל־וָחוֹמֶר לַשְּׁכִינָה אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם. וּמַקְשִׁים הָעוֹלָם, הֵיכָן נִמְצָא שִׁיעוּר זֶה דְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּמִן הַדִּין הוּא בְּמִסֶּכֶת נִדָּה פֶּרֶק הַמַּפֶּלֶת (לא.), תְּנוּ רַבָּנָן שִׁלְשָׁה שׁוּתָּפִין יֵשׁ בָּאָדָם, הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אָבִיו וְאִמּוֹ, אָבִיו מַזְרִיעַ לוֹבֶן שֶׁמִּמֶּנּוּ גִּידִים וַעֲצָמוֹת וְצִפָּרְנַיִם וּמוֹחַ שֶׁבְּרֹאשׁ וְלוֹבֶן שֶׁבָּעֲיָנַיִם, הֲרֵי חֲמִשָּׁה מִן הָאָב, וְאִמּוֹ מַזְרַעַת אוֹדֶם שֶׁמִּמֶּנּוּ דָּם וּבְשָׂר וכו׳. הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מֵטִיל בּוֹ רוּחַ וּנְשָׁמָה וּקְלִסְתֵּר פָּנִים וְדַעַת וּבִינָה וְהַשְׂכֵּל וּרְאִיּוּת הָעֵינַיִם וּשְׁמִיעַת הָאָזְנַיִם וְדִבּוּר שְׂפָתַיִם וְהִילּוּךְ רַגְלַיִם. הֲרֵי עֶשְׂרָה דְּבָרִים מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כִּפְלַיִים מֵאָבִיו. וּלְכָךְ נָקַט בִּנְזִיפָה דְּהָכָא אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁהוּא כִּפְלַיִים מִשִּׁבְעָה מֵאָבִיהָ, אֶלָּא דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן וְלֹא תִּכָּלֵם כִּי־אִם שִׁבְעָה. וְקַשְׁיָא לְהָרַב בְּכוֹר שׁוֹר, אִי אָמְרִינַן בְּכָל חָמוּר שֶׁלָּמַד מִן הַקַּל שֶׁנּוֹסִיף כְּפִי מַה שֶּׁהוּא חָמוּר מִמֶּנּוּ. וְאִם תֹּאמַר, קַל־וָחוֹמֶר לַשְּׁכִינָה אַרְבָּעָה עָשָׂר הַיְינוּ לְעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי בְּסוֹף הֶסְגֵּר שֶׁהוּא בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר אִם לֹא נִתְרַפֵּא הַמְצוֹרָע הוּא מַחְלִיט לְעוֹלָם. וְאוֹמֵר הָרַב רַבִּי בָּרוּךְ בַּר יִצְחָק דִּבְשִׁנֵּי הֶסְגֵּרִים אֵין בָּהֶם יוֹתֵר מִשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר יוֹם, דְּיוֹם שְׁבִיעִי עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן (ראה תוס׳ זבחים סט: ד״ה קל): **וּמֵיהוּ** תֵּימָהּ, דְּמִנָּא לָן דְּמִנְּזִיפָה דְּאָבִיהָ **תִּכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים**, דִּלְפוּם רֵיהֲטָא דִּקְרָא מַשְׁמַע דְּפָשׁוּט הוּא מִמָּקוֹם אַחֵר דְּמֵאָבִיהָ **תִּכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים**. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמִנְּזִיפָה דְּאָבִיהָ הִיא כִּמְנוּדָּה, וּמְנוּדֶּה כְּאֵבֶל שֶׁנּוֹהֵג שִׁבְעָה. וַעֲדַיִין קָשֶׁה, דְּשִׁבְעָה דְּאֵבֶל לֹא מָצִינוּ בִּקְרָא, דְּאֵינוֹ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן. וְעוֹד מַאי קָאָמַר דְּ**אָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ**, וַהֲלֹא לֹא הָיָה חַי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. אָמְנָם נִרְאֶה לִי דְּמִזֶּה לָא קַשְׁיָא כְּלָל, דְּהָכִי בָּעֵי לְמֵימַר אִילּוּ חַי וְיָרוֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ. וּמִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ מְתָרְצִים שֶׁאֲבִיהָ נָזוּף בָּהּ בְּמִצְרַיִם בְּלֵידַת מֹשֶׁה, שֶׁטָּפְחָה אֲבִיהָ עַל רֹאשָׁהּ כְּשֶׁהוּשְׁלַךְ בַּיְאוֹר וְאָמַר לָהּ בִּתִּי הֵיאַךְ נְבוּאָתֵךְ (סוטה יג.), **הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים**, דְּהָתָם כְּתִיב (שמות ב ד) וַתִּתְצַב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק, מַה גְּבֵי מְצוֹרָע שִׁבְעָה אַף כָּאן שִׁבְעָה. אָמְנָם לֹא יָדַעְתִּי הֵיכָן כְּתִיב רֵיחוּק בְּמְצוֹרָע, אִם לֹא מִשּׁוּם דִּכְתִיב (ויקרא יד ח) וְיָשַׁב מִחוּץ לְאָהֳלוֹ שִׁבְעַת יָמִים, וּלְשׁוֹן הַרְחָקָה הוּא. וּמֵהַאי קְרָא דְּ**תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים** מוֹכַח בְּמוֹעֵד קָטָן בְּפֶרֶק וְאֵלּוּ מְגַלְּחִין (טז.), דִּנְזִיפָה דְּרַבָּנָן הֲוֵי שִׁבְעַת יָמִים: תורה טו

(טו) **וְהָעָם לֹא נָסַע.** שֶׁלֹּא נַעֲלָה הֶעָנָן מִשּׁוּם כְּבוֹד מֹשֶׁה: **חסלת פרשת בהעלותך**

שיעורי תהלים לשבוע פרשת בהעלותך

קטע ממכתב כ״ק אדמו״ר מהוריי״צ

ב״ה א׳ ט״ו סיון, תרפ״ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ״ז באתי בבקשה לכללות אנ״ש שי׳ אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי׳ לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י״ג סיון מפרק סט עד סוף פרק עא	**יום רביעי - ט״ז סיון** מפרק עט עד סוף פרק פב
יום שני - י״ד סיון מפרק עב עד סוף פרק עו	**יום חמישי - י״ז סיון** מפרק פג עד סוף פרק פז
יום שלישי - ט״ו סיון מפרק עז עד סוף פרק עח	**יום שישי - י״ח סיון** מפרק פח עד סוף פרק פט
שבת קודש - י״ט סיון פרק כ מפרק צ עד סוף פרק צו	

קטע ממכתב כ״ק אדמו״ר מהוריי״צ

[תמוז תרס״ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ׳ שנה ונכנס לשנת הכ״א היה אומר פרק כ״א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ג סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 156, פרק ד. כי הנה... עד עמ' עט, הטוב להטיב.

שער היחוד והאמונה

פרק ד כי הנה כתיב כי שמש ומגן ה' אלהים פי' מגן הוא נרתק לשמש להגן שיוכלו הבריות לסבלו כמארז"ל לעתיד לבא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה רשעים נידונין בה כו' וכמו שהנרתק מגין בעד השמש כך שם אלהים מגין לשם הוי"ה ב"ה דשם הוי"ה פירושו שמהוה את הכל מאין ליש והיו"ד משמשת על הפעולה שהיא בלשון הוה ותמיד כדפרש"י ע"פ ככה יעשה איוב כל הימים והיינו החיות הנשפע בכל רגע ממש בכל הברואים ממוצא פי ה' ורוחו ומהוה אותם מאין ליש בכל רגע כי לא די להם במה שנבראו בששת ימי בראשית להיות קיימים בזה כמ"ש לעיל. והנה בסידור שבחיו של הקב"ה כתיב הגדול הגבור כו' ופי' הגדול היא מדת חסד והתפשטות החיות בכל העולמות ובריאם מאין ליש וקיימים בחסד חנם ונקראת גדולה כי

1 **פֶּרֶק ד.** בפרק הקודם, פרק ג', הסביר רבנו הזקן, שכיוון שהכוח האלקי,
2 שברא את הנברא, "עומד" תמיד בנברא לבראו מחדש – ובאם לאו, היה
3 הנברא חוזר ל"אין" ו"אפס" כמו לפני שנברא – פירוש הדבר, שהנברא
4 אינו מציאות כלל והוא בטל לגמרי למקורו, דבר ה', הבורא אותו תמיד
5 מ"אין" ל"יש"; ומה שהנברא
6 נראה לעינינו כ"יש" וממשות,
7 הרי זה מפני שבעיני הבשר
8 שלנו אין אנו רואים ואין אנו
9 משיגים את מקורו, את דבר
10 ה' – כבמשל של אור השמש,
11 כשהוא מחוץ למקורו, בגוף
12 כדור השמש, אלא בחלל
13 העולם או על הארץ, הוא
14 נראה אז כ"יש". על כך שאל:
15 אמנם במשל, כיוון שאור
16 השמש אכן אינו נמצא
17 במקורו בשעה שהוא מאיר
18 על הארץ – מובן מדוע הוא
19 נראה כ"יש"; אך, בנמשל, הרי
20 הנברא נמצא תמיד במקורו,
21 שהוא דבר ה', העומד תמיד
22 בתוך הנברא – מדוע, איפוא,
23 אין הנבראים בטלים במציאות למקורם, באופן שלא יהיה מקום לחשוב
24 אותם כ"יש" וכ"מציאות"? – כדי להבין זאת, אמר רבנו הזקן שיש
25 להקדים מה שיוסבר בפרק הנוכחי, שהסיבה לכך היא הכוח האלקי של
26 צמצום.

27 **כִּי הִנֵּה כְתִיב:** – כתוב בפסוק[1]: **"כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה' אֱלֹהִים"**, –
28 כמו שהשמש מאירה, כך מאיר לנו הקב"ה בשם הוי' שלו, וכמו
29 ה"מגן" השומר ומבטיח, כך מגן עלינו הקב"ה בשם אלקים שלו.
30 **פֵּרוּשׁ** – המלה **"מָגֵן"** – אין הכוונה למגן סתם שאין לו שייכות
31 לשמש אודותה מדובר בפסוק, אלא **הוּא נַרְתָּק לַשֶּׁמֶשׁ** – כדי
32 **לְהָגֵן, שֶׁיּוּכְלוּ הַבְּרִיּוֹת לְסָבְלוֹ,** – כדי שהנבראים יוכלו לקלוט
33 את קרני השמש, יש לה לשמש "מגן" ונרתיק, המאפשר לנבראים
34 לקלוט את אור השמש. **כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[2]:**
35 **"לֶעָתִיד לָבֹא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מוֹצִיא חַמָּה מִנַּרְתָּקָהּ,**
36 **רְשָׁעִים נִדּוֹנִין בָּהּ כּוּ'".** – הרשעים ייענשו באמצעות החמה
37 כיוון שלא יהיו מסוגלים לשאת את אורה החזק של השמש –
38 וצדיקים (לא זו בלבד שיוכלו לשאת את האור, אלא יתירה מזו,
39 יוכלו) להירפא על־ידי אור השמש – רואים ממאמר זה של
40 חכמינו ז"ל, שלשמש יש "מגן" ו"נרתק" המאפשר לקבל את אור
41 השמש. **וּכְמוֹ שֶׁהַנַּרְתָּק מָגֵן בְּעַד הַשֶּׁמֶשׁ,** – שיוכלו בני האדם
42 לקבל את אורה, **כָּךְ שֵׁם "אֱלֹהִים" מֵגֵן לְשֵׁם הַוְיָ"ה בָּרוּךְ־הוּא.**
43 – שיוכלו הנבראים לקבל את האור של שם הוי'. – וזה, איפוא,
44 פירוש "כי שמש ומגן הוי' אלקים": שם הוי' הוא כמשל ה"שמש",
45 ושם "אלקים" מגין על האור של שם הוי' שיוכלו לקבל אותו –
46 כמו ה"מגן", הנרתק, על השמש. רבנו הזקן יסביר להלן, מדוע
47 זקוק האור של שם הוי' ל"מגן" כדי שיוכלו לקבל אותו: **דְּשֵׁם**
48 **הַוְיָ"ה** – מלשון מהוה, **פֵּרוּשׁוֹ שֶׁמְּהַוֶּה אֶת הַכֹּל מֵאַיִן לְיֵשׁ,** –

הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זהו האותיות – תיבת הוה" – אלו הן שלש האותיות "הוה" משם "הוי'" המרכיבות את המלה "הוה" מלשון מהוה, **וְהַיּוּ"ד** – שבשם הוי', **מְשַׁמֶּשֶׁת** – מורה **עַל הַפְּעֻלָּה שֶׁהִיא בִּלְשׁוֹן הֹוֶה וְתָמִיד,** – כשרוצים לומר, שהפעולה לא היתה רק אי פעם, אלא נמשכת תמיד, מוסיפים את האות יו"ד למלת־הפעולה, דבר המראה על תמידיות הפעולה. **כִּדְפֵרֵשׁ רַשְׁ"י** – כמו שמפרש רש"י, **עַל פָּסוּק[3]: "כָּכָה יַעֲשֶׂה**
אִיּוֹב כָּל הַיָּמִים", – לא כתוב "עשה" אלא "יעשה", ביו"ד, להורות שתמיד היה עושה כך. כך גם היא משמעות היו"ד של שם הוי', שהפעולה של "הוי'", בריאת הכל "מאין ליש", היא תמידית, שתמיד בורא הקב"ה את הכל "יש מאין"; **וְהַיְנוּ הַחַיּוּת הַנִּשְׁפָּע בְּכָל רֶגַע מַמָּשׁ בְּכָל הַבְּרוּאִים מִמּוֹצָא פִּי ה' וְרוּחוֹ, וּמְהַוֶּה אוֹתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ בְּכָל רֶגַע, כִּי לֹא דַּי לָהֶם** – לברואים, **בְּמַה שֶׁנִּבְרְאוּ בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית לִהְיוֹת קַיָּמִים בָּזֶה,** – אלא מובן־מרחיים הם להיברא תמיד מחדש מ"אין" ל"יש", **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל.** – זהו ה"שמש" של שם הוי', שאורה מאיר לנבראים, וממנו הם נוצרים כל רגע "מאין ליש". ברם, מבחינת אור הוי' המאיר באופן גלוי, היו הנבראים בטלים במציאות לגמרי ולא היתה נראית שום מציאות של נברא. שהרי, כשהחיות האלקית המהווה את הנברא מתגלה, לא נראית אז מציאותו של הנברא. לשם כך נדרש ה"מגן" של שם אלקים, המסתיר על האור של שם הוי', שלא יהיה גלוי לנברא, וכך מתאפשר לנברא להרגיש את עצמו כאילו הוא דבר נפרד ועצמאי, ואז נחשב הנברא ל"מציאות" ול"יש", כפי שיוסבר להלן. **וְהִנֵּה, בְּסִדּוּר שִׁבְחָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כְּתִיב:[4] "הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר כּוּ", וּפֵרוּשׁ "הַגָּדוֹל" הִיא מִדַּת חֶסֶד וְהִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת בְּכָל הָעוֹלָמוֹת וּבְרוּאִים לְאַיִן יֵשׁ וַתְכְלִית, לִהְיוֹת בְּרוּאִים מֵאַיִן לְיֵשׁ וְקַיָּמִים בְּחֶסֶד חִנָּם,** – של הקב"ה – בין אם הם ראוים לכך ובין אם לאו, הם קיימים מחסדו של הקב"ה בלבד. **וְנִקְרֵאת**

---

1. תהלים פד, יב. **2.** ראה נדרים ח, ב. **3.** איוב א, ה. וראה רש"י חיי שרה כד, מה. בשלח טו, א. **4.** בתפילת שמונה עשרה. ראה יומא סט, ב.

מדת החסד, "גְּדֻלָּה", כִּי – מפני, שבָּאָה מִגְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ
בָּרוּךְ־הוּא בְּכִבּוּדוֹ
וּבְעַצְמוֹ, כִּי גָּדוֹל ה'
וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר, – מפני
שאין לה גבול, וְלָכֵן
מַשְׁפִּיעַ גַּם כֵּן חַיּוּת
וְהִתְהַוּוּת מֵאַיִן לְיֵשׁ

שער היחוד והאמונה

באה מגדולתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו כי גדול ה'
ולגדולתו אין חקר ולכן משפיע ג"כ חיות והתהוות מאין
ליש לעולמות וברואים אין קץ שטבע הטוב להטיב

לְעוֹלָמוֹת וּבְרוּאִים אֵין קֵץ, – מפני שֶׁטֶּבַע הַטּוֹב – זה שטוב
בעצם, לְהֵטִיב – עם
אחרים, כך גם למעלה:
מבחינת מדת החסד והטוב
של הקב"ה נדרש שיתהוו
נבראים, להם תושפע
חסדו וחיותו.

יום שני י"ד סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עט, והנה כמו שמדה זו... עד עמ' 158, מאין ליש.

וְהִנֵּה, כְּמוֹ שֶׁמִּדָּה זוֹ – מדת "הגדול", של חסד, היינו
התפשטות חיותו בכל העולמות והנבראים, להוותם מ"אין"
ל"יש", הִיא שֶׁבְּחוֹ – ומעלתו, שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְבַדּוֹ,
– שרק בו יתברך בלבד קיימת מעלה זו וכוח זה, שֶׁאֵין בְּיִכֹלֶת
שׁוּם נִבְרָא לִבְרֹא יֵשׁ
מֵאַיִן וּלְהַחֲיוֹתוֹ, – כפי
המובא במדרש[5], שאילו
היו מתקבצים כל ברואי
עולם, לא היה
באפשרותם לברוא גם לא
כנף של "יתוש" ולהכניס
בו נשמה; שכן, דבר זה
הוא רק בחיק הבורא
לברוא "יש" מ"אין". מדה
זו היא למעלה לא רק
מכוח הנבראים, אלא גם
למעלה משכל הנבראים,
להבין ולהשיג מדה זו –
כפי שמוסבר להלן: וְגַם
מִדָּה זוֹ – של חסד,
לברוא "יש" מ"אין", הִיא
לְמַעְלָה מֵהַשְׂכָּלַת כָּל
הַבְּרוּאִים וְהַשָּׂגָתָם,
שֶׁאֵין כֹּחַ בְּשֵׂכֶל שׁוּם
נִבְרָא לְהַשִּׂכִּיל – בכוח
החכמה, וּלְהַשִּׂיג – בכוח הבינה, מִדָּה זוֹ וְיִכְלָתָהּ לִבְרֹא יֵשׁ
מֵאַיִן וּלְהַחֲיוֹתוֹ, כִּי הַבְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן הוּא דָּבָר שֶׁלְּמַעְלָה
מִשֵּׂכֶל הַנִּבְרָאִים, כִּי הִיא – ההתהוות "יש" מ"אין", מִמִּדַּת
גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּמִדּוֹתָיו
אֲחָדוּת פָּשׁוּט, כְּרֵאיתָא – כפי שכתוב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[6]
דְּ"אִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד", – שהוא יתברך וכליו וכוחותיו (כלומר,
מדותיו) הם דבר אחד; וּכְשֵׁם שֶׁאֵין בְּיִכֹלֶת שׁוּם שֵׂכֶל נִבְרָא
לְהַשִּׂיג בּוֹרְאוֹ – כלומר, את הקב"ה, כָּךְ אֵינוֹ יָכוֹל – שכלו
של הנברא אינו מסוגל, לְהַשִּׂיג מְדוֹתָיו. – של הקב"ה. שכן,
כאמור, מדותיו הן דבר אחד אתו יתברך, וכשם שאי אפשר
להשיג אותו יתברך, כך אי אפשר להשיג את מדותיו וכוחותיו.
– כל זה באשר למדת החסד – התגלות והתפשטות הכח האלקי
לברוא "יש" מ"אין" – וכך הדבר גם באשר למדת הגבורה
והצמצום, המשפיעה להסתיר על הכוח האלקי שלא יתגלה
בנברא, שהרי לולא זאת
היה הנברא, כלומר ישותו
וממשותו, מתבטל
במציאות; ומן ההכרח
שיהיה הצמצום והכיסוי,
שהכוח האלקי יהיה
מוחבא מהנברא, שגם כוח
אלקי זה של צמצום
והעלם הוא למעלה
משכל הנבראים – וכפי
שיוסבר להלן: וּכְמוֹ שֶׁאֵין
בְּיִכֹלֶת שׁוּם שֵׂכֶל נִבְרָא
לְהַשִּׂיג מִדַּת גְּדֻלָּתוֹ, –
של הקב"ה, שֶׁהִיא
הַיְכֹלֶת לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן
וּלְהַחֲיוֹתוֹ, – הבאה
ממדת הגדולה, מדת
החסד, כְּדִכְתִיב: – כמו
שכתוב[7]: "עוֹלָם חֶסֶד
יִבָּנֶה" - כָּךְ מַמָּשׁ אֵין
בְּיִכֹלֶת – של הנברא,
לְהַשִּׂיג מִדַּת גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהִיא מִדַּת –
וכוח, הַצִּמְצוּם וּמְנִיעַת הִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת מִגְּדֻלָּתוֹ, –
יתברך, מִלֵּידֵי וּלְהִתְגַּלּוֹת עַל הַנִּבְרָאִים לְהַחֲיוֹתָם וּלְקַיְּמָם
בְּגִלּוּי – מדת הגבורה והצמצום של הקב"ה פועלת שהחיות
האלקית (המחיה ומקיימת את הנברא) לא תהיה גלויה לנברא,
כִּי־אִם – שהחיות תהיה בְּהֶסְתֵּר פָּנִים, שֶׁהַחַיּוּת מִסְתַּתֵּר
בְּגוֹךְ הַנִּבְרָא, וְכֵאלּוּ גּוֹךְ הַנִּבְרָא הוּא – נראה כִּדְבָר בִּפְנֵי
עַצְמוֹ, – וכאילו וְאֵינוֹ הִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת וְהָרוּחָנִיּוּת – של
הכוח האלקי המהווה אותו, כְּהִתְפַּשְׁטוּת הַזִּיו וְהָאוֹר
מֵהַשֶּׁמֶשׁ, אֶלָּא הוּא – נראה כִּדְבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְאַף שֶׁבֶּאֱמֶת

---

5. ראה ירושלמי סנהדרין רפ"ז. ב"ר פל"ט, יד. ספרי ואתחנן ו, ה. ועוד. **6.** הקדמת התיקוני זהר (ג, ב). **7.** תהלים פט, ג.

אֵינוֹ – הנברא, דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא – הוא, כְּמוֹ הִתְפַּשְׁטוּת הָאוֹר מֵהַשֶּׁמֶשׁ, – כך הנברא הוא התפשטות ממקורו, ה"אין" האלקי; וכיוון שהנברא כלול במקורו, בכוח האלקי, כמו האור בשעה שהוא נמצא **בתוך** מקורו, היה דבר זה צריך להשפיע שהנברא יהיה בטל במציאות, באותה מדה שאור השמש בטל במציאות במקורו, אך הסיבה לאי ביטולו במציאות היא מפני – מְקֻבָּל־מָקוֹם – למרות שהנברא הוא התפשטות אור ממקורו בלבד, הֵן הֵן גְּבוּרוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־ בָּרוּךְ־הוּא, – כביכול, אֲשֶׁר כֹּל יָכוֹל, – שהוא לא רק בעל היכולת שיתפשט ויומשך ממנו אור וחיות, אלא הוא גם בעל היכולת לצמצם ולהעלים את האור והחיות – לְצַמְצֵם הַחָיוּת וְהָרוּחָנִיוּת הַנִּשְׁפָּע מֵרוּחַ פִּיו וּלְהַסְתִּירוֹ, שֶׁלֹּא יְבַטֵּל גּוּף הַנִּבְרָא בִּמְצִיאוּת – כך שלמרות שהנברא הוא לא יותר מאשר התפשטות האור ממקורו, לא יתבטל בכל זאת במציאות, אלא ייראה כ"מציאות", כ"יש". וְזֶה אֵין בְּשֵׂכֶל שׁוּם נִבְרָא לְהַשִּׂיג מָהוּת הַצִּמְצוּם וְהַהֶסְתֵּר, וְשֶׁיִּהְיֶה אַף־עַל־פִּי־כֵן – למרות הצמצום והסתר, גּוּף הַנִּבְרָא נִבְרָא מֵאַיִן לְיֵשׁ, – שלכאורה, כדי להוות מ"אין" ל"יש" צריך הרי להיות להיפך: ההתגלות של הכוח האלקי, שהרי התהוות היא התגלות ולא הסתרה – כיצד, איפוא, הם שני הדברים יחד: מצד אחד – התגלות הכוח האלקי להוות את הנברא, ומצד שני – צמצומו והסתרו של הכוח האלקי? – מפני שאילו לא יסתתר היה הרי הנברא בטל במציאות, ואם כן הרי זה ענין ששום שכל של נברא אינו יכול להשיג, כְּמוֹ שֶׁאֵין יְכֹלֶת בְּשֵׂכֶל שׁוּם נִבְרָא לְהַשִּׂיג מָהוּת הַבְּרִיאָה מֵאַיִן לְיֵשׁ. – כך אין הוא יכול להשיג את הצמצום המסתיר ופועל שהנברא יוכל להיראות כ"מציאות". לפי מה שהוסבר, שדבר זה שהנברא נראה כ"יש" ו"מציאות", בא מסיבת כח הגבורה והצמצום שלמעלה – משום שכשם שיש לו היכולת להאיר ולגלות אור וחיות, כך יש לו גם היכולת לצמצם ולהסתיר את האור והחיות – אפשר לכאורה לחשוב שהצמצום וההעלם הוא אמיתי; כלומר, אפשר לחשוב שלא רק הנבראים רואים עצמם ל"יש" ו"מציאות", אלא שגם לגבי הקב"ה, הנברא הוא "יש" ו"מציאות", מכיוון שהוא בא על־ידי כוח הצמצום המסתיר, וביחס לנברא, הוא כמו שהוא מחוץ למקורו – מציין מיד רבנו הזקן להלן ומסביר, ששניהם, כוח הגילוי לגלות את האור והחיות, וכוח הצמצום להסתיר את האור והחיות, הם שניהם באמת דבר אחד – שכן, זהו הענין של אור וכלי, המאוחדים בתכלית ובשרשם הם ענין אחד לגמרי – וקיים הרי כלל ש"אין עצם מסתיר על עצם"; וכפי שמובאת ב'שולחן ערוך' 'אורח חיים' הראיה לגבי כיסוי הראש, שאין זה נקרא כיסוי כשאדם מניח את ידו על ראשו, מפני שראשו וידו הם אותו "עצם", כך גם בענייננו: כיוון שכוח הגילוי וכוח הצמצום הם שניהם דבר אחד, אין זה הסתר והעלם אמיתי; ההסתר הוא רק לגבי הנבראים, להסתיר כדי שהנבראים ייראו ל"יש" ו"מציאות", אבל לא לגבי למעלה.

שער היחוד והאמונה

עצמו ואף שבאמת אינו דבר בפני עצמו אלא כמו התפשטות האור מהשמש מכל מקום הן הן גבורותיו של הקדוש ברוך הוא אשר כל יכול לצמצם החיות והרוחניות הנשפע מרוח פיו ולהסתירו שלא יבטל גוף הנברא במציאות וזה אין בשכל שום נברא להשיג מהות הצמצו' וההסתר ושיהיה אעפ"כ גוף הנברא נברא מאין ליש כמו שאין יכולת בשכל שום נברא להשיג מהות הבריאה מאין ליש.

יום שלישי ט"ו סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 158, [והנה בחי'... עד עמ' 158, כידוע לי"ח:

[וְהִנֵּה, בְּחִינַת הַצִּמְצוּם וְהֶסְתֵּר הַחָיוּת נִקְרָא – בלשון תורת הקבלה, בְּשֵׁם "בֵּלִים", וְהַחָיוּת עַצְמוֹ – התגלות החיות, נִקְרָא בְּשֵׁם "אוֹר", – שהיא ענין של אור וגילוי; שֶׁכְּמוֹ שֶׁהַכְּלִי מְכַסֶּה עַל מַה שֶׁבְּתוֹכוֹ - כָּךְ בְּחִינַת הַצִּמְצוּם מְכַסֶּה וּמַסְתִּיר הָאוֹר וְהַחָיוּת הַשּׁוֹפֵעַ; – הצמצום מכסה ומסתיר על האור והחיות האלקי השופע לנבראים, שהאלקות לא תיראה, וְהַכֵּלִים הֵן הֵן הָאוֹתִיּוֹת, – של "עשרה מאמרות", או חילופיהן (כפי שאותיות מתחלפות באותיות אחרות) ו"עשרה מאמרות" הם החיות המהווה ומחיה את הנבראים, שֶׁשָּׁרְשָׁן של האותיות, הן ה' אוֹתִיּוֹת מִנצפ"ך, – שהן "כפולות", ישנו כ' וישנו ך' סופית, וכך בשאר ארבע האותיות, וכפי שמוסבר ב"קבלה" אותיות כפולות אלו הן שורש האותיות, כי – שֶׁהֵן ה' גְּבוּרוֹת – אלו הן חמש בחינות הגבורה, הַמְחַלְּקוֹת וּמַפְרִידוֹת הַהֶבֶל וְהַקּוֹל בְּה' מוֹצְאוֹת הַפֶּה לְהִתְהַוּוֹת כ"ב אוֹתִיּוֹת, – כפי שהדבר לדוגמה בגשמיות, שעל־ידי "ה' מוצאות הפה" מתחלק ונבדל הבל הקול להברות נפרדות של אותיות ומילים – כך גם ברוחניות למעלה, שישנן ה' גבורות למעלה, היוצרות ענין כ"ב אותיות עליונות, וְשֹׁרֶשׁ הַה' גְּבוּרוֹת –

שער היחוד והאמונה

[והנה בחי' הצמצום

והסתר החיות נקרא בשם כלים והחיות עצמו נקרא בשם אור שכמו שהכלי מכסה על מה שבתוכו כך בחי' הצמצום מכסה ומסתיר האור והחיות השופע והכלים הן הן האותיות ששרשן ה' אותיות מנצפ"ך שהן ה' גבורות המחלקות ומפרידות ההבל והקול בה' מוצאות הפה להתהוות כ"ב אותיות ושרש הה'

למעלה, היוצרות ענין כ"ב אותיות עליונות, וְשֹׁרֶשׁ הַה' גְּבוּרוֹת –

הוא – הבחינה הנקראת ב"קבלה" **"בוצינא דקרדוניתא"**, – פירוש המלה "קרדוניתא" בארמית, הוא חושך והעלם, והיינו שזו בחינה של העלם וחושך שלמעלה מאור, **שֶׁהִיא** – בחינת **גְּבוּרָה עִלָּאָה דְּ"עַתִּיק יוֹמִין"**, – בפנימיות הכתר, **וְשֹׁרֶשׁ הַחֲסָדִים הוּא גַּם כֵּן** – בחינת **חֶסֶד דְּ"עַתִּיק יוֹמִין"**, **כַּיָּדוּעַ לִיוֹדְעֵי חֵן**[8]: – כפי שהדבר ידוע ללומדי החכמה הנסתרה, תורת הקבלה. וכיון שגם הצמצום של אותיות וגם הגילוי של אור וחיות אלקי, שרשם אחד ב"עתיק יומין", מובן הדבר שהצמצום וההסתר אינם הסתרה אמיתית. שכן, כאמור, "אין עצם מסתיר על עצם", אם הם "עצם" אחד, אין זו הסתרה. ממילא יוצא שהצמצום וההסתר, המסתירים כדי שהכוח האלקי המהווה את הנברא לא ייראה, אין בהם משום הסתרה כלל לגבי למעלה ח"ו, אלא רק לגבי הנבראים בלבד, שהם יראו את הבריאה כ"יש" ו"מציאות", ואילו לאמיתו של דבר בטל כל נברא במציאות לגבי מקורו.

שער היחוד והאמונה

גבורות הוא בוצינא דקרדוניתא שהיא גבורה עילאה דעתיק יומין ושרש החסדים הוא ג"כ חסד דעתיק יומין כידוע לי"ח:

יום רביעי ט"ז סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 158, פרק ה. והנה על... עד עמ' פ, פרק ג]:

פֶּרֶק ה. בפרק הקודם, פרק ד', הסביר רבנו הזקן, שמה שהנבראים נראים ל"מציאות יש", הרי זה בסיבת מדת הגבורה וכוח הצמצום של הקב"ה, הגורמים שהחיות האלקית לא תהיה גלויה בנבראים. ולכן, למרות שהנברא נמצא תמיד במקורו, שהוא הכוח האלקי הבורא אותו תמיד ובלי הפסק מ"אין" ל"יש", הרי כיון שהחיות והכוח האלקי אינם בהתגלות לנבראים, חש הנברא את עצמו כאילו הוא דבר לעצמו, ואין נראית בנברא האמת שהוא רק התפשטות מהזיו של מקורו בלבד, כמו ההתפשטות של האור והזיו מהשמש.

שער היחוד והאמונה

פרק ה והנה על זה אמרו רז"ל בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במד"הד ראה שאין העולם מתקיים שתף בו מדת רחמים דהיינו התגלות אלהות על ידי צדיקים ואותות ומופתים שבתורה. והנה על זה אמרו בזהר דלעילא בסטרא דקדושה עילאה אית ימינא ואית שמאלא דהיינו חסד וגבורה פי' דשתיהן הן מדות אלהות למעלה משכל הנבראים והשגתם

וְהִנֵּה, עַל זֶה – על מה שדובר, שכל התהוותם של הנבראים, שייראו ויחושו עצמם ל"מציאות יש", באה על־ידי מדת הצמצום, **אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[1]: **"כִּתְחִלָּה עָלָה בַּמַּחֲשָׁבָה** – העליונה, **לִבְרֹא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין,** – שהיא מדת הגבורה והצמצום, **רָאָה שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם** – במדת הדין והצמצום בלבד, **שִׁתַּף בּוֹ** – בעולם, **מִדַּת רַחֲמִים"**, לכאורה אין הדברים מובנים, שהרי הקב"ה הוא "חפץ חסד" ורוצה לעשות חסד עם הנבראים, מדוע, אפוא, המחשבה הראשונה היתה לברוא את העולם במדת הדין? – אלא, לפי מה שהוסבר, מובן הדבר: היות וכל מציאותם של הנבראים שייראו ויחושו עצמם ל"מציאות" באה דוקא על־ידי מדת הדין והגבורה, המכסה על החיות האלקית, ולולא הסתרה זו היו הנבראים בטלים במציאות; והכוונה העליונה היא הרי שתהיה "מציאות" של נבראים, כי רק אז שייך בהם ענין העבודה שעל־ידה הוא יכול להטיב אתם במתן שכר עבור העבודה – הרי, שדוקא על־ידי מדת הדין והצמצום, הנבראים הם במצב של ביצוע תכלית הבריאה. לכן, עלה תחילה במחשבתו יתברך לברוא את העולם במדת הדין, אך כיוון שראה שב"דין" בלבד לא יהיה קיום לעולם – כי אז היתה חיות הקדושה מכוסה לגמרי בעולם, והעבודה לגלות את החיות האלקית בעולם היתה קשה ביותר – לכן "שיתף" בעולם את מדת הרחמים, שתהיה התגלות קדושה ואלקות בעולם. **דְּהַיְנוּ** – "שיתוף מדת הרחמים" משמעה: **הִתְגַּלּוּת אֱלֹהוּת** – בעולם, **עַל־יְדֵי צַדִּיקִים** – ועל־ידי **וְאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁבַּתּוֹרָה** – על־ידי זה נראה ומתגלה בעולם אלקות ולמעלה מן הטבע. בפרק הקודם אמר רבנו הזקן, ששתי המדות – הן מדת החסד וההתפשטות של חיות אלקית לברוא נבראים מ"אין" ל"יש", והן מדת הגבורה, לצמצם ולהסתיר את החיות האלקית שלא תהיה בהתגלות לנבראים – הן שתיהן למעלה משכל והשגת הנבראים. כאן הוא מסביר, שמדות אלו הן למעלה לא רק משכל הנבראים, אלא גם למעלה משכל והשגת הנשמות שמעולם האצילות; שגם נשמת משה רבנו, שהיתה נשמה מעולם האצילות, גם שכלו לא היה יכול להשיג מדות עליונות אלו שהן דבר אחד עם הקב"ה עצמו. **וְהִנֵּה עַל זֶה** – על המדובר כאן, שמדות חסד וגבורה הן למעלה מהשכל, **אָמְרוּ בַּזֹּהַר**[2], **דִּלְעֵילָּא, בְּסִטְרָא דִּקְדֻשָּׁה עִלָּאָה,** – שלמעלה, בצד ה"קדושה עליונה", כלומר, בעולם האצילות שהוא למעלה מעולמות בריאה – יצירה – עשיה, **אִית יְמִינָא וְאִית שְׂמָאלָא,** יש "ימין" ויש "שמאל", **דְּהַיְנוּ חֶסֶד וּגְבוּרָה, פֵּרוּשׁ,** – שכן, מה היא הרבותא שלמעלה ישנם חסד וגבורה? אלא הכוונה היא, שגם גבורה (צמצום) היא "לעילא" (למעלה) ולמעלה מהשגת הנבראים, כי היא מדה

---

8. סיום חצאי הריבוע חסר בהרבה מדפוסי ה"תניא". ראה ביאורו של כ"ק אדמו"ר שליט"א הנדפס בסוף פרק ה. **1.** ראה פירוש רש"י בראשית א, א; בראשית רבה פי"ב, טו. **2.** חלק א נג, א.

אלקית. שהרי כיוון שלמעלה ב"סטרא דקדושה" – בצד הקדושה – לא שייך פירוד חס־ושלום, אלא הכל הוא בהתכללות, הנה "שם" ענין ה"ימין" (חסד) וה"שמאל" (גבורה), למרות שהם שני דברים מנוגדים לגמרי, הם – באופן של "שני הפכיים בנושא אחד", מפני ששניהם מאוחדים בתכלית עם אין־סוף ברוך־הוא, דְּשַׁתֵּיהֶן – גם חסד וגם גבורה, הֵן מִדּוֹת אֱלָהוּת לְמַעְלָה מִשֶּׂכֶל הַנִּבְרָאִים וְהַשָּׂגָתָם, דְּאִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת – הוא יתברך והכלים שלו (ומדותיו) הם דבר אחד בעולם האצילות, גם מדת החסד וגם מדת הגבורה מאוחדות שתיהן בתכלית אתו יתברך. וְאַף הַשָּׂגַת משֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם בְּנִבּוּאָתוֹ, – שהשיג במראה הנבואה שלו, לֹא הָיְתָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת, – עצמו, שכן עולם האצילות הוא למעלה גם משכלו והשגתו של משה רבנו, אֶלָּא עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתוֹ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה – על־ידי התלבשות מדריגת ה"אצילות" בעולם הבריאה; וְאַף גַּם זֹאת, – גם לאחר ש"אצילות" מתלבשת בעולם הבריאה, איזו מדריגה של "אצילות" השיג[3] – לֹא בְּשִׁתֵּי מִדּוֹת אֵלּוּ - חֶסֶד וּגְבוּרָה[3] – היתה השגת משה רבנו, אֶלָּא עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָן – המוקדמת, בְּמִדּוֹת שֶׁלְּמַטָּה מֵהֶן בְּמַדְרֵגָה, שֶׁהֵן מִדּוֹת נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד – מדת הנצח היא "ענף" בלבד ממדת החסד, ומדת הוד היא "ענף" ממדת הגבורה – כפי שהן באות במדת ה"יסוד" המשפיעה למדריגות שלמטה ממנה, [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'שַׁעַר הַנְּבוּאָה']. – שבמדריגה זו היתה השגתו של משה רבנו עליו־השלום. רַק שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָם שֶׁל צַדִּיקִים בְּגַן־עֵדֶן, הוּא הַשָּׂגַת הִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת וְאוֹר הַנִּמְשָׁךְ מִשְּׁתֵּי מִדּוֹת אֵלּוּ - חֶסֶד וּגְבוּרָה – שבתור שכר יכולים הם לקבל ההתפשטות משתי מדות אלו, וְהוּא – התפשטות החיות משתי המדות חסד וגבורה, היא מְזוֹן נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים שֶׁעָסְקוּ בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה. כִּי מֵהִתְפַּשְׁטוּת שְׁתֵּי מִדּוֹת אֵלּוּ נִמְתָּח רָקִיעַ – אור מקיף, עַל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבְּגַן־עֵדֶן, – אור מקיף זה מעניק כוח לאותן נשמות שתוכלנה "לקבל" ההתפשטות משתי מדות אלו, וְרָקִיעַ זֶה נִקְרָא "דָּוֶא דְּאוֹרַיְתָא", – סוד התורה, הענין בתורה שבבחינת רז וסוד, וּבוֹ – ברקיע, סוֹד כ"ב אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, – ואותיות התורה הן הרי גם כן למעלה משכל והבנת התורה, הַנְּתוּנָה – התורה ניתנה מִשְּׁתֵּי מִדּוֹת אֵלּוּ, כְּדִכְתִיב: – כמו שכתוב[4]: "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ", – דת, תורה, באה מ"ימין", מ"חסד", והיא גם ענין של "אש", "גבורה", וּמֵרָקִיעַ זֶה – ומאור מקיף זה, נוֹטְפָה טַל לִמְזוֹן הַנְּשָׁמוֹת, – כלומר, מה"רקיע" נמשך אור פנימי לנשמות, שהוא ענין ה"מזון" – אור פנימי שמשיגים אותו, דְּהַיְנוּ – כלומר: יְדִיעַת סוֹד כ"ב אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, כִּי הָרָקִיעַ הַזֶּה הוּא סוֹד הַדַּעַת, – והטל שנוטף ממנו, הוא ידיעת סוד כ"ב אותיות התורה, וְהַתּוֹרָה הִיא מְזוֹן הַנְּשָׁמוֹת בְּגַן־עֵדֶן, וְהַמְּצוֹת הֵן לְבוּשִׁים, כַּמְּאָר כָּל זֶה [בְּזֹהַר – פרשת וַיַּקְהֵל דַּף ר"ט וְר"י, וּבְ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מ"ד פֶּרֶק ג]: – הרי מוסבר כאן, ששתי המדות חסד וגבורה שמאצילות, הן למעלה משכל והשגה לא רק של הנבראים, אלא גם של נשמות שמעולם האצילות, ורק בדרך של קבלת שכר יכולות הנשמות בגן־עדן לקבל ההתפשטות משתי המדות חסד וגבורה.

שער היחוד והאמונה

דאיהו וגרמוהי חד בעולם האצילות ואף השגת משה רבינו עליו השלום בנבואתו לא היתה בעולם האצילות אלא על ידי התלבשותו בעולם הבריאה ואף גם זאת לא בשתי מדות אלו חו"ג אלא על ידי התלבשותן במדות שלמטה מהן במדרגה שהן מדות נצח הוד יסוד [כמ"ש בשער הנבואה] רק שמתן שכרם של צדיקים בגן עדן הוא השגת התפשטות החיות ואור הנמשך משתי מדות אלו חו"ג והוא מזון נשמות הצדיקים שעסקו בתורה לשמה בעו"הז כי מהתפשטות שתי מדות אלו נמתח רקיע על הנשמות שבגן עדן ורקיע זה נקרא רזא דאורייתא ובו סוד כ"ב אותיות התורה הנתונה משתי מדות אלו כדכתיב מימינו אש דת למו ומרקיע זה נוטף טל למזון הנשמות דהיינו ידיעת סוד כ"ב אותיות התורה כי הרקיע הזה הוא סוד הדעת והתורה היא מזון הנשמות בג"ע והמצות הן לבושים כמבואר כל זה [בזהר ויקהל דף ר"ט ור"י ובע"ח שער מ"ד פרק ג']:

---

3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: עפמשנ"ת באגה"ק (סי"ט) מובן שאין הכוונה – שלא למעלה מזה (שהרי השיגו בחו"ב) – אלא שהשגת חו"ג (מקור הבריאה וצמצומה) דבזה עסקינן – היתה ע"י התלבשותם בנה"י דוקא". **4.** ברכה לג, ב.

יום חמישי י"ז סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פ, פרק ו והנה... עד עמ' 160, הכלולה בחסד.

שער היחוד והאמונה

פרק ו והנה שם אלהים הוא שם מדת הגבורה והצמצום ולכן הוא גם כן בגימטריא הטבע לפי שמסתיר האור שלמעלה המהוה ומחיה העולם ונראה כאילו העולם עומד ומתנהג בדרך הטבע ושם אלהים זה הוא מגן ונרתק לשם הוי"ה להעלים האור והחיות הנמשך משם הוי"ה ומהוה מאין ליש שלא יתגלה לנבראים ויבטלו במציאות והרי בחי' חסד שהעולם יבנה בו וזו היא בחי' גבורה הכלולה בחסד

פֶּרֶק ו. בפרק ד' הסביר רבנו הזקן, ששתי המדות העליונות – מדת החסד וההתפשטות של החיות האלקית לברוא ולהחיות את הנבראים, ומדת הגבורה והצמצום המסתירה על החיות האלקית המהוה ומחיה את הנברא (כדי שהנברא יוכל לחוש את עצמו ל"מציאות יש") – יש לשתיהן שורש אחד; ואשר מכיוון שהן "עצם" אחד, לא יכול הצמצום והגבורה להיות הסתרה אמיתית, שכן "אין עצם מסתיר על עצם".

ברם, כל זה אמור לגביהן כפי שהן בשרשן, ואילו כפי שהן בהתגלות בספירה ומדה, אפשר לכאורה לחשוב, שהן אכן שתי מדות נפרדות והפכיות אחת מהשניה – מדה אחת היא חסד וגילוי, והשניה – גבורה, צמצום והעלם,

ובפרקנו יסביר, שגם כפי ששתי מדות אלו הן בהתגלות, הן בהתכללות אחת עם השניה. שהרי, תכלית וכוונת ההעלם היא כדי שיוכלו להיות עולם ונבראים גשמיים – שכן, אם החיות האלקית היתה בהתגלות, היו הנבראים בטלים במציאות ולא היתה שום מציאות כלל של נבראים – הרי שתכלית הצמצום וההעלם של גבורה היא באמת ענין של חסד, כך ששתיהן חסד וגבורה, הן בהתכללות. ולמה הדבר כך? – מפני ששתיהן מאוחדות עם האין־סוף, הרי הן ממילא "עצם" אחד גם כשהן שתי מדות חסד וגבורה. **וְהִנֵּה, שֵׁם "אֱלֹהִים" הוּא שֵׁם מִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצְמָצוּם,** – כל שם מהשמות הקדושים הוא מדה מיוחדת, כמו שם א־ל הוא מדת החסד, ככתוב[1]: "חסד א־ל כל היום", וכך שאר השמות במדות אחרות. השם של מדת הגבורה והצמצום הוא שם אלקים, כלומר, כשאור אין־סוף ברוך־הוא מתלבש במדת הגבורה לפעול פעולת הצמצום והההעלם – נקראת מדה בשם אלקים. **וְלָכֵן הוּא** – שם אלקים, **גַּם כֵּן בְּגִימַטְרִיָּא "הַטֶּבַע",** – במלה "הטבע" אנו מציינים סדר קבוע של הנהגה בעולם, החוזר על עצמו תמיד, ולכן רגילים אליו ואין הוא מעורר שום השתאות, לא נראה כל חידוש לגבי הסדר של אתמול, וממילא לא חושבים אודות הכוח והחיות האלקי הגלום בדברים שנקבעו בסדר ואופן תמידי. **לְפִי שֶׁמַּסְתִּיר** – שם אלקים את **הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מַהַמְהֶוֶה וּמְחַיֶּה הָעוֹלָם,** – על־ידי שהאור שלמעלה מהווה תמיד מחדש את הנבראים, נוצר הרי באמת, כאמור, הענין הפלאי של בריאת "יש מאין", פלא שהוא גדול יותר מאשר קריעת ים סוף. אך, שם אלקים מעלים על האור שלמעלה המהווה ומחיה את העולם, **וְנִרְאֶה כְּאִלּוּ הָעוֹלָם עוֹמֵד** – בלי התחדשות, אלא כדבר קבוע תמידי, **וּמִתְנַהֵג בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע.** – גם אותם דברים, בהם נראית איזו התחדשות, הרי גם התחדשות זו קבועה בסדר הנקרא דרך הטבע. – המלה "טבע", כפי שהיא מוסברת בחסידות, יש בה כמה פירושים, ומהם: "טבע" במשמעות של קביעה, כלשון חכמינו ז"ל[2]: "כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים". כמו כן "טבע" מלשון "טובעו בים סוף", כמו דבר שטבוע במים, מכסים עליו המים והוא אינו נראה כלל – כך "טבועה" כביכול החיות האלקית בנבראים, שאין היא נראית כלל. **וְשֵׁם "אֱלֹהִים" זֶה,** – לא כפי ששם אלקים הוא בשרשו העליון, אלא כפי ששם אלקים משפיע באמצעות מדת הגבורה, שהעולם ייראה כאילו הוא מתנהג בדרך הטבע, **הוּא מָגֵן וְנִרְתָּק לְשֵׁם הָוָי"ה,** – כאמור לעיל בפירוש הפסוק "שמש ומגן הוי' אלקים", ששם הוי' הוא כמו השמש כאשר מאירה, ושם אלקים מסתיר על האור של שם הוי', כמו ה"מגן" וה"נרתק" המסתירים על אור השמש, כדי שיהיה באפשרות הנבראים לקבל את האור, **לְהַעְלִים הָאוֹר וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מִשֵּׁם הָוָי"ה וּמְהַוֶּה מֵאַיִן לְיֵשׁ,** – שענינו של "הוי'" (מלשון מהווה) שהוא בורא הכל מ"אין" ל"יש", ועל אור זה מסתיר שם אלקים, וזאת כדי **שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה לַנִּבְרָאִים וְיִבָּטְלוּ בְּמְצִיאוּת.** – אילו האור של שם הוי', המהווה מ"אין" ל"יש", היה מתגלה לנבראים, היו הם בטלים במציאות – הרי, שדווקא על־ידי ההסתרה שמשם אלקים, קיימת מציאות הנבראים, וממילא – **וַהֲרֵי בְּחִינַת גְּבוּרָה זוֹ וְצִמְצוּם הַזֶּה**[3] – ההסתרה המסתירה על החיות האלקית, **הוּא** – לא רק צמצום והעלם, אלא **גַּם כֵּן בְּחִינַת חֶסֶד שֶׁהָעוֹלָם יִבָּנֶה בּוֹ,** – זהו "כי אמרתי עולם חסד יבנה"[4], שבנין ובריאת העולם הוא על־ידי בחינה של חסד; וכיוון שבלעדי הצמצום וההעלם של שם אלקים לא היתה יכולה להיות שום מציאות של עולם, הרי שהכוונה והתכלית של הצמצום הזה הוא – חסד, כדי שתוכל

1. תהלים נב, ג. **2.** גיטין מ, ב. **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ דח"א ספ"ו" – הרבי שליט"א מסביר, שבהדגשה "גבורה זו" ו"צמצום זה" מתכוון רבנו הזקן לומר, שדווקא כאן הגבורה והצמצום הם ענין של חסד, ואילו לא כך הדבר לגבי הצמצום אודותו מדובר בחלק ראשון סוף פרק ו' – שחיות הקדושה באה אחרי צמצומים רבים כדי שתתלבש בבחינת גלות בקליפות וסטרא אחרא להחיותן – שכן, שם הצמצום הוא אכן ענין של גבורה והעלם ולא ענין של חסד, שהרי הכוונה שם היא שלא יהיה בהן ענין של גילוי. **4.** תהלים פט, ג.

להיות המציאות של עולם, וְזוֹ הִיא בְּחִינַת גְּבוּרָה הַכְּלוּלָה בַּחֶסֶד[5]. – אופן כזה של גבורה שעל ידו מתבצעת התכלית של חסד, זוהי גבורה הכלולה בחסד, ומהווה חלק מחסד[6].

יום שישי י"ח סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 160, והנה מהתכללות... עד עמ' פא, השמש בשמש.

וְהִנֵּה, מֵהִתְכַּלְלוּת הַמִּדּוֹת זוֹ בָּזוֹ – מן העובדה שלמרות שהן מדות הפכיות – חסד היא מדה הפכית מגבורה – אף על פי כן הן כלולות אחת מהשניה, נִרְאֶה לָעַיִן – רואים במוחש, דְּאִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד, – שהוא יתברך וה"כלים" שלו הם דבר אחד, שֶׁהֵן – גרמוהי, כלומר כליו, מְדוֹתָיו, כִּי מֵאַחַר שֶׁהֵן – מדותיו, בְּיִחוּד גָּמוּר עָמוֹ, לָכֵן הֵן מִתְיַחֲדוֹת זוֹ בָּזוֹ וּכְלוּלוֹת זוֹ מִזּוֹ, כְּמַאֲמַר אֱלֹהֵינוּ: –

שער היחוד והאמונה

והנה מהתכללות המדות

זו בזו נראה לעין דאיהו וגרמוהי חד שהן מדותיו
כי מאחר שהן ביחוד גמור עמו לכן הן מתייחדות
זו בזו וכלולות זו מזו כמאמר אליהו ואנת הוא
דקשיר לון ומיחד לון וכו' ובר מינך לית יחודא
בעילאי כו' וז"ש והשבות אל לבבך כי ה' הוא
האלהים פירוש ששני שמות אלו הם אחד ממש
שגם שם אלהים המצמצם ומעלים האור הוא בחי'
חסד כמו שם הוי"ה משום שמדותיו של הקדוש
ברוך הוא מתיחדות עמו ביחוד גמור והוא
ושמו אחד שמדותיו הן שמותיו ואם כן ממילא
תדע שבשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד
פי' שגם הארץ החומרית שנראית יש גמור לעין
כל היא אין ואפס ממש לגבי הקדוש ברוך הוא
כי שם אלהים אינו מעלים ומצמצם אלא לתחתונים

בב"פתח אליהו" שבהקדמת תיקוני זהר: "וְאַנְתְּ הוּא דְּקָשִׁיר לוֹן וּמְיַחֵד לוֹן וְכוּ', – אתה הקב"ה מקשר את הספירות והמדות ומאחד אותן, וּבַר מִינָךְ לֵית יְחוּדָא בְּעִילָּאֵי כו'". – ומבלעדיך אין שום יחוד בעליונים (במדות שלמעלה). להלן יסביר רבנו הזקן, שכיוון ששם אלקים, מדת הגבורה והצמצום, הוא דבר אחד עם שם הוי', עם מדת החסד והגילוי, הרי מובן ממילא שההעלם וההסתר שמשם אלקים, באמת אין הוא הסתר כלל, שהרי אין עצם מסתיר על עצם – ודבר זה מחייב, שהנבראים הם באמת בטלים לגמרי לגבי מקורם. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[11]: "וְהָשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ, כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים", – על פסוק זה הקשה בפרק הראשון: וכי תעלה על דעתך שיש אלקים נשרה – שרוי – מתחת לארץ, שצריך להזהיר כל כך "והשבות אל לבבך", ש"ה' הוא האלקים" גם "בארץ מתחת" ובאופן של "אין עוד"? – אך כפי שמוסבר כאן, אין הפירוש שהוי' הוא הא–ל האדיר "בשמים ממעל" ו"על הארץ מתחת" ובלעדו אין א–ל אחר, אלא הפירוש הוא שבלעדו אין שום דבר, כי הכל בטל אליו יתברך, ועל כך צריך להיות "והשבות אל לבבך" – להתבונן ולהתעמק היטב ש"הוי' הוא האלקים", פֵּרוּשׁ שֶׁשְּׁנֵי שֵׁמוֹת אֵלּוּ – הוי' ואלקים, הֵם אֶחָד מַמָּשׁ, – למרות שהוי' הוא חסד והתגלות, ואלקים – צמצום והעלם, ובכל זאת הם דבר אחד ממש, שֶׁגַּם שֵׁם "אֱלֹהִים" הַמְצַמְצֵם וּמַעֲלִים הָאוֹר, – של החיות האלקית המהווה את העולם והנבראים, הוּא בְּחִינַת חֶסֶד כְּמוֹ שֵׁם הַוָי"ה, מְשׁוּם שְׁמִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מִתְיַחֲדוֹת עִמּוֹ בְּיִחוּד גָּמוּר, וְהוּא וּשְׁמוֹ אֶחָד, שְׁמִדּוֹתָיו הֵן שְׁמוֹתָיו. – וְעַל כָּךְ אוֹמְרִים "הוּא וּשְׁמוֹ אֶחָד", וְאִם כֵּן – כשתדע ותבין ששם אלקים הוא דבר אחד עם שם הוי', מְמֵילָא תֵּדַע שֶׁ"בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת - אֵין עוֹד", – מבלעדו יתברך. פֵּרוּשׁ – של "אין עוד": שֶׁגַּם הָאָרֶץ הַחֻמְרִית שֶׁנִּרְאֵית יֵשׁ גָּמוּר לְעֵין כֹּל, הִיא אַיִן וְאֶפֶס מַמָּשׁ לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא, כִּי שֵׁם "אֱלֹהִים" אֵינוֹ מַעֲלִים וּמְצַמְצֵם אֶלָּא לַתַּחְתּוֹנִים, – שהעובדה שבגלל ההעלם של שם אלקים נראים הנבראים ל"יש", הרי זה לגבי הנבראים ה"תחתונים" בלבד, כאמור לעיל, וְלֹא לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא, מֵאַחַר

---

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בזה בא להוסיף עיקר חדש לגמרי, ובמילא גם לתרץ קושיא גדולה (שכנראה מרוב "פשיטותה" אין שמים לב ע"ז כלל!), והיא: הרי המדובר במדותיו של א"ס, וא"כ כמו שמדת החסד הוא התפשטות לאין קץ – כדלעיל פ"ד – כן צ"ל מדת הגבו' צמצום לאין קץ, העלם בתכלית. ולכן לכאורה צ"ל לא רק נבראים לאין קץ (מצד החסד) – אלא גם שההעלם יהי' לאין קץ ח"ו (ובלשון פל"ו) שאין תחתון למטה הימנו בענין הסתר האור כו' – ועפ"ז רק מדרי' הכי תחתונה דעוה"ז החומרי (שאין תחתון הימנה) הי' צ"ל נברא (וגם בזה שייך מספר לאין קץ) – אבל ע"פ המשל דמגן ונרתק השמש (דהשמש לא רק פועל ע"י הנרתק, אלא גם מאיר – דוגמת עצמו, שהוא מאור – ואפילו נראה ע"י הנרתק וכו') וע"פ הבי' דכוונת ההעלם הוא לא רק ההעלם, אלא גם שלא יבטלו הנבראים ממציאותם – הרי בכל דרגא שבנבראים ומציאות שלה – מרכ"ד עד סוכ"ד (שהן אין קץ, מצד החסד) כלולה בה גבו' שלא תבטל ממציאותו. וזהו ג"כ ב' הענינים 1) דגבו' זו הוא ג"כ חסד [לא העלם לבד, כ"א שתהי' מציאות]. 2) דגבו' זו כלולה בחסד [הבריאה דכל דרגא ונברא באופן דטפין כו']. וכמו הגומא דבה יוצאת טפת הגשם – ששוללת ארובת השמים וביחד עם זה היא ג"כ נקב ופתיחה. וכן זכוכית השחורה שוללת דורכזיכטיקייט דשאר זכוכית וביחד עם זה היא ג"כ לאזט דורך אור (חלש) דהשמש". **6.** כגון (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א): "נשמי ברכה – טיפין טיפין, משא"כ כשארובות השמים נפתחות; המסתכל בשמש שלא ע"י זכוכית שחורה עיניו כהות". **7.** ואתחנן ד, לט.

שֶׁהוּא וּשְׁמוֹ "אֱלֹהִים" - אֶחָד, – הרי שאין שם אלקים יכול להסתיר לגבי הקדוש־ברוך־הוא. וְלָכֵן גַּם הָאָרֶץ וּמִתַּחַת לָאָרֶץ הֵן אֵין וָאֶפֶס מַמָּשׁ לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְאֵינָן נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם כְּלָל, אֲפִלּוּ – לא, בְּשֵׁם "עוֹד" שֶׁהוּא לָשׁוֹן טָפֵל, – "עוד" – דבר נוסף, שהוא טפל לדבר העיקרי הראשון, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[12]: "יְהוּדָה וְעוֹד לְקָרָא", – בתמיהה. בשעה שישנה ראיה מפורשת מפסוק שבתורה, לא מתאים להביא ראיה מהנהוג בארץ יהודה, גם לא ראיה באופן טפל – הרי ש"עוד" הוא מלשון טפל, וּכְגוֹף שֶׁהוּא טָפֵל לַנְּשָׁמָה וְחַיּוֹת שֶׁבְּתוֹכוֹ – אף לא כמו שהגוף, המקבל את חיותו מן הנשמה שבקרבו, טפל לנשמה שבו. [וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[13]: "אֲהַלְלָה ה' בְּחַיָּי, אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי", – בגופי, הרי שהגוף נקרא "עוד", וביחס לגוף נאמר "אזמרה לאלקי", שכן – שֶׁהַחַיִּים – הנשמה, נִמְשָׁכִים מִשָּׁם הֲוָיָ"ה, וְהָ"עוֹד" שֶׁהוּא הַגּוּף הַטָּפֵל - מִשֵּׁם "אֱלֹהִים"], – לכן כתוב לגבי "חיי" שם הוי' – "אהללה הוי' בחיי", ולגבי "עודי" – השם אלקים – "אזמרה לאלקי בעודי". – כלומר, ביטול הגוף לגבי הנשמה הוא באופן של "עוד", טפל לנשמה, אך אין הוא בטל במציאות לגבי הנשמה – מדוע? לְפִי – מפני, שֶׁהַנְּשָׁמָה אֵינָהּ מְהָוֶה הַגּוּף מֵאַיִן לֵיֵשׁ, – היא רק מוסיפה לגוף את ענין החיים בלבד, לכן נקרא הגוף על־כל־פנים טפל לגבי הנשמה, שהיא החיות שלו, העיקר שלו. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַמְּהָוֶה אֶת הַכֹּל מֵאַיִן לֵיֵשׁ - הַכֹּל בָּטֵל בִּמְצִיאוּת אֶצְלוֹ, – כיוון שהקב"ה בורא את המציאות כולה מ"אין" ל"יש" שהמציאות אינה אף בבחינת "טפל", כְּמוֹ אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ. – כך כל נברא בטל במציאות אליו יתברך.

שער היחוד והאמונה

ולא לגבי הקב"ה מאחר שהוא ושמו אלהים אחד ולכן גם הארץ ומתחת לארץ הן אין ואפס ממש לגבי הקב"ה ואינן נקראות בשם כלל אפילו בשם עוד שהוא לשון טפל כמאמר רז"ל יהודה ועוד לקרא וכגוף שהוא טפל לנשמה וחיות שבתוכו [וז"ש אהללה ה' בחיי אזמרה לאלהי בעודי שהחיים נמשכים משם הוי"ה והעוד שהוא הגוף הטפל משם אלהים] לפי שהנשמה אינה מהוה הגוף מאין ליש אבל הקב"ה המהוה את הכל מאין ליש הכל בטל במציאות אצלו כמו אור השמש בשמש.

יום שבת קודש י"ט סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פא, ולכן הוצרך הכתוב... עד עמ' 162, הוא האלקים:

וְלָכֵן הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְהַזְהִיר "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ וְגוֹ'", – ש"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" – דבר זה מן ההכרח שהתורה תצווה על כך, שכן אפשר לטעות בכך ולחשוב אחרת, שֶׁלֹּא תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁהַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם וְהָאָרֶץ וּמְלֹאָהּ הֵם דָּבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, – נפרד מהקב"ה שברא אותם ומחיה אותם, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְמַלֵּא כָּל הָעוֹלָמוֹת הַנִּשְׁמָה בְּהִתְלַבְּשׁוּת הַנִּשְׁמָה בַּגּוּף, – להחיות את הגוף – כך ממלא הקב"ה את העולם כדי להחיותו, וּמַשְׁפִּיעַ – הקב"ה, כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ בָּאָרֶץ, – זהו החיות שבגלוי בארץ, וְכֹחַ הַתְּנוּעָה בַּגַּלְגַּלִּים, וּמְנִיעָם וּמַנְהִיגָם כִּרְצוֹנוֹ, כְּמוֹ שֶׁהַנְּשָׁמָה מְנִיעָה אֶת הַגּוּף וּמַנְהִינָתוֹ כִּרְצוֹנָהּ. – למרות שהגוף הוא דבר נפרד מהנשמה, אך כיוון שהנשמה מחיה את הגוף, לכן היא מנהיגה את הגוף בהתאם לרצונה; ובכן עלולים, איפוא, לטעות ולחשוב, שגם הקב"ה רק מחיה ומנהיג את העולם, ואילו העולם כשלעצמו הוא דבר נפרד, כמו שהגוף הוא דבר נפרד מהנשמה. לכן בא הפסוק ומזהיר שלא יטעו טעות זו, שכן אין זה דומה כלל לנשמה וגוף. אַךְ בֶּאֱמֶת אֵין הַמָּשָׁל – מנשמה וגוף, דּוֹמֶה לַנִּמְשָׁל – של אלקות ועולם, כִּי כְלָל, כִּי הַנְּשָׁמָה וְהַגּוּף הֵם בֶּאֱמֶת נִפְרָדִים זֶה מִזֶּה בְּשָׁרְשָׁם, – לנשמה ולגוף שרשים נפרדים, כִּי אֵין הִתְהַוּוּת שֹׁרֶשׁ הַגּוּף וְעַצְמוּתוֹ מִנִּשְׁמָתוֹ[14], אֶלָּא מִטִּפּוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ, – מכך נוצר הגוף; וְגַם אַחֲרֵי כֵן – אחרי התהוות הגוף, אֵין גְּדוּלּוֹ – של

שער היחוד והאמונה

ולכן הוצרך הכתוב להזהיר וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' שלא תעלה על דעתך שהשמים וכל צבאם והארץ ומלואה הם דבר נפרד בפני עצמו והקדוש ברוך הוא ממלא כל העולם כהתלבשות הנשמה בגוף ומשפיע כח הצומח בארץ וכח התנועה בגלגלים ומניעם ומנהיגם כרצונו כמו שהנשמה מניעה את הגוף ומנהיגתו כרצונה. אך באמת אין המשל דומה לנמשל כלל כי הנשמה והגוף הם באמת נפרדי' זה מזה בשרשם כי אין התהוות שרש הגוף ועצמותו

---

8. קידושין ו, א. **9.** תהלים קמו, ב. **10.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמפורש רפ"ג – הכוונה גם כאן, להוכיח שהנברא הוא אין ואפס לגבי רוח פיו כו' **שבנברא**, כי רוח כו' – מהוי', והסתר הנברא – מאלקים, והם **אחד** ממש ואין אלק' מסתיר כו'. והנה לפי זה אומר שחיות הגוף משם הוי' והגוף משם אלק' – ובכ"ז הוא טפל ועוד לנשמה ולא אין ואפס! וע"ז התירוץ – **דנפרדים** (לא רק

הגוף, מְנַשְׁמָתוֹ לְבַדָּהּ, אֶלָּא עַל־יְדֵי אֲכִילַת וּשְׁתִיַּת אִמּוֹ – אין "דבר ה'" ו"רוח פיו" מאוחדים עם הקב"ה – והנבראים
כָּל תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים, – חדשי העיבור, וְאַחַר־כָּךְ – אחרי בטלים בכליל במציאות ל"דבר ה' ורוח פיו" ולהקב"ה עצמו,
הלידה, תלוי גידול הגוף עַל־יְדֵי אֲכִילָתוֹ וּשְׁתִיָּתוֹ בְּעַצְמוֹ, כִּבְטוּל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ. – אך, למה אם כך אין זה נרגש
– הרי שהגוף הוא באמת דבר נפרד מהנשמה, והנשמה רק בנבראים, והם מרגישים עצמם ל"יש" ול"מציאות"? – רַק שֶׁחֵן
מחיה את הגוף. מַה־ חֵן גְּבוּרָתָן, בְּמִדַּת
שֶׁאֵין־כֵּן הַשָּׁמַיִם הַגְּבוּרָה וְהַצְמָצוּם,
וְהָאָרֶץ, שֶׁכָּל עַצְמוּתָם לְהַסְתִּיר וּלְהַעֲלִים
וּמְהוּתָם נִתְהַוָּה מֵאַיִן חַיּוּת הַשּׁוֹפֵעַ בָּהֶם,
וְאֶפֶס הַמּוּחְלָט – – הם נבראו
מבחינת ה"אין" האלקי מ"אין" ל"יש"; וְגַם עֲדַיִן –
אין בעצם שום מקום אחרי התהוותם נִצָּב –
ל"יש" ולנבראים, רַק בהם, דְּבַר ה' לְעוֹלָם,
בְּדִבְרַי ה' וְרוּחַ פִּיו וְשׁוֹפֵעַ בָּהֶם תָּמִיד בְּכָל
יְתִבָּרַךְ, – הם נבראו רֶגַע, וּמְהַוֶּה אוֹתָם
מ"אין" ל"יש"; וְגַם עֲדַיִן – מחדש, מֵאַיִן
אחרי התהוותם נִצָּב – תָּמִיד לְיֵשׁ, כְּהִתְהַוּוּת הָאוֹר
בהם, דְּבַר ה' לְעוֹלָם, מֵהַשֶּׁמֶשׁ בְּתוֹךְ גוּף
וְשׁוֹפֵעַ בָּהֶם תָּמִיד בְּכָל כַּדּוּר הַשֶּׁמֶשׁ עַצְמוֹ
רֶגַע, וּמְהַוֶּה אוֹתָם דֶּרֶךְ־מָשָׁל, – כמוסבר
מִמְּצִיאוּת כלל. רק לעיל, שאור השמש כפי
כשהאור מתפשט בחלל העולם, שם הוא "מציאות". ואילו שהוא בשמש עצמה, אינו
בשמש עצמה הוא בטל לגמרי לשמש, למקורו – כך גם לגבי מציאות כלל.
הנבראים, שלאמיתו של דבר הם נמצאים תמיד במקורם, בכוח
האלקי, המהווה אותם. וְאִם כֵּן, הֵם – הנבראים, בְּטֵלִים
בֶּאֱמֶת בְּמְצִיאוּת לְגַבֵּי דִּבְרַי ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרַךְ,
הַמְיֻחָדִים בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן,

שער היחוד והאמונה

מנשמתו אלא מטפות אביו ואמו וגם אחרי כן אין
גידולו מנשמתו לבדה אלא על ידי אכילת ושתיית
אמו כל תשעה חדשים ואחר כך על ידי אכילתו
ושתייתו בעצמו מה שאין כן השמים והארץ שכל
עצמותם ומהותם נתהוה מאין ואפס המוחלט רק
בדבר ה' ורוח פיו ית' וגם עדיין נצב דבר ה'
לעולם ושופע בהם תמיד בכל רגע ומהוה
אותם תמיד מאין ליש כהתהוות האור מהשמש
בתוך גוף כדור השמש עצמו דרך משל ואם כן הם
בטלים באמת במציאות לגמרי לגבי דבר ה' ורוח
פיו ית' המיוחדים במהותו ועצמותו ית' כמו שיתבאר
לקמן כביטול אור השמש בשמש רק שהן הן
גבורותיו במדת הגבורה והצמצום להסתיר ולהעלים
החיות השופע בהם שיהיו נראים השמים והארץ
וכל צבאם כאילו הם דבר בפני עצמו אך אין
הצמצום וההסתר אלא לתחתונים אבל לגבי הקדוש
ברוך הוא כולא קמיה כלא ממש חשיבי כאור
השמש בשמש ואין מדת הגבורה מסתרת חס ושלום
לפניו יתברך כי איננה דבר בפני עצמו אלא ה'
הוא האלהים:

הכל לגבי הקב"ה לא נחשב לכלום ממש, כְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ
בַּשֶּׁמֶשׁ, וְאֵין מִדַּת הַגְּבוּרָה מַסְתֶּרֶת חַס־וְשָׁלוֹם לְפָנָיו
יִתְבָּרַךְ, כִּי אֵינֶנָּה דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ אֶלָּא "ה' הוּא
הָאֱלֹהִים": – ההסתר שמצד שם אלקים ומדת הגבורה, הוא
דבר אחד עם שם הוי', מדת החסד והתגלות, וממילא אין
בכך משום הסתר לגבי הקב"ה, כי אין עצם מסתיר על עצם.

במציאותם, אלא גם) **בשרשם** כי התהוות שורש הגוף ועצמותו (מציאותו) – היינו דרגת שם אלק' **שבגוף** – אינה מנשמתו (ודרגת שם הוי' **שבנשמה שלו**) **אלא** כו' ואין דרגות **פרטיות אלו** דהוי' ואלק' אחד ממש (אף שבכללות הוי' ואלק' – אחד ממש). כ"א באופן דטפל, כביכול. ובדוגמת השמש ומגן ונרתק – דכל חלק שבנרתק **טפל** לכל חלק שבשמש, אבל מסתיר ומתאחד הוא רק עם אותם קרני ואור השמש המאירים ע"י **חלק** זה".

המשך מעמוד סא

בכלל תוכנם להתחזקות הלימוד והגברתו, ויהי רצון שיהיו דברים היוצאין מן הלב שאז נכנסין אל הלב ופועלים פעולתם.

ויהי רצון שגם פעולה זו תהי' באופן דופרצת...

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

יום ראשון

יום רביעי | יג סיון | ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, רביעי עם פירש"י.
תהלים: סט־עא.
תניא: פרק ד. כי . . . ־עט־ להטיב.

ה"צָּמַח צֶדֶק" חִבֵּר כַּמָּה נִגּוּנִים. לְמוּדוֹ הָיָה בְּקוֹל וְנִגּוּן, וְלִפְעָמִים הָיָה מַפְסִיק בְּאֶמְצַע לְמוּדוֹ, אוֹ כְּתִיבָתוֹ דַּא"ח [=חָסִידוּת, דִּבְרֵי אֱלוֹקִים חַיִּים] אוֹ שו"ת [=שְׁאֵלוֹת וּתְשׁוּבוֹת], וּמְנַגֵּן אֵיזֶה נִגּוּן.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲרַ"שׁ] סִפֵּר, אֲשֶׁר מִקּוֹל נִגּוּנוֹ שֶׁל ה"צָּמַח צֶדֶק" הָיָה יוֹדֵעַ בַּמֶּה הוּא עָסוּק בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.

יום שני

יום חמישי | יד סיון | ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, חמישי עם פירש"י.
תהלים: עב־עו.
תניא: והנה כמו . . . ־158 ליש.

בְּלִבְיַשַּׁת טַלִּית קָטָן בַּבֹּקֶר בְּיָדִים נְקִיּוֹת וּבְמָקוֹם שֶׁמֻּתָּר לְבָרֵךְ, מְבָרְכִים "עַל מִצְוַת צִיצִית" – בֵּינָן שֶׁאֵין בְּטַלִּית קָטָן שֶׁלָּנוּ שְׁעוּר עִטּוּף. אִם אָסוּר לְבָרֵךְ, אֲזַי קֹדֶם הַתְּפִלָּה – אִם אֵינוֹ לוֹבֵשׁ טַלִּית גָּדוֹל – יְמַשְׁמֵשׁ בְּד' צִיצִיּוֹתָיו וִיבָרֵךְ אָז.

יום שלישי

יום ששי | טו סיון | ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, ששי עם פירש"י.
תהלים: עז־עח.
תניא: והנה בחי' . . . לי"ח.

בִּתְחִלָּה הָיָה רַבֵּנוּ הַגָּדוֹל אוֹמֵר דְּרוּשִׁים קְצָרִים בִּמְאֹד, מַרְעִישֵׁי הַלֵּב וּמַלְהִיבִים מְאֹד, וְנִקְרְאוּ בְּשֵׁם "דְּרָכִים". אַחַר־כָּךְ נִקְרְאוּ "אִגְּרוֹת", וְהֵם אֲרֻכִּים יוֹתֵר. אַחַר־כָּךְ הִשְׁתַּלְשֵׁל שֶׁנִּקְרְאוּ "תּוֹרוֹת", וְהֵם שָׁרְשֵׁי הַדְּרוּשִׁים שֶׁבְּ"תּוֹרָה אוֹר" וְ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה". אַחַר־כָּךְ אֲרֻכִּים מְעַט יוֹתֵר וְנִקְרְאוּ "כְּתָבִים", וְהֵם בְּבֵאוּר בְּהַשָּׂגָה רְחָבָה לְפִי עֵרֶךְ.

יום רביעי

שבת | טז סיון | ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, שביעי עם פירש"י.
תהלים: עט־פב.
תניא: פרק ה. והנה . . . פרק ג]

כְּבָר הֶחֱלִיטוּ הָרִאשׁוֹנִים כְּמַלְאָכִים זי"ע [זְכוּתָם יָגֵן עָלֵינוּ], אֲשֶׁר רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ הִיא כִּרְפוּאַת הַגּוּף.

לְכָל לְרֹאשׁ צָרִיךְ לְסַמֵּן מָקוֹם הַחֹלִי: אִם הוּא מִצַּד שֶׁחֹמֶר גּוּפוֹ עָב גַּס וּמֻשְׁחָת, אוֹ שֶׁהַחִסָּרוֹן הוּא בְּכֹחוֹת נַפְשׁוֹ, שֶׁיֵּשׁ לָהּ נְטִיּוֹת לְעִנְיָנִים רָעִים כְּמוֹ גַּאֲוָה, שֶׁקֶר וְכַדּוֹמֶה, אוֹ שֶׁמְּקוֹר הַחֹלִי הוּא בְּהָרְגִילוּת, שֶׁמִּפְּנֵי רֹעַ הַחִנּוּךְ אוֹ רֹעַ הַסְּבִיבָה בָּא לְרִגְילוּת רָעוֹת.

עַד אֲשֶׁר לֹא יִתְבָּרְרוּ פְּרָטֵי מְקוֹם הַחֹלִי וְסִבַּת אֲחִיזַת הַמַּחֲלָה, אִי אֶפְשָׁר לְהַתְחִיל בִּרְפוּאָתוֹ, כִּי אִם לְסַדֵּר אֹפֶן הַנְהָגָה יְשָׁרָה בְּכָל הַדְּבָרִים בַּמֶּה שֶׁיַּעֲשֶׂה וּבַמֶּה שֶׁיִּמָּנַע אֶת עַצְמוֹ מֵהֶם: בְּ"וַעֲשֵׂה טוֹב" – בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, קְבִיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה, קִנְיַן מִדּוֹת טוֹבוֹת – וּבְ"סוּר מֵרַע". אָמְנָם מַה שֶּׁנָּחוּץ בְּיוֹתֵר הוּא, שֶׁיְּעוֹרֵר הַחוֹלֶה בְּעַצְמוֹ שְׁנֵי עִנְיָנִים: א) לֵידַע שֶׁהוּא חוֹלֶה וְיִכְסוֹף וְיִשְׁתּוֹקֵק לְהִתְרַפֵּאת מַחֲלָיו, ב) הַיְדִיעָה שֶׁיָּכוֹל לְהִתְרַפֵּאת, וְהַתִּקְוָה וּבְטָחוֹן גָּמוּר כִּי בְּעֶזְרַת ה' יִתְבָּרַךְ יִתְרַפֵּא מַחֲלָיו.

יום חמישי

יום ראשון | יז סיון | ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: פרק ו. והנה . . . ־160 בחסד.

ניט הנאה האָבען פון עולם הזה אין פולען זין, הוא רק הכנה טובה לעבודה. ענין העבודה הוא לעשות הגשמי כלי לאלקות.

שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת מֵעוֹלָם הַזֶּה בִּמְלֹא הַמּוּבָן, הוּא רַק הֲכָנָה טוֹבָה לַעֲבוֹדָה. עִנְיַן הָעֲבוֹדָה הוּא לַעֲשׂוֹת הַגַּשְׁמִי כְּלִי לֶאֱלֹקוּת.

יום שישי

יום שני | יח סיון | ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, שני עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: והנה מהתכללות . . . ־פא־ בשמש.

בַּזְמַן הַזֶּה, בְּעִקְבְתָא דִּמְשִׁיחָא מַמָּשׁ, הַחוֹבָה עַל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לִדְרֹשׁ בְּטוֹבַת זוּלָתוֹ, בֵּין זָקֵן בֵּין צָעִיר, לְעוֹרְרוֹ לִתְשׁוּבָה, לְמַעַן שֶׁלֹּא יֵצֵא חַס־וְשָׁלוֹם מִכְּלַל יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּזְכּוּ בְּעֶזְרַת ה' יִתְבָּרַךְ לִגְאֻלָּה שְׁלֵמָה.

שבת קודש

יום שלישי | יט סיון | ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, שלישי עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: ולכן הוצרך . . . האלקים.

בְּחֹדֶשׁ מַרְחֶשְׁוָן תרי"ג קָבַע הַ"צֶּמַח צֶדֶק", מִלְּבַד הַשִּׁעוּרִים הָאֲחֵרִים, שִׁעוּר לִמּוּד עִם אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מֹהַר"שׁ] בְּכָל יוֹם שְׁתֵּי שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה – בַּחֹרֶף מַתְחִיל מִשָּׁעָה הָעֲשִׂירִית לַיְלָה, וּבַקַּיִץ מִשָּׁעָה הָרְבִיעִית לִפְנוֹת בֹּקֶר. – שְׁתֵּי שָׁנִים הָיָה הַלִּמּוּד: קַבָּלָה עִם בֵּאוּרֵי חֲסִידוּת. אַחַר זְמַן זֶה – עַד אֱלוּל תרט"ז, שֶׁאָז נִפְסַק הַשִּׁעוּר, לָמְדוּ סִפְרֵי מֶחְקָר: הָרַסַ"ג [=רַבִּי סְעַדְיָה גָּאוֹן], מוֹרֶה נְבוּכִים, עִקָּרִים, כּוּזָרִי וְעוֹד, עַל פִּי תּוֹרַת הַחֲסִידוּת.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז סיון, תשי"ט
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים
מו"ה שלמה חיים שי'

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך, נתקבל מכתבו מכ"ח אייר עם המצורף רשימת התלמידים.

ומהנכון הי' באם לא עשו כזה עד עתה, שיבקשו מהת' שי' הרושמים כאן את השיחות בעת ההתועדות, שימציאו להם השיחות בענין דופרצת בלימוד, שתקותי שיוכל לנצלם וכן הנהלת תו"ת

המשך בעמוד נט

דם או לכלוך?

יום ראשון י"ג סיון ה'תשע"ו

הלכות מטמאי משכב ומושב פרק ד, הלכה יא: כָּל הַכְּתָמִים הַמְּטַמְּאִין מַעֲבִירִין עֲלֵיהֶן שִׁבְעָה סַמְמָנִין, וְאַחַר כָּךְ... מַטְבִּילוֹ וְטָהוֹר. שֶׁאִם לֹא עָבַר כְּלָל – חֲרֵי הוּא צָבַע.

כדי לטהר בגד מכתם של דם, יש להסיר תחילה את הכתם מהבגד ולאחר מכן להטבילו. ואם יטבילו את הבגד בעוד הכתם עליו לא תועיל הטבילה כי בעת הטבילה מקור הטומאה עדיין נמצא על הבגד, והרי זה בדוגמת 'הטובל ושרץ בידו'.

אמנם, נאמר במשנה (נדה סב, א), 'הטבילו ועשה על גביו טהרות, העביר עליו שבעה סמנין ולא עבר, הרי זה צבע, הטהרות טהורות ואינו צריך להטביל'.

כלומר, אם הטביל את הבגד בעוד הכתם עליו, אך לאחר מכן ניסה להסיר את הכתם באמצעות שבעת הסממנים המיוחדים והכתם לא הוסר, הרי זו ראיה שאין זה כתם של דם המתנקה באמצעות סממנים אלו, והבגד טהור.

ולכאורה קשה: מדוע אם כן טהרתו תלויה בטבילה, והרי התברר למפרע שלא היה זה כתם טמא?

ותירצו ראשונים (פסקי הרי"ד ותוס' חכמי אנגליה שם) שאכן הבגד טהור גם ללא טבילה, והמשנה נקטה 'הטבילו' מטעם אחר.

אך הרמב"ם כותב: 'כל הכתמים הטמאים מעבירין עליהם שבעה סממנים ואחר-כך מטבילו וטהור', הרי שלדבריו הטבילה נדרשת לצורך הטהרה. ויש לבאר שלדעתו הבדיקה באמצעות הסממנים אינה וודאית ולעיתים רחוקות יתכן שהדם לא יתנקה באמצעות הסממנים, ונמצא שאין כאן בירור גמור שאין זה דם אלא רק מכוח רוב.

ואמנם מדין תורה הולכים אחר הרוב, אך חכמים החמירו וקבעו שאין לסמוך על הרוב לענין טהרות ועדיין צריך לחשוש שזהו דם והבגד טעון טבילה.

ומכל-מקום הקילו שאף אם הטבילה נעשתה בעוד הכתם על הבגד היא מועילה, כי מעיקר הדין הטבילה מועילה אפילו כאשר הכתם על הבגד, שכן זוהי 'טומאה בלועה' שמטמאה רק משום חומרא מדרבנן, ובצירוף הרוב הקובע שאין זה דם לא החמירו כל-כך, והטבילה מועילה אף אם היתה בעוד שהכתם על הבגד (ראה מגיד משנה הל' איסורי ביאה ט, לו. רש"י נדה סב, ב ד"ה טהרותיו טהורות, ובחכמת בצלאל על רש"י שם).

טומאת אויר כלי חרס

יום שני י"ד סיון ה'תשע"ו

הלכות מטמאי משכב ומושב פרק ח, הלכה ד: זָב שֶׁהִכְנִיס יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס, הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בּוֹ מִתּוֹכוֹ וְלֹא הֶנִּיעוֹ – חֲרֵי זֶה טָהוֹר; שֶׁאֵין הַנָּדָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מְטַמְּאִין לְאֲוִירִים.

והראב"ד השיג: הרי כלי חרס מטמא מאוירו, היינו, האויר נטמא ממגע ידי הזב והנדה. ומה שאמרו בגמרא (שבת פב, א) שאין הנדה מטמאה לאיברים, הרי זה לענין טומאת משכב ומושב ('מדרס') שמעבירה את הטומאה רק אם משקל כל הגוף או רובו נסמך על המשכב או המושב, אבל אם תשים רק אבר אחד, ידה או רגלה, אינה מטמאה.

ומבאר הגר"ח מבריסק (חדושי רבנו חיים הלוי כאן):

לדעת הרמב"ם, משמעות דברי הגמרא 'נדה אינה מטמאה לאיברים' היא שטומאת הנדה (והזב) שונה משאר הטומאות בכך שהעברת הטומאה נעשית על ידי כל הגוף או רובו, ובכל זאת מטמאה במגע היד משום שכשנגעה במקצת הגוף הרי זה כנוגעת בכולו, אך כלי חרס מקבל טומאה רק מאווירו מדין 'תוך' ("כל אשר בתוכו יטמא"), ולכן הזב שהכניס יד או רגל לאויר הכלי אינו מעביר טומאה כי רק האבר שנכנס לאויר הכלי יש לו דין 'תוך' ולא מה שחוץ ממנו, ואינו כטומאת מגע שמגע מקצת הגוף כמגע כולו, וממילא אבר יחיד אינו מטמא באויר כלי חרס כי 'אין הנדה מטמאה לאיברים'.

ואילו לדעת הראב"ד דין 'תוך' האמור בכלי חרס שנטמא מאוירו הוא רק כתנאי לקבלת הטומאה, אבל אין זה מחייב שכולו או רובו של המטמא יהיו בתוך הכלי אלא כשם שבטומאת מגע נגיעת אבר אחד היא כנגיעת כל הגוף, כך גם הימצאות אבר אחד ב'תוך' הכלי היא כהימצאות כל הגוף בתוכו. ודין הגמרא ש'נדה אינה מטמאה לאיברים' נאמר רק בטומאת משכב ומושב החלה רק בהישענות כל הגוף או רובו ולא בהישענות איברים בודדים.

מכירת אוכל טמא בחזקת שהוא טהור

יום שלישי ט"ו סיון ה'תשע"ו

הלכות מטמאי משכב ומושב פרק י, הלכה י: חָבֵר שֶׁנִּחְשַׁד עַל הַטְּהָרוֹת, כְּגוֹן שֶׁמָּכַר אֳכָלִין טְמֵאִין בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן טְהוֹרִין – חֲרֵי זֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן לְעוֹלָם, עַד שֶׁיְּוַדַּע שֶׁחָזַר בְּתְשׁוּבָה גְּמוּרָה.

וכתב ה'כסף משנה' שהלכה זו נלמדת מדין מי שיצאה טריפה תחת ידו (הל' מאכלות אסורות פ"ח ה"ט, מסנהדרין כה, א): "טבח הנאמן למכור בשר, ונמצא בשר נבילה או בשר טריפה... מעבירין אותו ואין לו תקנה... עד... שודאי עשה תשובה".

ויש לתמוה: מה הדמיון בין שתי ההלכות, הרי המוכר בשר טריפה כבשר כשר, עבר עבירה חמורה שהכשיל אחרים באיסור תורה, אבל המוכר מאכלים טמאים בחזקת שהם טהורים לא עבר עבירה שיש להצריכו לחזור בתשובה, שהרי לדעת הרמב"ם (הל' טומאת אוכלין פט"ז ה"ח) אין איסור באכילת אוכל טמא?

ואפשר היה לומר כי הפרושים שקיבלו על עצמם לנהוג

בקדושה ואוכלים חולין בטהרה חל עליהם איסור (מדרבנן) לאוכלם בטומאה, כדין "דברים המותרים שאחרים נהגו בהם איסור, שאסור להתירם להם שהרי זה כאילו קבלו עליהם בנדר" (פסחים נ, ב. יור"ד סי' ריד ס"א), והמוכר שמכר להם אוכל טמא בחזקת שהוא טהור הכשילם באיסור זה.

אך הרמב"ם לא פירש שהמכירה היתה לפרושים האוכלים חולין בטהרה, אלא כתב סתם 'מכר אוכלין טמאין בחזקת שהן טהורין'. ויתירה מזו, הרמב"ם עצמו לא הביא כלל דין זה (שאין להתיר לנוהגים איסור בדברים המותרים) ולא מסתבר שסמך כאן על הלכה זו.

ויש לבאר:

לדעת הרמב"ם, במכירת אוכל טמא בחזקת שהוא טהור העבירה היא בכך שהקונה יכשל ולא ידע שעליו להימנע ממגע בתרומה וקדשים (שהרי "אסור לטמא את הקדשים", הל' פסוהמ"ק פי"ח הי"ב), ואף יבוא לאוכלו בטומאה והאוכל קדשים שנטמאו לוקה (שם).

(ביאור הגרי"פ פרלא לספר המצות לרס"ג, ל"ת עו, ענמ' 169)

איך אכלו אחי יוסף משחיטת נכרי?

יום רביעי ט"ז סיון ה'תשע"ו

הלכות שאר אבות הטומאות, פרק ב הלכה י: שְׁחִיטַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים – נְבֵלָה וּמְטַמְּאָה... וְקָרוֹב בְּעֵינַי, שֶׁאַף זֶה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים... וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלוֹא הִיא אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה דִּין תּוֹרָה! לֹא כָּל הָאָסוּר בַּאֲכִילָה מְטַמֵּא, שֶׁהֲרֵי הַטְּרֵפָה אֲסוּרָה וּטְהוֹרָה.

והראב"ד השיג עליו: הנכרים "הם כבהמות אין מטמאין ואין מיטמאין... והחושב אותם לכלום - אוסף רוח בחפניו".

ויש לבאר את המחלוקת (מי נפתוח, אמנה אות קא):

בהלכות שחיטה (פ"ד הי"ד) כתב הרמב"ם שפסול שחיטת נכרי נלמד מ"פן תכרות ברית ליושב הארץ... וזבחו לאלוקיהם ואכלת מזבחו" (שמות לד, טו) - "מאחר שהזהיר שמא יאכל מזבחו, אתה למד שזבחו אסור". ואם כן פסול שחיטת הנכרי הוא משום ששוחט לשם עבודה־זרה. ופסוק זה מלמד איסור אכילה, אבל טומאתה היא מדרבנן, כפי שכתב כאן שטומאת עבודה־זרה מדבריהם.

אבל הראב"ד סובר שהנכרי אינו בתורת שחיטה כלל, והרי זה כאילו מתה הבהמה מאליה ואסורה משום נבילה. וכך כתבו התוספות (חולין ג ד"ה קסבר) והרא"ש (שם פ"א ס"ה) שהלימוד לפסול שחיטת גוי הוא מהפסוק "וזבחת... ואכלת" - ממה שאתה זובח אתה אוכל", היינו שישראל שמצווים על השחיטה שחיטתם כשרה, אבל שחיטת הנכרי שאינו מצווה עליה אינה שחיטה ונעשית הבהמה נבילה וטומאתה מן התורה.

ויש להביא ראיה לשיטת הרמב"ם:

אמרו בגמרא (חולין צא, א) שבציווי יוסף לאיש אשר על ביתו "וטבוח טבח והכן"(בראשית מג, טז) התכוון לומר "פרע להן בית השחיטה", כדי "שלא יאמרו (אחי יוסף) בשר הנחירה אני אוכל, לפי שבני יעקב שומרי מצוות היו" (רש"י חולין שם) . ולכאורה קשה, כיון שאחי יוסף חשבוהו לנכרי מה תועיל שחיטת האיש אשר על הבית, והרי שחיטת נכרי נבילה?

אלא שידעו שיוסף ואנשי ביתו אינם עובדי עבודה־זרה ושחיטת נכרי שאינו עובד עבודה־זרה כשרה מן התורה (ורק מדרבנן שחיטתו נבילה גם אם אינו עובד ע"ז - ראה כסף משנה הל' שחיטה שם) וכדברי הרמב"ם ששחיטת נכרי פסולה מחשש עבודה־זרה, אבל לדברי הראשונים ששחיטת נכרי אינה שחיטה, מה התועלת בפריעת בית השחיטה, והרי אין כאן תורת שחיטה כלל והיא נבילה מדאורייתא! (פלתי יו"ד סיב סק"א).

אפשר לסמוך על רופא מאומות העולם?

יום חמישי י"ז סיון ה'תשע"ו

הלכות שאר אבות הטומאות פרק ה, הלכה טז: נְבֵרִית שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַשֵּׁשׁ עוֹנוֹת... הֲרֵי אוֹתָהּ הַנִּפְלֶטֶת טְמֵאָה. פָּלְטָתוּ לְאַחַר זְמַן זֶה – הֲרֵי הִיא סָפֵק נִכְרָחָה אוֹ עֲדַיִן לֹא נִכְרָחָה.

בהלכות הקודמות מבואר ששכבת זרע שנפלטה מאשה לאחר תשמיש בתוך שלוש עונות מהתשמיש טמאה, אך לאחר שלוש עונות היא מתקלקלת ואינה מטמאה. וספק הוא בגמרא (שבת פו, ב) ביהודי שבעל אשה נכרית האם גם במעי הנכרית מתקלקלת שכבת זרע לאחר שלוש עונות כמו במעי ישראלית או לא. והספק הוא כי מצד אחד יהודים דואגים וחרדים לקיום המצוות ומתוך כך גופם מתחמם ושכבת הזרע מתקלקלת, מה־שאין־כן גויים. ומאידך, נכרים אוכלים נבלות וטרפות ויתכן ששכבת זרע שבמעי נכרית מתקלקלת כמו במעי ישראלית.

והספק לא נפשט, אך במקום אחר (חולין לא, ב) נקטה הגמרא בפשטות שגופם של נכרים מושפע מאכילת נבלות וטריפות, ולכן אף שאסור לשתות מים מגולים שמא נחש הטיל בהם ארס והשותה אותם מסתכן, הגויים שותים מים מגולים ואינם ניזוקים, כי גופם מחומם מאכילת נבלות וטריפות ומבטל את ארס הנחש.

וכתבו התוספות (חולין שם ד"ה דאכלי) שמכל־מקום יש צד לומר שגופם של ישראל מקולקל יותר משל הנכרים מחמת דאגתם לקיום המצוות (ולכן דוקא שכבת זרע שבמעי ישראלית מתקלקלת ולא במעי נכרית) אף שאין זה מועיל כדי להינצל מארס של נחש כמו גויים, כי מאחר שארס הנחש נכנס לתוך הגוף, הרי הוא מתבטל דוקא על ידי הבל אכילת שקצים ורמשים הנכנסים גם הם לתוך הגוף, ולא על ידי החימום הנוצר מחמת הדאגה לקיום המצוות.

ועל פי זה דנו הפוסקים עד כמה ניתן לסמוך להלכה על דברי הרופאים המבוססים על ידע שנצבר בין אומות

העולם, שהרי לפי האמור קיים חילוק בטבע הגוף בין ישראל לנכרים. וה'חתם סופר' (בחידושיו לשבת ולע"ז שם) כתב: 'ומפני זה קשה לי לסמוך בשום הוראה על רופאי זמננו בענין נדה וכדומה, דכל מומחיותם ע"פ ספרי רפואות שנעשו ע"פ ניסיון שהיה להם ע"י גופי אומות העולם... ואין מזה ראיה לגופי בני ישראל'.

אך המהרש"ם (שו"ת ח"ב סי' קפב) למד מדברי התוספות דלעיל שרק לענין ארס נחש הנכנס לגוף מועיל החימום של השקצים ורמשים יותר מהחימום שמחמת הדאגה למצוות, אך לגבי דם נידה שברחם שאין המאכל נכנס לשם, אין אכילת השקצים פועלת יותר מהחימום של הדאגה למצוות, וניתן לסמוך על הידע שנצבר אצל אומות העולם גם לגבי יהודים.

טומאת עבודה־זרה

יום שישי י"ח סיון ה'תשע"ו

הלכות שאר אבות הטומאות פרק ו, הלכה א: טָמֵאת עֲבוֹדָה־זָרָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְיֵשׁ לָהּ רֶמֶז בַּתּוֹרָה: הָסִרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר... וְהִטַּהֲרוּ וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם'.

בדרך כלל אין דרכו של הרמב"ם להביא רמזים ואסמכתאות על גזירות מדרבנן, ומה ראה כאן לחרוג ממנהגו, במיוחד שרמז זה שהביא אינו נמצא במשנה או בגמרא?

יתר על כן: הרמב"ם עצמו מזכיר להלן אסמכתאות אחרות לאיסור זה, כמו בהלכה הבאה, שדין טומאת עבודה־זרה כדין טומאת שרץ שנאמר לגבי עבודה־זרה "שקץ תשקצנו". ואם כן, יכול היה להביא לימוד זה (שמקורו בגמרא) כמקור גם לעצם דין הטומאה, ומדוע בחר ברמז אחר?

ויש לומר:

בלימוד "שקץ תשקצנו" מודגש המיאוס של העבודה־זרה עצמה, ואילו בכתוב "הסירו את אלקי הנכר..." מודגשת הרחקת והפרשת האדם מהעבודה־זרה.

ולכן, אם הרמב"ם היה מביא כרמז לעצם דין הטומאה את הכתוב "שקץ תשקצנו" היה משתמע מכך שדין הטומאה חל על עצם הדבר הנעבד, וכשם שהתורה אסרתו בהנאה כך חז"ל הוסיפו עליו דין טומאה. ולכן הביא הרמב"ם את הכתוב "הסירו את אלקי הנכר..." ללמדנו שטומאה זו אינה בעצם החפץ הנעבד, אלא שעל האדם להתרחק מע"ז כמו מדבר טמא, ורק כדי שתהא ההרחקה בשלמות גזרו להתרחק מע"ז כמו משרץ טמא, כמובא בהלכה הבאה.

וטעם הדבר הוא כי עבודה־זרה בעצם מציאותה אין בה ממש אלא היא עצים ואבנים בלבד, ורק בדמיונו הכוזב של העובד יש לה מקום (בשונה משאר איסורים שיש בהם ממש ע"פ תורה). לפיכך לא יתכן שבעבודה־זרה תחול טומאה המורה שיש בדבר ממש עד שבכוחו לטמא את הנוגע, אלא גזירת הטומאה על העבודה־זרה היא חיוב על האדם לנהוג כלפיה הרחקה כמו מדבר טמא.

(לקוטי שיחות ל, עמ' 155)

הגזירה על 'ידיים הבאות מחמת ספר'

שבת קודש י"ט סיון ה'תשע"ו

הלכות שאר אבות הטומאות פרק ט, הלכה ה: בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ מַנִּיחִין כִּכְרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה בְּצַד הַסְּפָרִים... וּבָאִין הָעַכְבָּרִים וְקוֹרְעִין אֶת הַסְּפָרִים. לְפִיכָךְ גָּזְרוּ, שֶׁכָּל תְּרוּמָה שֶׁתִּגַּע בְּאֶחָד מִכְּתָבֵי הַקֹּדֶשׁ – נִטְמֵאת... וְלֹא עוֹד, אֶלָּא מִי שֶׁהָיוּ יָדָיו טְהוֹרוֹת וְנָגַע בְּאֶחָד מִכְּתָבֵי הַקֹּדֶשׁ – נַעֲשׂוּ יָדָיו שְׁנִיּוֹת וּמְטַמְּאִין אֶת הַתְּרוּמָה.

בגמרא (שבת יב,א) אמרו שגזרו על הידיים שנגעו בכתבי הקודש ("ידים הבאות מחמת ספר") שמגען פוסל את התרומה, כדי למנוע נגיעה בספר תורה, שאמר רבי פרנך בשם רבי יוחנן "האוחז ספר־תורה ערום (בלי מטפחת) נקבר ערום (שמפסיד שכר המצוה שעסק בה)", וכדי שלא יגעו בספר בלי מפה, גזרו טומאה על הידיים הנוגעות בו.

וצריך להבין:

מדוע לא הביא הרמב"ם את הטעם שגזרו טומאה על הידיים הבאות מחמת ספר כדי למנוע נגיעה בספר, וכתב רק שגזירת טומאה על הידיים היתה כדי לחזק את הגזירה הקודמת שכתבי הקודש פוסלים את התרומה (למנוע קריעתם ע"י העכברים. וראה גם בפירוש המשניות ידים פ"ג מ"ג)?

והביאור:

הטעם שהגזירה באה למנוע נגיעה בספר שייך רק בספר תורה ולא בשאר כתבי הקודש – וכיון שגם בהם גזרו (ידים פ"ג מ"ה), כתב הרמב"ם שגזירת הידיים הבאות מחמת ספר (כל כתבי הקודש) באה לחיזוק הגזירה הקודמת שכתבי הקודש פוסלים את התרומה.

והגמרא הביאה את הטעם של למנוע נגיעה בספר ללא מטפחת כי ללא טעם זה לא היו חכמים מוסיפים (על הגזירה שכתבי קודש פוסלים את התרומה) גם את הגזירה על הידיים, אך היות והוצרכו לגזור על ידיים הבאות מחמת ספר־תורה, ובגזירה זו יש חילוק בין ספר־תורה לשאר כתבי הקודש, ויבואו לטעות ולומר כי כשם שיש חילוק בין ספר־תורה לשאר ספרים בטומאת ידיים, כך בגזירת תרומה הנוגעת בכתבי הקודש יש חילוק בין ספר־תורה לשאר ספרים, לכן כדי לחזק את הגזירה שכל הספרים פוסלים את התרומה הוסיפו שגם ידיים הנוגעות בכל הספרים פוסלות את התרומה.

וכיון שהוצרך הרמב"ם להביא שטעם הגזירה על ידיים הבאות מחמת ספר הוא תוספת וחיזוק לגזירת הספרים עצמם, לא הוצרך להביא את הטעם שרצו למנוע נגיעה בספר ללא מטפחת.

(נדפס ביהודה מהדד"ק, אור"ח סי' ז)

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – י"ג־י"ט סיון תשע"ו

יום א' י"ג סיון ה'תשע"ו

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר הנשים שדיין שעתן ואינן מטמאות למפרע, תקנת חכמים שבכל יום בודקות עצמן שחרית וערבית, כל הכתמים הבאים מבין ישראל או מהגויים, הכשר כתמים המטמאים, והאשה שמתה ויצאה ממנה דם.

1 **א. אַרְבַּע נָשִׁים דַּיָּן שְׁעָתָן[2] וְאֵינָן מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ.**
2 **וְאֵלּוּ הֵן: מְעֻבֶּרֶת וּמְנִיקָה, וּבְתוּלָה וּזְקֵנָה. אֵי זוֹ הִיא**
3 **מְעֻבֶּרֶת? מִשֶּׁיִּכַּר עֻבָּרָהּ[3]. הָיְתָה בְּחֶזְקַת מְעֻבֶּרֶת**
4 **וְרָאֲתָה דָּם, וְאַחַר כָּךְ הִפִּילָה רוּחַ[4] אוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ**
5 **וָלָד - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקָתָהּ[5] וְדַיָּהּ שְׁעָתָהּ. רָאֲתָה דָּם וְאַחַר**
6 **כָּךְ הַבֵּר עֻבָּרָהּ[6] - הֲרֵי זוֹ מְטַמְּאָה לְמַפְרֵעַ כְּכָל**
7 **הַנָּשִׁים. אֵי זוֹ הִיא מְנִיקָה? כָּל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה**
8 **חֹדֶשׁ מִיּוֹם הַלֵּדָה. אֲפִלּוּ מֵת בְּנָהּ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה אוֹ**
9 **שֶׁגְּמָלַתְהוּ אוֹ נְתָנַתְהוּ לְמְנִיקָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ. אֲבָל**
10 **אַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְנִיקָה**
11 **וְהוֹלֶכֶת - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ כְּכָל הַנָּשִׁים. אֵי זוֹ**
12 **הִיא בְּתוּלָה? כֹּל שֶׁלֹּא רָאֲתָה דָּם מִיָּמֶיהָ. בְּתוּלַת**
13 **דָּמִים[7] אָמְרוּ, לֹא בְּתוּלַת בְּתוּלִים[8]. כֵּיצַד? אֲפִלּוּ**
14 **נִשֵּׂאת וְרָאֲתָה דָּם מֵחֲמַת נְשׂוּאִין[9], אוֹ יָלְדָה וְרָאֲתָה**
15 **דָּם מֵחֲמַת לֵדָה - עֲדַיִן הִיא בְּתוּלָה לְעִנְיַן טֻמְאָה**
16 **וְדַיָּהּ שְׁעָתָהּ. אֵי זוֹ הִיא זְקֵנָה? כֹּל שֶׁעָבְרוּ עָלֶיהָ**
17 **שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים סָמוּךְ לְזִקְנוּתָהּ וְלֹא רָאֲתָה דָּם. וְאֵי**
18 **זוֹ הִיא סָמוּךְ לְזִקְנוּתָהּ? כֹּל שֶׁחַבְרוֹתֶיהָ קוֹרְאוֹת לָהּ**
19 **זְקֵנָה בְּפָנֶיהָ וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת[10]. עָבְרוּ עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ**
20 **עוֹנוֹת[11] וְרָאֲתָה, וְחָזְרוּ וְעָבְרוּ עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת**
21 **אֲחֵרוֹת אוֹ פָּחוֹת אוֹ יָתֵר[12] וְרָאֲתָה - הֲרֵי הִיא כְּכָל**
22 **הַנָּשִׁים וּמַטְמְאָה לְמַפְרֵעַ.**

2) אינן טמאות למפרע (ראה למעלה פרק ג הלכה ה).
3) שם ה, ב אמר סומכוס בשם רבי מאיר, שהכרת העובר היא שלושה חדשים אחר תחילת העיבור. 4) שלפוחית מליאה רוח. 5) בחזקת מעוברת ואין אנו אומרים שההפלה הפסיקה את העיבור. 6) סמוך לראייתה.
7) שלא ראתה דם לפני כן. 8) שלא נבעלה. 9) מחמת בעילה, והדמים הם דם בתולים. 10) ואף על פי שהיא מתביישת. 11) עונה היא שלושים יום. 12) ימי העונות לא היו מכוונות בדיוק לימי העונות הראשונות.

23 **ב. בְּתוּלָה[13] שֶׁרָאֲתָה דָּם אַפִּלּוּ שׁוֹפַעַת[14] כָּל שִׁבְעָה**
24 **אוֹ דוֹלֶפֶת[15] - הֲרֵי זוֹ פַּעַם אַחַת[16]. רָאֲתָה דָּם וּפָסְקָה**
25 **וְחָזְרָה וְרָאֲתָה - הֲרֵי זוֹ שְׁתֵּי פְּעָמִים.**

13) בתולת דמים. 14) בלי הפסק. 15) טיפה אחר טיפה בלי הפסק ניכר. 16) ודיה שעתה.

26 **ג. תֵּינֶקֶת שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ[17] לִרְאוֹת וְרָאֲתָה דָּם פַּעַם**
27 **רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; רָאֲתָה פַּעַם שְׁלִישִׁית**
28 **- מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ[18]. [עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים[19]**
29 **וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ][20]; עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה**
30 **חֳדָשִׁים אֲחֵרִים וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; עָבְרוּ**
31 **עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אֲחֵרִים וְרָאֲתָה - מְטַמְּאָה**
32 **לְמַפְרֵעַ[21].**

17) בגיל למטה משתים עשרה שנה ויום אחד או טרם שצמחו לה שתי שערות במקום מסוים. הרשב"א בתורת הבית הארוך (מביאו הכסף משנה כאן) מפרש טעם דינים אלה ואומר: סתם תינוקת שלא הגיע זמנה לראות אין לה דמי נידות ואם ראתה פעם אחת הרי זה מקרה שאינו מעיד על שינוי טבעה, ולפיכך ראיה שנייה נידונה כראשונה ואינה מחזקת את כוחה של הראשונה, אבל כשראתה פעם שלישית מעידות השתיים על הראשונה שקדמה להן שאינה מקרה והוחזקה תינוקת זו בדם נידות. 18) מעת לעת או מפקידה לפקידה. והמדובר בראיה שלישית, אבל שתי הראיות הראשונות נשארו כדינן ודיין שעתן אף על פי שהוברר הדבר שלא היו מקריות, וטעמו של דבר, מפני שהטומאה למפרע אינה מן התורה הקילו בה בתינוקת.
19) בלי ראיה, אנו אומרים נסתלקו דמיה. 20) נידונה כראיה ראשונה. 21) בראיה השלישית, אבל שתי הראיות הראשונות אינן מטמאות למפרע.

33 **ד. תֵּינֶקֶת שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ לִרְאוֹת וְרָאֲתָה פַּעַם רִאשׁוֹנָה**
34 **- דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; שְׁנִיָּה - מְטַמְּאָה לְמַפְרֵעַ[22]. עָבְרוּ**
35 **עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים[23] וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - דַּיָּהּ**
36 **שְׁעָתָהּ[24]; עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אֲחֵרִים וְאַחַר**
37 **כָּךְ רָאֲתָה - מְטַמְּאָה לְמַפְרֵעַ[25].**

22) אם הגיע זמנה לראות, היינו כשגילה משתים עשרה שנים ויום אחד ולמעלה וצמחו לה שתי שערות, דמי נידה מצויים בה ולפיכך ראיה שנייה מעידה על בגרותה לדבר זה וזו היא בתולת דמים שבהלכה א בפרק זה. 23) ללא ראיה. 24) ההפסק הזה מוכיח שלא הגיעה עדיין לנידות קבועה. 25) אומרים אנו שכך הוא וסת שלה.

38 **ה. מְעֻבֶּרֶת וּמְנִיקָה וּזְקֵנָה וּבְתוּלָה שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּם**
39 **לִרְאוֹת שֶׁרָאוּ רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה - דַּיָּן שְׁעָתָן; רָאוּ פַּעַם**
40 **שְׁנִיָּה - מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ כְּכָל הַנָּשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**
41 **וְאִם רָאוּ הָרִאשׁוֹנָה בְּאֹנֶס[26] - אַף בַּשְּׁנִיָּה דַּיָּן שְׁעָתָן.**

26) כגון שקפצה או נבהלה. אף על פי שראייה באונס מטמאה, אינה מועילה להוציאה מחזקת סילוק דמים.

42 **ו. מְעֻבֶּרֶת אוֹ מְנִיקָה שֶׁרָאֲתָה דָּם וְעָבְרוּ עָלֶיהָ**

שִׁלשָׁה חֲדָשִׁים וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; עָבְרוּ עָלֶיהָ שִׁלשָׁה חֲדָשִׁים אֲחֵרִים וְרָאֲתָה פַּעַם שְׁנִיָּה, שֶׁהִיא שְׁלִישִׁית לִרְאִיָּה רִאשׁוֹנָה - מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ[27]. הָרוֹאָה דָּם אַחַר דַּם טָהֳר[28] בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת[29] - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ. וְכֹל שֶׁדַּיָּהּ שְׁעָתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה לְמַפְרֵעַ - צְרִיכָה שֶׁתִּבְדֹּק עַצְמָהּ תָּמִיד. וְכָל אִשָּׁה הַמַּרְבָּה לִבְדֹּק - מְשֻׁבַּחַת; חוּץ מִן הַנִּדָּה וְיוֹשֶׁבֶת עַל דַּם טָהֳר, שֶׁאֵין הַבְּדִיקָה מוֹעֶלֶת לָהֶן כְּלוּם[30].

27) במשנה שם (ז, ב) שנינו: "רבי יוסי אומר, מעוברת או מניקה שעברו עליהן שלוש עונות (ולא ראו) דיין שעתן". ומפרש רבינו שהמדובר, כשראתה דם ואחרי כן עברו עליה שלוש עונות ולא ראתה, ורבי יוסי ממשיך ואומר: בראייה ראשונה, אבל בשנייה מטמאה מעת לעת, וזה לא כפירוש רש"י. 28) דם של יולדת מיום שמיני ללידת זכר עד יום ארבעים ומיום חמישה עשר ללידת נקיבה עד שמונים נקרא דם טוהר ואינו מטמא. 29) משעה שנגמרו ימי דם טוהר. 30) בימי נידות אפילו אם לא תמצא כלום היא נשארת בטומאתה, ובימי דם טוהר אפילו אם תמצא דם היא טהורה ולפיכך הבדיקה מיותרת.

ז. חֲכָמִים תִּקְּנוּ לָהֶן לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת בּוֹדְקוֹת עַצְמָן בְּכָל יוֹם, בְּשַׁחֲרִית[31] מִפְּנֵי טָהֳרוֹת שֶׁל עַרְבִית[32], וּבְעַרְבִית[33] מִפְּנֵי טָהֳרוֹת שֶׁל שַׁחֲרִית[34]. וְכָל אוֹכֶלֶת תְּרוּמָה[35] בּוֹדֶקֶת בְּשָׁעָה שֶׁאוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה[36], וְכָל אִשָּׁה בּוֹדֶקֶת בְּשָׁעָה שֶׁעוֹבֶרֶת[37] לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתָהּ מִפְּנֵי הַטָּהֳרוֹת[38]. אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה עוֹסֶקֶת בְּטָהֳרוֹת - אֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה לְבַעְלָהּ; שֶׁכָּל הַנָּשִׁים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן וֶסֶת[39] - בְּחֶזְקַת טָהֳרָה לְבַעְלֵיהֶן[40], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן נִדָּה.

31) צריכה לבדוק. 32) הערב שעבר, אם לא תבדוק שחרית ותראה דם במשך היום ייטמאו למפרע כל הטהרות שעשתה אחר הבדיקה האחרונה. 33) בודקת. 34) שנגעה בהן במשך היום. 35) בת כהן שלא נישאה לישראל או ללוי, אשת כהן ושפחתו הכנענית. 36) וטמא אסור לאכול תרומה. 37) כלומר, לפני תשמיש. 38) שם יא, ב. פירוש, מפני שהיא צריכה לבדוק עצמה אחר תשמיש מפני הטהרות, שמא ראתה דם מחמת תשמיש חייבוה לבדוק גם לבעלה, היינו לפני תשמיש. 39) זמן קבוע לראיית דם נידות. 40) משמע, שאשה שאין לה וסת קבוע חייבת לבדוק לבעלה אף על פי שאינה עוסקת בטהרות וכן פסק רבינו בפירוש בפרק ד מהלכות איסורי ביאה הלכה ט.

ח. חֶזְקַת בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְפִרְקָן[41] בְּחֶזְקַת טָהֳרָה[42], וְאֵין הַנָּשִׁים בּוֹדְקוֹת אוֹתָן; אֲבָל מְשַׁהֲגִיעוּ לְפִרְקָן צְרִיכוֹת בְּדִיקָה[43], וְנָשִׁים בּוֹדְקוֹת אוֹתָן.

41) שלא הגיע זמנן לראות דם נידות. ראה למעלה הלכה ד. 42) מניחים אנו שלא ראו והן טהורות לכל דבר. 43) מניחים אנו, שכבר זב ממנה דם נידות ולא הבחינה בדבר מחוסר ידיעה ואין לסמוך על בדיקתה כל זמן שאינה בקיאה בבדיקה ולפיכך נשים מבוגרות בודקות אותה.

ט. הַחֵרֶשֶׁת[44] וְהַשּׁוֹטָה וּמִי שֶׁנִּטְרְפָה דַּעְתָּהּ בְּחֹלִי, אִם יֵשׁ לָהֶן פִּקְחוֹת מְתַקְּנוֹת אוֹתָן[45] - חֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלוֹת בִּתְרוּמָה.

44) אינה שומעת ואינה מדברת ודינה כשוטה. 45) בודקות ומטבילות אותן אם היא צריכה טבילה.

י. כָּל הַכְּתָמִים[46] הַבָּאִים מִבֵּין יִשְׂרָאֵל[47] - בְּחֶזְקַת טֻמְאָה, וְהַבָּאִים מִבֵּין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - בְּחֶזְקַת טָהוֹרִין[48]. וְהַנִּמְצָאִים בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל - טְהוֹרִים, שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁלִיךְ כְּתָמֶיהָן, אֶלָּא מַצְנִיעִין אוֹתָם[49]. לְפִיכָךְ, כָּל הַכְּתָמִים הַנִּמְצָאִים בְּכָל מָקוֹם - טְהוֹרִין, חוּץ מִן הַנִּמְצָאִים בְּחוֹרִים[50] וּסְבִיבוֹת בֵּית הַטְּמָאָה[51]. וְכֵלָן טֻמְאָתָן בְּסָפֵק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[52].

46) בגדים שעליהם כתמי דם. 47) ראינו שבאו מבין ישראל. 48) לא גזרו טומאה על כתמיהן, אף על פי שגזרו על דמן (ראה למעלה פרק ג הלכה ט). 49) ולפיכך יש להניח שכתמי גויות הם. 50) שהם מקום מוצנע. 51) חדר מיוחד לנשים בימי טומאתן (רש"י שם). 52) בפרק ט מהלכות איסורי ביאה הלכה א. הספק הוא, שמא דם זה אינו מן החדר שדמיו טמאים אלא מן הפרוזדור, שדמיו טהורים.

יא. כָּל הַכְּתָמִים הַטְּמֵאִין מַעֲבִירִין עֲלֵיהֶן[53] שִׁבְעָה סַמְמָנִין, וְאַחַר כָּךְ - בֵּין עָבַר הַכָּתֶם בֵּין לֹא עָבַר - מַטְבִּילוֹ וְטָהוֹר[54]. שֶׁאִם לֹא עָבַר כְּלָל - חֲרֵי הוּא צָבַע; וְאִם עָבַר אוֹ כָּהָה - חֲרֵי זֶה כֶּתֶם, וּמֵאַחַר שֶׁעָבְרוּ עָלָיו הַסַּמְמָנִין כְּבָר בָּטֵל, אַף עַל פִּי שֶׁרְשׁוּמוֹ נִכָּר. וַאֲפִלּוּ כֶּתֶם שֶׁל דַּם נִדּוֹת וַדַּאי - כֵּיוָן שֶׁהֶעֱבִיר עָלָיו שִׁבְעָה סַמְמָנִים בָּטַל[55], וּמַטְבִּילוֹ וְעוֹשֶׂה טָהֳרוֹת עַל גַּבָּיו.

53) מכבסים את מקום הכתם. 54) פליאה, שהרי במשנה כתוב בפירוש, שאם לא עבר "הרי זה צבע וכו' ואינו צריך להטביל". ורבינו עצמו כותב כאן: "הרי הוא צבע" ואם כן למה צריך טבילה? ופירש בכסף משנה, שמפני שהיה על הבגד ספק טומאה טען טבילה, ומה שאמרו במשנה אינו צריך להטביל פירושו, אינו צריך טבילה שניה, אחר הכביסה כשהטבילו לפני הכביסה. ובמשנה המדובר כשהטביל לפני הכביסה, ואם עבר צריך להטבילו שנית. [וקשה להבין מה מועילה הטבילה לפני הכביסה, הלא הכתם קיים ומטמא גם אחרי הטבילה?]. 55) אפילו אם ניכר רושם הכתם רואים אותו כאילו אינו, מפני שאין דרכם של אנשים להקפיד על הרושם שנשאר אחרי כביסה יסודית שכזו (רב אשי שם בראש העמוד).

יב. בֶּגֶד שֶׁאָבַד[56] בּוֹ כֶּתֶם - מַעֲבִירִין עַל כָּל הַבֶּגֶד שִׁבְעָה סַמְמָנִים וּמַטְבִּילוֹ. אֲבָדָה בּוֹ שִׁכְבַת זֶרַע: אִם הָיָה חָדָשׁ[57] - בּוֹדְקוֹ בְּמַחַט[58]; וְאִם הָיָה שָׁחוּק[59] - בּוֹדְקוֹ בַּחַמָּה[60].

56) מקום הכתם אינו ידוע, אבל ברור הדבר שיש בו כתם. 57) אם הבגד חדש. 58) עובר בחודו של מחט על שטח הבגד וכשיגיע למקום הזרע יתעכב המחט. 59) בגד ישן שנשחק. 60) מעמידו נגד השמש וקרניה חודרות לעיני המסתכל מפני שהבגד שחוק, אבל המקום שנבלע בו הזרע הוא סתום, ואין אור השמש נראה. ובגד חדש כולו עבה ואין האור עובר בו.

1 **יג. בֶּגֶד[61] שֶׁהָיָה עָלָיו כֶּתֶם וְהִטְבִּילוֹ וְעָשָׂה עַל גַּבָּיו**
2 **טָהֳרוֹת, וְאַחַר כָּךְ הֶעֱבִיר עַל הַכֶּתֶם שִׁבְעַת הַסַּמָּנִים**
3 **וְלֹא עָבַר - הֲרֵי זֶה צָבַע, וְהַטָּהֳרוֹת שֶׁעָשָׂה טְהוֹרוֹת,**
4 **וְאֵין צָרִיךְ לְהַטְבִּילוֹ פַּעַם אַחֶרֶת. וְאִם עָבַר הַכֶּתֶם אוֹ**
5 **כָּהָה עֵינוֹ - הֲרֵי זֶה כֶּתֶם, וְהַטָּהֳרוֹת טְמֵאוֹת[62], שֶׁהֲרֵי**
6 **הִקְפִּיד עַל הַכֶּתֶם לַהֲסִירוֹ, וְצָרִיךְ לְהַטְבִּילוֹ פַּעַם**
7 **שְׁנִיָּה לְטַהֲרוֹ.**

61) עיקרי הדינים שבהלכה זו נאמרו כבר בהלכה יא והוכפלו כאן מפני דיני הטהרות שנעשו על גבו לפני הכיבוס, שלא נאמרו שם. 62) מלשונו משמע שהמדובר בטהרות שנעשו לפני הכביסה, אבל ברור שגם אלה שנעשו אחר הכביסה לפני הטבילה - טמאות.

8 **יד. כֶּתֶם שֶׁהֶעֱבִיר עָלָיו שִׁשָּׁה סַמָּנִים וְלֹא עָבַר,**
9 **וְאַחַר כָּךְ הֶעֱבִיר עָלָיו צַפּוֹן[63] וְעָבַר - הֲרֵי הַטָּהֳרוֹת**
10 **שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו טְמֵאוֹת. אַף עַל פִּי שֶׁהַצַּפּוֹן מַעֲבִיר**
11 **הַצֶּבַע[64], הוֹאִיל וְלֹא הֶעֱבִיר עָלָיו שִׁבְעַת הַסַּמָּנִין -**
12 **הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת כֶּתֶם[65], וְשֶׁמָּא אִלּוּ הֶעֱבִיר הַשִּׁבְעִי**
13 **הָיָה עוֹבֵר. הֶעֱבִיר עָלָיו שִׁבְעַת הַסַּמָּנִים וְלֹא עָבַר,**
14 **וְחָזַר וְהֶעֱבִירָן עָלָיו פַּעַם שְׁנִיָּה וְעָבַר[66] - כָּל הַטָּהֳרוֹת**
15 **שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו בֵּין תִּכְבֹּסֶת רִאשׁוֹנָה לִשְׁנִיָּה**
16 **טְהוֹרוֹת[67], וְכָל הַטָּהֳרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו אַחַר**
17 **תִּכְבֹּסֶת שְׁנִיָּה טְמֵאוֹת; הוֹאִיל וְגִלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁהוּא**
18 **מַקְפִּיד עָלָיו וְרוֹצֶה לְהוֹצִיא רְשׁוּמוֹ - הֲרֵי זֶה טָמֵא**
19 **עַד שֶׁיְּבַטְּלוֹ[68] וְיַטְבִּילוֹ. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי**
20 **בִיאָה שִׁבְעַת הַסַּמָּנִין שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכֶּתֶם מָה הֵן**
21 **וְהֵיאַךְ מַעֲבִירִין אוֹתָן.**

63) רש"י מפרש: "שאבון בלעז", פירוש, סבון. 64) ואם כן אפשר שאין כאן דם כלל (ראה פרק ט מהלכות איסורי ביאה הלכה לו ומגיד משנה שם). 65) מכיוון שחכמים הצריכו בדיקה אין לטהרו בלי אותה הבדיקה. 66) ברייתא שם: "העביר עליו שבעה סימנין ולא עבר, שנאן (חזר והעבירם) ועבר, טהרותיו טהורות". ופירשה רבי זירא שהכוונה לטהרות שנעשו בין תכבוסת ראשונה לשנייה אבל אלה שנעשו אחר תכבוסת שנייה - טמאות. 67) עבר דווקא, שהועילו מעשיו, אבל אם לא עבר אין הקפדתו מועילה לטמא. [והטהרות שלפני כיבוס ראשון טהורים מפני שכיבוס זה אינו מוכיח הקפדה לנקות הבגד, שהרי הוא רוצה שהכיבוס לא יועיל]. 68) שיבטל גם את הרישום שנשאר.

22 **טו. הָאִשָּׁה שֶׁמֵּתָה וְיָצָאָה מִמֶּנָּה דָּם[69] - מְטַמֵּא**
23 **מִשּׁוּם כֶּתֶם[70], שֶׁהַמָּקוֹר מְקוֹמוֹ טָמֵא[71]. אַף עַל פִּי**
24 **שֶׁיָּצָא הַדָּם[72] אַחַר שֶׁמֵּתָה וְאֵין כָּאן נִדָּה, הוֹאִיל**
25 **וּמְמָקוֹם טָמֵא יָצָא - מְטַמֵּא טֻמְאַת כְּתָמִים[73]. וְאִם**
26 **הָיָה בּוֹ רְבִיעִית - מְטַמֵּא בְּאֹהֶל[74] וּמְטַמֵּא מִשּׁוּם**
27 **כֶּתֶם[75].**

69) אפילו כל שהוא. 70) כלומר, משום דם נידות. 71) וכל הנמצא בו הוא אב הטומאה. 72) פירוש, שנעקר ממקומו במקור אחר מיתה, אבל אם נעקר מחיים ויצא לבית החיצון, אף על פי שלא יצא חוץ לגופה הרי זו נידה ממש (ראה פרק ה מהלכות איסורי ביאה הלכה ב). 73) טומאת נידות. 74) טומאת מת. כל דבר הראוי לקבל טומאה הנמצא באוהל שהמת בתוכו טמא שבעת ימים וטעון הזיית אפר פרה אדומה. ורביעית דם מן המת דינו לעניין זה כמת שלם. 75) לטמא משכב ומושב ומרכב כנידה ממש. מת חמור מנידה שהוא מטמא באוהל, ונידה חמורה שהיא מטמאה משכב ומושב ומרכב.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר שנידה זבה ויולדת והזב לעולם הם בטומאתם עד שיטבלו, ודין יולדת שירדה לטבול מטומאה לטהרה ונעקר דם ממנה בירידתה, ודין יולדת שטבלה אחר שבעה של זכר או י"ד של נקבה, ואם היא מצורעת מה דינה, זבה קטנה שטבלה בימי שימור שלה או בליל השימור, הרואה דם ביום י"א וטבלה לערב ליל שנים עשר או ביום שנים עשר.

28 **א. הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַנִּדָּה וְהַיּוֹלֶדֶת לְעוֹלָם הֵם בְּטֻמְאָתָן**
29 **וּמְטַמְּאִין אָדָם וְכֵלִים וּמִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ[2].**
30 **אֲפִלּוּ נִתְאַחֲרוּ כַּמָּה שָׁנִים בְּלֹא רְאִיַּת טֻמְאָה וְלֹא**
31 **טָבְלוּ - הֲרֵי הֵן בְּטֻמְאָתָן.**

2) שבת סד, ב "בנדתה תהא עד שתבוא במים" (ראה פ"ד מהלכות איסורי ביאה ה"ג, והגהות מיימוניות שם).

32 **ב. יוֹלֶדֶת[3] שֶׁלֹּא טָבְלָה אַחַר שִׁבְעָה לְזָכָר וְאַרְבָּעָה**
33 **עָשָׂר לִנְקֵבָה, כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ**
34 **יְמֵי טָהֳרָה - הֲרֵי הוּא כְּדַם הַנִּדּוּת וּמְטַמֵּא לַח וְיָבֵשׁ[4].**
35 **לֹא תָּלָה הַכָּתוּב בְּיָמִים בִּלְבַד, אֶלָּא בְּיָמִים וּטְבִילָה[5].**

3) משנה, נדה לה, א. 4) למעלה בפ"ה ה"א למדנו, שדם נידות מטמא בין כשהוא לח ובין כשנתייבש, ושאר הנוזלים של זבה ויולדת מטמאים כשהם לחים בלבד. ונחלקו בית־שמאי ובית־הלל בדין דם יולדת שלא טבלה אחר שבעת ימים ללידת זכר או אחר ארבעה עשר ללידת נקיבה. בית־שמאי אומרים, מכיוון שהתורה מטהרת דמיה בתוך ימי טוהר (ראה למעלה פ"ד ה"ו), הרי דם זה הוא כנוזלים אחרים ומטמא רק כשהוא לח. ובית־הלל סוברים, שהתורה טיהרה את דמי היולדת רק אחר שעברו שבעה ימים לזכר או ארבעה עשר לנקבה וגם טבלה, וכל זמן שלא טבלה, דמה טמא כדם נידות ומטמא גם כשהוא יבש. 5) בלשון הגמרא שם: "ביומי וטבילה תלה רחמנא". כלומר, דם טוהר מתחיל אחר טבילת היולדת. ואף־על־פי־כן נגמרים ימי טוהר אחרי ארבעים לזכר ושמונים לנקבה מיום הלידה.

ג. יוֹלֶדֶת[6] שֶׁרָּדָה לִטְבֹּל מִטַּמְאָה לְטָהֳרָה[7] וְנֶעֱקַר מְמֻנָּה[8] דָּם בִּירִידָתָהּ[9] וְיָצָא חוּץ לְבֵין הַשְּׁנַיִם[10] - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה[11], וְאֵין הַטְּבִילָה מוֹעֶלֶת לְדָם זֶה[12], וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הִיא בִּכְשָׁרָהּ. וְאִם נֶעֱקַר מְמֻנָּה בַּעֲלִיָּתָהּ[13] מִן הַמְּקֻוֶה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דַּם טֹהַר, וְהַטְּבִילָה מוֹעֶלֶת לְכָל הַדָּם הַמֻּבְלָע בְּאֵיבָרִים[14] וּמְשִׁימָה אוֹתוֹ דַּם טֹהַר.

6) מימרא של רב, שם מב, א. 7) אחרי שבעת ימים ללידת זכר או ארבעה־עשר יום ללידת נקבה. 8) מן המקום שדם נידות מכונס בו. 9) לפני שטבלה. 10) מקום מסויים ברחם (ראה פ"ה מהלכות איסורי ביאה ה"ב), וממנו ולחוץ נקרא בית החיצון. 11) כל זמן שהדם נמצא בבית החיצון, וכשיצא תטבול שנית ותיטהר אחר שקיעת החמה. ואע"פ שטומאה בלועה אינה מטמאה (חולין עא, א) דעת רבינו שבית החיצון אינו בלוע אלא בית הסתרים, כרבא שם, ובית הסתרים אינו מטמא במגע אבל מטמא במשא (ראה הלכות טומאת מת פ"א ה"ג וה"ח). ולפיכך טמאה האשה טומאת יום אחד, שהרי נשאה את הדם, וטעונה טבילה והערב שמש. ולדעת רבינו, כל הסוגיא שם נאמרה לפי דעת אביי (שם), שבית החיצון דינו כבלוע, והטומאה הנמצאת בו אינה מטמאה לא במגע וגם לא במשא, ולפיכך אמרו שאינו מטמא עד שיצא לחוץ. ראה תוספות שם ד"ה אמאי. 12) טבילת היולדת מועילה אמנם לטהר את כל הדם המכונס במקור, אבל אינה מטהרת את הדם שנעקר לפני הטבילה, ודם זה מטמא את האשה טומאת משא אבל אינו מטמאה טומאת ראיה שבעת ימים, מפני שתקופת דם טוהר מפסיקה את כל טומאות הראיות. 13) אחר שטבלה. 14) ודם המכונס במקומו במקור נקרא "מובלע", מה־שאין־כן הדם שנעקר ממנו ויצא לבית החיצון.

ד. יוֹלֶדֶת[15] שֶׁטָּבְלָה אַחַר שִׁבְעָה שֶׁל זָכָר וְאַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל נְקֵבָה, אוֹ אַחַר סְפִירַת שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים אִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת בְּזוֹב[16] - הֲרֵי הִיא בְּכָל יְמֵי טֹהַר שֶׁלָּהּ כְּטָמֵא שֶׁטָּבַל וַעֲדַיִן לֹא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ, וַהֲרֵי הִיא טְבוּלַת יוֹם[17] בְּכָל אוֹתָן הַיָּמִים[18]. וְאֵינָהּ צְרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת בְּסוֹף יְמֵי טֹהַר, אֶלָּא בְּמִשְׁלַם הַיָּמִים[19] הֲרֵי הִיא כִּטְבוּל יוֹם שֶׁהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהִיא כִּטְבוּל יוֹם? לְעִנְיַן תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר[20]; אֲבָל לְקָדָשִׁים הֲרֵי הִיא כְּרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[21] שֶׁעֲדַיִן לֹא טָבַל, אֶלָּא[22] כְּמִי שֶׁנָּגַע בְּנִדָּה אוֹ בְּטֻמְאַת מֵת שֶׁעֲדַיִן לֹא טָבַל וְכֵיוָן שֶׁבָּא לְהֵן. נִמְצֵאתָ אַתָּה לָמֵד, שֶׁהַיּוֹלֶדֶת בְּתוֹךְ יְמֵי טֹהַר אוֹכֶלֶת בְּמַעֲשֵׂר[23] וּפוֹסֶלֶת אֶת הַתְּרוּמָה[24] כְּטָבוּל יוֹם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְאִם נָפַל מֵרֶקָּהּ וּמִדַּם טָהֳרָתָהּ עַל כְּפַר שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הוּא בְּטָהֳרָתוֹ, שֶׁמַּשְׁקֶה טְבוּל יוֹם טָהוֹר כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[25]. וּמְטַמְּאָה אֶת הַקֳּדָשִׁים כְּוֹלֵד הַטֻּמְאוֹת[26] עַד שֶׁתַּשְׁלִים יְמֵי טֹהַר וְתִהְיֶה טְהוֹרָה לַכֹּל[27]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁמַּאֲחַר שֶׁהִיא מְטַמְּאָה אֶת הַקֹּדֶשׁ - שֶׁהִיא צְרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת בַּסּוֹף[28] וְאַחַר כָּךְ תִּגַּע בַּקֹּדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת לַאֲכִילַת הַתְּרוּמָה.

15) משנה שם עא, ב. 16) בהלכות איסורי ביאה פ"ז ביאר רבינו, שיולדת בזוב (שילדה בזמן שהיתה זבה) צריכה לספור שבעה ימים נקיים מראיית דם ואחר־כן טובלת, וימי טוהר מתחילים אחר יום טבילתה. 17) טמא שטבל ביום האחרון לטומאתו, נקרא "טבול יום" עד שקיעת החמה. 18) בלשון התלמוד: "טבולת יום ארוך". 19) כשיושלמו שלושים ושלושה יום לזכר וששים וששה ימים לנקבה מיום טבילתה. 20) לקמן יתבאר. 21) כבית־הלל במשנה שם. כבר ביארנו שראשון לטומאה עושה שני בחולין, שני עושה שלישי בתרומה (אבל לא בחולין), ותרומה שלישית עושה רביעי בקודש. 22) נראה שתיבה זו נשתרבבה לכאן בטעות. 23) במסכת נגעים פי"ד, ג, שנינו: "טבול יום אוכל במעשר, העריב שמשו אוכל בתרומה". 24) עושה את התרומה שלישי לטומאה. 25) שם ה"ד. 26) וקדשים שנגעה בהם נעשו שני לטומאה. 27) פירוש, טהורה מטומאת טבול יום, שבה אנו עוסקים. ויוצא מזה שלתרומה תהיה טהורה ממש, ולקדשים תיטהר מטומאת ראשון לטומאה, אולם עדיין תפסול (ולא תטמא) את הקודש עד שתביא קרבנותיה, מפני שמחוסר כיפורים פוסל את הקודש בנגיעה. וכן כתב רבינו בפירושו למשנה חגיגה (פ"ג מ"א), וכן בהלכות אבות הטומאות פ"י ה"ג וה"ט (ופליאה היא, למה לא הביא הכסף־משנה מקורות אלה). ודומה לכך אנו מוצאים לקמן (פי"ב וה"ה): "המשכבות והמרכבות טהורים", והכוונה - טהורים מטומאת משכב ומושב שהיא טומאה חמורה, אבל טמאים טומאת נגיעה (רבינו בפירושו למשנה טהרות פ"ז ה). ודומה לכך כתב רבינו גם בפ"ה מהלכות טומאת מת הי"ב, בדין אשה שהפילה "טמאה שבעה ימים" כנוגע במת, ואף־על־פי שהיא טמאה ארבעה עשר יום אם הפילה נקבה, אלא שם עוסק רבינו בדיני טומאת מת, ולא נגע כלל בטומאת יולדת שדיניה מבוארים במקומם. 28) בסוף ממש, היינו אחר הבאת קרבנותיה. [כך משמע מלשונו של רבינו בפי"ב מהלכות אבות הטומאות הט"ו. כסף־משנה]. ואפילו אם טבלה אחר ששלמו ימי טוהר. ומה שאמרו בית־הלל (נדה עא, ב) "אינה צריכה טבילה באחרונה", הכוונה לתרומה, שהרי המדובר שם בכיכר של תרומה, אבל לנגיעת קודש צריכה טבילה. וכן פירש רש"י שם. (ראה השלמות).

ה. יוֹלֶדֶת שֶׁהִיא מְצֹרַעַת[29] וְטָבְלָה אַחַר שִׁבְעָה שֶׁל זָכָר אוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל נְקֵבָה - הֲרֵי דָם טֹהַר שֶׁלָּהּ טָמֵא[30] כְּרֶקָּהּ וּכְמֵימֵי רַגְלֶיהָ. וְכֻלָּן[31] כְּמַשְׁקִין טְמֵאִין[32]. שֶׁכָּל הַמַּשְׁקִין הַטְּמֵאִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן כְּמַשְׁקִין שֶׁהֵן נוֹגְעִין בָּהֶן[33]; חוּץ מִזֵּב וְכֵיוֹצֵא בּוֹ[34], שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשָׁה מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִמֶּנּוּ[35] אָבוֹת טֻמְאוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[36].

29) משנה שם לד, א. 30) כבית־הלל שם. 31) דם טוהר, רוק ומימי רגלים. 32) שהם ראשון לטומאה. 33) שנינו במסכת טבול יום פ"ב מ"א: "משקין היוצאין

מהן, כמשקין שהן נוגעין בהן, אלו ואלו תחילה" (תחילה - ראשון לטומאה). [ראה בהשלמות, מקור דין זה מהכתוב]. 34) נדה, יולדת וזבה. 35) שכבת זרע, רוק ומימי רגלים. 36) למעלה פ"א הי"ד.

1 **ו. זָבָה קְטַנָּה[37] שֶׁטָּבְלָה בַּיּוֹם הַשְּׁמוּר שֶׁלָּהּ אַחַר**
2 **הֶנֵּץ[38], כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרְנוּ בְּעִנְיַן אִסּוּר נִדָּה[39] - הֲרֵי**
3 **מַגָּעָהּ[40] וּבְעִילָתָהּ[41] תְּלוּיִים[42]: אִם נִגְמַר הַיּוֹם וְלֹא**
4 **רָאֲתָה - כֹּל שֶׁנָּגְעָה בּוֹ טָהוֹר, וּבוֹעֲלָהּ טָהוֹר**
5 **וּפָטוּר[43]; וְאִם רָאֲתָה דָּם אַחַר שֶׁטָּבְלָה - כָּל טְהָרוֹת**
6 **שֶׁעָשְׂתָה טְמֵאוֹת, וְעוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב, וּבוֹעֲלָהּ**
7 **חַיָּב חַטָּאת. טָבְלָה בְּלֵיל הַשְּׁמוּר קֹדֶם שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד**
8 **הַשַּׁחַר - הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁלֹּא טָבְלָה, וַעֲדַיִן עוֹשָׂה מֶרְכָּב**
9 **וּמוֹשָׁב[44].**

37) נדה עב, א. אשה שראתה בתקופת הזיבה פעם אחת או פעמיים, בין ביום אחד בין בשני ימים בזה אחר זה, נקראת זבה קטנה וצריכה לשמור כל יום המחרת, ויום זה נקרא יום השימור, ואם עבר בטהרה וטבלה - טהורה. 38) עם נצנוץ השמש, שאז מותר לה לטבול, אלא שאסורה לבעלה ולעשות טהרות כל היום, שמא תראה בו ביום ותיטמא למפרע. 39) בפ"ו מהלכות איסורי ביאה ה"ט. 40) אם נגעה בטהרות. 41) אם נבעלה. 42) עומדים בספק. 43) מלהביא קרבן חטאת. 44) אפילו אם לא תראה דם ביום השמור, כי טבילת לילה אינה מטהרת אותה. משכב ומושב דינם שוה לכל דבר, ולפיכך כותב רבינו לפעמים משכב ולפעמים מושב. אבל מרכב דין אחר לו, כמו שיתבאר לקמן בפ"ו.

10 **ז. הָרוֹאֶה[45] דָּם בְּיוֹם אֶחָד עָשָׂר וְטָבְלָה לָעֶרֶב לֵיל**
11 **שְׁנֵים עָשָׂר - הֲרֵי זוֹ מְטַמְּאָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[46], אַף**
12 **עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת זָבָה גְּדוֹלָה[47], כְּמוֹ**
13 **שֶׁבֵּאֲרְנוּ[48] בְּעִנְיַן אִסּוּר נִדָּה.**

45) משנה שם עא, ב. 46) אבל פטורים מן הקרבן, כבית־הלל שם. 47) אפילו אם תראה דם ביום י"ב וי"ג, שהרי יום י"ב הוא תחילת תקופת נדה, ודם נידות אינו מצטרף לזיבה, אעפ"כ אין טבילת לילה מועילה לטהרה. 48) שם.

14 **ח. טָבְלָה בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר[49] אַחַר הָנֵץ הַחַמָּה, אַף**
15 **עַל פִּי שֶׁאֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ [עַד] לָעֶרֶב[50], אִם שִׁמְּשָׁה -**
16 **בּוֹעֲלָהּ טָהוֹר, וּמִשְׁכָּבָהּ וּמֶרְכָּבָהּ טְהוֹרִין, אַף עַל פִּי**
17 **שֶׁרָאֲתָה דָּם בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר אַחַר הַטְּבִילָה. מִפְּנֵי**
18 **שֶׁהוּא תְּחִלַּת נִדָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם בְּאִסּוּר נִדָּה,**
19 **וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לְיוֹם אֶחָד עָשָׂר[51], לְפִיכָךְ אֵינָהּ צְרִיכָה**
20 **לִשְׁמֹר יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר[52], אֶלָּא טוֹבֶלֶת וְעוֹסֶקֶת**
21 **בְּטָהֳרוֹת. אֲבָל הָרוֹאָה דָּם בָּעֲשִׂירִי - טוֹבֶלֶת בְּיוֹם**
22 **אַחַד עָשָׂר וּמְשַׁמֶּרֶת אוֹתוֹ, שֶׁאִם תִּרְאֶה בּוֹ דָּם אַחַר**
23 **טְבִילָה - נִטְמְאוּ כָּל טָהֳרוֹת שֶׁעָשְׂתָה וְנִטְמָא בּוֹעֲלָהּ,**
24 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת זָבָה גְּדוֹלָה[53], כְּמוֹ**
25 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן נִדָּה.**

49) הלכה זו היא המשך ההלכה הקודמת. והמדובר, באשה שראתה ביום אחד עשר. 50) מדרבנן, גזירה שמא יעשה כך כשתראה ביום עשירי או לפניו. 51) לטמא למפרע. 52) ואם תראה בו תטמא בטומאת נדה משעת ראייתה ואילך. 53) שהרי ראייה שלישית תהיה ביום שנים עשר, אחר גמר תקופת זיבה. והטעם, מפני שכל זמן שלא עבר עליה יום בטהרה בתקופת הזיבה, דינה כזבה קטנה.

26 **ט. זָב וְזָבָה גְּדוֹלָה שֶׁטָּבְלוּ בְּיוֹם שְׁבִיעִי[54] שֶׁלָּהֶן,**
27 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55] - לֹא יִתְעַסְּקוּ בְּטָהֳרוֹת[56] עַד לָעֶרֶב;**
28 **שֶׁמָּא יִרְאוּ טֻמְאָה וְיִסְתְּרוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַסְּפִירָה,**
29 **וְנִמְצְאוּ אוֹתָן הַטָּהֳרוֹת טְמֵאוֹת לְמַפְרֵעַ[57]. אַף עַל פִּי**
30 **שֶׁהֵן עוֹשִׂין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְמַפְרֵעַ[58] - אֵין מְטַמְּאִין**
31 **כְּלֵי חֶרֶס בְּהֶסֵּט[59] מֵאַחַר שֶׁטָּבְלוּ, אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרוּ**
32 **וְרָאוּ טֻמְאָה וְסָתְרוּ הַכֹּל, וְכָל כְּלֵי חֶרֶס שֶׁהֵסִיטוּ עַד**
33 **שֶׁלֹּא רָאוּ טָהוֹר.**

54) משבעה נקיים. 55) בפ"ו מהלכות איסורי ביאה פי"א, שזבה מותרת לטבול ביום שביעי. 56) 'תורת כהנים' פרשת מצורע ט, ב. 57) פסחים פא, א. 58) שם. 59) אם הזיזוהו מבלי לנגוע בתוכו. זב וזבה מטמאים כלי חרס בהיסט, ואפילו אם הכלי מכוסה בכיסוי מהודק (לקמן פ"ח ה"ג). ומשמיענו רבינו, שאם ראו זיבה ביום השביעי אחר טבילתם אינם מטמאים למפרע בהיסט, אע"פ שמטמאים משכב ומושב למפרע, ולפיכך הכלים שהסיטו בין טבילה לראייה - טהורים. במסכת מגילה ח, ב למדו דין זה מהכתוב.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר למה נאמר בתורה משכב ומושב ומה בין מרכב למושב, ודין מדף, והזב והזבה והנידה והיולדת ומצורע או נכרי שמתו, ודין כל מקום שאתה שומע טומאת מרכב ומושב אם צריך שיגע בהן הזב, ודין אוכלין ומשקין וכלים שאינם עשויים למשכב ומושב שישב עליהם הזב למעלה, כל שהוא למעלה מן הזב ואינו נוגע בו או למטה ממנו.

34 **א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁהַזָּב וַחֲבֵרָיו מְטַמְּאִין מִשְׁכָּב**
35 **וּמוֹשָׁב וּמֶרְכָּב. וְהַמִּשְׁכָּב וְהַמּוֹשָׁב אֶחָד הוּא. וְלָמָּה**
36 **נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב? שֶׁהַמִּשְׁכָּב - הָרָאוּי**
37 **לִשְׁכִיבָה, וְהַמּוֹשָׁב - הָרָאוּי לִישִׁיבָה. וּבֵין שֶׁיָּשַׁב עַל**
38 **הַמִּשְׁכָּב אוֹ שֶׁשָּׁכַב עַל הַמּוֹשָׁב - טִמְּאָהוּ[3]. לְפִיכָךְ**
39 **אֲנִי אוֹמֵר בְּכָל מָקוֹם מִשְׁכָּב לְבַד, וְהוּא הַדִּין**
40 **לְמוֹשָׁב. וְאֵי זֶהוּ מֶרְכָּב? זֶה הָרָאוּי לִרְכִיבָה[4], כְּגוֹן**
41 **מַרְדַּעַת הַחֲמוֹר[5] וְטַפְּיטַן[6] הַסּוּס.**

2) למעלה פ"א ה"א. 3) ב'תורת כהנים' פרשת מצורע פ"ב ה"ז, שנינו: "אין לי אלא בזמן ששכב על המשכב וישב על המושב, מנין שב על המושב וישב על המשכב? ת"ל יטמא – ריבה". 4) מיוחד לרכיבה. 5) מניחים אותה על גב החמור. 6) מין שטיח שרגילים להניחו על גב הסוס כשרוכבים עליו (כלים פכ"ג מ"ב). דעת רבינו, שכל דבר שיושבים עליו בפיסוק רגליים נקרא מרכב ולא מושב (ראה 'תוספות יום־טוב' כלים פ"א מ"ג, ד"ה מרכב).

וכן כתב בפירושו למס' כלים פ"א מ"ג. ואפילו אותו חלק שהאדם יושב עליו ממש אינו מטמא משום מושב, אבל דעת רש"י (עירובין כז, א ובפירושו על התורה פרשת מצורע), שמרכב פירושו הדברים המסייעים לרכיבה, כגון החגורה, שמכניסים בטבעות שבאוכף וקושרים אותה תחת בטן הסוס ומחזיקה את האוכף, או העץ שהרוכב אוחז בו, או משענת עליו גבו, אבל המקום שהוא יושב עליו ממש בשעת רכיבה טמא משום מושב, וכן דעת הר"ש והרא"ש. (ויש לתמוה על רבינו שמנה (בפירושו למשנה הנ"ל) אוכף בין המטמאים טומאת מרכב, הלא התוספתא מס' כלים בבא־בתרא פ"ב אומרת: "האוכף טמא מושב, והתפוס שלו טמא מרכב". אולי מדובר באוכף המיוחד לנשים שדרכן לירכב, כששתי רגליהן נמצאות בצד אחד של הסוס, וסובר רבינו שדינו כמושב).

1 **ב. הַמִּשְׁכָּב וְהַמֶּרְכָּב - כָּל אֶחָד מֵהֶן אָב מֵאָבוֹת**
2 **הַטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה. מְטַמְּאִין אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע,**
3 **וּמְטַמְּאִין אֶת הָאָדָם בְּמַשָּׂא[7]. וּמַה בֵּין מִשְׁכָּב**
4 **לְמֶרְכָּב? שֶׁהַנּוֹגֵעַ בְּמִשְׁכָּב, אִם הָיָה אָדָם וְנָגַע**
5 **בִּבְגָדִים וּבִשְׂאָר כֵּלִים עַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמַּטְמְאָיו -**
6 **הֲרֵי זֶה טְמֵאִם[8] וַעֲשָׂאָן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה; וְהַנּוֹגֵעַ**
7 **בְּמֶרְכָּב - אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים וְלֹא כֵלִים אֲפִלּוּ בְּשָׁעַת**
8 **מַגָּעוֹ. אֲבָל הַנּוֹשֵׂא אֶת הַמִּשְׁכָּב אוֹ אֶת הַמֶּרְכָּב - הֲרֵי**
9 **זֶה מְטַמֵּא בְּגָדִים וּשְׂאָר כֵּלִים בְּשָׁעַת נְשִׂיאָתוֹ עַד**
10 **שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמַּטְמְאָיו. וּמִנַּיִן שֶׁמִּטַּמְּאַת מֶרְכָּב חֵלֶק**
11 **מַגָּעוֹ מִמַּשָּׂאוֹ וּבְמִשְׁכָּב לֹא חֵלֶק? שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר**
12 **בְּמִשְׁכָּב: וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו.**
13 **וּבְמֶרְכָּב הוּא אוֹמֵר: וְכָל הַמֶּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו**
14 **וְכָל הַנֹּגֵעַ בְּכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַּחְתָּיו יִטְמָא עַד הָעֶרֶב,**
15 **וְלֹא נֶאֱמַר בּוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו. מְלַמֵּד, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא**
16 **בְּגָדִים בְּשָׁעַת מַגָּעוֹ. וְנֶאֱמַר: וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם יְכַבֵּס**
17 **בְּגָדָיו. אֶחָד הַנּוֹשֵׂא אֶת הַמֶּרְכָּב אוֹ הַנּוֹשֵׂא מִשְׁכָּב**
18 **מְטַמֵּא בְּגָדִים בְּשָׁעַת נְשִׂיאָתוֹ. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַזָּב**
19 **וְהַזָּבָה וְהַנִּדָּה וְהַיּוֹלֶדֶת, וּמִשְׁכָּבָן וְרֶקֶן וּמֵימֵי**
20 **רַגְלֵיהֶן, וְדַם נִדָּה וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת וְזוֹבוֹ שֶׁל זָב - כָּל**
21 **אֶחָד מֵאֵלּוּ אָב. וְאָדָם שֶׁנָּגַע בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ אוֹ**
22 **נִשָּׂאן - מְטַמֵּא בְּגָדִים וּשְׂאָר כֵּלִים בְּשָׁעַת נְגִיעָתוֹ אוֹ**
23 **בְּשָׁעַת נְשִׂיאָתוֹ, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כֵלִי**
24 **חֶרֶשׂ[9]; שֶׁכָּל הַמִּטַּמֵּא אָדָם - מְטַמֵּא כְּלֵי חֶרֶשׂ[10], וְכֹל**
25 **שְׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם - אֵינוֹ מְטַמֵּא כְּלֵי חֶרֶשׂ. הִנֵּה**
26 **לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל טָמֵא שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו - הֲרֵי זֶה**
27 **מְטַמֵּא בְּגָדִים שֶׁיִּגַּע בָּהֶם[11] כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ**
28 **מִמַּטְמְאָיו, וְעוֹשֶׂה אוֹתָן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה כָּמוֹהוּ.**
29 **וּמְטַמֵּא שְׂאָר כֵּלִים כִּבְגָדִים, חוּץ מִכְּלֵי חֶרֶשׂ, שֶׁאֵינוֹ**
30 **מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כְּלֵי חֶרֶשׂ אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא**
31 **פֵּרֵשׁ. וְכָל טָמֵא שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו - הֲרֵי**
32 **הוּא עַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ כְּאַחַר שֶׁפֵּרֵשׁ, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא**
33 **בְּגָדִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וָלָד, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ**
34 **מְטַמֵּא אָדָם וְלֹא כְּלֵי חֶרֶשׂ. וּלְפִיכָךְ, הַנּוֹגֵעַ בְּמֶרְכָּבָם[12]**
35 **אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים בְּשָׁעַת מַגָּעוֹ, וְהַנּוֹשֵׂא אֶת הַמֶּרְכָּב**
36 **מְטַמֵּא בְּגָדִים בְּשָׁעַת נְשִׂיאָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

7) אע"פ שלא נגע, כגון שהרים קרש שטומאה מונחת עליו, וכן אם הניח כלי כבד על קצה הקרש מזה, ומפני כובדו עלה למעלה קצהו השני, שהטומאה עליה. ראה לקמן פ"ח ה"ב. 8) משנה, כלים שם. 9) 'תורת כהנים' פרשת מצורע פ"ב פרשתא ב הי"א: "בגד הוא מטמא ואינו מטמא לא אדם ולא כלי חרס". כלים אחרים למדו שם מהכתוב, שמיטמאים כבגדים שעל הזב. 10) זבים פ"ה מ"א. 11) ולא רק את הבגדים שהוא לבוש, ואע"פ שהנוגע הוא ראשון לטומאה, וראשון אינו מטמא כלים, גזרה התורה שיטמא "בחיבורים", פירוש, בשעה שהוא נוגע בטומאה וגופו מחבר את הטומאה ואת הכלים. 12) שלא נאמר בו "ובכס בגדיו".

37 **ג. כָּל הַכֵּלִים[13] שֶׁיִּנָּשְׂאוּ לְמַעְלָה מִן הַזָּב - הֵם**
38 **הַנִּקְרָאִין מַדָּף[14], וְהֵם כֵּלִים שֶׁהוּא נוֹגֵעַ בָּהֶם,**
39 **שֶׁהֵם רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, וְאֵינָן מְטַמְּאִין לֹא אָדָם וְלֹא**
40 **כֵּלִים אֲבָל מְטַמְּאִין אֳכָלִין וּמַשְׁקִין, כְּשְׂאָר יַלְדוֹת**
41 **הַטֻּמְאָה. וְטֻמְאַת מַדָּף מִדִּבְרֵיהֶם[15].**

13) בהלכות הקודמות, מדובר בדברים שהם תחת הזב, אפילו מאה בגדים זה על זה ושכב על העליון, כולם אב הטומאה, ובהלכה זו מדובר בדברים שהם למעלה מן הזב, בלשון התלמוד: "עליונו של זב"). מן התורה טמא רק הבגד שנגע בזב ונעשה ראשון לטומאה, ואינו מטמא את הבגדים שעליו שלא נגעו בזב עצמו. 14) זבים פ"ד מ"ו. ופירש רבינו שם מלשון "ריחו נודף". והכוונה, כמו שריח נודף מרחוק, כך גם כאן מטמא את הבגדים המרוחקים מן הזב. 15) דברי חכמים, גזירותיהם. נדה ד, ב. וסובר רבינו, שהדרשה בגמרא שם לב, ב מהכתוב (ויקרא טו, י): "וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו" היא אסמכתא, כלומר, חכמים הסמיכו גזירתם על המקרא הזה (כסף־משנה).

42 **ד. הַזָּב[16] וְהַזָּבָה וְהַנִּדָּה וְהַיּוֹלֶדֶת וְהַמְצֹרָע שְׁמָּתוֹ -**
43 **הֲרֵי הֵן מְטַמְּאִין מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב אַחַר מִיתָתָן כְּשֶׁהָיוּ**
44 **כְּשֶׁהֵן חַיִּין עַד שֶׁיְּמוֹק הַבָּשָׂר. וְטֻמְאָה זוֹ**
45 **מִדִּבְרֵיהֶם[17], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְעַלֵּף אֶחָד מֵאֵלּוּ וְיִדָּמוּ**
46 **שָׁמֵת וְהוּא עֲדַיִן לֹא מֵת. נִמְצָא מִשְׁכָּבוֹ וּמֶרְכָּבוֹ[18]**
47 **שֶׁל אַחַר מִיתָה אַב טֻמְאָה שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים. אֲבָל**
48 **נָכְרִי שֶׁמֵּת - אֵינוֹ עוֹשֶׂה מִשְׁכָּבוֹ[19], שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁהוּא חַי**
49 **אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[20], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[21].**

16) משנה, נדה סט, ב. 17) גמרא, שם. 18) שלא נגע בהם, אבל כשנגע בהם טמאים טומאת מת מן התורה. 19) פירוש, אינו מטמא משכב שאינו נוגע בו. שם. 20) ואין גוזרים גזירה לגזירה, ברייתא שם. 21) למעלה פ"ב ה"י.

50 **ה. כָּל מָקוֹם[22] שֶׁאָמְרָה שׁוֹמֵעַ טֻמְאַת מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב**
51 **- אֵינוֹ שֶׁיִּגַּע הַטָּמֵא בַּמִּשְׁכָּב אוֹ בַּמֶּרְכָּב כְּשֶׁיִּנָּשֵׂא**

עֲלֵיהֶן, אֶלָּא אֲפִלּוּ הָיוּ אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת לְמַעְלָה מִן הַכְּלִי הָעֲשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב וְנָשָׂא הַזָּב עַל הָאֲבָנִים מִלְמַעְלָה[23] - נִטְמָא הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב וְנַעֲשָׂה אַב טֻמְאָה. אֲפִלּוּ אֶלֶף מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה וְאֶבֶן עַל הָעֶלְיוֹן, וְיָשַׁב אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְמַעְלָה מִן הָאֶבֶן - נִטְמְאוּ הַכֹּל[24]. וְאֶחָד הַמִּשְׁכָּב הַנּוֹגֵעַ בָּאָרֶץ אוֹ הַמִּשְׁכָּב שֶׁל מַעְלָה אִם נָגַע בּוֹ[25] בְּשָׁעַת שְׁכִיבָתוֹ - כָּל אֶחָד מֵהֶן אַב הַטֻּמְאָה. וְכֵן אִם הָיָה אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְמַטָּה וְאֶבֶן וְאָבְלִין וּמַשְׁקִין וּכְלִים וְאָדָם עַל גַּבֵּי הָאֶבֶן זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה - כֻּלָּן טְמֵאִין[26] וְרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[27]. וְאֶחָד כְּלִי אוֹ אֹכֶל וּמַשְׁקֶה אוֹ אָדָם הַנּוֹגֵעַ בַּזָּב, אוֹ כְּלִי אוֹ אֹכֶל וּמַשְׁקֶה אוֹ אָדָם שֶׁהוּא לְמַעְלָה עַל הָאֶבֶן שֶׁעַל גַּבָּיו - הַכֹּל וְלַד טֻמְאָה, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כֵּלִים; חוּץ מִן הָאָדָם שֶׁעַל גַּבֵּי הַזָּב, שֶׁעַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מְמַטְמְּאִין מְטַמֵּא שְׁאָר כֵּלִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[28].

22) כלים פ"א מ"ג. 23) ומפני כובדן הרב, אין כובדו של הזב מורגש על המשכב. 24) טומאת זו נקראת "אבן מסמא" (שם). ופירש רבינו שם: כמו (דניאל ו, יח): והיתית אבן חדה ושמת על פום גובא (ראה 'תפארת ישראל' בהקדמתו לסדר טהרות, אות ו). 25) באבן. פיסקא זו באה ללמדנו, שלא תטעה לומר: כשם שאבן אינה חוצצת בפני הטומאה והיא חודרת לכל המשכבות שתחתיה, כך אויר אינו חוצץ וכשהזב שוכב על גבי סדין תלויה באויר למעלה מהם – נטמאו. ורבינו מוסיף וכותב "בשעת שכיבתו" להשמיענו, שהכוונה לנגיעה דרך שכיבה או ישיבה, אבל נגיעה באחד מאיבריו אינו מטמא אלא זה שנגע בו ונעשה ראשון. 26) זבים פ"ה מ"ב: כל הנישא על גבי הזב – טמא. 27) כדין עליונו של זב. (ראה למעלה ה"ג, וראה 'תוספות יום־טוב' זבים פ"ה מ"ב, שמקיים את הגירסה: "מלמעלן, מטמאים אחד ופוסלים אחד". פירוש, אלה שהיו למעלה מן הזב מטמאים אוכלין ועושים אותם שני, והם פוסלים את התרומה שנעשית שלישי). 28) למעלה ה"ב.

ו. הָאָבְלִים וְהַמַּשְׁקִין וְהַכֵּלִים שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִים לֹא לְמִשְׁכָּב וְלֹא לְמוֹשָׁב וְלֹא לְמֶרְכָּב שֶׁהָיוּ לְמַטָּה, וְיָשַׁב הַזָּב וְכִיּוֹצֵא בּוֹ[29] עֲלֵיהֶם לְמַעְלָה וְלֹא נָגְעוּ בָּהֶן - כֻּלָּן טְהוֹרִין[30]. אֲבָל אִם הָיָה הָאָדָם לְמַטָּה וְהַזָּב לְמַעְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ בּוֹ - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִשּׁוּם נוֹשֵׂא זָב[31], כְּכָל נוֹשֵׂא דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא, שֶׁהַנּוֹשֵׂא טָמֵא. וְכֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[32]. הוּא לְמַדְתָּ, שֶׁכָּל שֶׁיִּהְיֶה לְמַעְלָה מִן הַזָּב - טָמֵא. בֵּין אָדָם, בֵּין כֵּלִים הָעֲשׂוּיִין לְמִשְׁכָּב וּלְמוֹשָׁב וּלְמֶרְכָּב בֵּין שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים, בֵּין אָבָלִים בֵּין מַשְׁקִין. הַכֹּל רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְכֹל שֶׁיִּהְיֶה לְמַטָּה מִן הַזָּב וְלֹא יִגַּע בּוֹ - טָהוֹר, חוּץ מִן הָאָדָם אוֹ כְּלִי הָעֲשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב אוֹ לְמֶרְכָּב; אֶלָּא שֶׁהָאָדָם רִאשׁוֹן, וְהַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִים לְמוֹשָׁב אוֹ לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב שֶׁהָיוּ לְמַטָּה מִן הַזָּב וְנָשָׂא עֲשׂוּיִים לֹא לְמִשְׁכָּב וְלֹא לְמוֹשָׁב וְלֹא לְמֶרְכָּב שֶׁהָיוּ לְמַטָּה, וְיָשַׁב הַזָּב עַל גַּבֵּיהֶם מִלְמַעְלָה[23] - נִטְמָא הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב וְנַעֲשָׂה אַב טֻמְאָה. אֲפִלּוּ אֶלֶף מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה וְאֶבֶן עַל הָעֶלְיוֹן, וְיָשַׁב אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְמַעְלָה מִן הָאֶבֶן - נִטְמְאוּ הַכֹּל[24]. וְאֶחָד הַמִּשְׁכָּב הַנּוֹגֵעַ בָּאָרֶץ אוֹ הַמִּשְׁכָּב שֶׁל מַעְלָה אִם נָגַע בּוֹ[25] בְּשָׁעַת שְׁכִיבָתוֹ - כָּל אֶחָד מֵהֶן אַב הַטֻּמְאָה. וְכֵן אִם הָיָה אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְמַטָּה וְאֶבֶן וְאָבְלִין וּמַשְׁקִין וּכְלִים וְאָדָם עַל גַּבֵּי הָאֶבֶן זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה - כֻּלָּן טְמֵאִין[26] וְרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[27]. וְאֶחָד כְּלִי אוֹ אֹכֶל וּמַשְׁקֶה אוֹ אָדָם הַנּוֹגֵעַ בַּזָּב, אוֹ כְּלִי אוֹ אֹכֶל וּמַשְׁקֶה אוֹ אָדָם שֶׁהוּא לְמַעְלָה עַל הָאֶבֶן שֶׁעַל גַּבָּיו - הַכֹּל וְלַד טֻמְאָה, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כֵּלִים; חוּץ מִן הָאָדָם שֶׁעַל גַּבֵּי הַזָּב, שֶׁעַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מְמַטְמְּאִין מְטַמֵּא שְׁאָר כֵּלִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[28].

ו. הָאָבְלִים וְהַמַּשְׁקִין וְהַכֵּלִים שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִים לֹא לְמִשְׁכָּב וְלֹא לְמוֹשָׁב וְלֹא לְמֶרְכָּב שֶׁהָיוּ לְמַטָּה, וְיָשַׁב הַזָּב וְכִיּוֹצֵא בּוֹ[29] עֲלֵיהֶם לְמַעְלָה וְלֹא נָגְעוּ בָּהֶן - כֻּלָּן טְהוֹרִין[30]. אֲבָל אִם הָיָה הָאָדָם לְמַטָּה וְהַזָּב לְמַעְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ בּוֹ - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִשּׁוּם נוֹשֵׂא זָב[31], כְּכָל נוֹשֵׂא דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא, שֶׁהַנּוֹשֵׂא טָמֵא. וְכֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[32]. הוּא לְמַדְתָּ, שֶׁכָּל שֶׁיִּהְיֶה לְמַעְלָה מִן הַזָּב - טָמֵא. בֵּין אָדָם, בֵּין כֵּלִים הָעֲשׂוּיִין לְמִשְׁכָּב וּלְמוֹשָׁב וּלְמֶרְכָּב בֵּין שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים, בֵּין אָבָלִים בֵּין מַשְׁקִין. הַכֹּל רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְכֹל שֶׁיִּהְיֶה לְמַטָּה מִן הַזָּב וְלֹא יִגַּע בּוֹ - טָהוֹר, חוּץ מִן הָאָדָם אוֹ כְּלִי הָעֲשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב אוֹ לְמֶרְכָּב; אֶלָּא שֶׁהָאָדָם רִאשׁוֹן, וְהַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִים לְמוֹשָׁב אוֹ לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב שֶׁהָיוּ לְמַטָּה מִן הַזָּב וְנָשָׂא עֲשׂוּיִים לֹא לְמִשְׁכָּב וְלֹא לְמוֹשָׁב וְלֹא לְמֶרְכָּב שֶׁהָיוּ לְמַטָּה, וְיָשַׁב הַזָּב עַל גַּבֵּיהֶם מִלְמַעְלָה[23] - נִטְמָא הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב וְנַעֲשָׂה אַב טֻמְאָה. אֲפִלּוּ אֶלֶף מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה וְאֶבֶן עַל הָעֶלְיוֹן, וְיָשַׁב אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְמַעְלָה מִן הָאֶבֶן - נִטְמְאוּ הַכֹּל[24]. וְאֶחָד הַמִּשְׁכָּב הַנּוֹגֵעַ בָּאָרֶץ אוֹ הַמִּשְׁכָּב שֶׁל מַעְלָה אִם נָגַע בּוֹ[25] בְּשָׁעַת שְׁכִיבָתוֹ - כָּל אֶחָד מֵהֶן אַב הַטֻּמְאָה. וְכֵן אִם הָיָה אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְמַטָּה וְאֶבֶן וְאָבְלִין וּמַשְׁקִין וּכְלִים וְאָדָם עַל גַּבֵּי הָאֶבֶן זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה - כֻּלָּן טְמֵאִין[26] וְרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[27]. וְאֶחָד כְּלִי אוֹ אֹכֶל וּמַשְׁקֶה אוֹ אָדָם הַנּוֹגֵעַ בַּזָּב, אוֹ כְּלִי אוֹ אֹכֶל וּמַשְׁקֶה אוֹ אָדָם שֶׁהוּא לְמַעְלָה עַל הָאֶבֶן שֶׁעַל גַּבָּיו - הַכֹּל וְלַד טֻמְאָה, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כֵּלִים; חוּץ מִן הָאָדָם שֶׁעַל גַּבֵּי הַזָּב, שֶׁעַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מְמַטְמְּאִין מְטַמֵּא שְׁאָר כֵּלִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[28].

יום ב' י"ד סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר שבחמישה דברים הזב מטמא מרכב משכב ומושב, וכיצד. שמרכב ומושב מטמאים את האדם בשבעה דברים, וכיצד. זב שדרס על כלי שלא נעשה למרכב משכב ומושב.

א. הַזָּב[2] מְטַמֵּא אֶת הַמִּשְׁכָּב וְהַמּוֹשָׁב וְהַמֶּרְכָּב בְּחָמֵשׁ דְּרָכִים: עוֹמֵד, יוֹשֵׁב, שׁוֹכֵב, נִתְלָה וְנִשְׂעָן[3]. כֵּיצַד? כְּלִי הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב אוֹ לְמֶרְכָּב, אֲפִלּוּ הָיָה תַּחַת הָאֶבֶן, אִם עָמַד אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי מִשְׁכָּב עַל הָאֶבֶן אוֹ יָשַׁב עָלֶיהָ אוֹ שָׁכַב אוֹ נִשְׂעַן עָלֶיהָ אוֹ נִתְלָה בָּהּ, הוֹאִיל וְנִתְנַשָּׂא עַל הַכְּלִי הַזֶּה מִכָּל מָקוֹם - נִטְמָא וְנַעֲשָׂה אַב טֻמְאָה. וְכָל אֶחָד מֵהֲחֲמִשָּׁה דְּרָכִים אֵלּוּ הוּא הַנִּקְרָא מִדְרָס[4] בְּכָל מָקוֹם.

2) משנה זבים פרק ב ד. ושם שנינו משכב בלבד, ורבינו הוסיף מושב ומרכב. בנוגע למושב השמיענו למעלה בפרק ו הלכה א, שדינו כמשכב. וכאן משמיענו רבינו שגם מרכב מטמא בחמש דרכים אלו, מפני שגם במרכב כתוב "יטמא" מיותר, שהרי כתוב שם אחר כך "יטמא". ולמה השמיטה המשנה את המרכב? מפני שבה המדובר "לטמא אדם לטמא בגדים" ומרכב אינו מטמא בגדי הנוגע בו. אבל רבינו השמיט את המלים "לטמא בגדים" ולפיכך מנה גם מרכב. 3) בתורת כהנים פרשת זבים פרק ב הלכה ז שנינו: אין לי אלא בזמן ששכב על המשכב וישב על המושב, שכב על המושב וישב על המשכב, עמד, נשען ונתלה מנין? תלמוד לומר "יטמא יטמא" - ריבה. 4) רבינו בפירושו על המשנה אומר: והשם הכולל לאלה החמשה פנים הוא: מדרס.

ב. וְכֵן הַמִּשְׁכָּב וְהַמֶּרְכָּב[5] מְטַמְּאִין אֶת הָאָדָם בְּשִׁבְעָה דְּרָכִים: בַּחֲמִשָּׁה דְּרָכִים אֵלּוּ שָׁמָּנִינוּ, וּבְמַגָּע וּבְמַשָּׂא. כֵּיצַד? מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב שְׁדָרַס[6] עָלָיו הַזָּב וְנִטְמָא בִּמְדָרְסוֹ - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ אוֹ הַנּוֹשֵׂאוֹ טָמֵא. וְכֵן הַיּוֹשֵׁב עָלָיו אוֹ הָעוֹמֵד אוֹ הַשּׁוֹכֵב אוֹ הַנִּתְלֶה אוֹ הַנִּשְׂעָן, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה אֶבֶן מַבְדֶּלֶת בֵּין הַטָּהוֹר וּבֵין הַמִּדְרָס - הֲרֵי זֶה נִטְמָא. שְׁנֶאֱמַר: וְהַיּשֵׁב עַל הַכְּלִי אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו הַזָּב. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁמָּקוֹם שֶׁהַזָּב יוֹשֵׁב וּמְטַמֵּא[7], אִם יָשַׁב שָׁם הַטָּהוֹר - נִטְמָא[8]. מָה הַזָּב מְטַמֵּא מֶרְכָּב וּמוֹשָׁב שֶׁתַּחַת רִאשׁוֹן, וְהַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִים לְמוֹשָׁב אוֹ לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב שֶׁהָיוּ לְמַטָּה מִן הַזָּב וְנָשָׂא עֲשׂוּיִים לֹא לְמִשְׁכָּב וְלֹא לְמוֹשָׁב וְלֹא לְמֶרְכָּב שֶׁהָיוּ לְמַטָּה, וְיָשַׁב הַזָּב עַל גַּבֵּיהֶם מִלְמַעְלָה[23] - נִטְמָא הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב וְנַעֲשָׂה אַב טֻמְאָה. אֲפִלּוּ אֶלֶף מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה וְאֶבֶן עַל הָעֶלְיוֹן, וְיָשַׁב אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְמַעְלָה מִן הָאֶבֶן - נִטְמְאוּ הַכֹּל[24]. וְאֶחָד הַמִּשְׁכָּב הַנּוֹגֵעַ בָּאָרֶץ אוֹ הַמִּשְׁכָּב שֶׁל מַעְלָה אִם נָגַע בּוֹ[25] בְּשָׁעַת שְׁכִיבָתוֹ - כָּל אֶחָד מֵהֶן אַב הַטֻּמְאָה. וְכֵן אִם הָיָה אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְמַטָּה וְאֶבֶן וְאָבְלִין וּמַשְׁקִין וּכְלִים וְאָדָם עַל גַּבֵּי הָאֶבֶן זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה - כֻּלָּן טְמֵאִין[26] וְרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[27]. וְאֶחָד כְּלִי אוֹ אֹכֶל וּמַשְׁקֶה אוֹ אָדָם הַנּוֹגֵעַ בַּזָּב, אוֹ כְּלִי אוֹ אֹכֶל וּמַשְׁקֶה אוֹ אָדָם שֶׁהוּא לְמַעְלָה עַל הָאֶבֶן שֶׁעַל גַּבָּיו - הַכֹּל וְלַד טֻמְאָה, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כֵּלִים; חוּץ מִן הָאָדָם שֶׁעַל גַּבֵּי הַזָּב, שֶׁעַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מְמַטְמְּאִין מְטַמֵּא שְׁאָר כֵּלִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[28].

ו. הָאָבְלִים וְהַמַּשְׁקִין וְהַכֵּלִים שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִים לֹא לְמִשְׁכָּב וְלֹא לְמוֹשָׁב וְלֹא לְמֶרְכָּב שֶׁהָיוּ לְמַטָּה, וְיָשַׁב הַזָּב וְכִיּוֹצֵא בּוֹ[29] עֲלֵיהֶם לְמַעְלָה וְלֹא נָגְעוּ בָּהֶן - כֻּלָּן טְהוֹרִין[30]. אֲבָל אִם הָיָה הָאָדָם לְמַטָּה וְהַזָּב לְמַעְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ בּוֹ - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִשּׁוּם נוֹשֵׂא זָב[31], כְּכָל נוֹשֵׂא דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא, שֶׁהַנּוֹשֵׂא טָמֵא. וְכֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[32]. הוּא לְמַדְתָּ, שֶׁכָּל שֶׁיִּהְיֶה לְמַעְלָה מִן הַזָּב - טָמֵא. בֵּין אָדָם, בֵּין כֵּלִים הָעֲשׂוּיִין לְמִשְׁכָּב וּלְמוֹשָׁב וּלְמֶרְכָּב בֵּין שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים, בֵּין אָבָלִים בֵּין מַשְׁקִין. הַכֹּל רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְכֹל שֶׁיִּהְיֶה לְמַטָּה מִן הַזָּב וְלֹא יִגַּע בּוֹ - טָהוֹר, חוּץ מִן הָאָדָם אוֹ כְּלִי הָעֲשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב אוֹ לְמֶרְכָּב; אֶלָּא שֶׁהָאָדָם

1 הָאֶבֶן, אַף הַטָּהוֹר מִתְטַמֵּא מִן הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב
2 שֶׁהוּא מִתַּחַת הָאֶבֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַזָּב שָׁם[9] עַל
3 הַמִּשְׁכָּב. וְאָדָם זֶה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַמִּדְרָס מִטַּמֵּא
4 בְּגָדִים כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

5) גם כאן הוסיף רבינו מרכב, שאינו במשנה. 6) "דרס" הוא שם כולל לחמש הדרכים שנמנו בהלכה א. 7) את הכלי שישב, ששכב או שרכב עליו. 8) תורת כהנים שם פרק ג הלכה א. נראה לרבינו, שזו אינה דרשה גמורה לדונה כאילו נכתב בפירוש, אלא תורה שבעל פה היא ולפיכך מגדירה "מפי השמועה". 9) שלא תטעה לומר, שאינו מטמא אלא כל זמן שהזב דורס עליו (תורת כהנים שם).

5 ג. אֵין הַזָּב מְטַמֵּא אֶת הַמִּשְׁכָּב עַד שֶׁיִּנָּשֵׂא רֻבּוֹ[10] עַל
6 הַמִּשְׁכָּב אוֹ עַל הַמּוֹשָׁב אוֹ עַל הַמֶּרְכָּב. וְכֵן הַטָּהוֹר
7 שֶׁדָּרַס עַל מִדְרַס הַזָּב אֵינוֹ מִתְטַמֵּא מֵחֲמַת הַמִּדְרָס
8 עַד שֶׁיִּנָּשֵׂא רֻבּוֹ עָלָיו. אֲבָל אִם נִשָּׂא מְעוּטוֹ[11], הוֹאִיל
9 וְלֹא נָגַע[12] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. כֵּיצַד? מִקְצָת טָמֵא עַל
10 הַמִּשְׁכָּב[13] וּמִקְצָת הַטָּהוֹר עַל אוֹתוֹ מִשְׁכָּב[14] -
11 הַמִּשְׁכָּב טָהוֹר, וְהַטָּהוֹר שֶׁנִּשָּׂא מִקְצָתוֹ עָלָיו טָהוֹרִין.
12 הַטָּמֵא שֶׁנִּשָּׂא רֻבּוֹ עַל מִקְצָת הַמִּשְׁכָּב[15] אוֹ הַמֶּרְכָּב
13 - נִטְמָא הַמִּשְׁכָּב כֻּלּוֹ אוֹ הַמֶּרְכָּב כֻּלּוֹ. וְכֵן הַטָּהוֹר
14 שֶׁנִּשָּׂא רֻבּוֹ עַל מִקְצָת הַמִּדְרָס - נִטְמָא, וְאַף עַל פִּי
15 שֶׁלֹּא נִשָּׂא אֶלָּא מִקְצָת הַמּוֹשָׁב[16].

10) רוב גופו. 11) מיעוט הגוף של הטמא או של הטהור. 12) כלומר, אם לא נגע כגון שאבן מפסיקה בין הזב בין המשכב או בין הטהור ובין המשכב. 13) שאבן מפסיקה בינו לבין הזב. 14) על משכב שכזה שלא נגע בו הזב. ולא התכוון לומר על אותו משכב עצמו שמיעוט הזב נישא עליו, שהרי אפילו אם רובו של הטהור נישא עליו - טהור. 15) המשנה שם מסיימת: נמצאת טומאה נכנסת לו ויוצאת ממנו (לטמא אחרים) במיעוטו. 16) חסר: על.

16 ד. זָב שֶׁהָיָה מֻטָּל עַל חֲמִשָּׁה סַפְסָלִין שֶׁהֵן מֻנָּחִין
17 לְאָרְכָּן[17] - טְמֵאִים, שֶׁהֲרֵי נִשָּׂא רֻבּוֹ עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן[18].
18 הָיוּ מֻנָּחִין לְרָחְבָּן[19] - טְהוֹרִין, שֶׁהֲרֵי לֹא נִשָּׂא רֻבּוֹ עַל
19 כָּל אֶחָד מֵהֶן[20]. וְאִם יָשַׁן עֲלֵיהֶם - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ
20 טְמֵאִים, שֶׁמָּא נִתְהַפֵּךְ[21] עֲלֵיהֶם וְנִמְצָא רֻבּוֹ עַל כָּל
21 אֶחָד. הָיָה מֻטָּל עַל שִׁשָּׁה כֵּלִים הָעֲשׂוּיִים לְמִשְׁכָּב,
22 שְׁתֵּי יָדָיו עַל שְׁנַיִם, וּשְׁתֵּי רַגְלָיו עַל שְׁנַיִם, וְרֹאשׁוֹ עַל
23 אֶחָד, וְגוּפוֹ עַל אֶחָד - אֵין טָמֵא מִשּׁוּם מִשְׁכָּב[22] אֶלָּא
24 זֶה שֶׁתַּחַת גּוּפוֹ, שֶׁהֲרֵי נִשָּׂא רֻבּוֹ עָלָיו. עָמַד עַל שְׁנֵי
25 מִשְׁכָּבוֹת, רַגְלוֹ אַחַת עַל אֶחָד וְרַגְלוֹ שְׁנִיָּה עַל הַשֵּׁנִי -
26 שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין[23].

17) והוא שוכב לרוחבן. 18) שהרי כל ספסל תומך כל רוחב גופו. 19) והוא שוכב לאורכן. 20) אם רוחב גופו תופס את רוחבם של כל הספסלים, הרי רק חלק החמישי מגופו מונח על כל ספסל. 21) ואף על פי שפסק בפרק י"ח מאבות הטומאות הלכה י"ד, שכל הטומאות כשעת מציאתן, כאן אין אומרים כן, מפני שדרכו של ישן להתהפך והמלה "שמא" נמשכת לסופה של הפיסקא: "ונמצא רובו על כל אחד". 22) אבל מיטמאים משום מגע הזב ונעשו ראשון לטומאה וזה שתחת גופו מטמא משום משכב ונעשה אב הטומאה. 23) שם שנינו: "עומד על שני כיסאות, רבי שמעון אומר, אם רחוקין זה מזה - טהורים". ורבינו בפירושו שם כתב: ואין הלכה כרבי שמעון וכן פסק כאן "טמאים" סתם ומשמע בין קרובים ובין רחוקים.

27 ה. הָיָה יוֹשֵׁב עַל גַּבֵּי הַמִּטָּה וְאַרְבָּעָה מִשְׁכָּבוֹת תַּחַת
28 אַרְבַּע רַגְלֵי הַמִּטָּה - כֻּלָּן טְמֵאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ
29 יְכוֹלָה לַעֲמֹד עַל שָׁלֹשׁ[24].

24) ולפיכך כל רגל המיטה נושאת את כל גופו של הזב. פסק כחכמים נגד דעת רבי שמעון. דין זה דומה לדין עומד על שני משכבות רחוקים זה מזה שבסוף ההלכה הקודמת. ונראה שעל דעת חכמים כאן הסתמך רבינו והכריע נגד דעת רבי שמעון בהלכה הקודמת. ומסולקת בזה השגת הראב"ד שם.

30 ו. הָיָה רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה[25] וְאַרְבָּעָה מִשְׁכָּבוֹת תַּחַת
31 אַרְבַּע רַגְלֶיהָ - כֻּלָּן טְהוֹרוֹת. מִפְּנֵי שֶׁהַבְּהֵמָה יְכוֹלָה
32 לַעֲמֹד עַל שָׁלֹשׁ, וְנִמְצֵאת הָרְבִיעִית מְסַיַּעַ, וּמְסַיַּעַ
33 אֵין בּוֹ מַמָּשׁ[26]; וְהוֹאִיל וְכָל אַחַת רְאוּיָה לִהְיוֹת
34 מְסַיַּעַ וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים[27] אֵי זוֹ יָד וְאֵי זוֹ רֶגֶל הִיא
35 שֶׁלֹּא הָיְתָה נִשְׁעֶנֶת עָלֶיהָ - הֲרֵי לֹא הֶחְזִקָה טֻמְאָה
36 בְּאַחַת מֵהֶן, וּלְפִיכָךְ כֻּלָּן טְהוֹרוֹת[28]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה
37 מִשְׁכָּב אֶחָד תַּחַת שְׁתֵּי יְדֵי הַבְּהֵמָה אוֹ תַּחַת שְׁתֵּי
38 רַגְלֶיהָ אוֹ תַּחַת יָדָהּ וְרַגְלָהּ - הֲרֵי זֶה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי
39 וַדַּאי נִשָּׂא הַזָּב עַל מִשְׁכָּב זֶה, שֶׁאֵין הַבְּהֵמָה יְכוֹלָה
40 לַעֲמֹד עַל שְׁתַּיִם.

25) בין סוס ובין חמור. ולא כדעת רבי יוסי שמחלק בין סוס לחמור. 26) וכל רגל נידונה כמסייע. ואין זה דומה לזב ישן על חמשה ספסלים שבהלכה ד. נימוק זה אמרו במסכת שבת צג, א. 27) מלשונו משמע שאנו מטהרים מפני הספק, אולם בגמרא שם דחה את נימוק הספק ופירשו משום מסייע. וצריך עיון. 28) אילמלי הוחזקה טומאה היינו מטמאים כולם מפני הספק או מפני התערובת, אבל כאן אף אחת אינה מטמאה, מפני שכולן הן מסייע בלבד. [מסגנונו של רבינו אפשר להבין, שיש כאן שני נימוקים, אבל נראים הדברים, שהסתמך בעיקר על הנימוק שכל רגל היא מסייע שאין בו ממש].

41 ז. יָשַׁב הַטָּמֵא עַל קוֹרַת בֵּית הַבַּד[29] - כָּל הַכֵּלִים
42 שֶׁבָּעֲקָלָ[30] טְמֵאִים, שֶׁהֲרֵי הֵם רְצוּצִים תַּחַת הַקּוֹרָה[31].
43 אֲבָל אִם יָשַׁב עַל מַכְבֵּשׁ[32] שֶׁל כּוּבֵּס - הֲרֵי הַכֵּלִים
44 שֶׁתַּחַת לוּחַ הַמַּכְבֵּשׁ[33] טְהוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָפוּי,
45 וְנִמְצֵאת מִשְׁעֶנֶת הַמַּכְבֵּשׁ עַל רַגְלָיו[34], לֹא עַל הַכֵּלִים
46 שֶׁתַּחְתָּיו; שֶׁאִם יִרְצֶה אָדָם לְהַכְנִיס סַכִּין וְכַיּוֹצֵא בָּהּ
47 בֵּין הַכֵּלִים שֶׁתַּחַת הַמַּכְבֵּשׁ וּבֵין הַמַּכְבֵּשׁ - מַכְנִיס,
48 אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קָשׁוּר.

29) מעבדה לסחיטת שמן מזיתים או מגרעינים שמנים על ידי לחץ של קורה כבידה. 30) סל של נצרים קלוע כעין שבכה שמניחים בו הזיתים העומדים לסחיטה. ויש מפרשים שנותנים בו את פסולת הזיתים, אחר שהוציאו מהם מיטב שמנם ועל ידי לחיצת הקורה נפלט קצת שמן. 31) והזב נישא עליהם. 32) שנותן הכובס על הבגדים, כדי ליישר את קמטיהם. 33) הכסף משנה מפרש, שהכובס מניח לוח על הבגדים והמכבש עליו. והמדובר כאן, כשהזב לא ישב על הלוח אלא על קצה המכבש שלא כנגד הבגדים. והלוח עצמו אינו מהודק ביותר לבגדים. 34) רגלי המכבש.

1 **ח. זָב שֶׁדָּרַס[35] עַל כְּלִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב**
2 **אוֹ לְמֶרְכָּב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רָאוּי לְמִשְׁכָּב, הוֹאִיל וְלֹא**
3 **נָגַע בּוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִים לוֹ: עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה**
4 **מְלַאכְתֵּנוּ בִּכְלִי זֶה. כֵּיצַד? כָּפָה סְאָה[36] וְיָשַׁב עָלֶיהָ,**
5 **כָּפָה עֲרֵבָה[37] וְיָשַׁב עָלֶיהָ, אוֹ שֶׁיָּשַׁב עַל פָּרְכֶּת אוֹ עַל**
6 **קֶלַע[38] שֶׁל סְפִינָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים.**
7 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו - הַמְיֻחָד לִישִׁיבָה, לֹא**
8 **שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה מְלַאכְתֵּנוּ, מִפְּנֵי שֶׁכְּלִי זֶה**
9 **לֹא נַעֲשָׂה לִישִׁיבָה. הָיָה הַכְּלִי מְשַׁמֵּשׁ לִישִׁיבָה עִם**
10 **מְלַאכְתּוֹ שֶׁעוֹשֶׂה לָהּ - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. כְּגוֹן**
11 **הָרְרִידִד[39] וְהֶחָלוּק[40] וְהַטַּלִּית[41] וְהַתַּרְמָל[42] וְהַחֲמֹת[43], אַף**
12 **עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן לֹא נַעֲשָׂה מִתְּחִלָּה לְמִשְׁכָּב - הֲרֵי**
13 **הוּא מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַמִּשְׁכָּב עִם מְלַאכְתּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
14 **בְּאֵלּוּ. וּכְהִלְכוֹת כֵּלִים[44] אֲבָאֵר כָּל הַכֵּלִים הַמִּטַּמְּאִין**
15 **בְּמִדְרָס וְכֵלִים שֶׁאֵין מִטַּמְּאִין בְּמִדְרָס. וְאֵי זֶה כְּלִי רָאוּי**
16 **לִישִׁיבָה, וְאֵי זֶה רָאוּי לִשְׁכִּיבָה, וְאֵי זֶה רָאוּי לִרְכִיבָה.**

35) ולא נגע. ראה למעלה פרק ו הלכה ו. כאן הוסיף ביאור והדגשה, שאפילו דבר הראוי למשכב אם לא נעשה לשם כך אינו מטמא משום משכב. 36) כלי מיוחד למדוד בו תבואה וקטניות. 37) עשוייה ללוש בה בצק. 38) מפרש. 39) בגד דק. "וירקעו את פחי הזהב" (שמות לט, ג) מתרגם אונקלוס "ורדידו". ובהלכות סנהדרין פרק כ"ג הלכה ג כותב רבינו: מעשה באחד שהעביר נוצה של עוף מעל רדיד הדיין. ויש מפרשים צעיף של אשה מלשון נשאו את רדידי (שיר השירים ה, ז). ואם נקבל פירוש זה, יהיה המדובר בצעיף גדול העוטף גם חלק מהגוף. 40) בגד עם שרוולים. 41) כמו טליתות של מצוה שלנו. 42) ילקוט גדול מחזיק חמשה קבים (הקב אחד משישה בסאה) והרועה נותן שם חפציו ולפעמים הוא שוכב עליו. 43) ילקוט מחזיק שבעה קבים. 44) מפרק כב ואילך.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר אם הסיטה הטומאה את האדם וחומר בהיסט הזב ממגעו, ודין זב שהכניס ידו לאויר כלי חרס, ואם היה קנה אחוז בקמטו והסיט, אם היה הקנה בקמטו של טהור והסיט, הזב בכף מאזנים וכלי משכב ומושב בכף שנייה, הזב והטהור שישבו על הספסל או עלו באילן או שהגיפו שניהם הדלת, ודין העלו זה את זה מהבור או שהיו מפשילים בחבלים, וטהור שהיכה זב או איפכא, זב שנישא מקצתו על הטהור או בהיפך.

17 **א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2] בְּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה, שֶׁאִם הֵסִיט[3] הָאָדָם**
18 **אֶת הַטֻּמְאָה שֶׁהִיא מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא - נְטִמְּאָה מְשׁוּם**
19 **נוֹשֵׂא; אֲבָל אִם הֵסִיטָה הַטֻּמְאָה אֶת הָאָדָם - לֹא**
20 **נִטְמָא[4].**

2) בהלכות טומאת מת פ"א ה"ו. 3) הזיז ממקומו. 4) בכל הטומאות חוץ לזב וחבריו. ראה הלכה ב.

21 **ב. אֵין בְּכָל אֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת כֻּלָּן טֻמְאָה, שֶׁאִם תָּסִיט**
22 **אֶת הָאָדָם הַטָּהוֹר אוֹ אֶת הַכְּלִי הַטָּהוֹר תִּטַּמֵּא אוֹתָן,**
23 **אֶלָּא הַזָּב אוֹ חֲבֵרָיו[5] בִּלְבַד. וְזוֹ הִיא הַטֻּמְאָה הַיְתֵרָה**
24 **בַּזָּב שֶׁלֹּא מָצִינוּ כְּמוֹתָהּ בְּכָל הַתּוֹרָה[6], שֶׁאִם הֵסִיט**
25 **אֶת הַטָּהוֹרִין - טְמֵאִין. כֵּיצַד? הָיְתָה קוֹרָה מֻטֶּלֶת**
26 **עַל רֹאשׁ הַגֶּדֶר, וְאָדָם טָהוֹר אוֹ כֵלִים, אֲפִלּוּ כְּלֵי**
27 **חֶרֶס[7], עַל קְצָתָהּ, וְהֵנִיד הַזָּב אֶת הַקָּצֶה הַשֵּׁנִי, הוֹאִיל**
28 **וְנִתְנַדְנְדוּ מֵחֲמַת הַזָּב - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנָּגַע בָּהֶן**
29 **וּטְמֵאִין וְנַעֲשׂוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה דִּין תּוֹרָה. וְאֵין צָרִיךְ**
30 **לוֹמַר, שֶׁאִם נָשָׂא הַזָּב אֶת הָאָדָם אוֹ אֶת הַכֵּלִים -**
31 **שֶׁטְּמֵאִין. וְאֶחָד זָב וְזָבָה נִדָּה וְיוֹלֶדֶת בְּכָל הַדְּבָרִים**
32 **הָאֲלּוּ. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁהָאָדָם הַטָּהוֹר שֶׁהֵסִיט אֶת הַזָּב**
33 **- נִטְמָא מְשׁוּם נוֹשֵׂא זָב; וְהַזָּב שֶׁהֵסִיט אֶת הַטָּהוֹר,**
34 **בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, אֲפִלּוּ כְּלֵי חֶרֶס - טְמֵאִין, מִפְּנֵי**
35 **שֶׁהַנְּדַת הַזָּב לַאֲחֵרִים כְּאִלּוּ נָגַע בָּהֶן[8].**

5) זבה, נדה ויולדת מן התורה. וגוי וגויה מדרבנן. שבת פג, א. 6) שם: "שלא מצינו לו חבר בכל התורה". 7) שאינו מטמא בנגיעה בדפנו החיצון, אלא בנגיעה בתוכו באוירו, אע"פ שלא נגע בדופנו כלל. ב'תורת כהנים' פרשת זבים פרק ד פרשתא ג ה"ב, שנינו: מאחר שלמדנו שאין מטמאים אותו (את כלי חרס) אלא מאוירו, מה תלמוד לומר (ויקרא טו, יב): "וכלי חרס אשר יגע בו הזב ישבר"? מגע שהוא ככולו, הוי אומר זה היסטו. והטעם, שכל הכלי, לרבות תוכו, זז ממקומו. 8) כלומר, אע"פ שהסיטו בלי נגיעה, דינו כאילו נגע והסיט ומטמא כנושא.

36 **ג. חֹמֶר בְּהֶסֵּט הַזָּב מִמַּגָּעוֹ: שֶׁאִם נָגַע בִּכְלֵי חֶרֶס**
37 **הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל[9] - טָהוֹר[10], וְאִם הֵסִיטוֹ - טְמֵאָהוּ.**
38 **וְכֵן כְּלֵי חֶרֶס שֶׁהוּא נָבוּב[11] כְּכַדּוּר וַעֲדַיִן לֹא נַעֲשָׂה**
39 **לוֹ פֶּה, כְּמוֹ אִלְפָּסִין אִירָנִיּוֹת[12], אִם הֵסִיטָן הַזָּב -**
40 **טְמֵאִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוֹרִין בְּאֹהֶל הַמֵּת, שֶׁהֲרֵי**
41 **הֵן כִּכְלֵי חֶרֶס הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל שֶׁפְּתִחוּ סָתוּם. וְכֵן**
42 **מַחַט שֶׁהָיְתָה בְּלוּעָה[13] בְּתוֹךְ הָעֵץ וְטַבַּעַת הַבְּלוּעָה**
43 **בְּתוֹךְ הַלְּבֵנָה, וְהֵסִיט הַזָּב אֶת הָעֵץ אוֹ הַלְּבֵנָה -**
44 **נִטְמְאוּ הַכֵּלִים הַבְּלוּעִים שֶׁבְּתוֹכָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
45 **בָּזֶה.**

9) כיסוי מצומד, ואין בו מקום פתוח לאויר. 10) שם. 11) חלול באמצעו. 12) עדיות פ"ב מ"ה: "שהן טהורות באוהל המת, ומטמאות במשא הזב". ופירש שם רבינו: מחבתות כפולות, וכך הן נעשות: עושים כדור חלול מטיט, ואחרי שריפתו חותכים אותו באמצעו ומתחלק לשתי מחבתות. והמדובר כאן לפני שנחתכו ואינן פתוחות לאויר.

13) כלים פ"ט מ"ו. הכסף־משנה מעיר, שאלה טמאים גם באוהל המת, ורק בלוע בגוף חי בלבד אינו מיטמא, ואם־כן אין דינו דומה לדין אלפסין אירניות.

1 **ד. זָב שֶׁהִכְנִיס יָדוֹ[14] אוֹ רַגְלוֹ לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס,**
2 **הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בּוֹ מִתּוֹכוֹ וְלֹא הֵנִידוֹ - הֲרֵי זֶה**
3 **טָהוֹר; שֶׁאֵין הַנִּדָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מְטַמְּאִין לְאֲוִירִים.**

14) הכסף־משנה מציין מקור דין זה בשבת פב, ב: "נדה אינה מטמאה לאיברים" (ראה הלכות אבות הטומאות פ"ו ה"ג, והשגת הראב"ד כאן).

4 **ה. זָב[15] שֶׁהָיָה קָנֶה אָחוּז בְּתוֹךְ קֶמְטוֹ[16], וְהֵסִיט**
5 **וְהוֹצִיא בְּקָצֵהּ הַקָּנֶה אָדָם אוֹ כְּלִי - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין.**
6 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַזָּב וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמָּיִם.**
7 **מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהַכָּתוּב הַזֶּה מְדַבֵּר בְּהֶסֵּט**
8 **הַזָּב[17], וְהוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן נְגִיעָה[18] לוֹמַר: מַה נְּגִיעָה -**
9 **בְּיָדָיו וְהַדּוֹמֶה לְיָדָיו מִשְּׁאָר גּוּפוֹ הַגָּלוּי אֵצֶל**
10 **הַנְּגִיעָה, אַף הֶסֵּטוֹ - עַד שֶׁיָּסִיט בַּגָּלוּי שֶׁבְּגוּפוֹ, לֹא**
11 **שֶׁיָּסִיט בְּבֵית הַסְּתָרִים. הָיָה הַקָּנֶה בְּקֶמְטוֹ שֶׁל טָהוֹר**
12 **וְהֵסִיט בּוֹ אֶת הַזָּב - טָמֵא; שֶׁהַמַּסִּיט אֶת הַטֻּמְאָה**
13 **כְּנוֹשֵׂא אוֹתָהּ, וּכְשֶׁם שֶׁהַנּוֹשֵׂא בְּבֵית הַסְּתָרִים -**
14 **טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת סֵפֶר זָב[19], כָּךְ הַמַּסִּיט**
15 **בְּבֵית הַסְּתָרִים - טָמֵא.**

15) מימרא של ריש לקיש, נדה מג, א. 16) בקמטים שבעור הגוף, במקום שאינו מגולה לאויר. 17) שלא נגע בטהור אלא הזיזו ממקומו באמצעות משהו אחר. 18) שהרי אי־אפשר לנגוע במקומות הבלתי גלויים. 19) בפרק א מהלכות טומאת מת הלכה ח.

16 **ו. הַזָּב[20] בְּכַף מֹאזְנַיִם, וּכְלֵי הֶעָשׂוּי לְמִשְׁקָל אוֹ**
17 **לְמֶרְקָב בְּכַף שְׁנִיָּה כְּנֶגְדּוֹ: כָּרַע[21] הַזָּב - הֲרֵי הֵן**
18 **כְּכֵלִים שֶׁנָּגַע בָּהֶן[22], שֶׁהֲרֵי הֶסִּיטָן; כָּרְעוּ הֵן -**
19 **טְמֵאִין מִשּׁוּם מִשְׁכָּב וְנַעֲשׂוּ אָב, שֶׁהֲרֵי נָשְׂאוּ הַזָּב**
20 **וּכְאִלּוּ עָמַד עֲלֵיהֶן. הָיָה בְּכַף שְׁנִיָּה שְׁאָר הַכֵּלִים[23]**
21 **אוֹ אֳכָלִין וּמַשְׁקִין אוֹ אָדָם, בֵּין שֶׁכָּרְעוּ הֵן בֵּין**
22 **שֶׁכָּרַע הַזָּב - כֻּלָּן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[24].**

20) זבים פ"ג מ"ה. 21) הכריע, ומתוך כך עלתה הכף שהכלי עליה. 22) ולא כמשכב ומושב, שהם אב הטומאה. והנימוק, מפני שהם למעלה מן הזב (ראה למעלה פ"ז ה"ג). במשנה שם, כתוב: "טהורים". ופירש רבינו, וכן כל מפרשי המשנה שהם טהורים מטומאת מדרס, אבל טמאים כעליונו של זב. 23) שאינם ראויים למשכב ומושב (ראה למעלה פ"ו ה"ו). 24) מדין היסט או מדף, במשנה (שם מ"ז) כתוב רק "אוכלין ומושקין", ויובן שהוא־הדין לאדם וכלים.

23 **ז. הַזָּב וְהַטָּהוֹר[25] שֶׁיָּשְׁבוּ עַל הַסַּפְסָל אוֹ עַל הַגֶּשֶׁר[26]**
24 **בִּזְמַן שֶׁהֵן מַחְגִּירִין[27], אוֹ שֶׁעָלוּ בְּאֵילָן שֶׁכֹּחוֹ רַע,**
25 **וְהוּא הָאֵילָן שֶׁאֵין בָּעֲבִי עִקָּרוֹ כְּדֵי לָחֹק רֹבַע הַקָּב[28],**
26 **אוֹ שֶׁעָלוּ בְּסֻכָּה[29] שֶׁכֹּחָהּ רַע, וְהוּא שֶׁנֶּחְבָּא בָּהּ[30]**
27 **וְדוֹחֵק אוֹתָהּ תָּזוּז בּוֹ, אוֹ שֶׁעָלוּ בְּסֵלָם מִצָּרִי[31] שֶׁאֵינוֹ**
28 **קָבוּעַ בְּמַסְמֵר, אוֹ שֶׁעָלוּ עַל הַכֶּבֶשׁ[32] וְעַל הַקּוֹרָה**
29 **וְעַל הַדֵּלֶת בִּזְמַן שֶׁאֵינָן מְחֻבָּרִין בְּטִיט - הֲרֵי זֶה**
30 **טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִתְנַדְנְדִין בָּהֶן, וּכְאִלּוּ הִסִּיט הַזָּב**
31 **אֶת הַטָּהוֹר[33] שֶׁעִמּוֹ. אֲבָל אִם יָשְׁבוּ[34] בְּסִפְּינָה גְּדוֹלָה**
32 **שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהָסִיט בְּאָדָם[35], אוֹ עַל הַגֶּשֶׁר אוֹ עַל**
33 **הַסַּפְסָל בִּזְמַן שֶׁאֵינָם מַחְגִּירִין, אוֹ שֶׁעָלוּ בְּאִילָן**
34 **וּבְסֻכָּה שֶׁכֹּחָן יָפֶה, אוֹ בְּסֵלָם מִצָּרִי הַקָּבוּעַ בְּמַסְמֵר,**
35 **אוֹ בְּכֶבֶשׁ וּבְקוֹרָה וּבְדֶלֶת שֶׁמְּחֻבָּרִים בְּטִיט, אֲפִלּוּ**
36 **עָלוּ מִצַּד - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.**

25) שם פ"ג מ"א. 26) קרש. 27) מתנדנדים כאדם חיגר. 28) אם יחקקו תוכו עד שיישאר דופן דק מאוד, לא יגיע חללו לגודל רובע הקב (בבא מציעא קה, ב). 29) ענף, מלשון הכתוב (שופטים ט, מט): איש שוכה. 30) בגמרא שם אמרו: שנחבאת באחוזינה (הגהות הב"ח שם), ופירשו רש"י ו'תוספות' כשאוחזים אותה בכף היד כולה נחבאת בה ואינה נראית. ורבינו מפרש "כשאוחז בה והיא נחבאת בתוך ידו וכופף אותה, היא מזזת אותו" (לשון הכסף־משנה), פירוש, היד מזיזה את הענף. 31) סולם קטן, ואם אינו קבוע במסמר הוא מתנועע אילך ואילך. 32) קרש שמניחים ראשו אחד על הספינה וראשו השני נוגע בחוף, והוא משמש גשר לעבור עליו מן הספינה ליבשה. 33) כלומר, אפילו אם הכריע הזב ומתוך כך התרומם הצד שהטהור יושב עליו, גם כן טמא משום היסט, ומכל־שכן אם כרע הטהור, שאז בגדיו נעשו אב הטומאה כמדרס הזב, כמבואר בהלכה ו. [בזה מסולקת תמיהת בעל החזון־איש שהקשה למה כתב רבינו: "וכאילו הסיט הזב את הטהור" ולא להיפך, ולא מצא יישוב מניח דעתו]. 34) זבים פ"ג מ"ג. 35) כלומר, ע"י אדם, אינה זזה כשאדם עולה עליה.

37 **ח. זָב וְטָהוֹר[36] שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד מְגִיפִין[37] אֶת**
38 **הַדֶּלֶת אוֹ פּוֹתְחִין - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[38]. הָיָה אֶחָד מֵגִיף**
39 **וְאֶחָד פּוֹתֵחַ - נִטְמָא[39]. הֶעֱלוּ זֶה אֶת זֶה מִן הַבּוֹר:**
40 **אִם הַטָּמֵא הֶעֱלָה אֶת הַטָּהוֹר - טִמְּאָהוּ מִפְּנֵי**
41 **שֶׁהֶסִּיטוֹ[40]; וְאִם הַטָּהוֹר הֶעֱלָה אֶת הַטָּמֵא - נִטְמָא**
42 **בְּמַשָּׂאוֹ[41], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

36) שם מ"ב. 37) סוגרים. 38) כחכמים שם, ונימוקם: מפני שהגפת הדלת או סגירתה היא מלאכה קלה, אין האחד נתלה בחבירו (הרא"ש בפירושו למשנה). 39) מפני שזה מושך לכאן והשני לכאן, נתלים זה על זה. 40) הזיז את הטהור. 41) סתם טומאת משא היא כשהטהור נושא את הטומאה, ואפילו לא הזיזה ממקומה, אלא היתה מנוחת עליו (כך היא דעת רבינו, אולם רש"י ור"ש חולקים עליו), או כשהגביה אותה אפילו כל שהוא (ראה הלכות טומאת מת פ"א ה"ו), והיסט פירושו הזזה ממקומו, ובשניהם חמור זב משאר טומאת המטמאות במשא, שהן מטמאות רק אם הטהור הסיט את הטמא ולא להיפך, וזב מטמא גם כשהוא הסיט או נשא את הטהור.

43 **ט. זָב וְטָהוֹר[42] שֶׁהָיוּ מַפְשִׁילִין[43] בַּחֲבָלִים, אִם הָיָה**

זֶה מוֹשֶׁךְ אֵילַךְ וְזֶה מוֹשֶׁךְ אֵילַךְ - נִטְמָא[44]. הָיוּ אוֹרְגִין[45], בֵּין בְּעוֹמְדִין בֵּין בְּיוֹשְׁבִין, אוֹ טוֹחֲנִין, אוֹ פּוֹרְקִין מִן הַחֲמוֹר אוֹ טוֹעֲנִין: בִּזְמַן שֶׁמַּשָּׂאָן כָּבֵד - הֲרֵי זֶה טָמֵא; וְאִם הָיָה מַשּׂוֹי קַל - טָהוֹר[46].

(42) שם. (43) שוזרים. (44) ובגדיו טמאים טומאת מדרס, שהרי הטמא נשען על הטהור. (45) שם. (46) כשהמשא קל אין האחד נשען על השני, אבל כשהמשא כבד הם נשענים זה על זה באמצעות המשא.

י. טָהוֹר[47] שֶׁהָיָה מַכֶּה אֶת הַזָּב - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[48], וְזָב שֶׁהִכָּה אֶת הַטָּהוֹר - טִמְּאָהוּ; שֶׁאִם יִמָּשֵׁךְ[49] הַטָּהוֹר - וַהֲרֵי הַטָּמֵא נוֹפֵל[50], וְנִמְצָא כְּאִלּוּ נִשְׂעָן עָלָיו[51]. וּלְפִיכָךְ אַף בִּגְדֵי הַטָּהוֹר טְמֵאִין.

(47) שם. (48) פירוש, טהור מטומאת מדרס, אבל הוא עצמו ובגדיו נעשו ראשון לטומאה מדין משא (הרא"ש בפירושו שם). ראה לקמן הערה מט. (49) יעזוב את מקומו, והמכה לא תגיע לגופו. (50) מעוצמת תנופת ידו. (51) על הטהור העומד ומקבל את המכה. וכשהטהור מכה את הטמא, הרי הטהור נשען על הטמא, ודינו כנושא את הזב שאין בגדיו טמאים.

יא. זָב שֶׁנִּשְׁקָה[52] מִקְצָתוֹ עַל הַטָּהוֹר אוֹ טָהוֹר שֶׁנִּשְׁקָה מִקְצָתוֹ עַל הַזָּב - נִטְמָא[53]. כֵּיצַד? אֲצָבְעוֹ שֶׁל זָב שֶׁהִנִּיחָהּ לְמַעְלָה מִן הַטָּהוֹר אוֹ הַטָּהוֹר שֶׁהִנִּיחַ אֲצָבְעוֹ לְמַעְלָה מִן הַזָּב, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶן אֲבָן אוֹ קוֹרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם - הֲרֵי זֶה טָמֵא[54]. וְכֵן חִבּוּרֵי הַזָּב[55] שֶׁנִּשְׁאוּ עַל הַטָּהוֹר אוֹ חִבּוּרֵי טָהוֹר שֶׁנִּשְׁאוּ עַל הַזָּב - הֲרֵי זֶה טָמֵא, וּכְאִלּוּ נָשָׂא כָּל אֶחָד מֵהֶם עַצְמוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. וְאֵלּוּ הֵם הַחִבּוּרִים: הַשִּׁנַּיִם הַצְּפָרְנַיִם וְהַשֵּׂעָר שֶׁלָּהֶן[56]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁטֻּמְאָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם.

(52) שם פרק ה, מ"ב. (53) למדנו למעלה בפרק ז הלכה ג, שמשכב ומושב אינם מיטמאים ואינם מטמאים אלא כשנישא עליהם רוב גופו של האדם. ומשמיענו רבינו כאן, שאדם מיטמא, אפילו בחלק קטן מן הגוף של הזב ושל הטהור. (54) טומאת אבן מסמא. (55) הדברים המחוברים לגוף. לקמן מבואר מה הם חיבורים. (56) תוספתא זבים פ"ה ה"ג.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר דבר שהיה מחובר בארץ או מסומר במסמרים והקיש עליו הזב והניד כלי, ודין כל דבר שנפל מכח הסיטו או מכוח הרעדה, ושאין מרכב ומושב מטמא אלא בנגיעה, ודין הזב והטהור שישבו בספינה או רכבו על החמור, הנדחק ברחיים שהגוי בתוכה.

א. דָּבָר שֶׁהָיָה מְחֻבָּר[2] בָּאָרֶץ אוֹ מְסֻמָּר בְּמַסְמְרִים: אִם הָיָה כֹּחוֹ[3] יָפֶה וְחָזָק, וְהִקִּישׁ[4] עָלָיו הַזָּב, וּבְעֵת שֶׁהִקִּישׁ הֵנִיד כְּלִי אוֹ אֳכָלִין וּמַשְׁקִין מִכֹּחַ הַכָּאתוֹ עָלָיו הַזָּב - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין[5]; וְאִם לֹא הָיָה כֹּחוֹ יָפֶה שֶׁהִפִּילָן - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ.

(2) זבים פ"ד מ"ב. (3) של הדבר המחובר ואינו מתנדנד. (4) דפק. (5) מפני שההנדה נגרמה בעקיפין ע"י רעידת הקרקע, וזה נקרא כוח כוחו ואינו מטמא (רש"י עירובין לה, א. ראה פירוש רבינו למשנה שם, ויש להניח שגם הוא התכוון לדברי רש"י). (6) הדפיקה הנידה ישירות את הכלים שלא היו מחוברים יפה. (7) תוספתא, זבים פ"ד ה"ה. (8) ראה למעלה פ"ח הערה כז. (9) יתד התקועה באסקופה אחורי הדלת. (10) של הדלת. (11) של ספינה. כל אלה אינם מחוברים יפה, ודפיקה קלה מרעידה אותם ישירות. (12) קורה עבה שעליה מונחים ראשי קורות הבית.

ב. תַּנּוּר[13] שֶׁהָיְתָה הַפַּת דְּבוּקָה בּוֹ, וְהִקִּישׁ עַל הַתַּנּוּר וְנָפַל כְּבָר, אֲפִלּוּ הָיָה תִּרּוּמָה[14] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[15]. וְאִם הָיָה חֶרֶס מִן הַתַּנּוּר מְדֻבָּק בַּכִּכָּר[16] שֶׁנָּפַל, אֲפִלּוּ הָיָה חֻלִּין - הֲרֵי זֶה טָמֵא[17].

(13) תוספתא, שם. התנורים שבזמניהם היו עשויים כעין סיר חרס גדול, ומסיקים אותם בפנים ואח"כ מדביקים שם את הפת. (14) שמחמירים בטהרתה. (15) מפני שהתנור כבד, לא הונד הככר ישר מן הדפיקה. (16) הגר"א בתוספתא שם, שהחרס היה מודבק בתנור, והזב דפק בחרס זה, וזה לא כפירוש רבינו כאן. (17) במקרה זה, הרי נפל החרס, וביחד עמו גם הככר, מכוח הדפיקה.

ג. אֵין הַמִּשְׁכָּב[18] אוֹ הַמֶּרְכָּב מְטַמֵּא כֵּלִים אוֹ אֳכָלִין וּמַשְׁקִין אֶלָּא בְּמַגָּע בִּלְבַד; אֲבָל אִם הָיוּ כֵּלִים אוֹ אֳכָלִים וּמַשְׁקִין לְמַעְלָה מִן הַמִּדְרָס[19] אוֹ שֶׁהָיָה הַמִּדְרָס לְמַעְלָה מֵהֶן, אֲפִלּוּ לֹא הִפְסִיק בֵּינֵיהֶם אֶלָּא נְיָר, הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בָּהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין[20]. וְכֵן אִם הֵסִיט[21] הַמִּשְׁכָּב אֶת הַכֵּלִים אוֹ אֶת הָאֳכָלִים וְהַמַּשְׁקִין - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין.

(18) בזבים פ"ה מ"ג, שנינו: "כל הנושא ונישא על המשכב טהור, חוץ מן האדם". (19) מונח כולל משכב מושב

ומרכב. 20) שם מ"ה. 21) כגון שהמדרס והטהור היו על כפי המאזניים והכריע המדרס. ראה פ"ח ה"ו. נתבאר כבר, שמסיט דינו כנושא.

1 **ד. הַזָּב וְהַטָּהוֹר[22] שֶׁיָּשְׁבוּ בִּסְפִינָה קְטַנָּה הַיְכוֹלָה**
2 **לְהָמִיט בְּאָדָם אֶחָד[23], אוֹ בְּאַסְדָּא[24], אוֹ שֶׁרָכְבוּ עַל**
3 **גַּבֵּי בְּהֵמָה[25], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בִּגְדֵיהֶן נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה**
4 **- הֲרֵי בִּגְדֵי הַטָּהוֹר טְמֵאִים מִדְּרָס, וְטֻמְאָתָן בְּסָפֵק,**
5 **שֶׁמָּא דָּרַס[26] הַזָּב עֲלֵיהֶן. וְכֵן נִדָּה שֶׁיָּשְׁבָה עִם**
6 **הַטָּהוֹר[27] בְּמִטָּה - בְּגָדִים טְמֵאִין מִדְּרָס[28], חוּץ מִכִּפָּה**
7 **שֶׁבְּרֹאשָׁהּ[29]. וְכֵן הַבְּגָדִים שֶׁבְּרֹאשׁ הַגֵּס[30] שֶׁבַּסְּפִינָה**
8 **טְהוֹרִין[31].**

22) שם פ"ג מ"א. 23) כשאדם אחד עולה עליה, הוא מטה אותה ונכפפת תחתיו. 24) רפסודה (קורות מחוברות יחד, ומשיטים אותן בנהרות). 25) דרכה של בהמה לכופף את גבה תחת רוכביה. 26) פירוש, שמא הכריע הטהור והגביה את הזב. ראה למעלה פ"ח ה"א וה"ב. 27) צ"ל "הטהורה" (כת"י תימן). 28) שמא דרסה עליהם. 29) של הטהורה, שאין לחשוש שמא דרסה עליה. 30) התורן. 31) מדובר בזב וטהור שישבו בספינה קטנה, שאמרנו למעלה שבגדי הטהור טמאים מדרס מספק, אבל אלה שבראש התורן אין הזב יכול לדרוס עליהם, ולפיכך טהורים. מקור דין זה במשנה שם בראש פרק ד: "רבי יהושע אומר, נדה שישבה עם הטהורה במיטה, כיפה שבראשה טמאה מדרס, ישבה בספינה, כלים שבראש הנס שבספינה טמאין מדרס". וסובר רבינו, שרבי יהושע חולק על המשנה שבפ"ג מ"א, שאינה מטמאת אלא את הבגדים הנמצאים בצידו של הטמא בלבד, אבל לא את הנמצאים במקום גבוה, ופסק כ'סתם משנה' (כסף־משנה).

9 **ה. הַגִּדְחָק[32] בְּרֵחַיִם שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּתוֹכָם[33] אוֹ**
10 **זָב[34] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[35] - הֲרֵי בְּגָדָיו טְמֵאִין מִדְּרָס. בְּאֵי זֶה**
11 **רֵחַיִם אָמְרוּ? בְּרֵחַיִם שֶׁמְּנַדְנְדִין אֶת הַקַּרְקַע עַד**
12 **שֶׁעוֹקְרִין אֶת הָעוֹמֵד כָּאן[36] וְדוֹחֲפִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ.**
13 **וְדָבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁטֻּמְאָה זוֹ בִּסְפֵק, שֶׁמָּא נֶעֱקַר**
14 **הַטָּמֵא[37] וְדָרַס עַל בִּגְדֵי הַטָּהוֹר.**

32) תוספתא, טהרות פ"ו ה"ח. הלכה זו שנויה גם בתוספתא, אהלות פ"ט ה"ג, אבל שם הגירסה "שאין עוקרים". 33) וחכמים גזרו שגויים מטמאים כזבים. 34) בתוספתא שם, הגירסה: והנדה בתוכה. 35) זבה, נדה ויולדת. 36) האדם העומד על יד הריחיים. 37) מכוחו של הנדנוד.

יום ג' ט"ו סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק עֶשִׂירִי[1]

1) יבאר עם הארץ אם הוא בחזקת טמא ומה היא טומאתו ועד מתי הוא בחזקה זו, הבא לקבל דברי חבירות חוץ מדבר אחד, ודין מי הוא הצריך לקבל דברי חבירות. ועם הארץ שקיבל עליו דברי חבירות והיו לו טהרות כשהיה עם הארץ, ודין אם נשאל החבר על טהרותיו, וחבר שנעשה מוכס או גבאי למלך, עם הארץ שקיבל עליו דברי חבירות ונחשד לדבר אחד או חבר שנחשד על הטהרות.

15 **א. עַם הָאָרֶץ[2], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יִשְׂרְאֵל וְיֶשְׁנוֹ בְּתוֹרָה**
16 **וּבְמִצְוֹת[3] - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת טָמֵא, וּבְגָדָיו מִדְרָס**
17 **לְטָהֳרוֹת[4]. וְאִם נָגְעוּ בְּגָדָיו בָּאֳכָלִין וּמַשְׁקִין - הֲרֵי הֵן**
18 **טְמֵאִין. וְאִם נָגַע בִּכְלִי חֶרֶס מֵאֲוִירוֹ[5] - טֻמְאָתוֹ.**
19 **וְשׁוֹרְפִין אֶת הַתְּרוּמָה עַל מַגָּעָן, אַף עַל פִּי שֶׁטֻּמְאָתָן**
20 **בְּסָפֵק[6]. וְאֵינָן נֶאֱמָנִין עַל הַטְּהָרוֹת[7], לְפִי שֶׁאֵינָן**
21 **בְּקִיאִין בִּדְקְדּוּקֵי טְהָרוֹת וְטֻמְאוֹת. וּלְעוֹלָם הוּא**
22 **בַּחֶזְקָה זוֹ וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַטְּהָרוֹת עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו**
23 **דִּבְרֵי חֲבֵרוּת[8]. וּמָה הֵן דִּבְרֵי חֲבֵרוּת שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו?**
24 **שֶׁיְּהֵא נִזְהָר בְּטֻמְאוֹת שֶׁלֹּא יִטָּמֵא בָּהֶן[9], וּבִטְהָרוֹת**
25 **שֶׁלֹּא יְטַמֵּא אוֹתָם[10], וְיִזָּהֵר בִּנְטִילַת יָדַיִם וּבְטָהֳרָתָן,**
26 **וְשֶׁלֹּא יִקַּח מֵעַם הָאָרֶץ דָּבָר לַח[11], וְלֹא יִתְאָרַח**
27 **אֶצְלוֹ[12], וְלֹא יְאָרְחוֹ אֶצְלוֹ בְּכִסּוּתוֹ[13].**

2) בתקופת המשנה הגדירו תלמידי חכמים את עצמם כ"חברים" המשתייכים לחברה נאמנה (רבינו בפירושו לדמאי פרק ב משנה ג) והיו מתרחקים מאנשים ריקים מתורה שלא נזהרו ביותר בדקדוקי מצוות שונים, וקראו להם "עם הארץ". 3) מקיים כל המצוות אפילו אותן שנחשדו עליהן עמי הארץ. 4) בחגיגה יח, ב שנינו: "בגדי עם הארץ מדרס לפרושים" (שנזהרים מלאכול חולין שנטמאו, אף על פי שאין בזה כל איסור). ובחולין לה, ב נימקו: שמא ישבה עליהם אשתו נידה. 5) כלומר, מתוכו (ראה למעלה פרק ח הלכה ד). אבל אם נגע בגבו לא טימאהו, שכלי חרס אינו מיטמא מגבו (מצידו החיצון). 6) וכלל בידינו שאין שורפים תרומה וקדשים שנפסלו או נטמאו מספק, בבגדי עם הארץ החמירו. מקור הדין במסכת טהרות פרק ד משנה ה: "על שישה ספיקות שורפים את התרומה וכו' ועל ספק בגדי עם הארץ" פירוש, על בגדי עם הארץ שנגעו וודאי בתרומה ונטמאה מספק, שמא ישבה עליהם אשתו נידה. 7) לומר שלא נטמאו. 8) להיזהר בכל הדברים שחבר (תלמיד חכם) נזהר בהם. 9) שלא לצורך. 10) שלא יגע בהן כשהוא טמא. 11) שהוכשר לקבל טומאה ואולי נטמא, אבל אוכל שלא הורטב מעולם אינו מקבל טומאה. ונאמן עם הארץ לומר שפירות אלו לא נתלחלחו מעולם. משנה דמאי פרק ב, ג. ושם שנינו שלא ימכור לעם הארץ לח ויבש. ורבינו השמיט דין זה מפני שמשנה זו נוקטת שיטת בית שמאי, שאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל, אבל דעת בית הלל (שם פרק ו משנה ו) שמותר. ורבינו בפירושו שם כתב: "וזו היא משנה אחרונה והלכה כן". וכן פסק בפרק ט"ז מהלכות טומאת אוכלים הלכה ט. 12) שמא יגע בו או בבגדיו ויטמאהו. 13) שלפעמים יושבים עליה ושמא ישבה עליה אשתו נידה, כאמור למעלה.

28 **ב. הַבָּא לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת חוּץ מִדָּבָר אֶחָד מֵהֶן -**
29 **אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. רְאִינוּהוּ שֶׁנּוֹהֵג[14] בְּצִנְעָה בְּתוֹךְ**
30 **בֵּיתוֹ[15] - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ וְאַחַר כָּךְ מְלַמְּדִין אוֹתוֹ עִסְקֵי**
31 **טֻמְאָה וְטָהֳרָה; וְאִם לֹא רְאִינוּהוּ שֶׁנּוֹהֵג בְּצִנְעָה**

1 בְּבֵיתוֹ - מְלַמְּדִין אוֹתוֹ וְאַחַר כָּךְ מְקַבְּלִין אוֹתוֹ.
2 וּמְקַבְּלִין אוֹתוֹ תְּחִלָּה לְטָהֳרַת הַיָּדַיִם[16], וְאַחַר כָּךְ
3 מְקַבְּלִין אוֹתוֹ לְטָהֳרוֹת[17]. וְאִם אָמַר: אֵינִי מְקַבֵּל
4 אֶלָּא לְטָהֳרַת הַיָּדַיִם[18] - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. קִבֵּל לְטָהֳרוֹת
5 וְלֹא לַיָּדַיִם - אַף לְטָהֳרוֹת אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ.
6 כְּשֶׁמְּקַבְּלִין אוֹתוֹ, חוֹשְׁשִׁין לוֹ[19] כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם עַד
7 שֶׁיִּלְמַד וְיִהְיֶה רָגִיל בִּטָּהֳרוֹת; וְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם
8 מַשְׁקִיבֵל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת הֲרֵי בְּגָדָיו טְהוֹרִין, וְכָל
9 אֳכָלָיו וּמַשְׁקָיו טְהוֹרִין, וְנֶאֱמָן עַל כָּל הַטָּהֳרוֹת,
10 כְּשְׁאָר כָּל הַחֲבֵרִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ תַּלְמִיד חָכָם.

14) מנהגי חבירות. 15) במקום שאנשים מן החוץ אינם מתבוננים במעשיו ואין לחשוד בו שכוונתו לרמות. 16) שיטול ידיו לסעודה לפני נגיעה בתרומה. שסתם ידים הן שניות לטומאה ופוסלות את התרומה. 17) להחזיק כל טהרותיו כטהרות של חברים. 18) מפני שעיקר אכילת חולין בטהרה היא נטילת הידים ואם קיבל עליו נטילתן, הרי לא השאיר דבר שלם. ומה שאמרנו למעלה שאם שייר דבר אחד אין מקבלים אותו, המדובר, כששייר דבר שלם. 19) אין סומכים עליו מפני שטרם התרגל לשמור כהלכה.

11 ג. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, נֶאֱמָנִין
12 וְאֵינָן צְרִיכִין לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת. אֲבָל מְשֻׁחָרַב בֵּית
13 הַמִּקְדָּשׁ נָהֲגוּ כֻּלָּנִים סְלִסוּל[20] בְּעַצְמָן, שֶׁלֹּא יְהוּ
14 מוֹסְרִין טָהֳרוֹת אֲפִלּוּ לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים עַד שֶׁיְּקַבֵּל
15 עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵרוּת.

20) מעלה יתירה.

16 ד. זָקֵן[21] וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה[22] אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַבֵּל, שֶׁכְּבָר
17 קִבֵּל בְּשָׁעָה שֶׁיָּשַׁב[23].

21) תלמיד חכם. 22) בישיבת חכמי תורה. 23) שאין מכניסים אדם לישיבה שלא קיבל עליו דברי חבירות ולפיכך אפילו אחר חורבן בית המקדש לא הצריכוהו קבלה.

18 ה. הַמְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת - צָרִיךְ לְקַבֵּל בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה
19 חֲבֵרִים. וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ אֵינָן צְרִיכִין לְקַבֵּל בִּפְנֵי
20 שְׁלֹשָׁה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְלַמְּדָן וּמַרְגִּילָן בְּדֶרֶךְ טָהֳרָה.
21 וְאִשָּׁה חָבֵר וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ וַעֲבָדָיו - הֲרֵי הֵן כֶּחָבֵר.
22 וְחָבֵר שֶׁמֵּת - אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בְּחֶזְקַת חֲבֵרִים
23 עַד שֶׁיְּחַשְּׁדוּ[24].

24) שיפול עליהם חשד מבוסס שאינם זהירים בטהרות.

24 ו. אִשָּׁה עַם הָאָרֶץ אוֹ בִּתּוֹ שֶׁנִּשְׂאת לְחָבֵר, וְכֵן עַבְדּוֹ
25 שֶׁנִּמְכַּר לְחָבֵר - הֲרֵי אֵלּוּ צְרִיכִין לְקַבֵּל עֲלֵיהֶן דִּבְרֵי
26 חֲבֵרוּת כְּבַתְּחִלָּה[25]. אֲבָל אִשָּׁה חָבֵר אוֹ בִּתּוֹ שֶׁנִּשְׂאת
27 לְעַם הָאָרֶץ, וְכֵן עַבְדּוֹ שֶׁנִּמְכַּר לְעַם הָאָרֶץ - אֵין
28 צְרִיכִין לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת כְּבַתְּחִלָּה[26].

25) בגמרא שם וכן בתוספתא דמאי פרק ב הלכה ב הגירסה "בתחילה" כלומר, לפני שמוסרים להם טהרות צריכים לקבל דברי חבירות, שהרי מעולם לא נזהרו בזה. 26) גם כאן הגירסה בתוספתא ובגמרא: בתחילה. ובתוספתא מסתיימת הלכה זו: "הרי הן בחזקתן עד שיחשדו", כמו באשת חבר שמת ובניו ועבדיו.

29 ז. עַם הָאָרֶץ שֶׁקִּבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵרוּת, וְהָיוּ לוֹ
30 טָהֳרוֹת כְּשֶׁהָיָה עַם הָאָרֶץ, וְאָמַר: אֲנִי יוֹדֵעַ וַדַּאי
31 שֶׁלֹּא נִטְמְאוּ, בִּזְמַן שֶׁנִּתְעַסְּקוּ בָּהֶן אֲחֵרִים[27] - הֲרֵי
32 הֵן אֲסוּרוֹת כְּמִקְדָּם[28]; וְאִם הוּא בְּעַצְמוֹ נִתְעַסֵּק בָּהֶן
33 - הֲרֵי הֵן מֻתָּרוֹת לוֹ[29] וַאֲסוּרוֹת לְכָל אָדָם[30]. וְנִשְׁאָל
34 הֶחָבֵר עַל טָהֳרוֹתָיו וּמוֹרֶה בָּהֶן טָהֳרָה לְעַצְמוֹ, וְאֵין
35 חוֹשְׁדִין אוֹתוֹ בְּכָךְ[31].

27) לא חברים והוא סומך על דבריכם שלא נטמאו. 28) אינו יכול לסמוך עליהם. 29) לעצמו נאמן. 30) אינו נאמן להתיר לאחרים טהרות שנגע בהם לפני שקיבל דברי חבירות. 31) שיטהר את הטמא.

36 ח. חָבֵר שֶׁנַּעֲשָׂה גַּבַּאי[32] לַמֶּלֶךְ אוֹ מוֹכְסָן[33] וְכַיּוֹצֵא
37 בָּהֶן - דּוֹחִין אוֹתוֹ מֵחֲבֵרוּתוֹ. פֵּרֵשׁ מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים
38 - הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם, וְצָרִיךְ לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת
39 כְּבַתְּחִלָּה[34].

32) לגבות מסים. 33) גובה מכס. 34) "חזרו לומר, פירש (מגבאותו ומוכסנותו) הרי הוא ככל אדם".

40 ט. עַם הָאָרֶץ שֶׁקִּבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵרוּת וְנֶחְשַׁד לְדָבָר
41 אֶחָד - אֵינוֹ חָשׁוּד אֶלָּא לְאוֹתוֹ דָּבָר. וְכָל הֶחָשׁוּד
42 לֶחָמוּר - נֶחְשָׁד עַל הַקַּל; לַקַּל - לֹא נֶחְשָׁד לֶחָמוּר.

43 י. חָבֵר שֶׁנֶּחְשָׁד[35] עַל הַטָּהֳרוֹת, כְּגוֹן שֶׁמָּכַר אֳכָלִין
44 טְמֵאִין בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן טְהוֹרִין - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן
45 לְעוֹלָם, עַד שֶׁיְּוַדַּע שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה גְּמוּרָה[36].

35) רבינו מדמה זה לדין טבח שמכר בשר טריפה ואמר שהוא כשר. 36) רבינו שם מבאר מה היא תשובה גמורה: "שילך למקום שאין מכירים אותו ויחזיר אבידה בדבר חשוב או יוציא טריפה לעצמו (בבהמה שלו) בדבר חשוב".

46 יא. הֶחָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית אוֹ עַל הַתְּרוּמָה שֶׁמָּכָרָן
47 לְשֵׁם חֻלִּין - הֲרֵי זֶה חָשׁוּד עַל הַטָּהֳרוֹת; שֶׁהֶחָשׁוּד
48 עַל דָּבָר שֶׁל תּוֹרָה - הֲרֵי הוּא חָשׁוּד עַל דִּבְרֵי
49 סוֹפְרִים, וְהָאֳכָלִין הַטְּמֵאִין אֵין מְטַמְּאִין אֲחֵרִים אֶלָּא
50 מִדִּבְרֵיהֶן[37], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְכָל הֶחָשׁוּד עַל דָּבָר -
51 נֶאֱמָן לְהָעִיד בּוֹ לַאֲחֵרִים וְלָדוּן בּוֹ לַאֲחֵרִים. חֲזָקָה
52 הִיא, שֶׁאֵין אָדָם חוֹטֵא כְּדֵי שֶׁיְּהָנוּ בּוֹ אֲחֵרִים.

37) אפילו אוכלים שנגעו באב הטומאה ונעשו ראשון לטומאה אינם מטמאים אחרים מן התורה, אבל אדם וכלים ראשונים מטמאים אוכלין ומשקין מן התורה.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר הדברים שעם הארץ נאמן עליהם, ואם הביא חבית של תרומה ואמר שעם שבתוכו קודש, דין כלי שהיה בתוכו יין

או שמן וראינו עם הארץ יושב ומשמרו להוציא ממנו נסכים, המקומות שהם נאמנים על הכלים, וטומאת עם הארץ ברגל מה דינה, טבילת כל כלי המקדש במוצאי יום טוב, ועם הארץ שאמר טהור אני מטומאת מת אם נאמן.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁעַמֵּי הָאָרֶץ נֶאֱמָנִים הֵן עַל טָהֳרַת פָּרַת הַחַטָּאת. מִפְּנֵי חֲמָרָתָהּ אֵין מְזַלְזְלִין בָּהּ. וְכֵן נֶאֱמָנִים הֵן עַל טָהֳרַת יַיִן וְשֶׁמֶן שֶׁל נְסָכִים[3]. אִם אָמַר: טָהוֹר הוּא[4] - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה[5]. מִפְּנֵי חֲמָרָתוֹ נִזְהָרִין בּוֹ. וְכֵן נֶאֱמָנִים הֵן עַל הַתְּרוּמָה בִּשְׁעַת הַגִּתּוֹת[6] וְהַבַּדִּים[7], מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָעָם מְטַהֲרִין עַצְמָן וּכְלֵיהֶן כְּדֵי לַעֲשׂוֹת יֵינָם וְשַׁמְנָם בְּטָהֳרָה. עָבְרוּ הַגִּתּוֹת וְהַבַּדִּים - אֵינָן נֶאֱמָנִים.

2) בפי"ג מהלכות פרה הי"ב. 3) יין לנסכו על המזבח ושמן למנחות. 4) לנסכים. 5) משנה חגיגה כד, ב. רש"י שם מפרש, שהמדובר, כשהקדישו לנסכים, וכן משמע גם מלשונו של רבינו בפירושו שם. ויוצא מזה, שאסור לקנות ממנו יין ושמן של חולין לצרכי נסכים. ויש עוד מקום לעיין בדין זה. ראה לקמן ה"ד. במשנה שם אמרו, שרק בארץ יהודה נאמנים, אבל לא בשאר חלקי ארץ ישראל (ראה שם בגמרא (כה, א) טעמו של דבר. וראה פירוש רבינו שם, וצ"ע). 6) בזמן דריכת הענבים בגת. 7) כתישת הזיתים בבתי הבד להוציא שמנם.

ב. כֹּהֵן[8] שֶׁהֵבִיא לוֹ עַם הָאָרֶץ חָבִית יַיִן אוֹ שֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה[9] - לֹא יְקַבְּלֶנָּה מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּחֶזְקַת טֻמְאָה. הִנִּיחָהּ עַם הָאָרֶץ אֶצְלוֹ עַד גַּת הַבָּאָה וֶהֱבִיאָהּ לוֹ[10] - יְקַבְּלֶנָּה מִמֶּנּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהִיא שֶׁל אֶשְׁתָּקַד; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם טֻמְאָה בִּשְׁעַת הַגִּתּוֹת וְהַבַּדִּים.

8) שם. 9) לא בשעת הגיתות. 10) בשעת הגיתות.

ג. עַם הָאָרֶץ[11] שֶׁנָּעַל בֵּית בַּדּוֹ אוֹ גִתּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁגָּמְרוּ הָעָם לְדָרֵךְ[12] וְהוֹלִיךְ אֶת הַמַּפְתֵּחַ מִיָּד לַכֹּהֵן, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה[13] כַּמָּה יָמִים אַחַר שֶׁעָבְרוּ הַגִּתּוֹת - הֲרֵי הַכֹּהֵן בָּא וּפוֹתֵחַ בְּפָנָיו וּמַטְבִּילוֹ[14] וְדוֹרֵךְ וְנוֹטֵל תְּרוּמָה בְּטָהֳרָה[15]. וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן - לֹא יִטֹּל תְּרוּמָה מֵעַם הָאָרֶץ אֶלָּא זֵיתִים וַעֲנָבִים שֶׁאֵינָן מַכְשִׁירִין[16], שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

11) טהרות פ"ט, מ"ד. 12) ואז היה עדיין נאמן על טהרת היין. 13) הכהן. 14) את עם הארץ. 15) אבל אם לא הביא את המפתח מיד אחר שנגרמה הדריכה - אינו נאמן. פסק כר' יהודה, במשנה טהרות פ"ט, ד. 16) אוכלין אינם מקבלים טומאה אלא אם נתלחלחו באחד משבעת המשקין המפורטים במסכת מכשירין פ"ו מ"ד.

ד. הֵבִיא לוֹ[17] עַם הָאָרֶץ חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה וְאָמַר: הִפְרַשְׁתִּי בְּתוֹכָהּ קֹדֶשׁ, אֲפִלּוּ רְבִיעִית[18] - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמָן עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמָן עַל הַכֹּל[19]. אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת הַגִּתּוֹת וְהַבַּדִּים, שֶׁעַמֵּי הָאָרֶץ נֶאֱמָנִין עַל הַתְּרוּמָה, אֵינָן נֶאֱמָנִין עַל הַכְּלִי הָרֵיקָם[20], לוֹמַר שֶׁהוּא טָהוֹר לְתְרוּמָה. וְכֵן אֵין נֶאֱמָנִין לְעוֹלָם עַל כְּלִי רֵיקָם לוֹמַר שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ[21].

17) משנה חגיגה כד, ב. 18) חלק רביעי מלוג, מחזיק ביצה ומחצה. 19) בתוספות חולין לה, ב ד"ה ואם פירשו, שלא הקדיש רביעית מסויימת אלא אמר: ורביעית שאני עתיד להפריש מחבית זו תהיה קודש. שאם לא כן, כיצד ישתה הכהן את היין, הלא מעורב בו יין של קידוש (ראה תוספות זבחים פח, א ד"ה מן). 20) פירוש, אחר שעירו ממנו את היין, אסור להשתמש בו לטהרות, מפני שהאמינוהו רק על היין עצמו ולא על הכלי. למד זה מגמרא שם כה, ב שאמרו: מלאים דתרומה אינו נאמן. [ורש"י שם מבאר, שהאמינוהו על התרומה משום הפסד הכהנים, אבל בכלים הריקנים אין להם הפסד, ואולי גם רבינו סובר כך]. 21) דקדק רבינו בלשונו, וכתב כאן "כלי ריקם" בלי ה"א הידיעה, כי המדובר בסתם כלי ריקם של עם הארץ, שהוא מעיד על טהרתו. אבל אם הביא יין קודש בכלי, ועירו ממנו את היין, נשאר הכלי בחזקת טהור כל זמן שחבר רואה אותו שלא נטמא. וברש"י שם מבאר, שגנאי הוא לקודש שהכלי שעירוהו ממנו יהיה טמא. ולמעלה בתרומה כתב "הכלי הריקם" בה"א הידיעה, מפני שהמדובר באותו הכלי שהביא בו את התרומה והוא נאמן עליה. עיין שם. ובזה מסולקת תמיהתם של הר"י קורקוס והכסף־משנה על רבינו.

ה. כְּלִי שֶׁהָיָה בְּתוֹכוֹ יַיִן אוֹ שֶׁמֶן וְרָאִינוּ עַם הָאָרֶץ יוֹשֵׁב וּמְשַׁמְּרוֹ כְּדֵי לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ נְסָכִים - הֲרֵי הוּא נֶאֱמָן עַל טָהֳרַת הַכְּלִי, וַאֲפִלּוּ קֹדֶם לַגִּתּוֹת וְלַבַּדִּים בִּשְׁבָעִים יוֹם[22]; אֲבָל קֹדֶם לְשִׁבְעִים - אֵינָן נֶאֱמָנִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בִּירוּשָׁלַיִם נֶאֱמָנִים[23] עַל כְּלִי חֶרֶס הָרֵיקָם לוֹמַר שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ לְעוֹלָם, בֵּין כֵּלִים דַּקִּים[24] בֵּין כֵּלִים גַּסִּים, בֵּין מְלֵאִין בֵּין רֵיקָנִים[25] - הֲרֵי הוּא נֶאֱמָן עַל הַכְּלִי, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ[26] טְמֵאִין. אֲפִלּוּ הָיָה בְּגִדּוֹ, שֶׁהוּא מִדְרָס[27], בְּתוֹךְ הַכְּלִי - הֲרֵי הַכְּלִי בְּחֶזְקַת טָהֳרָה לְקֹדֶשׁ. וּמִפְּנֵי מָה הֻקְלוּ בָּהֶם?[28] מִפְּנֵי שֶׁאֵין עוֹשִׂין כִּבְשׁוֹנוֹת[29] בִּירוּשָׁלַיִם[30].

22) שנינו שם כד, ב "כדי יין וכדי שמן המדומעות, נאמנים עליהן בשעת הגיתות והבדים, וקודם לגיתות שבעים יום" (רגילים היו לטהר את הכלים שבעים יום לפני תקופת הדריכה). ובגמרא (שם כה, ב) אמרו שהמדובר "במטהר את טבלו ליטול ממנו נסכים". ומפרש רבינו, שלא הקדיש עדיין כלום לנסכים אלא ייחדו לנסכים כשיצטרך לכך (וכן פירשו 'תוספות' שם ד"ה במטהר, ולא כפירוש רש"י) שהרי אם הקדישו נאמן כל השנה. 23) משנה שם כו, א. 24) קטנים. ברייתא שם כו, ב: "נאמנים על כלי חרס גסים לקודש" וכל־שכן על הדקים. ובברייתא אחרת שם אמרו, שעל דקים נאמנים מן המודיעים ולפנים (ראה ה"ו). 25) כר' יוחנן שם. 26) משקין חולין. 27) כלומר, שגזרו עליו טומאת מדרס (למעלה פ"י ה"א). בגמרא שם אמר ר' יוחנן: "אפילו אפיקורסותו בתוכו" ומפרש רבינו - בגדו

(ראה רש"י שם). 28) סיום הברייתא הנזכרת. 29) לייצור כלי חרס. 30) ומוכרחים להשתמש בכלים המובאים ברובם בידי עמי הארץ מחוץ לירושלים.

1 **ו. מִן הַמּוּדִיעִית[31] וְלִפְנִים - נֶאֱמָנִים עַל כְּלֵי חֶרֶס[32];**
2 **מִן הַמּוּדִיעִית וְלַחוּץ - אֵינָן נֶאֱמָנִין. וְהַמּוּדִיעִית**
3 **עַצְמָהּ[33] - פְּעָמִים כְּלַחוּץ וּפְעָמִים כִּלְפְנִים. כֵּיצַד?**
4 **הָיָה חָבֵר נִכְנָס[34] וְעַם הָאָרֶץ יוֹצֵא[35] וּכְלֵי חֶרֶס בְּיָדוֹ**
5 **- הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן בַּמּוּדִיעִית לוֹמַר שֶׁהוּא טָהוֹר[36]**
6 **לְקַדֵּשׁ[37]; הָיוּ שְׁנֵיהֶן נִכְנָסִין[38] אוֹ שְׁנֵיהֶן יוֹצְאִין[39] -**
7 **אֵינוֹ נֶאֱמָן עַד שֶׁיְּהֵא לִפְנִים מִן הַמּוּדִיעִית.**

31) משנה שם כה, ב. ושם כתוב "המודיעים" (שם עיר רחוקה חמשה עשר מיל מירושלים - פסחים צג, ב). 32) משמע בין גסים ובין דקים, אולם בברייתא שם כתוב: "נאמנים בכלי חרס הדקים". ורש"י מפרש, מפני שכל אדם צריך לכלים קטנים, הקלו בהם וטיהרום מן המודיעים ולפנים, אבל בגסים משתמשים רק אלה המספקים יין לנסכים, ולפיכך טיהרו רק בירושלים עצמה. ודעת הראב"ד כרש"י. ראה כסף־משנה. [החזון־איש כותב שצ"ל "כלי חרס הדקים", ובטעות נשמטה המלה "הדקים", ורבינו מחלק בין ירושלים עצמה ובין לפנים מן המודיעים, וגסים טהורים רק בירושלים בלבד. וראיה חזקה לדבריו, מאריכות הלשון בהלכה ו, שהיה לו לכתוב בקיצור: מן המודיעים ולפנים - כירושלים. ומוכח מזה שמחולקים בדין כלים גסים]. 33) ברייתא שם. 34) בא מחוץ למודיעים, ונכנס לתוכה על־מנת להמשיך וללכת לירושלים. 35) מצד ירושלים. 36) מפני שהקדר לא יחזור לירושלים, ורצוי הדבר לקנות כליו ולהכניסם לירושלים. 37) אבל לא לתרומה. 38) יכול החבר לחכות עד שיגיעו לפנים מן המודיעים ולקנותם שם. 39) יכול היה לקנותם לפני שנכנסו לעיר, ואם לא עשה כך - אין מתירין לו (כסף־משנה), ונימוק שני: החבר אינו חוזר לירושלים אלא הולך לביתו, ואם כן אינו קונה לצרכי ירושלים, והתירו משום צרכי רבים בירושלים בלבד, וכל־שכן אם קדר נכנס וחבר יוצא.

8 **ז. קַדָּר[40] שֶׁהֵבִיא קְדֵרוֹת וְהִנִּיחָן לִפְנִים מִן**
9 **הַמּוּדִיעִית, וּבָאוּ הַלּוֹקְחִין וְהוּא אוֹמֵר לָהֶן**
10 **שֶׁטְּהוֹרוֹת הֵן: לָקַח קְדֵרָה וְנִכְנַס בָּהּ - הֲרֵי הִיא**
11 **טְהוֹרָה לְקַדֵּשׁ אֲבָל לֹא לִתְרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[41];**
12 **לָקַח קְדֵרָה וְיָצָא בָּהּ חוּץ לַמּוּדִיעִית - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה**
13 **בֵּין לְקַדֵּשׁ בֵּין לִתְרוּמָה. אַף עַל פִּי שֶׁהֵן הֵם הַקְּדֵרוֹת**
14 **וְהוּא הַקַּדָּר עַצְמוֹ, אֵינוֹ נֶאֱמָן אֶלָּא לִפְנִים מִן**
15 **הַמּוּדִיעִית.**

40) משנה שם כה, ב. 41) כמה פעמים בפרק זה.

16 **ח. הַלּוֹקֵחַ[42] כְּלֵי חֶרֶס מִן הַכְּבָכְשָׁן בְּכָל מָקוֹם - הֲרֵי**
17 **אֵלּוּ טְהוֹרִין בֵּין לְקַדֵּשׁ בֵּין לִתְרוּמָה, וְאֵין אוֹמְרִים**
18 **שֶׁמָּא נָגַע בָּהֶן עַם הָאָרֶץ. וַאֲפִלּוּ לָקַח מִן הַסַּדָּר**
19 **הָרִאשׁוֹן[43], וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכְּבָכְשָׁן פָּתוּחַ וּכְבָר נִלְקַח**
20 **חֶצְיוֹ; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ טֻמְאָה עַל כֵּלִים שֶׁבַּכְּבָכְשָׁן[44].**

42) הלכה זו שנויה במחלוקת תנאים במסכת פרה פ"ה מ"א, אולם בתוספתא שם פ"ה ה"א מסיים: "זו משנה הראשונה, רבותינו אמרו: פותח ונוטל ואינו נמנע, והחבר (גירסת הכסף־משנה "שהחבר") בא אפילו לאחר שלושה ימים ונוטל". ופסק רבינו כרבותינו בתוספתא (ראה כסף־משנה). 43) השורה הראשונה. 44) כל זמן שלא הוצאו ממנו, ולפיכך מותר לחבר להשתמש בכלים שהוא עצמו מוציאם מן הכבשן.

21 **ט. טֻמְאַת עַם הָאָרֶץ[45] בָּרֶגֶל[46] כְּטָהוֹרָה הִיא חֲשׁוּבָה,**
22 **שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל חֲבֵרִים הֵן בָּרְגָלִים[47], וּכְלֵיהֶם כֻּלָּם**
23 **וְאָכְלֵיהֶם וּמַשְׁקֵיהֶן טְהוֹרִים בָּרֶגֶל, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל**
24 **מְטַהֲרִין עַצְמָן וְעוֹלִים לָרֶגֶל. לְפִיכָךְ הֵן נֶאֱמָנִים כָּל**
25 **יְמוֹת הָרֶגֶל בֵּין עַל הַקֹּדֶשׁ בֵּין עַל הַתְּרוּמָה. מִשֶּׁעָבַר**
26 **הָרֶגֶל חוֹזְרִין לְטֻמְאָתָן.**

45) משנה חגיגה כו, א. 46) בפסח, שבועות וסוכות, והמדובר בירושלים. 47) ר' יהושע בן לוי, דורש שם את הכתוב (שופטים כ, יא): "ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים" - הכתוב עשאן כולם חברים.

27 **י. הַפּוֹתֵחַ[48] חֲבִיתוֹ[49] בָּרֶגֶל וְהַמַּתְחִיל בְּעִסָּתוֹ[50] וְעָבַר**
28 **הָרֶגֶל - הֲרֵי שְׁאָר הֶחָבִית וּשְׁאָר הָעִסָּה בְּחֶזְקַת**
29 **טֻמְאָה[51], שֶׁהֲרֵי נָגְעוּ בּוֹ עַמֵּי הָאָרֶץ. וְאַף עַל פִּי**
30 **שֶׁלֹּא נָגַע בָּהּ אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהוּא כְּחָבֵר[52] - אֵינָהּ**
31 **טְהוֹרָה אֶלָּא בִּימֵי הָרֶגֶל בִּלְבַד[53].**

48) משנה שם. 49) חבר שפתח חבית יין למכור בקימעונות, והקונים - וביניהם גם עמי הארץ - נוגעים בחבית ובכלים. 50) למכור לכל הבא. 51) פסק כחכמים. 52) כלומר, ברגל. 53) ולאחר הרגל, טמאים למפרע הטהרות שנגע בהם ברגל. ראה הלכה הבאה. בגמרא שם, שאלו אם מותר להניח את החבית לרגל הבא. ובמסקנא אמרו שמותר להניח. ורבינו סתם, ומשמע שאין להניחה. [קשה להבין מה בין זה להלכה ב. ראה כסף־משנה כאן].

32 **יא. אַחַר הָרֶגֶל[54] בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָיוּ מַטְבִּילִין כָּל**
33 **הַכֵּלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, מִפְּנֵי שֶׁנָּגְעוּ בָּהֶן עַמֵּי הָאָרֶץ**
34 **בָּרֶגֶל בִּשְׁעַת הֶחָג[55]. וּלְפִיכָךְ הָיוּ אוֹמְרִים לָהֶן: אַל**
35 **תִּגְּעוּ בַּשֻּׁלְחָן, בְּשָׁעָה שֶׁמַּרְאִין אוֹתוֹ לְעוֹלֵי רְגָלִים[56],**
36 **כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵיֶה טָמֵא בְּמַגָּעוֹ אַחַר הָרֶגֶל, וְנִמְצָא**
37 **צָרִיךְ טְבִילָה[57] וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ, וְנֶאֱמַר בְּלֶחֶם הַפָּנִים:**
38 **לְפָנַי תָּמִיד[58]. וְכָל הַכֵּלִים הָיוּ טְעוּנִים טְבִילָה וְהֶעֱרֵב**
39 **שֶׁמֶשׁ, חוּץ מִמִּזְבַּח הַזָּהָב וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת[59], מִפְּנֵי**
40 **שֶׁצְּפוּיֵיהֶן כִּבְטִבְלִין לְגַבֵּיהֶן[60].**

54) משנה שם. 55) ראה הלכה הקודמת, ובהערה שם. 56) בגמרא שם עמוד ב: "מלמד שמגביהים אותו ומראים בו לעולי רגלים לחם הפנים, ואומרים להם: ראו חיבתכם לפני המקום, סילוקו כסידורו". פירוש, הלחם היה טרי בשעת סילוקו מן השולחן כמו ביום שסידורוהו על השולחן לפני שבוע ימים, ומראים לעולי רגל את הנס הזה המעיד

שישראל חביבים אצל הקדוש־ברוך־הוא ועושה להם נסים. 57) וצריך להוריד ממנו את הלחם. 58) ואסור להסירו מן השולחן לפני השבת הבאה. במשנה שם נאמר: "ואומרים להם הזהרו שלא תגעו בשולחן". ופירש"י, לכהנים עמי הארץ אמרו, שהרי לוים וישראלים אסורים בכניסה להיכל שבו עמד השולחן. ורבינו מפרש "להם" לעולי רגל. שהרי כתב "שמראין אותו", וכהנים בלאו־הכי רואים אותו כשנכנסים להיכל להשתחוות (ראה 'תוספות' שם). 59) שנעשו מעץ, וכלי עץ העומד בקביעות על מקום אחד ואין מזיזים אותו ממקומו, נקרא "כלי עץ העשוי לנחת" ואינו מקבל טומאה, ואע"פ שהמזבחות היו מצופים מתכת, העץ עיקר, כמו שמסיים רבינו כאן. 60) גמרא שם כז, א.

יב. עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר[61]: טָהוֹר אֲנִי מִטֻּמְאַת מֵת, אוֹ שֶׁאָמַר: כְּלִי זֶה טָהוֹר מִטֻּמְאַת מֵת - נֶאֱמָן[62], וּמַטְבִּילִין אוֹתוֹ מִשּׁוּם טֻמְאַת עַם הָאָרֶץ בִּלְבַד, וְצָרִיךְ הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ וְאֵינוֹ צָרִיךְ הַזָּאָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשְּׁאָלוֹ וְאָמַר טָהוֹר הוּא; אֲבָל הַלּוֹקֵחַ כְּלִי סְתָם מֵרְשׁוּת עַם הָאָרֶץ - חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא טְמֵא מֵת הוּא, וּמַזִּין עָלָיו שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי כְּכָל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים בְּכָל מָקוֹם חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ טֻמְאָה עַל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[63] בְּטֻמְאַת הַסְּפֵקוֹת.

61) חגיגה כב, ב. 62) לא האמינו אותם בטומאת זיבה, והאמינום בטבילת טומאת מת. ראה גמרא שם. 63) בפי"ג מהלכות אבות הטומאות ה"ד וה"ה.

פֶּרֶק שְׁנִים עָשָׂר[1]

1) יבאר המפקיד כלי אצל עם הארץ או הנותן כלי לאומן עם הארץ, שכח כליו בבית המרחץ או הניחם במרחץ, והמוסר מפתח בית לעם הארץ, ודין המניח עם הארץ בתוך ביתו לשומרו, ועם הארץ ששאל מחבר מיטה לישן עליה, ודין חבר שאמר לעם הארץ שמור לי פרה זו שלא תיכנס לבית, גבאי מלכות שנכנסו לתוך הבית למשכן, והגבאים והגנבים שעשו תשובה ואמרו לא נגענו רק בזה, ודין המניח ביתו פתוח ומצאו נעול או איפכא, והדר עם עם הארץ בחצר, קדר שהכניס קדירותיו למכור ויצא לשתות.

א. הַמַּפְקִיד[2] כֵּלִים אֵצֶל עַם הָאָרֶץ[3] אוֹ שֶׁנָּתַן כְּלִי לְאֻמָּן עַם הָאָרֶץ - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִים טְמֵא מֵת[4] וּטְמֵאִין מִדָּרָס. וְאִם מִכֵּירוֹ[5] שֶׁהוּא אוֹכֵל בִּתְרוּמָה - טְהוֹרִים מִטֻּמְאַת מֵת[6] אֲבָל טְמֵאִים מִדָּרָס, מִפְּנֵי שֶׁאִשְׁתּוֹ נִדָּה יוֹשֶׁבֶת עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין נִזְהָרִין מִן הַטֻּמְאוֹת בְּבָתֵּי עַמֵּי הָאָרֶץ.

2) טהרות פ"ח מ"ד. 3) תוספתא, שם. 4) ואינם נטהרים עד שיזו עליהם מי אפר פרה אדומה ביום השלישי והשביעי. ומדובר, כשלא אמר שהם טהורים, אבל אם אמר שלא נטמאו – נאמן, כמבואר בסוף הפרק הקודם. 5) הנפקד מכיר את המפקיד, ויודע שהוא כהן ואוכל תרומה. 6) מפני שהנפקד נזהר שלא יטמאו בטומאת מת. ונראה, שאפילו לא אמר כלום, הכלים בחזקת טהרה, שהרי אם אמר שלא נטמאו, אמרנו למעלה שאפילו אם אינו מכירו נאמן. (ויש לתמוה על דברי רבינו בפירושו למשנה הנ"ל שכתב: "והוא נאמן באמרו לא נטמאו במת", ומשמע שאם לא אמר כלום – טמאים. וצ"ע).

ב. הַמַּנִּיחַ[7] כֵּלָיו בְּפִנֵּי עַם הָאָרֶץ וְאָמַר לוֹ: שְׁמֹר לִי אֶת אֵלּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין מִדָּרָס וּטְהוֹרִין מִטֻּמְאַת מֵת[8]. הִנִּיחָן עַל כְּתֵפּוֹ[9] - טְמֵאִין מִדָּרָס וּטְמֵא מֵת. שָׁכַח כֵּלָיו בְּבֵית הַכְּנֶסֶת - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, שֶׁאֵינוֹ רְשׁוּת עַם הָאָרֶץ גְּמוּרָה. הִנִּיחַ כֵּלָיו בַּמֶּרְחָץ וּבָא וּמָצָאָן כְּמוֹת שֶׁהֵן - טְהוֹרִין. וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כֵּן. הִנִּיחַ גִּתּוֹ וּבוֹרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְנַס לָעִיר וּבָא וּמָצָא עַם הָאָרֶץ בְּצִדּוֹ - טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת שֶׁיִּכָּנֵס.

7) כל הלכה זו, מקורה בתוספתא שם ה"ז. 8) כך היא גירסת רבינו שם (ראה ראב"ד וכסף־משנה). ומשמע אפילו לא אמר "טהורים הם". ואין זה דומה למפקיד ומוסר לאומן שבהלכה א, מפני ששם מסר את הכלים לרשות עם־הארץ, אבל כאן רק את השמירה הטיל עליו ולא יותר. ואעפ"כ מטמא מדרס, מפני שהם קצת ברשותו. 9) הרי מסרם לרשותו.

ג. הַמּוֹסֵר[10] מַפְתֵּחַ בֵּיתוֹ לְעַם הָאָרֶץ - כֹּל שֶׁבַּבַּיִת טָהוֹר, שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ אֶלָּא שְׁמִירַת הַמַּפְתֵּחַ.

10) משנה, טהרות פ"ז מ"ב.

ד. הַמַּנִּיחַ[11] כֵּלָיו בְּחַלּוֹנוֹת שֶׁל מֶרְחָץ[12] וְנָעַל עֲלֵיהֶם[13], אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן הַמַּפְתֵּחַ לְעַם הָאָרֶץ - כֵּלָיו טְהוֹרִין[14]. וְכֵן אִם חָתַם עַל הַחַלּוֹן אוֹ עָשָׂה לוֹ סִימָן, אֲפִלּוּ מָצָא הַחוֹתָם מְקֻלְקָל - הֲרֵי כָּל אֵלּוּ טְהוֹרִין[15].

11) שם, מ"ז. 12) במרחצאות שלהם היו כעין חלונות סתומות מבחוץ, ולהם דלתות מבפנים, והבלן מסר לכל מתרחץ חלון להניח שם בגדיו. 13) במפתח. 14) ואפי' אם מסרו לבלן, לא יעיז לפתוח ולנגוע בבגדי המתרחצים, שהרי לא מסר לו אלא שמירת מפתח, כמו שאמרנו בהלכה הקודמת, אבל אם לא נעל במפתח, הרי סמך על שמירתו של הבלן שהוא עם־הארץ ולפיכך כליו טמאים. פסק כחכמים במשנה, שם. 15) תוספתא, שם פ"ח ה"ו.

ה. הַמַּנִּיחַ[16] עַם הָאָרֶץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לְשָׁמְרוֹ וְיָשַׁב הוּא מֻרְחָק: בִּזְמַן שֶׁהוּא[17] רוֹאֶה אֶת הַנִּכְנָסִין וְאֶת הַיּוֹצְאִין - הֲרֵי כֹּל שֶׁבַּבַּיִת מִן הָאֳכָלִין וְהַמַּשְׁקִין וּכְלֵי חֶרֶס שֶׁאֵינוֹ מֻקָּף צָמִיד פָּתִיל טְמֵאִין[18], אֲבָל הַמִּשְׁכָּבוֹת וְהַמֻּרְכָּבוֹת[19] וּכְלֵי חֶרֶס הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל[20] טְהוֹרִין[21]; וְאִם אֵינוֹ רוֹאֶה לֹא אֶת הַנִּכְנָסִין וְלֹא אֶת הַיּוֹצְאִין - כֹּל שֶׁבַּבַּיִת טָמֵא. אֲפִלּוּ הָיָה כָּפוּת אוֹ כְּרוּת יָדַיִם וְרַגְלַיִם[22] - הַכֹּל טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בִּרְשׁוּת עַם הָאָרֶץ[23].

16) שם, מ"ה. 17) השומר. 18) כדין מוסר לעם־הארץ

שמירת כליו (ראה ה"ב), ואפילו כלי חרס שאינו מיטמא מגבו, שמא הכניס ידו לתוכו, ומובן שכל־שכן כלי שטף המיטמאים מגבם. 19) שנעשים אב הטומאה, אם ישב עליהם זב וכיוצא בו. 20) מהודק יפה. 21) המשכבות והמרכבות טהורים מטומאת משכב ומושב, שלא גזרו על עם־הארץ שיטמא טומאה חמורה זו, ואין חוששים שמא נכנסה אשה נדה וישבה עליהם, אבל טמאים משום נגיעת עם־הארץ בכלים האחרים שבבית (ראה הי"ג והערות שם). וכלי חרס מוקפים צמיד פתיל טהורים ממש, מפני שאי־אפשר לו לנגוע בתוכם והם אינם מיטמאים מגבם. ואע"פ שהזב מטמא כלי חרס מוקפים צמיד פתיל (ראה למעלה פ"ח ה"ג) טומאת היסט, לא גזרו על עם־הארץ טומאה זו (ראה 'תפארת ישראל' שם 'יכין' אות כא). 22) במשנה כתוב: ואפילו היה "מובל", פירוש, אדם שמובילים אותו. 23) ולא חילקו חכמים בין אדם שיכול לנגוע לשאינו יכול.

1 **ו. חָבֵר[24] שֶׁהָיָה יָשֵׁן בְּבֵיתוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ, וְהָיוּ**
2 **כֵּלִים[25] מְקֻפָּלִים וּמֻנָּחִין תַּחַת רֹאשׁוֹ, וְסִנְדָּלוֹ וְחָבִיתוֹ**
3 **לְפָנָיו - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת שְׁמִירַת**
4 **בַּעֲלֵיהֶן, וְלֹא יִגַּע בָּהֶן עַם הָאָרֶץ, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר:**
5 **עַתָּה יֵעוֹר וְיַבִּיט בִּי.**

24) תוספתא, טהרות פ"ח ה"ב. 25) של החבר.

6 **ז. עַם הָאָרֶץ[26] שֶׁשָּׁאַל מֵחָבֵר מִטָּה שֶׁיִּישַׁן עָלֶיהָ וְיָשַׁן**
7 **עָלֶיהָ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל חָבֵר - אֵין טָמֵא אֶלָּא אוֹתָהּ**
8 **הַמִּטָּה וְעַד מָקוֹם שֶׁהוּא יָכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ מֵאוֹתָהּ**
9 **הַמִּטָּה וְלַגַּע[27].**

26) שם. 27) ואין חוששים שמא ירד מן המיטה ונגע בדברים המרוחקים, מפני שהחבר מסר לרשותו רק את המיטה הזו, יראו הוא לרדת ממנה ולנגוע בכלים המרוחקים.

10 **ח. חָבֵר[28] שֶׁאָמַר לְעַם הָאָרֶץ: שְׁמֹר לִי פָּרָה זוֹ שֶׁלֹּא**
11 **תִּכָּנֵס לַבַּיִת אוֹ שֶׁלֹּא תִּשְׁבֹּר אֶת הַכֵּלִים - הֲרֵי הַבַּיִת**
12 **וְהַכֵּלִים טְהוֹרִים, שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ אֶלָּא שְׁמִירַת הַפָּרָה.**
13 **אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: שְׁמֹר לִי בַּיִת זֶה שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס בּוֹ**
14 **הַפָּרָה, וְכֵלִים אֵלּוּ שֶׁלֹּא תִּשְׁבֹּרִם - הֲרֵי הֵן טְמֵאִין[29].**

28) תוספתא, שם. 29) מפני שמסר לעם־הארץ את שמירתם.

15 **ט. הַמַּנִּיחַ[30] עַם הָאָרֶץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְיָצָא: הִנִּיחוֹ עֵר**
16 **וּמְצָאוֹ עֵר, יָשֵׁן וּמְצָאוֹ יָשֵׁן, אוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ עֵר וּמְצָאוֹ**
17 **יָשֵׁן - כֹּל שֶׁבַּבַּיִת טָהוֹר[31]; הִנִּיחוֹ יָשֵׁן וּמְצָאוֹ עֵר -**
18 **כָּל מָקוֹם הַקָּרוֹב מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא יָכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ**
19 **וְלַגַּע בּוֹ טָמֵא[32]. וְכֵן הַמַּנִּיחַ אֻמָּנִין[33] בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ -**
20 **אֵין טָמֵא אֶלָּא עַד מָקוֹם שֶׁיָּכוֹלִין לִפְשֹׁט אֶת יְדֵיהֶן**
21 **וְלַגַּע[34], וְאֵין אוֹמְרִים: שֶׁמָּא עָלוּ עַל גַּבֵּי כִּסֵּא אוֹ**
22 **עַל סֻלָּם וְנָגְעוּ בַּכֵּלִי אוֹ בָּאֻכְלִין הַתְּלוּיִין לְמַעְלָה**
23 **בַּכֹּתֶל[35].**

30) משנה, שם פ"ז מ"ב. 31) ואפילו הדברים שיכול לנגוע בהם כשהוא שוכב על מקומו. והטעם, מפני שכבר ראה את הכלים לפני השינה, אינו מעוניין למשמש בהם אחרי שהתעורר. [ה'חזון איש' מקשה, מה בין דין זה לדין של מיטה שבה"ז. ראה שם]. ואם הניחו ישן ומצאו ישן אין חוששים שמא התעורר בינתיים ונגע בכלים. 32) יש לחשוש שמא נגע בדברים שלא ראה אותם לפני כן, כדי להתבונן בהם, אבל אין חוששים שמא ירד מן המיטה ונגע בדברים המרוחקים, ופסק כחכמים. 33) שם, מ"ג. 34) כשהם עומדים על הקרקע בכל מקום שבבית, שאומנים אינם עומדים על מקום אחד כמו טוחנת (ראה ה"י). 35) כחכמים, נגד דעת רבי מאיר.

24 **י. אִשָּׁה חָבֵר[36] שֶׁהִנִּיחָהּ אִשָּׁה עַם הָאָרֶץ טוֹחֶנֶת**
25 **בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ, אֲפִלּוּ פְּסָקָהּ[37] הָרֵחַיִם וַאֲפִלּוּ הָיוּ**
26 **שְׁתַּיִם[38] - אֵין טָמֵא אֶלָּא מָקוֹם שֶׁיְּכוֹלִין לִפְשֹׁט אֶת**
27 **יָדָן וְלַגַּע, וְאֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא הָאַחַת טוֹחֶנֶת וְהַשְּׁנִיָּה**
28 **בָּלְשָׁה כֹּל שֶׁבַּבַּיִת וְשֶׁמָּא נִתְלָת וְעָלְתָה בַּמְּקוֹמוֹת**
29 **הַגְּבוֹהוֹת.**

36) שם, מ"ד. 37) הפסיקה את הטחינה, אין חוששין שמא בזמן שלא טחנה הסתובבה בבית הריחיים ומשמשה בכלים. ולפיכך טהורים גם הכלים שיכולה לנגוע בהם מבלי לעלות על כסא, משא"כ באומנים. 38) שתי נשים טוחנות.

30 **יא. הָאִשָּׁה[39] שֶׁנִּכְנְסָה לְהוֹצִיא פַּת לְעָנִי, יָצָאת**
31 **וּמְצָאַתּוּ[40] עוֹמֵד בְּצַד כְּבָרוֹת[41], אֲפִלּוּ תְּרוּמָה - הֲרֵי**
32 **הֵן טְהוֹרוֹת, שֶׁאֵין חֶזְקָתוֹ לְגַע שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת. וְכֵן**
33 **הָאִשָּׁה[42] שֶׁיָּצְאָה וּמְצָאָה אִשָּׁה עַם הָאָרֶץ חוֹתָהּ**
34 **גֶּחָלִים מִתַּחַת הַקְּדֵרָה - הֲרֵי הַקְּדֵרָה טְהוֹרָה[43].**

39) שם, מ"ט. 40) את עם־הארץ שהיה לפני כן במקום מרוחק מן הכיכרות. 41) ששינה את מקומו. 42) שם. 43) ואפילו היא של תרומה. מחלוקת רבי עקיבא וחכמים שם, ופסק כרבים.

35 **יב. גַּבָּאִי[44] מַלְכוּת[45] שֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַבַּיִת לְמַשְׁכֵּן -**
36 **כֹּל שֶׁבַּבַּיִת טָמֵא. אִם יֵשׁ עִמָּהֶם עוֹבֵד כּוֹכָבִים -**
37 **נֶאֱמָנִים לוֹמַר לֹא נָגַעְנוּ, מִפְּנֵי שֶׁאֵימַת הָעוֹבֵד**
38 **כּוֹכָבִים עֲלֵיהֶן[47]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[48] בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ**
39 **שָׁם עֵדִים שֶׁנִּכְנְסוּ אוֹ שֶׁהָיָה הַמַּשְׁכּוֹן בְּיָדָם; אֲבָל**
40 **אִם אָמְרוּ הֵן מֵעַצְמָן: נִכְנַסְנוּ אֲבָל לֹא נָגַעְנוּ -**
41 **נֶאֱמָנִין, שֶׁהֲפֵה שֶׁאָסַר[49] הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר[50].**

44) שם, פ"ז מ"ו. 45) גובי מס, ואפילו חברים שביניהם דינם כעמי־הארץ (ראה למעלה פ"י ה"ח). 46) מפני שרגילים למשמש כל מה שאפשר למשכן. 47) תוספתא, שם פ"ח ה"ד. במשנה שם מפרש רבינו, שהגבאים מפחדים למשמש כשהגוי עמהם, וגם כאן הוא מקיים פירושו זה, אבל קשה מאוד להבין למה מפחדים מפני הגוי (ראה השלמות). 48) נמשך לבבא ראשונה "כל שבבית טמא". 49) שאמר נכנסנו. 50) באמרו לא נגענו, כי אלמלא אמרו

לא נכנסנו היו נאמנים. בלשון התלמוד והפוסקים "מיגו" (מתוך, מפני).

1 **יג. הַגַּבִּים[51] שֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַבַּיִת - אֵין טָמֵא אֶלָּא**
2 **מְקוֹם רַגְלֵי הַגַּבִּים[52], מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְפַחֲדִין מִלְּבַלֵּשׁ**
3 **אֶלָּא (דָּבָר) שֶׁנּוֹטְלִין בִּמְזֻמָּן. וּמָה הֵן מְטַמְּאִין**
4 **בִּמְקוֹם הֲלִיכָתָן? הָאֳכָלִין וְהַמַּשְׁקִין וּכְלֵי חֶרֶס**
5 **הַפְּתוּחִים[53]; אֲבָל הַמִּשְׁכָּבוֹת וְהַמֻּרְכָּבוֹת וּכְלֵי חֶרֶס**
6 **הַמְּקֻפִּין צָמִיד פָּתִיל - טְהוֹרִין[54]. וְאִם יֵשׁ עִמָּהֶן**
7 **עוֹבֵד כּוֹכָבִים[55] אוֹ אִשָּׁה - הַכֹּל טָמֵא[56].**

51) משנה, שם. 52) הרא"ש מפרש: בחדר שממנו גנבו הכל טמא, אבל אין חוששים שמא נכנסו לחדרים אחרים, מפני שהם מפחדים שמא יש שם אדם. 53) והוא־הדין בכלי שטף בין פתוחים ובין מוקפים צמיד פתיל. 54) משכבות ומושבות טהורים מטומאת מדרס. ראה ה"ה ובהערות שם. 55) שטמא מדרבנן כזב. 56) משכבות ומושבות נעשו אב הטומאה. ואין זה דומה לגנב משכב וישב עליו שאינו מטמא (רבינו בפכ"ד מהל' כלים ה"ז, ומקורו בבבא־קמא סו, ב) מפני שכאן לא גנב את המשכב, והתורה מיעטה רק גנוב וגזול, אבל שאינו שלו לא מיעטה (ראה משנה־למלך שם, ו'תפארת ישראל' 'בועז' אות ו).

8 **יד. הַגַּבָּאִים[57] וְהַגַּנָּבִים שֶׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְהֶחֱזִירוּ**
9 **מֵעֲצָמָן, לֹא מֵחֲמַת יִרְאָה, וְאָמְרוּ: לֹא נָגַעְנוּ בְּכָל מַה**
10 **שֶּׁהָיָה בַּבַּיִת כְּשֶׁנִּכְנַסְנוּ - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים וַאֲפִלּוּ עַל**
11 **מְקוֹם רַגְלֵיהֶן.**

57) משנה וגמרא, חגיגה כו, א.

12 **טו. הַמַּנִּיחַ[58] אֶת בֵּיתוֹ פָּתוּחַ וּמְצָאוֹ פָּתוּחַ אוֹ**
13 **שֶׁמְּצָאוֹ נָעוּל, אֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ נָעוּל וּמְצָאוֹ פָּתוּחַ, וְלֹא**
14 **נִגְנַב מִמֶּנּוּ כְּלוּם - כֹּל שֶׁבַּבַּיִת טָהוֹר[59]; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר:**
15 **הַגַּנָּבִים פְּתָחוּהוּ וְנִמְלְכוּ וְהָלְכוּ לָהֶם וְלֹא נִכְנְסוּ.**

58) משנה, טהרות פ"ח, ד. 59) בנעול ומצאו פתוח, מטמא רבי מאיר, ורבינו פסק כחכמים.

16 **טז. קֶרֶדֹם[60] שֶׁאָבַד בַּבַּיִת, אוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ בְּזָוִית זוֹ וּבָא**
17 **וּמְצָאוֹ בְּזָוִית אַחֶרֶת - הַבַּיִת טָמֵא; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר:**
18 **אָדָם טָמֵא נִכְנַס לְשָׁם וְנִטְּלוֹ.**

60) פסחים י, ב. כתב 'כסף משנה' ששאלו את רבינו, מה בין זה לכיכר של תרומה (במס' נדה ד, א) שהניחו למעלה ומצאו במקום אחר (ואפילו אם דבר טמא מונח למטה ממנו) טהור, שאני אומר טהור נכנס לשם והעביר את הכיכר למקום אחר, כדי שלא יפול על הטמא המונח תחת הדף. והשיב, שבקורדום אנו אומרים שאדם נכנס ולקח את הקורדום והשתמש בו והחזירו למקומו, ושואל שלא מדעת, דינו כגזלן ואין לתלות שחבר עשה זאת, אבל שם אין דרכו של אדם לקחת כיכר ולהחזירו, ולפיכך אנו תולים שטהור עשה זאת כדי שלא יפול (השאלה ותשובת רבינו, נדפסו במילואן ב'תשובות רבינו', הוצאת פריימן סי' קמט).

19 **יז. הַדָּר[61] עִם עַם הָאָרֶץ בְּחָצֵר וְשָׁכַח כֵּלִים בֶּחָצֵר,**
20 **אֲפִלּוּ חֲבִיּוֹת מֻקָּפוֹת צָמִיד פָּתִיל אוֹ תַּנּוּר מֻקָּף צָמִיד**
21 **פָּתִיל - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין[62], עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לַתַּנּוּר מְחִיצָה**
22 **גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים[63], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא בִּרְשׁוּת עַם**
23 **הָאָרֶץ.**

61) שם פ"ח מ"א. 62) ואין זה דומה לדינים שלמעלה ה"ה וה"ט, שמוקפים צמיד פתיל טהורים, מפני שכאן דירתו הקבועה של עם־הארץ ומעיז להסיר את הכיסוי ולהחזירו ולהדביקו. כך מפרש רבינו במשנה, והר"ש שם מפרש מפני שאשתו מסיטתו, ונדה מטמאה בהיסט גם מוקפים צמיד פתיל. ואפילו תנור מחובר שאי־אפשר להסיטו, גזרו עליו טומאה משום שאינו מחובר. וכן פירש גם ה'ברטנורא'. 63) פסק כרבי יוסי.

24 **יח. חָבֵר[64] שֶׁהָיְתָה לוֹ מְחִיצָה אוֹ סֵכָּה לִפְנֵי פִּתְחוֹ**
25 **שֶׁל עַם הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁהָיְתָה מְחִיצָה אוֹ סֵכָּה שֶׁל עַם**
26 **הָאָרֶץ לִפְנֵי פִּתְחוֹ שֶׁל חָבֵר - כֵּלִים שֶׁבַּסֵּכָּה אוֹ כֵּלִים**
27 **שֶׁבַּמְּחִיצָה טְמֵאִים, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לְעַם הָאָרֶץ בְּסֵכָּה זוֹ**
28 **אוֹ בְּמְחִיצָה זוֹ רְשׁוּת[65].**

64) תוספתא, טהרות פ"ט ה"א. 65) להיכנס שם, ושמא נגע בכלים.

29 **יט. חָבֵר[66] שֶׁהָיָה גָּגוֹ לְמַעְלָה מִגַּגּוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ -**
30 **הֲרֵי זֶה שׁוֹטֵחַ שָׁם כֵּלִים וּמַנִּיחַ טָהֳרוֹת וְהֵן בְּחֶזְקָתָן,**
31 **אַף עַל פִּי שֶׁעַם הָאָרֶץ יָכוֹל לִפְשֹׁט יָדוֹ וְלִגַּע[67]. וְכֵן**
32 **בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לֹא מִשּׁוּם טֻמְאָה וְלֹא**
33 **מִשּׁוּם יֵין נֶסֶךְ[68]. הָיוּ הַגַּגּוֹת זֶה בְּצַד זֶה אוֹ שֶׁהָיָה**
34 **גַּגּוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ לְמַעְלָה, וְשָׁטַח הֶחָבֵר כֵּלִים אוֹ**
35 **הִנִּיחַ טָהֳרוֹת בְּגַגּוֹ - הֲרֵי כָּל מָקוֹם שֶׁיָּכוֹל עַם הָאָרֶץ**
36 **לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלִגַּע בְּחֶזְקַת טֻמְאָה[69].**

66) שם. 67) מפני שאם יפשוט ידו ויגע, ייתפס כגנב. 68) עבודה זרה ע, ב. 69) שאם ייתפס, יאמר שנפל לו משהו והתגלגל לגג החבר והושיט ידו, כדי לחפש אותו ולקחתו.

37 **כ. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת[70] זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ, הַפְּנִימִית שֶׁל חָבֵר**
38 **וְהַחִיצוֹנָה שֶׁל עַם הָאָרֶץ - חָבֵר מַנִּיחַ שָׁם כֵּלִים**
39 **וְשׁוֹטֵחַ שָׁם פֵּרוֹת אַף עַל פִּי שֶׁיַּד עַם הָאָרֶץ מַגַּעַת**
40 **לְשָׁם, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְפָּשׁ עָלָיו כְּגַנָּב[71].**

70) עבודה זרה, שם. 71) שהרי אין לו רשות להיכנס שם.

41 **כא. חָצֵר[72] הַחֲלוּקָה בְּמִסְיָפָס[73], וְחָבֵר בְּצַד זֶה וְעַם**
42 **הָאָרֶץ בְּצַד זֶה - טָהֳרוֹתָיו טְהוֹרוֹת אַף עַל פִּי שֶׁיַּד**
43 **עַם הָאָרֶץ מַגַּעַת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם בִּרְשׁוּת הֶחָבֵר[74].**

72) שם. 73) מחיצה נמוכה. 74) ועם־הארץ ייתפס כגנב כשיושיט ידו לשם.

44 **כב. חָבֵר[75] שֶׁנָּפַל דָּלְיוֹ לְתוֹךְ בּוֹרוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ[76]**
45 **וְהָלַךְ לְהָבִיא בַּמֶּה יַעֲלֶנּוּ - הֲרֵי זֶה טָמֵא[77], מִפְּנֵי**
46 **שֶׁהֲנַח בִּרְשׁוּת עַם הָאָרֶץ שָׁעָה אַחַת.**

כג. אִשָּׁה עִם הָאָרֶץ[78] שֶׁנִּכְנְסָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל חָבֵר לְהוֹצִיא בְּנוֹ אוֹ בִּתּוֹ אוֹ בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל חָבֵר - כֹּל שֶׁבַּבַּיִת טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁנִּכְנְסָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת[79]. קַדֵּר חָבֵר[80] שֶׁהִכְנִיס קְדֵרוֹתָיו לִמְכֹּר וְיָרַד לִשְׁתּוֹת - חֲרֵי הַפְּנִימִיּוֹת טְהוֹרוֹת וְהַחִיצוֹנוֹת טְמֵאוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִנִּיחָן[81] סָמוּךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים נוֹגְעִים בַּחִיצוֹנוֹת בְּשָׁעַת הֲלִיכָה[82]; אֲבָל הָיוּ רְחוֹקוֹת מֵרְשׁוּת הָרַבִּים: אִם הָיוּ כְּלֵי אֻמָּנוּתוֹ בְּיָדוֹ[83] - הַכֹּל טְמֵאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁכֵּלָיו מוֹכִיחִין שֶׁהֻנְּחוּ לִמְכֹּר וְיַד הַכֹּל[84] מְמַשְׁמֶשֶׁת בָּהֶן; אֵין כְּלֵי אֻמָּנוּתוֹ בְּיָדוֹ - הַכֹּל טְהוֹרוֹת, חֶזְקָתָן שֶׁלֹּא נָגַע בָּהֶן אָדָם[85]. חָבֵר שֶׁהִנִּיחַ[86] אֳכָלִין וּמַשְׁקִין עַל פֶּתַח חֲנוּתוֹ וְנִכְנַס - חֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִים, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים מְמַשְׁמְשִׁין בָּהֶן[87].

78) שם, מ"ה. 79) רבינו שם מפרש: "אם נכנסה שלא ברשות אלא להוציא הענין הפלוני וכו' אימת בעל הבית עליה ולא תשלח ידה לדבר". 80) שם פ"ז מ"א. 81) כתובות כד, ב. 82) שלא בכוונה. 83) כגון המחק למחוק את המידות. 84) שמעוניינים לקנות. 85) מפני שחושבים שאינם עומדים למכירה, וייזהרו מלנגוע בהם. 86) תוספתא, טהרות פ"ט ה"ב. 87) מקומם מוכיח שלמכירה הם עומדים.

יום ד' ט"ז סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁלשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר כהן שטיהר כליו לגת זו והניחם לגת הבאה, הרוצה לעשות יינו או שמנו בטהרה באומנים עמי הארץ, הבדדים והבוצרים שנמצאת טומאה לפניהם אם נאמנים לומר לא נגענו, המטהר הבדדים והכניסם לבית הבד ונעל בפניהם, חמריו ופועליו טעונים טהרות ועברו לפניו והפליגו ממנו, חבר שהיה לבוש חלק ועטוף בטלית ומהלך ואמר בדעתי היה לשמור החלוק ולא הטלית, ודין היה משתמש מן החבית בטהרה בחזקת שהיה חולין ונמצאת תרומה, נתחלפו לה כלים של חול בכלים של שבת ולבשם, חבר שהניח טהרות או כלים ומת, ומי שאמר לו עד אחד נטמאו טהרותיך, ודין היה עושה עמו בטהרות ולאחר זמן אמר לו טהרות שעשיתי עמך נטמאו.

א. כֹּהֵן[2] שֶׁטִּהֵר כֵּלָיו לְגַת זוֹ וְהִנִּיחָן לַגַּת הַבָּאָה - חֲרֵי אֵלּוּ בְּחֶזְקָתָן[3]; שֶׁאֵין עַמֵּי הָאָרֶץ נוֹגְעִין בִּכְלֵים שֶׁל כֹּהֵן זֶה שֶׁהֵן בְּתוֹךְ גִּתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹכֵל טָהֳרוֹת[4]. אֲבָל שֶׁל יִשְׂרְאֵל[5] טְמֵאוֹת, עַד שֶׁיֹּאמַר: בְּלִבִּי הָיָה לִשְׁמֹר[6] עַם הָאָרֶץ שֶׁיִּכָּנֵס לַגַּת שֶׁלֹּא יִגַּע בַּכֵּלִים.

2) טהרות פ"ח מ"ג. 76) ואע"פ שהדלי בתוך הבור ואין עם־הארץ יכול ליגע בו. והטעם, מפני שלא חילקו חכמים וטימאו את כל הכלים שהם ברשות עם־הארץ (רבינו, שם). 77) טומאת מת, וטעון הזאת מי פרה בשלישי ובשביעי (רבינו בפירושו למשנה, שם).

ב. הָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת יֵינוֹ בְּטָהֳרָה בְּאֻמָּנִין עַמֵּי הָאָרֶץ - חֲרֵי זֶה מַטְבִּיל אֶת הַבּוֹצְרִים[7]. וְכֵן אִם הָיָה עוֹשֶׂה שֶׁמֶן - מַטְבִּיל אֶת הַבַּדָּדִין[8]. וְצָרִיךְ לַעֲמֹד עַל הָאֻמָּנִים עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ בְּפָנָיו, שֶׁחֲרֵי אֵינָן יוֹדְעִים הִלְכוֹת טְבִילָה וַחֲצִיצָה[10]. יָצְאוּ חוּץ לְפֶתַח בֵּית הַבַּד וְנִפְנוּ אֲחוֹרֵי הַגָּדֵר וְחָזְרוּ - חֲרֵי אֵלּוּ בְּטָהֳרָתָן. עַד כַּמָּה יַרְחִיקוּ וְהֵם טְהוֹרִין? עַד כְּדֵי שֶׁלֹּא יִסָּתְרוּ מֵעֵינָיו. אֲבָל אִם נִסְתְּרוּ מֵעֵינָיו - חָזְרוּ לְטַמְאָתָם, עַד שֶׁיַּטְבִּילֵם פַּעַם אַחֶרֶת וְיַעֲרִיב שִׁמְשָׁן.

7) הקוטפים את הענבים מן הגפנים, שהענבים מקבלים טומאה משעת בצירתם מפני שהוכשרו במשקה היוצא מעצמו מן הענבים. 8) שדורכים את הזיתים בבית הבד ואז כבר הוכשרו, אבל מוסקי (קוטפי) הזיתים אינם צריכים טבילה, שהרי הזיתים לא הוכשרו ומעט המוהל הנסחט בסלים אינו מכשיר. לקמן יתבאר שאוכלין אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא הורטבו באחד משבעת המשקין (הלכות טומאת אוכלין פרק א הלכה א). 9) אבל אם היו בקיאים היינו מאמינים להם שטבלו שלא בפני החבר. 10) מה הם הדברים החוצצים בין הטובל ובין המים והטבילה אינה מועילה, כגון אם משהו דבוק בבשרו וכדומה.

ג. הַבַּדָּדִין וְהַבּוֹצְרִים שֶׁנִּמְצְאוּ טְמֵאָה לִפְנֵיהֶן - נֶאֱמָנִין לוֹמַר לֹא נָגַעְנוּ. וְכֵן בַּתִּינוֹקוֹת שֶׁלָּהֶם[11].

11) נאמנים לומר התינוקות לא נגעו ביין ובשמן.

ד. הַמְטַהֵר אֶת הַבַּדָּדִין וְהִכְנִיסָן לְבֵית הַבַּד וְנָעַל עֲלֵיהֶן, אִם הָיוּ שָׁם כֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמִדְרָס - חֲרֵי בֵּית הַבַּד כֻּלּוֹ טָמֵא, שֶׁמָּא נָגְעוּ בְּאוֹתָן הַכֵּלִים[12]. וַאֲפִלּוּ רָאָה אוֹתָם מִקְדֶּם וְזָהֲרִין מֵאוֹתָם הַכֵּלִים מִפְּנֵי טֻמְאָתָן - חֲרֵי בֵּית הַבַּד טָמֵא, שֶׁמָּא הֵסִיטוּ[13] וְהֵן מְדַמִּין שֶׁאֵין הַמַּסִּיט טָמֵא, שֶׁאֵין עַמֵּי הָאָרֶץ בְּקִיאִין בְּטֻמְאַת הֶסֵּט[14].

12) ואחר כן נגעו בזיתים ובשמן. 13) הזיזו אותם ממקומם בלי נגיעה. 14) ולפיכך גם הכלים שבבית הבד טמאים, שמא נגעו בהם לפני שפירשו מהטומאה שאם נגעו בהם אחר שפירשו אינם מטמאים אותם, שהרי הם ראשון לטומאה ואין ראשון מטמא כלים.

ה. הָיוּ חֲמָרָיו[15] וּפוֹעֲלָיו טוֹעֲנִין טָהֳרוֹת וְעוֹבְרִין לְפָנָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהִפְלִיגוּ[16] יָתֵר מִמִּיל[17] - חֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא שׁוֹמְרָן, וְהֵן

מְפַחֲדִין לְגַע וְאוֹמְרִים: עַכְשָׁו יָבוֹא[18], שֶׁהֲרֵי הוּא אַחֲרֵינוּ. אֲבָל אִם אָמַר לָהֶם: צְאוּ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרֵיכֶם[19] - כֵּיוָן שֶׁנִּתְכַּסּוּ מֵעֵינָיו הֲרֵי הֵן טְמֵאוֹת[20].

15) נוהגי חמורים. 16) שהרחיקו. 17) מיל הוא אלפיים אמה ואין בעל הבית יכול לראות אם הם נוגעים. 18) שהרי הוא הולך אחריהם והם אינם יודעים, שמרחק רב כזה מפריד ביניהם (כסף משנה). 19) אחר זמן מה. 20) בטוחים הם שלא יבוא כל כך מהר ואינם מפחדים לנגוע.

ו. חָבֵר שֶׁהָיָה לָבוּשׁ בְּחָלוּק וְעָטוּף בְּטַלִּית וּמְהַלֵּךְ, וְאָמַר: בִּלְבִּי הָיָה לִשְׁמֹר אֶת הֶחָלוּק וְהָיִיתִי נִזְהָר בּוֹ, וְהִסַּחְתִּי דַּעְתִּי מִן הַטַּלִּית - הֲרֵי הֶחָלוּק בְּטָהֳרָתוֹ וְהַטַּלִּית טְמֵאָה, שֶׁמָּא נָגַע בָּהּ עַם הָאָרֶץ. הָיָה סַל[21] עַל כְּתֵפוֹ וּמַגְרֵפָה[22] בְּתוֹךְ הַסַּל, וְאָמַר: בִּלְבִּי הָיָה לִשְׁמֹר אֶת הַסַּל[23], וְלִשְׁמֹר אֶת הַמַּגְרֵפָה מִדָּבָר הַמְטַמְּאָהּ[24] אֲבָל לֹא מִדָּבָר הַפּוֹסְלָהּ[25] - הַסַּל טָהוֹר[26], וְהַמַּגְרֵפָה טְמֵאָה[27], וְכָל תְּרוּמָה שֶׁבַּסַּל פְּסוּלָה, מִפְּנֵי הַמַּגְרֵפָה שֶׁפּוֹסֶלֶת הָאֲכָלִין שֶׁבַּסַּל. הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ מִן הַחָבִית בְּטָהֳרָה בְּחֶזְקַת שֶׁהִיא חֻלִּין וְאַחַר כָּךְ נִמְצֵאת תְּרוּמָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְהוֹרָה - הֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, שֶׁמָּא נָגַע בָּהּ טְבוּל יוֹם[28], שֶׁהוּא פּוֹסֵל בִּתְרוּמָה וְטָהוֹר בְּחֻלִּין כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה מִשֶּׁמֵּר תְּרוּמָה לְמִשֶּׁמֵּר חֻלִּין. וְאִם אָמַר: בִּלְבִּי הָיָה לִשְׁמֹרָהּ אֲפִלּוּ מִדָּבָר הַפּוֹסְלָהּ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה. נִתְחַלְּפוּ לוֹ כֵּלִים שֶׁל שַׁבָּת בִּכְלִים שֶׁל חֹל וּלְבֶשָׁן - נִטְמְאוּ, שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּר כֵּלִים שֶׁל חֹל כִּכְלִים שֶׁל שַׁבָּת[29]. מַעֲשֶׂה בְּשִׁתֵּי נָשִׁים חֲבֵרוֹת שֶׁנִּתְחַלְּפוּ לָהֶן כְּלֵיהֶן בְּבֵית הַמֶּרְחָץ, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים וְטִמְּאוּ הַכֹּל[30]. אֲפִלּוּ נָפְלָה מַעֲפָרְתָּהּ[31] מִמֶּנָּה וְאָמְרָה לְחָבֵר: תְּנֵה לִי, וּנְתָנָהּ לָהּ - נִטְמֵאת. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְּנֶנָּה לָהּ עַם הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁלֹּא יִהְיֶה הֶחָבֵר מְשַׁמְּרָהּ; שֶׁאֵין אָדָם מְשַׁמֵּר כֵּלִים שֶׁאֵינָן שֶׁלּוֹ כִּכְלָיו, אֶלָּא אִם כֵּן הוֹדִיעַ שֶׁפָּמַךְ עָלָיו.

21) ובו תאנים. 22) כלי ברזל שמשתמשים בו להפריד את התאנים המודבקות זו בזו. 23) מכל טומאה. 24) פירש בכסף משנה, מדבר הנותן לה כוח טומאה לטמא אוכלין שיפסלו אוכלין אחרים שיגעו בהם. 25) שנותן לה כוח לפסול את הנוגע בה (פסול אינו פוסל אחרים). 26) שהרי שמר עליו מכל דבר טמא. 27) פירוש, לפסול אוכלין אבל לא לטמאם (פירוש זה דחוק, שהרי פתח ב"הפוסלה" וסיים ב"טמאה", אולם לא מצאתי פירוש אחר להלכה זו). 28) טמא שטבל ביום וטרם שקעה השמש, טהור לחולין ופוסל את התרומה והוא שמר רק שמירת חולין. 29) ומכיוון שהסיח דעתו מהשמירה הדייקנית הרי זה כאילו הסיח דעתו לגמרי משמירה (רש"י שם). 30) מפני שלא שמרה על כליה של השנייה כמו על כליה. ואפשר לפרש שהמדובר, כשלא ידעה האחת אם האחרת היא חבירה ולפיכך לא שמרה כל כך על כליה. 31) סודר שלה. כל דינים אלה הם מעלות יתירות לטהרות.

ז. חָבֵר שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ טָהֳרוֹת[32] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת[33]. הִנִּיחַ כֵּלִים - הֲרֵי הֵן טְמֵאִים[34]; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמָּא[35] נִטְמְאוּ וְהִזָּה עֲלֵיהֶם בַּשְּׁלִישִׁי וְלֹא הִזָּה עֲלֵיהֶן בַּשְּׁבִיעִי[36], אוֹ שֶׁמָּא הִזָּה עֲלֵיהֶם בַּשְּׁבִיעִי וַעֲדַיִן לֹא הִטְבִּיל[37], אוֹ שֶׁמָּא לֹא הִזָּה עֲלֵיהֶן בַּשְּׁבִיעִי[38] כָּל עִקָּר.

32) אוכלין ומשקין. 33) חבר אינו משהה בביתו אוכלין טמאים, כדי שלא יבוא לידי מכשול. 34) בכלים החמירו מפני שאפשר לטהרם על ידי הזאה וטבילה ולא חילקו בין כלי לכלי ולפיכך טימאו אף כלי חרס, שאין להם טהרה כלל. 35) כל הספיקות הללו נאמרו בתוספתא שם. 36) וטעונים הזאה ארבעת הימים הראשונים, שכל אחד הוא ספק שביעי. 37) וטעונים טבילה אחר כל ההזאות. 38) המלה בשביעי לכאורה מיותרת.

ח. מִי שֶׁאָמַר לוֹ עֵד אֶחָד: נִטְמְאוּ טָהֳרוֹתֶיךָ, וְהָלָה שׁוֹתֵק - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן וַהֲרֵי הֵן טְמֵאוֹת. וְאִם הִכְחִישׁוֹ וְאָמַר: לֹא נִטְמְאוּ - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקָתָן, עַד שֶׁיָּעִידוּ שְׁנַיִם. הָיָה עוֹשֶׂה עִמּוֹ[39] בְּטָהֳרוֹת אוֹ בְּזָבָחִים, וּלְאַחַר זְמַן מְצָאוֹ וְאָמַר לוֹ בְּשָׁעָה שֶׁפָּגַע בּוֹ: טָהֳרוֹת שֶׁעָשִׂיתִי עִמְּךָ נִטְמְאוּ וּזְבָחִים שֶׁעָשִׂיתִי עִמְּךָ נִתְפַּגְּלוּ - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן. אֲבָל אִם פָּגַע בּוֹ וְלֹא אָמַר לוֹ כְּלוּם, וְאַחַר כָּךְ פָּגַע בּוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה וְאָמַר לוֹ - אֵינוֹ נֶאֱמָן, אֶלָּא הֲרֵי זְבָחָיו בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת וְטָהֳרוֹתָיו בְּחֶזְקַת טָהֳרָה.

39) והמדובר, בעושה עימו חינם, אבל אם הוא מקבל שכר נאמן אפילו בפגישה שנייה מפני שהוא מפסיד את שכרו ולפיכך אנו אומרים מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן גם לטמא את הטהרות, כמו סופר שכתב ספר תורה בשכר ואמר שהקלף לא היה מעובד לשמו והספר פסול.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן

הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת[1]

יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה[2], וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) דִּין טֻמְאַת נִבְלָה. ב) דִּין טֻמְאַת שֶׁרֶץ. ג) דִּין טֻמְאַת שִׁכְבַת זֶרַע. וַעֲבוֹדָה זָרָה מְטַמְּאָה כַּשֶּׁרֶץ, וְטֻמְאָתָהּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

וּבְאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפִרְקִים אֵלּוּ:

1) רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה סדר טהרות מונה אחד עשר סוגי אב הטומאות, והם: טומאת מת, טומאת מי חטאת (מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה), חטאות (בספרים שבידינו כתוב "חטאת", וצ"ל "חטאות", והכוונה לחטאות שמזים דמם בהיכל), טומאת צרעת, זב, זבה, נדה, יולדת, נבילה, שרץ ושכבת זרע. דיניהם של שמונת הראשונים נתבארו בארבע ההלכות הקודמות, ודיני שלושת אב הטומאות הנשארים יתבארו בהלכה זו, ומכאן השם "שאר אבות הטומאות". 2) כשאנו קוראים בתורה

(ויקרא, יא) נמצא ציוויים רבים, אולם רבינו ב'ספר המצוות' כלל שביעי, מודיע לנו שיטתו במנין המצוות, וקובע שאין למנות את פרטי המצוות כמצוות בפני עצמן, אלא כולן נמנות כמצוה אחת הכוללת דינים הרבה, והשיג על 'בעל הלכות גדולות' שמנה פרטים במספר תרי"ג המצוות. בהתאם לשיטתו זו, יצאו לו כאן רק שלוש מצוות־עשה.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שהנבילה אב מאבות הטומאות, ומה מטמאה, ואי זו היא נבילה. ודין אם שחיטה מועילה בבהמה וחיה טמאה, ואם הנבלות מצטרפות לטמא בכזית. מוח וחלב ודם בהמה טהורה שמתה או חלב בהמה טמאה. חלב הכוי והדברים שאין מטמאין מן הנבילות והבהמות שעורותיהן כבשרן. ודין אם עיבדן או הלך בהם כדי עיבוד או עשה מעשה שבטלם. ודין עד כמה יהיה העור חיבור ועור שיש עליו כזית נבילה. ודין עור שיש עליו שני חצאי זיתים, ובשר נבילה יבש או שהיה סרוח מעיקרו. ודין שיליא וקיבה וחלב של נבילה, ובהמה ששפעה חררת דם, ונבילה שנתערבה בשחוטה.

1 **א. הַנְּבֵלָה - אָב[2] מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת. כְּזַיִת[3] מִבְּשָׂרָהּ[4]**
2 **מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע[5], וּכְלֵי חֶרֶס בָּאִויר[6].**
3 **וּמְטַמֵּא אֶת הָאָדָם בְּמַשָּׂא[7] לְטַמֵּא בְּגָדִים, כְּמֶרְכַּב**
4 **הַזָּב[8]. כֵּיצַד? אָדָם שֶׁנָּגַע בִּנְבֵלָה - נִטְמָא, וַהֲרֵי הוּא**
5 **רִאשׁוֹן לְטַמֵּא. וְאִם נָגַע בִּכְלִים אֲפִלּוּ בְּשִׁעַת מַגָּעוֹ**
6 **בַּנְּבֵלָה - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין[9]. וְכֵן כֵּלִים שֶׁעָלָיו טְהוֹרִין.**
7 **לְפִי שֶׁהוּא וָלָד[10], וְאֵין וָלָד מְטַמֵּא כֵּלִים. אֲבָל**
8 **הַנּוֹשֵׂא אֶת הַנְּבֵלָה מְטַמֵּא כֵּלִים בְּשִׁעַת נְשִׂיאָתוֹ[11],**
9 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנֹּשֵׂא אֶת נִבְלָתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו. וְאוֹתָן**
10 **הַבְּגָדִים רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא**
11 **כְּלֵי חֶרֶס וַאֲפִלּוּ בְּשִׁעַת נְשִׂיאָתוֹ[12], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
12 **בְּמְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[13].**

2) כלים פ"א מ"ב. 3) 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא יוד, ה"ו: "למה נאמר (ויקרא יא, מ) האוכל מנבלתה? ליתן שיעור לנוגע ונושא, מה האוכל – כזית, אף הנוגע והנושא כזית" (סתם אכילה - כזית). 4) ולא עצמות – 'תורת כהנים' שם פרק י: "מנבלתם" ולא מן העצמות. 5) כתוב בתורה (שם, כז): כל הנוגע בנבלתם יטמא עד הערב. 6) אם נכנס כזית מן הנבילה לאוירו של כל חרס, נטמא הכלי וכל מה שבתוכו, אף־על־פי שלא נגע בדופניו. כתוב בתורה (שם, לג): "וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו יטמא", ודרשו ב'תורת כהנים' (שם פרשתא ז ה"ה): "מתוכו הוא מטמא ואינו מטמא מאחוריו". 7) אם האדם נשא את הנבילה, אף־על־פי שלא נגע בה, כגון שהיה דבר מבדיל בין גופו ובין הנבילה, שנאמר (שם, כח): "והנושא את נבלתם יכבס בגדיו וטמא עד הערב". 8) שהנוגע בו אינו מטמא בגדים, והנושאו מטמא בגדים. ובזה נבדל מרכב ממשכב וממושב, שגם נגיעתם מטמאה בגדים (ראה הלכות מטמאי משכב ומושב פ"ו הלכה ב). 9) ב'תורת כהנים' (שם פ"ו הלכה ז): "הנוגע יטמא עד הערב", ואין הנוגע מטמא בגדים. 10) הנוגע באב הטומאה נעשה ולד (ראשון לטומאה). 11) ונעשים ראשון לטומאה כמו האדם, אבל כלים שנגע בהם אחרי שפירש מן הטומאה לא נטמאו. וכל זמן שלא פירש מן הטומאה, מטמא כל כלים שהוא נוגע בהם, ולא דוקא בגדים. שם, פרשתא ד, ה"ט: מנין לעשות שאר כלים כבגדים? (בתורה כתוב: יכבס בגדיו), תלמוד לומר "טמא" (צ"ל יטמא - הגר"א). 12) שם: "יכול יטמא אדם וכלי חרס? תלמוד לומר בגד, בגד הוא מטמא ואינו מטמא אדם וכלי חרס". 13) פרק ו.

13 **ב. אֶחָד[14] בְּהֵמָה וְחַיָּה, בֵּין הַמִּתְּרִין בַּאֲכִילָה בֵּין**
14 **הָאֲסוּרִין[15], אִם מֵתוּ - כֻּלָּן בְּשָׂרָן מְטַמֵּא בְּכַזַּיִת.**
15 **וּשְׁחִיטַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְחַיָּה טְהוֹרָה מְטַהַרְתָּן[16] בְּכָל**
16 **מָקוֹם. וַאֲפִלּוּ שָׁחַט חֻלִּין בָּעֲזָרָה וְקָדָשִׁים בַּחוּץ[17] -**
17 **הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין. וְאִם אֵרַע פְּסוּל בַּשְּׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ**
18 **נְבֵלָה[18] וּמְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא[19], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת**
19 **שְׁחִיטָה[20].**

14) בין בהמה ובין חיה. 15) בגמרא חולין ע, ב למדו זה מן הכתוב. 16) אפילו אם היא אסורה באכילה ע"י אחד משמונה־עשרה טריפות. שם עב, ב (ראה לקמן ה"ג). 17) שהם אסורים גם בהנאה (זבחים סח, א). 18) כר' יהושע, במשנה חולין לב, א. 19) השחיטה אינה מועילה אפילו לטהר מטומאת משא החמורה. 20) פ"ג הלכה יח.

20 **ג. בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה טְמֵאָה אֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת**
21 **בָּהּ[21], וְאֶחָד הַשּׁוֹחֵטָהּ אוֹ הַנּוֹחֲרָהּ אוֹ הַחוֹנְקָהּ אוֹ**
22 **שֶׁמֵּתָה כְּדַרְכָּהּ - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה. וְכָל הַנְּבֵלוֹת**
23 **מִצְטָרְפוֹת[22] לְעִנְיַן טֻמְאָה לְכַזַּיִת, אֶחָד טְמֵאוֹת וְאֶחָד**
24 **טְהוֹרוֹת[23].**

21) משנה שם עב, ב. 22) משנה מעילה א, ב. 23) כחצי זית מטמאה מצטרף עם כחצי זית מטהורה לענין טומאה, אבל אין מצטרפים לחייב מלקות על אכילתם (ראה הלכות מאכלות אסורות פ"ד הלכה יז, והשלמות להלכה יב).

25 **ד. מֹחַ הֲרֵי הוּא כְּבָשָׂר[24]. וְדַם הַנְּבֵלָה אֵינוֹ מְטַמֵּא[25]**
26 **בִּנְבֵלָה, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּמַשְׁקִין טְמֵאִים, שֶׁאֵינוֹ**
27 **מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כֵּלִים[26] מִן הַתּוֹרָה[27].**

24) חולין קכה, א. 25) עדיות פ"ח מ"א. העיד ר' יהושע בן בתירה על דם נבילות שהוא טהור. 26) כוונת רבינו ברורה, שאינו מטמא מן התורה כלל אפילו בשיעור רביעית הלוג שהוא גדול פי שלושה מכזית. וחזר בו מפירושו למשנה זו (וכן פירש גם הרע"ב שם) שטהור מלטמא בכזית כבשר אבל ברביעית מטמא, מפני שבברייתא (מנחות קג, ב) נאמרה עדות זו בשם ר' יהושע (בן חנניה) ור' יהושע בן בתירה, והוסיפו מעשה שהיה, שלא טימאו חכמים דם נבילה אפילו בשיעור גדול (ראה 'תוספות יום טוב' בעדויות שם, וראה הלכות טומאת אוכלין פ"י הלכה ג בהשלמות). 27) משמע שמדרבנן מטמא כלים כמשקין טמאים. אולם מלשונו בפ"י מטומאת אוכלין ה"ג, משמע שאינו משקה.

28 **ה. חֵלֶב[28] בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁמֵּתָה - טָהוֹר. שֶׁנֶּאֱמַר:**

וְחֵלֶב נְבֵלָה וְחֵלֶב טְרֵפָה יֵעָשֶׂה לְכָל מְלָאכָה[29] וְאָכֹל לֹא תֹאכְלֻהוּ - מִי שֶׁאִסּוּרוֹ מְשׁוּם נְבֵלָה וּטְרֵפָה[30]. וְאִם הֻכְשַׁר בַּמַּשְׁקִין הַמַכְשִׁירִין[31] - הֲרֵי הוּא כָּאֳכָלִין טְמֵאִין[32], וְאֵינוֹ כִּבְשַׂר נְבֵלָה. וְהַנּוֹגֵעַ בַּחֵלֶב הַחוֹפֶה אֶת הַכֶּלְיָא קֹדֶם הַפְּרָשָׁה[33] - הֲרֵי זֶה טָמֵא כְּנוֹגֵעַ בַּכֶּלְיָא עַצְמָהּ, שֶׁהֲרֵי נִמְשָׁכִין מִמֶּנָּה[34] בַּחֵלֶב. אֲבָל בְּהֵמָה טְמֵאָה וְהַחַיָּה בֵּין טְהוֹרָה[35] בֵּין טְמֵאָה - אֶחָד בְּשָׂרָהּ וְאֶחָד חֶלְבָּהּ לְטֻמְאָה, וּמְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּכְזַיִת כִּבְשַׂר הַנְּבֵלָה.

28) פסחים כג. 29) משמע אפילו למלאכת קודש שאסור לטמאו. 30) זה נימוק לטומאת חלב בהמה טמאה שנתנבלה, שנאמרה בסוף הלכה זו. 31) אוכלין אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא נרטבו באחד משבעת המשקין שמנאם רבינו בפ"א מהלכות טומאת אוכלין הלכה ב [חלב שחוטה אינו צריך הכשר, מפני ששחיטתו מכשירתו]. 32) ואפילו אם לא נגע בטומאה, הרי הוא מטמא טומאת אוכלין כראשון לטומאה (רבינו בפירושו, עוקצין פ"ג מ"ט. ראה השלמות). 33) לפני שהפרידו מן הכליה. 34) מן הכליה, וחוטים אלה בשר הם. 35) שחלבה מותר באכילה כשנשחטה.

ו. הַכּוֹי[36] - חֶלְבּוֹ מְטַמֵּא כִּבְשָׂרוֹ, וְטֻמְאָתוֹ בְּסָפֵק[37]. לְפִיכָךְ אֵין שׁוֹרְפִין עָלָיו תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים, וְאֵין חַיָּבִין כָּרֵת עַל טֻמְאָתוֹ וְעַל[38] בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ[39] אוֹ עַל אֲכִילַת קָדָשָׁיו[40].

36) בברייתא חולין (פ, א) נחלקו תנאים במהותה של בריה זו, יש אומרים שהוא נולד מתיש וצביה (אביו בהמה, ואמו חיה). ור' יוסי אומר בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בה חכמים אם היא מין חיה או מין בהמה. 37) שמא מין בהמה הוא, שחלבה טהור. 38) צ"ל "על". 39) פירוש, אם נטמא בחלב נבלת כוי ונכנס למקדש, אינו חייב כרת כמו טמא ודאי. 40) קדשי המקדש.

ז. וְאֵלּוּ דְּבָרִים[41] שֶׁאֵין מְטַמְּאִין מִן הַנְּבֵלוֹת: הָעֲצָמוֹת, וְהַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם, אֲפִלּוּ עִקָּרָן הָרַךְ שֶׁאִם יֶחֱתֹךְ מִן הַחַי יוֹצֵא דָם, וְהָעוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְעֻבָּד, וְהָאַלָּל[42] וְהַגִּידִים, וְהַמָּרָק וְהַתַּבְלִין שֶׁמִּתְבַּשְּׁלִין עִמָּהּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁפֵּרְשׁוּ מִן הַנְּבֵלָה; אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין בַּבָּשָׂר - הֲרֵי זֶה טָמֵא[43]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בַּבָּשָׂר כְּזַיִת, שֶׁאֵין אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ מִצְטָרֵף לִכְזַיִת[44].

41) משנה חולין קיז, ב. 42) חתיכות קטנות של בשר שנשארו דבוקות בעור אחר הפשטתו. 43) שם קיח, א. והטעם, מפני שהם כיד לבשר, שנוטלים אותו והבשר ניטל עמו. 44) שם.

ח. הָאַלָּל, בֵּין שֶׁפְּלָטָתּוֹ חַיָּה[45] בֵּין שֶׁפְּלָטָתּוֹ סַכִּין[46] - אֵינוֹ מִצְטָרֵף לִכְזַיִת. וְאִם כְּנָסוֹ[47] וְהָיָה בּוֹ כְּזַיִת - מְטַמֵּא[48].

45) חיה אכלה את הבשר, והשאירה חתיכות קטנות דבוקות בעור. 46) כשהפריד בסכין את הבשר מהעור, נפלטו החתיכות מתחת חודו של סכין ונשארו במקומם בעור. 47) כנס את החתיכות הקטנות, והניחן יחד. 48) כרב הונא אליבא דרבי יהודה (שם קכא, א. ראה ראב"ד וכסף־משנה). והמדובר כשכנסו אדם בכוונה, וע"י מעשהו גילה דעתו שלא ביטלו לגבי העור. אבל אם כונס שלא בכוונה, כגון ע"י תינוקות, אינו מטמא (רש"י שם).

ט. וְאֵלּוּ[49] בְּהֵמוֹת שֶׁעוֹרוֹתֵיהֶם כִּבְשָׂרָם: עוֹר חֲזִיר שֶׁל יְשׁוּב, וְעוֹר חֲטוֹטֶרֶת הַגָּמָל הָרַכָּה, וְעוֹר בֵּית הַבֹּשֶׁת, וְעוֹר הַשָּׁלִיל[50], וְעוֹר שְׁתַּחַת הָאַלְיָה. הֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִין מִן הַנְּבֵלָה. וְאִם עִבְּדָן אוֹ הִלֵּף בָּהֶן[51] כְּדֵי עִבּוּדָהּ[52] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים. וְאִם עָשָׂה בָּהֶן מַעֲשֶׂה שֶׁבִּטְּלָן[53] - טְהוֹרִין אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִלֵּף בָּהֶן כְּדֵי עִבּוּדָהּ. כֵּיצַד? אָזַן חֲמוֹר שֶׁטְּלָאָהּ[54] לְכִפְיָתוֹ - טְהוֹרָה. כַּמָּה הוּא כְּדֵי עִבּוּדָהּ? אַרְבָּעָה מִילִין[55]. וְאֵי זוֹ הִיא חֲטוֹטֶרֶת רַכָּה? כָּל זְמַן שֶׁלֹּא טְעָנָהּ[56]. הִגִּיעַ זְמַנָּהּ לִטְעֹן[57] וְלֹא טְעָנָהּ, אוֹ שֶׁטְּעָנָהּ קֹדֶם שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ[58] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[59].

49) משנה שם קכב, א. 50) העובר שבמעי אמו. רבינו השמיט עור הראש של עגל הרך, ועור הפרסות שנימנו (שם) בין אלה שעורותיהם כבשרם. וטעמו, מפני שר' יוחנן אמר (שם קכב, ב) שדעת יחיד היא, ואין הלכה כאותו יחיד. 51) יש שוטחים את העורות, כדי שידרסו עליהם, ועל־ידי־זה הם מתקשים ונעשים ראויים למלאכת עור. 52) אולי צריך להיות: עיבודם. 53) על־ידי מעשה זה, ביטל אותם מתורת בשר הראוי לאכילה. 54) השתמש בה כטלאי לסל וכדומה. 55) גמרא שם. 56) שלא הניחו עליה משא. 57) הגמל גדל, וכוחו אתו לישא משאות. 58) הטעינו משא בעודו צעיר וחלש. 59) בעיא שם שלא נפשטה.

י. הַמַּפְשִׁיט[60] נִבְלַת בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה, בֵּין טְמֵאָה בֵּין טְהוֹרָה, בֵּין דַּקָּה בֵּין גַּסָּה: אִם לִשְׁטִיחָה[61] הִפְשִׁיט - כֵּיוָן שֶׁהִפְשִׁיט מִן הָעוֹר כְּדֵי אֲחִיזָה, וְהוּא שֶׁנֵּי טְפָחִים[62], הַנּוֹגֵעַ בְּעוֹר זֶה שֶׁהִפְשִׁיט טָהוֹר[63]; וְעַד שֶׁלֹּא הִפְשִׁיט שְׁנֵי טְפָחִים - הַנּוֹגֵעַ בָּעוֹר כְּנוֹגֵעַ בַּבָּשָׂר. הִפְשִׁיטָהּ כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מִן הָעוֹר חֻמָּת[64] - הֲרֵי הָעוֹר חִבּוּר[65] עַד שֶׁיַּפְשִׁיט אֶת כָּל הֶחָזֶה. וְאִם הִפְשִׁיטָהּ מֵרַגְלֶיהָ[66] בִּלְבַד - הֲרֵי הָעוֹר כֻּלּוֹ חִבּוּר, וְהַנּוֹגֵעַ בָּעוֹר כְּנוֹגֵעַ בַּבָּשָׂר, עַד שֶׁיַּפְרִישׁ הָעוֹר כֻּלּוֹ מֵעַל הַבָּשָׂר. וְכֵן הַמַּפְשִׁיט בַּשָּׂרְצִים[67] - חִבּוּר עַד שֶׁיַּפְשִׁיט כֻּלּוֹ. עוֹר שֶׁעַל הַצַּוָּאר - חִבּוּר[68] עַד שֶׁיַּפְשִׁיט כֻּלּוֹ. וְכָל עוֹר שֶׁהוּא חִבּוּר לְטַמֵּא[69] - כָּךְ הוּא חִבּוּר לְהִתְטַמֵּא, שֶׁאִם הָיְתָה שְׁחוּטָה וְנִגְּעָה טֻמְאָה בְּעוֹר זֶה שֶׁהוּא חִבּוּר - נִטְמָא הַבָּשָׂר.

60) משנה שם קכג, א. 61) שהעור ישמש לו שטיח. בהפשט כזה, קורעים את העור מן הזנב עד הצואר ואחר־כך מפרידים אותו מן הבשר בסכין. 62) גמרא שם.

63) כרב שם. 64) כעין שק גדול, שהרועים נותנים בו חפציהם, ויש משתמשים בו גם למשקין. בהפשט זה אין קורעים את העור לאורך הבהמה, אלא מרגל לרגל, ומפשיט ממטה למעלה באופן שיצא העור שלם בהיקפו, ואחר־כך קושרים במשיחה את המקום הפתוח. 65) אם נגע בעור הנבילה נטמא, כאילו נגע בבשר. 66) כשרוצים לעשות נוד (נוד קטן מחמת) מעור כבש, מתחילים להפשיט מן הרגלים, וממשיכים באופן שיצא העור כולו שלם, וקושרים את מקום הרגליים וממלאים אותו מים ומשקין אחרים (על פי פירוש רבינו במשנה). 67) ברייתא שם קכג, ב. 68) אם הפשיט כל העור, והשאיר עור הצואר - העור מטמא. כחכמים במשנה. 69) שהנוגע בעור נבילה נטמא.

1 **יא. עוֹר[70] שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּזַיִת נְבֵלָה - הַנּוֹגֵעַ בַּצִּיב[71]**
2 **הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ[72] וּבִשְׂעָרוֹ שֶׁבְּנֶגְדּוֹ[73] מֵאֲחוֹרֵי הָעוֹר**
3 **נִטְמָא, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹר בִּשְׂעָרוֹ שׁוֹמֵר לַבָּשָׂר[74]. בַּמֶּה**
4 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁפְּלָטָתּוּ חַיָּה; אֲבָל פְּלָטַתּוּ סַכִּין[75],**
5 **אִם הָיָה מְרֻדָּד[76] - בָּטֵל אַגַּב הָעוֹר[77].**

70) משנה שם קכד, א. 71) חוט דק. 72) מן העור, והוא נוגע בבשר (רבינו בפירושו. ורש"י מפרש, שיוצא מן הבשר). 73) שכנגד הכזית. 74) והשומר מטמא כבשר עצמו. לא נתבאר דין הנוגע בשער כנגד הציב, ויש פנים לכאן ולכאן. 75) אנו אומרים שביטלו אצל העור. 76) דק מאוד וארוך ורחב, שאם תצרפו יחד יהיה בו כזית (רש"י). 77) שאין דרכו של אדם לטרוח ולכנס שיכבה דקה של בשר ולפיכך בטלו, אבל פלטתו חיה לא ביטלו אדם.

6 **יב. עוֹר[78] שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּשָׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים בְּשַׂר נְבֵלָה**
7 **- הָעוֹר מְבַטְּלָן[79], וְאֵינָן מְטַמְּאִין לֹא בְּמַגָּע וְלֹא**
8 **בְּמַשָּׂא; שֶׁכֹּל שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא מִן הַנְּבֵלָה בְּמַגָּע -**
9 **אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא[81]. אֲבָל שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים שֶׁתְּחָבָן**
10 **בְּקֵיסָם[82] - הַנּוֹשְׂאָן טָמֵא[83], שֶׁהֲרֵי נָשָׂא כְּזַיִת, וְהַנּוֹגֵעַ**
11 **טָהוֹר, שֶׁאֵין חִבּוּרֵי אָדָם[84] חִבּוּר[85]. וְהוּא[86] שֶׁיִּהְיוּ**
12 **שְׁנֵיהֶן מְרֻדָּדִין[87] וּדְבוּקִין זֶה בָּזֶה עַד שֶׁיִּנָּטְלוּ**
13 **כְּאֶחָד[88]; אֲבָל אִם הָיָה חֲצִי זַיִת זֶה בְּפִנֵּי עַצְמוֹ וְזֶה**
14 **בְּפִנֵּי עַצְמוֹ בְּקֵיסָם אֶחָד, אֲפִלּוּ הוֹלִיךְ וְהֵבִיא כָּל**
15 **הַיּוֹם כֻּלּוֹ - טָהוֹר.**

78) משנה שם. 79) כמות קטנה שכזו בטלה לגבי העור. 80) כר' עקיבא, שם. 81) נימוק זה נאמר בברייתא שם עמוד ב בשם ר' עקיבא, ופירושו: אף־על־פי שהוא נושא כזית שלם בבת אחת אינו טמא, מפני שהמגע אינו מטמא. ולמה אין המגע מטמא? מפני שאין כאן נגיעה אחת בכזית שלם אלא שתי נגיעות - כל אחת בחצי זית - ושתי נגיעות אינן מצטרפות. 82) הכוונה לכזית שלם שחתכו לשנים, או חתך חצאי זיתים מנתח גדול, ולא באותם החצאים שהיו על העור (ראה שם קכב, בגמרא, רש"י ותוספות ד"ה דאמר). 83) במשנה שם קכד, א: ומודה ר' עקיבא וכו'. 84) חיבור מלאכותי. 85) ודינם כשני חצאים נפרדים. ואפילו אם נגע בשניהם - טהור, מפני ששתי נגיעות הן ואינן מצטרפות, כמבואר למעלה (כסף־משנה. ראה השלמות). 86) בתנאי. זה נמשך לדין נושא, כלומר: אימתי טמא הנושאן? 87) ע"י דפיקות או לחץ חזק. 88) אם יגביה חלק אחד, יעלה השני עמו (ראה השלמות).

16 **יג. בְּשַׂר[89] נְבֵלָה שֶׁנִּפְסַד וְהִבְאִישׁ וְנִפְסַל מִלֶּאֱכֹל**
17 **הַכֶּלֶב - טָהוֹר[90]. לְפִיכָךְ, נֶצֶל[91] הַנְּבֵלָה - סָפֵק אִם**
18 **מְטַמֵּא בִּכְזַיִת אִם לֹא[92]. בְּשַׂר נְבֵלָה שֶׁיִּבֵּשׁ[93]: אִם**
19 **יָכוֹל לִשָּׂרוֹת בְּפוֹשְׁרִין מֵעֵת לְעֵת לַחֲזֹר לַח וְרָאוּי**
20 **לְכֶלֶב - מְטַמֵּא; וְאִם לָאו - טָהוֹר, וַאֲפִלּוּ כָּאֱכָלִין[94]**
21 **טְמֵאִין אֵינוֹ מְטַמֵּא.**

89) בכורות כג, א. 90) ואם הוא ראוי לכלב, אע"פ שאינו ראוי לאכילת אדם, מטמא בין במגע ובין במשא. פסק כר' יוחנן שם (כסף־משנה. וראה לקמן פ"ג הי"א ופ"ד הי"ב). 91) בשר שנימוח וקרש. 92) הלכה למשה מסיני, שכזית ניצל מן המת מטמא כבשר (משנה נזיר מט, ב), ובנבילה בעיא היא (שם נ, א) שלא נפשטה. ופסק רבינו, כדרכו בכל בעיא שלא נפשטה, שטמא מספק. [בגמרא שם משמע, שניצל אינו ראוי לאכילת אדם, אבל ראוי לאכילת כלב, ולפיכך אין מקום לבעיא זו לדעת בר פדא שנבילה שאינה ראויה לגר (לאכילת אדם) אינה מטמאה, ונשאלה לדעת ר' יוחנן, שהיא מטמאה, ופירשו ב'תוספות' שם (וכן גם בפירוש המיוחס (בטעות) לרש"י), שניצל, אע"פ שהוא ראוי לאכילת כלב אין דינו כבשר הנבילה, מפני שהוא כעפר ("עפרא בעלמא"), ושאל השואל, אם ניצל מנבילה כלול גם כן בהלכה שניצל מטמא אע"פ שהוא עפרא בעלמא או לא. ולפי פירושם, קשה להבין כוונת המילה "לפיכך" בדברי רבינו. ונראה שלדעת רבינו ניצל נפסל מאכילת כלב, ונמסרה הלכה שמטמא, ושאלו אם גם ניצל של בהמה נכללה בה]. 93) משנה נדה נד, ב. 94) צ"ל כאוכלין. פירוש שאינו מטמא אפילו במגע, ואפילו אוכלין ומשקין.

22 **יד. בְּשַׂר[95] נְבֵלָה שֶׁהָיָה סָרוּחַ מֵעִקָּרוֹ וְאֵינוֹ רָאוּי**
23 **לְמַאֲכַל אָדָם - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; שֶׁנֶּאֱמַר: לַגֵּר אֲשֶׁר**
24 **בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ - עַד שֶׁתִּהְיֶה תְּחִלָּתָהּ רְאוּיָה**
25 **לַגֵּר.**

95) בכורות כג, ב.

26 **טו. שִׁלְיָא[96] שֶׁל נְבֵלָה - הֲרֵי הִיא כִּפֶּרֶשׁ וְכִרְעֵי**
27 **וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה כִּנְבֵלָה[97]. וְאִם חָשַׁב עָלֶיהָ לַאֲכִילָה -**
28 **מִתְּטַמְּאָה טֻמְאַת אֳכָלִין[98]. הַקֵּבָּה[99] וְהַחֲלָב[100] שֶׁל**
29 **נְבֵלָה - טְהוֹרִין מִכְּלוּם[101].**

96) העור שהעובר מונח בו. 97) משנה חולין עז, א. 98) אם נגעה בטומאה, שהמחשבה עושה אותה אוכל, אבל אין המחשבה מועילה שתטמא טומאת נבילות. 99) פירוש, חלב קרוש שנמצא בקיבת נבילה, אבל עור הקיבה מטמא. 100) חלב צלול שבקיבה. 101) חולין קטז, ב. רבינו קיבל גירסת הרי"ף שם: והילכתא . . . אבל מעמידין בקיבת נבילה וכו'. מאי טעמא? חלב המכונס בה

פירשא בעלמא הוא (ראה פ"ד מהלכות מאכלות אסורות הט"ו והי"ט, ומגיד־משנה שם).

טז. בְּהֵמָה שֶׁשָּׁפְעָה[102] חֲרָרַת דָּם[103], אַף עַל פִּי שֶׁנִּפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה[104] - אֵינָהּ מְטַמְּאָה[105] לֹא בְּמַגָּע וְלֹא בְּמַשָּׂא עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ צוּרַת נֵפֶל, לְפִי שֶׁהִיא בְּטֵלָה בְּרֹב הַיּוֹצֵא עִמָּהּ[106], לְפִיכָךְ הִיא טְהוֹרָה אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה לַגֵּר[107] אַגַּב אִמָּהּ[108].

102) הפילה. 103) חתיכה כעין דם קרוש, ויש בה בשר עובר שנימוק. 104) הוולד שתלד אחר־כך אינו קדוש כבכור, אפילו אם טרם ילדה בכלל (משנה בכורות כא, ב) מפני שאינו פטר רחם. 105) אף־על־פי שהחררה נידונת כוולד לענין בכורה. 106) הדם וגופים אחרים שאינם מגוף הנפל שנימוק (ר' יוחנן שם כב, א). ואם יש בה צורת ולד נפל, הרי אינו מעורב עם הגופים האחרים ואינם מבטלים אותו. 107) למעלה (בהלכה יד) אמרנו, שסרוחה מעיקרה ולא היתה ראויה לגר לפני הפלתה, ומטמאה עד שתיפסל מאכילת כלב (שם כג, ב). 108) כל זמן שהחררה היא במעי אמה אינה נמאסת על האדם אלא עם יציאתה, ואז חלה עליה הטומאה, ואם כן לא נפסלה לאכילה לפני חלות הטומאה.

יז. נִבְלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּשְׁחוּטָה, אִם רֹב מִן הַשְּׁחוּטָה - בְּטְלָה הַנִּבְלָה בַּשְּׁחוּטָה[109], וְאֵין הַכֹּל מְטַמֵּא בְּמַגָּע; אֲבָל אִם נָשָׂא הַכֹּל - נִטְמָא[110]. שֶׁאִי אֶפְשָׁר[111] לַשְּׁחוּטָה שֶׁתַּחֲזֹר נִבְלָה[112], אֲבָל הַנִּבְלָה אֶפְשָׁר שֶׁתִּטְהַר כְּשֶׁתִּסָּרַח, לְפִיכָךְ תִּבָּטֵל.

109) שם כג, א תני ר' חייא. 110) מפני שהטומאה ישנה כאן במציאות, והוא נשא אותה. ואין זה דומה לחררת דם (בהט"ז) מפני שנימוק הבשר ונתערב עם הגופים הטהורים ואינו בעין (הר"י קורקוס). 111) זהו נימוק לדין מגע. 112) בגמרא נאמר טעם זה לפי דעת ר' יהודה, שמין במינו אינו בטל, וכאן בטל מפני שאינו מין במינו ממש, שזו שחוטה, ולעולם לא תהיה נבילה שמטמאה במגע ובמשא (ראה השגת הראב"ד וכסף־משנה). והר"י קורקוס (מובא בכסף־משנה כאן) מסביר את ההבדל בין מגע למשא. במגע הרי כל חתיכה היא נגיעה בפני־עצמה בבשר טהור מפני הביטול ברובו, ואפילו אם נוגע בבת אחת הרי נגיעות אינן מצטרפות, אבל במשא נשיאה אחת היא. [ומה בין זה לשני חצאי זיתים (בהי"ב) שאינו מטמא במשא אלא במרודד, ואין אנו אומרים נשיאה אחת היא? חצי זית אינו מטמא כלל, ושני חצאי זיתים מצטרפים רק כשנישאו ביחד, והתורה אמרה (לפי דרשת עולא הנ"ל), שאם מגביה חלק מהכזית ואין כולו נישא עמו - אין זה נידון כנישאו ביחד, אבל כאן הוא נשא בבת אחת שיעור המטמא, אלא שאין אנו יודעים איזה כזית הוא הטמא ולכן הוא טמא, שהרי נשא כזית שלם בבת אחת, וחסרון ידיעה אינו מועיל לטהרו].

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר בהמה או חיה טמאה ששחטה או נחרה והיתה מפרכסת אם מטמאה טומאת נבילה. ודין חלק הבהמה לשנים או שניטלה ירך וחלל שלה, ובהמה שמת עוברה במיעיה. בשר או אבר הפורש מבהמה כשהיא חיה. ואם יש שיעור לאיברים. הבשר או האבר המדולדלים בבהמה או חיה שאינם יכולים לחיות. טריפה שנשחטה שחיטה כשרה. והשוחט בהמה ומצא בה עובר מת או בן שמונה חי. ודין השוחט את הבהמה ומצא בה בן ט' חי קודם שיהלך על גבי קרקע. טריפה שנשחטה אם מטמאה קודש. ובהמה המקשה לילד והוציא העובר את ידו וחתכה וכו'. ודין שחיטת נכרי וישראל עומד על גביו. וקולית נבלה שניקבה או חישב לנוקבה.

א. בְּהֵמָה[2] אוֹ חַיָּה טְמֵאָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה[3] - אֵינָהּ מְטַמְּאָה מִשּׁוּם נִבְלָה כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְפַרְכֶּסֶת[4], עַד שֶׁיַּתְּזוּ אֶת רֹאשָׁהּ[5], וַהֲרֵי הִיא כָּאֳכָלִין טְמֵאִין[6]. נֶחְרָהּ[7] וַהֲרֵי הִיא מְפַרְכֶּסֶת - אֵין בָּהּ אֲפִלּוּ טֻמְאַת אֳכָלִין[8] כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְפַרְכֶּסֶת. וְאֵיבְרֵי[9] הַפּוֹרֵשׁ מִן הַמְפַרְכֶּסֶת[10] - אָסוּר לִבְנֵי נֹחַ כְּפוֹרֵשׁ מִן הַחַי[11], וּבָשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנָּה - כְּפוֹרֵשׁ מִן הַחַי. וְכֵן טְהוֹרָה שֶׁנִּפְסְלָה בִּשְׁחִיטָתָהּ וַעֲדַיִן הִיא מְפַרְכֶּסֶת, אוֹ שָׁחַט בָּהּ אֶחָד[12] אוֹ רֹב אֶחָד - אֵין לָהּ טֻמְאָה כְּלָל עַד שֶׁתָּמוּת[13]. חֵלֶק בְּהֵמָה לִשְׁנַיִם[14] אוֹ שֶׁנִּטְּלָה[15] יָרֵךְ וְחָלָל שֶׁלָּהּ[16] - הֲרֵי זוֹ נִבְלָה וּמְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא וּבְמַגָּע, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא עֲדַיִן בַּחַיִּים. וְכֵן אִם קָרְעָה מִגַּבָּהּ אוֹ שֶׁנִּשְׁבְּרָה מִפֶּרֶק וְרֹב בָּשָׂר עִמָּהּ - הֲרֵי זוֹ נִבְלָה לְכָל דָּבָר[17].

2) משנה, חולין קיז, ב. 3) בידי ישראל, שחיטה המתירה בהמה טהורה לאכילה. 4) שם, קכא, ב - אמרו: "מפרכסת יצאה מכלל חיה, ולכלל מתה לא באה". 5) אם התיז את ראשה הרי היא כנבילה אף־על־פי שהיא מפרכסת. 6) אם נגעה באבב הטומאה נטמאה ומטמאה אוכלין אחרים – אפילו של חולין – גם בעודה מפרכסת. ואם נגעה בוולד הטומאה פוסלת את התרומה, מפני ששחיטה כזו מתירה בהמה טהורה לאכילה לישראל, היא מועילה בבהמה טמאה לעשותה כאוכל המקבל טומאה ומטמא. 7) אפילו ישראל (שם קכא, ב). 8) מפני שנחירה אינה מתירה לאכילה את המפרכסת, לא לישראל אפילו בטהורה ולא לגוי, אין עליה תורת אוכל. וכן גוי ששחט שחיטה כדינה, שהרי שחיטתו נבילה והרי היא כנחירה. 9) שלם. 10) אפילו מטהורה שנשחטה ע"י ישראל (רבינו בהל' מלכים פ"ט הי"ג), אע"פ שהיא מותרת לישראל. וטעמו של דבר, מפני שהשחיטה מתירה לישראל גם את המפרכסת, אבל לגויים שלא ניתנה להם מצוות שחיטה, לא יצאה הבהמה מכלל חיה כל זמן שלא מתה. 11) שאבר מן החי וכן בשר מן החי, הם משבע המצוות שנצטוו עליהם הגויים. 12) סימן אחד, ווושט או קנה. 13) בהמה אינה ניתרת באכילה בשחיטת סימן אחד, ולכן אין עליה תורת אוכל. [ראה הל' טומאת אוכלין פ"ג ה"ד, פרטי דינים נוספים בענין זה. ודילג עליהם רבינו כאן, מפני שאינם נוגעים לטומאת נבילות, שבה אנו עוסקים כאן]. 14) גיסטרא בלשון הגמרא (שם כא, א).

15) שם. 16) כל הבשר החופה את עצם הקולית. 17) שם.

ב. בְּהֵמָה[18] שֶׁמֵּת עֻבָּרָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ וְהוֹשִׁיט הָרוֹעֶה אֶת יָדוֹ וְנָגַע בּוֹ, בֵּין בִּבְהֵמָה טְמֵאָה בֵּין בִּטְהוֹרָה - הֲרֵי זֶה הַנּוֹגֵעַ טָהוֹר[19], עַד שֶׁיֵּצֵא הַנֶּפֶל לָאֲוִיר הָעוֹלָם.

18) שם ע, ב. 19) בגמרא שם דרשו דין זה מהמקרא, אולם לדעת רבינו (בהל' טומאת מת פ"כ ה"א), שטומאה בלועה אינה מטמאה, דרשה זו מיותרת, ונאמרה שם אליבא דרבי עקיבא (שם עב, א) שעובר במעי אשה טמא. ולא נתברר לשם מה העתיק רבינו משנה זו.

ג. בָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִבְּהֵמָה וְחַיָּה כְּשֶׁהֵן חַיִּין, בֵּין טְהוֹרִין בֵּין טְמֵאִין - טָהוֹר וְאֵינוֹ מְטַמֵּא כְּנִבְלָה[20]. אֲבָל אֵיבָר מִן הַחַי הַפּוֹרֵשׁ מֵהֶן - מְטַמֵּא[21] כִּנְבֵלָה, אֶחָד אֵיבָר מִן הַחַי הַפּוֹרֵשׁ מִן הַבְּהֵמָה עַצְמָהּ אוֹ אֵיבָר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַשְּׁלִיל[22] שֶׁבְּבִטְנָהּ[23]. וְהָאֵיבָרִים אֵין לָהֶן שִׁעוּר[24], אֲפִלּוּ הָיָה כְּשִׁעוֹרָה אוֹ פָּחוֹת - מְטַמֵּא. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הָאֵיבָר כִּבְרִיָּתוֹ[25], בָּשָׂר וְגִידִין וַעֲצָמוֹת[26], וְיִהְיֶה עָלָיו בָּשָׂר כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה[27]; הָיָה הַבָּשָׂר פָּחוֹת מֵהַעֲלוֹת אֲרוּכָה בַּחַי אוֹ חָסֵר עַצְמוֹ[28] - טָהוֹר[29].

20) ברייתא, חולין קכח, ב. 21) משנה, שם קכז, ב. 22) עובר. 23) משנה, שם עב, א. 24) אהלות פ"א מ"ז. 25) בשלימותו הטבעית. ראה 'כסף משנה' הל' טומאת מת פ"ב ה"ג. 26) חולין קכח, ב. 27) כדי שיתרפא הפצע (כלים פ"א מ"ה). 28) ניטל קצת מן העצם. 29) אהלות פ"ב מ"ה, בדין אבר מן האדם. ובתוספתא שם (פ"א ה"ב) אמרו שגם בבהמה הדין כך (ראה הל' טומאת מת פ"ב).

ד. הַכֶּלְיָא[30] וְהַלָּשׁוֹן וְהַשָּׁפָה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אֵיבָרִים וְאֵין עוֹשִׂין חֲלִיפִין[31], הוֹאִיל וְאֵין בָּהֶם עֶצֶם - הֲרֵי הֵן כְּבָשָׂר[32].

30) חולין קכח, ב. 31) אם נחתכו, אין אחרים גדלים במקומם. 32) מן החי שאינו מטמא כלל. פסק כרבי שם (ראה כסף־משנה).

ה. הַבָּשָׂר[33] אוֹ הָאֵיבָר הַמְדַלְדְּלִין בִּבְהֵמָה אוֹ חַיָּה שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לִחְיוֹת וּלְהַדְּבֵק בְּשְׂאָר הַגּוּף - אֵינָן מְטַמְּאִין כִּנְבֵלָה[34] כָּל זְמַן שֶׁהַבְּהֵמָה בַּחַיִּים; וַהֲרֵי הֵן כִּשְׂאָר אֲבָלִין, אִם הֶכְשִׁירוּ[35] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה בִּמְקוֹמָן[36]. נִשְׁחֲטָה הַבְּהֵמָה - הֶכְשִׁירוּ בַּשְּׁחִיטָה[37] וְאֵינָן מְטַמְּאִין כִּנְבֵלָה[38], שֶׁאֵין הַשְּׁחִיטָה עוֹשָׂה אוֹתָן כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ מֵחַיִּים[39]. אֲבָל אִם מֵתָה הַבְּהֵמָה - הַבָּשָׂר שֶׁהָיָה מְדַלְדֵּל בָּהּ צָרִיךְ הֶכְשֵׁר[40], וְהָאֵיבָר מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵיבָר מִן הַחַיִּים[41] וְאֵינוֹ מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵיבָר מִן הַנְּבֵלָה[42]. וּמַה בֵּין אֵיבָר מִן הַחַי לְאֵיבָר מִן הַנְּבֵלָה? שֶׁהַבָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מֵאֵיבָר מִן הַחַי - טָהוֹר, וְהַבָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מֵאֵיבָר מִן הַנְּבֵלָה - מְטַמֵּא בִּכְזַיִת בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא. וְזֶה וָזֶה[43] שָׁוִין לַשִּׁעוּר[44].

33) משנה, חולין קכז, א. 34) בשר מן החי אפילו פירש לגמרי מן הבהמה אינו מטמא (למעלה ה"ג), ונכתב כאן במדולדל להשמיענו שמטמא טומאת אוכלין אף־על־פי שעודנו מדולדל בבהמה חיה (ר"י קורקוס). 35) הורטבו באחד משבעת המשקין (ראה הל' טומאת אוכלין פ"א ה"ב) אחרי שנידלדלו. 36) בכת"י תימן, וכן בדפוס רומא: "במקומן", פירוש, כשהם תלויים בבהמה. 37) כרבי מאיר במשנה שם, נגד דעת רבי שמעון [בעירובין מו, ב שאלו: רבי מאיר ורבי שמעון, הלכה כמי? ולא נפשטה הבעיה, ולפיכך פסק רבינו לחומרא]. 38) גמרא, שם. 39) בלשון התלמוד: "שחיטה אינה עושה ניפול" (חולין עג, ב). ואסורים באכילה, שהשחיטה מועילה להם רק לטהרם אבל לא להתירם לאכילה (שם). 40) אם לא הוכשר לפני שמתה. 41) שמיתה עושה ניפול, והרי הוא כאילו פורש לגמרי מן הבהמה רגע לפני מיתתה. 42) מובן מאליו, שהבשר המדולדל אינו מטמא כלל אם לא נגע בטומאה. 43) אבר מן החי ואבר מן הנבילה. 44) מטמאים בכל שהוא, אם יש בהם גידים ועצמות ובשר כדי להעלות ארוכה, כלמעלה בה"ג.

ו. טְרֵפָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה[45] שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה - הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה וּמָצָא בָּהּ עֻבָּר מֵת[46] - שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוּ מִידֵי נְבֵלָה[47]. מָצָא בָּהּ בֵּן שְׁמוֹנָה חַי[48] - נִטְרָךְ[49]. אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחַט[50] אַחַר שֶׁנִּטְרַךְ - אֵין שְׁחִיטָתוֹ מְטַהַרְתּוּ מִידֵי נְבֵלָה, לְפִי שֶׁאֵין לְמִינוֹ שְׁחִיטָה[51]. לְפִיכָךְ, וְלַד בְּהֵמָה[52] שֶׁלֹּא שָׂהָה שִׁבְעָה יָמִים גְּמוּרִין, אִם שְׁחָטוֹ בְּתוֹךְ שִׁבְעָה - אֵין שְׁחִיטָתוֹ מְטַהַרְתּוּ מִידֵי נְבֵלָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּנֶפֶל[53].

45) משנה, שם עב, ב. 46) אפילו בן תשעה חדשים (בהמה גסה טהורה יולדת לתשעה — כאדם). 47) משנה, שם עד, א. רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ה הי"ג־י"ד פסק שמותר באכילה, וכתב כאן "מטהרתו מידי נבילה" משום סיפא: "מצא בה בן שמונה חי וכו' אין שחיטתו מטהרתו". ולא הקפיד רבינו להודיע שמותר באכילה, מפני שכאן אנו עוסקים בדיני טומאה וטהרה בלבד. 48) מדובר כשלא נשחטה אמו כדין, וקרעה והוציא ממנה עובר בן שמונה חדשים, אבל אם נשחטה אמו הותר העובר אפילו לאכילה, וכל־שכן שאינו מטמא. 49) פירש, נאסר באכילה כטריפה. 50) ואמרנו למעלה שטריפה שנשחטה — טהורה. 51) בן שמונה חדשים אין לו שחיטה כלל, אלא ניתר בשחיטת אמו. וזה שהוציאוהו לפני שחיטת אמו אין לו כל שחיטה, ולפיכך אינו דומה לטריפה ששחטה. 52) שנולד באופן טבעי. 53) כנולד לפני זמנו. [בשבת קלד, ב - אמרו שהוא ספק נפל. ונראה, שגם רבינו התכוון לכך]. ידעו חכמים, שנפל אינו חי שבעה ימים שלמים, ולכן אם עברו עליו שבעה ימים יצא מחשש נפל.

ז. הַשּׁוֹחֵט[54] אֶת הַבְּהֵמָה וּמָצָא בָּהּ בֵּן תִּשְׁעָה חַי,

קֹדֶם שֶׁיְּהַלֵּךְ עַל הַקַּרְקַע, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין צָרִיךְ שְׁחִיטָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55], שֶׁהֲרֵי שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוּ, אִם נִטְמֵאת אִמּוֹ[56] - לֹא נִטְמָא הוּא[57], וְאִם נִתְנַבְּלָה אִמּוֹ - הֲרֵי הוּא טָהוֹר[58]; שֶׁאֵין הַחַי מִתְטַמֵּא לֹא טֻמְאַת אֲכָלִין וְלֹא טֻמְאַת נְבֵלוֹת וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא כְּאִיבָר מֵאֵיבָרֶיהָ[59]. וְאִם מֵת קֹדֶם שֶׁיַּפְרִיס[60] עַל גַּבֵּי קַרְקַע - הֲרֵי הוּא טָהוֹר[61], שֶׁשְּׁחִיטַת אִמּוֹ טְהַרַתּוּ.

54) משנה, שם עד, א. 55) בהל' מאכלות אסורות פ"ה הי"ד. 56) נגעה בדבר המטמא אוכלין לפני שהוציאו מתוכה את העובר. 57) מפני שהוא גוף בפני עצמו. כרבי יוחנן בדעת חכמים במשנה (כסף־משנה). 58) לגמרי טהור, אין דנים אותו כנבילה כחלק מגוף הבהמה, וגם לא נטמא בנגיעה באמו. 59) שהרי שחיטתה מתיר אותו באכילה בלי שחיטת עצמו. 60) שהעמיד פרסותיו. 61) שם עד, א. מדובר בבהמה שנשחטה, בין כשירה ובין טריפה, אבל לאכילה יש הבדל ביניהן. כשאמו כשירה הוא מותר באכילה, ובטריפה אסור (ראה כסף־משנה).

ח. טְרֵפָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה[62], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְהוֹרָה מִן הַתּוֹרָה, אִם נָגַע בָּהּ הַקֹּדֶשׁ - נִטְמָא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְזוֹ מַעֲלָה יְתֵרָה שֶׁעָשׂוּ בַּקֹּדֶשׁ.

62) שם עג, א.

ט. בְּהֵמָה[63] הַמְקֻשָּׁה לֵילֵד, וְהוֹצִיא הָעֻבָּר אֶת יָדוֹ וַחֲתָכָהּ, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת אִמּוֹ - הָאֵיבָר שֶׁנֶּחְתַּךְ נְבֵלָה[64], וּשְׁאָר בְּשַׂר הָעֻבָּר טָהוֹר[65]. שָׁחַט אֶת אִמּוֹ וְאַחַר כָּךְ חֲתָכָהּ[66] - הָאֵיבָר כְּטְרֵפָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה[67], וּשְׁאָר בְּשַׂר הָעֻבָּר מַגַּע טְרֵפָה שְׁחוּטָה[68], שֶׁהִיא מְטַמְּאָה אֶת הַקֹּדֶשׁ[69] אֲבָל לֹא אֶת הַתְּרוּמָה[70]. הוֹצִיא הָעֻבָּר אֶת יָדוֹ בֵּין שְׁחִיטַת סִימָן לִשְׁחִיטַת סִימָן[71] וַחֲתָכוֹ - מְצָטָרֵף[72] שְׁחִיטַת סִימָן לְסִימָן לְטַהֵר הָאֵיבָר מִידֵי נְבֵלָה.

63) ברייתא, שם סח, א. 64) כלומר, מטמא כנבילה מפני שהוא אבר מן החי (ראה למעלה ה"ג). 65) מפני שלא נגע אחר שחיטה באבר מן החי. 66) שם. ומשנה, שם עב, א. 67) שהשחיטה מטהרתה מטומאת נבילות אף־על־פי שהיא אסורה באכילה. שם סח, א - דרשו מהכתוב (שמות כב, ל): "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו", שהאבר שיצא לפני שחיטה, דינו כטריפה. המילה "בשדה" נדרשה חוץ למקומו הטבעי. 68) כחכמים, שם. 69) כמבואר בה"ח. 70) חכמים גזרו אחת־עשרה מעלות יתירות בקודש שלא גזרון בתרומה, ומנאן רבינו לקמן בפי"ב. 71) בעיה של אילפא שם סט, א. שאל, אם אפשר לצרף לענין טומאה שחיטת הסימן הראשון שבא להתיר באכילה, לשחיטת הסימן השני שאינו מתיר באכילה את האבר היוצא. 72) כרבא, שם.

י. שְׁחִיטַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים[73] - נְבֵלָה וּמְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא, וַאֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו וְשָׁחַט[74] בְּסַכִּין יָפָה שְׁחִיטָה כְּרָאוּי. אֶחָד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאֶחָד הַכּוּתִי[75] אוֹ גֵּר תּוֹשָׁב[76] שְׁחִיטָתָן נְבֵלָה[77]. וְקָרוֹב בְּעֵינַי, שֶׁאַף זֶה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[78]. שֶׁהֲרֵי טֻמְאַת עֲבוֹדָה זָרָה וְטֻמְאַת תִּקְרֻבְתָּהּ מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[79], וּבְגִלַּל עֲבוֹדָה זָרָה נִתְרַחֲקוּ הַכּוּתִים וְנֶאֶסְרָה שְׁחִיטָתָן. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלוֹא הִיא אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה דִּין תּוֹרָה! לֹא כָּל הָאָסוּר בַּאֲכִילָה מְטַמֵּא, שֶׁהֲרֵי הַטְּרֵפָה אֲסוּרָה וּטְהוֹרָה. וְאִי אֶפְשָׁר לְחַיֵּב כָּרֵת עַל טֻמְאָה זוֹ עַל בֵּיאַת מִקְדָּשׁ וַאֲכִילַת קָדָשָׁיו אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה[80].

73) משנה, שם יג, א. 74) אפילו שחט. 75) הגויים שהושיב סנחריב במדינת אפרים, שקיבלו עליהם מצוות כישראל ולא קיימו אותן. וחכמים השוו דינם לדין גויים (שם, ו, א). 76) שקיבל עליו שבע מצוות בני נח, ואפילו אם הוא מקיימן. 77) לאכילה ולטומאה. 78) הכוונה לטומאה, אבל באכילה כותב רבינו לקמן שאסור מן התורה (ראה הל' שחיטה פ"ד הי"א, שלוקים על אכילתה). [בתוספתא חולין פ"א ה"א, למדו מן הכתוב (דברים יב, כא) "וזבחת . . . ואכלת" ולא שזבח הגוי ולא שזבח הקוף. ורבינו בהל' שחיטה, מביא דרשה אחרת מהמקרא (שמות לד טו): "וקרא לך ואכלת מזבחו". ונראה שרבינו הביא את הכתוב "ואכלת מזבחו", כדי לנמק למה לוקה על אכילתה, הלא על 'עשה' אין לוקים, אולם בשמות שם כתוב "פן", ו"פן" דינו כלא־תעשה]. 79) לקמן פ"ו. 80) מלשון זה יש ללמוד, שרבינו עצמו מפקפק בדבר אם טומאתו מן התורה או מדבריהם (ראה ראב"ד וכסף־משנה).

יא. קוּלִית הַנִּבְלָה[81] - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ אוֹ נוֹשְׂאָהּ טָהוֹר[82]; שֶׁכָּל דָּבָר[83] מִן הַנִּבְלָה שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא בְּמַגָּע - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בְּמַשָּׂא. נִקְּבָה כָּל שֶׁהִוא - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ אוֹ נוֹשְׂאָהּ טָמֵא[84]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[85] בְּשֶׁהָיָה הַמַּחַ שָׁפָה מִתְקַשְׁקֵשׁ[86], שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ מַעֲלָה אֲרוּכָה[87]; אֲבָל אִם הָיָה עוֹמֵד בְּמְקוֹמוֹ, אִם יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה לָעֶצֶם מִבַּחוּץ[88] - הֲרֵי זוֹ מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא כְּכָל הָאֵיבָרִים[89]. וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ, שֶׁהַקּוּלִית הִיא הָעֶצֶם הַסָּתוּם מִכָּל צְדָדָיו.

81) משנה, שם קכה, א. קולית = עצם הירך. 82) עצמות נבילה אינן מטמאות (שם עז, ב) ובמוח שבה אינו יכול ליגע, ולפיכך אינה מטמאה אפילו מדין שומר לטומאה. 83) נימוק למה אינה מטמאה במשא. 84) שם. ובברייתא (שם קכו, ב): "בנבלתה" ולא בקולית סתומה, יכול (יכול אתה לחשוב) אפילו ניקבה? תלמוד־לומר "הנוגע יטמא", את שאפשר ליגע – טמא, ואת שאי־אפשר ליגע – טהור. אם הקולית נקובה אפילו כל שהוא, אפשר להכניס שערה דרך הנקב ולנגוע במוח, ולפיכך גם הנגיעה בעצם הקולית מטמאה, שהרי היא כשומר לטומאה (ראה עוקצין פ"א מ"א). 85) שקולית שלא ניקבה טהורה. 86) המוח ניתק מחיבורו בעצם הקולית בפנים, ומקשקש כשמנדנדים את הקולית. 87) בחי. ידעו חכמינו ז"ל, שעצם שנקלף מעליה

הבשר, ויש בו מוח בריא בפנים, היא מעלה ארוכה (מתרפאת), אבל מוח שניתק ממקומו בפנים העצם אינה מרפא את העצם. 88) כמותו ואיכותו מספיקות כדי לרפאות ולהעלות עליה בשר. 89) אפילו במגע, מפני שנגע באבר שלם. פסק כרבי יוחנן שם.

יב. קוֹלִית[90] שֶׁחִשֵּׁב עָלֶיהָ לְנַקְּבָהּ וַעֲדַיִן לֹא נִקְּבָהּ - חֲרֵי הַנּוֹגֵעַ בָּהּ סְפֵק טָמֵא; שֶׁחֲרֵי יֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק, אִי מְחֻסַּר נְקִיבָה כִּמְחֻסַּר מַעֲשֶׂה אוֹ לֹא[91].

90) שם קכו, ב - בעיה של רבי אושעיא. 91) בספרים שלנו, הגירסא שם "הדר פשטה (חזר ופשט בעצמו את בעייתו) מחוסר נקיבה לאו כמחוסר מעשה", ובספרי רבינו אין הסיום הזה.

יום ה' י"ז סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שנבלת עוף טהור מטמאה מן התורה, וכיצד היא טומאתה. ודין נבלת עוף טהור אם צריכה מחשבה. ואם חישב עליה אם צריכה הכשר. תחב כזית נבלת בהמה למקום שנבלת העוף מטמא. הכורך כזית נבלת העוף בחזרת או בסיב ובלעו. הבולע נבלת עוף טהור ואחר שבלעה הקיאה. ואם בלע ממנה אבר שלם ואין בו כזית. ודין הדברים שמצטרפים לכזית עם הבשר בעוף והראויים לאכילה או לשתייה. נבלת העוף שנפסדה מאכילת כלב, ועוף שנטרף ונשחט. נבלת העוף הטמא, ואבר מן החי הפורש ממנה או מן הטהורה.

א. נִבְלַת הָעוֹף[2] הַטָּהוֹר מְטַמֵּא מִן הַתּוֹרָה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[3] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם - אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּאוֹכֵל נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר בִּלְבַד, שֶׁהוּא אָסוּר מִשּׁוּם נְבֵלָה וּטְרֵפָה[4]. וְכֵיצַד הִיא טֻמְאָתָהּ? אֵינָהּ מְטַמְּאָה לֹא בְּמַגָּע וְלֹא בְּמַשָּׂא וְלֹא כְּשֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַפֶּה, אֶלָּא בְּתוֹךְ בֵּית הַבְּלִיעָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל - אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶלָּא כְּשֶׁהִיא בְּבֵית הַנֶּפֶשׁ[5]; וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר 'תֹּאכַל' - לָתֵת שִׁעוּר לְטֻמְאָתָהּ כְּשִׁעוּר אֲכִילָה שֶׁהוּא כְּזַיִת. וַחֲרֵי נֶאֱמַר בָּהּ: וְכִבֶּס בְּגָדָיו - מְלַמֵּד, שֶׁהַמִּתְטַמֵּא בָּהּ מְטַמֵּא בְּגָדָיו עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. כֵּיצַד? הַבּוֹלֵעַ כְּזַיִת מִנִּבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר וְנָגַע בִּכְלִים בִּשְׁעַת בְּלִיעָתוֹ - טְמֵאִים וְנַעֲשׂוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. הָיָה נוֹגֵעַ בְּאָדָם וּבִכְלֵי חֶרֶס בִּשְׁעַת בְּלִיעָתוֹ - לֹא טִמְּאָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת. וְאַחַר שֶׁבָּלַע אֵינוֹ מְטַמֵּא שְׁאָר כֵּלִים[6], שֶׁחֲרֵי הוּא כִּכְלֵי רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה אַחַר שֶׁפֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָעוּן טְבִילָה וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ[7] - אֵינוֹ מְטַמֵּא כֵּלִים[8].

2) כל הדינים שבהלכה זו מקורם בתורת כהנים פרשת אחרי פרק י"ב ומובאים במקומות שונים בש"ס. 3) איש מפי איש עד משה רבינו. 4) בתורת כהנים שם הלכה ז: יכול אף נבלת עוף הטמא ... תלמוד לומר "אשר תאכל נבילה וטריפה" ... נבילה שיש לה טריפה יצא עוף טמא שאין לו טריפה (איסור טריפה חל רק על עוף טהור). 5) עיקר הנאת הנפש היא בבית הבליעה. 6) פירוש, אפילו שאר כלים שאינם של חרס. 7) שקיעת החמה. טמא שטבל אינו טהור לכל דבר עד שתשקע החמה ונקרא "טבול יום". 8) מפני שכלים אינם מקבלים טומאה מראשון לטומאה אלא מאב הטומאה.

ב. אֵין נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה[9] לְטַמֵּא טֻמְאָה זוֹ הַחֲמוּרָה[10], אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁבָּלַע מִמֶּנָּה כְּזַיִת מִכָּל מָקוֹם - חֲרֵי זוֹ מְטַמְּאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה. חִשֵּׁב עָלֶיהָ לַאֲכִילָה - חֲרֵי זוֹ מְטַמְּאָה טֻמְאַת אֳכָלִין[11], וַחֲרֵי הִיא כְּאֹכֶל רִאשׁוֹן לְטַמְּאָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בָּהּ טֻמְאָה אַחֶרֶת[12], וְאֵינָהּ צְרִיכָה הֶכְשֵׁר.

9) ישנם סוגי אוכלין שאינם מטמאים טומאת אוכלין עד שהאדם יחשוב לאכלם (ראה לקמן) ומשמיענו רבינו שנבלת עוף טהור מטמאה בבית הבליעה בלי מחשבה כזו. 10) שמטמאה בגדים. 11) אם נגעה באוכלין - נטמאו, אבל אם לא חישב לאוכלה אין דינה כאוכל, מפני שאין דרכם של בני אדם לאכול נבלת עוף. [בעוקצין פרק ג משנה ג שנינו, שלא אמרו דין זה אלא בכפרים, אבל בשווקים שמתאסף שם עם רב, נאכלת (על ידי גויים), ולפיכך מטמאה גם בלי מחשבה מיוחדת. וכן פסק רבינו בהלכות טומאת אוכלין פרק ג הלכה ג]. 12) נידה נא, א: אינה צריכה לא הכשר שרץ ולא הכשר מים. פירוש, מטמאה טומאת אוכלין אפילו לא נגעה בשרץ (או בדבר טמא אחר) ואפילו לא נרטבה באחד משבעת המשקין שמכשירים את האוכלין לקבל טומאה, וטעמו של דבר, מפני שבבית הבליעה היא מטמאה טומאה חמורה לטמא בגדים, וכל דבר שסופו לטמא טומאה חמורה אינו צריך הכשר. כתנא דבי רבי ישמעאל שם.

ג. פָּרָה אַדֻּמָּה[13] וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים אֵינָן כֵּן. אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְטַמְּאִין הַמִּתְעַסֵּק בָּהֶן, אִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן לַאֲכִילָה - צְרִיכִין שֶׁתִּגַּע בָּהֶן טֻמְאָה[14] וְאַחַר כָּךְ יִטַּמְּאוּ טֻמְאַת אֳכָלִין.

13) יש להוסיף: ופרים. 14) נבלת עוף טהור מטמאה אוכלין בנגיעה אפילו לא נגעה בטומאה, מפני שמטמאה טומאה חמורה בבית הבליעה כל אדם שהוא, אבל פרה ופרים שאינם מטמאים טומאה חמורה כל אדם, אלא את המתעסקים בהם, אינם מטמאים אוכלין אם לא נגעו בטומאה.

ד. כְּזַיִת מִנִּבְלַת הַבְּהֵמָה שֶׁתָּחֲבוּ בְּכוֹשׁ[15] וְהִכְנִיס לְתוֹךְ מְעֵי הָאִשָּׁה מִלְמַטָּה, אוֹ שֶׁהִכְנִיסוֹ לְתוֹךְ בְּלִיעָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בַּמָּקוֹם שֶׁנִּבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר מְטַמְּאָה - חֲרֵי זֶה טְמֵאוֹ מְשׁוּם נוֹשֵׂא[16], לֹא מְשׁוּם נוֹגֵעַ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּתִחִלַּת הַסֵּפֶר.

15) בפלך. 16) רבינו לשיטתו, שמשא מטמא אפילו כשלא הזיז את הטומאה ממקומה. פסק כרבא שם,

שמקומות אלה דינם כבית הסתרים שמטמא במשא ולא במגע בניגוד לדעת אביי שדינם כבלוע שאינו מטמא כלל.

ה. הַכּוֹרֵךְ כְּזַיִת מִבְּשַׂר נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר בַּחֲזֶרֶת וְכַיּוֹצֵא בָּהּ וּבְלָעוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בְּגִרּוּנוֹ - חֲרֵי זֶה טָמֵא[17]. כָּרְכוֹ בְּסִיב[18] וּבְלָעוֹ - חֲרֵי זֶה טָהוֹר[19].

17) שדרך אכילה היא. דרכם של בני אדם לאכול בשר בחזרת, ולכן אין החזרת חוצצת. 18) כעין חוטים רכים הכרוכים על אילנות. 19) מפני שהטומאה לא נגעה בבית הבליעה והסיב חוצץ.

ו. הַבּוֹלֵעַ נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר וְאַחַר שֶׁבְּלָעָהּ הֵקִיאָהּ קֹדֶם שֶׁתִּתְעַכֵּל - חֲרֵי זֶה אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים כְּשֶׁתֵּצֵא לִגְרוֹנוֹ בְּשָׁעָה שֶׁמְּקִיאָהּ; שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּבֵית הַנֶּפֶשׁ אֶלָּא בְּשָׁעַת בְּלִיעָה, לֹא בְּשָׁעָה שֶׁמְּקִיאָהּ.

ז. מְעֵי שֶׁל נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר שֶׁבְּלָעוֹ, מְקֻצָּתוֹ בְּבֵית הַבְּלִיעָה וּמְקֻצָּתוֹ בַּחוּץ לְתוֹךְ פִּיו: אִם יֵשׁ בְּבֵית הַבְּלִיעָה כְּזַיִת - חֲרֵי זֶה טָמֵא, וְאִם לָאו - טָהוֹר.

ח. בָּלַע[20] מִמֶּנָּה אֵיבָר שָׁלֵם שֶׁאֵין בּוֹ כְּזַיִת - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא. אֲפִלּוּ נָטַל צְפוֹר וַאֲכָלָהּ: אִם יֵשׁ בָּהּ כְּזַיִת - נִטְמָא, וְאִם לָאו - טָהוֹר.

20) תוספתא זבים פרק ה הלכה ו. נאמר בה "אשר תאכל" ופחות מכזית אינה אכילה.

ט. הַכְּנָפַיִם[21] וְהַנּוֹצָה[22], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כָּאֳכָלִים וּמִתְטַמְּאִין טֻמְאַת אֳכָלִין - אֵינָן מְצָטְרְפִין[23] בִּנְבֵלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר לִכְזַיִת. אֲבָל הַמְּקוֹמוֹת הָרַכִּים הַקְּרוֹבִים לַבָּשָׂר מִן הַחֲרָטוֹם וְהַצַּפָּרְנַיִם - חֲרֵי הֵן כְּבָשָׂר וּמְצָטְרְפִין לִכְזַיִת. רָאשֵׁי אֲגַפַּיִם[24] וְרֹאשׁ הַזָּנָב וְהָעֲצָמוֹת, אֲפִלּוּ הָרַכּוֹת - אֵינָן מְצָטְרְפִין[25].

21) הנוצה הדקה הנשארת בעוף אחר מריטת הנוצה הגסה. 22) הדקה מן הדקה הנשארת אחרי מריטת הכנפיים. 23) אם אכל פחות מכזית בשר, והנוצה שאכל עימו משלימה לכזית - טהור. 24) יבשים הם ונוהגים לחתכם ולזרקם. 25) אבל מטמאים ומיטמאים. כל הלכה זו מקורה בטהרות פרק א משנה ב.

י. הָאוֹכֵל מִנִּבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר מִן הָעֲצָמוֹת הָרַכִּין אוֹ מִן הַגִּידִין וּמִן הַשֶּׁלֶל שֶׁל בֵּיצִים[26] וּמִן הַדָּם וּמִבְּשָׂר מִן הַחַי[27] מְמֻנֶּה - טָהוֹר. אֲבָל הָאוֹכֵל מִן הָאֶשְׁכּוֹל[28] שֶׁל בֵּיצִים וּמִן הַקֻּרְקְבָן וּמִן בְּנֵי הַמַּעַיִם, אוֹ שֶׁהִמְחָה אֶת הַחֶלֶב[29] בָּאוּר וּגְמָעוֹ - חֲרֵי זֶה טָמֵא כְּאוֹכֵל מִבְּשָׂרָם; שֶׁהַשּׁוֹתֶה בְּכָלַל אוֹכֵל. הִמְחָהוּ בַּחַמָּה וּגְמָעוֹ - טָהוֹר, שֶׁחֲרֵי הִסְרִיחוֹ[30].

26) הביצים הקטנות כשהן דבוקות בשידרה. 27) חתך כזית בשר מעוף חי ואכלו. 28) הבשר שעל השידרה מבפנים. שהביצים דבוקות בו. 29) השומן. 30) שומן שניתך בחום השמש התקלקל ונפסל לאכילה.

יא. נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר[31] שֶׁנִּפְסְדָה מִלְּאֲכֹל הַכֶּלֶב - טְהוֹרָה. וְכֵן אִם יָבְשָׁה כְּחֶרֶס וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִשָּׁרוֹת בְּפוֹשְׁרִין מֵעֵת לְעֵת לַחֲזוֹר לְכְמוֹת שֶׁהָיְתָה - חֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה. וְהָאוֹכֵל נֶצֶל[32] שֶׁל נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר - חֲרֵי זֶה טָהוֹר.

31) מבואר למעלה פרק א הלכה יג בדין נבלת בהמה. 32) למעלה (שם) כתב רבינו ניצל של בהמה טמא מספק מפני שבעייא היא שלא נפשטה, וכאן, בניצל של עוף, פסק שאינו מטמא מפני שהבעייא היא בניצל של בהמה בלבד, וסובר רבינו שניצל של עוף מאוס יותר משל בהמה.

יב. עוֹף טָהוֹר שֶׁנִּטְרַף וְנִשְׁחַט שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה - שְׁחִיטָתוֹ מְטַהַרְתּוֹ, וַאֲפִלּוּ נִשְׁחַט בָּעֲזָרָה. וְאִם נִמְלַךְ וְנִמְצָא טְרֵפָה - אֵין מְלִיקָתוֹ מְטַהַרְתּוֹ[33]. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר[34]: שֶׁהַשּׁוֹחֵט עוֹף טָהוֹר, בֵּין בַּחוּץ בֵּין בִּפְנִים, בֵּין קָדָשִׁים בֵּין חֻלִּין - חֲרֵי זֶה טָהוֹר[35]; וְהַמּוֹלֵק חֻלִּין בִּפְנִים[36] אוֹ שֶׁמָּלַק קָדָשִׁים בַּחוּץ - חֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִין[37] בְּגָדִים בְּבֵית הַבְּלִיעָה.

33) בין בפנים ובין בחוץ. 34) יוצא מזה. 35) ואף על פי שקדשים טעונים מליקה מפני שהשוחט עוף קדשים בחוץ חייב כרת (שם קז, א) הרי החשיבה תורה את שחיטת העוף בחוץ ולפיכך מטהרת מידי נבילה גם בפנים, שבפנים ובחוץ דינם שווה בכל ענייני טומאת נבלת העוף. 36) וכל שכן בחוץ, שלא מצאנו שם מליקה בכלל. 37) משנה שם סח, א. והטעם, מפני שאין מליקה מועילה לחולין בשום מקום, וקדשים בחוץ נלמד (שם) מן הכלל המקובל: "לא היה פסולו בקודש, מטמא בגדים בבית הבליעה".

יג. הַמּוֹלֵק[38] קָדָשִׁים בִּפְנִים, אִם הָיוּ רְאוּיִין לְקָרְבָּן וְלֹא נִמְצְאוּ בָּהֶן מוּמִין שֶׁבַּאֲרָנוּ בְּמִקּוֹמוֹ - חֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין. כַּיּוֹצֵא בּוֹ, עֻגָּלָה עֲרוּפָה[39] שֶׁנֶּעֶרְפָה כְּהִלְכָתָהּ - טְהוֹרָה. כַּפָּרָה כְּתִיב בָּהּ[40] כְּקָדָשִׁים[41]. וְכֵן אִם נִשְׁחֲטָה[42] אַחַר יְרִידָתָהּ לַנַּחַל, אַף עַל פִּי שֶׁאֲסוּרָה בַּהֲנָאָה - הַצִּילָה אוֹתָהּ שְׁחִיטָתָהּ מִידֵי נְבֵלָה.

38) ברייתא שם. והיא מלמדת, שלא תאמר, אמנם התורה התירה מליקה בקדשים למזבח ולכהנים, אולם לאחרים לא יצאה מכלל נבילה. 39) שם ע, ב. אם נמצא אדם הרוג ולא נודע מי רצחו מביאים בית דין עגלה, מורידים אותה לנחל ועורפים אותה. 40) שם: כפר לעמך ישראל. 41) ועשיית מצוותה מטהרתה מידי נבילה כמו מליקה בעוף. 42) שם. מפני ששחיטתה מתירה בחולין, היא מועילה לטהר בעגלה ערופה.

יד. נִבְלַת הָעוֹף הַטָּמֵא - טְהוֹרָה[43] וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה[44]. וְאִם חִשֵּׁב עָלֶיהָ לַאֲכִילָה וְהֻכְשְׁרָה[45]

- הֲרֵי הִיא כָּאֳכָלִין טְמֵאִין שֶׁהֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[46]. וּכְנָפַיִם וְהַנּוֹצָה וְהַמְּקוֹמוֹת הָרַכִּים מִן הַחֲרָטוֹם וּמִן הַצַּפָּרְנַיִם שֶׁלָּהּ - הֲרֵי הֵן כִּבְשָׂרָהּ[47].

43) בברייתא חולין (ק, ב) למדו זה מן הכתוב "נבילה וטריפה לא יאכל לטמאה בה" (ויקרא כב, ח) מי שאיסורו משום נבילה, יצא זה שאיסורו משום בל תאכל טמאה. 44) שטומאה זו נאמרה בעוף טהור בלבד, כל דבר שאינו מיוחד למאכל אדם אינו מטמא טומאת אוכלין אלא אם חישב עליו לאכילת אדם (הלכות טומאת אוכלין פרק א) ונבלת עוף טמא רוב בני אדם אינם אוכלים אותה ולפיכך צריכה מחשבה. 45) לשון המשנה טהרות פרק א, ג: "צריכה מחשבה והכשר" ופירש הר"י קורקוס, שהכוונה להכשר מים והכשר שרץ, היינו, שתורטב במשקין ותיגע אחרי כן בשרץ. אולם בכסף משנה כאן כתב, שמלשון רבינו משמע שצריכה הכשר מים בלבד. 46) הר"י קורקוס פירש: כשנגעה באב. 47) מיתטמאים ומטמאים ומצטרפים (טהרות שם משנה ג'). בעוף טהור אמרנו למעלה (בהלכה ט) שהכנפיים והנוצה אינן מצטרפות. הרא"ש מנמק את ההבדל: נבלת עוף טמא אין אוכליה מצויים ולפיכך מניחים אותה כמו שהיא עם הכנפיים והנוצות עד שיימצאו אוכלים ולפיכך הם חשובים כחלק מן העוף.

טו. אֶחָד הָעוֹף הַטָּהוֹר וְאֶחָד הָעוֹף הַטָּמֵא - אֵיבָר מִן הַחַי הַפּוֹרֵשׁ מֵהֶם טָהוֹר, וְאֵין בּוֹ טֻמְאָה כְּלָל. שֶׁנֶּאֱמַר: וּלְאֵלֶּה תִּטַּמְּאוּ, לְכָל הַבְּהֵמָה[48] - לְהוֹצִיא אֶת הָעוֹף שֶׁאֵין לוֹ פֶּרְסָה. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְטַמֵּא אֵיבָר מִן הַחַי שֶׁל בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה[49].

48) והכתוב ממשיך: "אשר היא מפרסת פרסה". 49) ומפני שכתוב "פרסה" ממעטים אבר מן העוף.

טז. אֵיבָר מִן הַמֵּת[50] מִן הָעוֹף - הֲרֵי הוּא כִּנְבֵלַת הָעוֹף שֶׁפֹּרֵשׁ מִמֶּנּוּ: אִם הָיְתָה נִבְלַת עוֹף טָהוֹר - מְטַמְּאָה טֻמְאָה חֲמוּרָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה כְּבַזַּיִת; וְאִם חִשֵּׁב עָלֶיהָ לַאֲכִילָה - מְטַמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִין. וְאִם הָיְתָה נִבְלַת עוֹף טָמֵא - מְטַמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִין, אִם חִשֵּׁב עָלֶיהָ וְהֶכְשֵׁר. וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אֳכָלִין אֲחֵרִים עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּבֵיצָה, כְּשִׁעוּר כָּל הָאֳכָלִין לְטַמֵּא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

50) אבר מן העוף אינו כלול במה שאמרו במשנה (אהלות פרק א משנה ז): "האיברים אין להם שיעור".

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר טומאת שמונה שרצים האמורים בתורה ושיעורה וכל דיניה.

א. שְׁמוֹנָה שְׁרָצִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה, וְהֵן: הַחֹלֶד[2] וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב וְהָאֲנָקָה וְהַלְטָאָה וְהַכֹּחַ וְהַתִּנְשֶׁמֶת וְהַחֹמֶט - טֻמְאַת נֶבֶל שָׁוֶה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין שֶׁרֶץ לְעִנְיַן טֻמְאָה.

2) לא עלה בידי אנשי המדע לקבוע בוודאות, שאפשר לסמוך עליה להלכה, את זהותם של שמונת השרצים ושמותיהם בזמננו.

ב. הַשֶּׁרֶץ[3] - אָב מְאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת. מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים[4] בְּמַגָּע, וּכְלֵי חֶרֶס בָּאֲוִיר[5], וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא[6], וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים[7] בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ[8]. וְשִׁעוּר טֻמְאָתוֹ בְּכַעֲדָשָׁה[9]. וְכָל הַשְּׁרָצִים מִצְטָרְפִין לְכַעֲדָשָׁה[10].

3) כלים פ"א מ"א. 4) ככל אב הטומאה. 5) אם השרץ היה תלוי בחוט והכניסוהו לאויר כלי חרס ולא נגע בדופנו - נטמא הכלי. 6) אם לא נגע (שם). 7) בתורה כתוב (ויקרא יא, לא): "הנוגע בהם במותם יטמא עד הערב", ולא נאמר "יכבס בגדיו" כמו שנאמר בטומאות אחרות. 8) כלומר, אפילו בשעת מגע בשרץ, ומכל־שכן אחר שפירש ממנו. 9) כשיעור תחילת ברייתו של החומט. ברייתא חגיגה יא, א. 10) חצי עדשה משרץ זה וחצי עדשה משרץ אחר - מצטרפים ומטמאים (מעילה טו, ב).

ג. הָאֵיבָרִים[11] אֵין לָהֶן שִׁעוּר[12]. אֵיבָר מִן הַשֶּׁרֶץ כִּבְרִיָּתוֹ[13].

11) אהלות פ"א מ"ז. 12) מטמאים בכל שהם. 13) כשהוא שלם, כמו שנברא (ראה למעלה פ"ב ה"ג).

ד. בְּשָׂר[14] וְגִידִים וַעֲצָמוֹת, שֶׁהוּא פָּחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה, בֵּין שֶׁפֹּרֵשׁ מִן הַחַי בֵּין שֶׁפֹּרֵשׁ מִן הַמֵּת - מְטַמֵּא טֻמְאָתוֹ[15]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בַּבָּשָׂר שֶׁעָלָיו אוֹ בַּמַּחַ שֶׁבָּעֶצֶם כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה[16].

14) זה פירוש להלכה הקודמת. 15) טומאת שרץ. 16) ראה למעלה פ"ב הי"א.

ה. בָּשָׂר[17] מִן הַחַי הַפּוֹרֵשׁ מִן הַשֶּׁרֶץ - טָהוֹר[18]; שֶׁאֵין מְטַמֵּא אֶלָּא אֵיבָר הַדּוֹמֶה לַשֶּׁרֶץ כֻּלּוֹ: מַה שֶּׁרֶץ - בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת, אַף אֵיבָר הַפּוֹרֵשׁ - בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת.

17) בלי גידים ועצמות. 18) ברייתא חולין קכח, ב.

ו. הַכֶּלְיָא[19] וְהַכָּבֵד וְהַלָּשׁוֹן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אֵיבָר וְאֵין עוֹשִׂין חֲלִיפִין[20] - הֲרֵי הֵן כִּבְשָׂר, וְאִם פֵּרְשׁוּ מִן הַחַי - טְהוֹרִין.

19) חולין שם. ראה למעלה פ"ב ה"ד. 20) אם נחתכו אינם חוזרים וגדלים. ראה למעלה פ"ב ה"ד.

ז. דַּם הַשֶּׁרֶץ[21] - כִּבְשָׂרוֹ[22], וּמִצְטָרֵף לְכַעֲדָשָׁה כָּל זְמַן שֶׁהוּא מְחֻבָּר בַּבָּשָׂר[23].

21) משנה מעילה יז, א. 22) מטמא בכעדשה. 23) אבל אם פירש מן הבשר אינו מצטרף, כרב חנין בגמרא שם, וכפירוש ה'תוספות' שם ד"ה אמר.

ח. עַצְמוֹת הַשֶּׁרֶץ[24] וְגִידָיו וְצִפָּרְנָיו - טְהוֹרִין. וְעוֹר הַחֹלֶד וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב וְהַתִּנְשֶׁמֶת - טָהוֹר[25], אַף עַל

פִּי שֶׁהוּא לַח וַעֲדַיִן לֹא עִבְּדוּ וְלֹא הִלֵּךְ בּוֹ[26]. אֲבָל עוֹר הָאֲנָקָה וְהַכַּחַ וְהַלְטָאָה וְהַחֹמֶט - כִּבְשָׁרָן, וּמְטַמֵּא בְּכַעֲדָשָׁה. וְאִם עִבְּדָן אוֹ שֶׁהִלֵּךְ בָּהֶן כְּדֵי עֲבוֹדָה - טְהוֹרִין. וְכַמָּה הִיא כְּדֵי עֲבוֹדָה? כְּדֵי הִלּוּךְ אַרְבָּעָה מִילִין.

24) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"י ה"ב, שנינו: "וכל אשר יפול מנבלתם עליו יטמא", לא מן העצמות ולא מן הציפרניים. ורבינו מוסיף גידים. 25) במשנה חולין קכב, א נמנו השרצים שעורותיהם מטמאים, ולא מנו תנשמת. ראה שם עמוד ב. 26) ראה למעלה פ"א ה"ט.

ט. קוּלִית הַשֶּׁרֶץ[27] - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְלֵאָה מֹחַ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַמֹּחַ מִתְקַשְׁקֵשׁ[28], שֶׁאִינוֹ מַעֲלֶה אֲרוּכָה; אֲבָל אִם הָיָה עוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ וְיֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה בָּהּ מִבַּחוּץ - חֶרֵי הַנּוֹגֵעַ בָּהּ טָמֵא, כְּכָל הָאֵיבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[29]. נְקֵבָה הַקּוֹלִית בְּכָל שֶׁהוּא - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ מִכָּל מָקוֹם טָמֵא[30].

27) משנה שם קכה, א. 28) ראה למעלה פ"ב הי"א. 29) שם. 30) חולין שם.

י. בֵּיצַת הַשֶּׁרֶץ[31] הַמְרֻקֶּמֶת[32], אַף עַל פִּי שֶׁהַשֶּׁרֶץ נִרְאֶה מִתּוֹכָהּ[33] - טְהוֹרָה. נְקֵבָה כָּל שֶׁהוּא - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ טָמֵא.

31) שם קכו, ב. יש שרצים שמולידים ולדות חיים, ויש מהם (חומט צב ולטאה) שמטילים ביצים. 32) שהתרקמה בה תבנית בעל־חי. 33) דרך קליפת הביצה השקופה. [בתוספתא חולין פ"ח ה"ה, אמרו: "וכמה היא ריקומה? כדי שייראה השרץ מתוכה". ומפרש רבינו, שאפילו במצב שכזה – טהורה, כל זמן שלא ניקבה. והטעם נאמר בברייתא שם, מפני שאי־אפשר לנגוע בשרץ עצמו].

יא. שֶׁרֶץ[34] שֶׁחָצְיוֹ בָּשָׂר וְחָצְיוֹ אֲדָמָה - הַנּוֹגֵעַ בַּבָּשָׂר טָמֵא, וּבָאֲדָמָה טָהוֹר. וְאִם הִשְׁרִיץ עַל פְּנֵי כֻּלּוֹ[35] - אַף הַנּוֹגֵעַ בָּאֲדָמָה, שֶׁעַדַיִן לֹא נִגְמְרָה צוּרָתוֹ, טָמֵא[36].

34) משנה שם. 35) לכל ארכו, אבל לא לכל רחבו. 36) כר' יהודה במשנה, לפי פירושו של ר' יהושע בן לוי שם.

יב. בְּשַׂר הַשֶּׁרֶץ שֶׁנִּפְסַד[37] וְהִבְאִישׁ וְנִפְסַל מֵלֶּאֱכֹל הַכֶּלֶב - טָהוֹר. יָבֵשׁ[38] עַד שֶׁנַּעֲשָׂה כְּחֶרֶשׂ: אִם יָכוֹל לְהִשָּׁרוֹת בְּפוּשָׁרִין מֵעֵת לְעֵת וְלַחֲזֹר לַח כְּשֶׁהָיָה - מְטַמֵּא; וְאִם לָאו - טָהוֹר, וַאֲפִלּוּ כָּאֱכָלִים טְמֵאִים אֵינוֹ מְטַמֵּא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּמְקֻצָּת הַשֶּׁרֶץ; אֲבָל שֶׁרֶץ שָׁבֵשׁ וְשִׁלְּדוֹ קַיָּם[39], אוֹ שֶׁנִּשְׁרַף וְשִׁלְּדוֹ קַיָּם, הוֹאִיל וְתַבְנִית כֻּלּוֹ עוֹמֶדֶת - חֲרֵי זֶה מְטַמֵּא[40]. וְקָרוֹב בְּעֵינַי[41], שֶׁטֻּמְאָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם.

37) ראה למעלה פ"א הי"ג בדין נבילה. 38) משנה, נדה נד, ב. 39) תבניתו נשארה שלימה וניכרת. 40) שם נו, א. 41) סברת עצמו, ללא מקור בתלמוד ובגאונים. בגמרא שם למדו זה מן המקרא, ודעת רבינו שהדרשה היא "אסמכתא בעלמא" (חכמים הסמיכו גזירתם על הכתוב).

יג. כְּזַיִת מִן הַנְּבֵלָה אוֹ כַּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ שֶׁצָּמְקוּ וְחָסְרוּ - טְהוֹרִין[42]. פָּחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ וּפָחוֹת מִכְּזַיִת מִן הַנְּבֵלָה שֶׁתָּפְחוּ וְעָמְדוּ עַל כַּשְּׁעוֹר - מְטַמְּאִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[43]. הָיוּ בַּתְּחִלָּה כַּשְּׁעוֹר וְצָמְקוּ, וְחָזְרוּ וְתָפְחוּ עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְשִׁעוּרָן - חֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִין כְּשֶׁהָיוּ דִּין תּוֹרָה[44]. וְכֵן אַתָּה אוֹמֵר בִּכְזַיִת מִן הַמֵּת.

42) טהרות פ"ג מ"ד. 43) מנחות נד, א. 44) שם עמוד ב, נפרכה שיטת ר' שמעון ברבי וריש לקיש שאמרו יש דיחוי באיסורין. פירוש, אם ירד האיסור או הטומאה מחתיכה זו מפני שצמקה לפחות מכשיעור, שוב לא יחזרו אפילו אם תתפח ותחזור לשיעורה הקודם (ראה הלכות טומאת אוכלין פ"ד ה"ה וה"ו).

יד. הַשֶּׁרֶץ[45] אֵינוֹ מְטַמֵּא עַד שָׁיָּמוּת. הֶחְזִירוֹ רָאשֵׁיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁעַדַיִן הָרֹאשׁ מְעֹרֶה בְּעוֹר הַגּוּף[46], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְפַרְכְּסִין כְּזָנָב הַלְּטָאָה[47] - מְטַמְּאִין. שְׁאָר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים[48] כֻּלָּן, כְּגוֹן הַצְּפַרְדֵּעַ וְהַנָּחָשׁ וְהָעַקְרָב וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה - חֲרֵי הֵן טְהוֹרִין מִכְּלוּם, וַאֲפִלּוּ כָּאֱכָלִין טְמֵאִין אֵינָן[49]. וְאֵין לְךָ בְּכָל הַשְּׁרָצִים מַה שֶּׁמְּטַמֵּא בְּמוֹתוֹ חוּץ מִשְּׁמוֹנַת הַמִּינִין הַמְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה.

45) אהלות פ"א מ"ו. 46) אבל נמלקו שני הסימנים (קנה וושט). פסק כריש לקיש בחולין כא, א. ושם משמע, שריש לקיש מקפיד רק על מליקת שני הסימנים, אבל העור לא מעלה ולא מוריד. 47) שנחתך והופרד לגמרי מגוף הלטאה מפרכס עוד זמן מסוים, ואף־על־פי שאין בו כל חיות. 48) שלא נמנו בהלכה א בין השמונה. 49) אפילו אם נגעו בטומאה, אינם מטמאים אוכלין ומשקין.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר טומאת שכבת זרע הנוגע בה או הרואה אותה, ומתי היא מטמאה וכל דיניה.

א. שִׁכְבַת זֶרַע[2] - מְאֻבּוֹת הַטֻּמְאָה. מְטַמְּאָה אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וּכְלֵי חֶרֶס בָּאֲוִיר, וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא[3], וְאֵין הַמִּתְטַמֵּא בָּהּ מְטַמֵּא בְּגָדִים[4] בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ[5]. וְאֶחָד הַנּוֹגֵעַ בָּהּ[6] וְאֶחָד הָרוֹאֶה אוֹתָהּ בִּכְשָׁרוֹ[7] - שְׁנֵיהֶן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[8] דִּין תּוֹרָה. וְכַמָּה שִׁעוּרָהּ? לַנּוֹגֵעַ - בְּכַעֲדָשָׁה[9], וְלָרוֹאֶה - בְּכָל שֶׁהוּא[10]. וְאֵין הָרוֹאֶה טָמֵא עַד שֶׁתֵּצֵא מִמֶּנּוּ[11] וְיַחְתֹּם מִמֶּנּוּ פִּי אַמָּה[12], שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע. לְפִיכָךְ[13], אִם פָּלְטָה רָאָה בְּקֵיסָם[14], הוֹאִיל וְהִגִּיעָה לְפִי אַמָּה - נִטְמָא. וְאֶחָד הָרוֹאֶה מֵחֲמַת בְּשָׂרוֹ[15] אוֹ הָרוֹאֶה בְּאֹנֶס[16] - טָמֵא.

2) של אדם (כלים פ"א מ"א). 3) שם. 4) שם. 5) פירוש, אפילו בשעת מגעו. 6) בשכבת זרע של אדם אחר. בנדה מג, ב - למדו מהכתוב שהנוגע טמא. 7) האדם שיצאה ממנו. 8) זבים פ"ה מי"א. 9) נדה שם, מימרא של רבי חנילאי. למדו זה מנוגע בשרץ. 10) משנה, שם מ, א. 11) שם. 12) נקב האבר. רבינו דייק בלשונו וכתב: ויחתום "ממנו" פי אמה, ולא התכוון לומר שהחתים כל פי האמה אלא משהו ממנו הגיע עד לפי אמה וסתם חלק ממנו (ב'תורת כהנים' פרשת זבים פ"א ה"ג, דרשו: "החתים" אפילו כל שהוא. ומכאן שאפילו לא סתם את כל פי האמה, נקרא "החתים"), להוציא אם לא הגיע לפי האמה ולא נסתם כלום ממנו. פסק כ'סתם משנה' (שם מ, א) וכרב חנילאי (שם מג, ב) ולא כשמואל (ראה שם). ומיושבת בזה השגת הראב"ד (ראה כסף־משנה, וראה גם שתי ההערות הבאות). 13) מפני שמטמאה בכל שהיא. 14) הכניס קיסם לחלל האבר, ועבר עליו הזרע על לפי האבר. [ביאור הדברים: בגמרא שם כב, א שאל רבה: הרואה קרי (שכבת זרע) בקיסם מהו? ממנו אמר רחמנא (התורה אמרה "אשר תצא ממנו") עד דנפיק (שיצא) מבשרו ולא בקיסם, או דילמא (או אפשר) האי ממנו (תיבת "ממנו" זו) עד שתצא טומאתו לחוץ? אמר ליה, תיפוק ליה (יצא לו דין זה) דהוא עצמו אינו מטמא אלא בחתימת פי האבר. ופירש רש"י, שדעת רבה כשמואל, שצריכה שיעור כחתימת פי האמה, והקיסם התופס מקום בפי האמה מקטין את שיעור הזרע שהגיע לשם, ואם כן הדבר פשוט שאינו מטמא. וגם רבינו מפרש כך, ומפני שדעתו שמטמא במשהו, פסק שרואה בקיסם – טמא. ביאור זה מיישב גם תמיהת הכסף־משנה ד"ה ומ"ש]. 15) מתוך קישוי אבר. 16) אכילה ושתיה מרובה, קפיצה, בהלה. אלה גורמים לפעמים להוצאת זרע (נדה לה, א).

1 **ב.** אֵין שִׁכְבַת זֶרַע[17] שֶׁל קָטָן מְטַמְּאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן
2 תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[18].

17) 'תורת כהנים' פרשת זבים פ"ו ה"א (וראה נדה לב, ב). 18) בהל' מטמאי משכב ומושב פ"א ה"ד והי"ב נתבאר, שזיבה של קטן בן יום אחד מטמאה.

3 **ג.** שִׁכְבַת זֶרַע אֲדָמָה - טְהוֹרָה[19], עַד שֶׁתְּהֶיֶה לְבָנָה
4 וְנִמְשֶׁכֶת[20].

19) נדה לב, ב. 20) כלובן ביצה טריה (תוספתא, זבים פ"ב ה"ב).

5 **ד.** וְכָל שִׁכְבַת[21] זֶרַע שֶׁאֵין גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם מַרְגִּישׁ בָּהּ
6 - אֵינָהּ מְטַמְּאָה. לְפִיכָךְ, אִם רָאָה בְּלֹא קְשׁוּי וּבְלֹא
7 תַּאֲוָה - אֵינָהּ מְטַמְּאָה מִשּׁוּם שִׁכְבַת זֶרַע. נֶעֱקְרָה
8 בְּהַרְגָּשָׁה, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצְתָה שֶׁלֹּא בְּהַרְגָּשָׁה -
9 טְמֵאָה[22].

21) מימרא של שמואל (נדה מג, א). בלשון אחרון אמרו בשם שמואל, שאפילו בלא הרגשה מטמאה ואף־על־פי־כן פסק רבינו כלשון ראשון, מפני שרבא סובר כך (כסף־משנה). 22) כשמואל בלשון ראשון גירסא שנייה (ראה כסף־משנה).

10 **ה.** הַמְהַרְהֵר[23] בַּלַּיְלָה וְרָאָה שֶׁשִּׁמֵּשׁ מִטָּה בַּחֲלוֹם
11 וְעָמַד וּמָצָא בְּשָׂרוֹ[24] חָם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָצָא
12 שִׁכְבַת זֶרַע - הֲרֵי זֶה טָמֵא. כֵּיוָן שֶׁהִרְגִּישׁ שֶׁשִּׁמֵּשׁ
13 בַּחֲלוֹם כְּבָר רָאָה בְּהַרְגָּשָׁה, וּלְפִיכָךְ מָצָא בְּשָׂרוֹ חָם;
14 וְהָיְתָה מְעַט וְנִתְקַנְּחָה בִּבְשָׂרוֹ אוֹ בִּכְלָיו, וּלְפִיכָךְ לֹא
15 מָצָא לַחְלוּחִית. הִרְהֵר וְלֹא מָצָא בְּשָׂרוֹ חָם, אוֹ
16 שֶׁמָּצָא בְּשָׂרוֹ חָם וְלֹא הִרְהֵר - טָהוֹר[25].

23) מקוואות פ"ח מ"ג, כפירושו של רב הונא, נדה שם. 24) אבר המין. 25) תוספתא, שם פ"ו ה"ג.

17 **ו.** הַמֵּטִיל מַיִם[26] וְרָאָה מַיִם חֲלוּקִין[27] אוֹ עֲכוּרִים
18 בַּתְּחִלָּה[28] - טָהוֹר; רָאָה אוֹתָם בָּאֶמְצַע אוֹ בַּסּוֹף -
19 הֲרֵי זֶה טָמֵא[29]. הָיוּ הַמַּיִם שֶׁהֵטִיל כֻּלָּם מִתְּחִלָּה וְעַד
20 סוֹף חֲלוּקִין אוֹ עֲכוּרִים - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. הָיוּ לְבָנִים
21 וְנִמְשָׁכִין[30] - טָמֵא. וְהַמֵּטִיל טִפִּים עֲבוֹת מִתּוֹךְ
22 הָאַמָּה - טָהוֹר[31].

26) משתין (שם מ"ב). 27) טיפות טיפות. נראה שמדובר באדם בריא שדרכו להטיל מים בקילוח, אבל כשהפסקת הזרם באה מחמת מחלה, שאין לה קשר לזיבה, טהור אפילו כשההפסקות באות בסוף. 28) בהתחלת ההטלה ואחר־כך הטלה נורמלית כזרם בלתי נפסק. 29) השינוי הזה מוכיח ששכבת זרע יצאה עם השתן. 30) כלובן ביצה. 31) שם (מ"ג) שנינו: "טמא, דברי רבי אלעזר חסמא". ומזה למד רבינו, שחכמים חולקים עליו ומטהרים, ופסק כמותם (כסף־משנה).

23 **ז.** בַּעַל קֶרִי שֶׁטָּבַל[32] וְלֹא הִטִּיל מַיִם קֹדֶם שֶׁיִּטְבֹּל -
24 כְּשֶׁיַּטִּיל מַיִם[33] טָמֵא, מִפְּנֵי צְחִצּוּחֵי שִׁכְבַת זֶרַע
25 שֶׁאֵינָן יוֹצְאִין אֶלָּא כְּשֶׁיַּטִּיל מַיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים
26 אֲמוּרִים? בְּחוֹלֶה אוֹ בְּזָקֵן; אֲבָל יֶלֶד[35] בָּרִיא -
27 טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹרֶה שִׁכְבַת זֶרַע בְּחָזְקָה כְּחֵץ
28 וְהִיא כֻּלָּהּ נִנְתֶּקֶת מִן הָאַמָּה[36]. עַד כַּמָּה[37] הוּא יֶלֶד?
29 כָּל זְמַן שֶׁהוּא עוֹמֵד עַל רַגְלוֹ אַחַת וְנוֹעֵל אוֹ חוֹלֵץ
30 מִנְעָלוֹ. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כֵּן מִפְּנֵי חָלְיוֹ[38] - הֲרֵי
31 זֶה חוֹלֶה לְעִנְיָן זֶה.

32) שם מ"ד. 33) אחר הטבילה. 34) כרבי יוסי, שם. 35) אדם צעיר. 36) אבר המין. 37) חולין כד, ב. 38) חולשתו.

32 **ח.** וְכָל אִשָּׁה[39] שֶׁשִּׁמְּשָׁהּ מִטָּתָהּ וְיָרְדָה וְטָבְלָה קֹדֶם
33 שֶׁתִּתְקַנַּח עַצְמָהּ יָפָה יָפָה - הֲרֵי הִיא בְּטֻמְאָתָהּ[40].

39) מס' מקוואות, שם. 40) שאי־אפשר שלא תפלוט שכבת זרע, והפולטת – טמאה. ראה בהלכה הבאה.

34 **ט.** אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה שֶׁשִּׁמְּשׁוּ מִטָּתָן -
35 שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים, וּשְׁנֵיהֶן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה דִּין תּוֹרָה[41].
36 וְאֵין הָאִשָּׁה טְמֵאָה מִשּׁוּם נוֹגַעַת[42] בִּשְׁכִבַת זֶרַע,
37 שֶׁנִּגְעֵית בֵּית הַסְּתָרִים[43] אֵינָהּ נִגְעֵית, אֶלָּא הַמְשַׁמֶּשֶׁת
38 הֲרֵי הִיא כְּרוֹאֶה קֶרִי[44]. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים
39 וְיוֹם אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: [וְ]אִשָּׁה[45] אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ

אֹתָהּ]. הָיְתָה קְטַנָּה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים - אֵינָהּ מְתַטְמְאָה בִּשְׁכִיבָה[46], אֲבָל מְתַטְמְאָה בִּנְגִיעַת שִׁכְבַת זֶרַע אִם נָגְעָה[47] בִּבְשָׂרָהּ מִבַּחוּץ. [לְפִיכָךְ, הַבּוֹעֵל גְּדוֹלָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ - טְהוֹרָה][48]; שֶׁלֹּא טִמֵּא אוֹתָהּ הַכָּתוּב בְּטֻמְאַת בֵּית הַסְּתָרִים אֶלָּא כְּדַרְכָּהּ.

41) מן הכתוב (ויקרא טו, יח) ואשה אשר ישכב איש אותה שכבת זרע, ורחצו במים וטמאו עד הערב. 42) נדה מא, ב. 43) מקום שאינו נראה. נתבאר כבר (בהל' טומאת מת פ"א ה"ג), שנגיעת טומאה בבית הסתרים אינה מטמאה. 44) דינה כאיש שיצאה ממנו שכבת זרע. גזירת הכתוב היא (שם). 45) ב'תורת כהנים' פרשת מצורע (פ"ו ה"ז): "אשה", פרט לקטנה. יכול שאני מוציא בת שלוש שנים ויום אחד? תלמוד־לומר "ואשה". פירוש, סתם אשה משמע גדולה, והוא"ו המיותרת מרבה בת שלוש שנים ויום אחד, אבל למטה מגיל זה אינה ראויה לביאה. 46) מן הכתוב: ואשה אשר ישכב איש אותה וכו'. 47) צ"ל: נגעה. 48) יבמות לד, ב.

יְ. הַבּוֹעֵל[49] אֶת הָאִשָּׁה וְלֹא הוֹצִיא שִׁכְבַת זֶרַע - טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁהֶעֱרָה. וְכֵן הָאִשָּׁה טְהוֹרָה עַד שֶׁיּוֹצִיא הָאִישׁ.

49) 'תורת כהנים' שם ה"ח.

יא. הָאִשָּׁה[50] שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע[51], אִם פָּלְטָה אוֹתָהּ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת[52] - הֲרֵי הִיא טְמֵאָה כְּרוֹאֶה קֶרִי. לְפִיכָךְ סוֹתֶרֶת יוֹם אֶחָד, אִם הָיְתָה זָבָה[53], כְּאִישׁ שֶׁרָאָה קֶרִי[54]. וּמְטַמְּאָה בְּכָל שֶׁהוּא[55]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצְאת לַחוּץ אֶלָּא נֶעֱקְרָה וְהִגִּיעָה לְבֵין הַשִּׁנַּיִם[56] - נִטְמְאָה; שֶׁהֲרֵי שִׁכְבַת זֶרַע כְּדָמָהּ: מַה דָּמָהּ מְטַמֵּא אוֹתָהּ בִּפְנִים[57], אַף שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁתִּפְלֹט תְּטַמֵּא אוֹתָהּ בִּפְנִים.

50) מס' מקוואות שם מ"ג. 51) שקיבלה מזכר. 52) עונה – יום או לילה. שכבת זרע מטמאה כל זמן שהיא ראויה להיקלט בגוף האשה ולהוליד, ואחר זמן מסוים היא מתקלקלת ואינה "זרע" ואינה מטמאה. ונחלקו תנאים בדבר, כמה זמן יעבור ותתקלקל. ופסק רבינו כרבי אלעזר בן עזריה במשנה, שאמר: "הפולטת זרע ביום שלישי (מהבעילה) טהורה". ובפירושו למשנה הוא מבאר, כגון שנבעלה ביום ראשון, והעונה הראשונה מתחילה בליל שני, ואחריה יום שני וליל שלישי הרי שלוש עונות, ואם תפלוט ביום שלישי היא טהורה. ולמה העדיף דעת רבי אלעזר בן עזריה על דעת רבי עקיבא ורבי ישמעאל שם? מפני שבגמרא שבת (פו, ב) אמר רבי יוחנן, שכך היא דעת חכמים. [ויש ספרים שכתוב בהם שם "שש עונות", אבל רבינו גורס "שלוש"]. 53) אשה שראתה דם בשלושה ימים זה אחר זה בימים הראויים לזיבה, הרי זו זבה וטמאה וצריכה לספור שבעה ימים נקיים מראיית דם וטובלת ונטהרת. ואם ראתה דם באחד מימים אלה, היא סותרת את הימים הנקיים, ועליה לספור שבעה ימים נקיים אחרי יום הראייה האחרונה. ומלמדנו רבינו, שאם לא ראתה דם אלא פלטה זרע בתוך שבעת הימים, אינה סותרת את כל הימים הנקיים אלא אותו היום אינו נחשב במספר הנקיים, וצריכה להוסיף רק יום אחד בלבד, אפילו אם פלטה ביום השביעי (נדה מב, א). 54) כזב הסופר שבעה נקיים וראה קרי (ראה דיני זב וזבה בהל' איסורי ביאה פ"ו). 55) שם. 56) מקום בגוף האשה למעלה מבית החיצון. 57) אם נעקר ממקומו במקור ולא יצא לחוץ.

יב. שִׁכְבַת זֶרַע עַצְמָהּ שֶׁנִּפְלְטָה בְּתוֹךְ הַשָּׁלֹשׁ עוֹנוֹת מְטַמְּאָה אֲחֵרִים שֶׁנָּגְעוּ בָּהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁטְּמְאָה הָאִשָּׁה שֶׁפָּלְטָה אוֹתָהּ. וְאִם פָּלְטָה אַחַר שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת - הֲרֵי הָאִשָּׁה טְהוֹרָה, וְכֵן שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁנִּפְלְטָה טְהוֹרָה, שֶׁכְּבָר נִפְסְדָה צוּרָתָהּ[58].

58) ראה למעלה הערה נ.

יג. וְכַמָּה[59] הִיא עוֹנָה? יוֹם אוֹ לַיְלָה. וְאֵין הָעוֹנָה שֶׁנִּבְעֲלָה בָּהּ מִן הַמִּנְיָן. כֵּיצַד? נִבְעֲלָה בְּלֵיל הַשַּׁבָּת - שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת שֶׁלָּהּ: יוֹם הַשַּׁבָּת, וְלֵיל אֶחָד בַּשַּׁבָּת, וְאֶחָד בַּשַּׁבָּת. אִם פָּלְטָה בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - טְמֵאָה; פָּלְטָה מִלֵּיל שֵׁנִי וָהָלְאָה - טְהוֹרָה. וְהָאִישׁ שֶׁפֵּרְשָׁה מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זֶרַע אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה עוֹנוֹת - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה[60] כָּל זְמַן שֶׁהִיא לַחָה, וְהַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ טָמֵא[61].

59) שבת פו, א. 60) מימרא של רב חסדא, שם. ופירשו רבינו חננאל ורבינו שם, שהכוונה בזכר שנרבע ופלט שכבת הזרע של הרובע. ונראה שגם רבינו מפרש כך. 61) נראה שכוונתו, שהאיש טמא כרואה קרי ולא כנוגע בלבד. ונפקא־מינה, שמטמאה בכל שהיא, ראה למעלה ה"א.

יד. שִׁכְבַת זֶרַע אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶלָּא כְּשֶׁהִיא לַחָה[62]. יֶבְשָׁה כְּחֶרֶס - טְהוֹרָה. וְאִם יְכוֹלָה לְשָׁרוֹת מֵעֵת לְעֵת בְּפוּשְׁרִין וְלַחָה זוֹר לְכָמוֹת שֶׁהָיְתָה - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה.

62) משנה, נדה נד, ב.

טו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק זֶה, שֶׁהָרוֹאֶה קֶרִי וְהָאִשָּׁה שֶׁשָּׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע וְהַנּוֹגֵעַ בְּשִׁכְבַת זֶרַע טְמֵאִים מִן הַתּוֹרָה. וְכֵן[63] הָאִשָּׁה שֶׁפָּלְטָה בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת - הֲרֵי הִיא טְמֵאָה מִן הַתּוֹרָה כְּרוֹאֶה קֶרִי. אֲבָל שְׁאָר הָאֲמוּרִין בְּפֶרֶק זֶה שֶׁהֵן טְמֵאִים, כְּגוֹן מְהַרְהֵר וּמְטִיל מַיִם - אֵינָן טְמֵאִין אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, וְלֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם טֻמְאָה אֶלָּא לִתְרוּמָה, אֲבָל לְחֻלִּין - טְהוֹרִין[64].

63) ברייתא, שם מא, ב. 64) תוספתא, מקוואות פ"ו ה"ד.

טז. נְכִרִית[65] שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַשָּׁלֹשׁ עוֹנוֹת, וְכֵן הַבְּהֵמָה[66] שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הֲרֵי אוֹתָהּ הַנִּפְלֶטֶת טְמֵאָה[67]. פְּלָטַתּוּ[68] לְאַחַר זְמַן זֶה - הֲרֵי הִיא סָפֵק נִסְרָחָה אוֹ עֲדַיִן לֹא נִסְרָחָה[69].

65) משנה, מקוואות פ"ח, ד. 66) שבת פו, ב. 67) רב פפא שואל שם, אם נפלטה אחר שלושה ימים מה דינה.

ומשמע שבתוך שלושה ימים ברור שמטמאה. 68) הגויה או הבהמה. 69) בעיה של רב פפא, ונשארה בתיקו. [רב פפא שואל שם, מה דין נכרית שפלטה שכבת זרע של ישראל אחר שלושה ימים, והוא ממשיך ואומר: "אם תימצי לומר, כיון דאכלי שקצים ורמשים חביל גופייהו (גופם חם)" פירוש ודינן כדין ישראלית, "במעי בהמה מה היא?" ומכיון שרבינו פוסק בכל מקום הלכה כ'אם תימצי לומר', יש לתמוה למה פסק כאן הרי היא ספק?]

1 **יז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[70],**
2 **שֶׁשִּׁכְבַת זֶרַע שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים טָהוֹר מִכְּלוּם.**
3 **לְפִיכָךְ, בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁל עוֹבֵד**
4 **כּוֹכָבִים, אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת - טְהוֹרָה[71].**

70) פ"ב ה"י. 71) מס' מקוואות פ"ח מ"ד.

5 **יח. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִרְגִּישׁ[72], וְנִתְגַּיֵּר וְיָרַד וְטָבַל[73],**
6 **וְיָצְאָה מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁהִרְגִּישׁ בָּהּ אַחַר שֶׁטָּבַל[74]**
7 **- הֲרֵי זֶה סְפֵק טָמֵא[75].**

72) בעיה במס' נדה מג, א. 73) לשם גירות. 74) יצאה אחר שטבל. 75) הבעיה לא נפשטה.

8 **יט. גְּדוֹלָה[76] שֶׁשָּׁכַב אוֹתָהּ קָטָן פָּחוֹת מִבֶּן תֵּשַׁע [אוֹ**
9 **עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ בְּהֵמָה] - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[77];**
10 **שֶׁנֶּאֱמַר: [וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ] - עַד שֶׁיִּהְיֶה**
11 **הַשּׁוֹכֵב אִישׁ וּמִישְׁרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[78].**

76) למעלה משלוש שנים. 77) 'תורת כהנים' פרשת מצורע פ"ו ה"ח. 78) בהלכה יז.

יום ו' י"ח סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר שארבע אבות הטומאות יש בעבודה־זרה, וכיצד היא טומאתם, ושקולי אבות הטומאות דנו בה. אב הטומאה שמטמא במגע ואינו מטמא במשא או שמטמא במגע ובמשא. הנוגע באב מאבות הטומאות המושלך בתוך המקווה. זב שדרס על המשכב שהוא מונח במקווה.

12 **א. טֻמְאַת עֲבוֹדָה זָרָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְיֵשׁ לָהּ רֶמֶז**
13 **בַּתּוֹרָה: הָסְרוּ[2] אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם**
14 **וְהִטַּהֲרוּ[3] וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם. וְאַרְבָּעָה אָבוֹת**
15 **הַטֻּמְאוֹת יֵשׁ בָּהּ: עֲבוֹדָה זָרָה עַצְמָהּ, וּמְשַׁמְּשֶׁיהָ[4],**
16 **וְתִקְרֹבֶת שֶׁלָּהּ[5], וְיַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לָהּ. וְטֻמְאַת כֻּלָּן**
17 **מִדִּבְרֵיהֶן.**

2) במשנה עבודה זרה מז, ב הסמיכו על הכתוב (דברים ז, כו): "שקץ תשקצנו" (שקץ ושרץ היינו הך). ורבינו עצמו מביא רמז זה להלן בהלכה ב. 3) משמע שאלוהי הנכר מטמאים. 4) הכלים שמשתמשים בהם לצורכי עבודת אלילים. 5) הקרבנות שהקריבו לה. פרטי דיניהם מבוארים בהלכות הבאות.

18 **ב. עֲבוֹדָה זָרָה עַצְמָהּ מְטַמְּאָה אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע,**
19 **וּכְלֵי חֶרֶס בָּאֲוִיר, וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא, כַּשֶּׁרֶץ,**
20 **שֶׁנֶּאֱמַר: שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ[6]. וְשַׁעוּרָהּ כְּזַיִת. לֹא תִּהְיֶה זוֹ**
21 **חֲמוּרָה מִן הַמֵּת[7]. אֲבָל אִם הָיְתָה הַצּוּרָה[8] פְּחוּתָה**
22 **מִכְּזַיִת - טְהוֹרָה.**

6) משמע שדינה כשקץ. 7) שאינו מטמא בפחות מכזית (הלכות טומאת מת פרק ב הלכה ב). 8) גוף הפסל.

23 **ג. קָצַץ אֵיבָר מִמֶּנָּה, אֲפִלּוּ הָיָה כְּמַרְדֵּעַ[9] - הֲרֵי זֶה**
24 **טָהוֹר; שֶׁעֲבוֹדָה זָרָה אֵינָהּ מְטַמְּאָה לְאֵיבָרִים, אֶלָּא**
25 **הַצּוּרָה כֻּלָּהּ כְּשֶׁהִיא שְׁלֵמָה. שֶׁנֶּאֱמַר: תִּזֹּרֵם כְּמוֹ**
26 **דָוָה[10] - מַה דָּוָה אֵינָהּ מְטַמְּאָה לְאֵיבָרִים[11], אַף**
27 **עֲבוֹדָה זָרָה אֵינָהּ מְטַמְּאָה לְאֵיבָרִים. כְּלֵי אֲבוֹת**
28 **הַטֻּמְאוֹת דָּנוּ בָהּ[12], מִפְּנֵי שֶׁטֻּמְאָתָהּ מִדִּבְרֵיהֶם.**
29 **עָשָׂאוּהָ כְּשֶׁרֶץ שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, וּכְמֵת שֶׁאֵינוֹ**
30 **מְטַמֵּא אֶלָּא בִּכְזַיִת[13], וּכְנֶגְדָּה שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה**
31 **לְאֵיבָרִים.**

9) איבר גדול כמו העץ שנותנים על צוואר החמור כדי לכוון הילוכו (ויש מפרשים: מחרישה, ולהלכה כאן אין הבדל בין שני הפירושים). 10) נידה. 11) אם נחתך אבר מנידה אינו מטמא כנידה אלא ככל אבר מן החי. ראה פרק ח מהלכות טומאת משכב ומושב הלכה ד. 12) כל ההקלות שישנן באבות הטומאות השונות הקילו חכמים בטומאת עבודה זרה. 13) לא כשרץ שמטמא בכעדשה.

32 **ד. נִתְפָּרְקָה[14] עֲבוֹדָה זָרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַהֲדִיוֹט[15]**
33 **יָכוֹל לְהַחֲזִירָהּ וְהֲרֵי כָּל אֵיבָרֶיהָ קַיָּמִים[16] - אֵינָהּ**
34 **מְטַמְּאָה[17].**

14) פסל עשוי חוליות ונתפרקו (שם). 15) שאינו אומן. 16) וכל אדם יכול לחבר את החוליות ויחזור הפסל כמו שהיה. 17) בעייא שלא נפשטה. אולם נאמר שם שלפי דעת חכמים שאבר ממנה אינו מטמא אין מקום לבעייא זו, וברור שאינה מטמאה. ומכיוון שרבינו פסק בהלכה הקודמת כחכמים כתב כאן "אינה מטמאה" (ראה משנה למלך).

35 **ה. כָּל מְשַׁמְּשֵׁי עֲבוֹדָה זָרָה - כְּשֶׁרֶץ. מְטַמְּאִין אָדָם**
36 **וְכֵלִים בְּמַגָּע, וּכְלֵי חֶרֶס בָּאֲוִיר, וְאֵינָן מְטַמְּאִין**
37 **בְּמַשָּׂא. וְשִׁעוּר טֻמְאָתָן בִּכְזַיִת. וַאֲפִלּוּ קָצַץ**
38 **מִמְּשַׁמְּשֶׁיהָ כְּזַיִת מִן הַכְּלִי - מְטַמֵּא כְּשֶׁרֶץ. זוֹ חֹמֶר**
39 **בִּמְשַׁמְּשֶׁיהָ יוֹתֵר מֵעֲבוֹדָה זָרָה עַצְמָהּ. וּבֵית עֲבוֹדָה**
40 **זָרָה עַצְמוֹ, אֲבָנָיו וְעֵצָיו וַעֲפָרוֹ - מְטַמְּאִין בִּכְזַיִת[18]**
41 **בְּמַגָּע כְּכָל הַמְשַׁמְּשִׁין.**

18) משנה עבודה זרה מז, ב. ומכאן למדנו דין קצץ ממשמשיה.

42 **ו. הַמַּכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה - נִטְמָא**
43 **כְּנוֹגֵעַ. וְכֵן כְּלֵי חֶרֶס שֶׁהִכְנִיס אֲוִירוֹ לְבֵית עֲבוֹדָה**
44 **זָרָה - נִטְמָא. סַפְסָלִים וְקַתֶּדְרָאוֹת[19] שֶׁהִכְנִיס רֻבָּן**
45 **לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה - טְמֵאִים. וְכֻלָּן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[20].**

19) כיסאות. 20) מפני שנגעו באב הטומאה.

ז. תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדָה זָרָה[21] מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[22] כְּנִבְלָה. וְשִׁעוּרָהּ בִּכְזַיִת. כָּל דָּבָר שֶׁמַּקְרִיבִין לָהּ, בֵּין בָּשָׂר בֵּין שְׂאָר אֳכָלִים וּמַשְׁקִין - הַכֹּל כְּנִבְלָה, שֶׁהַכָּתוּב קָרָאן זִבְחֵי מֵתִים[23]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל אֳכָלִין בְּטֵלִין[24] לְעוֹלָם לְהַתִּירָהּ בַּהֲנָאָה, אִם בָּטְלָה - הֲרֵי זוֹ סָפֵק לְטַמְּאָה[25]. אֲבָל כְּלִי שֶׁהוּא תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבִּטְּלוּ - טָהוֹר[26]. וְכֵן עֲבוֹדָה זָרָה וּמְשַׁמְּשֶׁיהָ שֶׁבִּטְּלָן - טְהוֹרִין.

21) כל דבר שהוגש כקרבן לאליל. 22) אבל אינה מטמאה באוהל. כרבנן בעבודה זרה לב, ב וכלשון אחרון של רבא (חולין יג, ב) בפירוש המשנה. 23) "ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים". והכוונה לתקרובת עבודה זרה (עבודה זרה כט, ב). 24) פסל של גוי שקטע ראש אזנה, ראש חוטמה או מעשים אחרים המוכיחים יחס של ביזוי, הותר הפסל בהנאה. מפני שביטל את איכותו כאליל והוא כגוש פשוט. וכן כלים ומשמשים אם שברם, הותרו בהנאה, אבל אוכלין אינם בטילים ואסורים בהנאה (הלכות עבודת כוכבים פרק ח הלכה ט והלכה י). 25) בעייא של רבי יוחנן (עבודה זרה נב, א) אם מה שאמרו אוכלין ומשקין אינם בטלים נוגע גם לעניין טומאה או לאיסור הנאה בלבד שהוא מן התורה, אבל טומאה שהיא גזירת חכמים - בטלה. הבעייא נשארה בתיקו ולכן אומר רבינו: "הרי זו ספק לטומאה". ואף על פי שספק דרבנן - להקל, החמיר רבינו בטומאת עבודה זרה. 26) גמרא שם. רש"י שם מפרש, שהכוונה למשמשים, ונראה שלדעתו כלים שהם תקרובת אינם בטלים, ורבינו מפרש כתוספות (שם עמוד ב דיבור המתחיל כיוון) שגם תקרובת בכלל (כסף משנה).

ח. יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדָה זָרָה מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וּכְלִי חֶרֶס בָּאֲוִיר, וּמְטַמֵּא אָדָם בְּמַשָּׂא[27] כְּנִבְלָה, וְטֻמְאָתוֹ בִּכְזַיִת. שְׁנֵאֲמַר: אֲשֶׁר חֵלֶב זִבְחֵימוֹ יֹאכֵלוּ, יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכֶם. הֲרֵי יֵין נְסִיכָם כְּחֵלֶב זִבְחֵימוֹ. וְאֵין מְטַמֵּא טֻמְאָה זוֹ אֶלָּא יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ בַּיָּד[28] לִפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה; אֲבָל סְתָם יֵינָן[29] שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - מְטַמֵּא טֻמְאָה קַלָּה כְּשְׁאָר כָּל מַשְׁקִין טְמֵאִין[30].

27) אבל לא באוהל. ורש"י כתב כאן שמטמא גם באוהל. 28) שהושיט ידו ליין ושכשך. 29) שאין אנו יודעים אם נתנסך או לא. 30) ושיעורו ברביעית הלוג שהיא כשלושה זיתים (שם ל, א).

ט. מִכָּל הַדְּבָרִים שֶׁבֵּאַרְנוּ מִתְּחִלַּת הַסֵּפֶר[31] עַד כָּאן אַתָּה לָמֵד, שֶׁאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת - מֵהֶן אָבוֹת שֶׁל תּוֹרָה, וּמֵהֶן אָבוֹת שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים.

31) ספר טהרה.

י. כָּל הַמִּתְטַמֵּא מֻחְמֶרֶת אָב שֶׁל תּוֹרָה - הֲרֵי הוּא וְלַד טֻמְאָה שֶׁל תּוֹרָה[32], וְכָל הַמִּתְטַמֵּא מֻחְמֶרֶת אָב שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי זֶה וָלָד שֶׁל דִּבְרֵיהֶם.

32) בין כלים בין אוכלין ומשקין.

יא. כָּל אַב טֻמְאָה שֶׁמְּטַמֵּא בְּמַגָּע וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא[33], בֵּין אָב שֶׁל תּוֹרָה בֵּין אָב שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - אָדָם הַנּוֹגֵעַ בּוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ[34], וְלֹא אָדָם וְלֹא כְּלֵי חֶרֶס, אַף עַל פִּי שֶׁעַדַיִן לֹא פֵּרַשׁ מִמְּטַמְּאָיו. וְהֵנּוֹ אַחַר שֶׁפֵּרַשׁ מִמְּטַמְּאָיו אוֹ קֹדֶם שֶׁיִּפְרֹשׁ וָלָד, שֶׁהוּא מְטַמֵּא אֳכָלִין וְעוֹשֶׂה אוֹתָן שְׁנֵי לְטֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רִאשׁוֹן.

33) כגון שרץ. 34) פירוש אם נגע בבגדים בשעה שהוא נוגע בשרץ.

יב. וְכָל אַב טֻמְאָה שֶׁמְּטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, בֵּין אָב שֶׁל תּוֹרָה[35] בֵּין אָב שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[36] - אָדָם הַנּוֹגֵעַ בּוֹ אוֹ הַנּוֹשְׂאוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים[37] בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ וּבִשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ, וְעוֹשֶׂה אוֹתָן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[38]. וְכֵן אִם נָגַע בָּאֳכָלִין - עַשָּׂאָן רִאשׁוֹן כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ מִמְּטַמְּאָיו. פֵּרַשׁ מִמְּטַמְּאָיו - הֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה לְכָל דָּבָר, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים[39], וְאִם נָגַע בָּאֳכָלִין - הֲרֵי הֵן שֵׁנִי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר כָּל הָאָבוֹת חוּץ מִן הַנִּבְלוֹת וְהַמֻּרְכָּב[40]. אֲבָל הַנִּבְלָה וְהַמֻּרְכָּב, אַף עַל פִּי שֶׁמְּטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא - הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ[41], וְאִם נָגַע בָּאֳכָלִין - הֲרֵי הֵן שֵׁנִי לְטֻמְאָה[42]; וְהַנּוֹשֵׂא מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ[43], וְאִם נָגַע בָּאֳכָלִין עַד שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ - הִנָּם רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

35) בכולם כתוב: "וכיבס בגדיו". 36) תיקנו כעין דאורייתא. 37) והוא הדין לכל כלים שהוא נוגע בהם. 38) כאילו נגעו הם עצמם באב. 39) מפני שראשון אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין בלבד. 40) דבר שרכב עליו הזב. 41) בנוגע לא כתבה תורה יכבס בגדיו אלא "יטמא עד הערב". 42) אבל אם נגע במשקין, בין בשעת מגעו ובין אחר שפירש נעשו ראשון מדרבנן. 43) בנושא כתבה תורה כיבוס בגדים.

יג. מִי חַטָּאת[44] שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כְּדֵי הַזָּאָה[45], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּנִבְלָה וּכְמֻרְכָּב שֶׁאֵין מְטַמְּאִין בְּגָדִים אֶלָּא הַנּוֹשְׂאָן - הֲרֵי הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ מִשּׁוּם נוֹשֵׂא; שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּגַּע בַּמַּיִם שֶׁלֹּא יָסִיט אוֹתָן[46], וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁאֶחָד הַנּוֹשֵׂא וְאֶחָד הַמֵּסִיט. וְכֵן הַנּוֹגֵעַ בְּצָמֶר הַנִּבְלָה אוֹ שֶׁנָּגַע בִּנִימֵי[47] הַמֻּרְכָּב - מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ מִשּׁוּם נוֹשֵׂא; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִנְגֹּעַ בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁלֹּא יָסִיט אוֹתָן, וּלְפִיכָךְ מְטַמֵּא בְּגָדִים עַד שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ כְּדִין הַנּוֹשֵׂא.

44) מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה כדי להזות על טמאי מת. 45) בכלים פרק א משנה ב שנינו: "למעלה מהם (דרגת טומאה גבוהה יותר משרץ ושכבת זרע וכו') נבילה ומי חטאת שיש בהם כדי הזייה, שהם מטמאים את האדם במשא לטמא בגדים במגע (פירוש, האדם הנושאם מטמא בגדים במגעו בשעת המשא) וחשוכי בגדים במגע". ופירש רבינו שם "חשוכי בגדים במגע": בגדים נמנעים מליטמא כשהאדם נוגע בנבילה או במי חטאת, מלשון חשכת נפשי משחת (ישעיה לח, יז) [ובספרי התנ"ך שלנו כתוב "חשקת" בקוף. ותמוה הדבר, שרבינו דילג על הפסוקים שבתורה ואחשוך גם אני (בראשית כ, ו) ולא חשכת (שם כב, טו)]. ומלמדנו רבינו כאן שאינו מטמא בגדים מדין טומאת מגע אבל מטמאים מדין טומאת משא, מפני שאי אפשר לנגוע ולא להזיז. והרי"י קורקוס מובא בכסף משנה כאן, שואל, מה לי אם הטומאה היא משום נוגע או משום נושא, ומבאר שההבדל הוא במים קרושים בקור, שאפשר לנגוע בהם מבלי להסיטם. 46) יזיז. 47) השערות (חוטים דקיקים) הבולטות מן האריג.

1 **יד. הַבּוֹלֵעַ נִבְלַת עוֹף הַטָּהוֹר - בִּשְׁעַת בְּלִיעָתוֹ**
2 **מְטַמֵּא בְּגָדִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְהֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[48].**
3 **וְכֵן אִם נָגַע בָּאֳכָלִין - הֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְאַחַר**
4 **שֶׁבָּלַע[49] - הֲרֵי זֶה פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו.**

48) במשנה שם: "מטמא שניים ופוסל אחד", פירוש, הבולע מטמא את הבגדים ונעשים ראשון והם מטמאים אוכלין להיות שני ואוכלין אלה פוסלים אחרים). ויוצא מזה, שהבולע מטמא שניים (את הבגדים ואת האוכלין שנגעו בהם) ונוסף על זה פוסל את התרומה שנגעה באוכלין. 49) במשנה שם: "הקיאה או בלעה מטמא אחד ופוסל אחד". נבלת עוף טהור מטמאה רק בזמן שהיא נמצאת בבית הבליעה של אדם (למעלה פרק ג הלכה א) ולפיכך אחר שבלעה, הרי זה כאילו פירש ממנה ודינו כראשון לטומאה, כמו שנתבאר למעלה בהלכה י"ב.

5 **טו. הַשּׁוֹרֵף פָּרָה אֲדֻמָּה וּשְׁעִירִים הַנִּשְׂרָפִים**
6 **וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר, אַף עַל פִּי שֶׁבִּשְׁעַת מַעֲשֵׂיהֶן**
7 **מְטַמֵּא בְּגָדִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, אִם נָגְעוּ[50] בָּאֳכָלִין**
8 **אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מַעֲשֵׂיהֶן - הֲרֵי הֵן שְׁנֵי לְטֻמְאָה[51].**

50) השורף והמשלח. 51) וכן כתב רבינו בפירושו למשנה זבים פרק ה משנה ט: "ודע, כי שורף פרה ופרים והמשלח השעיר מטמאים בגדים כאשר ביארנו בפתיחה, אמנם עם זה אינם מטמאים שניים ופוסלים אחד אלא מטמאים אחד ופוסלים אחד כמו כל ראשון לטומאה (פירוש, האוכלין שנגעו בהם נעשים שני). ואל תחשוב שזה סותר הכלל שאמר רבי יהושע (שכל המטמא בגדים בשעת מגעו מטמא שניים ופוסל אחד), לפי שזה מבואר ואמר "כל המטמא בגדים בשעת מגעו" ולא אמר כל המטמאים בגדים גרידא (בלבד), ואלה (שורף ומשלח) לא במגע יטמאו בגדים אלא בהתעסקם עסק מיוחד, והבן זה". ברור, שרבינו מחלק בין דבר המטמא בגדים תמיד בנגיעה (או במשא) ובין דבר שמטמא בזמן עסק מסויים בלבד. המטמא בנגיעה או במשא עושה אוכלין ראשון, אבל אלה שטומאתם מוגבלת אינם מטמאים את האוכלין להיות כמותם אפילו בחיבורים, והם מיטמאים בנגיעתם בהאדם שהוא ראשון ועושה אותם שני לטומאה, ולמד הבדל זה מדיוק לשונו של רבי יהושע.

9 **טז. הַנּוֹגֵעַ בְּאָב מְאַבּוֹת הַטֻּמְאוֹת הַמַּשְׁלָךְ בְּתוֹךְ**
10 **הַמְּקֻוֶה, כְּגוֹן גְּבֶלָה אוֹ שֶׁרֶץ אוֹ מִשְׁכָּב[52] שֶׁהוּא**
11 **בַּמְּקֻוֶה[53] וְנָגַע בּוֹ - הֲרֵי זֶה טָמֵא. שֶׁנֶּאֱמַר: אַךְ מַעְיָן**
12 **וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר, וְנוֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא -**
13 **אֲפִלּוּ כְּשֶׁהֵן בְּתוֹךְ הַמְּקֻוֶה מְטַמְּאִין. וּכְשֶׁיַּעֲלֶה מִן**
14 **הַמְּקֻוֶה זֶה הַנּוֹגֵעַ יִטְהַר[54]. [וְהַנּוֹשְׂאָן מְטַמֵּא בְּגָדִים**
15 **בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתָם, וְאִם נָגַע בְּאָכָלִים עַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ -**
16 **הֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ]. וְכֵן זָב**
17 **שֶׁדָּרַס עַל הַמִּשְׁכָּב שֶׁהוּא מֻנָּח בַּמְּקֻוֶה - הֲרֵי הַמִּשְׁכָּב**
18 **טָמֵא; וּכְשֶׁיַּעֲלֶה הַמִּשְׁכָּב מִן הַמְּקֻוֶה יִטְהַר[55], שֶׁהֲרֵי**
19 **עָלְתָה לוֹ טְבִילָה[56]. וְזֶה הַנּוֹגֵעַ בַּמִּשְׁכָּב כְּשֶׁהוּא**
20 **בַּמְּקֻוֶה, אִם פָּשַׁט יָדוֹ וְנָגַע חוּץ לַמְּקֻוֶה - הֲרֵי זֶה**
21 **מְטַמֵּא בְּגָדִים. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהוּא מְטַמֵּא אֳכָלִין**
22 **וּמַשְׁקִין.**

52) דבר ששכב עליו הזב והדומה לו. 53) ואפילו שניהם - הטומאה והאדם - בתוך המקווה. 54) אם יפרוש מן הטומאה כשכולו עודנו בתוך המים, אבל אם הוציא חלק מגופו לפני שפירש מן הטומאה לא נטהר. ודרך אגב משמיענו רבינו שהטובל אינו נטהר עד שיעלה מן המקווה וכל זמן שהוא במקווה נשאר בטומאתו. 55) המשכב. 56) אחר פרישתו מן הזב. מובן שאם לא פירש מן הזב לפני שחלק ממנו יצא מן המים - לא נטהר (ראה הלכות מטמאי משכב ומושב פרק ו הלכה ב).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר שהאוכלין והמשקין מתטמאים, ואם מטמאים אוכלין או משקין, וכל דיניהם.

23 **א. דָּבָר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁהָאֳכָלִין וְהַמַּשְׁקִין**
24 **מִתְטַמְּאִין. שֶׁנֶּאֱמַר: מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר**
25 **יָבוֹא עָלָיו מַיִם יִטְמָא, וְכָל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל**
26 **כְּלִי יִטְמָא. וְאֵין הָאֹכֶל שֶׁנִּטְמָא מְטַמֵּא אֹכֶל אַחֵר**
27 **מִן הַתּוֹרָה[2], וְלֹא הַמַּשְׁקִין שֶׁנִּטְמְאוּ מְטַמְּאִין דָּבָר**
28 **אַחֵר מִן הַתּוֹרָה[3]. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים גָּזְרוּ עַל**
29 **הָאֹכֶל הַטָּמֵא, שֶׁאִם נָגַע בְּאֹכֶל אַחֵר - טִמְּאָהוּ; וְכֵן**
30 **אִם נָגַע אֹכֶל הַטָּמֵא בְּמַשְׁקִין - טִמְּאִין[4]. וְאֵין אֹכֶל**
31 **מְטַמֵּא כְּלִי שֶׁנָּגַע בּוֹ לְעוֹלָם וַאֲפִלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם[5]. וְכֵן**
32 **גָּזְרוּ[6] עַל הַמַּשְׁקִין הַטְּמֵאִים שֶׁיִּטַּמְּאוּ אֳכָלִין אוֹ**
33 **מַשְׁקִין אוֹ כֵּלִים שֶׁנָּגְעוּ בָּהֶן[7].**

2) והוא־הדין שאינו מטמא משקין. 3) לכאורה אפשר ללמוד משינוי הלשון - גבי אוכל כתב: "אינו מטמא אוכל", וכאן כתב: "דבר אחר" - שאוכל טמא מטמא משקין. אולם אין הדבר כן, שהרי ממשיך וכותב: "מדברי סופרים גזרו וכו', וכן אם נגע אוכל הטמא במשקין - טימאן", ברור

איפוא, שמטמא משקין מדברי סופרים בלבד. ולקמן בפ"י ה"י כתב: "וכן אם נגעו המשקין בוולד הטומאה, "בין אדם ובין כלים" נטמאו מדברי תורה", מכאן שאם נגעו באוכל ראשון - לא נטמאו מן התורה (ע' ביאורנו שם בענין שלישי ורביעי). [ודעת רש"י פסחים יט, א, שאוכל מטמא משקה מן התורה. ע' שם]. 4) צ"ל: טימאן (כת"י תימן). 5) נדה ז, ב. 6) שם. 7) הנימוק יבואר בהלכה ב.

1 **ב. אֵין לְךָ[8] וָלָד טֻמְאָה[9] שֶׁמְּטַמֵּא כֵּלִים אֶלָּא**
2 **מַשְׁקִין טְמֵאִים בִּלְבַד. וְטֻמְאָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם[10].**
3 **וְהוּא[11] שֶׁיִּהְיוּ אוֹתָן הַמַּשְׁקִין טְמֵאִין מֵחֲמַת אָב**
4 **מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת[12], בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל**
5 **דִּבְרֵיהֶם. וּמִפְּנֵי מָה גָּזְרוּ עַל הַמַּשְׁקִין טְמֵאִין**
6 **שֶׁיְּטַמְּאוּ כֵּלִים? גְּזֵרָה מְשׁוּם מַשְׁקֶה הַזָּב[13], שֶׁהוּא**
7 **אָב וּמְטַמֵּא כֵּלִים דִּין תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי יָרֹק**
8 **הַזָּב בַּטָּהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[14].**

8) פרה פ"ח מ"ה. 9) כל דבר שנגע באב הטומאה - בין כלים בין אוכלין ומשקין - נעשה ולד הטומאה. 10) נדה שם. 11) וזה נאמר. 12) פירוש, הטומאה למשקין אלה הגיעה מאב הטומאה שהיה הראשון לשלשלת הטומאות, ואפילו מאה חוליות באותה השלשלת, כגון שנגעו משקין באב הטומאה, ונגעו המשקין בכלים ואחר־כך נגעו משקין אחרים באותם הכלים וכן הלאה, הרי זה בגדר "מחמת אב הטומאה", למעט משקין שנגעו בידיים שחכמים גזרו עליהם טומאה, משקין אלה אינם מטמאים כלים. ובהקדמתו לפירוש המשנה סדר טהרות, כותב רבינו: "אבל בתנאי שיהיו אלו המשקין יתטמאו מחמת השרץ, ר"ל שיהיה נסמך בטומאתו אליו (אל השרץ) כמו שיטמאוהו האב או הראשון או השני, כמו שקדם, לא שיהיה נטמא בידיים טמאות, לפי שידיים טמאות מטמאין את המשקין גם כן כמו שהתבאר . . . וזה ענין אמרם בתלמוד (שבת יד, ב) "דאיטמו מחמת שרץ", כאשר (כאילו) אמרו ז"ל שאלו המשקין טמאים לא יתטמאו בידיים טמאות וכו'". ברור שהתכוון למה שכתבנו למעלה. ורבינו שם מודיע שמקור דין זה בירושלמי חגיגה פ"ג ה"א. [בכסף־משנה מוסר מקור זה בשם עצמו, וכנראה לא הגיעה לידו הקדמה זו בתרגומה העברי]. 13) נוזלים היוצאים מגופו של זב, כגון רוקו ומימי רגליו. 14) בהלכות טומאת משכב ומושב פ"א הי"ד וט"ו.

9 **ג. כְּשֶׁגָּזְרוּ[15] עַל הַמַּשְׁקִין שֶׁיְּטַמְּאוּ אֶת הַכֵּלִים, גָּזְרוּ**
10 **שֶׁיִּהְיוּ מְטַמְּאִין אֶת הַכֵּלִים מִתּוֹכָן[16]. כֵּיצַד? אִם נָפְלוּ**
11 **לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס[17] - נִטְמָא כֻּלּוֹ וַהֲרֵי הוּא שֵׁנִי[18]; וְאִם**
12 **נָגְעוּ[19] בְּשְׂאָר כֵּלִים[20] מִתּוֹכָן - מְטַמֵּא כֻּלָּן וְנַעֲשׂוּ**
13 **שְׁנַיִים. אֲבָל אִם נָגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִים בַּאֲחוֹרֵי הַכְּלִי**
14 **שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹךְ, בֵּין בִּכְלִי חֶרֶס בֵּין בִּכְלִי שֶׁטַח וּכְלִי**
15 **מַתֶּכֶת - נִטְמְאוּ אֲחוֹרָיו בִּלְבַד[21], וַהֲרֵי אֲחוֹרָיו שֵׁנִי,**
16 **וְלֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְתִרוּמָה;**
17 **אֲבָל לְקָדָשׁ[22], כְּלִי שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרָיו - נִטְמָא כֻּלּוֹ,**
18 **וַהֲרֵי כֻּלּוֹ שֵׁנִי לְטֻמְאָה.**

15) כלים פכ"ה מ"א. ראה פירוש רבינו שם. 16) אם נגעו בצד הפנימי של הכלי - נטמא כולו. 17) אפילו לא נגעו בדופנו. 18) גזרו שמשקין הם ראשון. 19) בדופן הכלי. 20) שאינם מטמאים מאוירם אלא בנגיעה ממש. 21) אף־על־פי שמשקה הזב אינו מטמא כלי חרס בנגיעה מגבו (מאחוריו), וכל עיקרה של טומאת משקין היא גזירתם משום משקה הזב, החמירו חכמים גזירתם יותר משל תורה. רבינו למד דין זה, ממה שאמרו (בכורות לח, א): "מה כלי חרס נטמא גבו לא נטמא תוכו, אף כלי שטף נטמא גבו לא נטמא תוכו" (ראה ראב"ד וכסף־משנה). 22) כלים שם מ"ט.

19 **ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[23], שֶׁהָאֳכָלִין אֵין מְטַמְּאִין כֵּלִים,**
20 **וְהַמַּשְׁקִין מְטַמְּאִין. וְלָמָּה עָשׂוּ בְּטֻמְאַת מַשְׁקִין הֶכֵּר**
21 **זֶה וְאָמְרוּ, שֶׁהַכְּלִי שֶׁנָּגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בַּאֲחוֹרָיו -**
22 **לֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ לִתְרוּמָה? לְהוֹדִיעַ שֶׁטֻּמְאַת כֵּלִים**
23 **אֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם, שֶׁלֹּא יִשְׁרְפוּ עָלֶיהָ תְּרוּמָה**
24 **וְקָדָשִׁים[24].**

23) בהלכה א. 24) התורה אסרה לשרוף תרומה וקדשים טהורים.

25 **ה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[25], שֶׁהָאֳכָלִין וְהַמַּשְׁקִין שֶׁנָּגְעוּ בְּאָב**
26 **מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת - הֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְכֵן אִם**
27 **נָגַע אֹכֶל בְּאָדָם אוֹ בִּכְלִי שֶׁנִּטְמָא בְּאָב - הֲרֵי אוֹתוֹ**
28 **הָאֹכֶל שֵׁנִי לְטֻמְאָה. וְאֹכֶל שֶׁנָּגַע בְּזֶה הַשֵּׁנִי - נִקְרָא**
29 **שְׁלִישִׁי לְטֻמְאָה. וְאִם נָגַע הַשְּׁלִישִׁי בְּאֹכֶל רְבִיעִי -**
30 **הֲרֵי זֶה נִקְרָא רְבִיעִי לְטֻמְאָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
31 **בָּאֳכָלִין; אֲבָל הַמַּשְׁקִין, אֶחָד מַשְׁקֶה שֶׁנָּגַע בְּאָב**
32 **הַטֻּמְאָה אוֹ שֶׁנָּגַע בְּרִאשׁוֹן אוֹ שֶׁנָּגַע בְּשֵׁנִי - הֲרֵי**
33 **אוֹתוֹ הַמַּשְׁקֶה תְּחִלָּה לְטֻמְאָה[26], וּמְטַמֵּא אֶת חֲבֵרוֹ,**
34 **וַחֲבֵרוֹ אֶת חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה[27], שֶׁאֵין מוֹנִין**
35 **בְּמַשְׁקִין. כֵּיצַד? יַיִן שֶׁנָּגַע בְּאָב הַטֻּמְאָה אוֹ בְּרִאשׁוֹן**
36 **אוֹ בְּשֵׁנִי - הֲרֵי יַיִן זֶה בְּרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְכֵן אִם נָגַע**
37 **יַיִן זֶה בְּשֶׁמֶן, וְשֶׁמֶן בְּחָלָב, וְחָלָב בִּדְבַשׁ, וּדְבַשׁ**
38 **בְּמַיִם, וּמַיִם בְּיַיִן אַחֵר, וְכֵן עַד לְעוֹלָם - כֻּלָּן רִאשׁוֹן**
39 **לְטֻמְאָה, וּכְאִלּוּ כָּל אֶחָד מֵהֶן נִטְמָא בְּאָב תְּחִלָּה,**
40 **וְכֻלָּן מְטַמְּאִין אֶת הַכֵּלִים[28]. וְכֵן כְּלִי שֶׁנִּטְמְאוּ**
41 **אֲחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין[29], וְנָגְעוּ מַשְׁקִין אֲחֵרִים בַּאֲחוֹרֵי**
42 **הַכֵּלִים הַטְּמֵאִין, אֲפִלּוּ הָיוּ מַשְׁקִין חֻלִּין[30] - נַעֲשׂוּ**
43 **הַמַּשְׁקִין הָאֲחֵרִים תְּחִלָּה לְטֻמְאָה, וּמְטַמְּאִין כֵּלִים**
44 **אֲחֵרִים וְעוֹשִׂין אוֹתָן שְׁנִיִּים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהֵן[31]**
45 **מְטַמְּאִין אֳכָלִין וּמַשְׁקִין אֲחֵרִים.**

25) בהלכות טומאת מת פ"ה ה"ח. 26) משנה פרה פ"ח, ז: "כל הפוסל את התרומה, מטמא משקין להיות תחילה (ראשון)", ושני פוסל את התרומה. 27) תוספתא טבול־יום פ"א ה"ב. 28) בפרה פ"ח מ"ה, שנינו: "כל ולד הטומאות אינו מטמא כלים אלא משקה". כל ולד הטומאות - פירושו, ראשון ושני, ומסיימת המשנה: "נטמא משקה - טימאן", כלומר, אם נטמא משקה באלה - נטמא ומטמא כלים. 29) טהרות פ"ח מ"ז, מחלוקת ר' אליעזר ור'

יהושע באוכלין שנגעו באחורי הכלים, ושניהם מטמאים את המשקין שנגעו באחורי כלים שנטמאו במשקין. 30) ומכל־שכן של תרומה או קודש. 31) המשקין.

1 **ו. אֲחוֹרֵי הַכְּלִי שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמַשְׁקִין, וְנָגְעוּ אֲכָלִין**[32]
2 **בַּאֲחוֹרֵי הַכְּלִי הַטָּמֵא, אֲפִלּוּ אֲכָלִי תְּרוּמָה - הֲרֵי הֵן**
3 **טְהוֹרִין. שֶׁהַכְּלִי שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרָיו בִּלְבַד אֵינוֹ מְטַמֵּא**
4 **אֶת הָאֲכָלִין אֶלָּא לְקֹדֶשׁ בִּלְבַד; שֶׁהַכְּלִי שֶׁנִּטְמְאוּ**
5 **אֲחוֹרָיו - הֲרֵי זֶה טָמֵא כֻּלּוֹ לְקֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**[33]**,**
6 **וּלְפִיכָךְ מְטַמֵּא אֹכֶל הַקֹּדֶשׁ.**

32) בזה נחלקו ר' אליעזר ור' יהושע, ופסק כר' אליעזר, מפני שבנדה ז, ב אמרו: הלכה כר' אליעזר, ופירשו שם, שר' אליעזר מטמא משקין אפילו של חולין, ומטהר אוכלין אפילו של תרומה. 33) למעלה ה"ג. ומשמע בנדה שם, שגם תוכו מטמא אכלי קודש, אף־על־פי שהכלי נטמא ממשקין שנגעו באחוריו. ראה רש"י שם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר הנוגע בידיו בראשון לטומאה, ושהידיים שניות מדברי סופרים. ודין הפיגול והנותר וצריד של מנחות ובשר קודש שיצא חוץ למחיצתו. אם יש טומאת ידיים במקדש, ומי שנטמאה ידו אחת ונגעה באחרת. ששלמה המלך ובית דינו גזרו על כל הידיים שיהיו שניות. לט אדם ידיו במפה ואוכל תרומה בלא נטילה. שגזרו על כל אדם שאכל או שתה אוכלין טמאים, שיהיו שני לטומאה. אם כל האוכלין מצטרפים לכחצי פרס וכל המשקין לרביעית.

7 **א. כָּל הַנּוֹגֵעַ**[2] **בְּיָדָיו בְּרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה**[3]**, בֵּין שֶׁהָיָה**
8 **אוֹתוֹ רִאשׁוֹן אָדָם אוֹ כְּלִי אוֹ אֹכֶל אוֹ מַשְׁקִין טְמֵאִין**
9 **- נִטְמְאוּ יָדָיו בִּלְבַד עַד הַפֶּרֶק**[4]**. וְכֵן הַמַּכְנִיס יָדָיו**[5]
10 **לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה, אוֹ שֶׁהִכְנִיס**
11 **יָדָיו לְבֵית מְנֻגָּע**[6] **- נִטְמְאוּ יָדָיו. וְטֻמְאַת הַיָּדַיִם**
12 **מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.**

2) זבים פ"ה מי"ב: "אלו פוסלים את התרומה . . . והידים". פירוש, עושים את התרומה שלישי מפני שהידים שניות. ומדובר כשכל הגוף לא נטמא, כגון שנגעו בראשון לטומאה שאינו מטמא אדם וכלים. וטומאה זו היא אחד משמונה־עשר דבר שגזרו ביום שרבו בית שמאי על בית הלל (ראה משנה, שבת יג, ב). 3) אבל אם נגעו בשני לטומאה, לא נטמאו. כחכמים במשנה, ידים פ"ג, א. 4) מקום חיבור כף היד והזרוע. משנה, שם פ"ב, ג. 5) שם פ"ג מ"א. 6) בית שיש בו נגע והוסגר או הוחלט לטומאה על־פי כהן, הוא אב הטומאה ומטמא מן התורה את כל הבא לתוכו להיות ראשון (ראה הל' טומאת צרעת פט"ז). במה דברים אמורים, כשהכניס ראשו ורובו, אבל בפחות מזה לא נטמא מן התורה, וגזרו חכמים טומאה על הידים שהוכנסו.

13 **ב. הַיָּדַיִם שְׁנִיּוֹת**[7] **מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים לְעוֹלָם. שֶׁאֵין**
14 **טֻמְאָתָן אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, וּכְשֶׁגָּזְרוּ טֻמְאָה עֲלֵיהֶן גָּזְרוּ**
15 **שֶׁיִּהְיוּ כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה. אֲפִלּוּ הִכְנִיס יָדָיו לַבַּיִת**
16 **הַמְנֻגָּע**[8]**, אוֹ שֶׁנָּגַע בְּיָדָיו בְּאָדָם שֶׁמִּטַּמֵּא בְּנֶגַע**[9] **עַד**
17 **שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו - הֲרֵי יָדָיו שְׁנִיּוֹת**[10]**.**

7) שם. 8) שהוא אב הטומאה, והנכנסים לתוכו נעשו ראשון. 9) כגון הנושא את הנבילה וכדומה, והבגדים נעשים ראשון. 10) אבל גופו לא נטמא, כמו שנתבאר למעלה פ"ו הי"א.

18 **ג. הַפִּגּוּל וְהַנּוֹתָר**[11] **וְצָרִיד שֶׁל מְנָחוֹת**[12] **- הֲרֵי הֵן**
19 **כְּרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, וּמוֹנִין בָּהֶן רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, לְפִיכָךְ**[13]
20 **מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם בְּכִבְיצָה**[14]**. וְאֵין הַפִּגּוּל וְהַנּוֹתָר**
21 **מְצָטָרְפִין**[15]**, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁעוּרָן שָׁוֶה בְּכִבְיצָה**[16]**,**
22 **הוֹאִיל וְטֻמְאַת הַיָּדַיִם מִדִּבְרֵיהֶן**[17]**. אֲבָל שְׁאָר הָאֲכָלִין**
23 **מְצָטָרְפִין**[18]**. שֶׁאֵין**[19] **אֲכָלִים טְמֵאִין מְטַמְּאִין אֶת**
24 **הַיָּדַיִם עַד שֶׁיִּהְיוּ כְּבֵיצָה.**

11) משנה, פסחים קכ, ב. 12) קרטים דקיקים של קמח שנדבקו יחד לגושים עבים, שאינם סופגים את השמן שבמנחה ולא הוכשרו לקבל טומאה, מפני שלא נרטבו במשקה, אבל חיבת הקודש מכשירה אותם לקבל טומאה כשיגעו בדבר המטמא. ובמנחות (קב, ב) אמרו, שמדרבנן מונים בהם ראשון ושני (ראה השלמות פי"ב הי"ד). 13) מפני שהם ראשון (ראה ה"א). 14) בפסחים שם, נחלקו אמוראים בשיעורם של פיגול ונותר, אם הוא בכזית כשיעור איסור אכילתם או כשיעור טומאת אוכלין בכל מקום – בכביצה. והלכה בכביצה. [לא נתבאר למה כלל רבינו צריד של מנחות עם פיגול ונותר, הלא שני ענינים נפרדים הם, פיגול ונותר טמאים מחמת עצמם, ובצריד של מנחות מדובר כשנגע בטומאה (ראה ראב"ד)]. 15) משנה, מעילה יז, ב. 16) וכלל אמר רבי יהושע (שם עמוד א): כל שטומאתו ושיעורו שווה, מצטרפים. 17) נימוק זה נאמר בגמרא שם בשם שמואל. 18) שם במשנה. 19) נימוק למה צריכים צירוף.

25 **ד. קוּלִית**[20] **הַפִּגּוּל אוֹ הַנּוֹתָר, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא**
26 **סְתוּמָה**[21] **- הַנּוֹגֵעַ בָּהּ בְּיָדָיו נִטְמְאוּ יָדָיו**[22]**;**
27 **שֶׁהָעֲצָמוֹת שֶׁל קָדָשִׁים שֶׁשִּׁמְּשׁוּ נוֹתָר אוֹ פִּגּוּל**[23]
28 **מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם, הוֹאִיל וְנַעֲשׂוּ בָּסִיס לְדָבָר**
29 **הָאָסוּר**[24]**.**

20) עצם הירך, ויש בה הרבה מוח. 21) ואמרנו למעלה (פ"ב הי"א), שקולית הנבילה אינה מטמאה במגע כשלא ניקבה. 22) משנה, חולין קכה, א. שנינו שם: "וקולית המוקדשים - הנוגע בהם, בין סתומים בין נקובים – טמא". ומפרש רבינו שם, שמדובר בנותר (וכן פירש רש"י). 23) שימש כבסיס למוח שהוא נותר או פיגול. 24) גמרא, שם.

30 **ה. בְּשַׂר קֹדֶשׁ**[25] **שֶׁיָּצָא חוּץ לִמְחִיצָתוֹ**[26] **- הֲרֵי הוּא**
31 **סָפֵק אִם מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם אוֹ לֹא**[27]**. לְפִיכָךְ אֵינוֹ**
32 **מְטַמֵּא, שֶׁסְּפֵק טֻמְאַת הַיָּדַיִם טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**[28]**.**
33 **וְאִם בְּשַׂר פֶּסַח שֶׁיָּצָא חוּץ לַבַּיִת הוּא - הֲרֵי הוּא**
34 **טָהוֹר. בְּנֵי חֲבוּרָה**[29] **זְרִיזִין הֵן**[30]**.**

25) פסחים פה, ב. 26) התורה קבעה מחיצות לבשר קודש, מחיצת עזרת ישראל לקדשי קדשים, ומחיצת חומת

ירושלים לקדשים קלים, והבשר שיצא מחוץ למחיצות אלו – נפסל. בגמרא: "נפסל ביוצא". 27) בעיה שם שנשארה בתיקו. 28) לקמן פי"ד ה"א. 29) פסח אינו נאכל ביחיד אלא בחבורה של בני אדם שנמנו עליו, ונקראים "בני חבורה" (הל' קרבן פסח פ"ב ה"א). 30) גמרא, שם: "בפסח לא מיבעיא לן (אין אנו שואלים) דלא גזרו רבנן טומאה, מאי טעמא (מה הוא הנימוק)? בני חבורה זריזין הן". פירוש: הבעיה ביוצא, מנומקת שם בזה שגזרו טומאה על נותר, כדי שיזהרו הכהנים לאכול את הקודש בזמנו ולא יבוא לידי נותר, שהכהנים היו מקפידים מאוד על טומאה. ושאל השואל אם גם ביוצא גזרו. אפשר לומר שבנותר חששו שיתעצלו ולא יאכלו את הבשר בזמן הקבוע, אבל יוצא הוא מעשה בידים ולזה לא חששו. ומאידך אפשר לומר, שלא חילקו חכמים וחששו גם להוצאה בידים, ולא גזרו בפסח הנאכל בחבורה ומזרזים אחד את השני ואין יוצא שכיח, וחכמים לא גזרו בדבר שאינו שכיח. ויוצא מזה שנותר שכיח גם בפסח, כגון בחבורה קטנה שקשה להם לאכול הכול.

1 **ו. אֵין טֻמְאַת יָדַיִם בַּמִּקְדָּשׁ[31]. שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁגָּזְרוּ טֻמְאָה**
2 **עַל הַיָּדַיִם, לֹא גָּזְרוּ בַּמִּקְדָּשׁ. אֶלָּא הַנּוֹגֵעַ בָּאֳכָלִין**
3 **טְמֵאִים[32] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, בֵּין שֶׁנָּגַע בַּמִּקְדָּשׁ בֵּין שֶׁנָּגַע**
4 **חוּץ לַמִּקְדָּשׁ, וְנָגַע בְּקָדָשִׁים בַּמִּקְדָּשׁ - לֹא טִמְּאָן.**
5 **וְאִם נָגַע חוּץ לַמִּקְדָּשׁ - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא אֶת הַקֹּדֶשׁ**
6 **וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[33].**

31) פסחים יט, א: אמר רבי עקיבא, זכינו שאין טומאת ידים במקדש. 32) משמע, שאם נגע במשקין טמאים, ידיו מטמאות גם במקדש. 33) לקמן פי"א ה"ג-ד.

7 **ז. מִי שֶׁנִּטְמְאַת[34] יָדוֹ אַחַת וְנָגְעָה בָּאַחֶרֶת[35] -**
8 **הָאַחֶרֶת טְהוֹרָה, וְנוֹטֵל[36] אֶת הַטְּמֵאָה וְדַיּוֹ[37]. בַּמֶּה**
9 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? לִתְרוּמָה[38]; אֲבָל לְקֹדֶשׁ, אִם**
10 **נִּטְמְאַת יָדוֹ אַחַת וְנָגַע בַּשְּׁנִיָּה - טִמְּאָהּ[39], וּשְׁתֵיהֶן**
11 **צְרִיכוֹת טְבִילָה[40] לְקֹדֶשׁ. אֲבָל לִתְרוּמָה - בִּנְטִילַת**
12 **יָדַיִם בִּלְבַד[41] יִטְהֲרוּ יָדָיו[42].**

34) משנה, חגיגה כ, ב. 35) במשנה כתוב: "בתרומה, אם נטמאת אחת מידיו - חברתה טהורה". ופירושה: אם נגעה היד הטמאה ביד השניה, אין השניה מטמאה תרומה. 36) שופך עליה רביעית הלוג מים. 37) לטהר אותה לתרומה. 38) שם. 39) לקמן פי"ב הי"ב כותב רבינו, שלקודש מטמאה גם ידו של אדם אחר. 40) טבילת שתי הידים במקווה שיש בו ארבעים סאה מים. וכשלא נגעה בשנייה, מטביל את הטמאה בלבד. 41) אפילו אם נטמאו שתיהן. 42) משנה, שם יח, ב: "נוטלים לידים לחולין ולמעשר ולתרומה, ולקודש מטבילים".

13 **ח. שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ[43] וּבֵית דִּינוֹ גָּזְרוּ עַל כָּל הַיָּדַיִם**
14 **שֶׁיִּהְיוּ שְׁנִיּוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁנִּטְמְאוּ,**
15 **מִפְּנֵי שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת[44]. וְלֹא גָּזַר שְׁלֹמֹה עַל הַיָּדַיִם**
16 **טֻמְאָה אֶלָּא לְקֹדֶשׁ[45], וְאַחַר כָּךְ גָּזְרוּ חֲכָמִים שֶׁאַחֲרָיו**
17 **אַף לִתְרוּמָה. וּלְפִיכָךְ צְרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם לִתְרוּמָה.**
18 **וְאִם נָגַע בִּתְרוּמָה קֹדֶם שֶׁיִּטֹּל יָדָיו - פְּסוּלָה,**
19 **וְנִשְׂרֶפֶת עַל טֻמְאָה זוֹ[46].**

43) שבת יד, ב. 44) רגילות לנגוע ולהתעסק בכל דבר, וחוששים אנו שמא נגעו בדבר המטמא. [רש"י שם דחה פירוש זה, ומפרש שדרכן לנגוע בגוף ובמקומות מלוכלכים, וגנאי הוא לתרומה שתיגע בלכלוך, ומלשונו של רבינו משמע שחששו לנגיעה בטומאה, ואף-על-פי-כן לא גזרו אלא טומאת ידים ולא טומאת כל הגוף]. 45) שם טו, א. 46) נתבאר כבר, שאין שורפים תרומה וקדשים שנטמאו טומאה דרבנן, אבל בטומאת ידים גזרו חכמים בפירוש שריפה (מימרא של אילפא, שם).

20 **ט. לָט[47] אָדָם יָדָיו בְּמַפָּה וְאוֹכֵל תְּרוּמָה בְּלֹא נְטִילַת**
21 **יָדַיִם[48], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִגַּע[49]. אֲבָל לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן**
22 **בְּחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ אוֹ עַל טָהֳרַת**
23 **תְּרוּמָה[50], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִגַּע, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד**
24 **עֲלֵיהֶן[51].**

47) כורך. 48) חולין קז, ב: "התירו מפה לאוכלי תרומה, ולא התירו מפה לאוכלי טהרות". 49) בידים עצמם, מפני שכהנים זריזים הם, ונזהרים מלנגוע בתרומה בידים טמאות. 50) פרושים היו נוהגים להזהר בטהרת חולין כמו בטהרת תרומה או קודש. 51) אינו מקפיד על טהרתם כמו על טהרת קודש ממש או תרומה, ולפיכך יש לחשוש שיגע בידים ממש מתוך חוסר זהירות. מלשונו משמע שחולין שלא נעשו על טהרת הקודש או תרומה, מותר לאכול במפה. וכן כתב רבינו בפירוש בהל' ברכות פ"ו הי"ח (ראה ראב"ד וכסף-משנה שם).

25 **י. הוֹאִיל וְהַיָּדַיִם שְׁנִיּוֹת[52], אִם נָגְעוּ בְּמַשְׁקֶה -**
26 **עֲשָׂאוּם תְּחִלָּה. וְאִם נָגְעוּ מַשְׁקִין אֵלּוּ בָּאֳכָלִין -**
27 **עוֹשִׂין אוֹתָן שְׁנֵי, וְאִם נָגְעוּ בְּמַשְׁקִין אֲחֵרִים - עוֹשִׂין**
28 **אוֹתָן תְּחִלָּה; שֶׁהַמַּשְׁקִין תְּחִלָּה לְעוֹלָם, כְּמוֹ**
29 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[53]. אֲבָל אֵין מַשְׁקִין אֵלּוּ שֶׁנִּטְמְאוּ מֵחֲמַת**
30 **הַיָּדַיִם מְטַמְּאִין כֵּלִים[54], שֶׁעִקַּר טֻמְאַת הַיָּדַיִם**
31 **מִדִּבְרֵיהֶם. וְכֵן גָּזְרוּ חֲכָמִים[55] עַל כָּל אָדָם שֶׁיֹּאכַל**
32 **אָכְלִין טְמֵאִין, בֵּין שֶׁאָכַל אֹכֶל רִאשׁוֹן אוֹ אֹכֶל שֵׁנִי,**
33 **וְעַל כָּל הַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין טְמֵאִים[56], שֶׁיִּהְיֶה שֵׁנִי**
34 **לְטֻמְאָה עַד שֶׁיִּטְבֹּל[57]. וְאִם נָגַע בָּאָכְלִין - עֲשָׂאָן**
35 **שְׁלִישִׁי[58]; וְאִם נָגַע בְּמַשְׁקִין, אֲפִלּוּ מַשְׁקֶה חֻלִּין -**
36 **עֲשָׂאָן תְּחִלָּה לְטַמֵּא אָכְלִין וּמַשְׁקִין אֲחֵרִים[59], אֲבָל**
37 **לֹא לְטַמֵּא כֵּלִים, הוֹאִיל וְעִקַּר טֻמְאַת אָדָם זֶה**
38 **מִדִּבְרֵיהֶם[60]. וּמִפְּנֵי מָה גָּזְרוּ[61] טֻמְאָה עַל הָאוֹכֵל**
39 **אָכְלִין טְמֵאִים? שֶׁמָּא יֹאכַל אֹכֶל רִאשׁוֹן אוֹ שֵׁנִי**
40 **וְיִשְׁתֶּה עָלָיו מַשְׁקֶה תְּרוּמָה, וְנִמְצָא הַמַּשְׁקֶה תְּרוּמָה**
41 **טָמֵא בָּאֹכֶל שֶׁבְּפִיו. וְכֵן הַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין טְמֵאִין -**
42 **שֶׁמָּא יֹאכַל עִמָּהֶן אֹכֶל תְּרוּמָה, וְנִמְצָא טָמֵא בַּמַּשְׁקִין**
43 **שֶׁבְּפִיו. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בִּתְרוּמוֹת[62], שֶׁאָסוּר לֶאֱכֹל**
44 **תְּרוּמָה טְמֵאָה.**

52) ונתבאר למעלה בפ"ז ה"ה, שמשקין הנוגעים בשני,

נעשו ראשון. 53) למעלה, שם. 54) דין זה נאמר כבר למעלה (שם ה"ב) בקיצור, וכאן כפל הדבר בתוספת ביאור (ראה הערות שם). 55) טהרות פ"ב מ"ב. 56) זבים פ"ה, יב. 57) ואינו צריך הערב שמש (ראה פ"ט ה"א). 58) מכאן הוכחה שמדובר בתרומה, שהרי בחולין אין שלישי. 59) אף־על־פי שעיקר טומאת גוף האדם הוא מגזירת חכמים. 60) ואפילו אם אכל או שתה דברים שהם טמאים מן התורה. 61) שבת יד, א. 62) פ"ז ה"ג.

1 **יא. אֵינוֹ מִתְטַמֵּא[63] עַד שֶׁיֹּאכַל מַאֲכָלִים טְמֵאִים**
2 **כַּחֲצִי פְּרָס[64], שֶׁהוּא כְּבֵיצָה וּמֶחֱצָה שׁוֹחֶקֶת[65]. וְכֵן**
3 **הַשׁוֹתֶה אֵינוֹ מִתְטַמֵּא עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה מִמַּשְׁקִין טְמֵאִין**
4 **רְבִיעִית[66]. וְכָל הָאֳכָלִין מִצְטָרְפִין[67] לְכַחֲצִי פְּרָס**
5 **לְפַסֵּל אֶת הַגְּוִיָּה[68], וְכָל הַמַּשְׁקִין מִצְטָרְפִין**
6 **לִרְבִיעִית. וְאִם אָכַל אוֹ שָׁתָה פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה -**
7 **טָהוֹר. אָכַל מְעַט וְשָׁהָה וְאָכַל מְעַט: אִם יֵשׁ**
8 **מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף כְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס[69] - מִצְטָרְפִין,**
9 **וְאִם לָאו - אֵין מִצְטָרְפִין. וְכֵן אִם שָׁתָה מְעַט**
10 **וְשָׁהָה וְשָׁתָה מְעַט: אִם יֵשׁ מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף כְּדֵי**
11 **אֲכִילַת פְּרָס - מִצְטָרְפִין, וְאִם לָאו - אֵין**
12 **מִצְטָרְפִין[70]. אֲכָל פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר וְטָבַל[71] וְעָלָה,**
13 **וְאָכַל מְעַט מַיִם, אִם לֹא שָׁהָה בֵּינֵיהֶן וַהֲרֵי בֵּין**
14 **אֲכִילָה שְׁלִפְנֵי טְבִילָה וְשֶׁלְּאַחַר טְבִילָה כִּכְדֵי אֲכִילַת**
15 **פְּרָס - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[72].**

63) משנה, מעילה יז, ב. 64) דעת רבינו שפרס הוא שלוש ביצים. [ודעת רש"י (כריתות יב, ב) שפרס הוא כארבע ביצים]. 65) יותר קצת, בריווח. 66) רביעית הלוג. לוג = שש ביצים. 67) משנה, שם. 68) לטמא את הגוף ולעשותו שני. 69) זמן אכילה רגילה של שלוש ביצים. 70) כריתות יג, א. 71) שם. 72) ואין אנו אומרים, שהטבילה הועילה לבטל את פעולת חצי השיעור הראשון, ונשאר רק החצי השני ואין בו שיעור לטמא. והטעם, מפני שבחצי זית אינו מטמא כלל, לא עשתה הטבילה כל פעולה.

16 **יב. אִשָּׁה[73] שֶׁהִיא רְאשׁוֹן לְטֻמְאָה וּמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ**
17 **- הֲרֵי הַבֵּן טָהוֹר[74], וְלֹא גָּזְרוּ עָלָיו טֻמְאָה[75]. שֶׁאֲפִלּוּ**
18 **תֹּאמַר שֶׁיָּנַק רְבִיעִית, אֶפְשָׁר שֶׁיֵּשׁ מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף**
19 **יָתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹנֵק בְּבַת אַחַת[76].**

73) שם. 74) אינו מיטמא מנגיעת אמו, מפני שראשון אינו מטמא אדם. 75) משום שינק חלב טמא. 76) אלא לאט לאט, ובספק לא גזרו.

20 **יג. הַמְעֻבֶּרֶת[77] הִתִּירוּ לָהּ לֶאֱכֹל אֳכָלִין טְמֵאִין פָּחוֹת**
21 **מִכַּשִּׁעוּר, וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת הַרְבֵּה, מִפְּנֵי**
22 **הַסַּכָּנָה. וְאֵינָהּ צְרִיכָה טְבִילָה, אֶלָּא הֲרֵי הִיא**
23 **טְהוֹרָה.**

77) ברייתא, שם: "התירו לה לעוברה לאכול פחות מכשיעור מפני הסכנה", ומוסיף רב פפא: אפילו טובא (הרבה). ומפרש רבינו, שהתירו לה לאכול ולא לטבול אחר־כך (כסף משנה). ולמה לא גזרו עליה טומאה? שמא תימנע מאכילה כדי שלא תיטמא – ותסתכן ('אור שמח'). ומה שאמר "פחות מכשיעור ואפילו אוכלת הרבה" נראה לפרש, שלכתחילה מאכילים אותה פחות פחות מכשיעור, אבל גם כשהיא אוכלת הרבה אינה צריכה טבילה. [ואפשר גם לפרש, שמדקדקים להאכילה פחות פחות מכשיעור אף־על־פי שברור לנו שתצטרך לאכול הרבה. ראה השלמות].

יום ש"ק י"ט סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שגזרו על הבא ראשו ורובו במים שאובים או שנפלו עליו שלשת לוגים מים שאובים שהוא טמא. מי שנפלו עליו שלשת לוגים מים משני כלים, או נפלו על ראשו ולא על רובו וכו'. ודין הספרים שמטמאים התרומה והידיים.

24 **א. הַבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ[2] בְּמַיִם שְׁאוּבִין[3], אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל**
25 **רֹאשׁוֹ וְעַל רֻבּוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין[4] מַיִם שְׁאוּבִין - הֲרֵי הוּא**
26 **כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה עַד שֶׁיִּטְבֹּל[5]. וְאִם נָגַע בָּאֳכָלִין[6] -**
27 **עֲשָׂאָן שְׁלִישִׁי; וְאִם נָגַע בְּמַשְׁקִין טְמֵאִים[7] - עֲשָׂאָן[8]**
28 **תְּחִלָּה[9] לְטֻמְאָה אֳכָלִים וּמַשְׁקִין אֲחֵרִים, אֲבָל לֹא**
29 **לְטַמֵּא כֵּלִים[10]. וּמִפְּנֵי מָה גָּזְרוּ טֻמְאָה עַל אָדָם זֶה?**
30 **מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ טְבוּלֵי יוֹם[11] טוֹבְלִין בְּמִעָרוֹת שֶׁמֵּימֵיהֶן**
31 **רָעִים[12], וְאַחַר כָּךְ הָיוּ רוֹחֲצִין בְּמַיִם שְׁאוּבִים יָפִים**
32 **דֶּרֶךְ נְקִיּוּת. וּפָשַׁט הַמִּנְהָג כָּךְ, עַד שֶׁהָיוּ רֹב הָעָם**
33 **מְדַמְּעִים שֶׁמַּיִם שְׁאוּבִים שֶׁרוֹחֲצִין בָּהֶן בַּאֲחֵרוֹנָה הֵן**
34 **שֶׁמִּטַּהֲרִין, לֹא הַטְּבִילָה שֶׁבְּמֵי מִקְוֶה, וְהָיוּ טוֹבְלִין**
35 **בְּזִלְזוּל בִּלֹא כַוָּנָה[13]. וּלְפִיכָךְ גָּזְרוּ, שֶׁכֹּל שֶׁבָּא רֹאשׁוֹ**
36 **וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִים אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ -**
37 **נִטְמָא וְנַעֲשָׂה כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה. אֲפִלּוּ טָהוֹר[14] שֶׁאֵינוֹ**
38 **טְבוּל יוֹם, אִם נָפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין**
39 **מַיִם שְׁאוּבִין אוֹ שֶׁבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין -**
40 **הֲרֵי זֶה כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה עַד שִׁיִּטְבֹּל. טָבַל - אֵינוֹ צָרִיךְ**
41 **הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ, מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר טֻמְאָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶן. וְכֵן**
42 **הָאוֹכֵל אֳכָלִין טְמֵאִים וְהַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין טְמֵאִין וְטָבַל**
43 **- אֵינוֹ צָרִיךְ הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ. וְכֵן כֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ**
44 **בְּמַשְׁקִין - כֵּינָן שֶׁמַּטְבִּילָן טָהֲרוּ, וְאֵין צְרִיכִין הֶעֱרֵב**
45 **שֶׁמֶשׁ. מִפְּנֵי שֶׁטֻּמְאוֹת אֵלּוּ עִקָּרָן מִדִּבְרֵיהֶן.**

2) רוב הגוף בלי הראש. 3) ממים שנשאבו בכלים. פרטי דיניהם ראה בהלכות מקוואות. 4) לא נתברר אם גם בבא ראשו צריך שלושה לוגין. ראה לקמן הלכה ד. 5) אבל אינו צריך הערב שמש, כמו שיתבאר לקמן. 6) של תרומה. 7) יש לתקן את התיבה "טמאים" ולגרוס "טימאם". 8) צריך להיות "ועשאן" וכן הגירסא בדפוס רומא (ר"מ). 9) נתבאר בפרק הקודם, שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה (ראשון לטומאה). 10) הטעם מבואר בסוף הלכה זו. 11) טמאים שטבלו בו

ביום וטרם שקעה השמש נקראים "טבולי יום". 12) מזוהמים. בקיץ קשה היה למצוא בארץ ישראל בור שיש בו ארבעים סאה מים נקיים. 13) לא דקדקו לטבול כדין. 14) במשנה זבים שם נאמר: "הבא ראשו ורובו במים שאובים וטהור שנפלו על ראשו שלושה לוגים מים שאובים", משינוי סגנון זה בין רישא לסיפא, הרישא אומרת "הבא" סתם והסיפא אומרת "וטהור שנפלו וכו'" למדו בתוספות שבת שם דיבור המתחיל וטהור, שטהור הבא ראשו ורובו במים שאובים לא נטמא, ודעת רבינו אינה כן ואינו מחלק בין טבול יום ובין טהור.

1 **ב. מִי שֶׁנָּפְלוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין מִשֶּׁנִּי**
2 **כֵּלִים אוֹ מִשְּׁלֹשָׁה: אִם הִתְחִיל הַשֵּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָּסַק**
3 **הָרִאשׁוֹן - מְצָטָרְפִין, וְאִם לָאו - אֵין מְצָטָרְפִין. נָפְלוּ**
4 **מֵאַרְבָּעָה כֵּלִים - אֵין מְצָטָרְפִים, וְאַף עַל פִּי**
5 **שֶׁהִתְחִיל זֶה עַד שֶׁלֹּא פָּסַק זֶה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. נָפְלוּ**
6 **עַל רֹאשׁוֹ אֲבָל לֹא עַל רֻבּוֹ, אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֻבּוֹ וְלֹא**
7 **עַל רֹאשׁוֹ, אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ בִּלְבַד מִלְמַעְלָה וְעַל**
8 **רֻבּוֹ נָפְלוּ מִן הַצַּד אוֹ מִלְמַטָּה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד**
9 **שֶׁיִּפְּלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רֻבּוֹ הַסָּמוּךְ לְרֹאשׁוֹ כְּדַרְכּוֹ[15].**
10 **וְכֵן אִם בָּא רֹאשׁוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין וְלֹא בָּא רֻבּוֹ, אוֹ**
11 **בָּא רֻבּוֹ וְלֹא בָּא רֹאשׁוֹ, אוֹ שֶׁבָּא רֹאשׁוֹ בִּלְבַד וּבָא**
12 **מִשְׁאָר גּוּפוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין מִלְמַטָּה אוֹ מִן הַצַּד**
13 **- הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיָּבוֹא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ הַסָּמוּךְ**
14 **לְרֹאשׁוֹ כְּדַרְכּוֹ.**

15) על השכיח בלבד גזרו, ולא גזרו על הבלתי שכיח, ואין הדבר שכיח, שאדם יתרחץ באופן משונה כזה.

15 **ג. הַבָּא מֵרֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ הַחֲצִי[16] בְּמַיִם שְׁאוּבִין וְנָפְלוּ**
16 **עַל הַחֲצִי הָאַחֵר מַיִם שְׁאוּבִין, הוֹאִיל וְחֶצְיוֹ בִּנְפִילָה**
17 **וְחֶצְיוֹ בְּבִיאָה - טָהוֹר[17].**

16) החצי מראשו ורובו. 17) בעייא שנשארה בתיקו שם, ומפני שטומאה זו גזירת חכמים היא, פסק רבינו לקולא.

18 **ד. הָיוּ שְׁלֹשֶׁת הַלֻּגִּין שֶׁנָּפְלוּ עָלָיו אוֹ שֶׁבָּא בָּהֶן**
19 **מִקְצָתָן שְׁאוּבִין וּמִקְצָתָן אֵינָן שְׁאוּבִין, אוֹ שֶׁנִּתְעָרֵב**
20 **בָּהֶן יַיִן דְּבֵשׁ וְחָלָב - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיִּהְיוּ**
21 **הַשְּׁלֹשָׁה כֻּלָּן מַיִם שְׁאוּבִין. שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין אֵלּוּ[18]**
22 **שֶׁנָּפְלוּ עַל הַטָּהוֹר אוֹ שֶׁבָּא בָּהֶן וְטִמְּאוּהוּ, כֵּיוָן**
23 **שֶׁנַּעֲשָׂה כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה - הֲרֵי הַמַּיִם הָאֵלּוּ טְמֵאִין,**
24 **שֶׁהֲרֵי נָגְעוּ בְּשֵׁנִי. וַהֲרֵי אֵלּוּ הַמַּיִם אוֹמְרִין לְזֶה**
25 **הַטָּהוֹר: טִמֵּאנוּ אוֹתוֹ וְטִמְּאָנוּ[19].**

18) פירוש, שהם כולם שאובים. התיבה "אלו" אינה נמשכת לשאובים מעורבים שבתחילת הלכה זו. 19) שנינו היינו טהורים ואנחנו טימאנו אותו תחילה ואחר כך הוא טימא אותנו. [בתוספות יום טוב זבים פרק ה משנה י"ב למד מלשונו של רבינו בהלכה זו - "שלושת הלוגין שנפלו עליו או שבא בהן" - ששיעור זה נאמר גם בבא ראשו ורובו].

26 **ה. בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ מַנִּיחִין כִּכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה בְּצַד**
27 **הַסְּפָרִים, וְאוֹמְרִים: זֶה קֹדֶשׁ וְזֶה קֹדֶשׁ. וּבָאִין**
28 **הָעַכְבָּרִים וְקוֹרְעִין אֶת הַסְּפָרִים. לְפִיכָךְ גָּזְרוּ, שֶׁכָּל**
29 **תְּרוּמָה שֶׁתִּגַּע בְּאֶחָד מִכִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ - נִטְמֵאת, וַהֲרֵי**
30 **הִיא כִּשְׁלִישִׁי לְטֻמְאָה כְּאֵלּוּ נָגְעוּ בְּשֵׁנִי. וְנִמְצְאוּ כָּל**
31 **כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ פּוֹסְלִין אֶת הַתְּרוּמָה כְּשֵׁנִי. וְלֹא עוֹד,**
32 **אֶלָּא מִי שֶׁהָיוּ יָדָיו טְהוֹרוֹת וְנָגַע בְּאֶחָד מִכִּתְבֵי**
33 **הַקֹּדֶשׁ - נַעֲשׂוּ יָדָיו שְׁנִיּוֹת וּמְטַמְּאִין אֶת הַתְּרוּמָה**
34 **וְאֶת הַמַּשְׁקִין. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַיָּדַיִם מִתְטַמְּאוֹת**
35 **אֶלָּא מֵרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - הֵן מִתְטַמְּאוֹת**
36 **מִן הַסֵּפֶר[20].**

20) שהוא עצמו שני.

37 **ו. רְצוּעוֹת תְּפִלִּין עִם הַתְּפִלִּין[21], וְגִלָּיוֹן שֶׁבַּסֵּפֶר[22]**
38 **שֶׁלְּמַעְלָה וְשֶׁלְּמַטָּה[23] שֶׁבְּתְחִלָּה וְשֶׁבְּסוֹף[24] כְּשֶׁהֵן**
39 **מְחֻבָּרִין לַסֵּפֶר[25], וְסֵפֶר שֶׁנִּמְחַק וְנִשְׁתַּיֵּר בּוֹ שְׁמֹנִים**
40 **וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, וּמְגִלָּה שֶׁכָּתוּב בָּהּ מִן הַתּוֹרָה שְׁמֹנִים**
41 **וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, כְּפָרָשַׁת 'וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן'[26] - הֲרֵי**
42 **אֵלּוּ מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם. וְלֹא דִּבְרֵי תוֹרָה בִּלְבַד,**
43 **אֶלָּא כָּל כְּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, אֲפִלּוּ שִׁיר הַשִּׁירִים וְקֹהֶלֶת**
44 **שֶׁהֵן דִּבְרֵי חָכְמָה, מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם.**

21) כשהן מחוברות לתפילין. 22) המקומות שנשארו ללא כתב. 23) וכל שכן הגליון שבין דף לדף. 24) שבתחילת הספר ושבסופו. בבבא בתרא יג, ב אמרו שצריך להשאיר גליון בתחילת הספר ובסופו. 25) למעט הגיליונות שנחתכו (שבת קטז, א). 26) בפרשה זו ישנן שמונים וחמש אותיות והוא ספר שלם בפני עצמו ולפיכך יריעה שכתוב בה 85 אותיות נתקדשה.

45 **ז. תַּרְגּוּם שֶׁבְּעִבְרִית[27] וְשֶׁבְּדַנִּיאֵל[28] - הֲרֵי הוּא מִכְלַל**
46 **כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ. אֲבָל תַּרְגּוּם[29] שֶׁכָּתְבוּ עִבְרִית וְעִבְרִית**
47 **שֶׁכָּתְבוּ תַּרְגּוּם, אוֹ שֶׁכָּתַב כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ בִּכְתָב עִבְרִי[30]**
48 **- אֵינָן מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם, עַד שֶׁיִּהְיוּ כְּתוּבִים**
49 **אַשּׁוּרִית עַל הָעוֹר וּבִדְיוֹ.**

27) פרק ד מפסוק ז ואילך עד סוף הפרק, כל פרק ה וי"ט פסוקים הראשונים מפרק ו כתובים ארמית. 28) פרקים ב עד ז. 29) מה שנכתב בכתבי הקודש בלשון ארמית. 30) כתב עתיק מאוד ואמרו (בסנהדרין כא, ב) שבתחילה ניתנה התורה בכתב זה ובימי עזרא נשתנה ברוח הקודש לכתב אשורי, הוא הכתב שלנו.

50 **ח. הַכּוֹתֵב הַלֵּל[31] וּשְׁמַע[32] לְתִינוֹק לְהִתְלַמֵּד בּוֹ, אַף**
51 **עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[33] - הֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם.**

31) פרקי הלל שבספר תהלים (קיג-קיח). 32) פרשת שמע ישראל (דברים ו). 33) שאסור לכתוב פרשיות אלא ספרים שלמים (הלכות ספר תורה פרק ז הלכה י"ד).

52 **ט. הַמְּשִׁיחוֹת[34] וְהָרְצוּעוֹת שֶׁתְּפָרָן לְסֵפֶר[35], אַף עַל**
53 **פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַיְּמָן[36] - כָּל זְמַן שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין**
54 **לַסֵּפֶר מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם.**

34) חוטים. 35) תפר בהן את יריעות ספרי קודש. 36) שאין תופרים את הספרים אלא בגידים. [ויש מפרשים שתפרם לספר ממש על מנת לקשור בהם את הספר].

1 **י. תִּיק שֶׁל סֵפֶר וּמִטְפָּחוֹת סְפָרִים בִּזְמַן שֶׁהֵן**
2 **תְּפוּרוֹת[37] - מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם. אֲבָל הַבְּרָכוֹת, אַף**
3 **עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֵאוֹתָיוֹת שֶׁל שֵׁם וּמְעֻנָּגִים הַרְבֵּה**
4 **שֶׁל תּוֹרָה - אֵינָן מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם.**

37) לספר.

5 **יא. סִפְרֵי הַמִּינִים[38] - אֵינָן מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם.**
6 **פָּרָשַׁת סוֹטָה[39], הוֹאִיל וְלִמְחִיקָה עוֹמֶדֶת - אֵינָהּ**
7 **מְטַמְּאָה אֶת הַיָּדַיִם.**

38) כנראה הכוונה לכופרים בקדושתם של ספרי התנ"ך ומכל שכן אלה שכותבים לשם אלילים. 39) הפרשה בספר במדבר פרק ה, הנמחקת למים המאררים שמשקים את הסוטה, ויש בה יותר מן 85 אותיות.

פֶּרֶק עֶשְׂרִי[1]

1) יבאר הטעון הערב שמש מן התורה או מדברי סופרים. טבול יום מה פוסל. ומשקין היוצאים מכל המטמאים. אם שלישי שבתרומה ורביעי שבקודש מטמאים משקה או אוכל אחר. מה שהאדם למד מכל מה שהקדמנו למעלה.

8 **א. כָּל הַמִּתְטַמֵּא בְּאָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, בֵּין אָדָם**
9 **בֵּין כֵּלִים - הֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[2],**
10 **עַד שֶׁיִּטְבֹּל. טָבַל - הֲרֵי הוּא כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה[3] עַד**
11 **שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד**
12 **הָעֶרֶב וְטָהֵר. הַפָּתוּחַ קָרֵא לְטָבוּל יוֹם טָמֵא[4].**

2) בהלכות טומאת מת פ"ה ה"ח. 3) פסחים יד, א: "שמן שנפסל בטבול־יום, מאי הוי? שלישי". ומכאן שטבול־יום דינו כשני. 4) ומכאן שמטמא מדאורייתא (שבת יד, ב).

13 **ב. אֶחָד טָבוּל יוֹם[5] מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה, כְּגוֹן שֶׁטָּבַל**
14 **מִזִּיבוּת מְטַמְּאַת מֵת וְצָרַעַת[6], וְאֶחָד טָבוּל יוֹם**
15 **מִטֻּמְאַת שֶׁרֶץ[7] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, כָּל הַטָּעוּן הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ,**
16 **בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, בֵּין מִדִּבְרֵי תּוֹרָה בֵּין מִדִּבְרֵי**
17 **סוֹפְרִים[8] - הֲרֵי הוּא כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב**
18 **שִׁמְשׁוֹ.**

5) תוספתא טהרות פ"א ה"ג. 6) כל אלה טומאה חמורה הם, והאדם הוא אב הטומאה. 7) טומאה קלה, שהאדם הוא ראשון לטומאה. 8) רבינו מגדיר בכמה מקומות במונח "דברי סופרים", דברים שלא נכתבו בתורה שבכתב בפירוש, ואף־על־פי שהם מדאורייתא (ראה פיה"מ כלים פי"ז מי"ב, כסף־משנה הלכות אישות פ"א ה"ד, ויד מלאכי כללי רמב"ם אות ו). ונראה שגם כאן התכוון לטומאות של תורה שאינן כתובות בפירוש, כגון כל הטומאות מהדרשה של "חרב הרי הוא כחלל", [ראה הלכות טומאת מת פ"ה ה"ג. ושם בהלכה ה, כותב רבינו בפירוש: ואף־על־פי שהן דברי קבלה, אינן דברי תורה]. אבל בטומאות שהן מדרבנן ממש, הטבילה לבדה מטהרת בלי הערב שמש, כמו ששנינו (פרה פי"א מ"ה): "כל הטעון ביאת מים (טבילה) מדברי סופרים . . . לאחר ביאתו (לאחר שטבל) מותר בכולן (חולין, תרומה וקודש)". והמשנה מתכוונת לטמאות של דבריהם ממש. [אמנם גם במשנה מצאנו שקראו "דברי סופרים" לדינים שהם מן התורה ולא נכתבו במקרא, כגון: חמורים דברי סופרים מדברי תורה (סנהדרין פח, ב), אבל מקרים נדירים הם].

19 **ג. טָבוּל יוֹם[9] פּוֹסֵל[10] אָכְלֵי תְּרוּמָה וּמַשְׁקֶה תְּרוּמָה,**
20 **וְאָכְלֵי הַקֹּדֶשׁ וּמַשְׁקֶה הַקֹּדֶשׁ, פּוֹסֵל הַכֹּל[11]. כֵּיצַד?**
21 **טָבוּל יוֹם שֶׁנָּגַע בָּאָכְלִין שֶׁל תְּרוּמָה - עֲשָׂאָן שְׁלִישִׁי**
22 **לְטֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁנִי. וְכֵן אִם נָגַע בְּמַשְׁקִין שֶׁל**
23 **תְּרוּמָה - טְמֵאִין, וַהֲרֵי הֵן שְׁלִישִׁי[12] לְטֻמְאָה. נָגַע**
24 **טָבוּל יוֹם בְּמַשְׁקִין שֶׁל קֹדֶשׁ - טְמֵאָן, וַהֲרֵי הֵן רְבִיעִי**
25 **לְטֻמְאָה. וְכֵן אִם נָגַע בְּאָכְלֵי הַקֹּדֶשׁ - עֲשָׂאָן רְבִיעִי.**
26 **אֲבָל אִם נָגַע בְּאָכְלֵי חֻלִּין וּמַשְׁקֶה חֻלִּין - הֲרֵי הֵן**
27 **טְהוֹרִין. וְדִין מְחֻסַּר כִּפּוּרִים[13] וּטְבוּל יוֹם בְּנִגְעֵיעַת**
28 **הַקֹּדֶשׁ אֶחָד הוּא. הֲרֵי נִתְבָּאֵר לְךָ מִכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים,**
29 **שֶׁאֵין שָׁם מַשְׁקִין שְׁנִיּוֹת לְעוֹלָם, אֶלָּא הַמַּשְׁקִין**
30 **תְּחִלָּה לְעוֹלָם; חוּץ מִמַּשְׁקִין שֶׁנָּגַע בָּהֶן טְבוּל יוֹם,**
31 **שֶׁהֵן שְׁלִישִׁי אִם הָיוּ תְּרוּמָה, אוֹ רְבִיעִי אִם הָיוּ קֹדֶשׁ.**

9) פרה פי"א מ"ה. 10) כל מקום שנאמר "פסול", הכוונה שהדבר עצמו נטמא, אבל אינו מטמא אחרים (לקמן פי"א ה"א). 11) ואינו מטמא, אף־על־פי שטבול־יום הוא כשני (למעלה ה"א), ושני מטמא את הקודש להיות שלישי, ושלישי עושה רביעי בקודש. כחכמים במעילה ח, ב. ונתפרש שם טעמם, מכיוון שטבל - טומאתו קלושה ואין כוחה יפה לטמא אלא לפסול. 12) בניגוד לכלל שבידינו: כל הפוסל את התרומה, מטמא משקין להיות תחילה (שם). [בהלכה זו משתמש רבינו במונחים "טמאים" "טימאם", במקום "פסולים" "פוסלם", אלא שהוא מבאר מיד שאינם פוסלים אחרים]. 13) יולדת, זב וזבה ומצורע מחוייבים להביא קרבנות אחר שטבלו והעריב שמשם, וכל זמן שלא הקריבו קרבנותיהם נקראים "מחוסרי כפרה" (ראה הלכות משכב ומושב פ"ה ה"ד, בהערות והשלמות). והמדובר במחוסרי כיפורים שאינו טבול־יום, אבל לפני הערב שמש דינו כראשון לגבי קודש. [בדפוס רומא (ר"מ) חסרה כל פיסקא זו של דין מחוסר כיפורים. ונראה שמחקוה מפני שהיא נראית סותרת את דברי רבינו בהלכות משכב ומושב שם. אולם פירושינו כאן ושם - מסלקים את הסתירה].

14) צורה סגנונית ערבית, והכוונה היא חיזוק השלילה, כאילו אמר: לא יימצא לעולם. ראה הלכות יסודי התורה פ"א ה"א.

32 **ד. כָּל הַמְטַמְּאִין[15], בֵּין חֲמוּרִין בֵּין קַלִּין[16], מַשְׁקִין**
33 **הַיּוֹצְאִין מֵהֶן, כְּגוֹן רֹקֶן וּמֵימֵי רַגְלֵיהֶן - הֲרֵי הֵן**
34 **כְּמַשְׁקִין שֶׁנָּגְעוּ בָּהֶן. אֵלּוּ וָאֵלּוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, כְּמוֹ**
35 **שֶׁבַּאַרְנוּ. חוּץ מִזָּב וַחֲבֵרָיו[17], שֶׁמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן**
36 **- אַב טֻמְאָה, וּמַשְׁקִין שֶׁהַזָּב וַחֲבֵרָיו נוֹגְעִין בָּהֶן -**

תְּחִלָּה. אֲפִלּוּ אוֹכֵל אֳכָלִין טְמֵאִין אוֹ שׁוֹתֶה מַשְׁקִין טְמֵאִין, הַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִמֶּנּוּ קֹדֶם שֶׁיִּטְבֹּל - כְּמוֹ הַמַּשְׁקִין שֶׁנָּגַע בָּהֶן, שֶׁהֵן תְּחִלָּה[18]. וְכֵן טְבוּל יוֹם, מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִמֶּנּוּ - כְּמַשְׁקִין שֶׁהוּא נוֹגֵעַ בָּהֶן, שֶׁאֵין מְטַמְּאִין אֲחֵרִים כְּלָל[19]; אֶלָּא אִם נָגַע[20] בְּמַשֶּׁהוּ חֻלִּין - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, וְאִם נָגַע בְּמַשְׁקֶה תְּרוּמָה - הֲרֵי הֵן שְׁלִישִׁי, וְאִם נָגַע בְּמַשְׁקֶה קֹדֶשׁ - הֲרֵי הֵן רְבִיעִי.

15) טבול־יום פ"ב מ"א. 16) בחולין פח, א פירשו: קלין - שרץ; חמורין - זב. 17) זבה, נדה, יולדת ומצורע. 18) אף־על־פי שטומאתם גזירת חכמים. לדעת רבינו, מה שאמרו שם "קלין - שרץ", הכוונה משרץ ולמטה, למעט מת, שמקומו בין החמורים, אבל גם טמאים מדרבנן בכלל. 19) אבל פוסלים תרומה וקודש, כמבואר לקמן. ואפילו אם נגע במשקין או אוכלין של תרומה ונעשו שלישי, אין אוכלים אלו פוסלים את הקודש, ואף־על־פי ששלישי לטומאה עושה רביעי בקודש. ונראה להסביר טעמו, מפני שאילו נגע טבול יום בקודש, היה עושהו רביעי שאינו פוסל קודש אחר בנגיעתו, אין הדבר מתקבל על הדעת בנגע בתרומה שתפסול את הקודש. ואין לדמות זה לאותם הדברים שהומלץ עליהם במשנה (פרה פ"ח): "מטמאין לא טימאוני - ואתה טימאתני". 20) טבול־יום.

ה. וְעַתָּה יִתְבָּאֵר לְךָ[21], שֶׁאֵין שְׁלִישִׁי שֶׁבִּתְרוּמָה וְלֹא רְבִיעִי שֶׁבְּקֹדֶשׁ מְטַמֵּא מַשֶּׁהוּ אַחֵר[22] אוֹ אֹכֶל אַחֵר, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין מְטַמְּאִין כֵּלִים. לְפִיכָךְ, קְדֵרָה שֶׁמְּלֵאָה מַשְׁקִין[23] וְנָגַע בָּהּ[24] טְבוּל יוֹם: אִם הָיָה מַשֶּׁהוּ חֻלִּין - הַכֹּל טָהוֹר, וְאִם הָיָה מַשֶּׁהוּ תְּרוּמָה - הַמַּשְׁקִין פְּסוּלִין וְהַקְּדֵרָה טְהוֹרָה. וְאִם הָיוּ יָדָיו טְמֵאוֹת[25] - הַמַּשְׁקֶה טָמֵא[26], בֵּין מַשֶּׁהוּ תְּרוּמָה בֵּין מַשֶּׁהוּ חֻלִּין. וְזֶה חֹמֶר בַּיָּדַיִם מִבִּטְבוּל יוֹם[27]. וְחֹמֶר בִּטְבוּל יוֹם מִבְּיָדַיִם טְמֵאוֹת: שֶׁסְּפֵק טְבוּל יוֹם - פּוֹסֵל מִסָּפֵק[28], וְסִפֵּק הַיָּדַיִם - טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[29].

21) טהרות פ"ב מ"ג, ד' וה'. 22) הסגנון אינו מדוייק, שהרי שלישי שבתרומה מטמא משקין של קודש, כמבואר במשנה ו שם, וכן פסק רבינו לקמן פי"א ה"ח. ורבינו התכוון לדומה לה בדרגת הקדושה, כגון תרומה. או הכוונה לנגעו טבול־יום. 23) טבול־יום פ"ב מ"ב. 24) במה שבתוכה. 25) מגזירת ידיים (ראה למעלה פ"ח ה"ח). 26) אבל הקדירה טהורה. [דעת רבינו שמשקין שנגעו בידיים - אינם מטמאים כלים. ומה שאמרו במשנתנו "הכל טמא", מפרש רבינו שם בין חולין ובין תרומה. ודעת הר"ש משנץ שכן מטמאין, ומפרש "הכל טמא" היינו המשקין והקדירה]. 27) שידיים מטמאות משקה חולין, וטבול־יום אינו מטמא. 28) משנה זבים פרק ב, ב. וראה לקמן פי"ג ה"ט. 29) לקמן פי"ד ה"א.

ו. אֶחָד טָהוֹר שֶׁהָיוּ יָדָיו טְמֵאוֹת אוֹ[30] טְבוּל יוֹם שֶׁיָּדָיו טְמֵאוֹת[31] - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא מַשֶּׁהוּ חֻלִּין וְעוֹשֶׂה אוֹתָן תְּחִלָּה לְטַמֵּא אֳכָלִין וּמַשְׁקִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[32]. וּמֵאַחַר שֶׁמַּשְׁקֶה שֶׁיָּצָא מִטְּבוּל יוֹם - כְּמַשְׁקִין שֶׁנָּגַע בָּהֶן, טְבוּל יוֹם שֶׁנָּפַל מֵרֵקוֹ אוֹ מִימֵי רַגְלָיו עַל כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[33], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמַשְׁקִין שֶׁנָּגַע בָּהֶן.

30) בין . . . ובין. 31) מגזירת ידיים. 32) למעלה פ"ח ה"י. 33) משנה, נדה עא, ב.

ז. מִכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים[34] שֶׁהִקְדַּמְנוּ לְבָאֲרָם אַתָּה לָמֵד, שֶׁהָאָדָם יִהְיֶה אָב לְטֻמְאָה וְיִהְיֶה רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה. וּלְעוֹלָם לֹא יִהְיֶה הָאָדָם שֵׁנִי אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְהוּא הָאוֹכֵל אֳכָלִין טְמֵאִים אוֹ הַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין טְמֵאִין אוֹ הַבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין, שֶׁכָּל אֵלּוּ כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה מִדִּבְרֵיהֶם. וְכֵן שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים חוּץ מִכְּלֵי חֶרֶס[35] יִהְיוּ אַב טֻמְאָה וְיִהְיוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה. וְלֹא יִהְיֶה הַכְּלִי לְעוֹלָם שֵׁנִי לְטֻמְאָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. שֶׁאִם יִסַּמֵּא בְּמַשְׁקִין טְמֵאִים - יִהְיֶה שֵׁנִי מִדִּבְרֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

34) ראה הלכות טומאת מת פ"ח. 35) שאינו אב הטומאה לעולם, ואפילו אם נגע במת. ראה הלכה ח.

ח. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[36], שֶׁכְּלֵי חֶרֶס לֹא יִהְיֶה אַב טֻמְאָה לְעוֹלָם, לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְיִהְיֶה רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, וְשֵׁנִי מִדִּבְרֵיהֶן, אִם נִטְמָא בְּמַשְׁקִין, כְּשְׁאָר הַכֵּלִים. וְלֹא יִהְיֶה הָאָדָם וְלֹא הַכֵּלִים שְׁלִישִׁי וְלֹא רְבִיעִי לְעוֹלָם, לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

36) שם ה"ח.

ט. הָאֳכָלִים לֹא יִהְיוּ אַב טֻמְאָה לְעוֹלָם, לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵיהֶם. וְיִהְיוּ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי מִדִּבְרֵי תּוֹרָה. שֶׁהָאָדָם אוֹ הַכְּלִי שֶׁהוּא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, אִם נָגַע בְּאֹכֶל - עֲשָׂאָהוּ שֵׁנִי[37]. וְהָאֳכָלִין יִהְיוּ שְׁלִישִׁי[38] וּרְבִיעִי[39] לְטֻמְאָה מִדִּבְרֵיהֶן בִּלְבַד[40].

37) מן התורה. ודווקא אדם או כלי, אבל אוכל ראשון שנגע באוכל - לא טימאהו מן התורה אלא מגזירת חכמים, ולפיכך דייק רבינו וכתב: שהאדם או הכלי (ראה למעלה פ"ז ה"א). 38) תרומה וקודש. 39) בקודש. 40) וכן כתב בסוף הפרק גבי טבול־יום שפוסל מדבריהם. ודבריו אלה נראים נוגדים דברי עצמו בפרק יא ה"ג וה"ד, שלמד שלישי מן הכתוב ורביעי מקל־וחומר, ומקור דבריו שם בברייתא פסחים יח, ב: "למדנו שלישי בקודש מן התורה, ורביעי מקל־וחומר" [ראה צל"ח פסחים בסוגיא ר' חנינא סגן הכהנים אות סט, ומנחת־חינוך מצוה קמה, וראה בביאורנו לקמן בפי"א].

י. הַמַּשְׁקִין יִהְיוּ אַב טֻמְאָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, כְּגוֹן מֵי חַטָּאת וְרַק הַזָּב וּמֵימֵי רַגְלָיו. וְיִהְיוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה

מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁנָּגְעוּ בְּאָב מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת. וְכֵן אִם נָגְעוּ הַמַּשְׁקִין בְּוֶלֶד הַטֻּמְאָה, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים - נִטְמְאוּ מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, וְהֵרֵי הֵן כְּרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה לְטַמֵּא אֲחֵרִים מִדִּבְרֵיהֶן[41]. וְכֵן אִם נָגְעוּ בְּשֵׁנִי, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים בֵּין בָּאֳכָלִין - נַעֲשׂוּ רִאשׁוֹן לְטַמֵּא אֲחֵרִים מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[42]. וְיִהְיוּ[43] הַמַּשְׁקִין שְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי מִדִּבְרֵיהֶם. כֵּיצַד? אִם נָגַע טָבוּל יוֹם בְּמַשְׁקֵה תְּרוּמָה - עָשָׂאָהוּ שְׁלִישִׁי, וְאִם נָגַע בְּמַשְׁקֵה קֹדֶשׁ - עָשָׂאָהוּ רְבִיעִי. וְאֵין אַתָּה מוֹצֵא מַשְׁקִין שְׁנִיּוֹת לְעוֹלָם, וְלֹא מַשְׁקֶה שֶׁאֵינוֹ תְּחִלָּה[44], חוּץ מִמַּשְׁקֵה טָבוּל יוֹם[45] אוֹ מְחֻסַּר כִּפּוּרִים בְּקֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, שֶׁהוּא[46] פּוֹסֵל מִדִּבְרֵיהֶם[47] וְאֵינוֹ מְטַמֵּא.

41) נתבאר למעלה פ"ז ה"ח. וראה שם ה"א. 42) שם. 43) ויש גם אפשרות שיהיו. 44) שיהיו שלישי או רביעי. 45) הסגנון מסובך קצת, וכוונתו ברורה: שניות לא יהיו לעולם. אבל שלא יהיו תחילה, יש אפשרות - כגון נגיעת טבול־יום. 46) טבול־יום. 47) ראה מה שכתבנו בסוף ה"ט.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר כל מקום שנאמר באוכלין "פסול" – מה דינו. אם שני עושה שלישי בחולין ואם שלישי עושה רביעי בתרומה או רביעי וחמישי בקודש וכו'. ודין בשר תאווה אם מטמא הקודש ופוסל התרומה. וחיבורי אוכלין ע"י משקין אם הם חיבור. שני שבחולין ושלישי שבתרומה ורביעי שבקודש מה פוסלים. האוכל שלישי שבתרומה עצמה או חולין שנעשו על טהרת תרומה. כל קודש האמור בענין אוכלין ומשקין. כל דבר שוודאי מטמא את החולין מן התורה.

א. כָּל מָקוֹם[2] שֶׁנֶּאֱמַר בָּאֳכָלִין פָּסוּל - הוּא שֶׁיִּהְיֶה הָאֹכֶל עַצְמוֹ טָמֵא, וְלֹא יִטַּמֵּא אֹכֶל אַחֵר; אֶלָּא אִם נָגַע בְּאֹכֶל אַחֵר - הֲרֵי הוּא טָהוֹר.

2) טהרות פ"ב מ"ג־ד.

ב. הָרִאשׁוֹן שֶׁבְּחֻלִּין[3] - טָמֵא וּמְטַמֵּא. הַשֵּׁנִי - פָּסוּל וְלֹא מְטַמֵּא. וְאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין[4]. מִנַּיִן לְאֹכֶל שֵׁנִי שֶׁהוּא פּוֹסֵל בְּחֻלִּין? שֶׁנֶּאֱמַר: וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ, כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא[5]. נִמְצָא הַשֶּׁרֶץ אָב, וּכְלִי חֶרֶס שֶׁנָּפַל הַשֶּׁרֶץ לַאֲוִירוֹ רִאשׁוֹן, וְהָאֹכֶל שֶׁבַּכְּלִי שֵׁנִי, וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר יִטְמָא. וְכֵן שֶׁרֶץ[6] שֶׁנָּפַל לַאֲוִיר הַתַּנּוּר[7] - הַפַּת שְׁנִיָּה, שֶׁהַתַּנּוּר רִאשׁוֹן.

3) שם. 4) שם. 5) במה דברים אמורים, ששני בחולין פסול מן התורה? כשנגע בכלי או באדם שהוא ראשון או אב, אבל אוכל ראשון אינו פוסל את השני מן התורה אלא מדרבנן (למעלה פ"ז ה"א). 6) לא נתבאר מה זה מוסיף על האמור למעלה. 7) התנורים בתקופת המשנה היו של חרס.

ג. הָרִאשׁוֹן[8] וְהַשֵּׁנִי שֶׁבִּתְרוּמָה - טְמֵאִים וּמְטַמְּאִים[9]. הַשְּׁלִישִׁי - פָּסוּל וְלֹא מְטַמֵּא. וְאֵין שְׁלִישִׁי עוֹשֶׂה רְבִיעִי בִּתְרוּמָה. מִנַּיִן לְאֹכֶל שְׁלִישִׁי שֶׁהוּא פּוֹסֵל[10] בִּתְרוּמָה? שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר וְאַחַר יֹאכַל מִן הַקֳּדָשִׁים. נִמְצָא טָבוּל יוֹם אָסוּר בִּתְרוּמָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ[11], וְאִם נָגַע בָּהּ - פְּסָלָהּ, וּטְבוּל יוֹם כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה הוּא. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַשֵּׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה.

8) טהרות, שם. 9) השני פוסל אוכלין ואינו מטמא, ונקט לשון "מטמא" מפני שהוא מטמא משקין. 10) צ"ל פסול. 11) יבמות עד, ב.

ד. הָרִאשׁוֹן[12] וְהַשֵּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי בְּקֹדֶשׁ - טְמֵאִין וּמְטַמְּאִין[13]. הָרְבִיעִי - פָּסוּל וְאֵינוֹ מְטַמֵּא. וְאֵין רְבִיעִי עוֹשֶׂה חֲמִישִׁי לְעוֹלָם. וּמִנַּיִן לִשְׁלִישִׁי בְּקֹדֶשׁ שֶׁהוּא טָמֵא? שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל; וּכְבָר קָרָא הַכָּתוּב לַשֵּׁנִי טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁבְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ שֶׁנָּגַע בְּשֵׁנִי - נִטְמָא וְיִשָּׂרֵף. וּמִנַּיִן לִרְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ שֶׁהוּא פָּסוּל? מִקַּל וָחֹמֶר[14]: וּמַה מְּחַסַּר כִּפּוּרִים, שֶׁהוּא מֻתָּר בִּתְרוּמָה, אָסוּר בְּקֹדֶשׁ עַד שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ; הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁהוּא פָּסוּל בִּתְרוּמָה, אֵינוֹ דִין שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ?! אֲבָל הַחֲמִישִׁי טָהוֹר.

12) טהרות, שם. 13) ראה הערה ח. 14) פסחים יח, ב.

ה. בְּשַׂר תַּאֲוָה[15], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר, גָּזְרוּ עָלָיו[16] שֶׁיִּהְיֶה כִּשְׁלִישִׁי לְטֻמְאָה: מְטַמֵּא אֶת הַקֹּדֶשׁ[17], וְאֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה. וְיֵרֶאֶה לִי, שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עָלָיו אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲרְבוּהוּ עִם בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ וְיָבוֹאוּ לִטְעוֹת וְלִשְׁגּוֹג בּוֹ, וִידַמּוּ שֶׁהַבָּשָׂר זֶה[18] הוּא חֹל וְהוּא קֹדֶשׁ[19] וְיֹאכְלֻנּוּ בְּטֻמְאָה.

15) בשר חולין נקרא "בשר תאוה", מלשון הכתוב (דברים יב, כ): כי תאוה נפשך לאכול בשר. 16) תוספתא, נדה פ"ט ה"י. 17) פירוש – פוסל (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס). 18) בשר הקודש. 19) והרי הוא קודש.

ו. חִבּוּרֵי אֳכָלִין[20] עַל יְדֵי מַשְׁקִין[21] - הֲרֵי הֵן חִבּוּר לְטַמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִין[22]. וְהַדָּבָר סָפֵק, אִם חֲשׁוּבִים כְּגוּף אֶחָד לִמְנוֹת בָּהֶן רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי[23], אוֹ חוֹשְׁבִים זֶה הָאֹכֶל שֶׁנָּגְעָה בּוֹ הַטֻּמְאָה רִאשׁוֹן, וְהָאֹכֶל הַמְחֻבָּר לוֹ שֵׁנִי.

20) איבעיא בזבחים קה, ב. 21) שתי חתיכות אוכלין, וביניהם משקה הנוגע בשניהם. 22) אם נגעה טומאה באחד מהם – נטמא גם השני (כך מפרש רבינו האיבעיא שם, ולא כפירוש רש"י). 23) פירוש, הדבר ספק אם שניהם כגוף אחד ממש גם לענין מנין דרגות הטומאה, ואם נגעה נבילה בחתיכה אחת נעשתה גם השניה ראשון לטומאה ועושה שני.

ז. הַשֵּׁנִי שֶׁבַּחֻלִּין[24] פּוֹסֵל אָכְלֵי תְּרוּמָה וְעוֹשֶׂה אוֹתָן שְׁלִישִׁי. וְאִם נָגַע בְּמַשְׁקֶה חֻלִּין - טִמְּאָן[25]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם נָגַע בְּמַשְׁקֶה תְּרוּמָה אוֹ בְּמַשְׁקֶה קֹדֶשׁ, שֶׁהוּא מְטַמֵּא אֶת הַכֹּל.

24) טהרות פ"ב מ"ו. 25) נעשו ראשון. נתבאר כבר כמה פעמים, שכל הפוסל את התרומה - מטמא משקין להיות תחילה.

ח. הַשְּׁלִישִׁי שֶׁבִּתְרוּמָה[26] שֶׁנָּגַע בְּאָכְלֵי קֹדֶשׁ - פְּסָלָן וְנַעֲשׂוּ רְבִיעִי. וְאִם נָגַע בְּמַשְׁקֶה הַקֹּדֶשׁ - טִמְּאָן וְנַעֲשׂוּ תְּחִלָּה[27]. אֲבָל אִם נָגַע שְׁלִישִׁי שֶׁבִּתְרוּמָה בְּמַשְׁקֶה תְּרוּמָה - הֲרֵי הוּא טָהוֹר[28]. וְכֵן רְבִיעִי שֶׁבְּקֹדֶשׁ, אִם נָגַע בְּמַשְׁקֶה קֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.

26) שם. 27) שכל משקה שנטמא הוא ראשון (ראה למעלה פ"י ה"י). 28) שאין רביעי בתרומה.

ט. חֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה[29] - הַשְּׁלִישִׁי שֶׁבָּהֶן פָּסוּל כִּתְרוּמָה[30], וְאִם נָגַע[31] בְּקֹדֶשׁ - אֵינוֹ עוֹשֶׂה רְבִיעִי[32], וַאֲפִלּוּ מַשְׁקֶה קֹדֶשׁ אֵינוֹ פּוֹסֵל. וְחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ - הַשְּׁלִישִׁי שֶׁבָּהֶן טָהוֹר כְּחֻלִּין[33].

29) נזהרו לעשותן בטהרה כמו בעשיית תרומה. 30) הלכה פסוקה היא בחולין דף לג ולד, שחולין שנעשו על טהרת תרומה דינם כתרומה. 31) המשקה. 32) טהרות פ"ב מ"ו, ראה פירוש המשנה שם. 33) חולין לג, ב - לפי דעת רבי יהושע. בטהרות שם קובע רבינו, שכל מקום שנאמר בו חולין שנעשו על טהרת הקודש הם כקודש, הכוונה לפי שיטת משנה ראשונה בנדה עא, ב - שטבול יום אסור לנגוע במים שהוכנו לשטוף בהם את הפסח, אבל משנה אחרונה מתירה לנגוע מפני שטבול יום הוא כשני, ואינו פוסל את המים שהם חולין, ואף-על-פי שנעשו על טהרת הקודש. וכן כתב גם בפירושו לחגיגה יח, ב. ופסק כאן כמשנה אחרונה. ולמה החמירו בחולין שנעשו על טהרת תרומה יותר משנעשו על טהרת הקודש? מפני שכהנים רגילים לאכול גם חולין בטהרת תרומה, ולפיכך חלה על חולין אלה קדושת תרומה, מה-שאין-כן בטהרת הקודש, שרק יחידים נוהגים שמירה קפדנית זו, בטלה דעתם ולא חלה כל קדושה על אותם החולין (רש"י חולין, שם).

י. הָאוֹכֵל רְבִיעִי שֶׁבְּקֹדֶשׁ - אָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל אֶת הַקֹּדֶשׁ[34], וּמֻתָּר לִגַּע בְּקֹדֶשׁ וְאֵינוֹ פּוֹסְלוֹ[35]. אֲפִלּוּ תַּבְשִׁיל[36] שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ הַקֹּדֶשׁ וְאֵין בּוֹ[37] כְּזַיִת בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס[38] - הֲרֵי זֶה לֹא יֹאכַל[39] בִּרְבִיעִי שֶׁל קֹדֶשׁ[40], אֶלָּא בַּחֲמִישִׁי[41], שֶׁהוּא טָהוֹר כְּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ[42].

34) גזרו חכמים שאדם האוכל יהיה טמא כטומאת המאכל, ואע"פ שהמאכל אינו מטמא אוכלין בנגיעה (חולין לד, א) ואסור לו לאכול קודש. [שם מדובר בשלישי לענין תרומה (ראה הלכה הבאה) ורבינו למד מתרומה לקודש, כשם ששלישי בתרומה פוסל את האוכלו לאכול בתרומה, אע"פ שאינו פוסל תרומה בנגיעה, כך גם ברביעי בקודש]. 35) שרביעי אינו עושה חמישי. 36) של חולין או תרומה. 37) בקודש. 38) פרס הוא חצי ככר לחם ששיעורו שש ביצים. וכזית בכדי אכילת פרס - פירושו, שנתערב כזית (כחצי ביצה) קודש בחמשה כזיתים של התבשיל, וביחד הם ששה (ויש אומרים: כזית בששה כזיתים). 39) אף-על-פי שבדינים אחרים אינו נידון כאילו הוא בעין. 40) פירוש, אדם שאכל רביעי של קודש, לא יאכל תערובת זו. 41) הוא-הדין שמותר לאוכלו בלי כל תערובת. רבינו מפרש מה שנינו: "והחמישי נאכל בנזיד הקודש", הכוונה למעט רביעי שאינו נאכל אפילו בתערובת, אבל אינו ממעט חמישי בלי תערובת. וכאן נקט – כדרכו – לשון המשנה. 42) למעלה ה"ד.

יא. הָאוֹכֵל שְׁלִישִׁי שֶׁבַּתְּרוּמָה עַצְמָהּ אוֹ שֶׁל חֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל אֶת הַתְּרוּמָה[43] עַד שֶׁיִּטְבֹּל[44], וּמֻתָּר לִגַּע בִּתְרוּמָה[45] וַהֲרֵי הִיא טְהוֹרָה. בַּאֲכִילָה עָשׂוּ מַעֲלָה, בִּנְגִיעָה לֹא עָשׂוּ מַעֲלָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְרוּמָה עַצְמָהּ; אֲבָל תַּבְשִׁיל שֶׁנִּתְעָרְבָה בּוֹ תְּרוּמָה, אִם אֵין שָׁם כְּזַיִת בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵאוֹתוֹ תַּבְשִׁיל[46] כְּדֶרֶךְ שֶׁמֻּתָּר לִגַּע בִּתְרוּמָה.

43) מימרא של עולא, חולין לד, ב. 44) ואינו צריך הערב שמש. 45) זבחים צט, ב: "באכילה עביד (עשו) רבנן מעלה (טהרה מסוג גבוה), בנגיעה לא עביר רבנן מעלה". 46) טהרות פ"ב מ"ג: "והשלישי נאכל בנזיד הדמע", פירוש, בתבשיל שנתערבה בו תרומה. ובחולין שם אמרו, שמדובר כשאין בתבשיל כזית תרומה בכדי אכילת פרס, ומכאן המקור להלכה זו.

יב. הָאוֹכֵל[47] שְׁלִישִׁי שֶׁבִּתְרוּמָה אוֹ שֶׁל חֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַתְּרוּמָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לִנְגִיעַת תְּרוּמָה - הֲרֵי הוּא כְּשֵׁנִי לְעִנְיַן קֹדֶשׁ[48]; שֶׁטָּהֳרַת תְּרוּמָה טֻמְאָה הִיא אֵצֶל הַקֹּדֶשׁ[49]. אֲבָל הָאוֹכֵל שְׁלִישִׁי שֶׁבְּחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ - הֲרֵי הוּא טָהוֹר[50]; שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ אֶלָּא קֹדֶשׁ מִקֹּדֶשׁ[51] בִּלְבַד.

47) שם מ"ב כרבי יהושע. כדי להסביר הלכה זו, עלינו לבאר מתחילה את דברי רבי יהושע במשנה שם על-פי פירושו של רבינו. שנינו שם: "רבי יהושע אומר, אוכל אוכל ראשון ואוכל שני – שני, שלישי – שני לקודש ולא שני לתרומה, בחולין שנעשו על טהרת תרומה". פירוש, אדם שאכל דבר מאכל שהוא ראשון לטומאה או שני לטומאה, נעשה גופו שני לטומאה ואסור לאכול תרומה וקודש, ואם נגע בתרומה – נפסלה, ואם נגע בקודש – נטמאה. אם אכל דבר שהוא שלישי לטומאה, נעשה גופו שני לענין קודש, ואם נגע בקודש עשהו שלישי, אבל לענין תרומה אינו שני אלא שלישי ואסור לאכול תרומה, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, ומותר לנגוע בה. ומסיים רבי יהושע, שכל זה אמור בחולין שנעשו על טהרת תרומה.

ומבאר רבינו שם, שהוא־הדין בתרומה ממש. ולתוספת ביאור ייאמר, שרבי יהושע משמיענו ריבותא, שאפילו בשלישי שבחולין שנעשו על טהרת תרומה גם־כן עושים שני לקודש. ורבינו מוסיף כאן ריבותא, שאפילו אם אכל שלישי של תרומה, שהיא פסולה מן הדין, אף־על־פי־כן מותר בנגיעת תרומה. מתוך ביאור זה מוסברים דברי רבינו מאליהם. ראה בהערה הבאה. 48) משמע שהוא עושה שלישי וזה עושה רביעי, ואין כל הבדל בזה בין תרומה ממש ובין חולין על טהרת תרומה. [בפירושו למ"ו שם בדין נגיעה, מחלק רבינו בין שני אלה ואומר, שחולין על טהרת תרומה אינם עושים רביעי בקודש (וכן פסק למעלה ה"ט). ואילו כאן באוכל לא חילק. ונראה טעמו, שבאוכל החמירו חכמים ונתנו עליו טומאה חמורה יותר מטומאת הדבר שאכל, הרחיבו גזירתם גם על חולין בטהרת תרומה, מה־שאין־כן בנגיעה]. 49) בחולין לה, א - אמר רבי יצחק בר שמואל בר מרתא, האוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת הקודש, טהור לאכול בקודש, שאין לך דבר שעושה רביעי בקודש אלא קודש מקודש (פירוש, קדושת גופו ממש) בלבד. והקשו עליו מהמשנה שהבאנו למעלה: "שלישי שני לקודש ולא שני לתרומה, בחולין שנעשו על טהרת תרומה" והרי חולין אלה אינם קודש מקודש, ועושים שני בקודש? והשיב רבי יצחק: "הנח לתרומה, שטהרתה טומאה אצל הקודש", כלומר לא נעשה שני מפני שהחולין היו שלישי, אלא מפני שלא נעשו על טהרת הקודש. פירוש, לא נזהרו לשמרם שמירה מעולה מפני הטומאה כמו ששומרים על קודש, אלא שמירה פחות קפדנית כעין שמירת תרומה. ומפני שרבינו פסק למעלה (ה"ט), שחולין שנעשו על טהרת הקודש, השלישי שבהן טהור (ראה שם בביאורנו טעמו של דבר), וכן בסוף הלכה זו הוא מביא להלכה את דברי רבי יצחק, הוכרח לקבל גם נימוקו למה נעשה שני. 50) ומותר לו לאכול קודש. למעלה בהלכה ט, כתב רבינו דין זה לענין נגיעה, וכאן מלמדנו שגם לענין אכילה הדין כן, שלא תטעה לומר שדינם כרביעי שאינם פוסלים את הקודש בנגיעה, והאוכלם נפסל גופו מלאכול קודש (ראה ה"י). 51) מקודש קדושה מליאה (ראה הי"א) ולא חולין שנעשו על טהרת הקודש. [ומדובר במעלות היתירות שגזרו בקודש, אבל טומאות שהם מעיקר הדין, כגון שלישי שבתרומה – עושה רביעי, כמו שנתבאר למעלה בה"ח].

1 **יג. כָּל קֹדֶשׁ[52] הָאָמוּר בְּעִנְיַן טֻמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין**
2 **הוּא קָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ הַמְקֻדָּשִׁין, כְּגוֹן בְּשַׂר קָדְשֵׁי**
3 **קָדָשִׁים[53] וּבְשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים[54], וְחַלּוֹת תּוֹדָה[55]**
4 **וּרְקִיקֵי נָזִיר[56] שֶׁנִּשְׁחַט עֲלֵיהֶן הַזֶּבַח[57], וְהַמְּנָחוֹת[58]**
5 **שֶׁקָּדְשׁוּ בִּכְלִי[59], וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם[60] וְלֶחֶם הַפָּנִים[61]**
6 **מְשֻׁקָּרְמוּ בַּתַּנּוּר[62]; אֲבָל חַלּוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר**
7 **שֶׁלֹּא נִשְׁחַט עֲלֵיהֶן הַזֶּבַח, וְהַמְּנָחוֹת שֶׁלֹּא קָדְשׁוּ**
8 **בִּכְלִי - אֵינָן לֹא כְּקֹדֶשׁ וְלֹא כְּחֻלִּין אֶלָּא כִּתְרוּמָה[63].**

52) תוספתא, טהרות פ"א ה"ד (ראה שם גירסת הגר"א). 53) עולות, חטאות ואשמות ושלמי ציבור, שמקריבים בחג השבועות. 54) תודה ושלמים. 55) המביא קרבן תודה, צריך להביא עמו ארבעים לחם אפוי מארבעה מינים (ויקרא ז, יב). 56) נזיר שהשלים ימי נזירותו, מביא שלושה קרבנות, ועמהם עשרים לחם מצה משני מינים (במדבר ו, טו). דיניהם מפורשים בהל' מעשה הקרבנות ס"ט. [לא נתבאר לי למה קורא רבינו ללחמי תודה "חלות" וללחמי נזיר "רקיקים", בעוד שהמקריב תודה, וכן גם הנזיר מביאים חלק חלות וחלק רקיקים, וההבדל בין חלות ורקיקים הוא, שהחלות נילושות בשמן והרקיקים במים, ומושחים אותם בשמן אחר אפייתם והלחם סופגו]. 57) שחיטת הקרבנות מקדשת את הלחמים בקדושה מלאה. 58) הבאות בפני עצמן, לא כתוספת לקרבן. 59) שנתנו אותן בכלי שרת שבמקדש. 60) שהציבור מקריב בחג השבועות. 61) שנים עשר לחמים שמניחים בכל שבת על השולחן שבהיכל, ומחלקים אותם לכהנים בשבת שלאחריה (ויקרא כד, ה). 62) שעלה עליהם קרום מחום התנור. שתי הלחם ולחם הפנים מתקדשים קדושה מלאה עם תחילת אפייתם שהיא העלאת הקרום. 63) שם.

9 **יד. הַחַלָּה[64] וְהַבִּכּוּרִים[65] וְתַשְׁלוּמֵי תְּרוּמָה[66]**
10 **[וְחֻמְשָׁהּ] - חֻלִּין הֵן כִּתְרוּמָה[67].**

64) שמפרישים מן העיסה (במדבר טו, כ). 65) פירות העץ והאדמה הראשונים (דברים כו, ב). 66) זר (לא כהן) שאכל תרומה, מחוייב לשלם לכהן את מחירה עם תוספת חומש המחיר. 67) חלה עליהם קדושת תרומה לכל דבר. תוספתא שם ה"ה.

11 **טו. הַטֶּבֶל[68] וְהַמְדֻמָּע[69] וְגִדּוּלֵי תְּרוּמָה[70], וּמַעֲשֵׂר**
12 **שֵׁנִי וְרִאשׁוֹן[71], וְעִסָּה הַטְּבוּלָה לְחַלָּה[72] - חֻלִּין הֵן**
13 **כְּחֻלִּין[73], וְהָרִאשׁוֹן טָמֵא בָּהֶן, וְהַשֵּׁנִי פָּסוּל, וְאֵין**
14 **בָּהֶן שְׁלִישִׁי.**

68) תבואה ופירות ארץ ישראל לפני הפרשת תרומות ומעשרות. 69) תרומה שנתערבה בחולין ואין בחולין פי מאה. מן התורה בטלה התרומה ברוב חולין, וחכמים גזרו שלא תיבטל אלא במאה. 70) תרומה שנזרעה והצמיחה תבואה, התבואה החדשה אסורה מגזירת חכמים (שבת יז, ב). 71) מצוה מן התורה להפריש שתי מעשרות מגידולי קרקע האמורים למעלה, מעשר ראשון ניתן ללויים, ומעשר שני מעלים לירושלים ונאכל שם בטהרה לכל אדם מישראל. 72) לפני הפרשת חלתה. 73) טבל, גידולין ומעשרות, נשנו בתוספתא שם. וטבול לחלה, נאמר בסוטה ל, ב בלשון שני.

15 **טז. כָּל דָּבָר[74] שֶׁוַּדָּאוֹ[75] מְטַמֵּא אֶת הַחֻלִּין מִן הַתּוֹרָה**
16 **- גָּזְרוּ עַל סְפֵקוֹ בְּחֻלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה שֶׁהֵעָשָׂה**
17 **אוֹתָהּ הָעִסָּה בְּטָהֳרָה. וּמַפְרִישִׁים מִמֶּנָּה חַלָּה,**
18 **וְחַלָּתָהּ תְּלוּיָה, לֹא נֶאֱכֶלֶת[76] וְלֹא נִשְׂרֶפֶת[77].**

74) נדה ז, א. מסקנת אביי. 75) אם טומאתו וגם נגיעתו ודאי. 76) שאסור לאכול חלה טמאה כמו תרומה טמאה. 77) שמא היא טהורה, ואסור לאבד בידים תרומה וחלה טהורה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ג-י"ט סיון תשע"ו

הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת

יום ראשון י"ג סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר דין רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים, ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון.

1 **א. רָחֵל שֶׁלֹּא בִּכְּרָה[2] וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים[3], אֲפִלּוּ יָצְאוּ**
2 **שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד - אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא קָדַם אֶחָד[4].**
3 **הוֹאִיל וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶם יָצָא רִאשׁוֹן - הַכֹּהֵן**
4 **נוֹטֵל אֶת הַטָּחוֹשׁ[5], וְהַשֵּׁנִי סְפֵק בְּכוֹר[6]. מֵת אֶחָד מֵהֶן**
5 **- אֵין לַכֹּהֵן כְּלוּם; שֶׁזֶּה הַחַי סָפֵק הוּא[7], וְהַמּוֹצִיא**
6 **מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וְכֵן אִם יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה - הֲרֵי**
7 **הַזָּכָר סָפֵק, שֶׁמָּא הַנְּקֵבָה יָצְאָת תְּחִלָּה. לְפִיכָךְ אֵין**
8 **לַכֹּהֵן כְּלוּם, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.**

2) כלומר, לא נתעברה לפני זה, והעיבור הנוכחי הוא הראשון אצלה. 3) בבת אחת. 4) כחכמים במשנה (בכורות יז.) הסוברים שאי אפשר לצמצם שיצאו שניהם כאחת ושיהיו שניהם בכורים, אלא האחד הקדים את השני במשהו, ולנו לא ידוע אי זהו שקדם. 5) כרבי עקיבא במשנה שם, שעל היפה אומר הישראל לכהן הבא ראיה שהוא הבכור ואתננו לך (שם יח. בגמרא). 6) וירעה עד שיפול בו מום, ויאכל לבעליו. 7) שמא המת יצא תחילה והחי איננו בכור כלל.

9 **ב. שְׁתֵּי רְחֵלוֹת שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - שְׁנֵיהֶן**
10 **לַכֹּהֵן[8]. זָכָר וּנְקֵבָה - הַזָּכָר לַכֹּהֵן[9]. שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה[10]**
11 **- הַכֹּהֵן נוֹטֵל אֶת הַטָּחוֹשׁ[11], וְהַשֵּׁנִי סְפֵק בְּכוֹר[12]. וְאִם**
12 **מֵת אֶחָד מֵהֶן - אֵין לַכֹּהֵן כְּלוּם; שֶׁזֶּה הַזָּכָר הַחַי סְפֵק**
13 **בְּכוֹר הוּא[13], וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. יָלְדוּ שְׁתֵּי**
14 **נְקֵבוֹת וְזָכָר אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת[14] - הֲרֵי**
15 **הַזְּכָרִים סְפֵק בְּכוֹר, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמָּא הַנְּקֵבָה נוֹלְדָה**
16 **תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ הַזָּכָר. לְפִיכָךְ אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם,**
17 **שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת**
18 **שֶׁלֹּא בִּכְּרָה[15] וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים[16] - אֶחָד לוֹ וְאֶחָד**
19 **לַכֹּהֵן[17], וְכָל אֶחָד מֵהֶן סְפֵק בְּכוֹר, וְהַכֹּהֵן נוֹטֵל אֶת**
20 **הַטָּחוֹשׁ[18]. מֵת אֶחָד מֵהֶן - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם, שֶׁזֶּה**
21 **הַחַי סָפֵק הוּא. וְכֵן אִם יָלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה[19] - אֵין כָּאן**
22 **לַכֹּהֵן כְּלוּם, שֶׁזֶּה הַזָּכָר סְפֵק בְּכוֹר הוּא[20].**

8) משנה שם יח: ואף כי לא ראינו את הלידות, אין אנו חוששים שמא אחת ילדה את שני הזכרים והשנייה לא ילדה אלא טנפה, ולא יהיה לכהן אלא בכור אחד. 9) ואין אומרים שאחת ילדה את שניהם והשנייה רק טנפה והזכר הוא ספק והמוציא מחבירו עליו הראיה, אלא אנו אומרים שכל אחת מהן ילדה: זו את הזכר וזו את הנקבה. ואם כן, הזכר הוא בכור וודאי. 10) ונמצא שאחת ילדה תאומים והשנייה רק אחד - ויש כאן ספק אם שני הזכרים בכורות, או שרק אחד מהם בכור, בין אם הנקבה היא מהתאומים ולא ידוע איזה מן הזכרים הוא מהתאומים ואיזה הוא שנולד יחיד ובין אם הנקבה נולדה יחידה והזכרים תאומים ולא ידוע איזה יצא ראשון או אפילו באופן שיצאו שניהם כאחת שהדין הוא שאי אפשר לצמצם ואחד מהן קדם את חבירו במשהו ורק אחד מן הזכרים הוא בוודאי בכור והשני ספק. 11) שהישראל אומר לו הבא לי ראיה שהיפה הוא הבכור. 12) וירעה עד שיפול בו מום ויאכלוהו הבעלים. 13) שאולי רק אחד מהן הוא בכור ואפשר שזהו שמת. 14) וספק הוא אם יש כאן בכור: שמא נולד הזכר בתאומים עם הנקבה, והיא יצאה תחילה. 15) יש לו שתי בהמות, אחת הייתה כבר מעוברת פעם אחת וכשילדת עכשיו זכר אינו בכור, ואחת שזו לה העיבור הראשון. 16) ולא ידוע איזה מהן נולד מן הבהמה שלא ביכרה. 17) ושניהם ירעו עד שיפול בהם מום. 18) כרבי עקיבא במשנה שם, שהמוציא מחבירו עליו הראיה שהיפה הוא הבכור. 19) האחת שביכרה והאחת שלא ביכרה ילדו זכר ונקבה ואין ידוע איזה מהן ילדה את הזכר. 20) ספק נולד מן הבהמה שביכרה כבר, או מזו שלא ביכרה כבר, או מזו שלא ביכרה עוד.

23 **ג. כָּל בְּכוֹר שֶׁהוּא סָפֵק - דֵּינוֹ שֶׁיִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ**
24 **מוּם וְיֵאָכֵל לִבְעָלָיו. וְאִם תִּפָּשׂוֹ הַכֹּהֵן - אֵין מוֹצִיאִין**
25 **אוֹתוֹ מִיָּדוֹ, וְאוֹכֵל אוֹתוֹ[21] בְּמוּמוֹ. אֲבָל אֵינוֹ**
26 **מַקְרִיבוֹ; שֶׁאֵין מַקְרִיב לְעוֹלָם אֶלָּא בְּכוֹר וַדַּאי, שֶׁמָּא**
27 **יִשְׁחוֹט חֻלִּין בָּעֲזָרָה[22].**

21) הכהן שתפס. 22) פשוט הוא (כסף משנה).

28 **ד. מִי שֶׁהָיָה בָּעֲדָרוֹ מְבֻכָּרוֹת וְשֶׁאֵינָן מְבֻכָּרוֹת,**
29 **וְיָלְדוּ[23] וְאֵין שָׁם אָדָם[24], וְנִכְנַס וּמָצָא אֶת**
30 **הַמְּבֻכָּרוֹת מְנִיקוֹת נְקֵבוֹת וְאֶת שֶׁאֵינָן מְבֻכָּרוֹת**
31 **מְנִיקוֹת זְכָרִים - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא בְּנָהּ שֶׁל זוֹ**
32 **בָּא לוֹ אֵצֶל זוֹ וּבְנָהּ שֶׁל זוֹ בָּא לוֹ אֵצֶל זוֹ, אֶלָּא**
33 **הֲרֵי הַדָּבָר בְּחֶזְקָתוֹ שֶׁכָּל אַחַת מְנִיקָה בְּנָהּ[25].**

23) נקבות וזכרים. 24) שיראה מי מהן ילדו את הזכרים ומי מהן ילדו הנקבות. 25) ומכיוון שהזכרים יונקים מבהמות שאינן מבכורות, הרי הם בוודאי פשוטים, ולא בכורות.

34 **ה. שְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ שְׁנֵי זְכָרִים אֵצֶל הָרוֹעֶה[26], הָאֶחָד**
35 **בְּכוֹר וְהַשֵּׁנִי פָּשׁוּט, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן[27] - מַנִּיחַ הָרוֹעֶה**
36 **הַשֵּׁנִי בֵּינֵיהֶן וּמְסַתֵּלֵק, וַהֲרֵי הוּא סְפֵק בְּכוֹר, וּשְׁנֵיהֶן**
37 **חוֹלְקִין אוֹתוֹ, שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר אֶת שֶׁלּוֹ.**

26) בבבא מציעא לו: "אמרו שהניחו שלא מדעתו של הרועה ולכך הרועה פטור, שאם לא כן חייב הרועה משום

שהיה לו לדייק. 27) ולא ידוע אם הבכור הוא שמת, או הפשוט מת.

1 **ו. הִפְקִיד בְּכוֹר אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, וְהִנִּיחוֹ בַּעַל הַבַּיִת**
2 **עִם פָּשׁוּט שֶׁלּוֹ[28], וּמֵת אֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶהוּ -**
3 **הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[29], וַהֲרֵי הוּא סְפֵק**
4 **בְּכוֹר. וַאֲפִלּוּ רוֹעֶה כֹּהֵן שֶׁהִנִּיחַ בְּכוֹרוֹ בְּחֲצַר בַּעַל**
5 **הַבַּיִת עִם פָּשׁוּט שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[30], וּמֵת אֶחָד מֵהֶן -**
6 **הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה, וְאֵין מוֹצִיאִין מֵחֲצַר**
7 **בַּעַל הַבַּיִת אֶלָּא בִּרְאָיָה; שֶׁהֲרֵי מִדַּעַת בַּעַל הַבְּכוֹר**
8 **הִנִּיחוּ עִמּוֹ הַפָּשׁוּט שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[31].**

28) בידיעת המפקיד. 29) כלומר על המפקיד להביא ראיה שהחזי הוא הבכור שלו (בכורות שם). 30) אין אנו אומרים שבעל הבית מקנה לו מקום לכהן בחצירו, והרי הוא עומד ברשות שניהם ויחלוקו (כדעת רבי טרפון שם). אלא כרבי עקיבא שבעל הבית הוא המוחזק והרועה הוא המוציא, ועליו להביא ראיה. 31) שמדעת המפקיד הניח בעל הבית את הפשוט שלו על יד הבכור, אבל אילו הניחו שלא בידיעתו של המפקיד, וודאי חייב בעל הבית - שהוא עירבם.

9 **ז. לֹא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַבְּכוֹרוֹת[32]. לְפִיכָךְ נֶאֱמָן**
10 **הַיִּשְׂרְאֵל לוֹמַר: זֶה סְפֵק בְּכוֹר הוּא[33], וְרוֹאִין לוֹ**
11 **מוּמוֹ[34] וְאוֹכֵל אוֹתוֹ בְּמוּמוֹ.**

32) להטיל מום בבכורות בניגוד לכהנים החשודים על כך. 33) [והמדובר כשיש לו בכור וודאי ובכור ספק ונתערבו ונאמן הוא לומר זהו הספק, שאילו בכור וודאי ביד ישראל - אין רואין מומו, וגם חוששים שמא הוטל בו המום בידים, עד שיעיד עליו הישראל שנפל בו המום מעצמו. אבל בספק בכור, אין צריך עדות שנפל המום מאיליו, שכל איסור בכור שהטילו בו מום אינו אלא מדרבנן משום קנס - בספק אין איסור, שספק דרבנן להקל, אבל מפני שיש כאן בתערובות וודאי בכור, הרי זה כהוקבע האיסור ואין אומרים בו ספק דרבנן לקולא ולפיכך צריכים אנו לעדותו של הישראל שזהו ספק בכור, אבל אינו צריך להעיד שהמום נפל מאיליו, מפני שספק דרבנן לקולא. ואילו הכהנים החשודים להטיל מום בבכור, אינם נאמנים גם בזה, שמא בכור וודאי הוא והטיל בו מום, ומכיון שיודע הוא שלא יקבלו עדותו, משקר ואומר שהוא ספק בכור, בכדי שיתירוהו מחמת ספק]. 34) כנ"ל שבוודאי בכור אין רואין לו מומו.

12 **ח. כָּל הַקָּדָשִׁים שֶׁקָּדַם לָהֶם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן[35]**
13 **וְנִפְדּוּ - חַיָּבִין בַּבְּכוֹרָה[36]. וְאִם קָדַם מוּם עוֹבֵר**
14 **לְהֶקְדֵּשָׁן[37] אוֹ שֶׁהֶקְדִּישָׁן תְּמִימִים וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד**
15 **לָהֶם מוּם קָבוּעַ וְנִפְדּוּ - פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה; שֶׁהֲרֵי**
16 **לֹא יָצְאוּ לְחֻלִּין לְכָל דָּבָר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן אֲסוּרִין בְּגִזָּה**
17 **וַעֲבוֹדָה[38], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה.**

35) אם היה להם מום קבוע, כגון שנחתך להם אחד מהאיברים ונפרש מן הגוף, ואחר כך הקדיש אותם קדושת דמים, למכרם ולהביא מדמיהם קרבן למזבח. 36) שבשעה שהוקדשו לא חלה עליהם קדושה חמורה, כשפודים אותם יוצאים לגמרי לחולין, ובהמת חולין חייבת בבכורה, ודווקא אם ילדו אחר שנפדו, אף על פי שנתעברו קודם פדיונם, אבל אם ילדו קודם פדיונם, קדושת דמים שבהם פוטרתם מבכורה. 37) "כגון החזזית והגרב והשמטת הפרק והשבורה שאפשר להירפא". וזה כמו שאיננו כלל וכשהקדישו למזבח חלה עליו קדושה חמורה. 38) כמו שנאמר (דברים יב, טו) "רק בכל אוות נפשך תזבח ואכלת בשר וכו' יאכלנו כצבי וכאייל", ואמרו בבכורות טו. שזה מדובר בקדשים שנפל בהם מום ודרשו שם "תזבח, ולא גיזה, בשר, ולא חלב", ולמדו שם פסולי המוקדשין מצבי, מה צבי פטור מן הבכורה שהרי כתוב אצל בכור (דברים יב, יז) "בכורות בקרך וצאנך", ולא מן הצבי, אף פסולי המוקדשין שהוקדשו ואחרי כן נפל בהם מום, שעדיין יש להם קדושה שאסור ליגזז ולעבוד בהן, שפטורים מן הבכורה.

18 **ט. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִמָּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם -**
19 **חַיֶּבֶת בַּבְּכוֹרָה[39]. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִפֵּרוֹת**
20 **שְׁבִיעִית[40] - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה[41]. לְפִי שֶׁאֵינוֹ**
21 **רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר**
22 **בָּהּ: לְאָכְלָה, לְאָכְלָה - וְלֹא לִסְחוֹרָה; וְאִם תִּהְיֶה**
23 **חַיֶּבֶת בַּבְּכוֹרָה - הֲרֵי זֶה מִשְׁתַּכֵּר בַּבְּכוֹר, שֶׁהֲרֵי יָצָא**
24 **מִתּוֹרַת פֵּרוֹת שְׁבִיעִית[42]. וְכֵן בְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת**
25 **מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בִּדְבָרִים**
26 **הָאֲסוּרִים בַּאֲכִילָה. וְכֵן בְּאַרְנוּ בִּתְרוּמוֹת, שֶׁאָסוּר**
27 **לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בַּתְּרוּמוֹת. וְכֵן אָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה**
28 **בַּבְּכוֹרוֹת[43], אַף עַל פִּי שֶׁמַּתָּר לְמָכְרָן[44] עַל דֶּרֶךְ**
29 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[45].**

39) ואף על פי שמעשר שני ממון גבוה, ובכור אינו נוהג במוקדשין כמו שאמרנו למעלה - כיוון שהוא לקוח בירושלים לצורך אכילה הרי הוא כחולין לעניין בכורה, וכן כתב הכסף־משנה בפרק ו מהלכות ביכורים הלכה ד, שבירושלים הוא ממון הדיוט. 40) שמותר ליקח בעד פירות שביעית בהמה טהורה שהרי הבהמה היא לאכילה ואין זה חשוב סחורה. 41) אם ילדה. 42) ומרוויח שלא יצטרך לבערו בזמן הביעור (שעל בכור בוודאי לא חלו דיני שביעית), ונותנו לכהן ויש לו מזה טובת הנאה. "ונראה שדעת הרמב"ם דפירות שביעית שהם הפקר לא נתנה התורה בהם זכות אלא לאכילה ולא לדבר אחר, ואם לוקח בהמה מדמי שביעית והרי הוא משתכר בבכור ועובר על "לאכלה ולא לסחורה" - הדמים הם הפקר וכן הבהמה, לפיכך היא פטורה מן הבכורה כמפורש בתוספתא פרק ב דבכורות - בהמת המדבר (של הפקר) כו' ובהמת הגר שמת ואין לו יורשים פטורה מן הבכורה". 43) כלומר, כדי להרוויח. "שאין עושין סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות" וכו'. 44) בלא ריווח. 45) למעלה בפרק א הלכות יז־יח: תם בזמן הזה ובעל מום בין בזמן הזה ובין בזמן הבית.

30 **י. לָקַח[46] בְּכוֹר[47] לְמִשְׁתֶּה בְּנוֹ אוֹ לָרֶגֶל[48] וְלֹא צָרִיךְ**
31 **לוֹ - מֻתָּר לְמָכְרוֹ[49].**

46) קנה. 47) בעל מום אבל תם הרי אסור לאכלו עד שיפול בו מום. 48) לאכול בחג. 49) ואף על פי שנראה שהוא סוחר בזה. ובתוספתא קתני ר' אומר, אומר אני לא ימכרנו אלא לדמיו, כלומר בדמים שקנאו שלא ירוויח בהן". אבל לקנות על מנת למכור, אף אם לא ירוויח - אסור, שזוהי עשיית סחורה.

1 **יא. אֵין שָׁמִין[50] בְּכוֹרוֹת תְּמִימִים לְיִשְׂרָאֵל[51], אֲבָל**
2 **שָׁמִין לָהֶן בְּכוֹרוֹת בַּעֲלֵי מוּמִין. וְשָׁמִין בְּכוֹרוֹת**
3 **תְּמִימִים לְכֹהֲנִים בִּזְמַן הַזֶּה[52], שֶׁהֵן עוֹמְדִין לְהֵאָכֵל**
4 **בְּמוּמָן; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁשָּׁמִין לָהֶן בַּעֲלֵי מוּמִים.**

50) שומא היא שמוכר את הבהמה בסכום קצוב בתנאי שהקונה יטפל במזונותיה עד זמן ידוע ואחרי כן ימכרו הבהמה ומה שירוויחו יותר מן הסכום הקצוב יתחלק ביניהם. 51) משום שזוהי כמו מכירה, ואסור למכור תם חי לישראל. 52) בתוספתא שם: "שמין בכורות תמימין לכהנים ואין צריך לומר בעלי מומין". וסובר רבינו שהמדובר בזמן הזה, שאילו בזמן שבית המקדש קיים אין לכהן בו זכות למכור והוא הדין שאינו שם אותו. וגם בזמן הזה לא הותר אלא לכהנים שיידעו להיזהר בו עד שיפול בו מום אבל לא לישראל שלא יידע להיזהר בו.

יום שני י"ד סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר מעשר בהמה במה נוהג ומי חייב בו ואנה נשחט ושאסור למכרו.

5 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ אֶחָד מֵעֲשָׂרָה מִכָּל בְּהֵמוֹת**
6 **טְהוֹרוֹת שֶׁיִּוָּלְדוּ לָאָדָם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה[2]. וְאֵין מִצְוָה**
7 **זוֹ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּבָקָר וְצֹאן בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל**
8 **מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן וְגוֹמֵר[3].**

2) "ואין מעשרים מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בשנה אחרת" (ראה להלן פ"ז הלכה ה). 3) "כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה'".

9 **ב. מַעְשַׂר בְּהֵמָה נוֹהֵג בְּחֻלִּין, אֲבָל לֹא בְּמֻקְדָּשִׁין[4].**
10 **וְנוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ[5], בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי**
11 **הַבַּיִת[6]. אֲבָל חֻכָּמִים אָסְרוּ לְעַשֵּׂר בְּהֵמָה בַּזְּמַן הַזֶּה,**
12 **וְתַקָּנוּ שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. גְּזֵרָה שֶׁמָּא**
13 **יֹאכְלֶהּוּ תְּמִים[7] וְנִמְצָא בָּא לִידֵי אִסּוּר כָּרֵת, שֶׁהוּא**
14 **שְׁחִיטַת קָדָשִׁים בַּחוּץ[8]. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה בִּזְמַן הַזֶּה**
15 **- הֲרֵי זֶה מַעֲשֵׂר[9] וְיֵאָכֵל בְּמוּמוֹ[10].**

4) משנה בבכורות נג. "ואפילו היו קדשים קלים, ואפילו על דעת האומרים (ר' יוסי הגלילי שם:) קדשים קלים ממון בעלים" (רבינו בפיה"מ שם), מפני שנאמר (שם) "העשירי יהיה קודש לה' " - "יהיה קודש אמר רחמנא, ולא שכבר קדוש" (גמרא שם). 5) במשנה שם. "ובגמרא שם אמרו, שמשנה זו אינה אליבא דרבי עקיבא הסובר שמעשר בהמה אינו נוהג בחוצה לארץ אלא לענין חלות הקדושה, אבל אסור להקריבו על גבי המזבח (וראה למעלה פ"א הלכה ה לענין בכור בחוצה לארץ), ורבינו שהעתיק המשנה כלשונה, נראה שדעתו דלא כר"ע" (תוי"ט שם פרק ט משנה א). 6) שם במשנה. 7) שם: "אי הכי, האידנא נמי וכו' אלא אמר רבה משום תקלה". 8) ראה בפ"א מהלכות שגגות ה"ד, ובהערות שם. 9) "כן מוכח בירושלמי שקלים (פ"ח הלכה ד), ובבבלי בסוף בכורות (סא.), וכמו שכתבו שם התוס' ד"ה במעשר בזה"ז (יד איתן). ועיין עוד בפ"ח מהלכות ערכין וחרמין הלכה ח. 10) אף שבסוף מסכת בכורות שם אמרו שמעשר בהמה בזמן הזה ימות - סמך רבינו על מה שנאמר בתוספתא בכורות פרק ז: "בהמה שנתערב בה ספק מעשר בזה"ז, ירעו כולן עד שיסתאבו" (אור שמח, וראה ב"נודע ביהודה" מהדורה תנינא חלק יורה־דעה סימן קפט).

16 **ג. הַכֹּל חַיָּבִין בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה: כֹּהֲנִים[11] לְוִיִּם**
17 **וְיִשְׂרְאֵלִים.**

11) שהרי רבי אלעזר בן עזריה היה כהן (מעשר שני פ"ה משנה ט), ועשירי לעזרא (ברכות כז:) ועישר בהמותיו (ביצה כג. ועיין שם בתוספות סוף ד"ה תליסר). וכן בסוף פרק הגוזל עצים (בבא קמא קי:) נסתפקו אם נפל לו לכהן עשר בהמות בגזל הגר, אם מחוייב להפריש מהן מעשר (ראה להלן הי"ג). הרי מבואר שכהנים חייבים במעשר בהמה (רבינו בתשובתו, הוצאת פריימן סימן קלה). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה לבכורות פ"ה (לו:), ראה להלן פ"ו הלכה ט. אבל רבינו חננאל גרס בחולין קלו: "מסתברא ממעשר הוה ליה למילף, שכן זכרים טמאים [כהנים] וכו'" ופירש שכהנים פטורים ממעשר בהמה (הובאו דבריו ברמב"ן ורשב"א שם, וכן הוא בערוך ערך זכר ב). וראה במנחת חינוך מצוה שס, שיישב דברי ר"ח שלא תקשה עליהם מהא דביצה כג. ובבא קמא קי:

18 **ד. וְדִין מַעֲשַׂר בְּהֵמָה שֶׁיִּהְיֶה נִשְׁחָט בָּעַזָּרָה[12],**
19 **וְזוֹרְקִין אֶת דָּמוֹ זְרִיקָה אַחַת[13] כְּנֶגֶד הַיְסוֹד[14],**
20 **וּמַקְטִירִין אֲמוּרָיו[15], וּשְׁאָר הַבָּשָׂר נֶאֱכָל לַבְּעָלִים**
21 **בִּירוּשָׁלַיִם כְּשְׁאָר קָדָשִׁים קַלִּים[16]. וְאֵין לַכֹּהֲנִים בּוֹ**
22 **כְּלוּם, אֶלָּא כֻּלּוֹ לַבְּעָלִים כְּפֶסַח[17]. וְאִם הָיָה בַּעַל**
23 **מוּם, בֵּין שֶׁנִּפַּל בּוֹ מוּם בֵּין שֶׁהִפְרִישׁוֹ בַּתְּחִלָּה**
24 **בְּמוּמוֹ[18] - הֲרֵי זֶה נֶאֱכָל בְּכָל מָקוֹם[19].**

12) משנה בזבחים נו: 13) כלומר שפיכה אחת. ראה פ"ה מהלכות מעה"ק הי"ז. 14) שם במשנה. "ובמסכת מדות (פ"ג מ"א ומ"ב) יתבאר לך שפינות המזבח יש מהן שיש להן יסוד, ויש מהן שאין להן יסוד" (רבינו בפיה"מ בזבחים שם). 15) על המזבח. בזבחים שם: "תניא ר' יוסי הגלילי אומר, חלבו לא נאמר (במדבר יח, יז, לענין בכור) אלא חלבם, דמו לא נאמר אלא דמם, לימד על בכור ומעשר ופסח שטעונין מתן דמים ואימורין לגבי מזבח". 16) זבחים שם במשנה "הבכור נאכל לכהנים, והמעשר לכל אדם, ונאכלין בכל העיר". 17) כלומר, אפילו חזה ושוק אינו מחוייב לתת לכהן, וכן כתב רש"י בבכורות סא. 18) שחלה קדושה גם על בעל מום, שהרי נאמר (ויקרא כז,

לג) "לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו", ודרשו בגמרא (בכורות נז.) שבעל מום לא פסול לענין מעשר בהמה, וראה להלן הלכה יד. 19) בתורת מעשר, ואסור להגזז ולהעבד (רש"י בפירוש החומש שם).

1 **ה. מַעֲשַׂר בְּהֵמָה אָסוּר לְמָכְרוֹ כְּשֶׁהוּא תָּמִים**[20],
2 **שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: לֹא יִגָּאֵל. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ**[21], **שֶׁזֶּה**
3 **שֶׁנֶּאֱמַר 'לֹא יִגָּאֵל' - אַף אָסוּר מִכִּירָה בַּמַּשְׁמָע,**
4 **שֶׁאֵין נִגְאָל וְאֵינוֹ נִמְכָּר כְּלָל. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהַמּוֹכֵר**
5 **מַעֲשֵׂר - לֹא עָשָׂה כְּלוּם וְלֹא קָנָה לוֹקֵחַ**[22], **וּלְפִיכָךְ**
6 **אֵינוֹ לוֹקֶה**[23]. **כְּמוֹכֵר חֻרְמֵי כֹּהֲנִים שֶׁלֹּא קָנָה לוֹקֵחַ**[24],
7 **וּכְמוֹכֵר יְפַת תֹּאַר**[25], **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ**[26].

20) מעשר שני פ"א משנה ב "מעשר בהמה אין מוכרין אותו תמים חי", ובבכורות לא: מפורש שאינו נמכר לא חי ולא שחוט. אלא שיש אומרים שלאחר שחיטה לא נאסרה מכירתו מן התורה אלא מדרבנן (כסף־משנה). וראה במנחת חינוך מצוה שסא. וכן נראה להלן בהלכה ז שכתב "ומעשר בהמה של יתומים שנשחט במומו מותר למכרו", הרי שרק בנשחט במומו מותר, אבל בתם אסור. 21) בבכורות לב. "אמר רב דימי אמר ר' יוחנן, נאמר לא יגאל במעשר, ונאמר ולא יגאל בחרמים. מה להלן מכירה עמו (שהרי שם נאמר (ויקרא כז, כח) "לא ימכר ולא יגאל"), אף כאן מכירה עמו". 22) כן מוכח מתוספתא קידושין (פ"ד) שהמקדש בבשר מעשר אינה מקודשת. ורבנן הפקיעו הקידושין לאחר שחיטה, כמו דהוי מן התורה מחיים, ומוכרח שלא קנה לוקח. וכן משמע בבכורות (לב:) ולכתוב רחמנא לא ימכר וכו' הוה־אמינא איזדבוני הוא דלא מזדבן, אבל כו' קמ"ל לא יגאל, דלא איזדבוני מזדבן ולא איפרוקי מפרק - הרי שגם בדיעבד לא מועילה המכירה (אור שמח). 23) כלומר, כיון שהלוקח לא קנה, נמצא שלא עשה כלום ולכך אינו לוקה. אלא שצריך עיון, הרי לרבא שאמר (תמורה ד:) כל מה שאמרה התורה לא תעביד, אי עביד לא מהני, ובכל זאת הוא חייב מלקות משום שעבר על צו התורה, וראה לחם־משנה. 24) פירוש, אם אמר אדם על דבר השייך לו, שיהיה חרם, צריך ליתנו לכהן ואין לו פדיון לעולם, ראה בפ"ו מהלכות ערכין וחרמין הלכות א־ד. ומה שאמרו בזבחים ט. "למילקא עליה בלא יגאל" (עיין תוספות שם ד"ה למאי), הרי שלוקין על לאו זה - לפי נוסחת הספרים שלנו אינו כן. וראה בהערת הגר"ח הליר לספר המצוות ל"ת רסג. 25) שהתירה התורה לחלוצי הצבא לקחת אתם לאשה מבנות הנכר שראו בשביה (דברים כא, יב). ואסור למכרה לאחר, ואם מכרה אין זו מכירה. ומכאן כי הנוסחא הנכונה בספר המצוות שם היא כאותם הספרים שלא העתיקו שם "ואם מכרה לוקה". ועיין משנה־למלך. 26) בפ"ח מהלכות מלכים הלכה ו.

8 **ו. מְדִבְרֵי סוֹפְרִים שֶׁאָסוּר לְמָכְרוֹ בַּעַל מוּם וַאֲפִלּוּ**
9 **שָׁחוּט, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִמְכְּרֶנּוּ חַי**[27]. **לְפִיכָךְ**[28] **אֵין**
10 **שׁוֹקְלִין מָנֶה כְּנֶגֶד מָנֶה**[29] **בְּמַעֲשֵׂר כְּדֶרֶךְ שֶׁשּׁוֹקְלִין**
11 **בַּבְּכוֹר**[30], **מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּמוֹכֵר**[31].

27) בבכורות שם לא: ולב. גם לרבא וגם לרשב"י מותר למכור בעל מום שחוט מן התורה, ורק חכמים גזרו עליו שלא למכרו, גזירה שמא ימכרנו גם לפני שחיטה. אבל יש להבין שהרי גם לרבא וגם לרשב"י גם בעל מום חי אין איסור למכור כי־אם מדברי סופרים (מנחת חינוך מצוה שסא, והרש"ש שם לא.). 28) מכיון שאסור למכור מעשר בהמה בכל אופן. 29) "חלק כחלק, כגון שיחלקו אותה לששה או לשבעה חלקים, ונותנים חלק בכף זה וחלק בכף זה, ר"ל כפות המאזנים" וכו' (רבינו בפיה"מ בכורות לא.). 30) ראה למעלה פ"א הלכה יח. 31) במשנה שם, אמרו "ושוקלין מנה כנגד מנה בבכור, ומשמע שדווקא בכור אבל לא מעשר" (כסף־משנה). וראה רי"ט אלגזי ריש פרק חמישי אות לו.

12 **ז. וּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה שֶׁל יְתוֹמִים שֶׁנִּשְׁחַט בְּמוּמוֹ**[32] **-**
13 **מֻתָּר לְמָכְרוֹ**[33] **כְּדַרְכּוֹ**[34]. **מִפְּנֵי הַשָּׂבַת אֲבֵדָה לְיִתּוֹמִים**
14 **לֹא גָּזְרוּ עָלָיו**[35].

32) אבל נשחט בתמימותו, אסור. ראה למעלה הלכה ה. 33) ברייתא שם: 34) אף בלא שיבליע את דמי הבשר בדמי העור, החלב והגידין, ראה להלן הלכה ח ובבכורות לא: 35) שם, כתירוצו של רב ששת. ופירש"י השבת אבדה שאין יכולין לאוכלו כולו ויסריח. ויש להבין שבגמרא שם אמרו, שמה שאמרו במשנה "הבכור והמעשר אין נמכרין באטליז" שמשמע מזה שמעשר בהמה נמכר בבית - המדובר בבהמת יתומים, אם כן לא התירו למכור בבהמת יתומים אלא בבית ולא באטליז. ורבינו כאן לא מזכיר כלל מזה, ואדרבה מסתימת דבריו משמע שמותר למוכרו אפילו באטליז.

15 **ח. מַעֲשַׂר בְּהֵמָה שֶׁנִּשְׁחַט בְּמוּמוֹ**[36] **- מֻתָּר לְמָכְּרוֹ**
16 **חֶלְבּוֹ וְגִידָיו וְעוֹרוֹ וְעַצְמוֹתָיו, וְלֹא אָסְרוּ לְמָכְרוֹ אֶלָּא**
17 **בְּשָׂרוֹ בִּלְבַד**[37]. **וְאִם הִבְלִיעַ דְּמֵי הַבָּשָׂר בִּדְמֵי הָעוֹר**
18 **וְהַחֵלֶב וְהַגִּידִין וּמָכַר הַכֹּל בְּהַבְלָעָה - מֻתָּר**[38]. **וְאִם**
19 **הָיוּ דְּמֵי הָעֲצָמוֹת יְקָרִים, וְהִבְלִיעַ דְּמֵי הַבָּשָׂר בִּדְמֵי**
20 **הָעֲצָמוֹת - מֻתָּר**[39].

36) אבל תם שנשחט אסור במכירה, ראה למעלה. 37) כלומר, לא גזרו חכמים אלא בדבר הנישום מחיים, כגון הבשר שכל חשיבות הבהמה היא בבשר, אבל לא בדבר שאינו נישום מחיים, כגון העור והגידין, שאין חשיבות בהמה חיה, בשעת שומא, בהן (שם לא: לב.). 38) פירוש, אם דמי העור והגידין וכו' היו עשרים זוז, ודמי הבשר עשרים זוז, ואמר המוכר ללוקח שמוכר לו את העור והגידים במחיר של ארבעים זוז, ואת הבשר הוא נותן לו במתנה - מותר (ברייתא שם לא:). 39) בעיא שם לב. אם מותר להבליע בעצמות, ופשטוה שם שבמקום שעושין מהם כלים, מבליעין בהן את הבשר שהרי הם יקרים, אבל במקום שאין עושים מהם כלים ומחירם מוזל מאד, ולכן במקום זה אין מבליעים בהם את הבשר, שלא שייך הבלעה אלא כשנבלע בדבר שהוא חשוב יותר או לכל הפחות דומה בחשיבותו, אבל בדבר שהוא פחות חשוב אין הדבר החשוב יכול להיבלע בו.

21 **ט. הַכֹּל נֶאֱמָנִים עַל מוּמֵי מַעֲשֵׂר לוֹמַר: מוּם זֶה**

מֵאֲלֵיו בָּא[40] וְלֹא נַעֲשָׂה לְדַעַת[41]. וַאֲפִלּוּ אִלּוּ שֶׁאֵינָן נֶאֱמָנִים עַל הַבְּכוֹר[42] - נֶאֱמָנִים עַל הַמַּעֲשֵׂר. וְרוֹאֶה אָדָם מוּמֵי מַעֲשֵׂר שֶׁלּוֹ וּמַתִּירוֹ, אִם הָיָה מֻמְחֶה[43]. שֶׁאִם יִרְצֶה, יַטִּיל מוּם בְּכָל עֶדְרוֹ וְאַחַר כָּךְ יְעַשֵּׂר[44], וְנִמְצָא הַמַּעֲשֵׂר בַּעַל מוּם מִתְּחִלָּתוֹ[45].

40) משנה שם לו: 41) שאסור להטיל מום בקדשים, משום שנאמר (ויקרא כב, כא) "כל מום לא יהיה בו", ולמדו מזה (שם לג:) שאסור להטיל מום בקדשים. וכשם שהמטיל מום בבכור קנסו אותו (למעלה פ"ב הלכה ז), כמו כן המטיל מום במעשר בהמה בכוונה - קנסוהו. 42) כגון בעליו כהן (פירוש המשניות לרבינו שם), ראה למעלה פ"ב הלכה יז, שבבכור אינו נאמן. ומכאן שכהן חייב במעשר בהמה, ראה למעלה הלכה ג. 43) ואין חשד שיאמרו שהוא התיר אף־על־פי שלא היה מום קבוע (שם לא.), אע"פ שבבכור אין הדין כן (למעלה פ"ג הלכה א). 44) גמרא שם ושם. שכל זמן שלא עישר, אין איסור להטיל בו מום, שהרי עדיין לא נתקדש. וזהו טעם לשני הדינים הנ"ל. 45) מתחילת עישורו. ראה להלן הלכה יד שגם בבעל מום, מצוה להפריש מעשר.

**י. הַלּוֹקֵחַ טְלָאִים שֶׁנּוֹלְדוּ בְּשָׂנָה זוֹ[46] אוֹ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ בְּמַתָּנָה - הֲרֵי הֵם פְּטוּרִים מִן הַמַּעֲשֵׂר[47], עַד שֶׁיִּוָּלְדוּ בִּרְשׁוּתוֹ[48]. לְפִיכָךְ[49], הַשֻּׁתָּפִין שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בַּבְּהֵמוֹת, וְהֵבִיא זֶה מֵאָה טְלָאִים וְזֶה מֵאָה טְלָאִים וְעֵרְבוּם[50] וְנִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - הֲרֵי הַמָּאתַיִם פְּטוּרִים מִן הַמַּעֲשֵׂר[51], שֶׁכָּל טָלֶה מֵהֶן כְּמָכוּר[52]. וְכֵן הָאַחִים שֶׁיָּרְשׁוּ טְלָאִים מֵאֲבִיהֶם[53] - הֲרֵי הֵן פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר[54]. אֲבָל הַנּוֹלָדִים לָהֶם בְּשֻׁתָּפוּת לְאַחַר מְכָאן מֵאִלּוּ הַבְּהֵמוֹת, בֵּין לַשֻּׁתָּפִין בֵּין לָאַחִים - חַיָּבִין בַּמַּעֲשֵׂר[55]. וְכֵן אִם הָיוּ שֻׁתָּפִין בְּמָעוֹת וְקָנוּ בְּהֵמוֹת מִמָּעוֹת הַשֻּׁתָּפוּת, וְהָאַחִים שֶׁקָּנוּ בְּהֵמוֹת מִמָּעוֹת הַיְרֻשָּׁה - הֲרֵי הַנּוֹלָדִים מֵהֶם לְאַחַר מְכָאן חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר. שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּתָן נוֹלְדוּ, וַהֲרֵי הֵן כְּאִישׁ אֶחָד. חָלְקוּ הָאַחִים וְהַשֻּׁתָּפִין אַחַר שֶׁנּוֹלְדוּ לָהֶן הַבְּהֵמוֹת בִּרְשׁוּתָן וְחָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ - הֲרֵי אִלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר[56]. שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁחָלְקוּ נַעֲשׂוּ הַכֹּל לְקוּחִין וְהַלָּקוּחַ פָּטוּר, וּכְשֶׁחָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ - הֲרֵי נִשְׁתַּתְּפוּ בִּבְהֵמוֹת, וַעֲדַיִן לֹא יָלְדוּ לָהֶן בִּרְשׁוּתָן אַחַר שִׁתּוּף זֶה הַשֵּׁנִי. וְאַף עַל פִּי שֶׁחָלְקוּ גְּדָיִים כְּנֶגֶד גְּדָיִים וּטְלָאִים כְּנֶגֶד טְלָאִים[57] וַעֲשָׂרָה כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה[58] - הַכֹּל פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר וַהֲרֵי הֵן כִּלְקוּחִין.

46) כלומר, לאחר שהם ראויים להתעשר, ולא שלוקח טלאים בשבעת הימים הראשונים ללידתם, ראה להלן הלכה טו. 47) משנה שם נה: "הלוקח או שנותן לו במתנה, פטור ממעשר בהמה". 48) שהרי נאמר (שמות כב, כח־כט) "בכור בניך תתן לי, כן תעשה לשורך לצאנך". ודרשו בגמרא (שם נו.): "מה בניך אין בלקוח ומתנה, אף צאנך ובקרך אינו בלקוח ומתנה (אלא עד שיוולדו ברשותו)" ואף־על־פי שפסוק זה נאמר בבכור - קיבלו חז"ל (שם) שהוא לענין מעשר בהמה. 49) לפי שלקוח פטור מן המעשר. 50) [ראה בפ"ד מהלכות שלוחין ושותפין הלכה א, ובהוספה להערה י שם]. 51) במשנה שם: "האחים והשותפין שחייבים בקלבון, פטורים ממעשר בהמה", אבל רש"י גורס "האחים השותפין" וכו'. 52) לשותף השני, ומה שנלמד בגמרא שם מהפסוק (במדבר יח, טו) "יהיה לך ולא של שותפות", הכוונה שהפסוק מלמדנו שגם שותפות הוא בגדר של לקוח (קרית ספר). 53) במשנה שם. 54) שכל טלה הוא כמכור לכל אחד מהאחים, כיון שיש לכולם חלק בו (קרית ספר). 55) שם במשנה "קנו מתפיסת הבית חייבים, ואם לאו פטורים" ומפרש רבינו בפיה"מ "תפיסת הבית, היינו הממון המשותף בין האחים, קודם שחלקו ירושת אביהם", ודברי המשנה מתבארים כך, שאם השתתפו בבהמות או שירשו את הבהמות, וכמו כן אם נשתתפו או ירשו מעות (וטרם חלקו) וקנו במעות אלו בהמות, הרי הבהמות פטורים מן המעשר. רק באם ילדו בהמות אלו, הנולדים חייבים במעשר, שהרי הנולדים אינם לקוחים, אבל ראה בפירש"י שמפרש אחרת לגמרי את דברי המשנה, וראה בקרית־ספר כאן. 56) שם במשנה "האחים והשותפין שחייבים בקלבון, פטורים מן המעשר". וראה בפיה"מ שמפרש את המשנה גם באופן זה, שחייבים בקלבון ופטורים מן המעשר, כשחילקו ביניהם השותפין בבהמות שנולדו ברשותם ושוב נשתתפו. 57) אין אומרים שבחלוקה זו הוברר שזהו המגיע לכל שותף ושותף או לכל אח ואח עוד משעה ראשונה (כרב ענן שם), אלא שגם זה נחשב ללקוח ופטורים מן המעשר (כדברי רב נחמן שם). 58) אין אומרים שהוברר שזה חלק של כל אחד ואחד מהשותפים ומהאחין המגיע להם משעה ראשונה (רבי אלעזר שם), אלא שגם זה נחשב ללקוח ופטורים מן המעשר (דברי ר' יוחנן שם).

יא. הָאַחִין וְהַשֻּׁתָּפִין שֶׁחָלְקוּ בַּכְּסָפִים וְלֹא חָלְקוּ בַּבְּהֵמָה - חַיָּבִין בַּמַּעֲשֵׂר, שֶׁעֲדַיִן לֹא נַעֲשׂוּ הַבְּהֵמוֹת לְקוּחִין. אֲבָל אִם חָלְקוּ הַבְּהֵמוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ הַכְּסָפִים - הֲרֵי אִלּוּ פְּטוּרִין[59].

59) דברי ר' ירמיה שם נו: אבל יש להבין לשם מה הביא רבינו דין זה, מהיכא תיתי לומר אחרת. הרי גם בגמרא שם מקשה על ר' ירמיה - פשיטא! ומתרצת הגמרא כי ר' ירמיה אמר דין זה רק משום קלבון, והוא כשחלקו בבהמות ולא חלקו בכספים שפטורים מקלבון, ולא אומרים כיון שחלקו בבהמות עומדים הם ליחלק גם בכספים, ויהיה חייב בקלבון עיי"ש, הרי שלענין מעשר בהמה אין שום סברא לומר שאם חלקו בבהמות ולא חלקו בכספים שיהיו חייבים במעשר בהמה, ודבר ברור שהם פטורים, ולשם מה הביא רבינו דין זה?

יב. הַלּוֹקֵחַ עֲשָׂרָה עֲבָדִים בִּמְעֵי אִמָּן - כֻּלָּן נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר[60], שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּתוֹ נוֹלְדוּ[61].

60) מימרא של ר' יוחנן שם נו. 61) ומה שהלקוח פטור מן המעשר (ראה למעלה הלכה י) אינו אלא כשלקח לאחר שנולדו, אבל אם לקח כשהם עדיין עוברים ונולדו ברשותו,

חייב לעשר, שכן כתוב (שמות כב, כט) "כן תעשה לשורך לצאנך", לא הקפידה התורה שלקוח פטור ממעשר אלא כשלקח בשעת עשייה (כלומר, בעת שראויין להתעשר), שהוא אחר הלידה. אבל במעי אמם, אי־אפשר עדיין להתעשר (בגמרא שם).

1 **יג. כֹּהֵן[62] שֶׁנָּפְלוּ לוֹ עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת בְּגֶזֶל הַגֵּר[63] -**
2 **פְּטוּרִים מִן הַמַּעֲשֵׂר; שֶׁמַּתְּנוֹת כְּהֻנָּה מַתָּנוֹת הֵם[64],**
3 **וּכְבָר בֵּאֲרְנוּ[65] שֶׁהַנּוֹתֵן מַתָּנָה פָּטוּר[66] מִן הַמַּעֲשֵׂר.**

62) ראה למעלה הלכה ג, שכהנים חייבים לעשר את בהמותיהם. 63) הגוזל את הגר ונשבע הגזלן לשקר שלא גזל, ומת הגר והתוודה הגזלן, משלם קרן וחומש לכהנים וכו' (בבא קמא קי.). 64) ולא ירושה. ובעיא היא בגמרא שם, אם הכהנים לענין גזל הגר נחשבים כיורשים וחייבים, או כמקבלי מתנות ופטורין, ופשטוה שם שהם כמקבלי מתנות ולא כיורשים. 65) למעלה הלכה י. 66) המקבל.

4 **יד. הַכֹּל נִכְנָסִין לַדִּיר[67] לְהִתְעַשֵּׂר[68]: בֵּין תְּמִימִים בֵּין**
5 **בַּעֲלֵי מוּמִין[69], וְכָל אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ[70]; חוּץ מִן**
6 **הַכִּלְאַיִם[71] וְהַטְּרֵפָה[72] וְיוֹצֵא דֹּפֶן[73] וּמְחַסַּר זְמַן[74],**
7 **שֶׁכָּל אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר. וְכֵן הַיָּתוֹם שֶׁמֵּתָה**
8 **אִמּוֹ אוֹ נִשְׁחֲטָה עִם לֵדָתוֹ[75] - אֵינוֹ מִתְעַשֵּׂר[76].**
9 **וּדְבָרִים אֵלּוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה הֵם[77].**

67) "הוא מקום המוקף שמכניסים בו הצאן והבקר בשעת מעשר, ולפעמים יהא מוקף בנין או קנים וכיוצא בזה" (רבינו בפיה"מ). וראה להלן פ"ז הלכה א סדר הפרשת מעשר בהמה. 68) משנה בכורות נז. 69) בגמרא שם למדו כן מהפסוק (ויקרא כז, לג) "לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו" - מכאן שבעל מום חייב במעשר. 70) כמו הרובע והנרבע, המוקצה לעבודה־זרה ושנעבד בו עבודה־זרה, ואתנן ומחיר כלב, ולפי שכל אלו אינם אסורים אלא בדבר שבעל מום אסור בו, כמו שנאמר (שם כב, כה) "כי משחתם בהם מום בם, לא ירצו לכם" ואין השחתה אלא עבודה־זרה ועורה וכו', ומעשר בהמה הואיל ואין חוששין בו למום, אין חוששין לכל אלו (שם). 71) במשנה שם, ונלמד בברייתא שם גבי שאר כל הקדשים מן הפסוק (ויקרא כב, כז) "שור או כשב" פרט לכלאים שאינו נקרב על המזבח, ונלמד בגזירה־שוה: נאמר לענין קדשים "תחת אמו", ונאמר לענין מעשר בהמה "תחת השבט" שכלאים אינו מתעשר, וכלאים זהו מי שאביו מין אחר ואמו מין אחר, וכמו תייש הבא על הרחל שהוולד כלאים. 72) כגון שנחתכה רגלה מן הארכובה ולמעלה, ושאר מיני הטריפות המובאות בהלכות שחיטה בפרקים ה־י. ונלמד שם בגמרא, שהטריפה אינה נכנסת להתעשר, משום שנאמר (שם כז, לב): "כל אשר יעבור תחת השבט" - פרט לטריפה שאינה עוברת, "לפי שהיא חולה" (רבינו בפיה"מ). 73) שנולד לא דרך הרחם, אלא חתכו את בטן אמו והוציאו. וראה בדברינו למעלה פ"ב הלכה ד. ונלמד בגמרא שם ממה שכתוב לענין שאר כל הקדשים (שם, כז) "שור או כשב או עז כי יולד" - פרט ליוצא דופן, שאינו קרב למזבח, ובגזירה־שוה הנ"ל למדו ש'יוצא דופן' אינו מתעשר.

74) פירוש, בתוך שבעת ימי היוולדו, ונלמד שם בגמרא ממה שכתוב (שם) לענין שאר כל הקדשים "והיה שבעת ימים תחת אמו" - פרט למחוסר זמן, שאינו נקרב על המזבח. ונלמד בגזירה־שוה כנ"ל שמחוסר זמן אינו מתעשר. [ואמרו בזבחים יב. שבליל שמיני הוא נכנס לדיר להתעשר, ורבינו השמיט דבר זה, מפני שלא אמרו כן אלא למי שסובר "לילה אינו מחוסר זמן" (שם), ואילו רבינו פסק ש"לילה מחוסר זמן", להלן פ"ג מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ד. וראה בכסף־משנה כאן]. 75) כלומר, שלא היתה שעה אחת עם אמו אחר הלידה. 76) במשנה שם: "והיתום, ואיזהו יתום, כל שמתה אמה או שנשחטה ואחר־כך ילדה, ר' יהושע אומר אפילו נשחטה אמה וכו'", "ואין הלכה כר' יהושע" (רבינו בפיה"מ). ובגמרא שם למדו זאת ממה שכתוב בכל הקדשים "תחת אמו" - פרט ליתום שאינו נקרב, ונלמד גז"ש כנ"ל שיתום אינו מתעשר. 77) כלומר, אינם מפורשים בתורה, אלא קבלום חכמים ולמדום מגזירה־שוה.

10 **טו. אֵין הַלּוֹקֵחַ פָּטוּר[78] אֶלָּא אִם כֵּן נִלְקַח אַחַר**
11 **שֶׁנִּרְאָה לְהִתְעַשֵּׂר[79]. לְפִיכָךְ, הַלּוֹקֵחַ טָלֶה בְּתוֹךְ**
12 **שִׁבְעַת יְמֵי הַלֵּדָה - כְּשֶׁמַּגִּיעַ זְמַנָּם[80] חַיָּב לְעַשְּׂרָן;**
13 **שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין מְחַסַּר זְמַן רָאוּי לְהִתְעַשֵּׂר, הֲרֵי זֶה כְּמִי**
14 **שֶׁלָּקַח עֲבָרִים וְנוֹלְדוּ בִּרְשׁוּתוֹ[81].**

78) לעשר את הבהמות שלקח, ראה למעלה הלכה י. 79) בכורות נו. "אמר רבא, אמר קרא (שמות כב, כט) תעשה" ("בכור בניך תתן לי, כן תעשה לשורך לצאנך", שממנו למדו פטור לוקח, ראה למעלה הלכה י), בשעת עשיה מיעט הכתוב. ופירש"י "בשעה שהן ראויין להתעשר, מיעט הכתוב שלא יהו לקוחין". ובברייתא שנאמר בה שגם לקוח לפני זמנו פטור מלעשר, אינה אלא דעת יחיד. 80) כלומר, ביום השמיני. 81) ראה למעלה הלכה יב.

15 **טז. כָּל בְּהֵמָה שֶׁהִיא סָפֵק אִם בַּת מַעֲשֵׂר הִיא אוֹ**
16 **אֵינָהּ בַּת מַעֲשֵׂר - הֲרֵי הִיא פְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂר[82].**
17 **לְפִיכָךְ, טָלֶה שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן יָתוֹם אוֹ לָקוּחַ וְכֵיוֹצֵא**
18 **בָּהֶן - הֲרֵי כֻּלָּן פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר[83], שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן**
19 **סָפֵק הוּא.**

82) שנאמר (ויקרא כז, לב) "העשירי יהיה קודש", ודרשו (בבא מציעא ז.) "עשירי ודאי אמר רחמנא, ולא עשירי ספק". כלומר, "הצריך הכתוב לעשר את הודאי, ולא הצריך לעשר את הספק" (רש"י שם). 83) תוספתא בכורות פ"ז: "נתערב בהן יתום או לקוח - הרי כולן פטורין". וראה להלן פ"ח הלכה יד.

יום שלישי ט"ו סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר כיצד מפרישין מעשר בהמה, ואם היו לו חמשה טלאים בירושלים וחמשה בעכו אם מצטרפין.

20 **א. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה טְלָאִים וְהִפְרִישׁ אֶחָד מֵעֲשָׂרָה[2],**

1 הָיוּ לוֹ מֵאָה וְהִפְרִישׁ עֲשָׂרָה לְמַעֲשֵׂר - אֵין אֵלּוּ
2 מַעֲשֵׂר[3]. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשֶׂה? כּוֹנֵס כָּל הַטְּלָאִים[4] אוֹ כָּל
3 הָעֲגָלִים[5] לַדִּיר[6], וְעוֹשֶׂה לוֹ פֶּתַח קָטָן כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצְאוּ
4 שְׁנַיִם כְּאֶחָד[7]. וְאִמּוֹתֵיהֶן מַעֲמִיד מִבַּחוּץ[8] וְהֵן גּוֹעוֹת,
5 שֶׁיִּשְׁמְעוּ הַטְּלָאִים קוֹלָן וְיֵצְאוּ מִן הַדִּיר לְקִרְאָתָן;
6 שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט - שֶׁיַּעֲבֹר מַעֲצָמוֹ,
7 וְלֹא שֶׁיּוֹצִיאוּ בְּיָדוֹ[9]. וּכְשֶׁיֵּצְאוּ מִן הַדִּיר זֶה אַחַר זֶה,
8 מַתְחִיל וּמוֹנֶה אוֹתָן בְּשֵׁבֶט[10]: א' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח'
9 ט'; וְהַיּוֹצֵא עֲשִׂירִי - בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה[11], בֵּין תְּמִים
10 בֵּין בַּעַל מוּם[12] - סוֹקְרוֹ בְּסִקְרָא[13] וְאוֹמֵר: הֲרֵי זֶה
11 מַעֲשֵׂר[14]. לֹא סְקָרוֹ בְּסִקְרָא וְלֹא מְנָאָן בְּשֵׁבֶט, אוֹ
12 שֶׁמְּנָאָן רִבּוּצִים[15] אוֹ עוֹמְדִים[16] - הֲרֵי אֵלּוּ מַעֲשֵׂר[17];
13 הוֹאִיל וּמְנָאָם עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה וְקִדֵּשׁ עֲשִׂירִי - הֲרֵי זֶה
14 מַעֲשֵׂר[18].

2) כלומר, לא מנה אותם אחד שנים וכו' אלא נטל אחד מהם בלי למנותם. 3) משנה, בכורות נח, ב - כדברי חכמים, ולא כרבי יוסי ברבי יהודה שם, שאמר שכשם שתרומה ניטלת באומד ובמחשבה, כמו כן מעשר בהמה. 4) שנולד בשנה זו. 5) כבהערה הקודמת. 6) מקום מוקף אבנים או קנים וכיוצא בזה. 7) ואם יצאו כן, ראה להלן פ"ח ה"ד. 8) ברייתא, שם. 9) גמרא, שם. 10) ברייתא, שם: "מצוה למנותן בשבט". שבט הוא המקל שביד הרועה. 11) תוספתא שם פ"ז, וכן הוא בחולין קלו, א. שבמצות מעשר בהמה לא הבדילה התורה בין זכר לנקבה, כמו שהבדילה בבכור. 12) ראה למעלה פ"ו הי"ד. 13) צובעו בצבע אדום, שיהיה ניכר. 14) שם, במשנה. 15) שוכבים. 16) כלומר, ולא כשיצאו מן הדיר. 17) שם, במשנה ובברייתא. 18) שם, בברייתא: "תלמוד־לומר העשירי קדש, מכל־מקום".

15 ב. אֵין צָרִיךְ לְצָרֵף כָּל בְּהֵמָה שֶׁנּוֹלְדָה בִּרְשׁוּתוֹ[19] לְדִיר
16 אֶחָד, אֶלָּא מְצָרֵף כָּל עֵדֶר וָעֵדֶר לְבַדּוֹ[20]. הָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה
17 טְלָאִים בִּירוּשָׁלַיִם וַחֲמִשָּׁה טְלָאִים בְּעָפְיוֹ - אֵין
18 מְצָטָרְפִין[21], וְכֵן פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר[22]. וְכַמָּה יִהְיֶה בֵּין
19 אֵלּוּ לָאֵלּוּ וְיִצְטָרְפוּ? שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל[23].

19) אם הן רחוקות זו מזו יותר משש עשר מיל, כדלהלן. 20) ושיעור המרחק ביניהם שיהיה עדר, מבואר להלן: ששה עשר מיל, ולא יותר. 21) בתוספתא שם פ"ז (הובאה בגמרא שם נה.): "היו לו חמש בכפר חנניא, וחמש בכפר עותני - אין מצטרפות". ורבינו נקט "ירושלים ועכו" להשמיענו שאף מארץ ישראל ומחוצה לארץ (שהרי עכו חוצה לארץ היא – פ"א מהל' תרומות ה"ט) מצטרפים, אם הם קרובים ששה עשר מיל, ודלא כרבי מאיר (במשנה שם נד:) שאמר: "הירדן מפסיק למעשר בהמה" (וגם התוספתא שם סברה כוותיה). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, שאין הלכה כרבי מאיר. 22) שבכל עדר ועדר אין עשרה שיתחייבו במעשר. 23) משנה, שם.

20 ג. הָיוּ שִׁלְשָׁה עֲדָרִים, בֵּין כָּל אֶחָד וְאֶחָד שִׁשָּׁה עָשָׂר
21 מִיל[24] - הֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן מִצְטָרְפִין[25]. כֵּיצַד? הָיָה תִּשְׁעָה
22 מִכָּאן וְתִשְׁעָה מִכָּאן וְאֶחָד בָּאֶמְצַע[26] - הֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן
23 נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר.

24) באופן שהמרחק בין שני החיצונים הוא שלשים ושנים מיל. 25) שהעדר האמצעי מצרף אליו את שני העדרים החיצוניים, שהרי המרחק מן האמצעי לכל אחד מהחיצוניים אינו יותר מששה עשר מיל, וכן הוא במשנה שם. 26) כרב, שם בגמרא, שצריך שיהא בעדר האמצעי ביחד עם כל אחד ואחד מהחיצוניים שיעור מעשר. ודלא כשמואל שאמר אפילו חמש מכאן וחמש מכאן ואחד באמצע – מצטרפים.

24 ד. אֵין מְעַשְּׂרִין מִן הַצֹּאן עַל הַבָּקָר וְלֹא מִן הַבָּקָר
25 עַל הַצֹּאן[27]. אֲבָל מְעַשְּׂרִין מִן הַכְּבָשִׂים עַל הָעִזִּים
26 וּמִן הָעִזִּים עַל הַכְּבָשִׂים[28]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר
27 וָצֹאן - מַשְׁמַע כָּל צֹאן אֶחָד[29], שְׁשָׁנִיהֶם נִקְרָאִים שֶׂה
28 וַהֲרֵי הֵם כְּמִין אֶחָד.

27) משנה, שם נג, א. ובגמרא שם נד, ב - למד זאת אביי ממה שנאמר (ויקרא כז, לב) "וכל מעשר בקר וצאן וגו' העשירי יהיה קודש לה'", תן עשירי לזה ותן עשירי לזה. כלומר, שסמך "כל מעשר" ל"בקר" ו"עשירי" ל"צאן", באופן שכתוב מעשר אצל כל אחד ואחד, להודיע שאין מעשרין מבקר על צאן ולא מצאן על בקר, ורבא למד זאת (שם) ממה שנאמר (דברים יד, כב) "עשר תעשר", בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן, ומקיש מעשר בהמה למעשר דגן, מה מעשר דגן אין מעשרים ממין על שאינו מינו, אף מעשר בהמה כן. 28) משנה, שם. 29) שם.

29 ה. אֵין מְעַשְּׂרִים מִן הַנּוֹלָדִים בְּשָׁנָה זוֹ עַל הַנּוֹלָדִים
30 בְּשָׁנָה אַחֶרֶת[30], כְּשֵׁם שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין בְּזֶרַע הָאָרֶץ מִן
31 הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן וְלֹא מִן הַיָּשָׁן עַל הֶחָדָשׁ[31];
32 שֶׁנֶּאֱמַר: הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה[32]. וְיֵרֵאָה לִי, שֶׁאִם
33 עִשֵּׂר בְּהֵמָה מִשָּׁנָה עַל שָׁנָה - הֲרֵי זֶה מַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי
34 חֶמְרַת הַקָּדָשִׁים, שֶׁהֲרֵי לֹא הִקְפִּידָה תּוֹרָה עַל מַעְשַׂר
35 בְּהֵמָה בְּפֵרוּשׁ שֶׁיִּהְיֶה שָׁנָה שָׁנָה[33].

30) שם. וראה להלן (ה"ו) שהשנה החדשה לענין מעשר בהמה מתחילה באחד בתשרי. 31) מסכת תרומות פ"א מ"ה, ופ"ה מהל' תרומות הי"א. 32) ומזה למדו (שם נג:) שאין מעשרין מעשר דגן מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש. ומעשר בהמה נלמד בהיקש ממעשר דגן (שם). 33) כשם שהקפידה בפירוש בזרע הארץ, ואמרה "היוצא השדה שנה שנה", שלפיכך אם עישר משנה לשנה אינו מעשר, כמפורש בהל' תרומות שם – ואילו במעשר בהמה לא נאמר כן בפירוש אלא בהיקש למדו כן ממעשר דגן, ולפיכך אם עישר הרי זה מעשר. ובלחם־משנה הקשה מכמה דברים שלא נלמדו אלא בהיקש, ואעפי"כ לא כתב בהם רבינו שאם עישר הרי זה מעשר.

36 ו. כָּל הַנּוֹלָדִים בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי עַד עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה
37 בֶּאֱלוּל - מִצְטָרְפִין וּמְעַשְּׂרִין מֵאֵלּוּ עַל אֵלּוּ[34]. נוֹלְדוּ

חֲמִשָּׁה טְלָאִים בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה וַחֲמִשָּׁה בְּאֶלּוּל בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי - אֵין מְצָטָרְפִין[35]. יָלְדוּ תּוֹלָדוֹת בְּתוֹךְ שְׁנָתָן[36] - הֲרֵי הִיא וּבִתָּהּ נִכְנָסִים לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר[37].

34) משנה, שם נז, ב. וזהו לפי דעת רבי אלעזר ורבי שמעון החולקים על רבי מאיר, וסוברים שא׳ בתשרי הוא ראש השנה גם למעשר בהמה. ולמדו כן בהיקש (בר״ה ח.) ״עשר תעשר״ – בשתי מעשרות הכתוב מדבר: מעשר דגן ומעשר בהמה, מה מעשר דגן ר״ה שלו א׳ תשרי, כן גם מעשר בהמה ר״ה שלו א׳ תשרי. 35) בכורות שם, ומשום שאלו שנולדו בכ״ט אלול שייכים לשנה החולפת, והחמישה שנולדו למחר בא׳ בתשרי שייכים לשנה החדשה, ואין מעשרין מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בשנה אחרת, ראה למעלה ה״ח. 36) כלומר, אלה שנולדו בתוך שנה זו, נתעברו וילדו גם הם. 37) כן הוא בתוספתא בכורות פ״ז (הובאה בבכורות כ:), גדייה שילדה שלש בנות ובנות שלש שלש נכנסות לדיר להתעשר״ (כסף־משנה). וכן מפורש בחולין קיד, א - שהאם נכנסת להתעשר עם הבת (״יד איתן״).

זֵ. אֵין הַטְּלָאִים הַנּוֹלָדִים כְּמוֹ הַטָּבֶל[38] שֶׁאָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּשָּׁחֵט, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[39], אֶלָּא מֻתָּר לִמְכֹּר[40] וְלִשְׁחֹט כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[41] עַד שֶׁיִּעָשֵׂר, וְיִהְיֶה הַמַּעֲשֵׂר קֹדֶשׁ[42] וְיֵאָכֵל כְּהִלְכָתוֹ[43], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[44].

38) ״כל אוכל שחייב להפריש ממנו תרומה ומעשרות, קודם שיפריש ממנו נקרא טבל״ (פ״י מהל׳ מאכלות אסורות הי״ט). 39) בהל׳ מאכלות אסורות, שם. 40) ואילו טבל אסור למכרו (פ״ו מהל׳ מעשר ה״ו). 41) משנה, בכורות נז, ב. וחכמים קבעו זמנים לעשר, וכשהגיע הזמן אסרו למכור ולשחוט עד שיעשר (להלן ה״ח, מהמשנה שם). וקודם שהגיע הזמן – גם מדרבנן מותר למכור ולשחוט. 42) כלומר, ואז אסור למכרו (למעלה פ״ו ה״ה). 43) כלומר, אוכלו בירושלים כשאר קדשים קלים. 44) למעלה שם ה״ד.

חֵ. קָבְעוּ חֲכָמִים שִׁלְשָׁה זְמַנִּים בַּשָּׁנָה לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה, וּמִשֶּׁגִּיעַ זְמַן מֵהֶן אָסוּר לוֹ לִמְכֹּר אוֹ לִשְׁחֹט עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר. וְאִם שָׁחַט - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[45]. וְאֵלּוּ הֵן הַשְּׁלשָׁה זְמַנִּים: בְּיוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר קֹדֶם הַפֶּסַח, וּבְיוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר קֹדֶם עֲצֶרֶת, וּבְיוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר קֹדֶם הֶחָג[46]. וְכָל זְמַן מֵאֵלּוּ נִקְרָא גֹּרֶן מַעֲשַׂר בְּהֵמָה[47]. נִמְצָאתָ אוֹמֵר, שֶׁהַגְּרָנוֹת שֶׁל מַעֲשַׂר בְּהֵמָה בְּיוֹם אַחֲרוֹן מֵחֹדֶשׁ אֲדָר וּבְיוֹם שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה מִסְפְּרַת הָעֹמֶר וּבְיוֹם אַחֲרוֹן מֵחֹדֶשׁ אֱלוּל. וְלָמָּה קָבְעוּ הַגְּרָנוֹת בְּיָמִים אֵלּוּ? כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶינָה הַבְּהֵמוֹת מְצוּיוֹת לְעוֹלֵי רְגָלִים. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לִמְכֹּר קֹדֶם שֶׁיְּעַשֵּׂר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, הָיוּ נִמְנָעִים לִמְכֹּר עַד שֶׁיְּעַשְּׂרוּ וְיַעֲשׂוּ הַמְצָוָה[48].

45) משנה, שם. 46) כרבי עקיבא, שם. 47) ״ואמאי קרי ליה גורן? דטבלה כגורן״ (בגמרא שם נח.). שהרי מדרבנן הרי הוא כטבל, ואסור למכור ולשחוט עד שיעשר (רש״י שם). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה, שם. 48) דברי רבי תנחום בריה דרב חייא איש כפר עכו (שם).

טֵ. הִכְנִיס כָּל הַצֹּאן אוֹ הַבָּקָר לַדִּיר וְהִתְחִיל לִמְנוֹת וּלְקַדֵּשׁ עֲשִׂירִי עַד שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בְּתוֹךְ הַדִּיר פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה - הֲרֵי זֶה מַנִּיחָן לִגְרֶן אַחֵר[49], וְהֵן מִצְטָרְפִין לָאֵלּוּ שֶׁיִּוָּלְדוּ, וְיִתְעַשְּׂרוּ הַכֹּל בְּגֹרֶן אֶחָד[50]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֵלּוּ יִשָּׁאֲרוּ בַּמִּנְיָן - חַיָּב לְהַכְנִיס הַכֹּל לַדִּיר, וְהַנִּשְׁאָר יִשָּׁאֵר[51].

49) שבשנה זו, אבל לא לגורן שבשנה הבאה. שהרי אין מעשרים משנה לשנה, ראה למעלה ה״ה. (ומה שאמרו בתוספתא פ״ז (הוצאת צוקרמנדל, עמ׳ 30, 542) ״והשאר יתעשרו לשנה הבאה״, צ״ל ״לעונה הבאה״ וראה ב׳הר המוריה׳). 50) ברייתא, ודברי רבא, שם נט, ב. 51) שם.

יום רביעי ט״ז סיון ה׳תשע״ו

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר המונה וטעה במנין, אם נתקדש, והעושה שליח וטעה.

אֵ. הַמַּכְנִיס צֹאן לַדִּיר[2] וְהִתְחִילוּ לָצֵאת אַחַת אַחַת וְהוּא מוֹנֶה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְטָעָה בַּמִּנְיָן וְקָרָא לַשְּׁמִינִי אוֹ לְשֶׁלְמַטָּה מִמֶּנּוּ[3] עֲשִׂירִי, אוֹ שֶׁקָּרָא לַשְּׁנַיִם עָשָׂר אוֹ שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ[4] עֲשִׂירִי - לֹא נִתְקַדֵּשׁ[5]. אֲבָל אִם קָרָא לַתְּשִׁיעִי אוֹ לָאַחַד עָשָׂר[6] עֲשִׂירִי - נִתְקַדֵּשׁ. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה נִשְׁמָע[7], שֶׁהַטָּעוּת מְתַקֶּדֶשׁ לְמַעֲשֵׂר שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ וְשֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ, אֲבָל לֹא שֶׁלְּפָנֶיהָם וְשֶׁלְּאַחֲרֶיהָם. אֲפִלּוּ קָרָא לַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי וְלָעֲשִׂירִי תְּשִׁיעִי וְלָאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי[8], בֵּין בְּטָעוּת בֵּין בְּכַוָּנָה - שְׁלָשְׁתָּן מֻקְדָּשִׁים.

2) כדי להפריש מעשר בהמה. 3) כלומר, השביעי והשישי וכו׳. 4) כלומר, השלושה־עשר והארבעה־עשר וכו׳. 5) בקדושת מעשר בהמה. 6) שהם סמוכים לעשירי. וראה להלן הלכה ג שלפעמים אם קרא לי״א עשירי - שאינו קדוש. 7) בבכורות ס: ״תנו רבנן מנין שאם קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד־עשר עשירי ששלשתן מקודשים? תלמוד לומר (ויקרא כז, לב) וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה׳ (משמע בין שקראו הוא עשירי, בין שהיה עשירי למנין ולא קראו עשירי - רש״י), יכול שאני מרבה אף שמיני וי״ב שקראם עשירי, אמרת הואיל והוא קדוש וטעותו מתקדשת מה הוא אינו מקודש אלא בסמוך לו (כלומר, הוא עצמו, שאין לך סמוך יותר מגופו), אף טעות אינה מתקדשת אלא בסמוך (כגון תשיעי ואחד עשר שהם סמוכים לעשירי, מלפניו ומלאחריו). 8) כלומר, לא רק אם קרא ״עשירי״ לתשיעי לבדו, שהוא קדוש, אלא אפילו אם קרא גם לאחד עשר ״עשירי״ - כיוון שקרא לעשירי ״תשיעי״, ולא עשירי

- קדושים גם התשיעי וגם האחד־עשר, מפני שקראם עשירי, והעשירי מאיליו קדוש, אף שקראו תשיעי.

ב. וְהֵיאַךְ דִּינָם? הַתְּשִׁיעִי אֵינוֹ קָרֵב, אֶלָּא נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ, וְהָעֲשִׂירִי מַעֲשֵׂר[9], וְהָאַחַד עָשָׂר יִקָּרֵב שְׁלָמִים[10]. וְטָעוּן נְסָכִים כִּשְׁלָמִים[11], וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה[12], מִפְּנֵי שֶׁהוּא עַצְמוֹ כִּתְמוּרָה[13]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַמּוּם הוּא בַּעַל הַבְּהֵמוֹת; אֲבָל הָעוֹשֶׂה שָׂלִיחַ לְעַשֵּׂר לוֹ וְטָעָה, בֵּין בַּתְּשִׁיעִי בֵּין בָּאַחַד עָשָׂר, אֵין מְקֻדָּשׁ אֶלָּא הָעֲשִׂירִי הַוַּדַּאי בִּלְבַד; שֶׁלֹּא עֲשָׂאָהוּ שָׁלִיחַ לִטְעוֹת וּלְהַפְסִיד[14], אֶלָּא לְקַדֵּשׁ כָּרָאוּי[15].

9) ראה למעלה פרק שישי הלכה ד, מה דינו של מעשר. 10) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא ג, א) "ואם זבח שלמים קרבנו אם מן הבקר הוא וגו'" - "לרבות אחד עשר לשלמים". וכן הוא בתורת כהנים (ויקרא פרק טז הלכה ד). ושם: "מן הבקר להוציא את התשיעי" (שאינו קרב שלמים אלא יאכל במומו). 11) נלמד ממה שנאמר (במדבר טו, ה) "ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד", ו"האחד" זה אחד עשר של מעשר שקרב שלמים. 12) כלומר, אם אמר על בהמה אחרת שתהא תמורת זו - אינו כלום. 13) ואין תמורה עושה תמורה. 14) בהאחד־עשר, שמקריב שלמים, מפסיד הוא את החזה והשוק, שצריך ליתנם לכהן, ובתשיעי הוא מפסיד בזה שצריך להמתין עד שיפול בו מום, ועוד שאסור לגזזו ולעבוד בו כפירוש רש"י שם. 15) את העשירי. כן הוא בגמרא שם סא. "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" (=לתקן שלחתיך ולא לקלקל).

ג. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁאִם קָרָא לָאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי נִתְקַדֵּשׁ - כְּשֶׁקָּרָא לָעֲשִׂירִי תִּשִׁיעִי; אֲבָל אִם קָרָא לָעֲשִׂירִי עֲשִׂירִי וְקָרָא אַחֲרָיו לָאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי - לֹא נִתְקַדֵּשׁ אַחַד עָשָׂר, שֶׁהֲרֵי הָעֲשִׂירִי הַוַּדַּאי לֹא עָקַר שֵׁם עֲשִׂירִי מֵעָלָיו[16]. וַאֲפִלּוּ עָצָא הָעֲשִׂירִי וְלֹא קְרָאָהוּ לֹא עֲשִׂירִי וְלֹא קְרָאָהוּ אַחַד עָשָׂר אֶלָּא שָׁתַק, וְאַחַר כָּךְ עָצָא אַחַד עָשָׂר וּקְרָאָהוּ עֲשִׂירִי - לֹא נִתְקַדֵּשׁ, שֶׁהָעֲשִׂירִי מֵעַצְמוֹ נִתְקַדֵּשׁ; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קְרָאָהוּ עֲשִׂירִי, הוֹאִיל וְלֹא עָקַר שֵׁם עֲשִׂירִי מֵעָלָיו - אֵין אַחַד עָשָׂר מְקֻדָּשׁ[17].

16) משנה שם "זה הכלל כל שלא נעקר שם עשירי ממנו, אין אחד עשר מקודש". 17) בגמרא (שם ס:) "זה הכלל (=הנאמר במשנה: "זה הכלל כל שלא נעקר שם עשירי ממנו אין אחד עשר מקודש") לאתויי מאי, לאתויי יצא עשירי ולא דיבר, ויצא י"א ואמר עשירי, אין י"א מקודש".

ד. יָצְאוּ תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי כְּאֶחָד, בֵּין שֶׁקָּרָא שְׁנֵיהֶם עֲשִׂירִי[18] - בֵּין שֶׁקָּרָאָם תְּשִׁיעִי - שְׁנֵיהֶם מְקֻדָּשִׁין[19], וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן וְאֵינָן קְרֵבִין[20]. וְכֵן אִם יָצָא עֲשִׂירִי - הֲרֵי עֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר כְּאֶחָד: אִם קָרָאן עֲשִׂירִי - הֲרֵי עֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר מְעֹרָבִים זֶה בָּזֶה[21], וְהֵם כְּמוֹ מַעֲשֵׂר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּשִׁלָּמִים[22] שֶׁיֹּאכְלוּ בְּמוּמָן[23], כְּמוֹ שֶׁבֹּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין; וְאִם קָרָאָן[24] אַחַד עָשָׂר - הֲרֵי הָעֲשִׂירִי וְהַחֻלִּין מְעֹרָבִין זֶה בָּזֶה[25], וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן[26].

18) דברי רבא שם ס: שתשיעי ועשירי מעורבים זה בזה ושניהם קדושים שהרי קרא לשניהם עשירי, וראה למעלה הלכה א שאם קרא לתשיעי: "עשירי" - הוא קדוש. 19) בגמרא שם: "אמר רבא - קראן תשיעי, עשירי וחולין מעורבין זה בזה - קראן עשירי, עשירי ותשיעי מעורבים זה בזה". ואם כן מה שכתב רבינו "שניהם מוקדשין", וזה מוסב על שתי הבבות הנ"ל, - על כרחנו שאין הכל שווה, שהרי קראם עשירי שניהם מוקדשים וודאי (העשירי מעשר והתשיעי קודש ואינו קרב), אבל קראם תשיעי אינם קדושים אלא מספק, שהרי התשיעי שלא קראו עשירי, לא נתקדש כלל. 20) שהרי התשיעי גם אם הוא קדוש (כשקראו עשירי), אינו קרב אלא נאכל במומו (למעלה הלכה ב), ומשום שלא ידוע איזהו התשיעי לכן שניהם אינם קרבים, ונאכלים במומם. 21) ושניהם קדושים בוודאי והגוזז והעובד אף באחד משניהם לוקה ארבעים (רש"י שם). 22) שהרי האחד־עשר (שקראו עשירי) קרב שלמים. 23) וצריך פדיון, כדין פסולי המוקדשין. ואינם קרבים, אף כי גם העשירי וגם האחד־עשר ראויים להקרבה כשלא נתערבו - אם נתערבו אסור להקריבם, שהרי מעשר בהמה אינו טעון הרמת חזה ושוק וכולו נאכל לבעלים, אבל שלמים טעונים הרמת חזה ושוק ואינם נאכלים אלא לכהנים ומכיוון שהכהנים מועטים הן שמא לא יהיו כהנים מצויים ויבוא לידי נותר, וקיימא לן אין מביאים קדשים לבית הפסול. 24) לעשירי ולאחד־עשר שיצאו כאחד. 25) שהרי העשירי קדוש מאיליו והאחד עשר הוא חולין גמור שהרי לא קראו עשירי. 26) וכאן אין צריך פדיון, כדין מעשר בהמה שנפל בו מום, ולפיכך לא כלל רבינו שתי ההלכות האחרונות ביחד, כשם שכלל את שתי ההלכות הראשונות - "שאלה האחרונות אינן שוות" לעניין פדיון.

ה. הִתְחִיל לִמְנוֹת וְיָצְאוּ תְּחִלָּה שְׁנַיִם שֶׁהֵן רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי - הֲרֵי זֶה מוֹנֶה הַכֹּל זוֹג זוֹג וּמְקַדֵּשׁ זוֹג עֲשִׂירִי[27]. וְכֵן אִם מָנָאן שְׁלִשָּׁה שְׁלִשָּׁה בְּכָל פַּעַם וָפַעַם אוֹ חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה - מְקַדֵּשׁ הַכַּת הָעֲשִׂירִית[28].

27) ושניהם מעשר. משנה שם ס. "יצאו שניים כאחת מונה אותם שניים שניים", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. אבל יש גורסים שם מונה אותם "שניים" ולא "שניים שניים", ולפי זה פירושו להיפך, שאינו מונה זוג זה כיחידה אחת אלא כשניים. 28) כלומר, הכת העשירית של שלושה או של חמישה וכו'.

ו. יָצְאוּ בַּתְּחִלָּה שְׁנַיִם וּמָנָאן אֶחָד[29], וְקָרָא הַשְּׁלִישִׁי שֶׁיָּצָא אַחֲרֵיהֶן שֵׁנִי, וּמָנָה כְּדַרְכּוֹ אֶחָד אֶחָד - הֲרֵי הַתְּשִׁיעִי וְהָעֲשִׂירִי מֻקְדָּשִׁין, וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן[30]. הַתְּשִׁיעִי - מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָעֲשִׂירִי הַוַּדַּאי, שֶׁהֲרֵי שְׁנַיִם יָצְאוּ בַּתְּחִלָּה; וְזֶה שֶׁקְּרָאוֹ עֲשִׂירִי הוּא אַחַד עָשָׂר,

וְהַקּוֹרֵא לְאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי - נִתְקַדֵּשׁ[31], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[32].

29) כלומר, מנה אותם בתור יחידה אחת. 30) שם במשנה "מנאן אחד, תשיעי ועשירי מקולקלין" ומפרש רבינו (וכן פירש בפירוש המשניות) מקולקלין שאינם קריבים ואינם נאכלים אלא עומדים עד שיפול בהם מום ויאכלו במומן לבעלים. 31) באופן שקרא לעשירי תשיעי, ועקר על ידי כך שם עשירי ממנו. 32) למעלה הלכות ב־ג, ואף על פי שאם קרא לעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי, העשירי קרב מעשר והאחד עשר קרב שלמים - אין זה אלא אם שינה מתשיעי ואילך, אבל בדין שלנו ששינה את כל המניין מהתחלה ועד הסוף, שניהם אינם קרבים, אלא נאכלים במומם.

זּ. מְנָאָן לְמַפְרֵעַ, כְּגוֹן שֶׁיָּצָא רִאשׁוֹן וְאָמַר עֲשִׂירִי, וְיָצָא שֵׁנִי וְאָמַר תְּשִׁיעִי, עַד שֶׁיָּצָא הָעֲשִׂירִי וּמָנָה אַחַת - הֲרֵי זֶה קֹדֶשׁ, שֶׁהָעֲשִׂירִי מֵאֲלָיו נִתְקַדֵּשׁ.

חּ. קָרָא לַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי וְנִשְׁאַר הָעֲשִׂירִי בַּדִּיר - הַתְּשִׁיעִי יֵאָכֵל כְּמוּמוֹ[33], וְזֶה שֶׁנִּשְׁאַר בַּדִּיר מַעֲשֵׂר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא וְלֹא בֵּרְרוֹ[34], שֶׁהָעֲשִׂירִי מֵאֲלָיו נִתְקַדֵּשׁ. מֵת הָעֲשִׂירִי בַּדִּיר - הַתְּשִׁיעִי יֵאָכֵל כְּמוּמוֹ, וְכָל הַשְּׁמוֹנָה שֶׁיָּצְאוּ וְנִמְנוּ פְּטוּרִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְקַדֵּשׁ עֲשִׂירִי שֶׁלָּהֶן לִקְרֵב אֶלָּא מֵת קֹדֶם שֶׁיָּצָא, שֶׁהַמְּנָיָן הָרָאוּי פּוֹטֵר.

33) שהתשיעי נתקדש בטעות. אף אם לא נעקר שם עשירי מהבהמה העשירית. ומשום כך ייאכל במומו. 34) פירוש לא יצא עם המניין וגם לא קבעו בעליו לעשירי.

טּ. הִכְנִיס עֲשָׂרָה טְלָאִים לַדִּיר וְהָיָה מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ, מֵת אֶחָד מִן הַמְּנוּיִין[35] - מוֹנֶה וּמַשְׁלִים כְּדַרְכּוֹ וּמְקַדֵּשׁ עֲשִׂירִי, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עַתָּה חַיִּים אֶלָּא תִּשְׁעָה[36].

35) כלומר, אלה שיצאו מן הדיר להימנות. 36) כיוון שמקודם היו בתוך הדיר עשרה חיים.

יּ. מֵת אֶחָד מֵאֵלּוּ שֶׁבְּתוֹךְ הַדִּיר[37] - אֵלּוּ שֶׁנִּמְנוּ[38] פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמְּנָיָן הָרָאוּי לְמַעֲשֵׂר פּוֹטֵר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישׁ עֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, וְאֵלּוּ שֶׁבְּתוֹךְ הַדִּיר[39] מַנִּיחָן לְגֹרֶן אַחֵר עַד שֶׁיְּצָטְרְפוּ לַאֲחֵרִים[40]. וְכֵן מִי שֶׁהָיוּ לוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר טְלָאִים וְהִכְנִיסָן לַדִּיר, וְיָצְאוּ אַרְבָּעָה[41] וּמָנָאן בְּפֶתַח זֶה, וְיָצְאוּ שִׁשָּׁה[42] וּמָנָאן בְּפֶתַח אַחֵר, וְנִשְׁאֲרוּ שָׁם אַרְבָּעָה בְּתוֹךְ הַדִּיר: אִם יָצְאוּ הָאַרְבָּעָה הַנִּשְׁאָרִים מִן הַפֶּתַח שֶׁיָּצְאוּ בּוֹ הַשִּׁשָּׁה - נוֹטֵל מֵהֶן אֶחָד[43] וְכֻלָּן פְּטוּרִין[44]; שֶׁאוֹתָן הָאַרְבָּעָה שֶׁיָּצְאוּ תְּחִלָּה מִפֶּתַח רִאשׁוֹן מְנַיִן הָרָאוּי פָּטְרָן[45]. וְאִם יָצְאוּ אֵלּוּ הָאַרְבָּעָה הַנִּשְׁאָרִים מִן הַפֶּתַח שֶׁיָּצְאוּ בּוֹ הָאַרְבָּעָה תְּחִלָּה - הֲרֵי אוֹתָם הָאַרְבָּעָה שֶׁיָּצְאוּ בַּתְּחִלָּה וְאוֹתָן הַשִּׁשָּׁה שֶׁיָּצְאוּ אַחֲרֵיהֶן בְּפֶתַח שֵׁנִי פְּטוּרִין, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן נִמְנָה מְנָיָן הָרָאוּי לְמַעֲשֵׂר, שֶׁהֲרֵי נִשְׁאֲרוּ שָׁם בַּדִּיר שִׁשָּׁה אֲחֵרִים לְהַשְׁלִים הַמְּנָיָן וּלְעַשֵּׂר; אֲבָל אֵלּוּ הָאַרְבָּעָה שֶׁנִּשְׁאֲרוּ, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצְאוּ וְנִמְנוּ מִפֶּתַח הָרִאשׁוֹן - אֵינוֹ מְנָיָן הָרָאוּי[46] לְפִיכָךְ מְצָטְרְפִין לְגֹרֶן אַחֵר.

37) כלומר, אלה שטרם יצאו מהדיר להימנות. 38) שיצאו במניין. 39) שעדיין לא יצאו. 40) שעדיין לא נפטרו מן המעשר ויהיו ביחד עשרה. 41) בראשונה. 42) בשנייה, אבל אם יצאו השישה בראשונה ואחריהם הארבעה בפתח השני, ונשארו ארבעה בדיר, אם יצאו אלו שנשארו דרך הפתח שיצאו בהם השישה, הם והשישה פטורים, והארבעה הראשונים מצטרפים לגורן אחר, אבל אם נשארו בדיר או יצאו דרך פתח אחר, הרי השישה פטורים והארבעה הראשונים וכן הארבעה האחרונים מצטרפים לגורן אחר. 43) למעשר. 44) כל הארבעה־עשר. 45) שהרי אחר שיצאו הארבעה הראשונים נשארו בדיר מספר מספיק למניין, ושאר הארבעה וכן השישה הרי הם יצאו בפתח אחד והם מניין כדין. 46) שלא היו שם עשרה, שהרי השישה יצאו לפני זה מפתח שני. 47) שהרי מהעשרה שבפתח אחד הופרש אחד למעשר, והארבעה שיצאו מהפתח השני פטורין משום מניין הראוי, שבעת שיצאו נשארו עוד בדיר מספר מספיק כדי שיוכל לעשר מהן. 48) שנחלקו השישה לשניים ויצאו שני הראשונים מהששה, בבת אחת זה מפתח אחד והשני מפתח השני.

יאּ. הָיוּ לוֹ תִּשְׁעָה עָשָׂר טְלָאִים בְּתוֹךְ הַדִּיר, וְיָצְאוּ תִּשְׁעָה בְּפֶתַח זֶה וְתִשְׁעָה בְּפֶתַח שֵׁנִי - נוֹטֵל הָאַחֲרוֹן לְשֵׁם מַעֲשֵׂר[49] וְכֻלָּן פְּטוּרִין; שֶׁאוֹתָן הַתִּשְׁעָה[50] נִמְנוּ מְנָיָן הָרָאוּי[51].

49) כלומר, מוציאו מאיזה פתח שהוא, והוא מעשר. 50) כלומר, אותן שהעשירי לא יצא מפתחם. 51) שכשיצאו התשעה נשארו בדיר לצרף לעשרה.

יבּ. הָיָה מוֹנֶה וְהוֹצִיא הַטָּלֶה רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ מִן הַדִּיר וְחָזַר - הֲרֵי הוּא כְּמָנוּי לְכָל דָּבָר.

יגּ. הָיָה מוֹנֶה וְהִפְסִיק הַמְּנָיָן מִפְּנֵי חֲבֵרוֹ שֶׁדִּבֵּר עִמּוֹ אוֹ שֶׁחָשְׁכָה לֵיל שַׁבָּת[52] - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וּמַשְׁלִים מִנְיָנוֹ אַחַר כָּךְ.

52) שאסור לעשר מעשר בהמה בשבת ויום טוב משום הסקרא (=הצבע) שסוקרין אותו בעת המניין.

יד. הָיָה מוֹנֶה הַיּוֹצְאִין אֶחָד אֶחָד וּמְקַדֵּשׁ עֲשִׂירִי, וְקֻפַּץ אֶחָד מִן הַמְּנוּיִין[53] לְתוֹךְ הַדִּיר, לְתוֹךְ אֵלּוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא נִמְנוּ וְלֹא נִתְעַשְּׂרוּ - נִפְטְרוּ הַכֹּל; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן סָפֵק אִם הוּא הַמָּנוּי שֶׁקֻּפַּץ[54] אוֹ אַחֵר, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁכָּל הַמְּנוּיִין פְּטוּרִין.

53) משנה שם נח: "קפץ אחד מן המנויין לתוכן הרי אלו פטורים". ומפרש רבינו שהמדובר הוא שמנה כבר עשרה וקידש העשירי ואחר כך קפץ אחד מן התשעה לתוך הדיר. אבל ברש"י שלפנינו מפורש שהמדובר גם כשקפץ אחד מן המנויין לפני שקדש עשירי שנפטרו במניין הראוי. 54) שכבר נפטר במניין הקודם ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב. ואפילו אם יקרה שהעשירי יהיה אחד מן החייבים - שמא זה המנוי הוא בין התשעה, והעשירי אינו עשירי ומכיוון שיש ספק בדבר לא חייבתו התורה, שהרי נאמר (ויקרא כז, לב) "העשירי יהיה קודש" - "עשירי וודאי ולא עשירי ספק".

טו. קֻפַּץ אֶחָד מִן הָעֲשִׂירִיִּים[55] לְתוֹךְ הַדִּיר - כֻּלָּן יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם[56] וְיֹאכְלוּ בְּמוּמָן[57].

55) אחד מאלו שנתקדשו בקדושת מעשר בהמה. 56) שעל כל אחד ואחד יש ספק שמא הוא המעשר. 57) לבעלים כדין מעשר בהמה שאין לכהן בו כלום.

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת בְּסַיְּעָתָא דִשְׁמַיָּא

יום חמישי י"ז סיון ה'תשע"ו

הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) שֶׁיַּקְרִיב הַיָּחִיד קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה עַל שְׁגָגָתוֹ. ב) שֶׁיַּקְרִיב אָשָׁם מִי שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ אִם חָטָא אִם לֹא חָטָא, עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ וְיָבִיא חַטָּאתוֹ. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אָשָׁם תָּלוּי. ג) שֶׁיַּקְרִיב הַחוֹטֵא אָשָׁם עַל עֲבֵרוֹת יְדוּעוֹת. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אָשָׁם וַדַּאי. ד) שֶׁיַּקְרִיב הַחוֹטֵא קָרְבָּן עַל עֲבֵרוֹת יְדוּעוֹת. אִם הָיָה עָשִׁיר - בְּהֵמָה, וְאִם הָיָה עָנִי - עוֹף אוֹ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד. ה) שֶׁיַּקְרִיבוּ הַסַּנְהֶדְרִין קָרְבָּן אִם טָעוּ וְהוֹרוּ שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה בְּאַחַת מִן הַחֲמוּרוֹת.

וּבְאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר העובר בשגגה על מצוה שחייבין עליה כרת, ומה היא חטאת קבועה וקרבן עולה ויורד.

א. כָּל הָעוֹבֵר בִּשְׁגָגָה[2] עַל אַחַת מִמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה[3] שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַעֲשֶׂה[4] שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת[5] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַקְרִיב קָרְבַּן חַטָּאת[6]. וּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁיַּקְרִיב חַטָּאתוֹ עַל שְׁגָגָתוֹ[7].

2) שנעלם ממנו שדבר זה אסור לו, וזה אפשר בשני אופנים: א) שחשב על איסור מן האיסורים המפורטים להלן בהלכה ד - שהוא מותר, או שידע שהוא אסור אבל לא ידע שחייבים עליו כרת (להלן פ"ב הלכה ב). ב) שלא נודע לו שזוהי עבירה, כגון: הבא על אשה ולא ידע שהיא אמו או אחותו, וכן העושה מלאכה ולא ידע שהיום שבת. 3) למעט מצוות־עשה שיש בהן כרת, ראה להלן. 4) למעט מגדף (להלן הלכה ב). 5) אם עבר עליה בזדון. ובמצות לא־תעשה שחייבין עליה מיתת בית־דין, אם עבר עליה בעדים והתראה - כשעבר עליה שלא בעדים והתראה, שאז חייבים עליה כרת. 6) שנאמר (ויקרא ד, כז־כח): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה ואשם וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא", ונאמר (במדבר טו, כט): "תורה אחת יהי' לכם לעושה בשגגה", הרי שאינו חייב חטאת אלא אם עבר בשגגה על לאו שיש בו מעשה (כריתות ב. במשנה, וראה להלן בהלכה ב). ובספרא (ויקרא תחילת דבורא דחובה הלכה ז) "אשר לא תעשינה, יכול דברים שזדונן כרת ודברים שאין זדונן כרת, ת"ל תורת אחת יהיה לכם לעושה בשגגה, הרי כל העושה בשגגה בעבודה־זרה: מה עבודה־זרה מיוחדת מעשה שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, אף כל מעשה שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת". 7) לא מובן מה נתחדש כאן, הרי כבר כתב: "חייב להביא קרבן חטאת".

ב. וְכָל עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת - חַיָּבִין עַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת[8], חוּץ מִשִּׁשָּׁה עֲבֵרוֹת: מְגַדֵּף[9] וּמְבַטֵּל מִילָה[10] וְקָרְבַּן פֶּסַח[11]. הַפֶּסַח וְהַמִּילָה[12] - מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחַטָּאת אֵין מְבִיאִין אֶלָּא עַל שִׁגְגַת לֹא תַעֲשֶׂה[13], שֶׁנֶּאֱמַר: אַחַת מִכָּל מִצְוֹת[14] יְיָ אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה[15]; וְהַמְגַדֵּף - מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[16], וְנֶאֱמַר: לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה[17] - יָצָא מְגַדֵּף שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[18]. לְפִיכָךְ, הַמְקַבֵּל עֲבוֹדָה זָרָה בְּאֵלּוּהַּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב כָּרֵת, וְאִם הָיָה מְזִיד - נִסְקָל[19], אִם קִבֵּל בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן[20], לְפִי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה, וְנֶאֱמַר: בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת[21].

8) משנה בכריתות שם, וספרא שם. 9) הוא מברך את השם, ראה בפ"ב מהלכות עבודה זרה הלכה ז. 10) תינוק שלא נימול, מוטל עליו חיוב למול את עצמו לכשיגדל, ואם לא מל עצמו במזיד - ביטל מצות־עשה, שחייב כרת, כמו שנאמר (בראשית יז, יד) "וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ואף־על־פי־כן אינו חייב חטאת, אם לא מל עצמו בשגגה (כגון שלא ידע שיש עליו חיוב למול עצמו). 11) שביטל מצות הקרבת קרבן פסח. ואף־על־פי שחייב כרת אם ביטל במזיד, כמו שנאמר (במדבר ט, יג) "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה, וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", - אינו חייב חטאת אם ביטלה בשוגג, כשלא ידע שהוא מחויב להקריב קרבן פסח או שלא ידע שערב פסח היום. 12) אף אם בטלו את המצוה ע"י מעשה, וכגון שטמא את עצמו בערב פסח בשגגה (ראה אור־שמח כאן). 13) כריתות ג. וספרא פ' ויקרא (תחילת דיבורא דחובה הלכה ה). 14) כן

נכון, וכ"ה בדפוס רומי ובכ"י תימן. והוא בויקרא שם לענין נפש כי תחטא, ובדפוסים חדשים "אחת מכל מצות" והיא טעות סופר. 15) ספרא שם. 16) כחכמים במשנה כריתות ב,, ולא כר' עקיבא (שם ז. וראה בלחם־משנה). 17) שיעבור על הלאו על־ידי מעשה. 18) שם במשנה, ובספרא שם פרק א הלכה ג. 19) כן צריך להיות. והיינו אם התרו בו. ולמדו כן (סנהדרין שם) ממה שנאמר (שמות לב, ח) "וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך וכו'". הוקשה אמירה להשתחוואה. 20) סנהדרין סג. לפי דעת חכמים, ולא כר' עקיבא. 21) למעלה כתב רבינו "לעשות בשגגה", ושני כתובים למה? (הגהות עמק המלך).

ג. כָּל כְּרֻתוֹת[22] שֶׁבַּתּוֹרָה חוּץ מִשָּׁלֹשׁ כְּרֻתוֹת שֶׁבֵּאַרְנוּ[23], אִם עָבַר הַיָּחִיד עַל אַחַת מֵהֶן בִּשְׁגָגָה - מְבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[24]. חוּץ מִטָּמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ[25] וְטָמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ[26], שֶׁשְּׁנֵיהֶם אֵין מְבִיאִין חַטָּאת קְבוּעָה אֶלָּא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[27], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[28].

22) איסורים שחייבים עליהם כרת. 23) למעלה הלכה ב: מגדף, מבטל מילה ומבטל קרבן פסח. 24) ראה להלן הלכה ד, מה היא חטאת קבועה. 25) אכל בשר קדשים וחשב שהוא בשר חולין, ואילו אכל במזיד - חייב כרת, שנאמר (ויקרא ז, כ): "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה" (מכות יד: וראה להלן פ"י הלכה ה). ורש"י במשנה כריתות ב. מביא ממה שנאמר (ויקרא כב, ג) "אמור אליהם לדורותיכם כל איש אשר יקרב וגו' אל הקדשים וגו' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא". וראה בשבועות ז. 26) היינו מפתח עזרת ישראל ולפנים, שאילו עשה כן במזיד - חייב כרת (פ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה יב), כמו שכתוב (במדבר יט, כ) "ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל, כי את מקדש ה' טמא" (להלן פ"י הלכה ה), וכתוב עוד (שם יט, יג) "כל הנוגע במת בנפש האדם וגו' ולא יתחטא את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההיא מישראל" (מכות שם, וברש"י במשנה כריתות ב). 27) משנה בכריתות שם. וראה להלן הלכה ד, מה הוא קרבן עולה ויורד. 28) להלן פ"י הלכה ה. שמה שכתוב (ויקרא ה, ב־ג, ו־ז, יא) שאם נטמא ונעלמה ממנו טומאתו שחייב קרבן עולה ויורד - המדובר כשטמא זה נכנס למקדש או אכל קדשים ולא ידע, וראה שבועות ו:

ד. חַטָּאת קְבוּעָה הִיא הַבָּאָה מִן הַבְּהֵמָה[29] בִּלְבַד[30], וְקָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד הוּא קָרְבָּן שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ, אֶלָּא אִם הָיָה עָשִׁיר - מֵבִיא חַטָּאת בְּהֵמָה, וְאִם הָיָה עָנִי - מֵבִיא עוֹף[31] אוֹ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה[32], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[33]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁכָּל הָעֲבֵרוֹת שֶׁהַיָּחִיד מֵבִיא עַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה אַרְבָּעִים וְשִׁלְשָׁה[34]. וְאֵלּוּ הֵן: א) הַבָּא עַל אִמּוֹ[35]. ב) הַבָּא עַל אֵם אִשְׁתּוֹ[36]. ג) הַבָּא עַל אֵם אָמָּהּ[37]. ד) הַבָּא עַל אֵם אָבִיהָ[38]. ה) הַבָּא עַל בִּתּוֹ[39]. ו) הַבָּא עַל בַּת בִּתּוֹ. ז) הַבָּא עַל בַּת בְּנוֹ[40]. ח) הַבָּא עַל בַּת אִשְׁתּוֹ[41]. ט) הַבָּא עַל בַּת בִּתָּהּ. י) הַבָּא עַל בַּת בְּנָהּ[42]. יא) הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ[43]. יב) הַבָּא עַל אֲחוֹת אָבִיו[44]. יג) הַבָּא עַל אֲחוֹת אִמּוֹ[45]. יד) הַבָּא עַל אֲחוֹת אָבִיו. טו) הַבָּא עַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[46]. טז) הַבָּא עַל אֵשֶׁת אָבִיו[47]. יז) הַבָּא עַל אֵשֶׁת אָחִי אָבִיו[48]. יח) הַבָּא עַל אֵשֶׁת בְּנוֹ[49]. יט) הַבָּא עַל אֵשֶׁת אָחִיו[50]. כ) הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ[51]. כא) הַבָּא עַל הַנִּדָּה[52]. כב) הַשּׁוֹכֵב עִם זָכָר[53]. כג) הַבָּא עַל אָבִיו[54]. כד) הַבָּא עַל אֲחִי אָבִיו[55]. כה) הַשּׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה[56]. כו) הָאִשָּׁה שֶׁמְּבִיאָה עָלֶיהָ אֶת הַבְּהֵמָה[57].

29) ראה להלן בסוף ההלכה, שמפרט איזו בהמה מביא בעבודה־זרה, ואיזו בשאר חייבי כריתות. וכן ההבדל בין הדיוט למלך וכהן משוח, לענין שאר חייבי כריתות. 30) ולא מן העוף ולא מן הסולת כקרבן עולה ויורד. 31) שתי תורים, או שני בני יונה. 32) סולת, כשאין ידו משגת גם לעוף. 33) להלן פ"י הלכה ד. 34) במשנה (שם) אמרו: "שלשים ושש כריתות", משום שהמשנה מונה "אשה ובתה" לאחת, ואילו רבינו מפרט בכלל "אשה ובתה": חמותו, אם חמותו, אם חמיו, בת אשתו, בת בתה, בת בנה (לחם־משנה). 35) במשנה שם. ובין אם היתה נשואת אביו (שחייב שתים: משום אמו ומשום אשת אב, ראה הלכות איסורי ביאה פ"ב ה"ב) ובין אם היתה אנוסת אביו, שאינו חייב אלא אחת, משום בא על אמו, שנאמר (ויקרא יח, ז) "ועורות אמך לא תגלה אמך היא", וחייב כרת אם היה במזיד בלא עדים והתראה, שנאמר בסוף פרשת העריות (שם יח, כט): "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם", ובשוגג - חייב חטאת קבועה, שכל שבמזיד חייב כרת, בשוגג חייב חטאת קבועה (למעלה הלכה ב). 36) חמותו, במשנה שם "הבא על אשה ובתה", וכתוב (ויקרא יח, יז) "ערות אשה ובתה לא תגלה", וחייב כרת במזיד בלא התראה ככל העריות (שם, כט), וחטאת בשגגה ככל חייבי הכריתות. 37) של אשתו, שנאמר (שם, יז): "ערות אשה ובתה לא תגלה וגו' ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה" וגו' ואין הבדל בין אם נשא אותה קודם שבא על בת בתה, לבין אם נשא בת בתה ואח"כ בא עליה, אבל אם אמו היא שני' מדברי סופרים, ראה בפ"א מהלכות אישות הלכה ו. 38) שנאמר (שם): "אשה ובתה לא תגלה, את בת בנה וגו' לא תקח לגלות ערותה" וגו' ואין נפק"מ מי קדם למי. 39) בין שהיא בתו מנשואתו (=מאשתו) שהיא גם בכלל "אשה ובתה" וחייב שתים, ובין שהיא מאנוסתו (ואינה אשתו מן הנישואין, שאינה בכלל אשה ובתה), אף שאין זה מפורש בתורה - אסורה היא עליו מן התורה בקל־וחומר: אם בת הבת אסורה, בתו לא כל־שכן (פ"ב מה' איסורי ביאה הלכה ו, עיין שם). ובגמרא (יבמות ג. וכריתות ה. ועוד) למדו אותה גם מגזירה־שוה. 40) ובתו ובנו שנולדו לו, בין מנשואתו (וחייב שתים, גם משום בת בתה ובת בנה, ראה להלן) בין מאנוסתו, שנאמר (שם, י): "ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה ערותן", וחייב כרת במזיד כמפורש (שם, כט), ואם שגג חייב חטאת קבועה, כנ"ל. 41) אף אם היא אינה בתו, שנאמר (שם, יז): "ערות אשה ובתה לא תגלה",

ואם היא בתו חייב שתים, אחת משום בתו ואחת משום אשה ובתה (הלכות איסורי ביאה שם). וחייב כרת במזיד וחטאת בשוגג כנ"ל. 42) של אשתו. אף אם הבת והבן אינם שלו, שנאמר (שם): ערות אשה ובתה לא תגלה, את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה" וגו', ואם היא גם בתו חייב שתים: אחת משום בת בתה, ואחת משום בת בתו. 43) בין אחותו מאביו ובין אחותו מאמו. וכמו כן בין מן הנישואין, שהיא נולדה לאביו או לאמו בדרך הנישואין, ובין מזנות שזנתה אמו או אביו עם אחרים והיתה לו אחות מזנות הרי זו ערוה עליו, כמו שנאמר (שם, ט): "ערות אחותך בת אביך או בת אמך, מולדת בית או מולדת חוץ, לא תגלה ערותן". וכשנולדה לאביו דרך הנישואין הוא חייב שתים, גם משום ערות אחותו בת אשת אביו שבסמוך. וראה בהלכות איסורי ביאה שם הלכות ב-ד). 44) כלומר, בת אשת נשואת אביו, שנאמר (שם, יא): "ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא, לא תגלה ערותה", וחייב גם משום ערות אחותו שלמעלה (ראה בהלכות איסורי ביאה שם). אבל על אחותו מאנוסת אביו, אינו חייב אלא משום ערות אחותו, ולא משום ערות אחותו בת אשת אביו, שאנוסתו אינה כאשתו. 45) כריתות ב. במשנה. ובין שהיא אחותה מן הנישואין, בין מזנות, הרי זו ערוה עליו (הלכות איסורי ביאה שם הלכה ה), שנאמר (שם, יב-יג): "ערות אחות אביך לא תגלה, שאר אביך היא. ערות אחות אמך לא תגלה, כי שאר אמך היא". 46) במשנה שם. והיינו דווקא בחיי אשתו. ובין כשהיא אחותה מאמה בין אחותה מאביה, בין מן הנשואין ובין מזנות, אבל לאחר מות אשתו מותר באחותה (הלכות איסורי ביאה שם הלכה ט), שנאמר (שם, יח): "ואשה אל אחותה לא תקח, לצרור לגלות ערותה עליה בחייה". 47) אפילו אינה אמו, בין בחיי אביו (שהוא חייב שתים, גם משום אשת אביו, וגם משום אשת איש), בין לאחר מותו, בין מן האירוסין בין מן הנישואין, בין שנתגרשו בין שלא נתגרשו (הלכות איסורי ביאה שם הלכה א), שנאמר (שם, ח): "ערות אשת אביך לא תגלה, ערות אביך היא". ואם אשת אביו זו, היתה גם אמו, חייב גם משום בא על אמו. 48) משנה שם, שנאמר (שם, יד): "ערות אחי אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דודתך היא". ודווקא אשת אחי אביו, מן האב, אבל אשת אחי אביו מן האם בלבד, וכמו כן אשת אחי אמו, בין שהוא אח אמו מהאב, ובין שהוא אח אמו מן האם, אינן אסורות כי-אם מדרבנן, ראה בפ"א מהלכות אישות הלכה ו. 49) שם, שנאמר (שם, טו): "ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה". 50) שם, שנאמר (שם, טז) אשת אחיך לא תגלה, ערות אחיך היא", וכגון שמת אחיו והניח אחריו בנים, או כגון שגרשה שאין כאן מצות יבום. וכל אלו: אשת אחיו, אשת בנו ואשת אחי אביו, הם עליו ערוה בין מן האירוסין בין מן הנישואין, בין שנתגרשו בין שלא נתגרשו, בין בחיי בעליהן בין לאחר מותן (חוץ מאשת אחיו שלא הניח בן), ואם בא על אחת מהן בחיי בעלה, חייב שתים. גם משום שאר בשר, וגם משום אשת איש, ראה בהלכות איסורי ביאה שם הלכה א. 51) שם, שנאמר (שם, כ): "ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה". 52) שם, שנאמר (שם, יט) "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה". 53) שם, שנאמר (שם, כב) "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא". ואחד הבא על הזכר, ואחד המביא זכר עליו (פ"א מהלכות איסורי ביאה הלכה יד). וחייב כרת במזיד בלא התראה ככל העריות (שם, כט). ואם היה שוגג, מביא חטאת קבועה ככל חייבי כריתות. 54) מלבד מה שעבר על הלאו של "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה" (שלמעלה), חייב גם משום "ערות אביך וגו' לא תגלה" (שם, ז), ובסנהדרין נד. מבואר שהכוונה לאביו ממש, לחייבו שתי חטאות אם עבר בשוגג, ראה גם להלן פ"ד הלכה א. 55) גם זה, מלבד מה שעבר על הלאו של "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה", חייב גם משום "ערות אחי אביך לא תגלה" (שם, יד). ואם שגג חייב שתי חטאות, שם, וראה גם להלן פ"ד שם. 56) כריתות שם. ובין שבא על הבהמה (בין זכר ובין נקבה), ובין שהביא את הבהמה עליו, שנאמר (שם, כג): "ובכל בהמה לא תתן שכבתך לטמאה בה". ואחד בהמה ואחד חיה ועוף (פ"א מה' איסורי ביאה הלכה טז). וחייב כרת במזיד בלא עדים והתראה, ככל חייבי העריות (שם, כט). ובשוגג חייב חטאת ככל חייבי הכריתות. 57) כריתות שם, שנאמר (שם, כג): "ואשה לא תעמוד לפני בהמה לרבעה תבל הוא". והיא חייבת כרת במזיד בלא עדים והתראה ככל העריות (שם, כט), וחטאת בשוגגת ככל חייבי הכריתות. ולולא שאסרה תורה מפורש באשה, לא היתה האשה נאסרת מהפסוק של הזכרים שלמעלה (=ובכל בהמה לא תתן שכבתך וגו'). ראה בספר המצוות ל"ת שמט.

1 **נִמְצְאוּ כָּל כְּרִיתוֹת שֶׁבָּעֲרָיוֹת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ[58].**
2 **וּבִשְׁאָר הָעֲבֵרוֹת שְׁבַע עֶשְׂרֵה, וְאֵלּוּ הֵן: א) הָעוֹבֵד**
3 **עֲבוֹדָה זָרָה[59] בְּמַעֲשֶׂה[60]. ב) הַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ[61].**
4 **ג) בַּעַל אוֹב[62]. ד) בַּעַל יִדְּעוֹנִי בְּמַעֲשֶׂה[63]. ה)**
5 **הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת[64]. ו) הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם**
6 **הַכִּפּוּרִים[65]. ז) הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[66]. ח)**
7 **הָאוֹכֵל נוֹתָר[67]. ט) הָאוֹכֵל חָמֵץ בְּפֶסַח[68]. י) הָאוֹכֵל**
8 **חֵלֶב[69]. יא) הָאוֹכֵל דָּם[70]. יב) הָאוֹכֵל פִּגּוּל[71]. יג)**
9 **הַשּׁוֹחֵט קָדָשִׁים חוּץ לָעֲזָרָה[72]. יד) הַמַּעֲלֶה קָרְבָּן**
10 **חוּץ לָעֲזָרָה[73]. טו) הַמְפַטֵּם אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[74]. טז)**
11 **הַמְפַטֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת[75]. יז) הַסָּךְ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[76].**

58) בכ"י תימן: "ששה ועשרים", וכ"ה בדפוס רומי ובמגדל עוז. ואמנם כן אתה מוצא בפרטן, ולפי הגירסא שלנו נתמעטו שלשה שחייב בהם כרת גם מצד אחר, והם: הבא על אביו ועל אחי אביו, שיש בהם כרת משום השוכב עם הזכר. והבא על אחותו, שהיא בת אשת אביו, שיש בו כרת משום הבא על אחותו. ובאותם הדברים לא באה אזהרה מיוחדת כי-אם לחייבם שתי חטאות בשגגה, נמצא שלחשבון החטאות הם עשרים וששה, ולמנין הכריתות אינם אלא עשרים ושלוש (משנה-למלך). 59) כריתות שם. שכתוב (שמות כ, ה): "לא תשתחוה להם ולא תעבדם" (ראה בספר המצוות ל"ת ה-ו). וחייב כרת במזיד בלא עדים והתראה, שנאמר (במדבר טו, לא): "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר, הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה". ובסנהדרין צט. אמרו שפסוק זה מדבר לענין עבודה-זרה, דתנא דבי ר'

ישמעאל "כי דבר ה' בזה", זה המבזה דיבור שנאמר לו למשה מסיני "אנכי ה' אלהיך, לא יהי' לך אלהים אחרים" (שמות כ, ג), ואם עבד עבודה־זרה בשגגה, כגון שחשב שהתורה אסרה רק זיבוח וקיטור לע"ז, אבל לא אסרה השתחוואה וניסוך (רש"י כריתות ב.) מביא חטאת קבועה, כמו שנאמר (במדבר טו, כב): "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה", ואמרו בהוריות ח. "איזו היא מצוה שהיא שקולה ככל המצוות, הוי אומר זו עבודת כוכבים", ונאמר (שם כז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה והקריבה עז בת שנתה לחטאת". 60) וכגון שהשתחווה, או הקריב או ניסך או הקטיר לע"ז, אפילו אין דרך עבודת עבודה־זרה זו בכך, וכן אם עבד ע"ז במעשה בכל אופן שהוא דרך שעובדים ע"ז זו (ראה פ"ג מהלכות ע"ז, הלכות ב־ג), אבל המקבל בשוגג את הע"ז לאלוה, אע"פ שהוא חייב כרת במזיד, אינו מביא קרבן, לפי שלא עשה מעשה, ונאמר שם (טו, כט): "תורה אחת יהי' לכם לעושה בשגגה", ראה למעלה הלכה ב. 61) כריתות שם. ובהלכות ע"ז פ"ו הלכה ג, כתב רבינו: "כיצד היו עושים, מדליק אש גדולה ולוקח מקצת זרעו ומוסרו לכהניהם עובדי האש, ואותן הכהנים נותנים הבן לאביו, אחר שנמסר בידם, להעבירו באש ברשותו, ואבי הבן הוא שמעביר בנו על האש ברשות הכהנים ומעבירו ברגליו מצד זה לצד אחר בתוך השלהבת, לא שורפו למולך כדרך ששורפין בניהם ובנותיהם לעבודה־זרה אחרת, אלא בהעברה בלבד היתה עבודה זו". ואסרה התורה דבר זה, שכתוב (ויקרא יח, כ): "ומזרעך לא תתן להעביר למולך; "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש" (דברים יח, י), וחייב סקילה בעדים ובהתראה. ואם לא נסקל או שלא התרו בו, דינו בכרת, שכתוב (ויקרא כ, ב־ג): "ואל בני ישראל תאמר, איש איש מבני ישראל וכו' אשר יתן מזרעו למולך מות יומת, עם הארץ ירגמוהו באבן, ואני אתן את פני באיש ההוא והכרתי אותו מקרב עמו כי מזרעו נתן למולך", ואם העביר את בנו למולך בשגגה, שחשב שהתורה לא אסרה זאת, חייב להביא קרבן חטאת קבועה, שהרי כל חייבי כריתות לְמֵדִים מע"ז (שבת סט.) שהשוגג חייב חטאת. 62) כריתות שם. "כיצד הוא מעשה האוב? זה שהוא עומד ומקטיר קטורת ידועה, ואוחז שרביט של הדס בידו ומניפו, והוא מדבר בלאט בדברים ידועים אצלם, עד שישמע השואל כאילו אחד מדבר עמו ומשיבו על מה שהוא שואל, בדברים מתחת הארץ, בקול נמוך עד מאד, וכאילו אינו ניכר לאוזן אלא במחשבה מרגיש בו, וכן הלוקח גולגולת המת ומקטיר לה ומנחש בה עד ששמע כאילו קול יוצא מתחת שחיו, שפל עד מאד, ומשיבו" (הלכות ע"ז הלכה א). וכתוב (ויקרא יט, לא): "אל תפנו אל האובות ואל הידעונים", וחייב כרת במזיד בלא עדים והתראה, שכתוב שם (כ, ו): "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים לזנות אחריהם ונתתי את פני בנפש ההיא והכרתי אותו מקרב עמו", ואם היה בשוגג חייב חטאת קבועה. ולא כתב רבינו כאן "בעל אוב במעשה", כמו שכתב להלן בבעל ידעוני, לפי שסתמו של אוב הוא במעשה, ואין סתמו של ידעוני במעשה, ראה להלן. 63) "מניח עצם עוף ששמו: "ידוע" בפיו, ומקטיר ועושה מעשים אחרים עד שיפול כנכפה (=חולי נפל) וידבר בפיו דברים שעתידים להיות" (הלכות ע"ז שם ה"ב) והוזהר על זה בתורה, וחייב כרת במזיד כמו שנאמר (שם): "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים וגו' והכרתי אותו מקרב עמו". וחייב חטאת בשוגג ככל יתר חייבי הכריתות. ומה שכתב רבינו בעל ידעוני במעשה, שפסק כריש לקיש (כריתות ג: וסנהדרין סה.), שלפיכך נאמר במשנה (כריתות ב.) "בעל אוב" ולא "בעל ידעוני", משום שבעל ידעוני אין בו מעשה. שמשים עצם בפיו ואינו מדבר בשעת שימת העצם אלא לאחר כך (כפירש"י סנהדרין שם). ואינו מקטיר ועושה מעשים (מרכבת־המשנה הלכות עבודה־זרה שם ה"א) ואינו חייב קרבן בלא מעשה. לפיכך כתב רבינו "בעל ידעוני במעשה", אבל בעל אוב סתמו יש בו מעשה (לחם־משנה כאן, ומשנה־למלך להלן פ"ד הלכה א). 64) משנה כריתות שם, ובגמ' ג. שעבר ועשה אחת מל"ט המלאכות או תולדותיהן (ראה פ"ז מהלכות שבת הלכה א), נאמר (שמות כ, י): "ויום השביעי שבת לה' וגו' לא תעשה כל מלאכה", וחייב כרת במעשה במזיד בלא עדים והתראה, כמו שנאמר (שם לא, יד): "ושמרתם את השבת וגו' כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמיה", ואם עבר ושגג חייב קרבן חטאת ככל חייבי הכריתות. 65) במשנה שם. וכגון שעבר ועשה אחת מל"ט המלאכות או תולדותיהן שחייבין עליהן בשבת (ראה פ"א מה' שביתת עשור הלכה ב), "שאין בין שבת ליוהכ"פ אלא שזה (=שבת) זדונו בידי אדם (=מיתת ב"ד, אם היה בעדים והתראה), וזה (=יוהכ"פ) זדונו כרת" (משנה מגילה ז:), ונאמר (ויקרא כג, כח): "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה, כי יום כיפורים הוא לכפר עליכם" וגו' וחייב כרת במזיד כמו שנאמר (שם, ל): "וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה", ובשוגג חייב חטאת. 66) כריתות שם. וחייב כרת אם אכל או שתה במזיד, כמו שנאמר (שם, כט): "כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה", ועינוי זה הוא אכילה ושתיה שלְמֵדִים גזירה־שוה "עינוי עינוי", שכתוב כאן עינוי, וכתוב (דברים ח, יג) "ויענך וירעיבך". מה שם עינוי רעבון, אף כאן עינוי רעבון (יומא עד:), והאוכל ושותה בשגגה חייב חטאת, כיתר חייבי הכריתות, כנ"ל (וראה בספר המצוות ל"ת קצו). ושיעור אכילה ביוהכ"פ הוא ככותבת הגסה שהיא פחות מכביצה. ושיעור השתיה, הוא כמלוא לוגמיו של כל אחד ואחד, והוא כדי שיסלקם לצד אחד בפיו ויראה מלא לוגמיו (ראה פ"ב מה' שביתת עשור הלכה א). 67) כריתות שם. והוא מה שנשאר מבשר קדשים אחרי הזמן שקבעה התורה לאכילתם, שעליו נאמר (שמות כט, לד): "ושרפת את הנותר באש, לא יאכל כי קודש הוא", והאוכלו במזיד חייב כרת, כמו שנאמר (ויקרא יט, ח): "ואוכליו עונו ישא, כי את קודש ה' חלל ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ואם אכל בשוגג חייב חטאת קבועה, ככל חייבי הכריתות (וראה בספר המצוות ל"ת קלא). 68) שם, והיינו כזית חמץ (פ"א מהלכות חמץ ומצה הלכה ז). שנאמר (שמות יג, ג): "ולא יאכל חמץ", והאוכלו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם יב, טו): "כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מישראל", והאוכלו בשוגג חייב חטאת קבועה ככל חייבי הכריתות

(ראה בהלכות חמץ ומצה שם הלכה א, ובספר המצוות ל"ת קצו). 69) במשנה שם. וכגון שאכל כזית (פ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה א) חלב שעל הקרב ושעל שתי הכליות ושעל הכסלים (שם הלכה ה) של שור או כשב או עז (שם הלכה א), שנאמר (ויקרא ז, כג): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו", והאוכלו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם ז, כה): "כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה', ונכרתה הנפש האוכלת מעמיה, ובשוגג חייב קרבן חטאת קבועה. 70) "היוצא בשעת שחיטה ונחירה או בשעת התזת הראש, כל זמן שיש בו אדמומית, וכן דם הכנוס בתוך הלב וכו'" (פ"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג) ושיהיה כזית, מבהמה חיה ועוף (שם הלכה א). ונאמר (שם, כז): "כל נפש אשר תאכל כל דם, ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ובשוגג חייב חטאת קבועה. 71) הם קדשים שחשב בעת שעשה אחד מד' עבודות (שחיטה, קבלה, הולכה וזריקת הדם) על-מנת לאכול (הבשר) או להקריב (האימורים) לאחר הזמן הראוי לכך (פי"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ו), והאוכלו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם, יח) "ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי וגו' לא יחשב לו פיגול יהי' והנפש האוכלת ממנה עונה תשא", ואמר רבי אליעזר (זבחים כט.) שהכתוב הנ"ל מדבר במחשב על זבחו לאכלו ביום השלישי, ולמדו (בכריתות ה.) בגזירה-שוה "עון עון" מנותר: נאמר כאן "והנפש האוכלת ממנו עונה תשא", ונאמר בנותר (שם יט, ח) "ואוכליו עונו ישא כי את קודש ה' חלל ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", כשם שנותר חייב עליו כרת, אף פיגול חייב עליו כרת. והאוכלו בשוגג חייב חטאת קבועה. 72) כריתות שם. שנאמר (שם יז, ג-ד): "איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כבש וגו' מחוץ למחנה, ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' לפני משכן ה' וגו' ונכרת האיש ההוא מקרב עמו", והשוחטם בשוגג חייב חטאת קבועה. 73) כריתות שם. כלומר הקטירו על האש מחוץ לעזרה. שנאמר (דברים יב, יג): "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה", והמעלהו במזיד חייב כרת, שנאמר (ויקרא שם, ח-ט): "ואליהם תאמר, איש איש וגו' אשר יעלה עולה או זבח, ואל פתח אהל מועד לא יביאנו לעשות אותו לה' ונכרת האיש ההוא מעמיו", והמעלה בשוגג חייב חטאת קבועה. 74) כריתות שם. פירוש שעשה שמן המשחה, וכגון שלקח שמן זית, היין, ויערב בתוך השמן מר דרור וקנמון, וקנה בשם וקדה באותו משקל ומדה כמו שעשה משה למשוח את הכהנים וכלי המקדש (ראה שמות ל, כג-ל), ונאסר לעשותו כמו שנאמר (שם, לב): "ובמתכונתו לא תעשו כמוהו", והעושהו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם, לג): "איש אשר ירקח כמוהו וגו' ונכרת מעמיו" (ודוקא אם עשה כדי להמשח בו, אבל אם עשהו להתלמד או ליתנו לאחרים פטור, פ"א מהלכות כלי המקדש הלכה ד) והעושה בשגגה חייב חטאת קבועה כיתר חייבי הכריתות כנ"ל. ו"המפטם" היינו "המשמין", כלומר שמשמין את השמן עם ריח טוב, על-ידי-זה שהוא מערב בו סממנים (תפארת ישראל כריתות פ"א משנה א). 75) שם. ראה בפ"ב מה' כלי המקדש, מעשה הקטורת. ואם עשה קטורת במזיד, כדי להריח בה, אע"פ שלא הריח בה - חייב כרת על עשייתה (הלכות כלי המקדש שם הלכה ט), אבל עשה כדי להתלמד בה או למסרה לציבור - פטור (שם). שנאמר (שמות ל, לז-לח): "והקטורת אשר תעשה במתכונתה לא תעשו לכם, קודש תהי' לך לה', איש אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת מעמיו", והעושה כן בשוגג חייב חטאת קבועה. 76) כריתות שם. כלומר סך כזית משמן המשחה שעשה משה, על זר שאינו כהן ולא מלך ממלכי בית דוד (ראה פ"א מהלכות כלי המקדש הלכה ה-ז), חייב כרת במזיד, שנאמר (שם, לב-לג): "ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו", והסך בשוגג חייב חטאת קבועה.

הֲרֵי אֵלּוּ אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ[77] עֲבֵרוֹת שֶׁמְּבִיאִין עַל שְׁגֶגְתָּן חַטָּאת קְבוּעָה. וּמַה הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁמְּבִיא הַשּׁוֹגֵג בְּאַחַת מֵאֵלּוּ? אִם שָׁגַג בַּעֲבוֹדָה זָרָה - מֵבִיא עֵז בַּת שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת, וְהִיא הָאֲמוּרָה בְּפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ[78]. בֵּין שֶׁהָיָה הַחוֹטֵא הֶדְיוֹט[79] אוֹ מֶלֶךְ אוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל אוֹ מְשׁוּחַ מִלְחָמָה[80] - הַכֹּל שָׁוִין בִּשְׁגֶגֶת עֲבוֹדָה זָרָה[81]. אֲבָל אִם שָׁגַג בְּאַחַת מִשְּׁאָר אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם: אִם הָיָה הֶדְיוֹט - מֵבִיא שְׂעִירַת עִזִּים אוֹ נְקֵבָה מִן הַכְּבָשִׂים[82], וְזוֹ הִיא חַטָּאת שֶׁל אֶחָד מֵעַם הָאָרֶץ הָאֲמוּרָה בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא[83]; וְאִם הַמֶּלֶךְ הוּא שֶׁשָּׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן - מֵבִיא שְׂעִירַת[84] עִזִּים לְחַטָּאת; וְאִם כֹּהֵן מָשׁוּחַ הוּא[85] - מֵבִיא פַּר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת[86], וְהוּא נִשְׂרָף[87], כְּמוֹ שֶׁנִּתְפָּרֵשׁ שָׁם[88].

77) ראה למעלה הערה נז. 78) במדבר טו, כז: "ואם נפש אחת תחטא בשגגה, והקריבה עז בת שנתה לחטאת". 79) שאינו לא מלך ולא כהן גדול. 80) בעת מלחמה היו ממנין כהן לדבר אל העם, ומושחין אותו בשמן המשחה (פ"ז מהלכות מלכים הלכה א). ובכת"י תימן: "או מלך או כהן משיח". וכן נכון, שהרי לפי גירסתנו נשמע שרק בעבודה-זרה אין הבדל בין הדיוט לבין משוח מלחמה, ואילו בברייתא (הוריות יב:) מפורש שאף בשאר חייבי חטאות אין הבדל ביניהם. 81) משנה הוריות ט. שנאמר (שם): "ואם נפש אחת תחטא", אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח - כולן בכלל "נפש אחת" הן (שם ח.). 82) משנה בהוריות ט. 83) ד, כז-כח, לב: "ואם נפש אחת תחטא מעם הארץ וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה וגו' ואם כבש יביא קרבנו לחטאת נקבה תמימה יביאנה". 84) כן צריך להיות, וכן הוא בכ"י תימן, שנאמר (שם, כב-כג): "אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל מצות ה' וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים", בהוריות י: "איזהו נשיא, זה מלך" וכו'. 85) כהן גדול שנמשח בשמן המשחה. אבל מימות יאשיהו ואילך שנגנז שמן המשחה (שם יב.), והיו ממנים כהן גדול בלבישת שמונה בגדים בלבד, אינו מביא פר בן בקר (פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכה יד). 86) במשנה שם. שנאמר (שם, ג): "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב פר בן בקר לחטאת". 87) ראה בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טו, ובפ"ז שם, שיש

חטאות הנאכלות ויש חטאות הנשרפות. 88) שם, יב: "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה וגו' ושרף אותו על עצים באש".

1 **ה. אֶחָד יָחִיד שֶׁשָּׁגַג בְּאַחַת מֵאֵלּוּ אוֹ מֵרֻבִּין[89],**
2 **שֶׁנֶּאֱמַר: תּוֹרָה אַחַת תִּהְיֶה[90] לָכֶם לְעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה.**
3 **כֵּיצַד? אֲנָשִׁי מְדִינָה שֶׁשָּׁגְגוּ וְדָמוּ שֶׁהַיּוֹם חֹל וַהֲרֵי**
4 **הוּא יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְכֻלָּן אָכְלוּ וְעָשׂוּ מְלָאכָה - כָּל**
5 **אֶחָד מֵהֶן מֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת[91], כְּבָשׂוֹת אוֹ שְׂעִירוֹת.**
6 **וְכֵן אִם שָׁגְגוּ כֻּלָּן וְהִקְטִירוּ לַעֲבוֹדָה זָרָה - כָּל אֶחָד**
7 **וְאֶחָד מִן הָעוֹבְדִים מֵבִיא עֵז בַּת שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת[92].**

89) ברייתא ביבמות ט. ואינם כציבור להביא פר (שם, יד). אלא הרי הם כיחידים, משום שלא עשו על פי הוראת בית־דין. 90) לפנינו (שם): "יהיה". 91) אחת על עשיית מלאכה ביום הכיפורים, ואחת על אכילה באותו יום. 92) אבל אם שגגו הציבור על־פי הוראת טעות של בית־דין, אם שגגו בעבודה־זרה - מביא כל שבט ושבט פר לעולה ושעיר לחטאת, ובשאר חייבי כריתות מביא כל שבט ושבט פר חטאת (להלן פי"ב הלכה א).

יום שישי י"ח סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שאין אדם חייב חטאת עד שיהא שוגג מתחילה ועד סוף, ומי שלא נודע לו עצמו של חטא שחטא בו ואם נודע לו וחזר ושכחו.

8 **א. אֵין אָדָם חַיָּב חַטָּאת עַל שִׁגְגָתוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹגֵג**
9 **מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף; אֲבָל אִם שָׁגַג בַּתְּחִלָּה וְהִזִּיד בַּסּוֹף**
10 **אוֹ הֵזִיד בַּתְּחִלָּה וְשָׁגַג בַּסּוֹף - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת[2].**
11 **כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהוֹצִיא חֵפֶץ מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת[3] בְּשַׁבָּת[4],**
12 **עָקַר בְּזָדוֹן וְהִנִּיחַ בִּשְׁגָגָה[5] אוֹ שֶׁעָקַר בִּשְׁגָגָה וְהִנִּיחַ**
13 **בְּזָדוֹן[6] - פָּטוּר, עַד שֶׁיַּעֲקֹר בִּשְׁגָגָה וְיַנִּיחַ בִּשְׁגָגָה.**
14 **וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[7].**

2) משנה, שבת קב, א. וראה גם פ"א מהל' שבת הי"ט. 3) מרשות היחיד לרשות הרבים או להיפך, ראה פי"ב שם ה"ט. 4) וראה שם ה"ח, כי הוצאה מרשות לרשות היא אחת מל"ט מלאכות שנאסרו בשבת. 5) עקר את החפץ והוציאו מרשות אחת בזדון והניחו ברשות השניה בשוגג, שחשב בלבו שכל האיסור הוא רק העקירה, ולא ההנחה. וראה בהל' שבת שם ה"ט. כי איסור ההוצאה בשבת הוא שיעקור מרשות זו ויניח ברשות האחרת, אבל אם עקר ולא הניח ברשות אחרת או הניח ולא עקר מרשות אחרת - אינו חייב. 6) שחשב בלבו שכל האיסור של הוצאה בשבת היא ההנחה ברשות האחרת, ולא העקירה. 7) בכל חיובי החטאות.

15 **ב. עָבַר עֲבֵרָה וְיוֹדֵעַ שֶׁהִיא בְּלֹא תַעֲשֶׂה אֲבָל אֵינוֹ**
16 **יוֹדֵעַ שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת - הֲרֵי זוֹ שְׁגָגָה וּמֵבִיא**
17 **חַטָּאת[8]. אֲבָל אִם יָדַע שֶׁהִיא בְּכָרֵת וְשָׁגַג בַּקָּרְבָּן וְלֹא**
18 **יָדַע אִם חַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן אִם לָאו - הֲרֵי זֶה מֵזִיד;**
19 **שֶׁשִּׁגְגַת קָרְבָּן אֵינָהּ שְׁגָגָה[9] בַּעֲבֵרוֹת אֵלּוּ שֶׁחַיָּבִין**
20 **עֲלֵיהֶן כָּרֵת[10].**

8) כרבי יוחנן, אליבא דרבנן של מונבז (שבת סט.) ולא כריש לקיש שם שאינו חייב אלא אם שגג גם בלא־תעשה. 9) כרבנן, ולא כמונבז - הסובר ששגגת קרבן הרי היא שגגה לחייבו קרבן חטאת (שבת, שם). 10) אבל בעבירה שאין חייבין עליה כרת במזיד, ובשוגג חייבים עליה חטאת, כמו שבועת ביטוי לשעבר (= שנשבע שלא אכל ואכל, שחייבין על שבועה זו בשוגג קרבן חטאת) ובאופן שנשבע שלא אכל והוא יודע שאכל ויודע גם כי שבועה זו אסורה, אבל אינו יודע אם חייבין עליה קרבן, נחשב זה לשגגה וחייב חטאת (פ"ג מהל' שבועות ה"ז), וכרב נחמן בשבועות כה, ב - ולא כאביי (שבת, שם) שאמר שאף בשבועה אין שגגת קרבן שמה שגגה (לחם־משנה).

21 **ג. מִי שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ עַצְמוֹ שֶׁל חֵטְא שֶׁחָטָא, אַף עַל**
22 **פִּי שֶׁיָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁעָבַר[11] עַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת**
23 **- הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת[12]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר חָטָא**
24 **בָּהּ[13] - עַד שֶׁיֵּדַע הַחֵטְא שֶׁחָטָא בּוֹ[14]. כֵּיצַד? חֵלֶב**
25 **וְנוֹתָר[15] לְפָנָיו, וְאָכַל אֶת אֶחָד מֵהֶם[16] וְאֵין יָדוּעַ אִי**
26 **זֶה אָכַל; אִשְׁתּוֹ נִדָּה[17] וַאֲחוֹתוֹ[18] בַּבַּיִת[19], וְשָׁגַג וּבָא**
27 **עַל אַחַת מֵהֶן[20] וְאֵין יָדוּעַ אִי זוֹ מֵהֶן בָּעַל; שַׁבָּת**
28 **וְיוֹם הַכִּפּוּרִים לְפָנָיו, וְעָשָׂה מְלָאכָה בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵין**
29 **יָדוּעַ בְּאֵי זֶה מֵהֶן עָשָׂה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבַּן**
30 **חַטָּאת[21].**

11) בשוגג. 12) כרבי יהושע במשנה, כריתות יט, א. 13) "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא את קרבנו". 14) בגמרא שם, לפי דברי רבי יהושע. 15) במשנה, שם. וראה למעלה (פ"א ה"ד) כי האוכל חלב או נותר במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. 16) בשוגג. 17) וראה למעלה (שם) כי הבא על הנדה במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. 18) וראה למעלה (שם) כי הבא עליה במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. 19) במשנה, שם. 20) בשוגג. וראה למעלה (שם), כי העושה מלאכה בשבת או ביוהכ"פ במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. 21) שם. וראה להלן פ"ח ה"ה שגם אשם תלוי אינו מביא, שאין אשם תלוי בא בספק חטא, וכאן הרי יודע בוודאי שחטא.

31 **ד. חָטָא[22] וְנוֹדַע לוֹ חַטָּאתוֹ וְחָזַר וּשְׁכֵחוֹ[23] - הֲרֵי זֶה**
32 **מֵבִיא חַטָּאת לְשֵׁם מַה שֶּׁהוּא[24], וְתֵאָכֵל כִּשְׁאָר**
33 **חַטָּאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת[25].**

22) בשוגג. 23) כלומר, שכח איזה חטא עשה. 24) "כלומר, ישחטנה ויאמר הרי זה לשם חטאת שאני חייב, אע"פ שאיני זוכר מה הוא. יהיה לשם מה שאני חייב" (כסף־משנה). וזה בתוספתא כריתות פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 25, 565). והלכה זו היא אפילו לרבי יהושע (השגות הראב"ד כאן) הסובר שצריך שידע עצמו של החטא

ה. שָׁגַג בְּשֵׁם אֶחָד וְהֵם שְׁנֵי גופִין - חַיָּב. כֵּיצַד? שְׁתֵּי נְדּוֹת[26] וְשָׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן[27] וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא[28], שְׁתֵּי אֲחָיוֹת וְשָׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן[29] וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא[30] - חַיָּב חַטָּאת[31], שֶׁהֲרֵי יָדַע עַצְמוֹ שֶׁל חֵטְא. לָמָּה זֶה דּוֹמֶה[32]? לִשְׁתֵּי נָרוֹת דּוֹלְקוֹת שֶׁכִּבָּה אַחַת מֵהֶן[33] וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ נֵר הִיא, אוֹ לִשְׁנֵי תַּמְחוּיִין[34] שֶׁל חֵלֶב שֶׁאָכַל מֵאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ מֵאֵי זֶה תַּמְחוּי מֵהֶן אָכַל - שֶׁהוּא חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

26) שתי נשים נדות שהיו עמו בבית. 27) בא על אחת מהן בשגגה, כגון שחשב שהן טהורות. 28) שנודע לו אחר־כך שהיו טמאות נדה, ולא נודע לו אי זו מהן בעל. 29) כלומר, לא ידע שהן אחיותיו. 30) שנודע לו אחר־כך שהן אחיותיו, ולא נודע לו אי זו מהן בעל. 31) במשנה, כריתות יט, א: "ר"ש ור"ש בן שזורי אומרים לא נחלקו (רבי יהושע ורבי אליעזר) על דבר שהוא משם אחד (= מלאו אחד) שהוא חייב". 32) (בשתי נדות אין הדבר פשוט כל כך, שהרי אם בא על שתיהן, חייב על כל אחת ואחת, הואיל והן גופים מוחלקים (להלן פ"ה ה"ג) והיה מקום לומר, שידיעת ספק על אחת משתיהן, אינה ידיעה לחייבו קרבן, אבל בשתי נרות שגם אם כיבה שתיהן, ובשני תמחויין של חלב אם אכל שתיהן, שהגופים אינם מחלקים, ואינו חייב אלא אחת (להלן פ"ו ה"א־ב), פשוט הדבר, שידיעת ספק על אחת משתיהן היא ידיעה לחייבו קרבן). 33) בשבת. וראה פי"ב מהל' שבת ה"ב, כי המכבה בשוגג – חייב חטאת. 34) שתי קערות.

ו. כָּל הַמְחֻיָּב חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ וְעָשָׂה בִּשְׁגָגָה וְנוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁחָטָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה שֶׁזֶּה חֵטְא הוּא - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת[35]. כֵּיצַד? תִּינוֹק שֶׁנִּשְׁבָּה לְבֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְגָדַל וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה הֵם יִשְׂרְאֵל וְלֹא דָתָם, וְעָשָׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת וְאָכַל חֵלֶב וָדָם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, כְּשֶׁיִּוָּדַע לוֹ שֶׁהוּא יִשְׂרְאֵל וּמְצֻוֶּה עַל כָּל אֵלּוּ - חַיָּב לְהָבִיא חַטָּאת עַל כָּל עֲבֵרָה וַעֲבֵרָה[36]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[37].

35) כרב ושמואל, ולא כרבי יוחנן וריש לקיש (שבת סח:) האומרים שפטור הוא מקרבן, מאחר שלא ידע מעולם, והרי הוא כאנוס. ואף־על־פי שכלל בידינו, הלכה כרבי יוחנן במקום רב ושמואל – פסק רבינו כאן כרב ושמואל לפי שדבריהם כדברי חכמים, ואילו דברי רבי יוחנן וריש לקיש כמונבז, והלכה כרבים נגד יחיד, ראה כסף־משנה, לחם־משנה ומעשה־רוקח. 36) ברייתא שם, כרבנן ולא כמונבז, כלומר: מביא חטאת אחת על כל חילולי השבת שחילל במשך הזמן, וכן על כל אכילות חלב ודם שאכל במשך הזמן. 37) חטאת אחת על כל איסור, אף כי עבר עליו כמה וכמה פעמים.

ז. הַשּׁוֹגֵג בְּלֹא כַּוָּנָה[38] בַּעֲרָיוֹת אוֹ בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת - חַיָּב חַטָּאת[39]; בְּשַׁבָּת[40] - פָּטוּר מֵחַטָּאת[41]. כֵּיצַד? הָיָה מִתְעַסֵּק עִם אִשָּׁה וּבָעָלָהּ בְּלֹא כַּוָּנָה לְבָעִילָה[42], וַהֲרֵי הִיא עֶרְוָה עָלָיו; דִּמָּה שֶׁזֶּה שֶׁכִּפְּיו רַק הוּא וּבָעֲלוֹ בְּלֹא כַּוָּנָה לְשֵׁם אֲכִילָה בָּעוֹלָם, וַהֲרֵי הוּא חֵלֶב - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת. נִתְפַּוֵּן לְהַגְבִּיהַּ אֶת הַתְּלוּשׁ וְחָתַךְ אֶת הַמְחֻבָּר בְּלֹא כַּוָּנָה לַחֲתִיכָתוֹ[43] - פָּטוּר; מְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת אָסְרָה תּוֹרָה[44], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[45].

38) זהו "מתעסק" שבתלמוד. ואינו דומה לשוגג סתם, כי שוגג סתם, הוא שמכוון לעשות את הדבר שעשה, אלא ששגג וחשב כי הוא מותר. אבל מתעסק, הוא שלא חשב כלל לעשות דבר זה שעשה, וראה רש"י כריתות יט, ב. 39) משום שנהנה מן האיסור (דברי רב נחמן, בכריתות שם). 40) ששגג בלא כוונה לעשות מלאכה זו, כנ"ל. 41) המשך דברי רב נחמן, שם. 42) 'רבינו גרשום' פירש שם, שנפל מן הגג ונתקע בתוך האשה, ורש"י פירש, שהיו אשתו ואחותו בבית ונתכוון לבוא על אשתו, ונשמטה אשתו ולא ידע ובא על אחותו. 43) שהתכוון להגביה דבר־מאכל תלוש מן הקרקע, וחתך את המאכל המחובר לקרקע, והרי לא התכוון כלל לחתוך. והזכיר כאן רבינו אופן זה משום שהוא לדברי הכל (שבת עב:), אבל הוא־הדין אם מתכוון לחתוך את התלוש, וחתך את המחובר – שהוא פטור, שאף כי מתכוון לעצם החיתוך, הרי לא התכוון אלא לחיתוך של היתר ולא לחיתוך של איסור, ואין זה מלאכת מחשבת, וכדעת רבא (שבת, שם). וכן כתב רבינו להלן פ"ז הי"א (כסף־משנה). 44) בשבת, כלומר, שיעשה את המלאכה במחשבה תחילה לכך. וטעם זה הוא לפי דברי רבי יהושע (כריתות, שם) הלומד ממה שכתוב (ויקרא ד, כג) "אשר חטא בה" עד שיוודע לו במה חטא (ראה למעלה ה"ג), לכן דורש כמו רב נחמן שמתעסק בשבת פטור, משום שמלאכת מחשבת אסרה תורה, אבל רבי אליעזר לומד (שם) דין מתעסק בשבת שפטור, מהפסוק "אשר חטא בה". וראה 'קרית ספר' כאן. 45) פ"א מהל' שבת ה"ח, ולהלן פ"ז הי"א.

ח. כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת וּבְכְלַל עֲשִׂיָּתָהּ נַעֲשֵׂית עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת[46] בִּשְׁגָגָה[47] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מֵחַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה בִּרְשׁוּת[48]. כֵּיצַד? הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ[49] וַהֲרֵי הִיא נִדָּה וְהוּא לֹא יָדַע - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מֵחַטָּאת, שֶׁהֲרֵי עֲשָׂאָהּ בִּרְשׁוּת[50]. אֲבָל אִם בָּא עַל אִשְׁתּוֹ[51] וַהֲרֵי הִיא נִדָּה - חַיָּב חַטָּאת[52], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא שְׁאֵלָהּ[53] וְאַחַר כָּךְ יִבְעַל. אֲבָל יְבִמְתּוֹ - אֵינוֹ רָגִיל בָּהּ כְּדֵי שֶׁיִּשְׁאַל לָהּ[54]. וְכֵן מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִּינוֹקוֹת, אֶחָד לָמוּל בְּשַׁבָּת וְאֶחָד לָמוּל בְּעֶרֶב שַׁבָּת אוֹ בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, וְשָׁכַח[55] וּמָל שְׁנֵיהֶן בְּשַׁבָּת[56] - פָּטוּר מֵחַטָּאת; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לָמוּל אֶחָד מֵהֶן בְּשַׁבָּת, וְשַׁבָּת דְּחוּיָה הִיא אֶצְלוֹ, וּמִצְוָה עָשָׂה[57]; אַף עַל פִּי שֶׁהֵם שְׁנֵי גופִין[58], הוֹאִיל וּזְמַנּוֹ בָּהוּל[59] אֵינוֹ

מְדַקְדֵּק[60]. **אֲבָל אִם לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶן רָאוּי לָמוּל בְּשַׁבָּת[61], וְשָׁכַח וּמָל בְּשַׁבָּת מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָמוּל בְּשַׁבָּת - חַיָּב חַטָּאת[62].**

46) אם היה עושה אותה במזיד, וכל שחייבים עליה כרת במזיד, חייבים עליה קרבן חטאת בשוגג (למעלה פ"א, ה"א). 47) כלומר, זה לא עשה במזיד כי־אם בשגגה, וכגון שעשה גם את המצוה וגם את העבירה, ופסק כרבי יהושע לפי דעת רבי שמעון בן אלעזר, שבת קלז, א - שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה - פטור מחטאת (לחם־משנה). 48) כי הרי היה צריך לעשות המצוה. 49) כדי לקיים מצות ייבום, להקים שם לאחיו שמת בלא זרע (דברים כה, ה־ז). 50) דברי רבי יוחנן, פסחים עב, ב: "במתו נדה בעל פטור". 51) אפילו בשעת עונתה, שמקיים מצות עונה. 52) אף כי טעה בדבר מצוה ועשה מצוה (כי גם בהיותה נדה, אם בא עליה שוגג יש לו מצות שמחת עונה יחד עם איסור נדה, ולא כדעת ה'תוספות' – לחם־משנה) – אינו פטור אף לרבי יהושע (דברי רבי יוחנן, בפסחים שם). 53) שאדם רגיל באשתו ואינו מתבייש ממנה לשאול אותה אם היא טהורה (שם). וסובר, שלפי טעם זה, אף אם קיים מצוה בביאה זו, וכגון שבא עליה בשעת עונתה – חייב חטאת (כסף־משנה). 54) כי הוא מתבייש ממנה (פסחים, שם). 55) שאחד מהם אינו עומד למול בשבת, אלא חשב שזמנם של שניהם למול בשבת. 56) זה מוסב על האופן השני, שהיה לו למול אחד בשבת, ואחד באחד בשבת, לכן כתב "ומל שניהם בשבת", שאם לא מל אלא התינוק של אחד בשבת, חייב חטאת, שהרי לא עשה מצוה. אבל באופן הראשון שהיה לו למול אחד בשבת ואחד בערב שבת, אף אם טעה והחליף ומל את של שבת בערב שבת, ובשבת מל רק את של ערב שבת, אף כי מילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת, כיון שסוף סוף עשה מצוה - פטור מחטאת (לחם־משנה). 57) כלומר, כיון שצריך למול את של שבת, שהיא מילה בזמנה ודוחה שבת ועושה ברשות, הוא פטור גם על מה ששגג ומל את של האחד בשבת, שהוא טועה בדבר מצוה, וגם עשה מצוה בזה שמל את של שבת. 58) והוא עשה מצוה בשל שבת, ולא עשה מצוה בשל אחד בשבת. 59) כלומר, הוא טרוד וממהר לקיים המצוה. 60) ומל גם את של האחד בשבת, ולפיכך הוא פטור. 61) שלא ניתנה שבת להידחות אצלו כלל. 62) שהרי הוא טועה בדבר מצוה ולא עשה מצוה, גם רבי יהושע מודה בזה שחייב.

ט. אֶמֶן[63] שֶׁבָּא לָמוּל לִפְנוֹת הַיּוֹם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת[64], וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא נִשְׁאַר פְּנַאי בְּיוֹם כְּדֵי שֶׁתָּמוּל, וְאִם תַּתְחִיל לָמוּל - לֹא תַּשְׁלִים עַד יְצִיאַת הַשַּׁבָּת, וְנִמְצָאתָ חוֹבֵל בְּשַׁבָּת וְלֹא עוֹשֶׂה מִצְוָה[65], וְאָמַר: רָגִיל אֲנִי וְזָרִיז וּבְמְהֵרָה אָמוּל, אִם לֹא הִשְׁלִים אֶלָּא עַד יְצִיאַת הַשַּׁבָּת - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת[66], שֶׁהֲרֵי הִתְּרוּ בּוֹ[67].

63) מוהל מומחה. 64) לתינוק בן שמונה ימים, שזמנו למול בשבת. 65) ואין השבת נדחית. והחובל בשבת, שלא במקום מצוה, חייב חטאת (פ"ח מהל' שבת ה"ז), ואע"פ שלא גמר המצוה אין זה מקלקל, שהרי המעשה שעשה מצטרף עם מה שיעשה אח"כ, לעשותו מהול, ועי' 'מאירי' שם. 66) בשבת קלג, ב - אמרו שהוא חייב כרת, וצריך עיון. וראה בהגהות הגרע"א. 67) כלומר, משום כך אינו אנוס וחייב חטאת, ואינו כמזיד, כיון שלא נתכוין לעבור (כסף־משנה).

י. הַמּוֹצִיא[68] אֶת הַלּוּלָב[69] בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חָג שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת[70] כְּדֵי לָצֵאת בּוֹ[71] וְהֶעֱבִירוֹ[72] אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בְּשׁוֹגֵג[73] - פָּטוּר[74], שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּת הוֹצִיא[75]. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת[76], וְנוֹדַע לוֹ אַחַר כֵּן שֶׁמָּשְׁכוּ הַבַּעֲלִים אֶת יְדֵיהֶם[77] אוֹ שֶׁמֵּתוּ אוֹ נִטְמְאוּ[78] קֹדֶם שְׁחִיטָה, אוֹ שֶׁנִּמְצָא[79] טְרֵפָה בַּסֶּתֶר[80], כְּגוֹן נָקוּב מֵעַיִם אוֹ רֵאָה[81] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁחַט בִּרְשׁוּת[82]. אֲבָל נִמְצָא בַּעַל מוּם אוֹ שֶׁהָיְתָה טְרֵפָה גְּלוּיָה[83] - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לִבְדֹּק וְאַחַר כָּךְ יִשְׁחוֹט[84]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

68) סוכה מא, ב - במשנה. 69) מביתו לרשות הרבים. 70) שבזמן שבית המקדש קיים, היה לולב ניטל ביום הראשון שחל להיות בשבת (פ"ז מהל' לולב הט"ו), ורק לאחר שחרב בית המקדש, אמרו חכמים ליטול את הלולב בשבת (שם הי"ז). 71) ידי חובת מצות נטילת לולב. ועתה בהוצאתו זו לא קיים המצוה, כגון שנטלו שלא כדרך גדילתו (סוכה מב. ופ"ז מהל' לולב ה"ט). ולפי דעת הסוברים "מצוות צריכות כוונה", לא יצא משום שלא כיוון לצאת. וראה בפ"ב מהל' שופר ה"ד ('הר המוריה'). 72) כלומר: או העבירו. וכן פירש ה'מאירי' (פסחים עב:) מה שאמרו במשנה (סוכה, שם) "יום־טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים", דהיינו: או שהוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, או שהעביר ארבע אמות ברשות הרבים. 73) ששכח כי שבת היום. 74) מקרבן חטאת. 75) דברי רבי יוסי, במשנה שם. כלומר: היה טרוד במצוה ומחשב ועסוק וממהר לעשותה, ומתוך כך טעה ושכח שהוא שבת, וטעה בדבר מצוה ושגג בדבר כרת פטור מקרבן, כיון שסוף סוף עשה מצוה, שנטל הלולב בהוצאה זו (רש"י שם, ושם מב. וראה למעלה ה"ח). 76) שהרי אם "חל י"ד להיות בשבת – כמעשהו בחול, כך מעשהו בשבת" (פ"א מהל' קרבן פסח הט"ז). 77) כלומר, אלו שנמנו על פסח התחרטו ונמנו על פסח אחר לפני שחיטתו של זה, ופסח זה שנשחט בלי מנויים פסול הוא (פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ג) ואינו דוחה את השבת. 78) המנויים, שלא ניתנה השבת להידחות בשחיטת כבש זה. 79) הכבש, אחר שחיטתו. 80) במקום מוסתר בגוף שאין לראותו לפני הפשטתו. 81) ראה פ"י מהל' שחיטה ה"ח. והובאר שלא עשה מצוה בשחיטה זו ששחט בשבת. 82) משנה, פסחים עא, ב. ואע"פ שהוא טועה בדבר מצוה ולא עשה מצוה – פטור

משום שהוא אנוס, עי' ברע"ב שם, ב'לחם משנה' וב'הר המוריה'. 83) ראה בהל' שחיטת שם, פירוט כל הטריפות הנסתרות והגלויות. 84) משנה, פסחים שם.

1 **יא. שָׁחַט אֶת הַפֶּסַח בְּשַׁבָּת[85] שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ[86] בְּטָעוּת[87]**
2 **- פָּטוּר[88], מִפְּנֵי שֶׁהַזֶּבַח כָּשֵׁר[89]; שֶׁעֲקִירַת שְׁמוֹ**
3 **בְּטָעוּת - אֵינָהּ עֲקִירָה[90], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת**
4 **פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[91].**

85) כשחל יום י"ד בניסן להיות בשבת. 86) אלא לשם זבח אחר. 87) שחשב על הפסח כי הוא שלמים. 88) מקרבן חטאת. 89) ועלו לבעלים לשם חובת הפסח (פט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"א) ולא חילל שבת. 90) אבל אם שחט את הפסח שלא לשמו בזדון (וכגון שחשב כשם שמותר לשוחטו לשם פסח בשבת, כן מותר לשחוט את הפסח בשבת לשם זבח אחר. רש"י פסחים עא:) חייב חטאת שעקר שם פסח מהקרבן, ואינו מותר לשחוט כי־אם לשם פסח ולא לשם קרבן אחר, וזה ששחט לשם קרבן אחר חילל את השבת וחייב חטאת, שלא שחט ברשות ולא עשה מצוה, שהרי הוא פסול (הל' פסולי המוקדשין שם), והוא במשנה, פסחים שם: "הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת, חייב עליו חטאת". ואמרו בגמרא (שם עב.) כי כוונת המשנה לעוקר שם הפסח בזדון, אבל אם עקרו בטעות, אינו חייב חטאת, שעקירה בטעות אינה עקירה, ולא חילל את השבת. 91) שם.

5 **יב. שָׁחַט זְבָחִים אֲחֵרִים[92] לְשֵׁם פֶּסַח בְּטָעוּת[93]: אִם**
6 **רְאוּיִין הֵם לְקָרְבַּן פֶּסַח[94] - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת[95],**
7 **מִפְּנֵי שֶׁשָּׁחַט בִּרְשׁוּת[96]; אִם אֵינָן רְאוּיִין, כְּגוֹן**
8 **שֶׁהָיְתָה נְקֵבָה אוֹ בֶּן שְׁתַּיִם[97] - חַיָּב חַטָּאת, שֶׁהֲרֵי**
9 **אֵינוֹ רָאוּי לְקָרְבַּן פֶּסַח[98]. וְכֵן אִם שָׁגַג וּשְׁחָטוֹ בְּשַׁבָּת**
10 **שֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו[99] אוֹ שֶׁלֹּא לִמְנוּיָיו[100] אוֹ לַעֲרֵלִים[101]**
11 **אוֹ לִטְמֵאִים[102] - חַיָּב חַטָּאת[103]. שְׁחָטוֹ לְאוֹכְלָיו**
12 **וְשֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו[104], לִמְנוּיָיו וְשֶׁלֹּא לִמְנוּיָיו[105],**
13 **לְמוּלִים וְלַעֲרֵלִים[106], לִטְמֵאִים וְלִטְהוֹרִים[107] -**
14 **פָּטוּר[108], שֶׁהֲרֵי הַפֶּסַח כָּשֵׁר[109]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

92) כגון שלמים. 93) שחשב שהקדישו לשם פסח. 94) כגון שהיה זכר בן שנה (ראה פ"א מהל' קרבן פסח ה"א). וזה גרם לו לטעות שזהו קרבן הפסח. 95) אף שאסור להקריב זבחים אחרים בשבת, פטור מקרבן חטאת, כפי שיתבאר להלן. 96) שהרי יש עליו מצוה לשחוט פסח, והוא חשב שזהו הפסח, ואף כי אינו עולה לו לשם פסח, וצריך להביא פסח אחר – כיון שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה, שהרי הקריב קרבן, פטור מן החטאת, כרבי יהושע במשנה, פסחים עא, ב. וסובר רבי יהושע (שם סב:) כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, ואף הנשחט לשם הפסח (רש"י שם). וראה בפט"ו מהל' פסולי המוקדשין הי"ב, וב'מאירי' פסחים שם. 97) וחשב שמותר לשחוט אחרים לשם פסח בשבת, או שנתעלמה ממנו שהיום שבת (רש"י ו'מאירי' שם). 98) ואין זה טועה בדבר מצוה, שהרי כולם יודעים שאין הפסח בא מאלו, ואין זה נחשב לשוחט ברשות (רש"י, שם). 99) כגון שכל המנויים על פסח זה היו חולים או זקנים, שאין כל אחד ואחד מהם יכול לאכול כזית מן הפסח (ראב פ"א מהל' קרבן פסח ה"ה) שאם נשחט להם, הקרבן פסול, ולא ניתנה שבת להידחות לקרבן זה. 100) ששחט את הפסח לשם חבורה אחרת, ולא לשם חבורת האנשים שנמנו על קרבן זה, שהקרבן פסול (שם). 101) שכל המנויים על פסח זה היו ישראלים שלא נימולו, שגם זה אם נשחט פסול (שם). 102) שכל המנויים על פסח זה נטמאו, וראה בהל' קרבן פסח שם, שאם נשחט הוא פסול. וזה שגג וחשב שהקרבן כשר ומותר לשוחטו בשבת, או שנעלם ממנו כי שבת היום. 103) משנה, פסחים עא, ב. משום שלא עשה מצוה, שהפסח הוא פסול. 104) שחלק מהאנשים שלשמם שחט את הפסח היו חולים או זקנים, וחלק מהם היו בריאים שיכולים לאכול כזית ממנו, שהקרבן כשר בדיעבד, ראה להלן. 105) ששחט גם לשם אנשי החבורה שנמנו על פסח זה, וגם על אנשי חבורה אחרת שנמנו על פסח אחר, שהקרבן כשר בדיעבד, ראה להלן. 106) שנמנו על פסח זה גם ישראלים שנימולו וגם ישראלים שלא נימולו, שאף הוא כשר, ראה להלן. 107) שחלק מן המנויים היו טהורים וחלק טמאים, שגם זה כשר, ראה להלן. 108) מקרבן חטאת, במשנה שם. 109) בכל אלו שמנה רבינו למעלה, ראה בהל' קרבן פסח שם, ואם כן הרי הוא טעה בדבר מצוה ועשה מצוה.

15 **יג. הַשּׁוֹחֵט בְּשַׁבָּת קָרְבַּן צִבּוּר[110] שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ[111] -**
16 **הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת[112], וְיַקְטִיר אֲמוּרִים לָעֵרֶב[113]. וְכֵן**
17 **אִם שָׁחַט יָתֵר עַל חוֹבַת הַיּוֹם[114] - חַיָּב חַטָּאת עַל**
18 **הַתּוֹסֶפֶת[115].**

110) כגון התמיד או המוסף של שבת, שצריך להקריבן בשבת לשמם. 111) לשם קרבן אחר, שלא עלה לציבור לשם חובה (פט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"א). ואינו אלא כנדבה שאינה דוחה את השבת. 112) שחילל את השבת, והוא בתוספתא פסחים פ"ה: "השוחט את התמיד בשבת שלא לשמו - חייב". 113) במוצאי שבת. אם עבר וזרק את הדם בשבת, ראה להלן הי"ד. 114) ששחט שלשה תמידים ומוספים במקום שנים. 115) במשנה, פסחים עא, ב - נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על רבי מאיר, כששחט זבחים אחרים לשם תמידין ומוספין בשבת, אם חייב חטאת או לא, וסובר רבי יהושע (שרבינו פוסק כמותו) שמכיון שקרבנות הציבור האמורים בשבת יש להם קצבה (= מספר מוגבל, שהם שני תמידין ושני מוספין), אף־על־פי שעשה מצוה, שהרי כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, אין זה טועה בדבר מצוה, שהרי אינו רואה הרבה אחרים עסוקים בשחיטתן, וכיון שנשחטו התמידים או המוספים, יודע הוא שאין צורך לשחוט יותר, אלא נחשב לשוגג (שחשב שאף שאין צורך יותר, מותר לשחוט עוד) וחייב חטאת (רש"י, שם). ואין הבדל בין אם הקרבנות שמוסיף נקבעו לשם זבח אחר או שנקבעו לכתחילה לשם תמידין ומוספין, ורק שחטן אחר שקיים כבר חובת היום. ובתוספתא פסחים פ"ה מפורש "השוחט שתי חטאות לציבור, ואין צריכין אלא אחת - חייב על האחרונה, שתי עולות לציבור ואין צריכין אלא אחת - חייב על האחרונה". ומסתבר כי הדברים אמורים בשוחט בשבת.

יד. שָׁחַט קָרְבְּנוֹת יָחִיד[116] שֶׁאֵין דּוֹחִים אֶת הַשַּׁבָּת[117] בְּשַׁבָּת בִּשְׁגָגָה - חַיָּב חַטָּאת[118], וְהַבָּשָׂר מֻתָּר בַּהֲנָאָה[119], וְאֵין זוֹרְקִין אֶת הַדָּם[120]. וְאִם עָבַר וְזָרַק דָּמָם לִשְׁמָן[121], בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד - עָלוּ לַבַּעֲלִים לְשֵׁם חוֹבָה, וְיִקְטִיר אֵמוּרִין לָעֶרֶב, וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל[122], וְיָבִיא הַשּׁוֹחֵט חַטָּאת עַל שִׁגְגָתוֹ[123].

116) כגון נדרים ונדבות, וגם עולת ראיה ושלמי שמחה ושלמי חגיגה. ראה פ"א מהל' חגיגה ה"ח. 117) כלומר, קרבנות יחיד אינם דוחים השבת, לפי שאין להם זמן קבוע בקרבנות ציבור, ואפשר להקריבם אחר השבת, ראה הל' חגיגה שם. 118) תוספתא שם "חטאת יחיד ועולת יחיד ששחטן בשבת לשמן, וזרק דמן (שלא) לשמן, הרי זה חייב והורצו הבעלים". וכ"ה בתוספתא מנחות פ"ה. 119) תוספתא, מנחות שם. שאף-על-פי שאינו נאכל, שהרי לא נזרק הדם (ר"י קורקוס מובא בכסף-משנה) – מותר ליהנות ממנו אחר שתעובר צורתו ויוצא לבית השריפה, שאין דין אלו, כדין קדשים שמתו שנקברים ואסורים (ראה פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הי"א). כי בקדשים קלים אין מועלין לפני זריקת הדם ('מרכבת המשנה'). 120) אף שאין זו מלאכה, אסרו חכמים לזרוק הדם, שהרי הוא מתיר הבשר באכילה (ראה פי"א מהל' מעשה הקרבנות ה"ד, כי אסור לאכול הבשר לפני הזריקה) לצורך מוצאי שבת, שהרי בשבת אסור לבשל ולצלות. ראה ביצה כ, ב - שרבא חולק על רבה בר רב הונא, וסובר שאם עבר ושחט נדרים ונדבות ביום-טוב, זורק את הדם רק ע"מ להתיר בשר באכילה (שמותר לצלות ולבשל ביו"ט) ולא התיר את האימורין להקטיר בערב, שאם נטמא או נאבד הבשר לא יזרוק, וגם ראה ברייתא שם כי כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן בשבת, לא יזרוק הדם. 121) בתוספתא שם לפנינו: וזרק דמן "שלא" לשמן, וצ"ל: "וזרק דמן לשמן" ('חסדי דוד'). וכעין זה בתוספתא מנחות פ"ה. 122) תוספתא, שם: "בשבת לא יזרוק ומותר בהנאה, ואם זרק את הדם בין בשוגג בין במזיד, הבשר יאכל ויקטיר אימורים למוצאי שבת". 123) אף-על-פי שעלו לבעלים לשם חובה (תוספתא, שם).

טו. הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שֶׁל צִבּוּר[124], אַחַת כְּחוּשָׁה וְאַחַת שְׁמֵנָה, וְהָיְתָה חוֹבַת הַיּוֹם בְּאַחַת, בֵּין חַטָּאת[125] בֵּין עוֹלָה[126], וְשָׁגַג וְשָׁחַט הַשְּׁתַּיִם[127]: אִם שָׁחַט כְּחוּשָׁה בַּתְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט הַשְּׁמֵנָה - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת[128]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאוֹמְרִים לוֹ[129]: הָבֵא שְׁמֵנָה וּשְׁחוֹט לְכַתְּחִלָּה[130]. אֲבָל אִם שָׁחַט הַשְּׁמֵנָה תְּחִלָּה[131] וְאַחַר כָּךְ הַכְּחוּשָׁה - חַיָּב חַטָּאת עַל הַתּוֹסֶפֶת[132]. נִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה הַשְּׁמֵנָה טְרֵפָה בִּבְנֵי מֵעַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהִיא טְרֵפָה בְּעֵת שֶׁשָּׁחַט הַכְּחוּשָׁה[133] וְלֹא לָזֶה נִתְכַּוֵּן, הוֹאִיל וְנִשְׁחֲטָה הָאַחֲרוֹנָה כְּמִצְוָתָהּ[134] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מֵחַטָּאת[135]. וְכֵן הַפּוֹרֵשׁ מִצּוּדָה לְהַעֲלוֹת דָּגִים מִן הַיָּם[136] בְּשִׁגְגָה[137], וְהֶעֱלָה תִּינוֹק[138] עִם הַדָּגִים, בֵּין שֶׁשָּׁמַע שֶׁטָּבַע תִּינוֹק בֵּין שֶׁלֹּא שָׁמַע[139], הוֹאִיל וְהֶעֱלָה תִּינוֹק - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מֵחַטָּאת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לָצוּד[140], מִפְּנֵי שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג[141]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

124) דברי רבה, מנחות סד, א. ומדובר כאן בשבת. 125) כגון ר"ח שחל בשבת או שבת חוה"מ, שמקריבין שעיר לחטאת. 126) שמקריבין בשבת כמה עולות תמידין ומוספין (ראה ב'תוספות' שם ד"ה שחט). וכגון שגמר להקריב את העולות חוץ מאחת שלא הקריב עדיין. 127) שחשב שמותר לשחוט את הקרבן השני, אף-על-פי שאחרי ששחט את קרבן הציבור, אין הקרבן השני ראוי לציבור. 128) שכתוב (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך, הירצך? או הישא פניך? אמר ה' צבאות". הרי שצריך להקריב לה' מן המובחר, והמקריב מן הפחות במקום שיש לו מובחר, הקרבן פסול, ראה רש"י מנחות שם. 129) אחר ששחט את הכחושה. 130) שם, דברי רבה, ומטעם הנ"ל, שלא הקריב בראשונה מן המובחר ולא יצא די חובתו, והותרה שבת אצל עבודה, אפילו למצוה מן המובחר ('אור שמח'). 131) שיצאו ידי חובתם. 132) שם, דברי רבה. וראה למעלה הי"ג. 133) ולפי רצונו התכוון בעת ששחט את הכחושה, לשחיטה אסורה. 134) כיון שהתברר שהקרבן הראשון פסול. 135) במנחות שם: "א"ל רבינא לרב אשי, נמצאת הראשונה כחושה בבני מעיים מהו, בתר מחשבתו אזלינן וגברא לאיסורא קא מכוון, או דילמא בתר מעשיו אזלינן. א"ל לאו היינו דרבה ורבא כו', ואיכא דאמרי א"ל היינו פלוגתייהו דרבה ורבא וכו' רבה אמר פטור, זיל בתר מעשיו". ומפרש רבינו "נמצאת הראשונה כחושה" – שהיתה טריפה (ולא כפירוש רש"י שם). ופסק כרבה, לפי הלשון השני שבגמרא (וראה כסף-משנה, לחם-משנה ו'קרית ספר' כאן). 136) ראה פ"ז מהל' שבת ה"א, שצידה היא אחת משלשים ותשע אבות מלאכות. 137) שחשב שמותר לצוד בשבת, או שנעלם ממנו ששבת היום. 138) שטבע בים, ומצד הצלת התינוק מותר לפרוס מצודה. 139) שלא היתה כוונתו אלא לצוד דגים. 140) שהולכים אחר מעשיו, ונתברר שמעשיו נעשו בהיתר שהרי הציל את התינוק. שם, מחלוקת רבה ורבא, ופסק כרבה לפי הלשון השני שבגמרא. 141) כלומר, לא נתכוין להציל את התינוק, אלא עשה כן מחמת שוגג שלא ידע ששבת היום או שאין איסור בצידה.

טז. מִי שֶׁהָיָה לְפָנָיו בְּלֵילֵי הַפֶּסַח צָלִי שֶׁל פֶּסַח[142] וְנוֹתָר מִן הַקֳּדָשִׁים[143], וְנִתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל צָלִי שֶׁהוּא מִצְוָה[144] וְשָׁגַג וְאָכַל הַנּוֹתָר - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת[145], שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה מִצְוָה בַּאֲכִילָה זוֹ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

142) בפסחים עב, ב: "נתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי ואכלו - חייב". ושם לפי לשון אחד אין בזה שום פלוגתא (כסף-משנה). ואע"פ ששם לא מפורש שמדובר בפסח, סובר רבינו שכיון שאמרו "שפוד של צלי", בוודאי בפסח איירי, שדרכו בכך, כמפורש במשנה שם עד. (צל"ח, שם). 143) והאוכל נותר בשוגג חייב חטאת (למעלה פ"א

ה"ד). 144) שנאמר (שמות ב, ח) "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש וגו'". 145) (ואין זה דומה לאוכל תרומת חמץ בערב הפסח, שפטור מלשלם מפני שזמנה בהול (פ"י מהל' תרומות הי"ב) – שחמץ בערב הפסח אינו מותר אלא עד ארבע שעות, אבל אכילת פסח היא עד חצות הלילה (וראה צל"ח שם, ותוספת הגרע"א בתרומות פ"ח מ"א).

יום שבת קודש י"ט סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר מי שהעידו עליו עדים שחטא חטא שחייבין עליו חטאת קבועה ולא התרו בו.

א. מִי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו עֵדִים[2] שֶׁחָטָא[3] חֵטְא שֶׁחַיָּבִין עָלָיו חַטָּאת קְבוּעָה, וְלֹא הִתְרוּ בּוֹ[4] אֶלָּא אָמְרוּ: רְאִינוּךָ שֶׁעָשִׂיתָ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת אוֹ שֶׁאָכַלְתָּ חֵלֶב, וְהוּא אוֹמֵר: אֲנִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא עָשִׂיתִי דָּבָר זֶה - אֵינוֹ חַיָּב חַטָּאת. הוֹאִיל וְאִם יֹאמַר מֵזִיד הָיִיתִי - יִפָּטֵר מִן הַקָּרְבָּן, כְּשֶׁאָמַר לָהֶן לֹא אָכַלְתִּי וְלֹא עָשִׂיתִי - נַעֲשָׂה כְּאוֹמֵר לֹא אָכַלְתִּי בִּשְׁגָגָה אֶלָּא בְּזָדוֹן[5], שֶׁהוּא פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן, וְלֹא הִכְחִישׁ אֶת הָעֵדִים[6].

2) שני עדים או יותר. 3) בשוגג. 4) שאילו התרו בו הרי הוא מזיד, ואינו מביא חטאת. 5) במשנה שם: "אמרו לו [חכמים לרבי מאיר]: מה אם ירצה לומר מזיד הייתי פטור", ופירשו בגמרא שם יב. שהוא נאמן משום "מיגו", ופירשו בתוספות (דיבור המתחיל או) שהכוונה בזה, שמתרץ דיבורו, שמה שאמר לא אכלתי, היינו לא אכלתי שוגג אלא מזיד, שאם לא כן הרי הוא "מיגו במקום עדים" ואינו נאמן וכן דברי רבינו. 6) אבל אם מכחיש את העדים ואומר לא אכלתי לא שוגג ולא מזיד אינו נאמן, וחייב חטאת.

ב. שָׁתַק וְלֹא הִפְלִיג[7] אֶת הָעֵדִים[8], (אֶלָּא) אֲפִלּוּ אָמְרָה לוֹ אִשָּׁה[9]: אָכַלְתָּ חֵלֶב אוֹ עָשִׂיתָ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, וְשָׁתַק - חַיָּב לְהָבִיא חַטָּאת[10]. אָמַר לוֹ עֵד אֶחָד: חֵלֶב הוּא זֶה, וְשָׁתַק[11], וְחָזַר וַאֲכָלוֹ בִּשְׁגָגָה - מֵבִיא חַטָּאת. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ[12] - לוֹקֶה עָלָיו[13], אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר הָעֵדוּת בְּעֵד אֶחָד[14].

7) כלומר, לא חלק על העדים = לא הכחישם. 8) בין עד אחד בין שני עדים. 9) ואף שנשים פסולות לעדות נתרבו כאן נשים, בתורת כהנים (פרק ז) ממה שנאמר (ויקרא ד, כח): "או הודע אליו חטאתו" - אפילו אמרה לו אשה אפילו אמרה לו שפחה. 10) שם בגמרא: "עד אומר אכל והוא אומר לא אכלתי פטור - טעמא דמכחיש ליה, אבל שתיק מיחייב". 11) שאם מכחישו אין העד נאמן. 12) בשני עדים. 13) כדין אוכל חלב בהתראה, שחייב מלקות, נוסף על עונש כרת. 14) כן הוא בירושלמי (סוטה פרק ו הלכה ב ונזיר פרק ח הלכה א): "אמר לו עד אחד: חלב הוא, והתרו בו שניים - לוקה. ועיקר עדותו לא בעד אחד?" (משנה למלך). ואף על פי שעד אחד אינו נאמן אלא להתיר ולא לאסור - זה אינו אלא בדבר שיש לו חזקת היתר, אבל חתיכה זו מעולם לא הייתה בחזקת היתר, ולכן נאמן הוא להעיד עליה שהיא חלב.

ג. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין, שֶׁהַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ עַל הַחֵלֶב שֶׁאָכַל - לֹא יְבִיאֶנָּה עַל הַשַּׁבָּת שֶׁחִלֵּל אוֹ עַל הַדָּם שֶׁאָכַל; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים וְגוֹמֵר עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא - עַד שֶׁיִּהְיֶה קָרְבָּנוֹ לְשֵׁם חֶטְאוֹ, לֹא שֶׁיַּקְרִיבֶנָּה מֵחֵטְא עַל חֵטְא. וְאִם הִקְרִיב - פִּסְלָהּ[15]. יָתֵר עַל זֶה אָמְרוּ: הִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ עַל חֵלֶב שֶׁאָכַל אֶמֶשׁ - לֹא יְבִיאֶנָּה עַל חֵלֶב שֶׁאָכַל הַיּוֹם; וְאִם הֵבִיא - כְּפֵּר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם הִפְרִישָׁהּ אֲבִיו וָמֵת, וְהָיָה הַבֵּן מְחַיָּב בְּאוֹתוֹ הַחֵטְא[16] - שֶׁלֹּא יְבִיאֶנָּה הַבֵּן עַל חֶטְאוֹ[17], כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם[18].

15) כן הוא בכריתות כז: "הפריש בהמה על החלב והביאה על הדם, על הדם והביאה על החלב הרי לא מעל ולא כיפר וכו' קרבנו על חטאתו עד שיהא קרבנו לשם חטאו". ובזבחים ט: אמרו: "רב אחא בריה דרבא מתני כולהו (=חטאת חלב ששחטה לשם חטאת דם, לשם חטאת עבודה זרה, לשם חטאת נזיר) לפסולא, מאי טעמא (ויקרא ד, לב) ושחט אותה לחטאת, לשם אותה חטאת". 16) לפי נוסחה אחת בדברי רבינו אם הפריש חטאת על חלב שאכל אמש והביאה על חלב שאכל היום - אם הביא כיפר, ולפי זה משמיענו כאן שחטאת של אב אינה מכפרת על הבן אפילו באותו החטא (לחם משנה שם). [ולפי הנוסחא השנייה שם ש"אם הביא לא כיפר", צריך לומר, שבחטאת של אב היה מקום לטעות, כי הבן עומד במקום האב, ומשמיענו כי אין הדבר כן]. 17) דקדק לכתוב על חטאו (=על חטאו שלו) שעל חטאו של אביו בוודאי שאין להביא, שהרי חטאת שמתו בעליה תמות. ונלמד בברייתא שם ממה שנאמר (ויקרא ד, כח) "קרבנו" - "בקרבנו הוא יוצא ואינו יוצא בקרבן אביו". 18) [פרק ד הלכה א, שחטאת שמתו בעליה - תמות. הרי שאין היורשים מקריבים אותה לעצמם].

ד. הַמֵּבִיא חַטָּאת[19] עַל שְׁנֵי חַטָּאִים[20] - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם וְתִמָּכֵר[21], וְיָבִיא בִּדְמֵי חֲצָיָהּ לְחֵטְא זֶה וּבִדְמֵי חֲצָיָהּ לַחֵטְא הַשֵּׁנִי. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ חַטָּאת אַחַת עַל שְׁנֵי חַטָּאֵיהֶם[22] - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם וְתִמָּכֵר, וְיָבִיא זֶה חַטָּאתוֹ בִּדְמֵי חֲצָיָהּ וְיָבִיא זֶה חַטָּאתוֹ בִּדְמֵי חֲצָיָהּ.

19) כלומר, הפריש חטאת אחת. 20) וכיוון שפירש כי חטאת זו על שני החטאים הללו, אי אפשר להקריבה, שהרי נאמר "קרבנו על חטאתו" ולא קרבנו על שני חטאים, ולהקריבו על חטא אחד גם כן אי אפשר, שהרי הפריש אותו על שני חטאים ואין זה קרבנו על חטאתו. 21) שהרי אסור לפדות קדשים הראויים למזבח עד שיפול בם מום. 22) שאי אפשר להקריבו בשותפות על שני חטאיהם, שהרי

כתוב "קרבנו על חטאתו" ואם אחד אינו יכול להביא קרבן אחד על שני חטאיו - כל שכן שני אנשים על שני חטאיהם, ולהקריבו לשם אחד בלבד גם כן אי אפשר, שהרי גם השני הפרישו לחטאת שלו ואין אדם יוצא בקרבנו של חבירו.

ה. הֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת עַל חֵטְא אֶחָד - יַקְרִיב אֵי זוֹ שֶׁיִּרְצֶה, וְהַשְּׁנִיָּה תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְיִפְּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה[23].

23) והרי זה כמפריש שתי חטאות לאחריות (שאם תאבד האחת יביא את השנייה), שמתכפר באיזו שירצה, והשנייה תרעה עד שיפול בה מום, ויפלו דמיה לנדבה (=שנותן המעות בתיבה מיוחדת שהייתה לשם כך במקדש, ובית דין מקריבים באותם המעות שבתיבה עולות נדבה).

ו. הֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת עַל שְׁנֵי חֲטָאִים[24] - זוֹ תִּשָּׁחֵט לְשֵׁם חֵטְא הָאֶחָד, וְהַשְּׁנִיָּה לְשֵׁם הַחֵטְא הַשֵּׁנִי.

24) הפריש סתם ולא פירש איזו מהן על חטא זה ואיזו מהן על חטא זה.

ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁהַמּוּמָר לַעֲבוֹדָה זָרָה[25] אוֹ לְחַלֵּל שַׁבָּתוֹת בְּפַרְהֶסְיָא[26] - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ קָרְבָּן כְּלָל[27], וְהַמּוּמָר לַעֲבֵרָה[28] מְשֻׁאָר עֲבֵרוֹת[29] - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ חַטָּאת עַל אוֹתוֹ הַחֵטְא[30]. כֵּיצַד? מוּמָר לְאֶכֶל חֵלֶב שֶׁאָכַל חֵלֶב בִּשְׁגָגָה וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיְּחַזֵּר בִּתְשׁוּבָה[31]. אֲפִלּוּ הָיָה מוּמָר לֶאֱכֹל חֵלֶב לְאַבּוֹן[32], וְנִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב בְּשֶׁמֶן וַאֲכָלוֹ, וְהֵבִיא קָרְבָּן - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ. שֶׁמִּשֶּׁאָכַל בְּזָדוֹן, בֵּין לְהַכְעִיס בֵּין לְתַאֲבוֹן, הֲרֵי הוּא מוּמָר. הָיָה מוּמָר לֶאֱכֹל חֵלֶב וְשָׁגַג וְאָכַל דָּם - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

25) שכל המודה בה הרי הוא ככופר בכל התורה כולה. 26) שהוא ככופר במעשיו של הקדוש־ברוך־הוא ומעיד עדות שקר, שח"ו לא ברא את עולמו ולא שבת במעשה בראשית. 27) אף על עבירה אחרת. ודינו כמומר לכל התורה כולה, שנתמעט מן הקרבן ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "אדם כי יקריב מכם קרבן", מכם, ולא כולכם, להוציא המומר (גמרא חולין שם). 28) עבירה אחת לעבור עליה בזדון. 29) "והוא מפורסם וידוע לעשותה והורגל בה". 30) שם ה: "רבי שמעון בן יוסי אומר משום רבי שמעון, אשר לא תעשינה בשגגה ואשם (ויקרא ד, כב), השב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידיעתו, אינו מביא קרבן על שגגתו" (=כלומר שוגג כזה, שאם היה יודע שדבר זה אסור היה נזהר ונבדל מלעבור - מקבלים ממנו קרבן על שגגתו. אבל שוגג כזה, שאם היה יודע כי דבר זה אסור גם כן היה עובר, אין מביא קרבן על שגגתו) ודווקא על אותו החטא אינו מביא קרבן, אבל על חטא אחר מביא. 31) מה שכתב רבינו "עד שיחזור בתשובה", היינו שאחרי שיחזור בתשובה וייכשל בשוגג יביא אז חטאת, אבל על החטאים שחטא בהיותו מומר אינו מביא קרבן, שהרי אינו שב מידיעתו. 32) לא מצד שהוא רוצה לעבור על האיסור בזדון, כדי להכעיס, אלא בגלל שהוא מתאווה לאכול בשר, וכיוון שאין לו בשר של היתר - אוכל של איסור.

ח. מִי שֶׁשָּׁגַג[33] וְהִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאַחַר כָּךְ[34] נַעֲשָׂה מוּמָר[35] וְחָזַר בִּתְשׁוּבָה, אוֹ נִשְׁתַּטָּה[36] וְחָזַר וְנִשְׁתַּפֶּה[37], אַף עַל פִּי שֶׁנִּדְחָה הַקָּרְבָּן בֵּינָתַיִם[38] - הֲרֵי זֶה חָזַר וְנִרְאָה[39]; שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין[40], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין. לְפִיכָךְ יַקְרִיבֶנָּה עַצְמָהּ. וּכְשֶׁם שֶׁאִם נוֹלַד בּוֹ מוּם עוֹבֵר[41] וְנִתְרַפֵּא - יַחֲזֹר לְכַשָּׁרוּתוֹ[42], כָּךְ אִם נִדְחוּ הַבְּעָלִים וְחָזְרוּ וְנִרְאוּ - יִקָּרֵב.

33) ועשה אחד מן הדברים האסורים ועונשם בשוגג חטאת. 34) אחר שהפריש ולפני שהקריב. 35) לכל התורה, או לעבודה זרה וחילול שבת בפרהסיא, שאין מקריבין קרבנו. 36) אחר שהפריש את החטאת ואז אין מקריבין קרבנו, מפני שצריך שיהיה בשעת הכפרה בדעה צלולה. 37) נתרפא וחזר לאיתנו. 38) שאין להקריב את הקרבן לא בשעת היותו מומר, ולא בשעה שהיה שוטה. 39) הקרבן חוזר להיות ראוי להקרבה אחרי חזרו בתשובה, ואחרי שנשתפה. 40) כלומר, אין אומרים שמכיוון שנדחה פעם מהקרבה, שוב לא יוכלו להקריבו לעולם - אלא מיד שמסתלקת הסיבה לדיחויו שוב ראוי הוא להקרבה, וכרב ביומא סד. הסובר שבעלי חיים אינם נדחים, ולא כר' יוחנן שאמר (בזבחים שם) שאם אכל חלב והפריש קרבן והמיר את דתו וחזר בתשובה, או נשתטה וחזר ונשתפה, שאין הקרבן חוזר ונראה. 41) כלומר, מום העובר במשך הזמן, אבל כל זמן שלא עבר - אין להקריבו. 42) שנאמר (ויקרא כב, כה): "כי משחתם בהם מום בם לא ירצו לכם", ולמדו מזה: "מום בם הוא דלא ירצו (=כל זמן שמום בהם לא ירצו) הא עבר מומן ירצו".

ט. חַיָּבֵי חַטָּאוֹת[43] וַאֲשָׁמוֹת וַדָּאִים שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶן יוֹם הַכִּפּוּרִים - חַיָּבִין לְהָבִיא לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים[44], וְחַיָּבֵי אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין - פְּטוּרִים[45]. שֶׁנֶּאֱמַר: מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ. כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[46], שֶׁכָּל חֵטְא שֶׁאֵין מַכִּיר בּוֹ אֶלָּא ה' נִתְכַּפֵּר לוֹ. לְפִיכָךְ[47], מִי שֶׁבָּא עַל יָדוֹ סְפֵק עֲבֵרָה[48] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֲפִלּוּ עִם חֲשֵׁכָה[49] - פָּטוּר מֵאָשָׁם תָּלוּי, שֶׁכָּל הַיּוֹם מְכַפֵּר[50]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁאֵין מְבִיאִין עַל לֹא הוֹדַע שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים אָשָׁם תָּלוּי, אֶלָּא אִם לֹא כִּפֶּר לוֹ יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

43) שעברו בשוגג על דבר שחייבין על זדונו כרת. 44) ואף על פי שכתב רבינו בהלכות תשובה, כי יום הכיפורים מכפר לשבים על כל העבירות (שם פרק א, הלכה ג) - אם נתחייב קרבן או מלקות, אין יום הכיפורים מכפר אלא אם מביא קרבנו, או ילקה. 45) להביא אשם תלוי אחר שעבר עליהם יום הכיפורים וגם זה במשנה שם. ואם נודע לו אחר יום הכיפורים, שבוודאי חטא בשוגג, חייב להביא חטאת. 46) שם כה: בשם ר' אלעזר. ורב תחליפא

משמו של רבא למד מדקדוק פסוק זה על חייבי קרבנות שמכירים בהם, כגון חטאות ואשמות וודאים - שחייבים. 47) כיוון שחייבי אשמות תלויין, שעבר עליהם יום הכיפורים, פטורים מקרבן. 48) שנסתפק אם עבר בשוגג על אחת מחייבי כריתות. 49) קודם שתחשך (ראה שבת לד. ופרק ה מהלכות שבת הלכה ג). כשאחר מעשה העבירה יש עוד שהות מן היום. אבל אם חטא סמוך לשקיעת החמה שאין עוד שהות מן היום, אין יום הכיפורים מכפר (שבועות יג:). 50) ואין צריך ליום שלם, אלא כל שעה ושעה שלו מכפרת.

י. אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים וְלֹא הַחַטָּאת וְלֹא הָאָשָׁם מְכַפְּרִין אֶלָּא עַל הַשָּׁבִים[51] הַמַּאֲמִינִים בְּכַפָּרָתָן; אֲבָל הַמְבַעֵט בָּהֶן - אֵינָן מְכַפְּרִין בּוֹ. כֵּיצַד? הָיָה מְבַעֵט וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ אוֹ אֲשָׁמוֹ וְהוּא אוֹמֵר אוֹ מְחַשֵּׁב בְּלִבּוֹ שֶׁאֵין אֵלּוּ מְכַפְּרִין, אַף עַל פִּי שֶׁקָּרְבוּ כְּמִצְוָתָן - לֹא נִתְכַּפֵּר לוֹ, וּכְשֶׁיַּחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה מִבְּעִיטָתוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ[52]. וְכֵן הַמְבַעֵט בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[53] - אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עָלָיו. לְפִיכָךְ, אִם נִתְחַיֵּב בְּאָשָׁם תָּלוּי וְעָבַר עָלָיו יוֹם הַכִּפּוּרִים וְהוּא מְבַעֵט בּוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא נִתְכַּפֵּר לוֹ, וּכְשֶׁיַּחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה אֲחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים חַיָּב לְהָבִיא כָּל אָשָׁם תָּלוּי שֶׁהָיָה חַיָּב בּוֹ[54].

51) שגמרו לשוב אל ה׳ מדרכם הרעה. [וראה שם הלכה ב שעל מצוות קלות, כגון לא תעשה ועשה שאין בהן כרת, שעיר המשתלח מכפר בלי תשובה]. 52) שהרי לא נתכפר בקרבן שבעט בו. 53) שאמר או חשב בליבו, שאין יום הכיפורים, מכפר. 54) כיוון שיום הכיפורים לא כיפר עליו.

יא. כָּל אֲשָׁמוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה מְעַכְּבִין אֶת הַכַּפָּרָה[55], חוּץ מֵאֲשַׁם נָזִיר[56]. סְפֵק נָזִיר[57] וּסְפֵק מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה[58] וּסְפֵק סוֹטָה[59] - כֻּלָּם מְכִיאִין קָרְבְּנוֹתֵיהֶן אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים[60].

55) כלומר, כל חייבי אשמות שבתורה אינם מתכפרים עד שיביאו את קרבנם [ובברייתא היא בנזיר יח: "לפי שמצינו שכל אשמות שבתורה שהן מעכבין"]. 56) הנזיר מביא אשם אם נטמא, ואין האשם הזה מעכב את כפרתו, אלא מיד לאחר שמביא את חטאתו מתחיל למנות ימי נזירות חדשים (שהאשם הזה אינו אלא לדורון בלבד), ולמדו כן (נזיר יט.) ממה שנאמר (במדבר ו, יב): "והזיר לה׳ את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו לאשם", הרי הקדים הפסוק "והזיר" ל"והביא האשם" ללמד שאף על פי שלא הביא אשמו נתכפר. 57) כריתות כו. כלומר, שמסתפק אם נטמא אם לא (רש"י שם). 58) כגון זב, זבה, יולדת ומצורע. זב שנסתפק אם ראה שתי ראיות או שלוש ראיות, שמביא חטאת העוף הבאה על הספק; וזבה שנסתפקה אם היא זבה גדולה או זבה קטנה, שמביאה חטאת העוף הבאה על הספק, ואף ספק יולדת חייבת חטאת העוף מספק. 59) כלומר, סתם סוטה, שקינא לה בעלה ונסתרה, וספק אם נטמאה אם לא נטמאה, שחייבת להביא מנחת קנאות. 60) כריתות כו. אף שיום הכיפורים מכפר על חטא שאין מכיר בו אלא ה׳ - אלו צריכים להביא קרבנותיהם אפילו אחר שעבר יום הכיפורים, משום שנאמר ביום הכיפורים (ויקרא טז, טז־כא) "וכיפר על הקודש וגו׳ לכל חטאתם - והתוודה וכו׳ לכל חטאתם", ודרש ר׳ אושעיא (שם) "לכל חטאתם ולא לכל טומאתם". וכל אלו (=ספק נזיר, ספק מחוסרי כפרה וספק סוטה) אין קרבנותיהם אלא לטהרם, או להתירם באכילת קדשים, ולא לכפר על החטא (גמרא שם).

יב. מִי שֶׁהוּא מְחֻיָּב חַטָּאת אוֹ אָשָׁם וַהֲרֵי הוּא יוֹצֵא מִבֵּית דִּין לֶהָרֵג[61]: אִם הָיָה זִבְחוֹ זָבוּחַ[62] - מַשְׁחִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּזָּרֵק הַדָּם וְאַחַר כָּךְ יֵהָרֵג; וְאִם עֲדַיִן לֹא נִשְׁחַט הַזֶּבַח - אֵין מַשְׁחִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּקְרִיבוּ עָלָיו[63].

61) שחוץ ממה שעבר עבירה בשוגג, עשה גם אחד מהדברים שחייבים עליהם מיתת בית דין. והמדובר בכל עבירות שבתורה חוץ מעבודה זרה וחילול שבת בפרהסיא, שאף אם עבד עבודה־זרה וחילל שבת פעם אחת נעשה מומר ואין מקבלין ממנו קרבן. 62) כלומר, שנגמר דינו אחר שנשחט קרבנו. 63) ברייתא בערכין ז. ומפרש ר׳ יוסף (שם) שלכך אין משהין אותו עד שישחטו ויזרק הדם - משום שאסור לענות את הדין, אלא משנגמר דינו הורגין אותו מיד, אבל אם זבחו זבוח כבר, שהשהייה היא קצרה, משהין אותו עד שייזרק הדם כדי שיתכפר על החטא.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ג־י"ט סיון תשע"ו

יום ראשון י"ג סיון ה׳תשע"ו
מצות עשה ק.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלֶמֶת מֵאָה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת מְיוֹלֶדֶת טְמֵאָה. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי הַיּוֹלֶדֶת.

יום שני י"ד סיון ה׳תשע"ו
מצות עשה קו.

הַמִּצְוָה הַקי"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת זָבָה מְטַמְּאָה, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת הִלְכוֹת הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם הִיא נַעֲשֵׂית זָבָה, וְאֵיךְ מְטַמְּאָה זוֹלָתָהּ אַחַר שֶׁנַּעֲשְׂתָה זָבָה.

מתוך מהדורת חזק

יום שלישי ט"ו סיון ה'תשע"ו

מצות עשה קד.

הַמִּצְוָה הַק"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַזָּב מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם הוּא נַעֲשֶׂה זָב, וּבְאֵיזֶה אֹפֶן הוּא מְטַמֵּא לְזוּלָתוֹ.

יום רביעי ט"ז סיון ה'תשע"ו

מצות עשה קד. צו.

הַמִּצְוָה הַק"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַזָּב מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם הוּא נַעֲשֶׂה זָב, וּבְאֵיזֶה אֹפֶן הוּא מְטַמֵּא לְזוּלָתוֹ.

הַמִּצְוָה הַצ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַנְּבֵלָה מְטַמְּאָה, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טֻמְאַת נְבֵלָה וְכָל־דִּינֶיהָ. וְהִנְנִי מַזְכִּיר לְךָ עַתָּה הַקְּדָמָה, אֲשֶׁר רָאוּי שֶׁתִּזְכְּרֶנָּה בְּכֹל מַה־שֶּׁיִּזָּכֵר לְקַמָּן מִמִּינֵי הַטֻּמְאוֹת, וְהוּא: זֶה שֶׁאָנוּ מוֹנִים כָּל־מִין וָמִין מִן־הַטֻּמְאוֹת כְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, אֵין עִנְיָנוֹ שֶׁאָנוּ חַיָּבִים לְהִטַּמֵּא בְּטֻמְאָה זוֹ, וְגַם לֹא שֶׁאָנוּ מְזֻהָרִים מִלְּהִטַּמֵּא בָּהּ, עַד שֶׁיִּהְיוּ (אז בכלל) מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, אֶלָּא זֶה שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי הַנּוֹגֵעַ בְּמִין זֶה נִטְמָא, אוֹ שֶׁדָּבָר זֶה מְטַמֵּא בְּאֹפֶן כָּזֶה, לְמִי שֶׁנָּגַע בּוֹ — מִצְוַת עֲשֵׂה, כְּלוֹמַר: דִּין זֶה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בּוֹ הוּא מִצְוָה, הֵינוּ שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים שֶׁהַנּוֹגֵעַ בְּדָבָר פְּלוֹנִי בְּאֹפֶן כָּזֶה נִטְמָא; וְאִם הוּא בְּמַצָּב אַחֵר, אֵינוֹ נִטְמָא. אַךְ עֶצֶם הַהִטַּמְּאוּת הוּא דָּבָר שֶׁל רְשׁוּת: אִם רוֹצֶה מִטַּמֵּא וְאִם לָאו אֵינוֹ מִטַּמֵּא. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת שמיני): "וּבִנְבֵלָתָם לֹא תִגָּעוּ" (ויקרא יא, ח) — "יָכוֹל אִם נָגַע אָדָם בַּנְּבֵלָה יִלָּקֶה אַרְבָּעִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹאֲלָה תִּטַּמָּאוּ" (שם יא, כד); יָכוֹל אִם רָאָה אָדָם נְבֵלָה יֵלֵךְ וְיִטַּמָּא לָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבִנְבֵלָתָם לֹא תִגָּעוּ", הָא כֵּיצַד? הֲרֵי אוֹמֵר: רְשׁוּת". אִם כֵּן הַמִּצְוָה הִיא — הַדִּין אֲשֶׁר נִצְטַוִּינוּ בְּדִינִים אֵלּוּ וְנֶאֱמַר לָנוּ שֶׁהַנּוֹגֵעַ בָּזֶה נִטְמָא וְנַעֲשָׂה טָמֵא וְחַיָּב בְּכָל־חִיּוּבֵי הַטְּמֵאִים: לָצֵאת חוּץ לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (מ'עזרת ישראל' שבמקדש ופנימה) וְשֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קֹדֶשׁ וְלֹא לִנְגֹּעַ בּוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה — וְזֶהוּ הַצִּוּוּי, כְּלוֹמַר: שֶׁנַּעֲשָׂה טָמֵא אִם נָגַע בְּדָבָר זֶה, אוֹ אִם הָיָה בְּקִרְבָתוֹ בְּאֹפֶן כָּךְ. וּזְכוֹר עִנְיָן זֶה בְּכָל־מִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאָה.

יום שישי י"ח סיון ה'תשע"ו

מצות עשה צז.

הַמִּצְוָה הצ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת שְׁמוֹנָה מִינִים מִן הַשְּׁרָצִים מְטַמְּאִין. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טֻמְאַת שֶׁרֶץ וְדִינֶיהָ.

יום שבת קודש י"ט סיון ה'תשע"ו

מצות עשה צז.

הַמִּצְוָה הצ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת שְׁמוֹנָה מִינִים מִן הַשְּׁרָצִים מְטַמְּאִין. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טֻמְאַת שֶׁרֶץ וְדִינֶיהָ.

יום חמישי י"ז סיון ה'תשע"ו

מצות עשה צו.

הַמִּצְוָה הצ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַנְּבֵלָה מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טֻמְאַת נְבֵלָה וְכָל־דִּינֶיהָ. וְהִנְנִי מַזְכִּיר לְךָ עַתָּה הַקְּדָמָה, אֲשֶׁר רָאוּי שֶׁתִּזְכְּרֶנָּה בְּכֹל מַה־שֶּׁיִּזָּכֵר לְקַמָּן מִמִּינֵי הַטֻּמְאוֹת, וְהוּא: זֶה שֶׁאָנוּ מוֹנִים כָּל־מִין וָמִין מִן־הַטֻּמְאוֹת כְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, אֵין עִנְיָנוֹ שֶׁאָנוּ חַיָּבִים לְהִטַּמֵּא בְּטֻמְאָה זוֹ, וְגַם לֹא שֶׁאָנוּ מְזֻהָרִים מִלְּהִטַּמֵּא בָּהּ, עַד שֶׁיִּהְיוּ (אז בכלל) מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, אֶלָּא זֶה שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי הַנּוֹגֵעַ בְּמִין זֶה נִטְמָא, אוֹ שֶׁדָּבָר זֶה מְטַמֵּא בְּאֹפֶן כָּזֶה, לְמִי שֶׁנָּגַע בּוֹ — מִצְוַת עֲשֵׂה, כְּלוֹמַר: דִּין זֶה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בּוֹ הוּא מִצְוָה, הֵינוּ שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים שֶׁהַנּוֹגֵעַ בְּדָבָר פְּלוֹנִי בְּאֹפֶן כָּזֶה נִטְמָא; וְאִם הוּא בְּמַצָּב אַחֵר, אֵינוֹ נִטְמָא. אַךְ עֶצֶם הַהִטַּמְּאוּת הוּא דָּבָר שֶׁל רְשׁוּת: אִם רוֹצֶה מִטַּמֵּא וְאִם לָאו אֵינוֹ מִטַּמֵּא. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת שמיני): "וּבִנְבֵלָתָם לֹא תִגָּעוּ" (ויקרא יא, ח) — "יָכוֹל אִם נָגַע אָדָם בַּנְּבֵלָה יִלָּקֶה אַרְבָּעִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹאֲלָה תִּטַּמָּאוּ" (שם יא, כד); יָכוֹל אִם רָאָה אָדָם נְבֵלָה יֵלֵךְ וְיִטַּמָּא לָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבִנְבֵלָתָם לֹא תִגָּעוּ", הָא כֵּיצַד? הֲרֵי אוֹמֵר: רְשׁוּת". אִם כֵּן הַמִּצְוָה הִיא — הַדִּין אֲשֶׁר נִצְטַוִּינוּ בְּדִינִים אֵלּוּ וְנֶאֱמַר לָנוּ שֶׁהַנּוֹגֵעַ בָּזֶה נִטְמָא וְנַעֲשָׂה טָמֵא וְחַיָּב בְּכָל־חִיּוּבֵי הַטְּמֵאִים: לָצֵאת חוּץ לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (מ'עזרת ישראל' שבמקדש ופנימה) וְשֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קֹדֶשׁ וְלֹא לִנְגֹּעַ בּוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה — וְזֶהוּ הַצִּוּוּי, כְּלוֹמַר: שֶׁנַּעֲשָׂה טָמֵא אִם נָגַע בְּדָבָר זֶה, אוֹ אִם הָיָה בְּקִרְבָתוֹ בְּאֹפֶן כָּךְ. וּזְכוֹר עִנְיָן זֶה בְּכָל־מִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאָה.

ישעיה פרק כז ו־י

ו הַבָּאִים֙ יַשְׁרֵ֣שׁ יַעֲקֹ֔ב יָצִ֥יץ וּפָרַ֖ח יִשְׂרָאֵ֑ל וּמָלְא֥וּ פְנֵי־תֵבֵ֖ל תְּנוּבָֽה׃ (פ) ז הַכְּמַכַּ֥ת מַכֵּ֖הוּ הֻכָּ֑הוּ אִם־כְּהֶרֶ֥ג הֲרֻגָ֖יו הָרֹֽג׃ ח בְּסַאסְאָ֕ה בְּשַׁלְחָ֖הּ תְּרִיבֶ֑נָּה הָגָ֥ה בְרוּחֹ֖ו הַקָּשָׁ֥ה בְּיֹ֖ום קָדִֽים׃ ט לָכֵ֗ן בְּזֹ֤את יְכֻפַּר־עֲוֹן־יַעֲקֹב֙ וְזֶ֣ה כָּל־פְּרִ֔י הָסֵ֖ר חַטָּאתֹ֑ו בְּשׂוּמֹ֡ו | כָּל־אַבְנֵי־גִר֩ מְנֻפָּצֹ֨ות ׀ לְא־יָקֻ֜מוּ אֲשֵׁרִ֣ים וְחַמָּנִ֗ים׃ י כִּ֚י עִ֣יר בְּצוּרָ֔ה בָּדָ֖ד נָוֶ֑ה מְשֻׁלָּ֣ח וְנֶעֱזָ֔ב כַּמִּדְבָּ֖ר שָׁ֣ם יִרְעֶ֣ה עֵגֶ֔ל וְשָׁ֖ם יִרְבָּ֑ץ וְכִלָּ֖ה סְעִפֶּֽיהָ׃

רש״י

(ו) הבאים ישרש יעקב. הלא ידעתם מה עשיתי בראשונה הבאים למצרים אשר השריש יעקב צצו ופרחו שם עד (אשר) מלאו פני תבל תנובה: **(ז) הכמכת מכהו הכהו.** הראיתם בגבורתי שכמכת המכה יעקב הכתיו הם טבעום במים ואני טבעתים במים יש תמיהות שהם מתקיימות כגון זו וכגון (שמואל א ב׳) הנגלה נגלתי אל בית אביך (יחזקאל ח) הרואה אתה מה המה עושים: **אם כהרג.** ישראל שהיו הרוגין של פרעה הורג פרעה ועמו: **(ח) בסאסאה.** באותה מדה: **בשלחה תריבנה.** כששילחה מצרים את ישראל תריבנה המדה בסאה שלה: **הגה ברוחו הקשה.** הגה. דבר בדבורו הקשה: **ביום קדים.** ביום ויולך ה׳ את הים ברוח קדים עזה (שמות יד): **(ט) לכן.** גם עתה בזאת היה מתכפר עון יעקב לזכות להגאל כמאז: **וזה כל פרי.** הטוב לו להסיר חטאתו אם ישים כל אבני מזבחות במותיו כאבני גיר מנופצות מדוקרות וכן (תהלים קלז) ונפץ את עולליך וכן (ירמיה יג) ונפצתים איש אל אחיו, גיר מין צבע הוא: **לא יקומו אשרים וחמנים.** למען לא יקימו להם עכו״ם: **(י) כי עיר בצורה בדד.** כי בעשותם זאת עיר בצורה של ישמעאל תהיה בדד והנוה יהיה משולח ונעזב כמדבר: **שם ירעה עגל.** אפרים ירשנו שקרוי עגל שנא׳ (ירמיה לא) כעגל לא לומד: **וכלה סעיפיה.** ענפיה:

מצודת דוד

(ו) הבאים. תחסר מלת בימים ור״ל בימים הבאים ומעצמו יובן החסרון וכאומר אם מאז לא הערתי כל חמתי כ״ש בימי הגאולה ארחם עליהם ויתן יעקב את שרשו להיות מתפשט למרחוק וישראל יציף ויפרח ר״ל ימשלו עד למרחוק ויגדלו עד מאד: **תנובה.** כצמחי האדמה: **(ז) הכמכת.** ר״ל אף מאז שהכה בו וכי הכה בו באכזריות כמו שהכה המצרים שהכו את ישראל: **אם כהרג הרוגיו.** וכי הורג הוא כמו שהרג את המצרים שהרגו בו והוא כפל ענין במ״ש: **(ח) בסאסאה.** ר״ל במדה שחטאו במדה ההיא נפרע מהם ולא העיר כל חמתו: **בשלחה תריבנה.** כשהיה מריב עמה להפרע ממנה היה שופך חמתו על השדות והגנות לשלוח בהם שידפון וארבה ולא פגע בנפשות תחלה: **הגה.** הסיר הפרי ברוחו הקשה ביום שמנשבת בו רוח קדים העזה שברוחות: **(ט) לכן.** הואיל ורחמי עליו אעשה לו גם זאת להתכפר בדבר קל: **וזה כל פרי.** זה יהיה לו פרי טוב להסר ממנו חטאתו להיות נמחל לו: **בשומו.** במה שיתוץ המזבחות העשויות לעבודת כוכבים וישים אבניהם מנופצות כדרך שמנפצים אבני גיר הדק היטב: **לא יקומו.** ר״ל בתנאי שלא יחזרו לסורם ולא יקימו מעתה אשרים וחמנים: **(י) כי עיר בצורה.** כי בעשותם זאת אז העיר הבצורה היא כרך גדול וכו׳ תהיה בדד מיושביה והנוה שלו תהיה משולח מיושביה ונעזב מהם כמדבר הנעזב מאנשים וכפל הדבר במ״ש: **שם.** במקום העיר הבצורה ירעה עגל וירבץ שמה ויכלה ענפי האילנות אשר יגדלו שמה:

מצודת ציון

(ו) יציץ. כעין הפרח וגדול ממנה וכן נאמר ויצא פרח ויציץ ציץ (במדבר י״ז): **תנובה.** כמו כתנובה ותחסר הכ״ף כמו ייטיב גהה (משלי וז) ומשפטו כגהה, ותנובה ענינו צמחי השדה כמו מתנובות שדי (איכה ד): **(ח) בסאסאה.** מלשון סאה והיא מלה כפולה כמו ירקרק אדמדם: **בשלחה.** הוא שם כולל לשדות ולגנות וכן שלחיך פרדס רימונים (ש״ה ד): **תריבנה.** מלשון מריבה: **הגה.** ענין הסרה כמו הגו רשע לפני מלך (משלי כה): **(ט) גיר.** הוא הס״ד וכן על גירא די כתל היכלא (דניאל ה): **מנופצות.** ענין רציצה וכתיתה כמו ונפץ הכדים (שופטים ז): **אשרים.** אילן הנעבד: **וחמנים.** דמות מה עשוי לעבודת החמה: **(י) בצורה.** מלשון מבצר וחוזק: **בדד.** יחידה מבלי יושביה כמו איכה ישבה בדד (איכה א): **נוה.** ענין מדור כמו נוה איתן (ירמיה מט): **משולח.** מגורש וכן הן ישלח איש את אשתו (שם ג): **ירבץ.** ענין השכיבה לנוח: **וכלה.** מלשון כליון: **סעיפיה.** ענפיה כמו בסעפותיו קננו (יחזקאל לא):

איוב פרק ג י־כ

י כִּי לֹא סָגַר דַּלְתֵי בִטְנִי וַיַּסְתֵּר עָמָל מֵעֵינָי: יא לָמָּה לֹּא מֵרֶחֶם אָמוּת מִבֶּטֶן יָצָאתִי וְאֶגְוָע: יב מַדּוּעַ קִדְּמוּנִי בִרְכָּיִם וּמַה־שָּׁדַיִם כִּי אִינָק: יג כִּי־עַתָּה שָׁכַבְתִּי וְאֶשְׁקֹוט יָשַׁנְתִּי אָז | נָנוּחַ לִי: יד עִם־מְלָכִים וְיֹעֲצֵי אֶרֶץ הַבֹּנִים חֳרָבוֹת לָמוֹ: טו אוֹ עִם־שָׂרִים זָהָב לָהֶם הַמְמַלְאִים בָּתֵּיהֶם כָּסֶף: טז אוֹ כְּנֵפֶל טָמוּן לֹא אֶהְיֶה כְּעֹלְלִים לֹא־רָאוּ אוֹר: יז שָׁם רְשָׁעִים חָדְלוּ רֹגֶז וְשָׁם יָנוּחוּ יְגִיעֵי כֹחַ: יח יַחַד אֲסִירִים שַׁאֲנָנוּ לֹא שָׁמְעוּ קוֹל נֹגֵשׂ: יט קָטֹן וְגָדוֹל שָׁם הוּא וְעֶבֶד חָפְשִׁי מֵאֲדֹנָיו: כ לָמָּה יִתֵּן לְעָמֵל אוֹר וְחַיִּים לְמָרֵי נָפֶשׁ:

רש״י

(י) כי לא סגר. מי שיכולת בידו לסגור וגם זה מן המקראות דומין להלילה אמר: **דלתי בטני.** שיצאתי ממנו שאם עשה כן ויסתר עמל מעיני: **(יא) למה לא מרחם אמות.** מיציאתי מרחם (הייתי סא״א) מוכן למות מיד ומדבר בלשון עתיד כאילו עומד עכשיו ביום יציאת הרחם ואומר (למה) לא אמות עתה. ולמה לא **מבטן יצאתי ואגוע.** למה לא היתה לי גויעה מוכנת: **(יב) מדוע קדמוני.** ברכי אמי קודם למיתה: **כי אינק.** נגזר עלי לינק מהם לפי שהוא מדבר ביום לידה הוא מזכיר דברים של אחריו בלשון עתיד: **(יג) שכבתי.** הייתי שוכב בקבר: **(יד) הבונים חרבות למו.** זהו דרך למעמידי שם לבנות ערים נחרבות לזכרון להם כמו (ישעיה נח) ובנו ממך חרבות עולם וקורא לך גודר פרץ כלו׳ עם שרים ובעלי שם או הלואי שלא נודעתי ואהיה כנפל ומה שכתב לא אהיה כנפל טמון מפני שעומד על לשון שהתחיל לדבר בלשון תימה ומוסב על למה לא מדוע קדמוני ברכים או מדוע לא אהיה כנפל טמון: **(טז) כעוללים.** תינוקות ולכך קורא אותם עוללים שכולם שחוק וליכלוך כמו (לקמן טז) ועוללתי בעפר וכמו ויתעללו בה כל הלילה (שופטים יט): **(יז) חדלו רוגז.** נמנעים מרוגזם שהיו נוהגים ורגילים להרגיז בארץ: **ושם ינוחו.** ושם נחו, דבר ההווה כתבו בלשון עתיד: **(יט) קטן וגדול שם.** שם ניכר מי חשוב ומי שפל ולפי שאותה גדולה גדולת עולם הוא ואותו שפלות שפלות עולם היא: **(כ) למה יתן.** (הנותן והוא הקב״ה): **לעמל אור.** למי שגדל בעמל וצרה למה נותן לו אור עולם ולא המיתו בהוולדו:

מצודת דוד

(י) כי לא סגר. ר״ל בעבור זה יהיו מקוללים כן על אשר לא שפטו אז מערכת השמים לסגור דלתי בטני הוא הטבור אשר דרך בו יבא המאכל להזנת הולד כ״א היה נסגר הייתי אז מת במעי אמי והיה א״כ נסתר מעיני העמל אשר אני עתה בו: **(יא) למה לא מרחם אמות.** כאומר ואם בעבור סכנת אמי נשארתי חי במעיה למה לא מתי מיד בצאתי מן הרחם: **מבטן.** כאשר יצאתי מבטן היה לי לגוע ולמות וכפל הדבר במ״ש: **(יב) מדוע קדמוני.** מדוע באו לפני ברכי המילדות כמשפט המילדת לקבל אותי בצאתי מן הרחם כמשפט המילדת הלא טוב היה לי ליפול בארץ ולמות: **ומה שדים.** למה נמצאו שדים לאמי להניק אותי הלא טוב הי׳ לי בהעדרם כי מיד הייתי מת ברעב: **(יג) כי עתה.** א״כ היה הייתי א״כ עתה שוכב בקבר בהשקט וכאשר הייתי ישן בקבר אז היה לי מנוחה וכפל הדבר במ״ש: **(יד) עם מלכים.** הייתי א״כ שוכב עם מלכים ודומה להם כי לא ניכר בקבר יתרון לזה על זה: **הבונים** וגו׳. דרך המלכים והגדולים לבנות ערים חרבות ושוממות למען היות להם לזכרון: **(טו) או עם שרים.** או הייתי שוכב דומה לשרים בעלי הזהב וכאומר הנה בקבר לא היה ניכר יתרון עלי לא לבעלי הממשלה ולא לבעלי העושר אבל עתה אל מי אדמה ואשוה: **(טז) או כנפל טמון.** מוסב על למה האמור בתחילת הענין לומר או למה כנפל ממון לא אהיה ר״ל למה לא הייתי נפל והוא הנופל מרחם קודם זמנו עד לא כלו חדשיו בעוד לא נתפשטו איבריו ועדיין הוא מקופל וטמון קצתו בקצתו: **כעוללים** וגו׳. הם הנפלים אשר לא ראו אור העולם וכפל הדבר במ״ש: **(יז) שם.** ר״ל מה שאתאוה לשכון בקבר הוא בעבור כי שם חדלו הרשעים מרגזם ולא יוסיפו להתרגז ולכעוס על אנשים ומצאו א״כ שוכני הקבר מרגוע מן הרשעים: **יגיעי כח.** אותם שהיה כחם יגע ועיף מן העמל הנה שם ישכנו במנוחה: **(יח) יחד.** האנשים שהיו במאסר עד לא מתו הנה שם כולם יחד בהשקט ושאנן ואין מי ישמע שם קול נוגש המכריז לעבודת המלך: **(יט) קטן** וגו׳. ר״ל שם שוה הקטן להגדול ואין יתרון לזה על זה ושם נעשה העבד חפשי מאדוניו כי לא יעבדנו עוד: **(כ) למה יתן.** ר״ל ואם אמנם הקבר הוא מקום מנוח ומרגוע למה יתן אור העולם למי שנפשו עמל בצרות ולמה יתן חיים וגו׳ וכפל הדבר במ״ש:

מצודת ציון

(יא) אמות. אמר דבריו כאלו ידבר עד לא יולד: **ואגוע.** ואמות כמו כי גוע אהרן (במדבר כ): **(יב) קדמוני.** באו לפני כמו ולא יקדמנה מגן (ישעיה לז): **ומה.** ענינו כמו למה וכן מה יתאונן אדם (איכה ג): **(יד) למו.** לעצמם: **(טז) טמון.** מכוסה ונסתר: **כעוללים.** כן יקרא התינוק הרך כמו עוללי טפוחים (שם ב) וכן יקרא במעי האם: **(יח) שאננו.** מל׳ שאנן והשקט: **נוגש.** מל׳ נגישה וכפיה: **(יט) חפשי.** ענין חרות כמו יצא לחפשי חנם (שמות כא): **(כ) למה יתן.** מי שבידו ליתן, וקיצר בדבר המובן מאליו וכמוהו רבים:

ד יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּבֵּל מִכֹּהֵן וּמִלֵּוִי, הַמַּעֲשְׂרוֹת לַבְּעָלִים. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: הַקְּרֻתָנִי שֶׁקִּבֵּל שָׂדֶה מִירוּשַׁלְמִי, מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל יְרוּשַׁלְמִי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יָכוֹל הוּא הַקְּרֻתָנִי לַעֲלוֹת וּלְאָכְלוֹ בִּירוּשָׁלַיִם.

ה הַמְקַבֵּל זֵיתִים לְשֶׁמֶן – כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּחֻלִּין, כָּךְ חוֹלְקִין בַּתְּרוּמָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּבֵּל מִכֹּהֵן וּמִלֵּוִי זֵיתִים לְשֶׁמֶן לְמַחֲצִית שָׂכָר – הַמַּעֲשְׂרוֹת לַבְּעָלִים.

ו בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: לֹא יִמְכֹּר אָדָם אֶת זֵיתָיו אֶלָּא לְחָבֵר. בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: אַף לְמֻעָשָּׂר. וּצְנוּעֵי בֵּית הִלֵּל הָיוּ נוֹהֲגִין כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי.

פירוש ברטנורא

ד המעשרות לבעלים. בהא אפילו רבנן דפליגי עליה דר"א מודו, דכיון דשדה של בעלים מקום מעשר שיורי שיריה: **הקרתני.** לשון קריה, כלומר האיש היושב בקריה בכפרים. שכן דרך בני הכפרים לקבל שדה מבני הכרכים: יכול הוא הקרתני וכו'. הלכך כל אחד נוטל חלקו במעשר שני. וכן הלכה:

ה המקבל זיתים לשמן. ישראל שקבל זיתים מכהן או מלוי: **כשם שחולקין בחולין כך חולקים בתרומה.** ואע"ג דלעיל לבעלים, הכא שאני דלא קיבל קרקע אלא אילנות, ורבנן לא עבדי זיתים כקרקע: **או למחצית שכר.** שימכר השמן ויחלקו הריוח לאמצע: **המעשרות לבעלים.** דר' יהודה עביד זיתים כקרקע. ואין הלכה כרבי יהודה:

ו לא ימכור אדם זיתיו. זיתים שנתלשו מן האילן ולא הוכשרו לקבל טומאה, כגון שעדיין לא הזיעו זיעת המעטן שהיא מכשירתן לקבל טומאה: **אלא לחבר.** לפרוש המוחזק לטהרות ולא ימכרם למי שאינו חבר שלא ידרוך אותם בטומאה: **אף למעשר.** אף למי שלא קיבל עליו אלא לעשר אבל לא קבל עליו להיות מוחזק לטהרות יכול למוכרם, דכיון דאכתי לא הוכשרו אימור שמא יאכלם קודם שיזיעו. ואע"ג דרוב זיתים אין עומדין לאכלן כך, בעלילה כל

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּבֵּל – שדה באריסות, **מִכֹּהֵן וּמִלֵּוִי** – או מלוי, **הַמַּעֲשְׂרוֹת לַבְּעָלִים** – אם בעל השדה הוא כהן התרומה שלו, ואם הוא לוי, המעשר שלו; ואפילו חכמים הסוברים בכהן ולוי שקיבלו שדה מישראל שחולקים בתרומה ובמעשר (במשנה הקודמת), מודים כאן שהמעשרות לבעלים, שהואיל והשדה שלהם אנו אומרים שעל מנת כן מסרו את השדה לאריס, שהמעשרות יהיו שלהם. בתוספתא נתפרשה הלכה זו: "ישראל שקיבל שדה מכהן – תרומה לכהן, ומעשר ראשון ומעשר שני חולקים בשווה. קיבל שדה מלוי – מעשר ראשון ללוי, תרומה ומעשר שני חולקים בשווה. לוי שקיבל שדה מכהן – תרומה לכהן, מעשר ראשון ומעשר שני חולקים בשווה. כהן שקיבל שדה מלוי – מעשר ראשון ללוי, תרומה ותרומת מעשר ומעשר שני חולקים בשווה". **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: הַקְּרֻתָנִי** – בן הקריה, היינו אדם הגר מחוץ לירושלים, **שֶׁקִּבֵּל שָׂדֶה מִירוּשַׁלְמִי** – באריסות; ויש מפרשים: הקרתני – בן הכפר, שכן דרך בני הכפרים לקבל שדות מבני הכרכים; **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי** – שצריך לאוכלו בירושלים, **שֶׁל יְרוּשַׁלְמִי** – הוא, ואין חולקים בו, שמן הסתם על מנת כן מסר לו את השדה, שיהא המעשר השני שלו, הואיל והוא יושב בירושלים. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יָכוֹל הוּא הַקְּרֻתָנִי לַעֲלוֹת וּלְאָכְלוֹ בִּירוּשָׁלַיִם** – לפיכך חולקים אותו ביניהם בהתאם לתנאי האריסות. והלכה כחכמים.

באור משנה ה

הַמְקַבֵּל זֵיתִים – אילני זיתים, **לְשֶׁמֶן** – לעשות שמן מהזיתים שילקט, על מנת לקבל בשכר טרחתו חלק מהשמן, בין ישראל שקיבל מכהן או מלוי, בין כהן או לוי מישראל, **כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּחֻלִּין, כָּךְ חוֹלְקִין בַּתְּרוּמָה** – ובמעשר, שהואיל והאריס טורח לדרוך את הזיתים ועושה מהם שמן, שחשיבותו מרובה, אינו מוותר על חלקו גם במעשרות. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּבֵּל מִכֹּהֵן וּמִלֵּוִי** – או מלוי, **זֵיתִים לְשֶׁמֶן** – להוציא שמנים, **לְמַחֲצִית שָׂכָר** – רוב המפרשים גורסים: או למחצית שכר – שימכרו את השמן ויחלקו ביניהם את הריווח, **הַמַּעֲשְׂרוֹת לַבְּעָלִים** – בירושלמי מבואר, שרבי יהודה משווה זיתים לשדה תבואה, וכשם שבשדה תבואה שנינו (במשנה הקודמת): "ישראל שקיבל מכהן ומלוי, המעשרות לבעלים", אף בזיתים כך, אבל תנא קמא אינו משווה זיתים לשדה, שהמקבל זיתים לשמן, אינו נותן לבעלים את הפירות כמו שגדלו בשדותיהם, אלא טורח להוציא מהם שמן, שהוא תוצר חשוב, לפיכך חולקים הם גם במעשרות. – יש מפרשים, שמשנתנו אינה עוסקת בעצי זיתים אלא בזיתים תלושים, היינו בפירות, וטעמו של תנא קמא, שהואיל ולא הפריש מהזיתים את המעשרות לעצמו ונתן הכל לאריס לעשות מהם שמן, הרי זה מוכיח שעל מנת כן נתן שיחלקו ביניהם גם המעשרות **("משנה ראשונה").** לפי הגירסא בדברי רבי יהודה "או למחצית שכר" משמע, שרבי יהודה בא לחלוק על תנא קמא אפילו בכהן ולוי שקיבלו מישראל, ששנינו לעיל (משנה ג): "כשם שחולקין בחולין כך חולקין בתרומה", ואומר רבי יהודה: במה דברים אמורים שחולקים בתרומה? במקבל על מנת לתת פירות לבעל השדה, מחצה או שליש או רביע, אבל המקבל על מנת למכור את הפירות ולהתחלק ברווחים, לעולם המעשרות לבעלים, שלא נכנסו לשותפות אלא במה שעומד להימכר לשם שכר ורווחים, אבל המעשרות אינם עומדים לשכר. נמצא רבי יהודה חולק על תנא קמא בשני דברים: א) בישראל המקבל מכהן או מלוי זיתים לשמן, שלדעתו המעשרות לבעלים. ב) במקבל למחצית שכר, אפילו כהן או לוי שקיבל מישראל, המעשרות לבעלים, בין בזיתים ובין בתבואה ובפירות אחרים **("משנה ראשונה").** ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ו

אגב המשנה הקודמת, שמדובר בה בענין המקבל זיתים לשמן, מביאה משנתנו מחלוקת בית שמאי ובית הלל בענין מכירת זיתים; ומדובר כאן בזיתים תלושים שעדיין לא הוכשרו לקבל טומאה.

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: לֹא יִמְכֹּר אָדָם אֶת זֵיתָיו אֶלָּא לְחָבֵר – שהוא נזהר בענין טהרות ונאמן עליהן, אבל לא יכרם למי שאינו חבר שמא ידרכם בטומאה. **בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: אַף לְמֻעָשָּׂר** – מותר למכור זיתים אף למי שהוא נאמן על המעשרות בלבד, אף על פי שאינו נאמן על הטהרות. בירושלמי מבואר טעמם של בית הלל, לפי שאנו אומרים, שהוא קונה את הזיתים לאכילה, ויאכלם קודם שיוכשרו – על ידי המוהל (המיץ) היוצא מהם – לקבל טומאה. ואף על פי שרוב הזיתים אין אוכלים אותם כך, מכל מקום הואיל ואפשר לתלות בסיבה כל שהיא כדי להתיר המכירה, הקילו בית הלל. יש מפרשים, שטעם המחלוקת הוא, אם מותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל, שלדעת בית שמאי אסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל, ולכן אסור למכור זיתים אלא לחבר הזהיר בענין טומאה וטהרה, שאם ימכרם למי שאינו חבר, שמא יטמאם בשעת דריכה, כשיוכשרו לקבל טומאה. ובית הלל סוברים, שמותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל, הלכך מותר למכרם למי שהוא נאמן על המעשרות, אף שאינו נאמן בענין טומאה וטהרה. אמנם שנינו (לעיל

ז שְׁנַיִם שֶׁקִּבְּצוּ אֶת כַּרְמֵיהֶם לְתוֹךְ גַּת אַחַת, אֶחָד מְעַשֵּׂר וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ מְעַשֵּׂר — הַמְעַשֵּׂר מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁלּוֹ וְחֶלְקוֹ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא.

ח שְׁנַיִם שֶׁקִּבְּלוּ שָׂדֶה בַּאֲרִיסוּת, אוֹ שֶׁיָּרְשׁוּ, אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ — יָכוֹל הוּא לוֹמַר: טֹל אַתָּה חִטִּים שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי וַאֲנִי חִטִּים שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, אַתָּה יַיִן שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי וַאֲנִי יַיִן שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי. אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: טֹל אַתָּה חִטִּים וַאֲנִי שְׂעוֹרִים, טֹל אַתָּה יַיִן וַאֲנִי אֶטֹל שֶׁמֶן.

פירוש ברטנורא

דהו דמצינן לחלות תלינן. ורמב"ם מוקי פלוגתייהו דבית שמאי ובית הלל דב"ש סברי אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י וב"ה סברי מותר לגרום טומאה לחולין שבא"י: **וצנועי בית הלל.** ותיקון המדקדקים במצות שהיו בב"ה:

ז אחד מעשר. נאמן על המעשרות: **ואחד אינו מעשר.** אינו נאמן על המעשרות: **המעשר מעשר את שלו.** מתקן החצי מכל מה שגדל בכרם של שניהם: **וחלקו בכל מקום שהוא.** בירושלמי מפרש דהכי קאמר וחלקו של חברו דהיינו של זה שאינו מעשר בכל מקום שהוא דמאי הוא. ומשום דאין ברירה חיישינן שמא חצי חלקו של המעשר ביד חברו שאינו מעשר וחצי חלק חברו בידו, הלכך אע"פ שכבר תיקן החצי מכל מה שגדל בכרם חייב לתקן בתורת דמאי חצי חלק חברו שבידו:

ח טול אתה חטין שבמקום פלוני. הכא מיירי שחלקו שדה בקמותיה וענבים המחוברים בכרם הלכך יש ברירה ואמרינן זהו חלקו המגיעו והמעשר מעשר את שלו ודיו. ולעיל איירי שחלקו בתלוש והתם אין ברירה דכל קלח וקלח של שותפים הוא וצריך לעשר דמאי על חלק חברו שבידו: **אבל לא יאמר לו טול אתה חטין ואני שעורים.** דליכא למימר הכא זהו חלקו המגיעו אלא הוו כמחליפים זה לזה, ונמצא זה המעשר מוכר חלקו למי שאינו מעשר:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ז

שְׁנַיִם שֶׁקִּבְּצוּ אֶת כַּרְמֵיהֶם לְתוֹךְ גַּת אַחַת – שהיו להם כרמים בשותפות ובצרו אותם לתוך גת אחת, **אֶחָד** – מהם, **מְעַשֵּׂר** – נאמן על המעשרות, **וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ מְעַשֵּׂר** – אינו נאמן על המעשרות, **הַמְעַשֵּׂר** – הנאמן על המעשרות, **מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁלּוֹ** – היינו החצי מכל מה שגדל בכרמים, **וְחֶלְקוֹ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא** – בירושלמי מבואר: וחלקו בכל מקום שהוא דמאי, כלומר שנוסף על מה שהוא מעשר מחצית מה שגדל בכרמים, חייב הוא עוד לעשר חצי מהיין שהוא נוטל לחלקו מן הגת בתורת דמאי. הטעם הוא לפי שאין ברירה, כלומר שאין אנו אומרים: הוברר הדבר למפרע שכל אחד קיבל חלקו הוא, וחוששים אנו שמא מה שנטל מן היין חציו שלו וחציו של חבירו, וכיון שחבירו אינו נאמן למעשרות, הרי הוא חייב לעשר את חלק חבירו שבידו משום דמאי. אמנם יש דעה, שבדברים שהם מדרבנן יש ברירה, והרי דמאי מדרבנן הוא, אבל משנתנו מתפרשת לדעת הסובר שאף בדרבנן אין ברירה. ויש מפרשים משנתנו בדרך אחרת, שהמדובר כאן בכגון שחילקו ביניהם את הענבים לאחר הבצירה, ואחר כך עירבום בגת ודרכום יחד, ובאה המשנה ללמדנו, שהנאמן מעשר תחילה את הענבים שלו קודם שמכניסם לגת, ונמצא שחצי היין שבגת מעושר, ואחר כך כשהוא נוטל חלקו מן היין, הואיל והיין נבלל כולו, שהרי לדברי הכל יש בלילה בדברים לחים, נמצא שכל טיפת יין שבגת חצייה מעושרת ודאי וחצייה דמאי, שמא חבירו לא עישר ענבים שלו, הלכך חייב הוא לעשר דמאי על מחצית היין מחלקו שהוא נוטל, לפי שהחצי ממה שהוא נוטל – חלק חבירו הוא שאינו נאמן למעשרות. וזה ששנינו "בכל מקום שהוא", היינו שיאמר בשעה שהוא מעשר דמאי על מחצית יינו: "בכל מקום שהוא הדמאי בתוך היין הזה הרי זה מעשר עליו" **(רמב"ם עפ"י "משנה ראשונה").** לפי פירוש זה אין כאן בכלל ענין של ברירה. אבל בעל "כסף משנה" כותב בפירושו לדברי הרמב"ם **(הל' מעשר ט, יג):** "...נמצא שחצי היין שלקח זה המעשר, יש לומר בו שהוא מחלקו של חבירו, משום שאין ברירה, ולכך מפריש עליו דמאי". ברם, בעל "תוספות יום טוב" מבאר דברי "כסף משנה", שמה שחוששים שיש חצי חלק חבירו בידו משום שאין ברירה, אינו ענין ליש ברירה ואין ברירה (כלומר למחלוקת הדעות אם יש ברירה או אין ברירה), כי הואיל וחילקו הענבים ואחר כך חזרו ועירבום בגת, וודאי שלדברי הכל יש לנו לומר שנתערבו, ואין לומר שהובירר שמה שיחזור זה ויקח ויחזור זה ויקח, שלכל אחד הוחזר אותו חלק עצמו שנתן לגת, שדבר זה אין הדעת נותנת. פירוש הדברים, שהסברו של "כסף משנה" לשיטת הרמב"ם "משום שאין ברירה", לדברי הכל הוא, כלומר שבכגון זה, כפי שהרמב"ם מפרש משנתנו, הכל מודים שאין ברירה. אמנם כפי מה שביארנו בראשונה, שמדובר במשנתנו בשניים שהיו להם כרמים בשותפות ולא חלקו הענבים תחילה אלא נתנו את הכל לתוך גת אחת, ואחר כך חילקו ביניהם את היין, לדעת הסובר יש ברירה אין הנאמן חייב לעשר אלא היין שנטל מן הגת לחלקו, שאנו אומרים: הוברר הדבר, בשעת חלוקת היין, שכל אחד מה שנטל, חלקו הוא נטל. מכאן בארנו בראשונה שמשנתנו היא לדעת הסובר אין ברירה **(וכך פירשו הר"ש, הרא"ש והרב מברטנורא).**

באור משנה ח

שְׁנַיִם – אחד נאמן על המעשרות ואחד שאינו נאמן, **שֶׁקִּבְּלוּ שָׂדֶה בַּאֲרִיסוּת** – לעבדה במשותף, **אוֹ שֶׁיָּרְשׁוּ** – שדה, **אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ** – שלקחו שדה בשותפות; כשהם באים לחלק ביניהם את היבול, **יָכוֹל הוּא** – הנאמן, **לוֹמַר** – לשאינו נאמן: **טֹל אַתָּה חִטִּים שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי וַאֲנִי** אטול **חִטִּים שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי,** או טול **אַתָּה יַיִן שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי וַאֲנִי** אטול **יַיִן שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי** – שהואיל ושניהם לוקחים מאותו המין, אין אנו אומרים שמחליפים את חלקיהם והרי זה כמוכר טבל לשאינו נאמן, אלא אנו אומרים, שכל אחד נוטל את חלקו המגיע לו, והנאמן אינו צריך לעשר אלא את שלו. **אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ** – הנאמן לשאינו נאמן: **טֹל אַתָּה חִטִּים וַאֲנִי שְׂעוֹרִים,** או **טֹל אַתָּה יַיִן וַאֲנִי אֶטֹל שֶׁמֶן** – שהואיל וכל אחד לוקח מין אחר, הרי הם כאילו מחליפים את חלקיהם, שהנאמן נותן לשאינו נאמן את חלקו בחיטים או ביין, ושאינו נאמן נותן לנאמן את חלקו בשעורים או בשמן, שהרי לשניהם יש חלק בכל המינים, ונמצא הנאמן מוכר חלקו בטבלים לשאינו נאמן, והרי

ט חָבֵר וְעַם הָאָרֶץ שֶׁיָּרְשׁוּ אֶת אֲבִיהֶם עַם הָאָרֶץ, יָכוֹל הוּא לוֹמַר לוֹ: טֹל אַתָּה חִטִּים שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי וַאֲנִי חִטִּים שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, אַתָּה יַיִן שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי וַאֲנִי יַיִן שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי. אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: טֹל אַתָּה חִטִּים וַאֲנִי שְׂעוֹרִים, טֹל אַתָּה הַלַּח וַאֲנִי אֶטֹּל אֶת הַיָּבֵשׁ.

י גֵּר וְגוֹי שֶׁיָּרְשׁוּ אֶת אֲבִיהֶם גּוֹי, יָכוֹל הוּא לוֹמַר: טֹל אַתָּה עֲבוֹדָה זָרָה וַאֲנִי מָעוֹת, אַתָּה יַיִן וַאֲנִי פֵּרוֹת. וְאִם מִשֶּׁבָּאוּ לִרְשׁוּת הַגֵּר — אָסוּר.

יא הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת בְּסוּרְיָא וְאָמַר: מִשֶּׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֵן — חַיָּב לְעַשֵּׂר; מְעֻשָּׂרִין הֵן — נֶאֱמָן; שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא

פירוש ברטנורא

ט חבר. הנאמן לטהרות ואין צריך לומר למעשרות: **שירשו את אביהן עם הארץ.** ופירות שהניח הוו דמאי ובחזקת טמאים: **טול אתה בלח.** שהוכשר לקבל טומאה ואני ביבש שלא הוכשר לקבל טומאה לפי שאסור לחבר למכור לעם הארץ לח ויבש כדתנן לעיל בפרק שני:

י טול אתה עבודת כוכבים ואני מעות. אע"ג דחלופי עבודת כוכבים ויין נסך אסורים בהנאה הכא שרי עד שלא באו לידו משום דירושת גר את אביו אינה מן התורה אלא מדברי סופרים. ולא דמי לחבר ועם הארץ שירשו את אביהם עם הארץ דאפילו קודם שבאו לידו אסור לומר לו טול אתה חטים ואני שעורים, דהתם הויא ירושה דאורייתא והוי כאילו בא לידו:

יא סוריא. הם ארצות שכבש דוד שלא היו מארץ ישראל כגון ארם נהרים וארם צובה, ולפי שעדיין לא נכבשה כל א"י לפיכך לא קדשו בקדושת הארץ

משניות מבוארות – קהתי

אסור למכור דבר שאינו מתוקן. – יש מפרשים שלאחר שלמדנו במשנה הקודמת בשניים שבצרו כרמיהם לתוך גת אחת שמעשר את שלו וחלקו בכל מקום שהוא, לפי שאין ברירה, כמו שבארנו שם, באה משנתנו ללמד, שלא אמרו אין ברירה אלא בכגון שנתנו את כל הענבים לגת אחת ונתערב הכל במקום אחד, אבל בכגון זה שאחד נוטל חיטים שבמקום פלוני ושני נוטל חיטים שבמקום פלוני, הואיל והחיטים בשני מקומות מיוחדים הם, לדברי הכל הקילו בדמאי לומר יש ברירה, כלומר שאנו אומרים: הוברר הדבר למפרע, שמה שנטל כל אחד, זהו חלקו המגיע לו, ולכן הנאמן על המעשרות אינו מעשר אלא מה שנטל לחלקו **(ר"ש; רא"ש)**. ויש מפרשים שמדובר כאן שחלקו השדה בקמתה והענבים המחוברים בכרם, ולא אמרו אין ברירה אלא כשחלקו בתלוש, ומה שגדל גדל בשותפות, כמדובר במשנה הקודמת (לפי הפירוש הראשון), אבל כשחלקו במחובר, יש ברירה **(ברטנורא)**.

באור משנה ט

חָבֵר – הנאמן על המעשרות ואף מדקדק בענין טהרות, **וְעַם הָאָרֶץ** – שאינו נאמן על המעשרות ומכל שכן שאינו נזהר בטומאה וטהרה, **שֶׁיָּרְשׁוּ אֶת אֲבִיהֶם עַם הָאָרֶץ** – שפירותיו דמאי ובחזקת טמאים, **יָכוֹל הוּא** – החבר, **לוֹמַר לוֹ** – לאחיו עם הארץ: **טֹל אַתָּה חִטִּים שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי וַאֲנִי** אטול **חִטִּים שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי** – שיודע הוא שאלו לא הוכשרו לקבל טומאה, או טול **אַתָּה יַיִן שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי וַאֲנִי** אטול **יַיִן שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי** – שבכגון זה כל אחד נוטל את חלקו המגיע לו, ואין אנו אומרים שהחבר החליף חלקו בשל אחיו, שהרי שניהם נטלו מאותו המין, כמו שבארנו במשנה הקודמת. **אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ** – החבר לעם הארץ: **טֹל אַתָּה חִטִּים וַאֲנִי** אטול **שְׂעוֹרִים** – שבתורת יורשים יש לכל אחד מהם חלק בכל מין ומין, וכשלוקח החבר כל החיטים ונותן לאחיו עם הארץ כל השעורים, הרי הוא כמחליף את חלקו בשעורים בחלק אחיו בחיטים, וחליפין הם כמכר, ואסור לחבר למכור דמאי לעם הארץ; וכן לא יאמר לו: **טֹל אַתָּה הַלַּח** – היינו מה שכבר הוכשר לקבל טומאה, **וַאֲנִי אֶטֹּל אֶת הַיָּבֵשׁ** – שלא הוכשר עדיין לקבל טומאה, מהטעם שבארנו, שאסור למכור לעם הארץ דמאי, ולח ויבש נחשבים גם הם כשני מינים. ויש מבארים הטעם, לפי שאסור לחבר למכור לעם הארץ לח ויבש **(ברטנורא)**, כמו ששנינו (לעיל ב, ג).

באור משנה י

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת בחבר ועם הארץ שירשו את אביהם עם הארץ, שאסור לחבר לחלוק עם אחיו בצורת "חילופי" מיני תבואה שונים שיש בנכסי הירושה, באה משנתנו ללמד בגר וגוי שירשו את אביהם גוי, שמותר לגר ליטול מהירושה דברים המותרים לו בהנאה כנגד דברים האסורים בהנאה לישראל שנוטל אחיו הגוי ואינו חשוב כמחליף, כפי שיבואר במשנה. – והלכה היא שעבודה זרה וכל הדברים שמשתמשים בהם הגויים לעבודה זרה או שמקריבים לה אסורים לישראל בהנאה; כן גזרו חכמים על יינם סתם שהוא אסור בהנאה משום איסור יין נסך, שמא הוקדש על ידי הגוי לנסך לעבודה זרה.

גֵּר וְגוֹי שֶׁיָּרְשׁוּ אֶת אֲבִיהֶם גּוֹי – והם באים לחלוק ביניהם את נכסי הירושה, **יָכוֹל הוּא** – הגר, **לוֹמַר** – לגוי: **טֹל אַתָּה עֲבוֹדָה זָרָה וַאֲנִי** אטול **מָעוֹת, טול אַתָּה יַיִן וַאֲנִי** אטול **פֵּרוֹת** – אף על פי שהם שני מינים, אין אנו אומרים שהדברים שנוטל הגר הם חליפי עבודה זרה וחליפי יין נסך שאסורים בהנאה, לפי שאין הגר יורש את אביו מדין תורה אלא מדברי סופרים, וכל זמן שנכסי הירושה לא באו לרשותו עדיין לא זכה בהם, הלכך אין כאן חילופין כלל. אמנם בחבר ועם הארץ שירשו את אביהם עם הארץ שנינו במשנה הקודמת, שאסור לחבר לומר לעם הארץ: טול אתה חיטים ואני שעורים, לפי שהם יורשים את אביהם מן התורה, והרי זה כאילו חלקו של כל אחד בירושה בא לרשותו, הלכך אם הוא יטול כל החיטים ואחיו כל השעורים הרי הם כמחליפים את חלקיהם, כמו שבארנו שם. לא כן הדבר בגר וגוי שירשו את אביהם גוי, שירושת הגר את אביו אינה מן התורה, "לפי שאין ביניהם קירבה, שהדת מבדילה ביניהם. אלא שיורש אותו מתקנת חכמים, שמא ימיר ויחזור לדתו כדי לרשת את אביו" **(רמב"ם)**, הלכך מותר לו לומר לאחיו הגוי: טול אתה עבודה זרה ואני אטול המעות, אתה יין ואני פירות, שהואיל ועדיין לא באו לרשותו אינו כמחליף. **וְאִם מִשֶּׁבָּאוּ לִרְשׁוּת הַגֵּר** – אבל אם הדברים הללו האסורים בהנאה באו כבר לרשות הגר, **אָסוּר** – לו לומר לגוי אחיו: "טול אתה עבודה זרה ואני מעות" וכיוצא בזה, לפי שכבר זכה בה ונמצא כאילו בא להחליפם, והרי אסורים הם בהנאה.

בירושלמי מסופר: "עקילס הגר חילק עם אחיו והחמיר על עצמו והוליך חלקו לים המלח"... – ושלושה אמוראים חלוקים בזה: אחד אמר: דמי עבודה זרה הוליך לים המלח, ואחד אמר: דמי חלקו של עבודה זרה הוליך לים המלח, ואחד אמר: עבודה זרה עצמה הוליך לים המלח, בשביל לעקור עבודה זרה מבית אבא.

באור משנה יא

ארצות ארם שכבש דוד המלך וסיפחן לארץ ישראל (כמסופר בשמואל ב פרק י', ובדברי הימים א פרק יט), נקראות בתלמוד: סוריא. ואין דינה של סוריא כדין ארץ ישראל לכל דבר, שהואיל ודוד כבש אותה קודם שנכבשה כל ארץ ישראל, לא נתקדשה כקדושת הארץ. ואמנם יצאה מכלל חוץ לארץ, אבל לכלל קדושת ארץ ישראל לא הגיעה, כמו שמובא בספרי (לפרשת עקב): "מפני מה כבש דוד ארם נהרים וארם צובא ואין מצוות נוהגות שם (כמו בארץ ישראל)? אמרו (חכמים): דוד עשה שלא כתורה. התורה אמרה: משתכבשו ארץ ישראל תהיו רשאים לכבוש חוץ לארץ — שנאמר (דברים יא, כג): "וירשתם גוים גדולים ועצומים מכם", ואחר כך (שם שם, כד): "כל המקום אשר תדרך כף רגלכם בו לכם יהיה" – שלא תהא

הַפָּה שֶׁהִתִּיר. מִשֶּׁלִּי הֵן – חַיָּב לְעַשֵּׂר; מְעֻשָּׂרִין הֵן – נֶאֱמָן, שֶׁהַפָּה שֶׁאָסַר הוּא הַפָּה שֶׁהִתִּיר. וְאִם יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׂדֶה אַחַת בְּסוּרְיָא – חַיָּב לְעַשֵּׂר.

יב עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר לְחָבֵר: קַח לִי אֲגֻדַּת יָרָק, קַח לִי גְּלֻסְקִין אַחַת – לוֹקֵחַ סְתָם וּפָטוּר. וְאִם אָמַר: שֶׁלִּי זוֹ וְזוֹ שֶׁל חֲבֵרַי, וְנִתְעָרְבוּ – חַיָּב לְעַשֵּׂר, וַאֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.

פירוש ברטנורא

אף על פי שהיה כבוש של רבים ובמקצת דינים היא כארץ ישראל ובמקצת דינים היא כחוצה לארץ. והקונה פירות בסוריא אינו חייב להפריש מהן דמאי לפי שרוב פירות הנמכרים בסוריא מחו"ל הן באים, הלכך כי אמר מעושרין הן נאמן מגו דאי בעי אמר של חו"ל הן והיה נאמן כדתנן בפ"ק מכויב ולהלן נאמן, השתא נמי כי אמר של א"י הם ועשרתים נאמן: **שהפה שאסר.** כשאמר של א"י הם וחייבים במעשר, הוא הפה שהתיר כשאמר עשרתים וכי היכי דמהמנינן ליה במאי דאמר כשאמר של א"י הם נהמניה נמי במה שהתיר כשאמר עשרתים: **משלי הן.** מן השדה שיש לי כאן בסוריא חייבים לעשר דבפירות של סוריא נזרו על הדמאי כשידוע שגדלו שם: **ואם ידוע שיש לו שדה.** אין כאן הפה שאסר הוא הפה שהתיר, דכיון שידוע שיש לו שדה מסתמא משדהו הביא הפירות ולא היה נאמן לומר מחו"ל הם באים הלכך כי אמר עשרתים אינו נאמן דליכא מגו:

יב עם הארץ שאמר לחבר קח לי. כגון שהיה החבר הולך לשוק לקנות ירק לעצמו ואמר לו עם הארץ קח לי ג"כ אגודה של ירק ולקח חבר שתי אגודות סתם ולא פירש זו לי וזו לעם הארץ, פטור מלעשר אותה שנותן לעם הארץ דיש ברירה כשנותנה לעם הארץ שזו היא אותה שלקח מתחילה לצרכו ואין חבר מחליפה בשלו. פירוש אחר מן הירושלמי עם הארץ שאמר לחבר קח לי אגודת ירק והמוכר חבר הוא. ויודע שזה הלוקח בשביל עם הארץ הוא לוקח ולא לקח החבר לעצמו כלום, פטורה האגודה הזאת ממעשר דמאי שכיון שהמוכר חבר ויודע שלצורך עם הארץ הוא קונה אינו מוכר לו אלא אם כן עישר, דהכי אמרינן לעיל פרק ב' שאסור למכור לעם הארץ אלא אם כן עישר תחלה. אבל אם קנה החבר אחת לעצמו ואחת לעם הארץ ונתערבו, חייב לעשר דשמא מה שמכר לו לעצמו אינו מעושר, שהמוכר לחבר אינו צריך לעשר והקונה עליו מוטל לעשר כדאמרן לעיל פרק ב': **ואפילו הן מאה.** ואפילו נתערבה אחת שלו במאה של עם הארץ: **גלוסקין.** ככר לחם יפה:

משניות מבוארות – קהתי

הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת בְּסוּרְיָא – שסתם פירותיה פטורים ממעשר דמאי, כמו שבארנו לעיל, **וְאָמַר** – המוכר: **מִשֶּׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֵן** – פירות אלו הובאו לכאן מארץ ישראל, **חַיָּב** – הלוקח ממנו, **לְעַשֵּׂר** – להפריש מהפירות מעשרות דמאי. **מְעֻשָּׂרִין הֵן** – אם אמר המוכר: הפירות הם מארץ ישראל אבל מעושרים הם, **נֶאֱמָן** – על דבריו, **שֶׁהַפָּה שֶׁאָסַר הוּא הַפָּה שֶׁהִתִּיר** – אותו הפה שאסר את הפירות באמרו "הם מארץ ישראל", הוא הפה שהתירם באמרו "מעושרים הם", וכשם שמאמינים לו על האיסור, כך מאמינים לו על ההיתר. כלל זה "הפה שאסר הוא הפה שהתיר" מבואר בגמרא בדרך "מיגו" (מתוך), כלומר שמאמינים לו על כל מה שאמר, מתוך שיכול היה לשתוק ולא לומר כלום, ואף אז היה הלוקח פטור מלעשרם דמאי, כמו שהזכרנו לעיל. **מִשֶּׁלִּי הֵן** – אם אמר המוכר: הפירות הם משל שדי שבסוריא, **חַיָּב** – הלוקח, **לְעַשֵּׂר** – שגם בפירות של סוריא גזרו על הדמאי, אם ידוע שגדלו שם בשדה ישראל, כמו שהזכרנו לעיל (בהקדמה למשנתנו). **מְעֻשָּׂרִין הֵן** – ואם אמר: משלי הם ועישרתים, **נֶאֱמָן** – על כך, **שֶׁהַפָּה שֶׁאָסַר** – באמרו "משלי הם", **הוּא הַפָּה שֶׁהִתִּיר** – באמרו "מעושרים הם", כמו שבארנו לעיל. **וְאִם יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׂדֶה אַחַת בְּסוּרְיָא** – שאף בלא אמירתו "משלי הם" היינו אומרים מן הסתם משדהו הביא את הפירות, ונמצא שאין כאן הפה שאסר הוא הפה שהתיר, **חַיָּב** – הלוקח, **לְעַשֵּׂר** – את הפירות דמאי, שהואיל ואין כאן "מיגו", שאף אילו המוכר היה שותק, היה הלוקח חייב לעשרם, לפיכך אין המוכר נאמן לומר "מעושרים הם".

באור משנה יב

עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר לְחָבֵר – שהלך לשוק ליקח ירק או לחם בשביל עצמו: **קַח לִי אֲגֻדַּת יָרָק,** או: **קַח לִי גְּלֻסְקִין אַחַת** – כיכר לחם ממין משובח או עוגת סולת (לחמניה), **לוֹקֵחַ סְתָם** – הריהו קונה סתם לעצמו ולעם הארץ, ואינו מפרש: זו בשבילי וזו בשביל עם הארץ, **וּפָטוּר** – מלעשר מה שהוא נותן אחר כך לעם הארץ, שסובר התנא של משנתנו: יש ברירה, כלומר: הוברר הדבר למפרע שמה שנותן לו, זהו שקנה לכתחילה בשביל עם הארץ, ואין החבר אלא שלוחו של עם הארץ, ולא משלו הוא נותן לו, הלכך אינו חייב לעשרו. **וְאִם אָמַר** – החבר בשעת הקנייה: **שֶׁלִּי זוֹ וְזוֹ שֶׁל חֲבֵרַי** – שפירש, שאגודת ירק זו או גלוסקה זו הוא קונה בשבילו וזו בשביל עם הארץ, **וְנִתְעָרְבוּ** – אחר כך, **חַיָּב לְעַשֵּׂר** – מה שהוא נותן לעם הארץ, שמא הוא נותן לו את שלו, ואסור לחבר להוציא מידו דבר שאינו מעושר. **וַאֲפִלּוּ הֵן מֵאָה** – אפילו אם לקח בשביל עם הארץ מאה אגודות ירק או גלוסקות, ובשביל עצמו לא לקח אלא אחת, וזו נתערבה במאה של עם הארץ, חייב לעשר את הכל, שבכל אחת חוששים שמא היא זו שקנה לעצמו (**בבלי עירובין לז, א**). ויש מפרשים משנתנו (**על פי הירושלמי**), שהמדובר כאן גם במוכר שהוא חבר והוא יודע שחבר זה בא לקנות אצלו בשביל עם הארץ, ולפיכך אם הוא לוקח סתם, הריהו פטור מלעשר, שהואיל והמוכר ידע שהוא בא בשליחותו של עם הארץ, וודאי לא נתן לו אלא דברים מתוקנים, שהרי המוכר חבר הוא, ואין חבר מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. אבל אם אמר החבר למוכר: שלי זו וזו של חברי ונתערבו, חייב לעשר, שמא מה שנתן המוכר בשבילו לא היה מתוקן, שאמנם אסור לחבר למכור דמאי וכל שכן טבל לעם הארץ, אבל מותר לו למכור לחבר, לפי שיודע שיתקן בעצמו. הלכך חייב הוא לעשר הכל משום דמאי. ואפילו נתערבה אגודה אחת שקנה בשבילו במאה אגודות שקנה לעם הארץ, חייב להפריש מהכל מעשר דמאי, ואין אנו אומרים שהאחת בטלה במאה, לפי שדבר שאפשר לתקן אינו בטל (**רמב"ם; "תפארת ישראל"**).

באור משנה א

כבר הזכרנו שבשבת אסור להפריש תרומות ומעשרות אפילו מן הדמאי, מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן. והוא הדין ביום טוב. משנתנו באה ללמד, שיכול אדם בשעת הצורך להתנות מערב שבת להפריש המעשרות בשבת, כלומר שבערב שבת קורא שם למעשרות, כפי שיבואר במשנה, ואז מותר להפרישם בשבת. ויש בענין זה הבדל בין דמאי לטבל ודאי, שבטבל ודאי אין אדם מתנה אלא על מה שברשותו, ואילו בדמאי יכול אדם להתנות אפילו על מה שאינו ברשותו (ירושלמי). משנתנו עוסקת בדמאי.

ארץ ישראל מטמאה בגילולים, ואתם חוזרים ומכבשים חוץ לארץ – אבל הוא (דוד המלך) לא עשה כן, אלא חזר וכבש ארם נהרים וארם צובא, ואת היבוסי שהיה סמוך לירושלים לא הורישו. אמר לו הקב"ה: סמוך לפלטרים שלך לא הורשת, היאך אתה חוזר ומכבש ארם נהרים וארם צובא?... מכאן, יש דברים שסוריא היא בהם כארץ ישראל, ויש דברים שהיא בהם כחוץ לארץ (עיין גיטין ח, א). הקונה שדה בסוריא כקונה בארץ ישראל לענין תרומה ומעשרות ושביעית. אבל הלוקח פירות בסוריא אינו צריך לעשרם דמאי, לפי שרוב הפירות הנמכרים בסוריא באים מחוצה לארץ. ויש אומרים הטעם, מפני שרוב הפירות שבסוריא משל נכרים הם (הראב"ד). אבל אם ידוע שהפירות גדלו שם בשדה של ישראל, חייבים לעשרם דמאי. – משנתנו דנה במי שמוכר פירות בסוריא ואומר שהפירות הם מארץ ישראל או משל שדהו שבסוריא.

הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת בְּסוּרְיָא – שסתם פירותיה פטורים ממעשר דמאי, כמו שבארנו לעיל, **וְאָמַר** – המוכר: **מִשֶּׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֵן** – פירות אלו הובאו לכאן מארץ ישראל, **חַיָּב** – הלוקח ממנו, **לְעַשֵּׂר** – להפריש מהפירות מעשרות דמאי. **מְעֻשָּׂרִין הֵן** – אם אמר המוכר: הפירות הם מארץ ישראל אבל מעושרים הם, **נֶאֱמָן** – על דבריו, **שֶׁהַפָּה שֶׁאָסַר הוּא הַפָּה שֶׁהִתִּיר** – אותו הפה שאסר את הפירות באמרו "הם מארץ ישראל", הוא הפה שהתירם באמרו "מעושרים הם", וכשם שמאמינים לו על האיסור, כך מאמינים לו על ההיתר. כלל זה "הפה שאסר הוא הפה שהתיר" מבואר בגמרא בדרך "מיגו" (מתוך), כלומר שמאמינים לו על כל מה שאמר, מתוך שיכול היה לשתוק ולא לומר כלום, ואף אז היה הלוקח פטור מלעשרם דמאי, כמו שהזכרנו לעיל. **מִשֶּׁלִּי הֵן** – אם אמר המוכר: הפירות הם משל שדי שבסוריא, **חַיָּב** – הלוקח, **לְעַשֵּׂר** – שגם בפירות של סוריא גזרו על הדמאי, אם ידוע שגדלו שם בשדה ישראל, כמו שהזכרנו לעיל (בהקדמה למשנתנו). **מְעֻשָּׂרִין הֵן** – ואם אמר: משלי הם ועישרתים, **נֶאֱמָן** – על כך, **שֶׁהַפָּה שֶׁאָסַר** – באמרו "משלי הם", **הוּא הַפָּה שֶׁהִתִּיר** – באמרו "מעושרים הם", כמו שבארנו לעיל. **וְאִם יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׂדֶה אַחַת בְּסוּרְיָא** – שאף בלא אמירתו "משלי הם" היינו אומרים מן הסתם משדהו הביא את הפירות, ונמצא שאין כאן הפה שאסר הוא הפה שהתיר, **חַיָּב** – הלוקח, **לְעַשֵּׂר** – את הפירות דמאי, שהואיל ואין כאן "מיגו", שאף אילו המוכר היה שותק, היה הלוקח חייב לעשרם, לפיכך אין המוכר נאמן לומר "מעושרים הם".

באור משנה יב

עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר לְחָבֵר – שהלך לשוק ליקח ירק או לחם בשביל

פרק שביעי

א הַמְּזַמְּנִין אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ, וְהוּא אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת – אוֹמֵר מֵעֶרֶב שַׁבָּת: "מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ מָחָר, הֲרֵי הוּא מְעֻשָּׂר, וּשְׁאָר מְעֻשָּׂר סָמוּךְ לוֹ; זֶה שֶׁעָשִׂיתִי מְעֻשָּׂר עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּצָפוֹנוֹ, אוֹ: בְּדָרוֹמוֹ, וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת".

ב מְזַגּוּ לוֹ אֶת הַכּוֹס, אוֹמֵר: "מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לְשַׁיֵּר בְּשׁוּלֵי הַכּוֹס הֲרֵי הוּא מְעֻשָּׂר, וּשְׁאָר מְעֻשָּׂר סָמוּךְ לוֹ; זֶה שֶׁעָשִׂיתִי מְעֻשָּׂר עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּפִיו וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת".

ג פּוֹעֵל שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין לְבַעַל הַבַּיִת, נוֹטֵל גְּרוֹגֶרֶת אַחַת וְאוֹמֵר: "זוֹ וְתֵשַׁע הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ, עֲשׂוּיוֹת מְעֻשָּׂר עַל תִּשְׁעִים שֶׁאֲנִי אוֹכֵל; זוֹ עֲשׂוּיָה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עֲלֵיהֶן; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּאַחֲרוֹנָה וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת". וְחוֹשֵׁךְ גְּרוֹגֶרֶת

פירוש ברטנורא

ז א המזמין את חבירו. אומר מע"ש וכו'. והיכא דהתנה מע"ש מותר להפריש בשבת אבל לא התנה אסור דתנן בפק חשיכה מעשרים את הדמאי הא ודאי חשיכה לא. והכא מירי בהזמינו חברו ולא הדירו דאי הדירו הא אמרינן לעיל פ"ד אוכל עמו בשבת ראשונה אע"פ שאינו מאמינו על המעשרות. א"נ התם בשבת ראשונה של בחור שנשא בתולה והכא בשאר שבתות: **הרי הוא מעשר.** ותרומה גדולה אינו צריך להפריש דלא נחשדו עמי הארץ עליה כדפרשינן בפ"ק. ועל אחד ממאה שמפריש למחר אומר הרי הוא מעשר ראשון ושאר מעשר דהיינו תשעה שהוא חייב עדיין כדי שיהו עשרה למאה מודד לו האחד ואח"כ אומר זה האחד שעשיתי תחילה מעשר עשוי תרומת מעשר על תשעה הסמוכים לו: **מעשר שני.** יהיה בצפונו או בדרומו ומחולל יהיה על המעות, ונמצא למחר שאין צריך להפריש כי אם תרומת מעשר בלבד ואוכל ושותה את השאר:

ב מזגו לו את הכוס. ביום השבת: **אומר וכו'.** ואין די לו במה שהתנה מערב שבת אבל צריך לחזור ולומר בשבת כשבא לאכול ולשתות מה שאני עתיד לשייר מן הכוס וכו'. בירושלמי פריך אם באומר מעכשיו תהא תרומה הרי הכל מתערב יחד ונעשה מדומע ואם באומר לכשאשתה הא לא הוי תרומה אלא לאחר ששתה ונמצא שותה טבל, ומשני באומר מעכשיו ולכשאשתה תהא תרומה ונמצא שלא שתה טבל וגם לא היה מדומע: **בפיו.** בפי הכוס:

ג שאינו מאמין לבעל הבית. על המעשרות: **וחושך גרוגרת אחת.** נמנע מלאכול גרוגרת אחת כנגד אותה של תרומת מעשר שהפריש שלא יהא גוזל

משניות מבוארות – קהתי

הַמְּזַמְּנִין אֶת חֲבֵרוֹ – לפני השבת, **שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ** – בשבת, **וְהוּא** המוזמן, **אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ** – למזמין, **עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת** – ואף על פי כן נענה להזמנתו מפני דרכי שלום, מה יעשה ויאכל אצלו מתוקן? **אוֹמֵר מֵעֶרֶב שַׁבָּת: "מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ מָחָר** – אחד ממאה, ממה שאוכל ואשתה, **הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר** – חלק ממעשר ראשון, **וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר** – ועוד תשעה ממאה, כדי להשלים את שיעור המעשר הראשון, **סָמוּךְ לוֹ** – יהא מעשר בסמוך לאחד ממאה שעשיתי מעשר, והרי הכל מעשר ראשון. **זֶה שֶׁעָשִׂיתִי מְעֻשָּׂר** – תחילה, היינו האחד ממאה, **עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו** – על כל המעשר הראשון, **וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּצָפוֹנוֹ, אוֹ: בְּדָרוֹמוֹ, וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת"** – מעשר שני זה אני פודהו במעות והוא יוצא לחולין (עיין לעיל ה, א – שם בארנו נוסח זה לפרטיו). נמצא למחר בשבת מפריש תרומת מעשר בלבד, ואוכל ושותה את השאר כשהוא מתוקן. ותרומה גדולה אינו צריך להפריש, שלא נחשדו עליה עמי הארץ, כמו שכבר הזכרנו בכמה מקומות במסכתנו.

באור משנה ב

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד, שלא די במה שהתנה בערב שבת להפריש המעשרות בשבת, לפי שבאותה שעה עדיין לא היה המאכל או המשקה לפניו, אלא בשעה שמגישים לפניו בשבת המאכלים והמשקאות צריך הוא לחזור ולומר בלחש את נוסח הפרשת המעשרות, כפי שהתנה בערב שבת, שכן תנאו מערב שבת לא בא אלא להתיר את ההפרשה בשבת. אמנם משנתנו עוסקת בכוס יין לקידוש שמקבל האורח, אבל הוא הדין לאוכלים ולמשקים אחרים שמגישים לו. ולא נקטה המשנה "מזגו לו את הכוס" אלא משום שסעודת השבת מתחילה בקידוש על הכוס. ועוד, כדי להשמיענו, שלגבי כוס יש שינויים בנוסח קביעת המקומות למעשרות כפי שיבואר. ברם, יש מפרשים משנתנו בדרך אחרת, כפי שנביא להלן.

מָזְגוּ לוֹ – לחבר שהוזמן לסעודת השבת בביתו של עם הארץ (כפי המשנה הקודמת), **אֶת הַכּוֹס** – יין, **אוֹמֵר** – הריהו חוזר ואומר בשבת לפני שתיית היין, כפי שהתנה כבר בערב שבת: **"מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לְשַׁיֵּר בְּשׁוּלֵי הַכּוֹס הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר** – חלק ממעשר ראשון, **וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ** – המשלים את כל המעשר הראשון, **זֶה שֶׁעָשִׂיתִי מְעֻשָּׂר** – תחילה בשולי הכוס, **עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו** – על כל המעשר הראשון, **וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּפִיו** – של הכוס (כוס – מין זכר בלשון המשנה), **וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת"** – שפדיתי בהן את המעשר שני אתמול. בעל "תוספות יום טוב" מעיר, שבכוס אומר "ומעשר שני בפיו", לפי שלא שייך כל כך לומר בכוס "בצפונו או בדרומו", וכשאומר "בפיו" יש בזה יותר קביעת מקום. בירושלמי מבואר, שצריך לומר: "מעכשיו לכשאשתה תהא תרומת מעשר", שכן אם אומר "מעכשיו" בלבד, נמצא תרומה וחולין מעורבים הם, והרי זה מדומע, ואסור לשתותו. ואם אומר: "לכשאשתה" בלבד, כלומר מה שיישאר בשולי הכוס לאחר שישתה, נמצא שלא הפריש תרומה אלא לאחר השתיה, והרי הוא שותה טבל. אבל כשהוא אומר: "מעכשיו לכשאשתה" נמצא שלא שתה טבל וגם לא מדומע.

בארנו משנתנו כפי שפירשוה הרב מברטנורא, בעל "תפארת ישראל" ועוד. אבל הגר"א מקשה על פירוש זה: אם באה המשנה ללמד שצריך לחזור ולומר בשבת את נוסח ההפרשה, למה נקטה "מזגו לו כוס" ולא "נתנו לו לאכול" כענין המשנה הקודמת? ועוד, הרי לפי המסקנה בירושלמי אסור לומר זה בשבת, לפי שהוא נראה כמתקן, וצריך רק שיהא נותן דעתו בשעת ההפרשה בשבת על התנאי שלו. לפיכך מפרש הגר"א, שגם משנתנו עוסקת בתנאי שהוא מתנה בערב שבת, אלא שהיא באה להשמיענו שלעניין מזיגת הכוס צריך הוא לומר בתנאי, שמקום התרומה והמעשר יהא בשולי הכוס, ומקום מעשר שני – בפיו. וזה ששינינו "מזגו לו את הכוס" אין כוונת הדברים: כשמזגו לו את הכוס בשבת, אלא המובן הוא שאם החבר חושש שיהיו מוזגים לו כוס, הרי הוא מתנה בנוסח זה. וכן משמע גם מהירושלמי, שמפרשים: "מזגו לו את הכוס" — לענין מזיגת הכוס. הרמב"ם פוסק: "וצריך לרחוש בשפתיו בשעה שמפריש זו אחר זו ואינו כמתקן בשבת, שהרי הקדים תנאו". אבל ההלכה שבמשנתנו הוא מביא תחילה לענין חול, ואחר כך הוא מוסיף: וכן אם זימנו חבירו לשתות בשבת מתנה כתנאי זה מערב שבת על כל מה שירצה שיסעוד אצלו (הל' מעשר ט, ט-יא).

באור משנה ג

פּוֹעֵל שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין לְבַעַל הַבַּיִת – על המעשרות, ומזונותיו על בעל הבית, **נוֹטֵל גְּרוֹגֶרֶת אַחַת** – כלומר שהוא מעשר דמאי מה שהוא אוכל משל בעל הבית, וכגון אם הוא בא לאכול מאה גרוגרות, הרי הוא נוטל גרוגרת אחת, **וְאוֹמֵר: "זוֹ** – גרוגרת זו שנטלתי, **וְתֵשַׁע הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ** – ועוד תשע גרוגרות הבאות אחריה, **עֲשׂוּיוֹת מַעֲשֵׂר עַל תִּשְׁעִים שֶׁאֲנִי אוֹכֵל** – שיחד עם המעשר

אַחַת. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא יַחְשֹׁךְ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַעֵט מְלַאכְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לֹא יַחְשֹׁךְ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין.

ד הַלּוֹקֵחַ יַיִן מִבֵּין הַכּוּתִים, אוֹמֵר: "שְׁנֵי לֶגִין שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה, וַעֲשָׂרָה – מַעֲשֵׂר, וְתִשְׁעָה – מַעֲשֵׂר שֵׁנִי"; מֻחָל וְשׁוֹתֶה.

פירוש ברטנורא

את בעל הבית: לא יחשוך. ויקנה גרוגרת אחת ויאכל שאם לא יאכל מרעיב עצמו וממעט מסעודתו ונמצא ממעט בכך מלאכתו של בעל הבית שלא יוכל לעשות מלאכה: **לא יחשוך מפני שהוא תנאי בית דין.** שתהא תרומת מעשר משל בעל הבית ומעשר שני משל פועל הלכך חייב בעל הבית ליתן לו הגרוגרת שהפריש לתרומת מעשר:

ד הלוקח יין מבין הכותים. קודם שגזרו על יינן והיה יינן ודאי טבל, והכא איירי בלוקח ערב שבת בין השמשות או שלקח מבעוד יום ושכח להפריש עד בין השמשות ואז אסור להפריש דתנן בפק חשיכה אין מעשרין את הודאי הלכך אסור לקבוע לו מקום דקביעות מקום חשוב כהפרשה ואסור בין השמשות, ומשום הכי לא קתני בסיפא ומעשר שני מחולל על המעות, דכיון דאינו רשאי לקבוע לו מקום בצפונו או בדרומו אי אפשר לחללו, אבל לקרות שם דאמר שאני עתיד להפריש שרי דכולי האי לא גזור בין השמשות: **שאני עתיד להפריש.** הכא לא קתני שאני עתיד להפריש למחר כדקתני לעיל גבי המזמין את חבירו, דדוקא כשאינו מתקן אלא מה שאוכל ושותה התירו להפריש למחר ממותר אכילתו ושתייתו הנשאר בשולי הכוס אבל לתקן את כל הנאד בשבת לא התירו. והכא אינו קורא שם לתרומת מעשר כמו בבבא של דמאי וכדלעיל גבי המזמין את חברו משום דגבי דמאי דמעשרן והן שלו קורא שם לתרומת מעשר כדי לתקן את המעשר ולאכלו, אבל כאן שהוא טבל ודאי צריך ליתן המעשר ללוי והלוי יקרא שם לתרומת מעשר: **ועשרה מעשר ראשון ותשעה מעשר שני.** לאו דוקא, שהרי לאחר שהפריש ממאה ב' לוגין לתרומה גדולה ונשאר צ"ח לא יהיה המעשר אלא י' לוגין פחות חומש ומעשר שני שמנה

משניות מבוארות – קהתי

הן מאה גרוגרות, **זוֹ** – הגרוגרת שנטלתי, **עֲשׂוּיָה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עֲלֵיהֶן** – על עשר הגרוגרות שהן מעשר ראשון, **וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בָּאַחֲרוֹנָה** – כלומר בגרוגרות הבאות אחרי עשר הגרוגרות שעשיתי מעשר (**תוספתא**), **וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת"** – ומעשר שני זה אני פודהו במעות והוא יוצא לחולין. **וְחוֹשֵׁךְ גְּרוֹגֶרֶת אַחַת** – כלומר הואיל ועשה גרוגרת אחת תרומת מעשר והוא צריך ליתנה לכהן, הרי הוא חוסך אותה מאכילתו, שבמקום מאה גרוגרות לא יאכל משל בעל הבית אלא תשעים ותשע, שכן משלו הוא צריך ליתן את תרומת המעשר ולא משל בעל הבית, שהרי בעל הבית אומר שעישר. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא יַחְשֹׁךְ** – מאכילתו גרוגרת אחת כנגד הגרוגרת של תרומת מעשר, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַעֵט מְלַאכְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – שאם הוא ממעט ממנתו הקצובה לו ואינו אוכל די שבעו, אינו יכול לעשות מלאכה כראוי, ונמצא ממעט בכך מלאכתו של בעל הבית, אלא יקנה גרוגרת אחת וישלים בה מנת אכילתו כנגד הגרוגרת שנטל לתרומת מעשר. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לֹא יַחְשֹׁךְ** – מאכילתו גרוגרת אחת, אלא יאכל כל המנה הקצובה לו משל בעל הבית, מאה גרוגרות, שהגרוגרת שנטל לתרומת מעשר אינה על חשבונו כי אם על חשבון בעל הבית, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין** – תקנת בית הדין היא שתהא תרומת מעשר משל בעל הבית. בירושלמי אמרו: "תנאי בית הדין הוא שתהא תרומת מעשר משל בעל הבית ומעשר שני משל פועל". הרמב"ם מפרש: וחושך – ומחסר; ולפי פירושו דעת תנא קמא היא שמחסר את הגרוגרת לתרומת מעשר משל בעל הבית; ורבן שמעון בן גמליאל אומר: לא יחסרנה ממנו בעל הבית, מפני שהוא ממעט בזה ממונו, ולשון "ממעט מלאכתו" היינו ממעט ממונו, כמו "לרגל המלאכה אשר לפני" (**בראשית לג, יד**), אלא יחסרנה ממה שהוא אוכל, כלומר ממנין הגרוגרות הקצוב לו; וחולק רבי יוסי על רבן שמעון בן גמליאל, ואומר, שתנאי בית דין הוא, שתהא תרומת מעשר משל בעל הבית, ואין רבי יוסי חולק על תנא קמא אלא משמיענו טעם דבריו, שתנאי בית דין הוא (**פירוש המשניות להרמב"ם**).

בעל ספר "חרדים" (ר' אלעזר אזכרי) כותב: הרמב"ם שהיה רופא הוקשה לו על דברי רבן שמעון בן גמליאל (לפי פירושם של הר"ש והרא"ש, כמו שבארנו לעיל), שלא ייתכן לומר, שאם ימנע אדם עצמו מלאכול גרוגרת אחת נוספת על תשעים ותשע גרוגרות שאכל, יחלש כוחו. הלכך נדחק הרמב"ם לפרש כמו שפירש. ברם, מהירושלמי משמע שלא כדעת הרמב"ם, שכן אגב דבריו של רבן שמעון בן גמליאל מובאת שם תוספתא: "לא יחרוש אדם בפרתו בלילה וישכירנה לאחרים ביום, ולא יעשה בשל עצמו בלילה וישכיר עצמו ביום, לא ירעב ולא יסגף עצמו, מפני שממעט מלאכתו של בעל הבית. ר' יוחנן בא למקום אחד, מצא מלמד תינוקות שהיה ישן ביום, שאל את בני העיר: מהי הסיבה שהוא ישן ביום? אמרו לו: מפני שהוא יושב בתענית. אמר לו ר' יוחנן למלמד: אסור לך, ומה אם במלאכת בשר ודם אסור (שכן שנינו: "לא יחשוך הפועל אפילו גרוגרת אחת"), במלאכתו של הקב"ה לא כל שכן".

באור משנה ד

לאחר שלמדנו במשניות הקודמות, כיצד מתנה אדם על הדמאי, באה משנתנו ללמד, כיצד מתנה על יין שלקח מן הכותים. וכבר הזכרנו שהכותים היו אמנם זהירים להפריש תרומה ומעשרות ממה שאכלו בעצמם, אבל מה שהיו מוכרים לא היו מעשרים כלל, שלא חששו למכור טבל משום "ולפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד), הואיל ולא פירשו פסוק זה אלא כפשוטו ממש. ועוד, שסמכו על מה שדרשו חכמים: "עשר תעשר את כל תבואת זרעך... ואכלת" (דברים יד, כב) – "ואכלת" ולא מוכר, כלומר שהגומר פירותיו למכרם, אינו חייב מן התורה לעשרם (אלא מדרבנן). לפיכך פירות הנלקחים מן הכותי, אין דינם כדמאי אלא כטבל ודאי, וחייב הלוקח להפריש מהם תרומה גדולה לכהן, מעשר ראשון ללוי, ומעשר שני כדי לאכלו בירושלים.

הַלּוֹקֵחַ יַיִן מִבֵּין הַכּוּתִים – שהוא טבל ודאי, כמו שבארנו לעיל; וכגון שלקח מהם מאה לוג יין בערב שבת ולא הספיק להפריש מבעוד יום תרומה ומעשרות עד שהגיעה שעת בין השמשות, או ששכח להפריש עד אותה שעה, והרי בין השמשות אסור כבר לעשר טבל ודאי כמו ששנינו (שבת ב, ז): "ספק חשכה ספק אינה חשכה, אין מעשרין את הודאי"; ואפילו לקבוע מקום למעשרות אסור, שקביעת מקום חשובה כהפרשה, – מה יעשה איפוא, כדי שיוכל לשתות מן היין בשבת? **אוֹמֵר: "שְׁנֵי לֶגִין שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ** – לאחר שבת, **הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה** – גדולה על מאה הלוגים; בברטנורא מבואר שאינו אומר "שאני עתיד להפריש למחר", כמו במשנה א, לפי ששם, בחבר המוזמן לעם הארץ, אינו מתקן בשבת אלא מה שאוכל ושותה אצלו, ולכן התירו לו להפריש למחר, אבל לתקן את כל נאד היין בשבת לא התירו, **וַעֲשָׂרָה** – לוג, **מַעֲשֵׂר** – ראשון; ויתנם ללוי והוא יפריש מהם תרומת מעשר. **וְתִשְׁעָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי"** – מה שנקטה משנתנו "עשרה מעשר, ותשעה מעשר שני" אינו מדויק, שהרי לאחר שתרם שני לוגים לתרומה גדולה לא נשארו אלא תשעים ושמונה לוגים, והמעשר מהם הוא פחות מעשרה לוג (= 9.8); וכן מעשר שני אינו מפריש אלא עשירית ממה שנשאר אחרי הפרשת המעשר הראשון. **מֻחָל** – רש"י מפרש שמחלל את המעשר השני על המעות, היינו שאומר: "ומחולל על המעות" כמו ששנינו (במשנה א), כי מה שיש בידו לתקן יתקן, **וְשׁוֹתֶה** – מיד מן היין. ויש חולקים על רש"י וסוברים, שאינו יכול לחלל מיד את המעשר שני, משום שלא קבע לו מקום (**רוב מפרשי המשנה**), ולכן מפרשים הם: מחל – מתחיל,

ה הָיוּ לוֹ תְּאֵנִים שֶׁל טֶבֶל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְהוּא בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ אוֹ בַּשָּׂדֶה – אוֹמֵר: "שְׁתֵּי תְאֵנִים שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה, וְעֶשֶׂר – מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְתֵשַׁע – מַעֲשֵׂר שֵׁנִי". הָיוּ דְּמַאי – אוֹמֵר: "מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ לְמָחָר הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; זֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּצָפוֹנוֹ, אוֹ: בִּדְרוֹמוֹ, וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת".

פירוש ברטנורא

לוגין ושמנה עשיריות וחומש עשירית: **מיחל ושותה.** מתחיל ושותה. פירוש אחר מוזג ושותה, מיחל כמו מיהל ל' סבאך מהול במים (ישעיה א). וסתם מתניתין אתיא כר"מ דאמר אף בדאורייתא יש ברירה וזה שנשאר בשולי הכוס הוי כאילו הופרש מתחלה. ואינה הלכה אלא ק"ל דבדרבנן יש ברירה אבל בדאורייתא אין ברירה הלכך בודאי טבל לא יאכל ולא ישתה עד שיפריש:
ה והוא בבית המדרש. בערב שבת ומתיירא שמא יקדש עליו היום ולא יוכל לעשר:

משניות מבוארות – קהתי

ושותה – מיד, או כמו שפירש רב האי גאון: מחל – כמו מהל, מלשון "סבאך מהול במים" **(ישעיה א, כב)**, כלומר מוזג יין במים ושותה מיד. – יש דעה, שאינו מחלל המעשר שני על מעות, לפי שבטבל ודאי אסור לחללו קודם להפרשת התרומה והמעשר. ברם, בדמאי שאינו מפריש תרומה גדולה, ומעשר ראשון דיו בקריאת שם בלבד, הלכך מחלל את המעשר שני לאחר שקרא שם לתרומת מעשר, כמו ששנינו לעיל (במשניות הקודמות). יש מפרשים משנתנו גם בלוקח את היין בימות החול, אלא שאין לו כלים להפריש בהם עכשיו תרומה ומעשרות והוא רוצה לשתות מן היין **(עיין רש"י יומא נה, א; חולין יד, א)**. – טעם הלכה זו שסומך אדם על מה שאמר "שני לוגין שאני עתיד להפריש" וכו' ושותה מן היין, לפי שסתם משנתנו היא כרבי מאיר הסובר יש ברירה אפילו בדברים שהם מן התורה, כלומר שכשהוא מוציא יין לשתייתו אנו אומרים, שזהו הנברר לחולין, ומה שיפריש לאחר השבת הוא הנברר לתרומה. ברם, בתוספתא מובא (דמאי ח, ז): "רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אוסרים" – לעשות כן, שלדעתם אין ברירה, ולכן אין לנו לומר שעכשיו הוא שותה חולין, ומה שמפריש אחר כך הוא התרומה, שאין סומכים על מה שיתברר אחר כך, וחוששים שמא שותה עכשיו תרומה או טבל. ויש סוברים, שלא משום שאין ברירה חולקים התנאים הללו על רבי מאיר, אלא משום שחוששים שמא ייבקע הנאד קודם שיספיק להפריש ולא יבוא לידי בירור כלל ונמצא שותה טבל ודאי, שכן מובא בתוספתא (שם): "אמרו לו לרבי מאיר: אי אתה מודה שאם ייבקע נאדו ששותה טבל? אמר להם: לכשייבקע" (אז נדון, כלומר אינו חושש שמא ייבקע הנאד).

באור משנה ה

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, כיצד מתנה אדם על יין שהוא לוקח מן הכותים, באה משנתנו ללמד, שהוא הדין לגבי תאנים של טבל שיש לו בביתו, שיכול בשעת הדחק להתנות כך ולאכול מהתאנים בשבת.

הָיוּ לוֹ תְּאֵנִים שֶׁל טֶבֶל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ – כגון מאה תאנים, **וְהוּא בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ אוֹ בַּשָּׂדֶה** – בערב שבת, ואין השעה מספקת לילך לבית לעשרם לפני התקדש היום, **אוֹמֵר: "שְׁתֵּי תְאֵנִים שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ** – לאחר שבת, **הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה** – גדולה, **וְעֶשֶׂר** – תאנים, הרי הן **מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן** – ואינו קורא שם לתרומת מעשר, שהרי מדובר בטבל ודאי, ומעשר ראשון שלו חייב המפריש ליתן ללוי, והוא יתן תרומת המעשר לכהן, **וְתֵשַׁע מַעֲשֵׂר שֵׁנִי"** – כמו שבארנו במשנה הקודמת. **הָיוּ דְּמַאי** – אבל אם התאנים היו דמאי, שלקחן מעם הארץ, ואינו צריך להפריש מהם אלא תרומת מעשר ומעשר שני, **אוֹמֵר: "מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ לְמָחָר** – לפי רוב המפרשים אין גורסים כאן "למחר", וכן מבואר בברטנורא במשנה הקודמת, שאמנם אם אינו מתקן אלא מה שהוא אוכל ושותה התירו לו להפריש למחר, אבל לתקן כל הנאד בשבת לא התירו, ואף כאן הרי הוא בא לתקן כל הכרי, ולפיכך אסור לו להפריש בשבת **(ברטנורא; "תוספות יום טוב")**; **הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר** – כלומר תאנה אחת שאני עתיד להפריש ממאה תאנים, הרי הוא מעשר, **וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ** – ועוד תשע תאנים יהיו מעשר בסמוך לתאנה האחת ונמצא הכל מעשר ראשון, **זֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר** – תחילה, היינו התאנה האחת, **עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו** – על המעשר הראשון, **וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּצָפוֹנוֹ, אוֹ: בִּדְרוֹמוֹ, וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת"** – והמעשר שני מחולל כבר מעתה על המעות שייחדתי לפדיון מעשר שני.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז סיון, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום הראשון, בו כותב בהנוגע להמשך לימודו.

ומובן וגם פשוט שעליו ללמוד בישיבה, בה לומדים תורת הנגלה והחסידות גם יחד, וענין **יחד** מובן, כי בלימוד הנגלה צ"ל ניכר שלומד אברך חסידותי, ובלימוד החסידות צ"ל ניכר שלומד זה שחלק לו בלימוד הנגלה כדבעי. וכמובן מהמבואר באיזהו מקומות ומהם בלקו"ת בענין אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, שבשניים דיוק בדבר צ"ל תלמוד (כפשוטו - נגלה) ובידו דוקא שלא נשאר למטה בעולם הזה (תניא ריש פרק מ"ם) וק"ל.

בברכה לבשו"ט.

רש"י

לפטור — בזכותי אני סובל כל עונותיהם, ופוטרן מן הדין. **יותם בן עוזיהו** — צדיק היה, ועניו יותר משאר מלכים, וזכה בכיבוד אביו, ועליו נאמר "בן יכבד אב" (מלאכי א). שכל הימים שהיה אביו מצורע והוא היה שופט עם הארץ, כדכתיב (מלכים ב טו), "ויותם (בנו) שופט" וגו' לא נטל עליו כתר מלכות בחייו, וכל דינין שהיה דן — אומרן בשם אביו. **ועד סופו** — עד שיכלה העולם. **ראיתי בני עלייה והן מועטין** — רואה אני לפי מעשה הבריות שבני עלייה, כת המקבלין פני שכינה — מועטים הם. **סביב שמנה עשר אלף** — סיפיה דקרא "ה' שמה". דאף על גב דבירושלים שלעתיד לבא כתיב קרא, דרשינן ליה נמי להכי, דמקום ששכינה שמה סובבין אותו שמנה עשר אלף, והם הצדיקים הנתונים לפנים ממלאכי השרת, שנאמר (במדבר כג) "כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל" ואומר (ישעיהו כג) "לישובים לפני ה' יהיה סחרה" ואומר (שם ל) "והיו עיניך רואות את מוריך". **אספקלריא** — מחיצה שחוצצת ביניהם לשכינה. **מאירה** — כמראה זו שרואין בה. ויש צדיקים שאין מאירה להם כל כך, ואין יכולין לראות ממש. **אשרי כל חוכי לו** — המחכים לכת שהוא כמנין לו. **כבר** — ברשות. **דעיילי בלא כר** — בלא רשות, מועטים הן, ובהנהו קאמר אני ובני מהם. **מחזיק** — מה שנותנין לתוכו. **מלא אינו מחזיק** — מה שתוסיף עליו. **אם שמוע תשמע** — אם הורגלת לשמוע — אז תשמע, תוכל ללמוד ולהוסיף. **ואם לאו** — שלא הטית אזן בילדותך לשמוע. **לא תשמע** — לאחר זמן לא יספיקו בידך. **דבר אחר אם אתה שומע בישן** — מחזור על תלמודך ששמעת. **תשמע בחדש** — תתחכם בו להבין דברים חדשים מתוך דברים ישנים. **ואם יפנה לבבך** — להתייאש על מה שלמדת כבר, מלחזור עליו.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף מה עמוד ב. **וְאָמַר חִזְקִיָּה אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, יָכוֹל אֲנִי לְפַטּוֹר אֶת כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ מִן הַדִּין מִיּוֹם שֶׁנִּבְרֵאתִי עַד עַתָּה,** שיש בכח זכויותי, לסבול את עוונות כל יושבי העולם ולהגן עליהם, **וְאִילְמָלֵי (אליעזר) [אֶלְעָזָר] בְּנִי עַמִּי** - אם אצרף עמי את אלעזר בני, נוכל לפטור בזכויותינו את העולם מן הדין **מִיּוֹם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם וְעַד עַכְשָׁיו, וְאִילְמָלֵי יוֹתָם בֶּן עוּזִּיָּהוּ** מלך יהודה **עַמָּנוּ,** בכוחנו להגן על האנשים **מִיּוֹם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם עַד סוֹפוֹ** - עד שיסתיים העולם.

וְאָמַר חִזְקִיָּה אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, רָאִיתִי בְּנֵי עֲלִיָּה - צדיקים הראויים להיות מהכת המקבלת פני שכינה **וְהֵן מוּעָטִין,** כלומר שראה לפי מעשי הבריות שבדור ההוא שבני עליה מועטים הם, **אִם אֶלֶף הֵן** בני העליה, מובטח אני ש**אֲנִי וּבְנִי מֵהֶן** - מאותם בני עליה, **אִם מֵאָה הֵם אֲנִי וּבְנִי מֵהֶן, אִם שְׁנַיִם הֵן אֲנִי וּבְנִי הֵן.** מקשה הגמרא: **וּמִי זוּטְרֵי כּוּלֵּי הַאי** - וכי הצדיקים מקבלי פני שכינה מועטים כל כך, **וְהָא אָמַר רָבָא, תַּמְנֵי סְרֵי אַלְפֵי דָּרָא חֲוָה דְּקַמֵּיהּ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** - שמונה עשר אלף שורות של צדיקים יושבים לפני הקדוש ברוך הוא, **שֶׁנֶּאֱמַר 'סָבִיב שְׁמֹנֶה עָשָׂר אָלֶף',** וכיצד הסתפק רבי שמעון בר יוחאי שמא הצדיקים שבכל הדור אינם אלא שנים. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** - אותם שהם מועטים הם הצדיקים **דְּמִסְתַּכְּלֵי בְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה** - שהמחיצה החוצצת ביניהם לשכינה מאירה, הם מועטין ובודדים, **הָא** - דברי רבא שיש שמונה עשר אלף שורות, הם מהצדיקים **דְּלֹא מִסְתַּכְּלֵי בְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה** ואינם רואים בבירור. מקשה הגמרא: **וְהַצַּדִּיקִים דְּמִסְתַּכְּלֵי בְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה מִי זוּטְרֵי כּוּלֵּי הַאי** שיתכן שאינם אלא שנים, **וְהָא אָמַר אַבָּיֵי, לֹא פָּחוֹת עָלְמָא מִתְּלָתִין וְשִׁיתָּא צַדִּיקֵי** [-שלושים ושתה צדיקים] בכל דור **דְּמַקְבְּלֵי אַפֵּי שְׁכִינָה בְּכָל יוֹם** - שמקבלים פני שכינה כל יום, **שֶׁנֶּאֱמַר 'אַשְׁרֵי כָל חוֹכֵי לוֹ' ל"ו בְּגִימַטְרִיָּא תְּלָתִין וְשִׁיתָּא הָווּ,** ודורש את הכתוב אשרי הצדיקים המחכים לכת הרואה פני שכינה שהיא כמנין ל"ו. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא הָא דְּעַיְילֵי בְּכַר** - ברשות, שאינם חשובים כל כך ומתעכבים בחוץ עד שימלכו המלאכים בשכינה אם ליתן להם רשות להיכנס, הם מרובים ובכל דור יש לא פחות מל"ו צדיקים בדרגה זו, **הָא דְּעַיְילֵי בְּלָא כַּר** - שאין מי שיעכב בעדם והם נכנסים מיד ללא נטילת רשות, הם מועטים.

דף מו עמוד א. **וְאָמַר רַבִּי זֵירָא וְאִיתֵימָא רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא, בָּא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם, מִדַּת בָּשָׂר וָדָם** אם יש לו **כְּלִי** ריקן **מַחֲזִיק** מה שנותנין לתוכו, אבל אם יש לו כלי **מָלֵא אֵינוֹ מַחֲזִיק** מה שמוסיף עליו. **אֲבָל מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** אינו כן אלא כלי **מָלֵא** - אדם המלא דברי תורה, אם מוסיפים עליו דברי תורה וחכמה **מַחֲזִיק,** וכלי **רֵיקָן** - אדם בור שאינו חכם, אם שומע דברי תורה, **אֵינוֹ מַחֲזִיק. שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים כח א) **'וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע וְגוֹ'** בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ', כפילות לשון שמיעה באה ללמדינו ש**אִם שָׁמוֹעַ** - אם הורגלת לשמוע, **תִּשְׁמַע** - תוכל לשמוע ולהוסיף על חכמתך, **וְאִם לָאו** - שלא הטית אוזן בילדותך, **לֹא תִּשְׁמַע** - לא יספיקו בידך לשמוע אף לאחר זמן. **דָּבָר אַחֵר** יש לדרוש 'וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ' ש**אִם שָׁמוֹעַ בַּיָּשָׁן** לחזור על תלמודך, **תִּשְׁמַע בֶּחָדָשׁ** - תתחכם בו להבין דברים חדשים מתוך הישנים, **וְאִם יִפָּנֶה לְבָבְךָ** לבטלה ולהתייאש מלחזור על לימודך, **שׁוּב לֹא תִּשְׁמַע** - אין משמיעים אותך דברי תורה חדשים, שנאמר (דברים ל יז) 'וְאִם יִפָּנֶה לְבָבְךָ וְלֹא תִּשְׁמָע', שאם מפנה לבו מחזרה על הישן שוב אינו שומע בחדש.

וּבְהָא קָמִיפַּלְגֵי, **מַר** [– רמי בר יחזקאל] **סָבַר** יֵשׁ דִּין הַעֲדָאָה לִצְרוּרוֹת לְשַׁלֵּם נזק שלם, **וּמַר** [– רב] **סָבַר** אֵין דִּין הַעֲדָאָה לִצְרוּרוֹת, ואינו משלם אלא חצי נזק.

דוחה הגמרא: **לֹא**, יתכן שנחלקו **בְּחַד** זִימְנָא – שלא הזיקו באופן זה אלא פעם אחת, **וּבְפַלּוּגְתָּא דְּסוּמְכוֹס** וְרַבָּנָן קָמִיפַּלְגֵי – ונחלקו במחלוקת סומכוס וחכמים בדין נזקי צרורות, האם משלם נזק שלם או חצי נזק בלבד.

מקשה הגמרא: **וְהָא מְשׁוּנֶּה הוּא** שיכניס התרנגול ראשו לתוך כלי ויצעק בקול, ואף לדעת סומכוס אין צריך לשלם אלא חצי נזק כדין נזקי קרן, ומדוע חייב רמי בר יחזקאל את בעל התרנגול לשלם נזק שלם.

מתרצת הגמרא: **דְּאִית בֵּיהּ בְּזָרְנֵי** – הברייתא עוסקת באופן שהיו זרעים בתוך הכלי, שדרך התרנגול להכניס את ראשו לכלי כדי לאכלם, ולאחר שמכניס ראשו דרכו לצעוק שם בקול, ואין זה משונה.

ספק בדיני צרורות: **כָּעֵי רַב אַשִׁי**, יֵשׁ דִּין **שִׁנּוּי לְצְרוּרוֹת** לְשַׁלֵּם **רְבִיעַ נָזֵק**, **אוֹ אֵין** דִּין **שִׁנּוּי לְצְרוּרוֹת** לְשַׁלֵּם רְבִיעַ נָזֵק. דהיינו, יש להסתפק לדעת חכמים הסוברים שכאשר התיזה הבהמה צרורות בדרכה משלם בעליה חצי נזק, מה יהא הדין כאשר התיזה הצרורות בשינוי, כגון שבעטה בקרקע ומחמת כך ניתזו צרורות, האם גם באופן כזה עליו לשלם חצי מן הנזק, או שדי בתשלום רבע הנזק.

צדדי הספק: האם יש לדון את הבהמה המתיזה צרורות כדרכה כמועדת לנזק זה, ומאחר שעל העדאתה משלמים הבעלים חצי נזק, יש לומר שאם התיזה בשינוי ואינה מועדת לכך אינו משלם אלא רבע נזק, כדין שור תם המשלם מחצית מחיובו של שור המועד, או שאין לומר דין תמות והעדאה לענין צרורות, מאחר שלא מצינו תם המשלם פחות ממחצית הנזק.

הגמרא מנסה לפשוט ספק זה מדברי רבא: **תִּפְשׁוֹט לֵיהּ מֵהָרָבָא**, **דְּכָעֵי רָבָא** (לעיל יח:), יֵשׁ דִּין **הַעֲדָאָה לְצְרוּרוֹת** לשלם נזק שלם אחר שלש פעמים, **אוֹ** שֶׁאֵין דִּין **הַעֲדָאָה לְצְרוּרוֹת, מִכְּלָל** – ויש ללמוד מתוך דבריו, שסובר דְּאִין **שִׁנּוּי** לצרורות לשלם רביע נזק, שאילו היה סובר שעל צרורות משונים יש לשלם בפעם הראשונה רבע נזק, כיצד יתכן לומר שלאחר שהועדה הבהמה בכך שלש פעמים ישלם נזק שלם, הלא מאחר שהתם משלם רבע נזק על המועד לשלם חצי נזק. ובהכרח, שלדעת רבא דין תשלום חצי נזק של צרורות שמתיזה הבהמה כדרכה הוא מדין תמות ולא מדין העדאה, ולפיכך נסתפק שמא לאחר שהועדה להזיק שלש פעמים בצרורות עליו לשלם נזק שלם.

דוחה רב אשי: **דִּלְמָא רָבָא אִם תְּמְצִי לוֹמַר קָאָמַר** – יתכן שרבא הסתפק האם יש העדאה לצרורות בדרך 'אם תרצה לומר', דהיינו, שהסתפק בין לענין שינוי בצרורות ובין לענין העדאה בצרורות, ולפיכך אמר שאִם **תְּמְצִי לוֹמַר** שאֵין דִּין **שִׁנּוּי** בצרורות לרבע נזק, ונמצא שחצי נזק צרורות הוא מדין תמות, אזי יש מקום להסתפק האם לאחר שהתיזה הבהמה שלש פעמים יֵשׁ דִּין הַעֲדָאָה לצרורות לשלם נזק שלם, **אוֹ** אֵין דִּין הַעֲדָאָה ולעולם אינו משלם אלא חצי נזק. תֵּיקוּ.

ספק נוסף בדין צרורות: **כָּעֵי רַב אַשִׁי**, **כֹּחַ כֹּחוֹ לְסוּמְכוֹס כְּכֹחוֹ דָּמֵי אוֹ לָא**. דהיינו, בהמה שהזיקה בכח כחה, כגון, שהתיזה צרורות על כלי ונשבר, וניתז שבר מן הכלי על כלי אחר ושברו. האם לדעת סומכוס יש לדון כאילו הזיקה הבהמה את הכלי השני בכחה ממש, ובשם שלשיטתו יש לשלם על נזקי צרורות נזק שלם, כך יסבור אף לגבי נזק זה, או שמודה סומכוס שבאופן כזה אינו משלם אלא חצי נזק בלבד.

צדדי הספק: **מִי נָמֵיר חֲלָכָה וּמוֹקֵי לָהּ כְּכֹחַ כֹּחוֹ** – האם קיבל סומכוס מרבותיו שישנה הלכה למשה מסיני שעל נזקי צרורות משלמים חצי נזק, אלא שסובר שיש להעמיד הלכה זו רק באופן שהזיקה הבהמה בכח כחה, אך כשהזיקה בכחה משלם נזק שלם, **אוֹ דִּלְמָא לֹא נָמֵיר חֲלָכָה כְּלָל** – או שמא לא קיבל סומכוס כלל הלכה זו מרבותיו, ולפיכך סובר שיש לחייב את בעל הבהמה לשלם נזק שלם אף על נזקי כח כחה. תֵּיקוּ:

שנינו במשנה, **הָיְתָה** הבהמה **מְבַעֶטֶת, אוֹ שָׁהֲיוּ צְרוּרוֹת מְנַתְּזִין מֵהַתַּחַת רַגְלֶיהָ וְשָׁבְרָה אֶת הַכֵּלִים, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק:**

אִיבַּעְיָא לְהוּ, **הֵיכִי קָאָמַר** – כיצד היא כוונת דברי המשנה, האם כוונתה לומר שאם **הָיְתָה** הבהמה **מְבַעֶטֶת** בכלים **וְהִזִּיקָה** אותם **בְּבִיעוּטָהּ** בלא התזת צרורות, **אוֹ** שהתיזה **צְרוּרוֹת כְּאוֹרְחַיְיהוּ** – על ידי שהלכה כדרכה, בשני אופנים אלו **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק**, באופן הראשון משום נזקי קרן, שהרי בעיטה דבר משונה הוא בבהמה, ובאופן השני, אף שדרכה הוא, כן הוא הדין בנזקי צרורות שאין משלם אלא חצי נזק, **וְנִמְצָא לְפִי זֶה שֶׁהַמִּשְׁנָה כְּדַעַת רַבָּנָן הִיא**, הסוברים שעל נזקי צרורות משלם חצי נזק, **אוֹ דִּלְמָא** – או שמא יש לבאר את המשנה באופן כזה, **הָיְתָה** הבהמה **מְבַעֶטֶת וְהִזִּיקָה בְּבִיעוּטָהּ, אוֹ** שהיתה מבעטת בקרקע וניתזו **צְרוּרוֹת מֻחְמָת הַבִּיעוּט** והזיקו את הכלים, **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק**, ובשני האופנים החיוב הוא משום נזקי קרן, וניתן לדייק מכך, **הָא כִּי אוֹרְחַיְיהוּ** – שאם התיזה הבהמה צרורות כשהלכה כדרכה, **מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וּמִנֵּי סוּמְכוֹס הִיא** – ונמצא שמשנתינו סוברת כדעת סומכוס, שעל נזקי צרורות רגילים יש לשלם נזק שלם.

הגמרא מנסה לפשוט ספק זה מן הסיפא של המשנה: **תָּא שְׁמַע מִסֵּיפָא**, שבה שנינו שאם **דָּרְכָּה** הבהמה **עַל הַכֵּלִי וּשְׁבָרַתּוּ, וְנָפַל הַשֶּׁבֶר עַל כְּלִי אַחֵר וּשְׁבָרוֹ**, הדין הוא שעַל הכלי **הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם** כדין נזקי רגל, **וְעַל** הכלי **הָאַחֲרוֹן** משלם **חֲצִי נֶזֶק** כדין נזקי צרורות. **וְאִי** משנתינו סוברת **כְּסוּמְכוֹס, מִי אִית לֵיהּ** – האם הוא סובר לדין תשלום **חֲצִי נֶזֶק** על נזקי צרורות. ומאחר שהסיפא היא כדעת חכמים, בהכרח יש להעמיד אף את הרישא בנזקי צרורות רגילים, וכדעת חכמים.

וְכִי תֵּימָא שאף הסיפא של המשנה היא כדברי סומכוס, וכוונת המשנה באומרה שעל **הָרִאשׁוֹן** משלם נזק שלם, אינה על הכלי שדרסה עליו הבהמה ברגליה, אלא על הכלי **הָרִאשׁוֹן לְהַתָּזָה** – שנשבר מחמת שברי הכלי שהתיזה הבהמה ברגליה, ועל כך משלם נזק שלם כסומכוס, וְכוונת המשנה באומרה שעל הכלי **הַשֵּׁנִי** משלם חצי נזק, היינו הכלי **הַשֵּׁנִי לְהַתָּזָה** – שנשבר מחמת השבר שניתז מן הכלי הראשון, וְהטעם שמודה סומכוס בזה שמשלם רק חצי נזק, משום **דַּשְׁאנִי לֵיהּ לְסוּמְכוֹס בֵּין כֹּחוֹ לְכֹחַ כֹּחוֹ** – סומכוס מחלק בין נזק שעושה הבהמה בכחה, שבזה הוא מחייב בתשלום נזק שלם, לבין נזק הנעשה בכח כחה שאינו מחייב אלא בתשלום חצי הנזק, ומאחר שהסיפא בסומכוס ניתן לבאר אף את הרישא בצרורות משונים דוקא, כדבריו.

אמנם אי אפשר לומר כן, **אֶלָּא תָּא דְּכָעֵי רַב אַשִׁי** – שאם כן, ספק זה שנסתפק בו רב אשי לעיל, האם **כֹּחַ כֹּחוֹ** לדעת **סוּמְכוֹס כְּכֹחוֹ דָּמֵי** ומשלם נזק שלם, **אוֹ לָאו כְּכֹחוֹ דָּמֵי** ואינו משלם אלא חצי נזק, **תִּפְשׁוֹט לֵיהּ דְּלָאו כְּכֹחוֹ דָּמֵי** – היה לו לרב אשי לפושטו מן הסיפא של המשנה, שממנה מוכח שעל הכלי השני שנשבר בכח כחה של הבהמה מודה סומכוס שאינו משלם אלא חצי נזק.

דוחה הגמרא, שלא ניתן לפשוט מכך את ספיקו של רב אשי, מאחר **שֶׁרַב אַשִׁי כְּרַבָּנָן מוֹקֵי לָהּ** – רב אשי מעמיד את כל המשנה כדעת חכמים, **וּכְעֵי לָהּ הָכִי** – והסתפק בהבנת דברי המשנה באופן אחר, האם יש לבאר את המשנה כך, **הָיְתָה** הבהמה **מְבַעֶטֶת, אוֹ** שהתיזה **צְרוּרוֹת כְּאוֹרְחַיְיהוּ** – בהליכתה כדרכה, משלם **חֲצִי נֶזֶק**, וניתן לדייק מכך, **הָא מֻחְמַת בִּיעוּט** – שאם התיזה צרורות שלא בדרך הילוכה, אלא על ידי שבעטה ברגליה בקרקע וניתזו צרורות ושברו הכלים, אינו משלם אלא **רְבִיעַ נֶזֶק**, מאחר שצרורות משונים הם, **וְיֵשׁ** דין **שִׁנּוּי** בצרורות לשלם רביע נזק, **אוֹ דִּלְמָא** – או שיש לפרש כך, **הָיְתָה** הבהמה **מְבַעֶטֶת וְהִזִּיקָה בְּבִיעוּטָהּ, אוֹ** שהתיזה **צְרוּרוֹת מֻחְמַת בִּיעוּט** משלם **חֲצִי נֶזֶק, וְאֵין** דין **שִׁנּוּי** לצרורות לשלם רביע נזק. תֵּיקוּ:

המשך בעמוד קעב

רש"י

משונה הוא. התרנגול שאין דרכו לתקוע בכלי: דשדו ביה בזרני. שיש זרעים בכלי דאורחיה להכניס ראשו בתוכו ולאכול ובין דאורחיה לאכול אורחיה נמי לצעוק: יש שנוי לצרורות לרבינ נזק. לרבנן דפליגי אסומכוס ואמרי צרורות כי אורחיה חצי נזק היכא דשינה בהן בגון בעטה ברגלה ומחמת ביעוט התיזה צרורות ושברה בלים מי חשיב שנוי והוי כתם ומשלם רבינ נזק דהא אהעדאתן חצי נזק הלכך תמותן רבינ נזק: או אין שנוי. לשלם רבינ דלעולם חצי נזק שאין תמות והעדאה בהם דלא אשכחן תם דמשלם בציר מפלגא: מכלל דאין שנוי. דאי יש שנוי לרבינ הוי ח"נ להעדאתן ואמאי אצטריכא לרבא למיבעי ודאי אין העדאה לשלם נזק שלם דהא תמות רבינ נזק והעדאה חצי נזק: ומשני רב אשי דלמא רבא אם תמצי לומר קאמר. ותרוויהו מסתפקי ליה והכי קא מבעיא ליה יש שנוי או אין שנוי ואם תמצי לומר אין שנוי וזו היא צד תמותו יש העדאה לתמות זו או אין העדאה: מי גמיר הלכה. למשה מסיני דחצי נזק צרורות ומוקים לה בכח כחו או לא גמיר: והיזקה בביעיטה. בלא צרורות ותולדה דקרן היא: ת"ש. דקתני סיפא דמתני': דרכה על הבלים כו'. מדחזיב לצרורות חצי נזק ש"מ מתני' לאו סומכוס היא: ראשון להתזה. אותו כלי שנשבר מחמת התזת שברי בלים שדרכה עליו קרי ראשון ואע"ג דצרורות נינהו משלם נזק שלם דסומכוס היא: אחרון להתזה. כגון ששאלו כלי שנשבר ע"י צרורות התיזו שברים ושברו כלי שלישי דהוי כח כחו ומשו"ה משלם חצי נזק: תפשוט. בעיא דרב אשי: רב אשי כרבנן מוקי לה. וחך בעיא דבעי רב אשי לעיל יש שנוי לצרורות או אין שנוי אהא מתניתין בעי לה והכי קבעי היזקה מבעטה כו': היתה מהלכת. בחצר הניזק מלאה צרורות וא"א שלא תהא מנתזת כו': אורחיה הוא. וכצרורות דעלמא הוא ומשלם ח"נ: או דלמא השתא מיהא מחמת ביעוט הוא. וא"ת יש שנוי לצרורות לרבינ נזק הא רבינ נזק משלמת: לישנא אחרינא אורחיה הוא וצרורות ניתנו ותולדה דרגל אפילו איידד בביעוט והתיזה הא לא משלם אלא חצי נזק דהא בלאו הכי הואי מנתזה או דלמא מחמת ביעוט אתי ואם הועדה בכך משלמת נזק שלם דכיון דמשונה הוא הוי תולדה דקרן מפי המור"ה אבל הראשון עיקר: לקרן מדמינן ליה. הואיל (ובעיטה) וחייבת ח"נ כי קרן: או דלמא. כל צרורות כי אורחייהו תולדה דרגל ניתנו ופטור בור"ה: התיזה בור"ה. כי אורחיה והלכו צרורות ברשות הניזק ושברו כלים: הנחה יש כאן. בתמיה כלומר פטור הואיל ועקירה הוי במקום פטור: והיזקה בור"ה. חייבת אי אמרת בשלמא צרורות כי אורחייהו לקרן מדמינן ליה לחייב בור"ה כי קרן הוא דמי לקרן דמשלמת חצי נזק כי קרן ואע"ג דקרן משונה הוא וצרורות אורחה הוא הלכך ברשות הרבים חייבת חצי נזק אלא לדידך דאמרת כל צרורות כי אורחיה לרגל מדמינן ליה משום דהוי תולדה דרגל

ואע"ג דהנהם נזק שלם וצרורות חצי נזק אמאי תני ברה"ר חייב: על הראשון פטור. דרגל הוי ועל האחרון חייב מאי לאו כו': והא"ר

תוספות

ובהא. קמיפלגי. תימה מנליה דפליגי דלמא רמי בר יחזקאל בדאייעד ואמרי בי רב בדלא אייעד וי"ל דא"ב מאי קמ"ל אמרי בי רב ואין לתמוה היכי פליג אבריית' דסתם אמרי בי רב משמיה דרב ורב תנא ופליג א"נ משום דלא מיתני בי ר' חייא ור' אושעיא לא מותבינן מיניה תיובתא:

וכי. תימא ראשון להתזה. ואע"ג דלא שייך לפרש הכי בריית' דלקמן דתניי עלה בד"א ברשות הניזק אבל ברה"ר על הראשון פטור ועל האחרון חייב כך יכול להיות ראשון להתזה או ברשות הניזק או ברה"ר כמו שני להתזה מכל מקום מתניתין מצי שפיר מיפרשא הכי:

רב. אשי ברבנן מוקי לה ובעי לה הכי. והוה מצי למימר דאת"ל קאמר את"ל לאו בכחו דמי מתניתין רבנן היא או סומכוס היא אלא עדיפא ליה למיבעי ביש שנוי ואין שנוי ונראה דבעיא דלעיל לא היתה אלא אי מתניתין איירי בצרורות כי אורחיה או ע"י שנוי ותו לא והש"ס הוסיף מדעתו רבנן היא או סומכוס היא ורב אשי מפרש דאיבעיא להו אי יש שנוי לרבינ או אין שנוי וכה"ג איכא פ' המקבל (ב"מ דף קיב. ושם ד"ה אומן) גבי בעיא דרב ששת דקבלן עובר בבל תלין או אין עובר שהוסיף השס"ס לומר אומן קונה בשבח בלי כו' ורב ששת שאלו סתם ובהגהות קמא (לקמן דף צט. ושם ד"ה בשליחא) מוכח דמיירי בשליחא דאגרתא:

במקום. שאי אפשר לה אלא א"כ וכו'. אין לפרש דאיירי בריה"ר ומיבעיא ליה דאם אורחיה פטור מידי דהוה ארגל מדלא קאמר היתה מהלכת ברשות הרבים כמו בבעיא דבסמוך ופ"ה עיקר:

אבל

בהא קמיפלגי מר סבר יש העדאה ומר סבר אין העדאה לא בחד זמנא ובפלוגתא דסומכוס ורבנן קמיפלגי והא משונה הוא דאית ביה בזרני בעי רב אשי יש שנוי לצרורות לרבינ נזק או אין שנוי לצרורות לרבינ נזק תפשוט ליה מדרבא דבעי רבא יש העדאה לצרורות או אין העדאה לצרורות מפלל דאין שנוי דלמא רבא אם תמצי לומר קאמר אם תמצי לומר אין שנוי או לא מי גמיר הלכה ומוקי לה בכח כחו או דלמא לא גמיר הלכה כלל תיקו: היתה מבעטה או שהיו צרורות מנתזות מהלכת רגליה ושברה את הכלים משלם חצי נזק: איבעיא להו היכי קאמר היתה מבעטה והזיקה בביעוטה או צרורות באורחייהו משלם חצי נזק ורבנן היא או דלמא היתה מבעטה בביעוטה והזיקה בביעוטה או צרורות מחמת ביעוט משלם חצי נזק כי אורחיה משלם נזק שלם ומני סומכוס היא ת"ש מפיקא דרכה על הכלי ושברתו ונפל השבר על כלי אחר ושברו על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון חצי נזק ואי סומכוס מי אית ליה חצי נזק וכי תימא ראשון להתזה ושני שני להתזה ושאני ליה לסומכוס בין כחו לכח כחו אלא הא דבעי רב אשי יש שנוי לצרורות לרבינ נזק או אין שנוי לצרורות תפשוט ליה דלאו כחו כחו דמי רב אשי כרבנן מוקי לה ובעי לה הכי היתה מבעטה בביעוטה או צרורות באורחייהו חצי נזק הא מחמת ביעוט רבינ נזק ויש שנוי או דלמא היתה מבעטה והזיקה בביעוטה או צרורות מחמת ביעוט חצי נזק ואין שנוי תיקו: בעי מיניה רבי אבא בר ממל מרבי אמי ואמרי לה מרבי חייא בר אבא היתה מהלכת בפקום שאי אפשר לה אלא אם כן מנתזות ובעטה והתיזה והזיקה מהו ביון דאי אפשר לה אורחיה הוא או דלמא השתא מיהא מחמת ביעוט קמנתזה צרורות תיקו: בעא מיניה ר' ירמיה מר' זירא היתה מהלכת ברה"ר (ובעטה) והתיזה והזיקה מהו לקרן מדמינן ליה וחייבת או דלמא תולדה דרגל הוא ופטורה אמר ליה מסתברא תולדה דרגל הוא התיזה ברה"ר והזיקה ברה"י מהו א"ל עקירה אין כאן הנחה יש כאן איתיביה היתה מהלכת בדרך והתיזה בין ברה"י בין ברה"ר חייב מאי לאו התיזה ברשות הרבים והזיקה ברה"ר לא התיזה ברה"ר והזיקה ברה"י והאמרת עקירה אין כאן הנחה יש כאן א"ל הדרי בי איתיביה דרכה על הכלי ושברתו ונפל השבר על כלי אחר ושברו על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון משלם חצי נזק ותני עלה כמה דברים אמורים ברשות הניזק אבל ברה"ר על הראשון פטורה ועל האחרון חייב מאי לאו התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות הרבים לא התיזה ברשות הרבים והזיקה ברה"י והאמרת עקירה אין כאן הנחה יש כאן אמר ליה הדרי בי איני

והאמר

אֲבָל קְשׁוּרוֹ אָדָם חַיָּיב. פ' בְּתַר דְּנַיֵּיח וּמִשּׁוּם בּוֹר וְלָאו דַּוְקָא קְשׁוּרוֹ אֶלָּא כָּל הֵיכָא דְּלָא אִצְנְעֵיהּ בְּקְשׁוּרוֹ דְּמִי כִּדְקָאָמַר אִי דְּלָא אִצְנְעֵיהּ פּוֹשֵׁעַ הוּא:

אֶלָּא מַתְנִי' בְּרְאֶדֵיֵיה אֲדוּיֵי. וְאֵיירֵי בְּדָלִיל הָפְקַר אוֹ דְּחַבְרֵיהּ וְאִצְנְעֵיהּ: **וְכִי** אַתְמַר דְּרַב הוּנָא בְּעַלְמָא אַתְמַר. דְּלָא מִתּוֹקְמָא אַמַּתְנִי' דְּקְשׁוּרוֹ אָדָם חַיָּיב מִשּׁוּם הַכֹּל וּבְרְאֶדֵיֵיה אֲדוּיֵי נַמִּי חַיָּיב בְּעֵל תַּרְנְגוֹל וּבְקוֹנְטְרָס פ' דְּלָא מִתּוֹקְמָא אַמַּתְנִיתִין מִשּׁוּם שֶׁהַקּוֹשֹׁר הָיָה פָּטוּר כְּיָון דְּאַדְּיֵיהּ אַדּוּיֵי שְׁלֹא נִתְכַּוֵּן אָדָם בְּבוֹרוֹ וְקָשֶׁה לְפִי' מ"מ לִיחַיֵּיב מִשּׁוּם אֵשׁ דְּהָנֵי כְּאֵבוּ וְסִכְיוּ וּמִשְׁאוֹ שֶׁהֲנִיחָן בְּרֹאשׁ גָּגוֹ וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ בְּהֶדֵי דְּאַוְזֵי דְּהַאי תַּרְנְגוֹל הָיָה כְּרוּחַ מְצוּיָה מִדְּפָרֵיךְ אִי דְּלָא אִצְנְעֵיהּ פּוֹשֵׁעַ הוּא:

נָקְשַׁר מַאֲלָיו פָּטוּר. דְּאִישׁ בּוֹר וְלֹא שׁוֹר בּוֹר: **קָשְׁרוֹ** אָדָם חַיָּיב. לְאוֹ דְּוַקָא קְשָׁרוֹ דְּה"ה אִם הָיָה בְּמָקוֹם הַמּוּצְנָע וְהִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם הַתּוֹרְפָה שֶׁפָּשַׁט בּוֹ וְאַפִּ' לֹא הִגְבִּיהוֹ וְלֹא קָנְאוֹ וּדְלָא כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ הַקּוּנְטְרֶס דְּקָנֵי' בְּהִגְבִּיהָהּ כְּשֶׁקְּשָׁרוֹ וְיֵשׁ לוֹ לְהַאי דְּלִיל בְּעָלִים דְּכָל תַּקָּלָה שֶׁהֲנִיחָן בְּרה"ר מִיחַיֵּיב בֵּיהּ מִשּׁוּם בּוֹר אע"ג שְׁלֹא זָקְפָה בָּהּ דַּעַת כְּאן לֹא פְּלִיגִי רב וּשְׁמוּאֵל (לקמן ד' כח:) אֶלָּא בְּדָלִיל אִפְקְרֵי' אֲבָל בְּדַאֲפְקְרֵי' בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל הֵיינוּ בּוֹר:

וַחֲזִיר שֶׁאֲכַל חֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר. אֲכִילָה ע"י הַדְּחָק הִיא כִּדְמַסִּיק וְהָא דְּתָנֵן גַּבֵּי מְדוּרוֹת הַנְּבְרִים וּמְיֻיתֵי לָהּ בְּפֶרֶק קַמָּא דְּפְסָחִים (דף ט.) כָּל מָקוֹם שֶׁחֲזִיר וְחוֹלְדָה יְכוֹלִין לְהַלֵּךְ אֵין צְרִיכִין בְּדִיקָה אוֹמֵר ר"ת דְּשַׁאנִי נְפָלִים דְּרָכֵיכֶ?

מתגלגל

וְהָאָמַר ר' יוֹחָנָן אֵין חֲצִי נֶזֶק חָלוּק לֹא לִירֻשּׁוֹת הַיָּחִיד וְלֹא לִירֻשּׁוֹת הָרַבִּים מַאי לָאו הַתִּיזָה בִּירֻשּׁוֹת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה בִּירֻשּׁוֹת הָרַבִּים לֹא הַתִּיזָה בִּירֻשּׁוֹת הַיָּחִיד וְהַאֲמַרְתָּ עֲקִירָה אֵין כַּאן הֲנָחָה יֵשׁ כַּאן א"ל הָדְרִי בִּי אִיבָּעֵית אֵימָא כִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֲפֶלֶךְ יְתִיב רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא אַפֶּלֶךְ יְהוּדָה נָפַק מֵילְתָא מִבֵּינֵיהוּ כְּשִׁכְּשָׁה בְּזַנְבָּהּ מַהוּ א"ל אִידָךְ וְכִי יֹאחֲזֶנָּה בְּזַנְבָּהּ וְיֵלֵךְ אִי הָכִי חֵרֶן נַמִּי נֵימָא וְכִי יֹאחֲזֶנָּה בַּחֵרֶן וְיֵלֵךְ הֵכִי הַשְׁתָּא חֵרֶן לָאו אוֹרְחֵיהּ הָא אוֹרְחֵיהּ וְכִי מַאַחַר דְּאוֹרְחֵיהּ מַאי מִבָּעְיָא לֵיהּ כְּשִׁכּוּשׁ יְתֵירָא מִבָּעְיָא לֵיהּ: בְּעֵי רַב עִינָא כְּשִׁכְּשָׁה בְּאַמָּתָהּ מַהוּ מִי אֲמַרִינַן מִידֵי דַּהֲוָה אַחֵרֶן חֵרֶן לָאו אוֹרְחֵיהּ וְכִי מַאַחַר דְּאוֹרְחֵיהּ מַאי מִבָּעְיָא לֵיהּ כַּוְונָתוֹ לְהַזִּיק הָא אֵין כַּוְונָתָהּ לְהַזִּיק תֵּיקוּ: הַתַּרְנְגוֹלִין מוּעָדִין לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּן וּלְשַׁבֵּר וְכוּ': אָמַר רַב הוּנָא לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁנִּקְשַׁר מֵאֵלָיו אֲבָל קְשָׁרוֹ אָדָם חַיָּיב נִקְשַׁר מֵאֵלָיו אֲבָל הַבַּיִת שֶׁלּוֹ פָּטוּר כְּשֶׁהוּא בְּזַנְבָּהּ וְיֵלֵךְ וְדַאי פָּטוּר בְּרה"ר הָא אוֹרְחָהּ הִיא. וְתוֹלָדָתָהּ דְּרֶגֶל הִיא: כְּשֶׁכּוּשׁ יְתֵירָא קָמַבָּעְיָא לֵיהּ. אִי אוֹרְחֵיהּ הוּא אוֹ לֹא: **לֹא שָׁנוּ**. דַּחֲצִי נֶזֶק וְתוֹ לֹא: **אֶלָּא שֶׁנִּקְשַׁר מֵאֵלָיו**. הַדְּלִיל בְּרֶגֶל הַתַּרְנְגוֹל: **אֲבָל קָשְׁרוֹ אָדָם חַיָּיב**. הַקּוֹשֵׁר נֶזֶק שָׁלֵם דְּהַוֵי בּוֹר וְאִם נִתְקַל בּוֹ אָדָם חַיָּיב בְּנִזְקוֹ: נִקְשַׁר מֵאֵלָיו. דְּמַתְנִיתִין: **מַאן** חַיָּיב. לִשְׁלוּמֵי חֲצִי נֶזֶק: **אִי בַּעַל** הַדְּלִיל. שֶׁאֵין הַתַּרְנְגוֹל שֶׁלּוֹ: **פּוֹשֵׁעַ הוּא**. וְכוּלֵיהּ נֶזֶק בָּעֵי לְשַׁלּוֹמֵי שֶׁהֲרֵי בּוֹרוֹ הוּא שֶׁהִשְׁלִיכוֹ לְרה"ר: **אֶלָּא דְּאַצְנְעֵיהּ**. בְּבֵיתוֹ וְהוֹצִיאוֹ תַּרְנְגוֹל מִבֵּיתוֹ וְחַיָּיב בַּעַל הַתַּרְנְגוֹל: **אִישׁ בּוֹר וְלֹא שׁוֹר בּוֹר**. כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא כִּי יִכְרֶה שׁוֹר בּוֹר וְהַאי דְּלִיל תַּרְנְגוֹל כְּרָתוֹ: **אֶלָּא מַתְנִי'**. לֹא מִתּוֹקְמָא אֶלָּא בְּאַדְּיֵיהּ אַדּוּיֵי שְׁזֶרֶק הַתַּרְנְגוֹל הַדְּלִיל וְשִׁבֵּר בְּזֶרְקָתוֹ כֵּלִים דְּהַוּוּ צְרוֹרוֹת וְאַפִּילּוּ קְשָׁרוֹ אָדָם נַמִּי לֹא מְשַׁלֵּם אֶלָּא ח"נ בְּעַל הַתַּרְנְגוֹל וְהִקּוֹשֵׁר פָּטוּר שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן אָדָם בְּבוֹרוֹ וּדְרֶגֶל הוּנָא לֹא מִתּוֹקְמָא אַמַּתְנִי' אֶלָּא בְּעַלְמָא אִתְּמַר וְהֵיכִי אִתְּמַר דְּלִיל בְּעָלִים נַמִּי אִישׁ בּוֹר אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שׁוֹר בּוֹר: **נִקְשַׁר מֵאֵלָיו חַיָּיב**. הַקּוֹשֵׁר דְּקַנְיֵיהּ בְּהֶנְפְּקָהּ וְיֵשׁ לוֹ לְהַאי דְּלִיל לֵית לֵיהּ בְּעָלִים בְּעֵל הַתַּרְנְגוֹל נַמִּי אִישׁ בּוֹר אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שׁוֹר בּוֹר: **נִקְשַׁר מֵאֵלָיו פָּטוּר אָדָם חַיָּיב**. הַקּוֹשֵׁר דְּקַנְיֵיהּ בְּהֶנְפְּקָהּ וְיֵשׁ לוֹ לְהַאי דְּלִיל בְּעָלִים: **מְשׁוּם מַאי מְחַיַּיב**. דְּהָא לְאו בּוֹר מְעַלְיָא הוּא שֶׁהֲרֵי לֹא הִזִּיק בַּמָּקוֹם שֶׁקְּשָׁרוֹ שָׁם שֶׁהַתַּרְנְגוֹל גָּרְרוֹ לְמָקוֹם אַחֵר: **בּוֹרוֹ הַמְתַנֶּגֶל**. דְּמַיְיתִינַן לֵיהּ בְּפ"ק (ד' ו.) בְּהַצַּד הַשָּׁוֶה:

מתני' כֵּיצַד מוּעָדִין. וּמִשְּׁנֵי לְאֲכוֹל אֶת הָרְאוּי לָהּ: **מְשֻׁלֶּמֶת** ח"נ. דְּמִשּׁוּם הֶזֵּיקָא הִיא: **אֲבָל** בְּרה"ר **פָּטוּר**. דְּבְעִינַן וּבְעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר וְאַבְּסוּת וְכֵלִים נַמִּי פָּטוּר בְּגְמָרָא מְפָרֵשׁ לָהּ: **מַה שֶּׁנֶּהֱנִית**. לְאוֹ מִשְׁלֹמִין מֵעֲלִיָּא נִינְהוּ כְּדִמְפָרֵשׁ בְּגְמ': **מִצְדֵי הֶרְחוֹב מְשֻׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה**. כְּדֵין קָרֵן תּם חֲצִי נֶזֶק וּמוֹעֵד נֶזֶק שָׁלֵם וּבְגְמ' מְפָרֵשׁ לָהּ: **גמ' ופָרָה** שֶׁאָכְלָה שְׁעוֹרִין. שֶׁהֵן מַאֲכַל חֲמוֹר: **וְחֲמוֹר** שֶׁאָכַל כַּרְשִׁינִין. שֶׁהֵן מַאֲכַל פָּרָה וְכֵן חֲזִיר וְכֶלֶב וְאע"ג דְּאִינָן רְגִילִין בְּכָךְ הוֹאִיל וְאוֹרְחֵיהּ לְמֵיכְלִינְהוּ ע"י הַדְּחָק כְּשֶׁהֵן רְעֵבִין רְאוּיִין לָהֶן קָרֵינָן בֵּיהּ: **כָּל מִידֵי דְּלָאו אוֹרְחֵיהּ**. לְמֵיכַל כָּל שֶׁעָה: **וְאָכְלָה ע"י הַדְּחָק**. כְּלוֹמַר וְאוֹרְחֵיהּ לְמֵיכַל ע"י הַדְּחָק כִּי הַנֵּי: **שֶׁמֵּת אֲכִילָה**. וַאֲפִילּוּ שְׁלֹא ע"י הַדְּחָק: **שׁוּנְרָא דְּאָכַל תַּמְרֵי**. אוֹרְחֵיהּ לְמִכְלִינְהוּ ע"י הַדְּחָק אֲבָל כְּסוּת וְכֵלִים אֲפִילּוּ ע"י הַדְּחָק לָאו אוֹרְחֵיהּ לְמִכְלִינְהוּ אֶלָּא מִתְּבַזֵּין לְהַזִּיק: **וּפְלִיגִי**. לְעֵסוֹ לִישְׁנָא אַחֲרִינָא פְּלִיגִי סְדָקוֹ וְלֹא שְׁמַעְתִּי: **אַפְלָא חֲצִי נֶזֶק**. דְּמִשּׁוּם הוֹא וּכְגוֹן דְּתָפֵס נִיזֵּק דְּאֵין דִּנִין דִּינֵי קְנָסוֹת בְּבֶבֶל וּפְלָגָא נִזְקָא קְנָסָא: **אוֹרְחֵיהּ לְפַלּוּגֵי סָלֵא**. כְּשֶׁהוּא לוֹעֵס הַפַּת לוֹעֵס

חַיָּיב בַּעַל תַּרְנְגוֹל מַאי שְׁנָא פּוֹלִיהּ נֶזֶק דִּלְא דְּכָתִיב כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר וְלֹא שׁוֹר בּוֹר חֲצִי נֶזֶק נַמִּי אִישׁ בּוֹר וְלֹא שׁוֹר בּוֹר אֶלָּא מַתְנִי' בִּרְאֶדֵיֵיהּ אַדּוּיֵי וְכִי אִתְּמַר דְּרַב הוּנָא בְּעַלְמָא אֶלָּא מַתְנִי' נִקְשַׁר מֵאֵלָיו פָּטוּר מְשׁוּם מַאי חַיָּיב אָמַר רַב הוּנָא בַּר מָנוֹחַ מְשׁוּם בּוֹרוֹ הַמִּתְנַלְגֵּל בְּרֶגְלֵי אָדָם וּבְרַגְלֵי בְּהֵמָה: **מתני'** כֵּיצַד הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל פֵּירוֹת וְיָרָקוֹת אָכְלָה כְּסוּת אוֹ כֵּלִים מְשֻׁלֶּמֶת חֲצִי נֶזֶק בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק אֲבָל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים פָּטוּר וְאִם נֶהֱנֵית מְשֻׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית כֵּיצַד מְשֻׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית אָכְלָה מִתּוֹךְ הָרָחְבָה מְשֻׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית מִצְדֵי הָרָחְבָה מְשֻׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה מִפֶּתַח הַחֲנוּת מְשֻׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית מִתּוֹךְ הַחֲנוּת מְשֻׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה: **גמ'** תָּנוּ רַבָּנָן הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ כֵּיצַד בְּהֵמָה שֶׁנִּבְנְבָה לַחֲצַר הַנִּיזָּק וְאָכְלָה אוֹכְלִין הָרָאוּיִין לָהּ וְשָׁתְתָה מַשְׁקִין הָרָאוּיִין לָהּ מְשֻׁלֶּמֶת נֶזֶק שָׁלֵם וְכֵן חַיָּה שֶׁנִּבְנְבָה לַחֲצַר הַנִּיזָּק וְטָרְפָה בְּהֵמָה וְאָכְלָה בָּשָׂר מְשֻׁלֶּמֶת נֶזֶק שָׁלֵם וּפָרָה שֶׁאָכְלָה שְׁעוֹרִין וַחֲמוֹר שֶׁאָכַל כַּרְשִׁינִין וְכֶלֶב שֶׁקִּיֵּץ אֶת הַדְּחָפָה שֶׁל בָּשָׂר מְשֻׁלֶּמֶת נֶזֶק שָׁלֵם אָמַר רַב פָּפָּא הַשְׁתָּא דְּאָמְרַת כָּל מִידֵי דְּלָאו אוֹרְחֵיהּ וְאָכְלָה לֵיהּ ע"י הַדְּחָק שְׁמֵיהּ אֲכִילָה הַאי שׁוּנְרָא דְּאָכַל תַּמְרֵי וְחַמְרָא דְּאָכִיל בִּינְיָתָא מְשֻׁלָּם נֶזֶק שָׁלֵם הַהוּא חַמְרָא דְּאָכַל נַהֲמָא וּפַלְּסֵיהּ לְסָלָּא חַיְּיבֵיהּ רַב יְהוּדָה לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם אַנַּהֲמָא וְאַסָּלָא חֲצִי נֶזֶק וְאַמַּאי בְּיָון דְּאוֹרְחֵיהּ לְמֵיכַל נַהֲמָא אוֹרְחֵיהּ נַמִּי לְפַלּוּסֵי סָלָּא דְּאָכַל וְהָדַר פָּלֵיס וּפָת אוֹרְחֵיהּ הוּא וְרִמְּינְהוּ אָכְלָה פַּת וּבָשָׂר וְתַבְשִׁיל מְשֻׁלֶּם חֲצִי נֶזֶק מַאי לָאו בְּבַהֲמָה לֹא בְּחַיָּה חַיָּה בָּשָׂר אוֹרְחֵיהּ הוּא דְּמִטְּוֵי וְאִיבָּעֵית אֵימָא בְּמַבְיָא וְאִיבָּעֵית אֵימָא לְעוֹלָם בִּבְהֵמָה וּבִכְפוֹתָהּ וְהוּא

הַסֵּל עִמּוֹ: **בְּחַיָּה**. שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ בְּפַת אֲפִילּוּ ע"י הַדְּחָק אֲבָל חֲמוֹר דַּרְכּוֹ בְּכָךְ: **דְּמַפְּוֵי**. צְלִי אֵשׁ: **בְּמַבְיָא**. צְבִי אֵין דַּרְכּוֹ בְּפַת וּבָשָׂר: **וּבִכְפוֹתָהּ**. שֶׁעַל הַשֻּׁלְחָן אָכְלוֹ שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ בְּכָךְ:

וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (להלן כו.) אֵין דִּין תַּשְׁלוּם חֲצִי נֵזֶק חָלוּק לֹא לִרְשׁוּת הַיָּחִיד וְלֹא לִרְשׁוּת הָרַבִּים, דהיינו, שבמקום שישנו חיוב לשלם חצי נזק, חייב בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים, ויש להוכיח מדבריו שחייב אף על נזקי צרורות ברשות הרבים.

מבררת הגמרא, מַאי לָאו – האם אין כוונת רבי יוחנן לומר שחייב אף באופן שֶׁהַתְּיָיזָה הבהמה צרורות בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, ושלא כדברי רבי זירא.

משיב רבי זירא, לָא, אין רבי יוחנן מחייב אלא כשֶׁהַתְּיָיזָה צרורות בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד – שניתזו הצרורות עד לרשות היחיד והזיקו שם, ולפיכך חייבים הבעלים בתשלום חצי הנזק, אך כשהזיקו ברשות הרבים פטור לגמרי.

שב רבי ירמיה והקשה לרבי זירא, וְהָאָמְרַתְּ שמאחר וְעַכְשָׁיו אֵין כָּאן וכי הָנָּךְ יֵשׁ כָּאן, דהיינו, שאף באופן שהתיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד פטורים הבעלים מתשלום.

אָמַר לֵיהּ רבי זירא, הָדְרֵי בְּי – חוזרני בי מדין זה, וסובר אני שאין לפטור את בעל הבהמה אלא באופן שהיה הנזק עצמו ברשות הרבים, אך אם התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד, חייב.

תירוץ נוסף על הקושיא מדברי רבי יוחנן: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, כִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אַקֶּרֶן – שלא אמר רבי יוחנן שאין חצי נזק חלוק בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים, אלא לענין תשלום חצי נזק על נזקי קרן, אך לענין חצי נזק צרורות אף הוא מודה שפטור ברשות הרבים.

ספק בדין נזקי בהמה: יָתֵיב – יושבים היו רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, אַקִּילְעָא – בכניסת ביתו דְּרַבִּי יְהוּדָה נשיאה, נָפַק מִילְּתָא מִבֵּינֵיהוּ – יצא דבר מביניהם, דהיינו, ששאל אחד מהם לחבירו, בהמה שִׁכְּשְׁכָה [– טילטלה וניערה] בְּזָנָבָהּ ברשות הרבים, ושיברה את הכלים, מַהוּ – האם חייב בעל הבהמה בתשלום הנזק או לא.

צדדי הספק: האם דרך הבהמה לעשות כן, ולפיכך יש לפטור את בעליה כדין נזקי רגל ברשות הרבים, או שאין דרכה לעשות כן, ותולדת קרן הוא, ויש לחייב על כך אף ברשות הרבים.

אָמַר לֵיהּ אִידָךְ – ענה לו חבירו, וְכִי יֹאחֲזָנָּה בְּזָנָבָהּ וְיֵלֵךְ – וכי מחויב בעל הבהמה לאחוז בזנב בהמתו כשהולך עמה ברשות הרבים, ודאי אין הדבר כן, ומאחר שאינו מחויב לשומרה בזה, יש לפוטרו אם הזיקה.

חזר השואל והקשה, אִי הָכִי שיש לפטור הבעלים משום שאינו מחויב לאחוז בזנבה, קֶרֶן נַמִּי נֵימָא – אף לגבי נזקי קרן ברשות הרבים יש לומר כן, וְכִי יֹאחֲזָנָּה בְּקֶרֶן וְיֵלֵךְ – האם חייב אדם לאחוז בקרן בהמתו כשהולך עמה ברשות הרבים, ודאי שלא, ואם כן יש לפטור אף על נזקי קרן ברשות הרבים, והלא אין הדין כן.

השיב לו רעהו, הָכִי הָשְׁתָּא – כיצד הנך מדמה נזקי קרן לכשכוש בזנב, הרי קֶרֶן לָאו אוֹרְחֵיהּ – אין דרך בהמה ליגח בקרניה, הָא אוֹרְחֵיהּ – אבל דרכה לכשכש בזנבה, ולפיכך יש לדון נזק זה כתולדת הרגל שפטורה ברשות הרבים.

מקשה הגמרא, וְכִי מֵאַחַר דְּאוֹרְחֵיהּ לכשכש בזנבה, מַאי מְצַעְיָא לֵיהּ – אם כן במה נסתפק השואל, הרי ודאי תולדת רגל היא ופטורה ברשות הרבים.

מתרצת הגמרא, כְּשֶׁכּוֹשׁ יְתֵירָא מְצַעְיָא לֵיהּ – אכן לא הסתפק השואל אלא לגבי כשכוש מרובה מן הרגיל, שבזה יש לדון אם משונה הוא ותולדת קרן וחייב ברשות הרבים, או שדרכה בכך ותולדת רגל הוא ופטור ברשות הרבים.

ספק נוסף: בָּעֵי רַב עֲנָנָא, כְּשֶׁכְּשָׁה הבהמה בְּאַמָּתָהּ – בגיד שלה, והזיקה כלים ברשות הרבים, מַהוּ – האם יש לחייב את הבעלים בנזק זה.

צדדי הספק: מִי אַמְרִינַן מִידֵּי דַּהֲוָה אַקֶּרֶן – האם יש לדון נזק זה כדין נזקי קרן החייבים ברשות הרבים, והטעם לדמותו להם, מאחר שקֶּרֶן לַאו יְצָרָא קָתָקְיָא לֵיהּ – וכי אין הבהמה נוגחת בקרניה אלא משום שיצרה תקיף בקרבה, הָכָא נַמִּי לָא שָׁנָא – אף זה כן, שדרך הבהמה לכשכש באמתה כאשר יצרה תקיף בקרבה, אוֹ דִלְמָא – או שיש לומר שאין לדמות נזק זה לקרן, מאחר ששור הנוגח בקֶּרֶן כַּוָּונָתוֹ היא לְהַזִּיק, אבל הָא – בהמה המכשכשת באמתה אֵין כַּוָּונָתָהּ לְהַזִּיק, תֵּיקוּ:

שנינו במשנה, הַמַּתְנִגְּלִין מוּעָדִין לְהַלֵּךְ כְּרַגְלָן וּלְשַׁבֵּר וְכוּ', היה דלית ליה [– חפץ כלשהו] קשור ברגליו, או שהיה מהדס ומשבר את הכלים, משלם חצי נזק:

מתחילה סברה הגמרא, שכוונת המשנה היא שאם היה דליל קשור ברגל התרנגול, והיה התרנגול מוליכו ברשות הרבים ממקום למקום, ונתקל אדם בדליל זה וניזוק, יש בזה חיוב תשלומים משום נזק בור.

ועל כך מביאה הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא, לָא שָׁנוּ – שאין חיוב לשלם אלא חצי נזק בלבד, אֶלָּא באופן שֶׁנִּתְקַשֵּׁר הדליל מֵאֵילָיו ברגל התרנגול, אֲבָל אם קְשָׁרוֹ אָדָם, חַיָּיב הקושר בתשלום הנזק במלואו, כדין החופר בור ברשות הרבים, שעליו לשלם את כל הנזק שנגרם מבורו.

מבררת הגמרא: באופן שנִּתְקַשֵּׁר הדליל מֵאֵילָיו ברגל התרנגול, מַאן חַיָּיב בתשלום חצי הנזק, אִילֵימָא שבָּעַל הַדְּלִיל הוא החייב, על אף שנקשר הדליל מאיליו ברגל התרנגול, לא יתכן לומר כן, דהֵיכִי דָּמֵי – יש לברר באיזה אופן שמר על הדליל שברשותו, אִי דְּאַצְנְעֵיהּ – אם הצניעו במקום המשתמר, ואף על פי כן נטלו התרנגול, אם כן אָנוּס הוּא בנזק זה, ואין מוטל עליו לשלם מאומה, וְאִי לָא אַצְנְעֵיהּ – ואם לא הצניעו במקום המשתמר, אם כן פּוֹשֵׁעַ הוּא, ועליו לשלם את מלוא הנזק, שהרי בורו הוא שהזיק, ומדוע מבואר במשנה שאינו משלם אלא חצי נזק.

אֶלָּא בהכרח צריך לומר, שהַחַיָּיב בתשלום הוא בַּעַל הַתַּרְנְגוֹל, שהרי התרנגול שלו הוא זה שיצר את התקלה. אך גם על כך יש להקשות, מַאי שָׁנָא כּוֹלֵיהּ נָזֵק דְּלָא משלם, משום דִּכְתִיב (שמות כא לג) 'כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר', ודרשו חכמים (להלן נא.) 'איש בור וְלֹא שׁוֹר בּוֹר', שחייב אדם רק על נזקי בור שחפר הוא עצמו, ולא על נזקי בור שחפר שורו, ולפיכך אין לחייב את הבעלים לשלם את מלוא הנזק על נזקי הבור שיצר התרנגול, ואם כן חֲצִי נֵזֶק נַמִּי לא ישלם, שהרי יש לדרוש אף לגבי זה 'אִישׁ בּוֹר וְלֹא שׁוֹר בּוֹר'.

ומחמת קושיות אלו, חוזרת בה הגמרא ממה שסברה בתחילה, ומבארת שאין כוונת המשנה שנתקל אדם בדליל והחיוב הוא משום בור, אֶלָּא מַתְנִיתִין בְּרַאֲדְיֵיהּ אַדְויֵי – המשנה עוסקת באופן שזרק התרנגול את הדליל ושבר בזריקתו כלים, שבאופן זה יש לחייב את בעל התרנגול בתשלום חצי הנזק מדין צרורות, וְכִי אִתְּמַר דְּרַב הוּנָא בְּעַלְמָא אִתְּמַר – ודברי רב הונא לא על משנתינו נאמרו, אלא כדין בפני עצמו. תרנגול שהיה קשור ברגלו דְּלִיל הָפְקַר ונתקל בו אדם וניזוק, מה דינו, אָמַר רַב הוּנָא, אם נִּתְקַשֵּׁר הדליל מֵאֵילָיו ברגל התרנגול פָּטוּר בעליו מלשלם, משום 'איש בור ולא שור בור', אך אם קְשָׁרוֹ אָדָם ברגל התרנגול, חַיָּיב הקושר בתשלום מלוא הנזק, שהרי בורו הוא שהזיק.

מקשה הגמרא, מְשׁוּם מַאי חַיָּיב – מדוע יש לחייב את הקושר משום בור, הרי לא הזיק הדליל במקום שבו קשרו, אלא התרנגול נטלו למקום אחר והזיק שם, ואין זה דומה לבור רגיל שחייבה התורה שבמקום שבו כרה הבור שם אירע הנזק.

מתרצת הגמרא, אָמַר רַב הוּנָא בַּר מָנוֹחַ, יש לחייב הקושר אף באופן כזה מְשׁוּם בּוֹרוֹ הַמִּתְגַּלְגֵּל בְּרַגְלֵי אָדָם וּבִרְגְלֵי בְּהֵמָה. שהרי שנינו לעיל (ו.) שיש לחייב את המניח תקלה ברשות הרבים משום נזקי בור, אף באופן שלא הזיק הבור במקום שבו הניחו, אלא נתגלגל למקום אחר ברגלי אדם או בהמה והזיק שם:

נתבאר בתחילת הפרק, שפרק זה מבאר את חמשת סוגי המזיקים שנזכרו בדברי המשנה לעיל (טו:) שהינם מועדים לשלם נזק שלם: שן, רגל, קרן לאחר שנגחה שלש פעמים, קרן ברשות הניזק לדעת רבי טרפון, ואדם המזיק. משנה זו מבארת את דיני השן.

המשך בעמוד קעג

מעשה נוסף לגבי בהמה שהזיקה בדרך אכילתה: **הַהוּא** בַּרְחָא – מעשה היה בעז, **דְּחָזָא לִיפְתָּא אַפּוּמָּא דְּדָנָא** – שראתה לֶפֶת [– מין ירק] המונחת על פי החבית, **סָרִיךְ סָלִיק** – נאחזה העז בחבית ברגליה וטיפסה ועלתה עליה, **אָכְלָה לִיפְתָּא וְתַבְרֵיהּ לְדָנָא** – אכלה את הלפת ושברה את החבית, **חַיְּיבִיהּ רָבָא** – חייב רבא את בעל העז **לשלם אַלִּיפְתָּא וְאַדָּנָא** – גם על הלפת וגם על החבית נָזָק שָׁלֵם.

מבררת הגמרא: **מַאי מַעֲמָא** חייבו רבא אף על החבית נזק שלם, הרי אין דרכה של עז לשבור חביות ומשונה הוא, והיה לו לחייבו חצי נזק משום קרן. ומבארת, **דְּכֵיוָן דְּאוֹרְחֵיהּ לְמֵיכַל לִיפְתָּא** – כיון שדרכה של עז לאכול לפת, **אוֹרְחֵיהּ נַמֵּי לְסָרוּכֵי וּלְמִסְלַק** – דרכה גם כן להאחז בחבית ולטפס עליה כדי להגיע ללפת, ולפיכך אין זה משונה.

דין בהמה האוכלת מעל גבי חברתה: **אָמַר אִילְפָא, בְּהֵמָה** שעמדה **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּפָשְׁטָה** את **צַוָּארָהּ וְאָכְלָה** דבר מאכל שהיה מונח **מֵעַל גַּבֵּי חֲבֶרְתָּהּ, חַיֶּיבֶת** בנזק שלם כדין שן ברשות הניזק, **מַאי מַעֲמָא,** משום **שְׁגַבֵּי חֲבֶרְתָּהּ כְּחָצֵר הַנִּיזָּק דָּמְיָא,** שרשותו של בעל הבהמה היא, והמזיקו שם חייב נזק שלם.

לֵימָא מְסַיֵּיע לֵיהּ – לכאורה ניתן להביא הוכחה לדינו של אילפא מן הברייתא, שבה שנינו, שאם **הָיְתָה** קוֹפֶתוֹ [– תיבה שמניח בה את חפציו] **מוּפְשֶׁלֶת לַאֲחוֹרֶיהָ,** דהיינו, שנשאה מאחורי גבו, **וּפָשְׁטָה** בהמה את **צַוָּארָהּ וְאָכְלָה מִמֶּנּוּ, חַיֶּיבֶת,** ומוכח כאילפא, שאף שהנזק היה ברשות הרבים, מכל מקום מאחר שאוכלת הבהמה מתוך כליו הרי זה נידון כשן ברשות הניזק, ומשלם בעל הבהמה נזק שלם.

דוחה הגמרא, **דְּרָבָא רָבָא בְּקוֹפֶצֶת, הָכָא נַמֵּי בְּקוֹפֶצֶת** – כשם שמצינו במקום אחר שהעמיד רבא בבהמה קופצת, כך ניתן להעמיד אף בברייתא זו, שעוסקת באופן שקפצה הבהמה ואכלה מתוך קופתו, ומאחר ששינוי הוא זה משלם בעל הבהמה חצי נזק, כדין קרן שחייבת אף ברשות הרבים, אך אין להוכיח מכאן שאם אכלה הבהמה כדרכה ישלם בעליה נזק שלם כדין שן ברשות הניזק.

מבררת הגמרא: **וְהֵיכָא אִיתְּמַר דְּרָבָא** – היכן נאמרה מימרא זו של רבא שהעמיד בקופצת, ומבארת, **אַהָא דְּאָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא** – על דין זה שאמר רבי אושעיא, **שְׁבְּהֵמָה** האוכלת **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,** אם **הָלְכָה וְאָכְלָה, פְּטוּרָה,** כדין שן ברשות הרבים, אך אם **עָמְדָה וְאָכְלָה, חַיֶּיבֶת.**

מקשה הגמרא: **מַאי שְׁנָא הָלְכָה** – מדוע אם הלכה הבהמה ואכלה תוך כדי הליכתה פטורה, **דְּאוֹרְחֵיהּ הוּא** – מאחר שדרכה של בהמה לאכול תוך כדי הילוכה, ושן ברשות הרבים פטורה, **עָמְדָה נַמִּי אוֹרְחֵיהּ הוּא** – אם כן, אף כשעמדה ואכלה יש לפוטרה מטעם זה, שהרי דרך הבהמות לאכול אף בשעת עמידתן.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, בְּקוֹפֶצֶת.** דהיינו, אין כוונת רבי אושעיא לבהמה העומדת ואוכלת כדרכה, שבאופן כזה ודאי יש לפטור הבעלים כדין שן ברשות הרבים, אלא כוונתו 'עמדה ואכלה' היינו שקפצה ונעמדה על רגליה האחוריות, שאין דרכה לעשות כן, ולפיכך יש לחייב הבעלים בתשלום חצי הנזק כדין קרן, החייבת אף ברשות הרבים.

ספק לגבי דבר מאכל המתגלגל מרשות לרשות: **בָּעֵי רַבִּי זֵירָא, מְתַגַּלְגֵּל מַהוּ** – מה דין הבהמה שגילגלה דבר מאכל מרשות אחת לאחרת ואכלתו שם, האם יש לדונה כפי המקום שממנו נטלה את המאכל, או כפי המקום שבו אכלה אותו.

מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן יש להסתפק, ומבארת, **כְּגוֹן דְּקַיְּימָא עֲמִיר** – שעמדה חבילת קש או תבן **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד,** והבהמה עמדה ברשות הרבים, **וְקָא מְתַגַּלְגֵּל וְאָתֵי מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים** – וגילגלה הבהמה עמיר זה מרשות היחיד לרשות הרבים ואכלתו שם, **מַאי,** האם יש לדון לפי רשות היחיד שממנו נטלתו וחייבת, או לפי רשות הרבים שבו אכלתו ופטורה.

הגמרא מנסה לפשוט ספק זה מדברי הברייתא: **תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא, מַשְׁוֹי** – חבילה של דבר מאכל, כגון שק מלא גרעיני שעורים, שהיה **מְקָצָתוֹ** עומד **בִּפְנִים** – ברשות היחיד, **וּמְקָצָתוֹ** עומד **בַּחוּץ** – ברשות הרבים, הדין הוא שאם **אָכְלָה** בהמה ממנו **בִּפְנִים חַיֶּיבֶת,** ואם **אָכְלָה בַּחוּץ פְּטוּרָה.**

מבררת הגמרא, **מַאי לָאו** – האם אין הברייתא עוסקת באופן שהיה **מִתְגַּלְגֵּל וְאָתֵי** – שגילגלה הבהמה את השק מרשות לרשות, וכוונת הברייתא כך היא, אכלתו בפנים, דהיינו שגילגלתו מרשות הרבים לרשות היחיד ואכלתו שם, חייבת, מאחר שאכלתו ברשות היחיד, אף על פי שנטלתו מרשות הרבים, אך אם אכלתו בחוץ, דהיינו שגילגלתו מרשות היחיד לרשות הרבים, פטורה, מאחר שאכלתו ברשות הרבים, ואם כן, ניתן לפשוט מברייתא זו את ספיקו של רבי זירא, שיש לדון הבהמה לפי המקום שבו אכלה.

דוחה הגמרא: **לא** – לא ניתן לפשוט ספק זה מדברי הברייתא, **דְּאִימָא** – מאחר שיתכן לומר בכוונת הברייתא להיפך, שאם גילגלה הבהמה מרשות לרשות **וְאָכְלָה,** אזי הדין כך הוא, **עַל מָה שֶׁבִּפְנִים** – על מה שהיה מונח בתחילה ברשות היחיד ונטלתו משם, **חַיֶּיבֶת** אף שאכלתו ברשות הרבים, ואילו **עַל מָה שֶׁבַּחוּץ** – שנטלתו מרשות הרבים, **פְּטוּרָה** אף כשאכלתו ברשות היחיד, מאחר שיש לדון לפי המקום שממנו נטלה, ולא לפי המקום שבו אכלה בפועל.

אֵיבָעֵית אֵימָא – ואם תרצה לומר ניתן לדחות ראיה זו באופן אחר, **כִּי קָאָמַר רַבִּי חִיָּיא בְּפַתְּילָה דְּאַסְפַּסְתָּא** – חבילת עלי שחת ארוכים. דהיינו, הברייתא שהביא רבי חייא אינה עוסקת בשק מלא גרעיני שעורים שגילגלתו הבהמה מרשות לרשות, אלא בחבילת שחת שעליה ארוכים, שהיתה מונחת מקצתה ברשות היחיד ומקצתה ברשות הרבים, וכאשר אוכלת הבהמה מצד אחד של העלים נמשך ממילא אף הצד השני אחריו, ולפיכך נידונית כל החבילה כמונחת במקום שבו אוכלת הבהמה, אך אין להוכיח מכאן לגבי גרעיני שעורים שאינם נמשכים מעצמם זה אחר זה, אלא הבהמה היא זו שמגלגלתם מרשות לרשות.

שנינו במשנה, שהשן מועדת לאכול את הראוי לה, ומשלם בעליה נזק שלם, ואם **אָכְלָה** הבהמה **כְּסוּת** או כלים הרי זה משונה, ומשלם הבעלים חצי נזק, **וְכוּ',** במה דברים אמורים ברשות הניזק אבל ברשות הרבים פטור:

הגמרא מבררת באיזה אופן יש לפטור את השן האוכלת ברשות הרבים:

אַהֲנְיָא – על איזה אופן השנוי במשנה נאמר שיש לפטור את השן ברשות הרבים, האם רק על האופן השנוי ברישא לגבי שן שאכלה כדרכה, או אף על האופן המבואר בסיפא לגבי שן שאכלה כסות או כלים.

אָמַר רַב, אֲכוּלְהוּ – דין זה נאמר על כל האופנים השנויים במשנה, שאף האוכלת כסות או כלים ברשות הרבים פטורה. **מַאי מַעֲמָא** – ומהו טעם הדבר, הרי בהמה האוכלת כסות או כלים דבר משונה הוא, וחייבת מתורת קרן, ומדוע יש לפוטרה ברשות הרבים. משום **שְׁכָל הַמְּשַׁנֶּה וְכָא אַחֵר וְשִׁינָּה בּוֹ פָּטוּר.** דהיינו, כל העושה דבר משונה ברשות הרבים, כגון אדם המניח שם כסות או כלים, שאין דרך לעשות כן, ובא אדם או בהמה ושינה בהם, כגון באופן זה שאכלתם בהמה, פטור הבעלים מלשלם את דמי הנזק, מאחר שאף הראשון עשה שלא כהוגן.

וּשְׁמוּאֵל אָמַר לֹא שָׁנוּ שהשן פטורה ברשות הרבים, **אֶלָּא** באופן המבואר ברישא שאכלה **פֵּירוֹת וְיָרָקוֹת, אֲבָל** אם אכלה **כְּסוּת וְכֵלִים חַיֶּיבֶת,** מאחר שחיובה מתורת קרן הוא, וקרן חייבת אף ברשות הרבים. הגמרא מביאה את שיטת ריש לקיש בענין זה: **וְכֵן אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ** כדברי רב, שפטור שן ברשות הרבים נאמר **אֲכוּלְהוּ** – על כל הדינים המבוארים במשנה, ואף אם אכלה כסות או כלים.

וְאִיזְדָּאֲרִישׁ לָקִישׁ לְמַעֲמֵיהּ – וסובר ריש לקיש בזה כשיטתו, **דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ** (להלן נד:), **שְׁתֵּי פָּרוֹת** השוהות **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַחַת רְבוּעָה** [–רובצת] **וְאַחַת מְהַלֶּכֶת, וְנֶעֱנְטָה** הפרה **הַמְּהַלֶּכֶת בַּפָּרָה הָרְבוּעָה, פְּטוּרָה,** אף שחיוב בעיטה מתורת קרן הוא, וקרן חייבת ברשות הרבים, מאחר שהפרה הרובצת שינתה מן הדרך הרגילה ברשות הרבים, ו'כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור'. אך אם בעטה הפרה **הָרְבוּעָה בַּפָּרָה הַמְּהַלֶּכֶת, חַיֶּיבֶת.**

המשך בעמוד קפז

הַהוּא בַּרְחָא. עז: בַּקּוֹפֶצֶת. שֶׁקְּפֶצָה וְאָכְלָה עַל צְוָארָהּ שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ בְּכָךְ וְתוֹלָדָה דִּקָּרָן הוּא וְחַיֶּיבֶת חֲצִי נֶזֶק קָאָמַר: בְּגוֹן דְּקַיְימָא בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק. וּבְהֶמְה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְגַלְגֶּלֶת וְאָתֵי מֵרְשׁוּת הַיְחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים: מַאי. בְּתַר אֲכִילָה אָזְלִינַן וּפְטוּרָה אוֹ בְּתַר דְּשַׁקְלָה לֵיהּ אָזְלִינַן וְחַיֶּיבֶת וְהוּא הַדִּין נְמִי אִי בְּהֶמְה בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְעָמִיר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְגִילְגְּלוּתוֹ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הַיְחִיד אִי בְּתַר אֲכִילָה אָזְלִינַן חַיֶּיבֶת וְאִי בְּתַר דְּשַׁקְלָה לֵיהּ אָזְלִינַן פְּטוּרָה: מַשּׁוֹ. קס"ד אִמְתַּחַת מִלְאָה שְׂעוֹרִין וְאָכְלָה בִּפְנֵים חַיֶּיבֶת: מַאי לָאו. בְּגוֹן שֶׁאָכְלוֹתוֹ כּוּלּוֹ וְהָכִי קָאָמַר אֲכִילָתוֹ בִּפְנִים כְּגוֹן שֶׁגִּלְגְּלָה אֶת כּוּלּוֹ בִּפְנִים חַיֶּיבֶת גִּילְגְּלוּתוֹ לְחוּץ פְּטוּרָה אַלְמָא בְּתַר אֲכִילָה אָזְלִינַן: אֵימָא אֲכִילָה עַל מָה שֶׁבַּחוּץ פְּטוּרָה. עַל מָה שֶׁהָיָה מוּנָּח בְּתַחִילָּה בְּחוּץ פְּטוּרָה וְעַל הַמּוּנָּח בְּתַחִילָּה בִּפְנִים חַיֶּיבֶת דְּבָתַר דְּשַׁקְלָה לֵיהּ אָזְלִינַן בֵּין הֵיא בִּפְנִים בֵּין הֵיא בְּחוּץ: וְאֵיבָעֵית אֵימָא. לְעוֹלָם כִּדְקָתָנֵי אֲכִילָתוֹ בִּפְנִים חַיֶּיבֶת עַל כּוּלּוֹ אֲכִילָתוֹ בְּחוּץ פְּטוּרָה עַל כּוּלּוֹ וְלֹא תִּפְשׁוֹט דְּגִלְגּוּל מִלְּתָא הוּא דְּבֵי א"ר חִיָּיא בְּפָתִילָה דְּאִסְפַּסְתָּא מַשּׁוֹ שֶׁחֹת שֶׁעָלָיו אֲרוּכִין וְרֹאשׁוֹ אֶחָד בִּפְנִים וְרֹאשׁוֹ אֶחָד בְּחוּץ דְּכֵיוָן דְּהַאי רֵישָׁא כִּי גָּרִיר לֵיהּ אָזֵיל אִידַךְ בְּתַרֵיהּ כְּמַאן דְּמָנַח כּוּלּוֹ בְּחַד דּוּכְתָּא דְּמִי הִלְכָךְ אָזְלִינַן בָּתַר בְּהֶמְה כִּי קָמִיבְּעֵיָא לָן בְּגוֹן שְׁעוֹרִין דְּכוּלֵּיהּ גָּרְעִין קָאֵי בִּפְנִים אוֹ בְּחוּץ וְכִי אָכְלָה הַאי לָא אָזֵיל בְּתַרֵיהּ אִי לָא מְגַלְגְּלָה לֵיהּ: פְּתִילָה. עַל שֵׁם דְּאָרוֹךְ הוּא קָרֵי לֵיהּ פְּתִילָה: אֲכוּלְהוּ. הָא דְּקָתָנֵי מַתְנִיתִין בְּרֹאשׁ פְּטוּרָה אֲכוּלְהוּ קָאֵי וְאָפִילּוּ אִכְּסוּת וְכֵלִים דְּשִׁינּוּי הֶזֵּק וְתוֹלָדָה דְּקָרָן: כָּל הַמְּשַׁנֶּה. בְּגוֹן זֶה שֶׁהֲנֵיתָ כְּסוּתוֹ וְכֵלִים בִּרְהָ"ר: וְבָא אַחֵר וְשִׁנָּה בּוֹ. בְּגוֹן זוֹ שֶׁאָכַלְתּוֹ: בָּעֲטָה מֵהֶלֶךְ בִּרְבוּצָה פְּטוּרָה. וְאַף עַל גַּב דִּבְרָהָ"ר חַיֶּיבֶת הָכָא פְּטוּרָה דְּכָל הַמְּשַׁנֶּה כְּגוֹן זוֹ שֶׁרְבָצָה בִּרְהָ"ר וּבָא אַחֵר כּוֹ: מַתְפַּחֵי. עוֹמְדִין לְפוֹשׁ: בְּהֶמְה לָאו אוֹרְחָהּ. לִרְבּוֹץ: דְּמֵי עָמִיר. שֶׁאִם אֲכָלָה שְׂעוֹרִין כְּדֵי שְׂבִיעָתָהּ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לוֹ אֶלָּא דְּמֵי שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִיתֵּן לְהַאֲכִילָהּ דְּאָמַר לֵיהּ אִי אִפְשָׁר לְהַאֲכִילָהּ שְׂעוֹרִין אֶלָּא קְשִׁין וְתִבֶּן: דְּמֵי שְׂעוֹרִין בְּזוֹל. כְּפִי שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִיקַּח שְׂעוֹרִין לְמַאֲכָלָהּ אִם הָיְתָה רוֹצָה לְהַאֲכִילָהּ שְׂעוֹרִין וְלֹא יִתֵּן לוֹ כְּשֶׁעֵר שֶׁבְּשׁוּק דִּלְמָא אִיהוּ לָא מַאֲכִיל לָהּ שְׂעוֹרִין אֶלָּא בְּזוֹל יִתֵּן כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק מִי שֶׁמֵּת (ב"ב קמו:) וְכָל זוֹזָא חְשִׁיב בְּאַרְבַּע דְּנָךְ דְּהֵיינוּ שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַדְּמִים: אע"פ שֶׁאֵינוֹ רָגִיל. לְהַאֲכִילָהּ שְׂעוֹרִין אֶלָּא עָמִיר מְשֻׁלָּם לוֹ דְּמֵי שְׂעוֹרִין כְּפִי מָה שֶׁאָדָם אַחֵר רָגִיל לִיתֵּן לִבְהֶמְתּוֹ קַב אוֹ קַבַּיִם: לְפִיכָךְ. בֵּיוָן דִּמְשַׁעֲרִינַן בְּדָבָר הָרָאוּי לָהּ: אֲכָלָה חִטִּים אוֹ כָּל דָּבָר הָרַע לָהּ. דְּלֹא נֶהֱנֵית פְּטוּרָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים: כַּתְחוּמָא. לֹא הָיְתָה קְרוֹב אֶצְלֵנוּ שֶׁתּוּכַל לְבֹא. ל"א בְּתַחוּמָא בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ. רִאשׁוֹן שָׁמַעְתִּי: ה"נ אי נימא בְּחָצֵר דִּלְא קַיְימָא לְאַגְרָא וְגַבְרָא דִּלְא עָבִיד לְמֵינַר זֶה לֹא נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסַר. דְּקָא שַׁכִּיחִי לֵיהּ בְּתִים בְּחִנָּם: וְזֶה לֹא חָסַר. דְּהָא לֹא קַיְימָא לְאַגְרָא וּפְשִׁיטָא דְּפָטוּר: זֶה נֶהֱנָה. שֶׁהֲרֵי הָיָה לוֹ לִשְׂכּוֹר בֵּית אַחֵר: וְזֶה חָסַר. דְּחִבְּרוֹ קַיְימָא לְהַשְׂכִּיר וְהָוָה מוֹגֵר לְאַחֲרִינִי: דִּלְא קַיְימָא לְאַגְרָא וְגַבְרָא דְּעָבִיד לְמֵינַר. דְּהָוָה לֵיהּ זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסַר: מַאי חִסָּרְתִּיךְ. הָא בְּלָאו הָכֵי לֹא מוֹגֵרְת:

הא

מְתַנַּלְגֵּל מהו. פ"ה דִּמְסַפֵּקָא לֵיהּ אִי בְּתַר אֲכִילָה אָזְלִינַן וְאִי בְּתַר לְקִיחָה וְקָשֶׁה דִּלְקַמָּן (דף כא.): גַּבֵּי כְּלֵב שֶׁנִּטַּל חֲרָרָה וְהָלַךְ לְגָדִישׁ פִּשִׁיטָא לָן דְּאִי אֲכִילָה בְּגָדִישׁ דְּעִלְמָא דְּפָטוּר וְעוֹד דִּלְשׁוֹן מִתְגַּלְגֵּל לֹא מַשְׁמַע הָכִי וְנִרְאֶה לְרַ"י פֵּירוּת בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק וּמְגַלְגְּלִי וְאָתוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים דְּאִי לָאו בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְגִילְגּוּלוֹ שָׁם הָיָה סוֹפָן לְהִנָּתֵן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְקָמִבְּעֵיָא לֵיהּ אִי חֲשִׁיבִי בְּמוּחָזִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לָאו וְקָאָמַר ת"ש מִשּׁוֹ מִקְצָתוֹ בִּפְנִים כו' מַאי לָאו בְּמִתְגַּלְגֵּל דְּאוֹרְחֵיהּ דְּמִילְתָא כָּךְ הִיא בְּמִקְצָתוֹ בִּפְנִים וּמִקְצָתוֹ מְבֻחוּץ וְקָתָנֵי אֲכִילָה בִּפְנִים חַיֶּיבֶת אע"פ שֶׁסּוֹפוֹ לְהִתְגַּלְגֵּל בְּחוּץ אִם לֹא שֶׁאָכַלְתָּן וְאָכְלָה בְּחוּץ פְּטוּרָה תָּנָא דְּגַב רֵישָׁא דְּמִילְתָא דִּפְשִׁיטָא הֵיא אֵימָא עַל מָה שֶׁבִּפְנִים חַיֶּיבֶת פִּירוּשׁ עַל מָה שֶׁרְאוּי לִהְיוֹת בִּפְנִים שֶׁאֵין סוֹפוֹ לְהִתְגַּלְגֵּל בְּחוּץ חַיֶּיבֶת וְאֵיבָעֵית אֵימָא בִּפְתִילָה דְּאִסְפַּסְתָּא שֶׁעָלָיו אֲרוּכִים וְסד"א נִיזוֹל בָּתַר רוֹב עָלֶה שֶׁבִּפְנִים אוֹ בְּחוּץ:

וְאַזְדָּא רֵישׁ לָקִישׁ לְטַעְמֵיהּ. תַּרְוַיְיהוּ צְרִיכִי הַךְ דְּהָכָא צָרִיכָא לֵיהּ דְּלֹא נִימָא כְּסוּת עַבְדֵי אִינְשֵׁי דְּמִנַּחַי גְּלִימָא וּמִתְפַּחֵי וְהֵהִיא דְּבֵי פְּרוֹת אַשְׁמוּעִינַן דְּזָקָא בְּעֶטָה רְבוּצָה בְּמַהֲלֶכֶת חַיֶּיבֶת הָא הוֹזְקָה פְּטוּרָה כְּדְדַיֵּיק לְקַמָּן פֶּרֶק הַמְּנִיחַ (דף לב.) דְּאַבָּעֵי לֵיהּ לִסְגוּיֵי בְּאִידָךְ גִּיסָא:

זֶה אֵין נֶהֱנָה וְזֶה אֵין חָסֵר הוּא. אֲפִילּוּ בְּחָצֵר דְּקַיְימָא לְאַגְרָא וְגַבְרָא דִּלְא עָבִיד לְמֵינַר הו"מ לְמֵימַר דְּפָטוּר כֵּיוָן שֶׁלֹּא נֶהֱנָה אע"פ שֶׁגָּרַם הֶפְסֵד לַחֲבִירוֹ דְּאֲפִילּוּ גִּירְשׁוֹ חֲבִירוֹ מִבֵּיתוֹ וְנָעַל דֶּלֶת בְּפָנָיו אֵין זֶה אֶלָּא גְּרָמָא בְּעָלְמָא: **זֶה** נֶהֱנָה וְזֶה חָסֵר הוּא. דְּכָל זְמַן שֶׁרּוֹשְׁאִין אֶת זֶה עוֹמֵד בְּבֵיתוֹ אֵין מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ לְהִשְׁכִּיר:

הא

תוספות

הָא אִיתְּהֲנִית. אֲפִילּוּ לְמ"ד בְּפ"ק דְּב"ב (דף יב:) כּוֹפִין אוֹתוֹ עַל מִדַּת סְדוֹם וְיַהֲבִינַן לֵיהּ אֲחַד מִצְּרָא שֶׁאנִי הָכָא שֶׁהָיָה יָכוֹל לְמוֹנְעוֹ מִתְּחִילָּה מִלְּדוּר בְּבֵיתוֹ וּלְמ"ד הָתָם מַעֲלִינַן לֵיהּ כְּנִבְסֵי דָּבָר מוֹרִין מְשׁוּם דְּדָמֵי מִתְּחִילָּה לְדוּר בְּבֵיתוֹ אֲבָל הָכָא כְּבָר דָּר וְאִם תֹּאמַר הָהוּא דְּתָחַב לוֹ חֲבֵירוֹ בְּבֵית הַבְּלִיעָה דְּרֵישׁ אֲלוּ נְעָרוֹת (כתובות דף ל:) אַמַּאי חַיֵּיב הָאוֹכֵל זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסַר הוּא שְׁאִם הָיָה מְזַזֵּיר הָיְתָה נִמְאֶסֶת וְאֵין שָׁוֶה כְּלוּם וְי"ל דְּלֹא דָּמֵי הוֹאִיל וְנֶהֱנָה מֵחֲמַת הַחִסָּרוֹן שֶׁהָיָה מִתְּחִילָּה מִידֵּי דְּהֶזֵּיקָא אִהָא דְּתָנֵן מִתּוֹךְ הָרְחָבָה מְשֻׁלָּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית דְּאִלְּעִיסָה לֹא מְחַיֵּיב דְּהֲוֵי שֵׁן בְּרה"ר אֶלָּא אֲהָנָאַת מָעָיו מְחַיֵּיב אע"פ שְׁאִם מְחַזְּרוּ אֵין שָׁוֶה כְּלוּם:

אַפְקוּרֵי מִפְּקַר לְהוּ. לֹא לְגַמְרֵי דְּא"כ אֲפִילּוּ מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית לֹא מְשֻׁלָּם אֶלָּא מִתְּנֵי"אַ מִכָּם שֶׁקִּבּוּר שֶׁיִּתְקַלְקְלוּ מֵחֲמַת שֶׁרַבִּים דּוֹרְסִים עֲלֵיהֶם עַד שֶׁלֹּא יְבוֹאוּ לִדְמֵי מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית:

אַתְּ גַּרְמַת לִי הֶקֵּיפָא יְתִירָא. מִתּוֹךְ פִּירוּשׁ הַקּוֹנְטְרֵס מִשְּׁמַע דְּמֵירֵי בְּגֶדֶר שֶׁבֵּין שֻׁדַּרְתּוֹ לְשַׁדֵּה נִיקָּף וְקָשֶׁה דְּהֵיכִי חָשִׁיב לֵיהּ זֶה נֶהֱנָה וְזֶה אֵין חָסֵר הוֹאִיל שֶׁכָּל אוֹתוֹ הַגֶּדֶר לֹא נַעֲשָׂה אֶלָּא לְהַפְסִיק בֵּין שְׁדוֹתָיו לִשְׁדֵה נִיקָּף וּעוֹד דְּהָזֶה לֵיהּ לְמֵימַר אַתְּ גַּרְמַת לִי כָּל זֶה הֶהֱזֵקָף דְּהֶקֵּיפָא יְתִירְתָּא מִשּׁוּם שֶׁגֶּרֶם לִי נִיקָּף. בְּסַדֶּר הַמִּשְׁנָה לי"ג בְּהֶזֵּיקָא נִיקָּף אֶלָּא לְלִשְׁנָא דְּמִפְרַשׁ הָתָם דְּקָאֵי אִנִּיקָּף דְּיֵשׁ הָכָא:

מַעֲמָא דְּנִיקָּף הָא מִקִּיף פְּטוּר. וְאֲפִילּוּ רַבָּנָן לֹא פְּלִיגִי אֶלָּא מְשׁוּם דְּא"ל אַתְּ גַּרְמַת לִי הֶקֵּיפָא יְתִירָא וְא"ת וְאִי זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר פְּטוּר אֲפִילּוּ עָמַד נִיקָּף נְמִי וְי"ל שֶׁאנִי עָמַד נִיקָּף דְּגָלֵי אַדַּעְתַּיְיהוּ דְּנִיחָא לֵיהּ בְּהוֹצָאָה וְלֹא דָּמֵי לְדָר בְּחָצֵר חֲבֵירוֹ דְּלֹא גָּלֵי אַדַּעְתַּיְיהוּ אֶלָּא בְּחִנָּם:

ת"ש ר"י אוֹמֵר. וַאֲפִילּוּ רַבָּנָן לֹא פְּלִיגִי אֶלָּא מִשּׁוּם דְּבֵיתָא לְעֲלִיָּיה מִשְׁתַּעְבַּד:

נָתְנָה לְחֲבֵירוֹ כו'. בְּפ"ק דְּחֲזָקָה (דף י:) פָּרִיךְ מִכְּדֵי מִגּוֹל גּוֹדְלִיָּה מַה לִּי הוּא מַה לִּי חֲבֵירוֹ וּמִשְּׁנֵי בְּאִבְּנֵי בִּנְיָן הַמְסוּרוֹת לְגוֹזְבָּר עִסְקִינַן וְא"ת מ"מ לְמֵעוֹל דְּחֲזֵי מִתְּחִין לְקִנְיָן וַאֲפִילּוּ לְמ"ד (ב"מ דף מא.) שְׁלִיחוּת יַד צְרִיכָה חִסָּרוֹן ה"מ כְּשֶׁאֵין מִתְכַּוְּנִין לְקִנְיָן הַכֹּל וי"ל דְּאֵין אָדָם מוֹעֵל אֶלָּא בְּמִתְכַּוְּנִין לְהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת מִי שֶׁהוּא וְהָכָא הוּא סָבוּר שֶׁלּוֹ הוּא: **וְהוּא** שֶׁהִנִּיחָהּ ע"פ אֲרוּבָּה. פ"ה דְּלֹא קָבְעָה בִּבְנָיָן דְּלֹא הֲוֵי שִׁינּוּי הִלְכָּךְ לֹא מָעֵל עַד שֶׁיְּדוּר תַּחְתֶּיהָ וְתֵימָה כִּי קָבְעָה נְמִי לֹא קָנֵי דְּשִׁינּוּי הַחוֹזֵר לְבֵרְיֵיתוֹ הוּא כִּדְאָמַר בְּהַגּוֹזֵל קַמָּא (לקמן צו:) הָאי דְּגָזַל נִסְכָּא מֵחֲבֵרְיֵיהּ עֲבַדֵיהּ זוּזֵי לֹא קָנֵי בְּשִׁינּוּי מ"ט דְּהָדַר עֲבִיד לְהוּ נִסְכָּא: **אַשְׁגּוּחֵי** לֹא אִשְׁגַּח בֵּיהּ. וּשְׁמוּאֵל עִיצְּמוֹ הָדַר בֵּיהּ כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל (ב"מ דף צט:):

כהדיוט

הָא אִיתְּהֲנִית. דְּאִי לֹאו חָצֵר דִּידֵי הֲוֹת אוֹגֵר אַחֲרִינֵי: **לְכִי** תְּשַׁמֵּשׁ לִי. כְּשֶׁתְּשַׁמְּשֵׁנִי שִׁימּוּשׁ אֶחָד אוֹמֵר לָךְ: **כָּרֵךְ** לֵיהּ סוּדָרָא. קִיפֵּל לוֹ סוּדָר שֶׁלּוֹ: **מְשַׁלֶּמֶת** מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. אֵלְמָא בְּתר הֲנָאָה אִזְלִינַן: **נִבְרָא** דְּמָרֵיהּ סַיְיעֵיהּ. רְמִי בַּר חָמָא: **דְּאע"ג** דְּלֹא דָּמֵיהּ. הַהִיא בְּעֵיא לְמַתְנִיתִין: **קִיבְּלָה**. רַב חִסְדָּא מְנַיֵּיהּ וְלֹא אוֹתְבֵיהּ מִידֵּי: **מַפְקַר** לְהוּ. וְלֹא חִישׁ מִידֵּי דְּהָא סוֹפָן לְאִיבּוּד: **מְשַׁלֵּשׁ** רוּחוֹתָיו. שֶׁהָיָה לוֹ לְרָאוּבֵן שָׁלֹשׁ שָׁדוֹת אֵצֶל שָׁדֵה שִׁמְעוֹן מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹתָיו: **וְנָדַר**. רָאוּבֵן אֶת הָרִאשׁוֹנָה קָמוּךְ לְשָׁדֵה שִׁמְעוֹן לְבַד מֵחִיצּוֹת חִיצוֹנוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ בֵּינוֹ לְשׁאֵר הַבָּקָעוֹת: **וְאֶת** הַשְּׁנִיָּה וְהַשְּׁלִישִׁית בְּזֶה: **אֵין** מְחַיְּבִין **אוֹתוֹ**. אֵין מְחַיְּבִין אֶת שִׁמְעוֹן כְּלוּם דְּמֵאי לֵיהּ הֲרֵי שָׁדֵהוּ פְּתוּחָה מִצַּד רְבִיעִית:

הָא אִיתְּהֲנִית. אֲפִילּוּ לְמ"ד בְּפ"ק דְּב"ב (דף יב:) כּוֹפִין אוֹתוֹ עַל מִדַּת סְדוֹם וְיַהֲבִינַן לֵיהּ אֲחַד מִצְּרָא שֶׁאנִי הָכָא שֶׁהָיָה יָכוֹל לְמוֹנְעוֹ מִתְּחִילָּה מִלְּדוּר בְּבֵיתוֹ וּלְמ"ד הָתָם מַעֲלִינַן לֵיהּ כְּנִבְסֵי דָּבָר מוֹרִין מְשׁוּם דְּדָמֵי מִתְּחִילָּה לְדוּר בְּבֵיתוֹ אֲבָל הָכָא כְּבָר דָּר וְאִם תֹּאמַר הָהוּא דְּתָחַב לוֹ חֲבֵירוֹ בְּבֵית הַבְּלִיעָה דְּרֵישׁ אֲלוּ נְעָרוֹת (כתובות דף ל:) אַמַּאי חַיֵּיב הָאוֹכֵל זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסַר הוּא שְׁאִם הָיָה מְזַזֵּיר הָיְתָה נִמְאֶסֶת וְאֵין שָׁוֶה כְּלוּם וְי"ל דְּלֹא דָּמֵי הוֹאִיל וְנֶהֱנָה מֵחֲמַת הַחִסָּרוֹן שֶׁהָיָה מִתְּחִילָּה מִידֵּי דְּהֶזֵּיקָא אִהָא דְּתָנֵן מִתּוֹךְ הָרְחָבָה מְשֻׁלָּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית דְּאִלְּעִיסָה לֹא מְחַיֵּיב דְּהֲוֵי שֵׁן בְּרה"ר אֶלָּא אֲהָנָאַת מָעָיו מְחַיֵּיב אע"פ שְׁאִם מְחַזְּרוּ אֵין שָׁוֶה כְּלוּם:

אַפְקוּרֵי מִפְּקַר לְהוּ. לֹא לְגַמְרֵי דְּא"כ אֲפִילּוּ מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית לֹא מְשֻׁלָּם אֶלָּא מִתְּנֵי"אַ מִכָּם שֶׁקִּבּוּר שֶׁיִּתְקַלְקְלוּ מֵחֲמַת שֶׁרַבִּים דּוֹרְסִים עֲלֵיהֶם עַד שֶׁלֹּא יְבוֹאוּ לִדְמֵי מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית:

אַתְּ גַּרְמַת לִי הֶקֵּיפָא יְתִירָא. מִתּוֹךְ פִּירוּשׁ הַקּוֹנְטְרֵס מִשְּׁמַע דְּמֵירֵי בְּגֶדֶר שֶׁבֵּין שֻׁדַּרְתּוֹ לְשַׁדֵּה נִיקָּף וְקָשֶׁה דְּהֵיכִי חָשִׁיב לֵיהּ זֶה נֶהֱנָה וְזֶה אֵין חָסֵר הוֹאִיל וְכָל אוֹתוֹ הַגֶּדֶר לֹא נַעֲשָׂה אֶלָּא לְהַפְסִיק בֵּין שְׁדוֹתָיו לִשְׁדֵה נִיקָּף וְעוֹד דְּהָזֶה לֵיהּ לְמֵימַר אַתְּ גַּרְמַת לִי כָּל זֶה הֶהֱזֵקָף דְּהֶקֵּיפָא יְתִירְתָּא מִשּׁוּם שֶׁגֶּרֶם לִי נִיקָּף. בְּסַדֶּר הַמִּשְׁנָה לי"ג בְּהֶזֵּיקָא נִיקָּף אֶלָּא לְלִשְׁנָא דְּמִפְרַשׁ הָתָם דְּקָאֵי אִנִּיקָּף דְּיֵשׁ הָכָא:

מַעֲמָא דְּנִיקָּף הָא מִקִּיף פְּטוּר. וַאֲפִילּוּ רַבָּנָן לֹא פְּלִיגִי אֶלָּא מְשׁוּם דְּא"ל אַתְּ גַּרְמַת לִי הֶקֵּיפָא יְתִירָא וְא"ת וְאִי זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר פְּטוּר אֲפִילּוּ עָמַד נִיקָּף נְמִי וְי"ל שֶׁאנִי עָמַד נִיקָּף דְּגָלֵי אַדַּעְתַּיְיהוּ דְּנִיחָא לֵיהּ בְּהוֹצָאָה וְלֹא דָּמֵי לְדָר בְּחָצֵר חֲבֵירוֹ דְּלֹא גָּלֵי אַדַּעְתַּיְיהוּ אֶלָּא בְּחִנָּם:

ת"ש ר"י אוֹמֵר. וַאֲפִילּוּ רַבָּנָן לֹא פְּלִיגִי אֶלָּא מִשּׁוּם דְּבֵיתָא לְעֲלִיָּיה מִשְׁתַּעְבַּד:

נָתְנָה לְחֲבֵירוֹ כו'. בְּפ"ק דְּחֲזָקָה (דף י:) פָּרִיךְ מִכְּדֵי מִגּוֹל גּוֹדְלִיָּה מַה לִּי הוּא מַה לִּי חֲבֵירוֹ וּמִשְּׁנֵי בְּאִבְּנֵי בִּנְיָן הַמְסוּרוֹת לְגוֹזְבָּר עִסְקִינַן וְא"ת מ"מ לְמֵעוֹל דְּחֲזֵי מִתְּחִין לְקִנְיָן וַאֲפִילּוּ לְמ"ד (ב"מ דף מא.) שְׁלִיחוּת יַד צְרִיכָה חִסָּרוֹן ה"מ כְּשֶׁאֵין מִתְכַּוְּנִין לְקִנְיָן הַכֹּל וי"ל דְּאֵין אָדָם מוֹעֵל אֶלָּא בְּמִתְכַּוְּנִין לְהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת מִי שֶׁהוּא וְהָכָא הוּא סָבוּר שֶׁלּוֹ הוּא: **וְהוּא** שֶׁהִנִּיחָהּ ע"פ אֲרוּבָּה. פ"ה דְּלֹא קָבְעָה בִּבְנָיָן דְּלֹא הֲוֵי שִׁינּוּי הִלְכָּךְ לֹא מָעֵל עַד שֶׁיְּדוּר תַּחְתֶּיהָ וְתֵימָה כִּי קָבְעָה נְמִי לֹא קָנֵי דְּשִׁינּוּי הַחוֹזֵר לְבֵרְיֵיתוֹ הוּא כִּדְאָמַר בְּהַגּוֹזֵל קַמָּא (לקמן צו:) הָאי דְּגָזַל נִסְכָּא מֵחֲבֵרְיֵיהּ עֲבַדֵיהּ זוּזֵי לֹא קָנֵי בְּשִׁינּוּי מ"ט דְּהָדַר עֲבִיד לְהוּ נִסְכָּא: **אַשְׁגּוּחֵי** לֹא אִשְׁגַּח בֵּיהּ. וּשְׁמוּאֵל עִיצְּמוֹ הָדַר בֵּיהּ כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל (ב"מ דף צט:):

כהדיוט

הָא אִיתְּהֲנִית. דְּאִי לֹאו חָצֵר דִּידֵי הֲוֹת אוֹגֵר אַחֲרִינֵי: **לְכִי** תְּשַׁמֵּשׁ לִי. כְּשֶׁתְּשַׁמְּשֵׁנִי שִׁימּוּשׁ אֶחָד אוֹמֵר לָךְ: **כָּרֵךְ** לֵיהּ סוּדָרָא. קִיפֵּל לוֹ סוּדָר שֶׁלּוֹ: **מְשַׁלֶּמֶת** מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. אֵלְמָא בְּתר הֲנָאָה אִזְלִינַן: **נִבְרָא** דְּמָרֵיהּ סַיְיעֵיהּ. רְמִי בַּר חָמָא: **דְּאע"ג** דְּלֹא דָּמֵיהּ. הַהִיא בְּעֵיא לְמַתְנִיתִין: **קִיבְּלָה**. רַב חִסְדָּא מְנַיֵּיהּ וְלֹא אוֹתְבֵיהּ מִידֵּי: **מַפְקַר** לְהוּ. וְלֹא חִישׁ מִידֵּי דְּהָא סוֹפָן לְאִיבּוּד: **מְשַׁלֵּשׁ** רוּחוֹתָיו. שֶׁהָיָה לוֹ לְרָאוּבֵן שָׁלֹשׁ שָׁדוֹת אֵצֶל שָׁדֵה שִׁמְעוֹן מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹתָיו: **וְנָדַר**. רָאוּבֵן אֶת הָרִאשׁוֹנָה קָמוּךְ לְשָׁדֵה שִׁמְעוֹן לְבַד מֵחִיצּוֹת חִיצוֹנוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ בֵּינוֹ לְשׁאֵר הַבָּקָעוֹת: **אֵין** מְחַיְּבִין **אוֹתוֹ**. אֵין מְחַיְּבִין אֶת שִׁמְעוֹן כְּלוּם דְּמֵאי לֵיהּ הֲרֵי שָׁדֵהוּ פְּתוּחָה מִצַּד רְבִיעִית: **הָא** רְבִיעִית. הָא אִם הָיָה לוֹ לְרָאוּבֵן ד' שָׁדוֹת מֵאַרְבַּע רוּחוֹת שֶׁל שִׁמְעוֹן וְנִדְרָן מֵחֲיִיבִין אֶת שִׁמְעוֹן לְתֵת אֶת חֶלְקוֹ בְּמֵחִיצּוֹת הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁבֵּינוֹ לְרָאוּבֵן: **זֶה** נֶהֱנָה. שִׁמְעוֹן: **וְזֶה לֹא חָסֵר**. רָאוּבֵן שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ לִגְדוֹר שָׁדֵהוּ: **הֶקֵּיפָא** יְתִירָא. דְּאִי לֹאו שָׁדֵה שֶׁל שִׁמְעוֹן בֵּין שְׁדוֹתָיו הֲוֵי סַגִּי לֵיהּ בְּמֵחִיצּוֹת חִיצוֹנוֹת וְהָוֵי כָּל שְׁדוֹתָיו גְּדוֹרִים וְהִלְכָּךְ חָסֵר הוּא בִּשְׁבִילוֹ: **אִם** עָמַד נִיקָּף וְנָדַר **אֶת הָרְבִיעִית**. גְּלֵי אַדַּעְתַּיהּ דְּנִיחָא לֵיהּ בְּהֶקֵּיפוֹ שֶׁל רָאוּבֵן בַּר זוּזָא ת"ש הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּיה שֶׁל שְׁנַיִם שֶׁנָּפְלוּ אָמַר בַּעַל הָעֲלִיָּיה לְבַעַל הַבַּיִת לִבְנוֹת וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה הֲרֵי בַּעַל הָעֲלִיָּיה בּוֹנֶה בַּיִת וְיוֹשֵׁב בָּהּ עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ יְצִיאוֹתָיו יְצִיאוֹתָיו הוּא דְּמְחַיֵּיב לֵיהּ בַּעַל הַבַּיִת הָא שְׁכָרוֹ לֹא ש"מ זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר פְּטוּר שַׁאנִי הָתָם דְּיֵצִיאוֹתָיו מִשְׁתַּעְבַּד ת"ש רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף זֶה הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר ש"מ זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר חַיָּב שַׁאנִי הָתָם מִשּׁוּם שַׁחֲרוּרִיתָא דְּאַשַּׁיְיתָא שַׁלְחוּהָ בֵּי רַבִּי אַמֵּי אָמַר וְכִי מָה עָשָׂה לוֹ וּמַה חִפְּרוֹ וּמַה הִזִּיקוֹ רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר נִתְיַישֵּׁב בַּדָּבָר הַדַּר שַׁלְחוּהָ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר כּוּלֵּיהּ הַאי שָׁלְחוּ לִי וְאָזְלֵי אֵילּוּ אַשְׁפְּחִי בָּהּ טַעְמָא לֹא שָׁלְחָנָא לְהוּ אִתְּמַר רַב כַּהֲנָא א"ר יוֹחָנָן אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר אָמַר רַב פָּפָּא הָא דְּרַבִּי אֲבָהוּ לַאו בְּפִירוּשׁ אִתְּמַר אֶלָּא מִכְּלָלָא אִתְּמַר דְּתָנֵן נָטַל אֶבֶן אוֹ קוֹרָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ הֲרֵי זֶה לֹא מָעַל נָתְנָה לַחֲבֵירוֹ הוּא מָעַל וַחֲבֵירוֹ לֹא מָעַל בְּנָאָהּ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ הֲרֵי זֶה לֹא מָעַל עַד שֶׁיְּדוּר תַּחְתֶּיהָ שָׁוֶה פְּרוּטָה וְאָמַר שְׁמוּאֵל וְהוּא שֶׁהִנִּיחָהּ עַל פִּי אֲרוּבָּה וְיָתִיב רַבִּי אֲבָהוּ קַמֵּיהּ דְּר' יוֹחָנָן וְקָאָמַר מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל זֹאת אוֹמֶרֶת הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר וְשָׁתַק לֵיהּ אֵיהוּ סָבַר מְדַּעַת בְּהֶקְדֵּשׁ לֵיכָּא לְמֵימַר שֶׁלֹּא מִדַּעַת דְּמֵי: אֵין מְזַהֲמִין אֶת הַבְּאֵרוֹת וְאֶת הַמְּעָרוֹת וְאֶת הַמֶּרְחָצָאוֹת וְאֶת בֵּית הַשְּׁלָחִין וְאֶת בֵּית הַבַּד וְאֶת בֵּית הַבָּקָר וְאֶת בֵּית הַדִּיר וְאֶת בֵּית הָאַשְׁפָּה וְאֶת בֵּית הַקְּבָרוֹת וְאֶת בֵּית הַכִּסֵּא וְאֶת בֵּית הַמֶּדְרָשׁ וְאֶת בֵּית הַכְּנֶסֶת וְאֶת בֵּית הַמִ

הָא אִיתְּהֲנַיתּ – הרי נהנית מממוני, ועליך לשלם על ההנאה. אָמַר לֵיהּ רמי בר חמא, מַתְנִיתִין הִיא – יש ראיה לזה ממשנה. שאל אותו רב חסדא, הֵי מַתְנִיתִין – איזו משנה. אָמַר לֵיהּ רמי בר חמא, לְכִי תְּשַׁמֵּשׁ לִי – כשתשמשני שימוש אחד אבאר לך את תשובתי. שָׁקַל סוּדְרֵיהּ כָּרַךְ לֵיהּ – לקח רב חסדא את סודרו של רמי בר חמא וקיפלו. אָמַר לֵיהּ רמי בר חמא, שיש להוכיח מהמשנה לגבי בהמה שאכלה פירות ברשות הרבים, שבעל הבהמה נהנה שפרתו אכלה ואילו בעל הפירות לא חסר, כמבואר להלן, ואף על פי כן אִם נֶהֱנֵית מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית, ומוכח שזה נהנה וזה לא חסר חייב.

רבא דוחה את ראיית רמי בר חמא: אָמַר רָבָא, כַּמָּה לֹא חָלֵי וְלֹא מַרְגִּישׁ גַּבְרָא דְּמָרֵיהּ סַיְּיעֵיהּ – כמה סמוך ומובטח [ואינו צריך לחלות ולדאוג מכל רעה] רמי בר חמא, שהקדוש ברוך הוא בעזרו, דְּאַף עַל גַּב דְּלֹא דָּמֵי לְמַתְנִיתִין כַּבָּלָה מִינַּהּ – שאף שהנידון שבו הסתפקו אינו דומה למשנתינו, קיבל ממנו רב חסדא את ראייתו. אבל באמת אין הנידון דומה לראיה, משום שהָאי – דין זה שהבהמה חייבת על פירות שאכלה ברשות הרבים, הוא משום שֶׁזֶּה [בעל הבהמה] נֶהֱנָה, וְזֶה [בעל הפירות] חָסֵר, וְהָאי – הספק לגבי הדר בחצר שאינה עומדת להשכרה, זֶה [השוכר] נֶהֱנָה, וְזֶה [בעל החצר] לֹא חָסֵר הוּא, ויתכן שהוא פטור. מתרצת הגמרא: וְרָמֵי בַּר חָמָא סובר, שִׁסְתָּם פֵּרוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אַפְקוּרֵי מַפְקַר לְהוּ – בעליהם מפקירם, כלומר מתייאש מהם וחושב שיהיו שוים פחות מדמי מה שנהנית, ונמצא שאינו חסר באבילת הבהמה.

הגמרא מביאה משנה לפשוט ממנה את הספק: תְּנַן, הַמַּקִּיף את שדה חֲבֵירוֹ מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹתָיו, כגון שהיה לראובן שלש שדות משלש רוחותיה של שדה שמעון, וְגָדַר ראובן אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְאֶת הַשֵּׁנִיָּה וְאֶת הַשְּׁלִישִׁית בגבול שבין שדותיו לשדהו של שמעון, מלבד הגדרות החיצונות שבין שדותיו לשאר הבקעות, אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ – את שמעון לשלם כלום, משום שהוא לא נהנה בגדירה זו, שהרי שדהו נשארה פתוחה מהצד הרביעי. מדייקת הגמרא: הָא – אבל אם היה לראובן ארבע שדות מארבע רוחות שדה שמעון, וגדר גם את הָרְבִיעִית, שאז נמצא שמעון נהנה ששדהו גדורה מכל רוחותיה, מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לשלם את חלקו, שֶׁמַּע מִינַּהּ ש'זֶה נֶהֱנֶה וְזֶה לֹא חָסֵר' חַיָּיב, שהרי שמעון נהנה ששדהו גדורה וראובן לא חסר כלום בהנאת שמעון, וכן הדר בחצר חבירו שאינה עומדת להשכרה חייב לשלם.

דוחה הגמרא: שַׁאנִי הָתָם – שונה הדבר שם, דְּאָמַר לֵיהּ ראובן לשמעון, אַתְּ גָּרְמְתְּ לִי הֲקִיפָא יְתֵירָא – היקף מיותר, שאילו לא היתה שדך בין שדותי היה די לי בגדרות חיצוניות בלבד, ובכל ששדך באמצע, אני צריך להקיף את שדותי גם בגדר פנימית, ומשום כך זה נחשב ש'זה נהנה וזה חסר', וחייב.

הגמרא מוכיחה מדברי רבי יוסי בר חנינא משנה, שפטור: הָא שְׁמַע, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, אִם לאחר שגדר ראובן משלש רוחות, עָמַד הניקף וְגָדַר אֶת הרוח הָרְבִיעִית, מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל – מחייבים אותו להשתתף בשלושת המחיצות הפנימיות של ראובן, משום שגילה דעתו שנח לו בגדרות. מדייקת הגמרא: טַעֲמָא דְּגָדַר נִיקָּף וגילה דעתו שנח לו, הָא – אבל אם הַמַּקִּיף קנה שדה רביעית הסמוכה לשדה שמעון, וגדרה, שמעון פָּטוּר, שְׁמַע מִינָּהּ שזֶּה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר פָּטוּר. דוחה הגמרא: שַׁאנִי הָתָם – שונה הדבר שם, דְּאָמַר לֵיהּ שמעון לראובן, לא היתה יכולת בידי לגדור גדר של אבנים, וְלִדִידִי סָגֵי לִי בִּנְטִירָא בַּר זוּזָא – ועבורי די בגדר קוצים השוה זוז אחד, להבדיל ביני ובינך, ונמצא שלא נהנה שמעון אלא זוז, ועל יותר מזה נחשב 'זה לא נהנה'.

הגמרא מביאה משנה לפשוט ממנה את הספק: הָא שְׁמַע, הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּיה שֶׁל שְׁנַיִם, כלומר, הבית שעל הקרקע שייך לאחד, והעליה מעל הבית שייכת לאחר, שֶׁנָּפְלוּ ונחרבו [הבית והעליה], אָמַר בַּעַל הָעֲלִיָּיה לְבַעַל הַבַּיִת לִבְנוֹת את ביתו, כדי שהוא יוכל לבנות את עלייתו על גביו, וְהוּא – ובעל הבית אֵינוֹ רוֹצֶה לבנות, הֲרֵי בַּעַל הָעֲלִיָּיה כּוֹנֶה בַּיִת באותה קרקע, וְיוֹשֵׁב בָּהּ עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ בעל הבית את יְצִיאוֹתָיו שהוציא על בניית הבית, ואז יצא מן הבית ויבנה את עלייתו על גביו. מדייקת הגמרא: יְצִיאוֹתָיו הוּא דְּמַחַיֵּיב לֵיהּ – חייב בַּעַל הַבַּיִת לשלם לבעל העלייה, הָא – אבל את שְׂכָרוֹ עבור מה שדר בביתו, לֹא מנכה לו מהתשלום, שְׁמַע מִינָּהּ שזֶּה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר פָּטוּר, שהרי בעל העליה נהנה, שלא היה צריך לשכור מקום אחר, ובעל הבית לא חסר, שהרי לא רצה לבנות את הבית. דוחה הגמרא: שַׁאנִי הָתָם – שונה הדבר שם, דְּבֵיתָא לַעֲלִיָּיה מְשַׁתַּעְבַּד – שהבית משועבד לסבול את העליה על גביו, וכיון שיש זכות לבעל העליה על בעל הבית לסבול את עלייתו, יש לו גם זכות לדור בבית עד שיתן לו את יציאותיו, ואינו 'נהנה מממון חבירו', אלא הוא נוטל את שלו בזכות.

הגמרא מוכיחה מדברי רבי יהודה באותה משנה, שחייב: הָא שְׁמַע, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף זֶה – בעל העליה הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ – בעל הבית שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר על המגורים. מדייקת הגמרא: שְׁמַע מִינָּהּ שזֶּה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר חַיָּיב, שהרי בעל העליה נהנה ובעל הבית אינו חסר. דוחה הגמרא: שַׁאנִי הָתָם – שונה הדבר שם שמדובר בבית חדש, וחייב לשלם מַשּׁוּם שַׁחֲרוּרִיתָא דְּאַשָּׁיָיתָא – השחרת הכתלים בעשן שהוא עושה כשדר בבית, וממילא הרי 'זה נהנה וזה חסר', ולכן חייב.

שְׁלָחוּהָ – שלחו בני הישיבה את הספק בעניין 'זה נהנה וזה לא חסר' בֵּי – לבית רַבִּי אַמִּי, אָמַר רבי אמי, וְכִי מַה עָשָׂה לוֹ הדר לבעל הבית, וּמַה חִסְרוֹן, וּמַה הִזִּיקוֹ, והדר פטור מלשלם. ושלחו את הספק גם לפני רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר רבי חייא בר אבא, נִתְיַישֵּׁב בְּדָבָר – נעיין בשאלה זו עד שתתיישב דעתנו להשיב. הָדַר – שוב שְׁלָחוּהָ קַמֵּיהּ – לפני דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר, כּוּלֵּיהּ הָאי שְׁלָחוּ לִי וְאִזְלִי – כל כך הרבה פעמים שולחים לי והולכים כמה פעמים, אִילּוּ אֲשַׁכְּחֵי – מצאתי בָּהּ טַעֲמָא – טעם לפטור או לחייב, לֹא שְׁלַחְנָא לְהוּ – וכי לא הייתי שולח להם תשובה.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים מה דעת רבי יוחנן בענין זה: אִתְּמַר, רַב כַּהֲנָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר, וְרַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר. אָמַר רַב פָּפָּא, הָא דְּרַבִּי אַבָּהוּ, לַאו בְּפֵירוּשׁ אִתְּמַר אֶלָּא מִכְּלָלָא אִתְּמַר – לא שמעם בפירוש מרבי יוחנן אלא שמע ממנו דברים אחרים ומהם דייק שכך דעתו, ואין לסמוך על הדברים. דְּתָנָן, נָטַל הגזבר הממונה על ההקדש אֶבֶן אוֹ קוֹרָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ לעצמו, הֲרֵי זֶה לֹא מָעַל, שהרי לא שינה את רשותה, שגם קודם לכן היתה ברשותו. אך אם נָתָנָהּ במתנה לְחֲבֵירוֹ, [וחבירו קנה, מכיון שיש לגזבר רשות לתת], הוּא – הגזבר מָעַל, שכיון שנתנה לחבירו הוציאה מיד הקדש לחולין, וַחֲבֵירוֹ לֹא מָעַל, שאחר שהוציאה הגזבר לחולין הרי היא שלו. ואם הגזבר לא הוציא את האבן מרשות ההקדש אלא בָּנָאהּ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, הֲרֵי זֶה לֹא מָעַל עַד שֶׁיְּדוּר תַּחְתֶּיהָ ויהנה ממנה בשיעור שָׁוֶה פְּרוּטָה. וְאָמַר שְׁמוּאֵל, מה ששנינו שאם דר תחתיה שוה פרוטה מעל, וְהוּא שֶׁהִנִּיחָהּ עַל פִּי אֲרִיבָּה ולא קבעה בבניין, שאין זה שינוי, אבל אם קבעה בבניין מעל מיד, שעל ידי השינוי הוציאה מרשות הקדש. וְיָתֵיב – וישב רַבִּי אַבָּהוּ קַמֵּיהּ – לפני דְּרַבִּי יוֹחָנָן, וְקָאָמַר מְשָׁמֵיהּ – ואמר בשמו דִּשְׁמוּאֵל, זֹאת אוֹמֶרֶת שהַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר, שהרי כשדר בתחתיה שוה פרוטה היה זה שלא מדעת ההקדש, וחייב. וְשָׁתַק רבי יוחנן לֵיהּ – לשמע דברי רבי אבהו. ומבאר רב פפא מדוע אין לסמוך על הדברים, אֵיהוּ – הוא, רבי אבהו כָּבָר, מְדַשְׁתֵּיק מוֹרָה לֵיהּ – מתוך ששתק רבי יוחנן מוכח שהוא מודה לדברים, וְלֹא הִיא – ואין זה נכון, אלא אַשְׁגּוּחֵי לֹא אַשְׁגַּח בֵּיהּ – לא השגיח רבי יוחנן בדבריו, משום שהדמיון אינו נכון, כי בהקדש אין לומר 'שלא מדעת', שתמיד יש דעת שכינה, והרי זה כהדיוט מדעת. כְּדַרְבָּה, דְּאָמַר רַבָּה, הֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא מִדַּעַת

בְּהֶרְיוֹט מְדַעַת דְּמֵי – נחשב, ובהקדש לעולם יש דעת שכינה, שבשעה שמשתמש בנכסי הקדש השכינה יודעת שהוא עושה זאת.

שָׁלַח לֵיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא לְמָרִי בַּר מָר, בָּעֵי מִינֵּיהּ – שאל מַרְכֶּבֶת הוֹנָא, הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר אוֹ לֹא. אֲדַהָכִי – בינתיים נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב הוֹנָא – נפטר רב הונא. אָמַר לֵיהּ רַבָּה בַּר רַב הוֹנָא, הָכִי – כך אָמַר אַבָּא מָרִי מִשְׁמֵיהּ דְּרַב, שֵׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר.

רבה אמר הוראה נוספת בשם אביו רב הונא: וְהַשּׁוֹכֵר בֵּית מֵרָאוּבֵן מַעֲלֶה שָׂכָר לִשְׁמְעוֹן. שואלת הגמרא: שִׁמְעוֹן מַאי עֲבִידְתֵּיהּ – מה מעשיו, כלומר מדוע יטול שכר המגיע לראובן. מבארת הגמרא: הָכִי קָאָמַר, שכר בית מראובן מפני שחשב שהוא הבעלים, וְנִמְצָא הַבַּיִת שֶׁל שִׁמְעוֹן, מַעֲלֶה לוֹ שָׂכָר לשמעון. תמהה הגמרא: תַּרְתֵּי – שני דינים אלו סותרים, שהרי השוכר בית מראובן דר בו שלא מדעת שמעון, ואמר רב הונא שצריך להעלות לו שכר, ולגבי הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אמר שאינו צריך להעלות לו שכר. מיישבת הגמרא: הָא – הדין שמעלה שכר לשמעון הוא בחצר דְּקַיְימָא לְאַגְרָא – העומדת להשכרה, ו'זה נהנה וזה חסר', וְהָא – הדין שאינו צריך להעלות לו שכר הוא בחצר דְּלָא קַיְימָא לְאַגְרָא – שאינה עומדת להשכרה, ו'זה נהנה וזה לא חסר'.

הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין זה: אִתְּמַר נְמִי, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ – ויש אומרים אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר רַב הוֹנָא, הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר, וְהַשּׁוֹכֵר בֵּית מִבְּנֵי הָעִיר מַעֲלֶה שָׂכָר לַבְּעָלִים. שואלת הגמרא: בְּעָלִים מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ – מה מעשיהם, כלומר מדוע לא ישלם לבני העיר. מבארת הגמרא: הָכִי קָאָמַר – כך אמר, אם שכרו את הבית מבני העיר בטעות, ואחר כך נִמְצְאוּ לוֹ לבית בְּעָלִים, הַשּׁוֹכְרִים מַעֲלִין לָהֶן שָׂכָר לבעלים האמתי. תמהה הגמרא: תַּרְתֵּי – שני דינים אלו סותרים, שהרי השוכר בית מבני העיר דר בו שלא מדעת בעליו, ונאמר שצריך להעלות לו שכר, ולגבי הדר בחצר חבירו שלא מדעתו נאמר שאינו צריך להעלות לו שכר. מיישבת הגמרא: הָא – הדין המחייב הוא בחצר דְּקַיְימָא לְאַגְרָא – העומדת להשכיר, וְהָא – הדין הפוטר הוא בחצר דְּלָא קַיְימָא לְאַגְרָא – שאינה עומדת להשכיר.

הגמרא מביאה אמוראים נוספים שדנו בענין זה: אָמַר רַב סְחוֹרָה אָמַר רַב הוֹנָא אָמַר רַב, הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שאינה עומדת להשכיר, שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, אֵין צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כד יב) 'וְשֹׁאְרָה יִבַּת שָׁעַר', דהיינו, שד ששמו 'שאיה' מכתת שער בית שלא דרים בו, ונמצא שהדר בבית החנה את הבעלים, שעל ידו לא נחרב ביתם, ולכן פטור מלשלם את שכר הדירה. אָמַר מָר בַּר רַב אַשִׁי, לְדִידִי חָזֵי לֵיהּ – אני ראיתי שד זה, וּמְנַגֵּן – והוא נוגח בית כְּי תּוֹרָא – כמו שור. רַב יוֹסֵף אָמַר, בֵּיתָא מַיְיתְבָא – בית מיושב שדרים בו, יָתֵיב – ישובו קיים, משום שרואים את הצריך תיקון ומתקנים אותו. שואלת הגמרא: מַאי בֵּינַיְיהוּ – מה ההבדל בין שני הטעמים. ומשיבה: אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ – יש הבדל ביניהם באופן דְּקָא מִשְׁתַּמֵּשׁ בֵּיהּ בְּצִיבֵּי וְתִיבְנָא – שבעל הבית היה מניח בו עצים ותבן, ובא אדם ודר בו, משום 'שאיה' אין לפוטרו, שהרי בעל הבית משתמש בו, ולא ההנהו, אבל משום יישוב הבית יש לפוטרו, שהרי בעל הבית לא היה רואה את הצריך תיקון.

הגמרא מבררת את דעת רב נחמן בענין זה: הֲהוּא גַּבְרָא – מעשה באדם דְּבָנָה אַפַּרְנָא אֲקִילְקְלָתָא דְּיַתְמֵי – שבנה ארמון על אשפה של יתומים, אֲגַבֵּיהּ רַב נַחְמָן לְאַפַּרְנֵיהּ מִינֵּיהּ – גבה רב נחמן את ארמונו, לשלם ליתומים את שכר המקום. אומרת הגמרא: לֵימָא – האם נאמר קָסָבַר – שסובר רַב נַחְמָן שהַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר. דוחה הגמרא: הֲהוּא, מֵעִיקָּרָא – מתחילה בני אומה הנקראת 'קַרְמָנֵאי' הָווּ דָּיְירֵי בֵּיהּ – היו דרים באשפה, וְיָהֲבֵי לְהוּ לְיַתְמֵי – והיו משלמים ליתומים דָּבָר מוּעָט, ונמצא שאשפת היתומים עמדה להשכיר, ולכל הדעות חייב. אָמַר לֵיהּ רַב נחמן, זִיל פַּיְיסִינְהוּ לְיַתְמֵי – לך ופייס את היתומים, ותן להם דמים מועטים שיתרצו בכך, וְלֹא אַשְׁגַּח – ולא השגיח אותו אדם בדבריו, וַאֲגַבֵּיהּ – גבה רַב נַחְמָן לְאַפַּרְנֵיהּ מִינֵּיהּ – את ארמונו ממנו כדי לשלם ליתומים: שנינו במשנה, כֵּיצַד מְשַׁלֶּמֶת מָה שֶּׁנֶּהֱנֵית וְכוּ', אכלה מתוך הרחבה משלמת מה שנהנית, מצדי הרחבה משלמת מה שהזיקה.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בפירוש המשנה: אָמַר רַב, מה ששנינו שאכלה מצדי הרחבה משלמת מה שהזיקה, זה אפילו אם גוף הבהמה נמצא ברחבה, וּבְמַחֲזֶרֶת את ראשה לצדי הרחבה ואכלה פירות המונחים שם. וְשִׁמוּאֵל אָמַר, אֲפִילּוּ מַחֲזֶרֶת נָמֵי פָּטוּר מלשלם מה שהזיקה, הואיל וגוף הבהמה עומד ברחבה, וזו שן ברשות הרבים. שואלת הגמרא: וְלִשְׁמוּאֵל הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ דְּמַחַייב – כיצד ימצא האופן שחייב, שעליו שנינו שמשלמת מה שהזיקה. משיבה הגמרא: בְּגוֹן דְּשַׁבַּקְתַּהּ לִרְחָבָה – שעזבה את הרחבה, וְאָזְלָה וְקָמָה – והלכה ועמדה כולה בְּצִידֵי הָרְחָבָה, שאין דרך שוורים ללכת שם, ואין מקום זה נחשב רשות הרבים. וְאֵיכָא דְּמַתְנֵי לְהָא שְׁמַעְתָּא בְּאַפֵּי נַפְשָׁהּ – ויש השונים את מחלוקת רב ושמואל בפני עצמה, ולא כפירוש למשנה, ונחלקו מה דינה של מַחֲזֶרֶת, רַב אָמַר, חַייֶבֶת לשלם מה שהזיקה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר, פְּטוּרָה מלשלם מה שהזיקה. שואלת הגמרא: וְלִשְׁמוּאֵל, מה ששנינו מְשַׁלֶּמֶת מָה שֶּׁהִזִּיקָה, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ דְּמַחַייֵבָא – כיצד ימצא האופן שחייבת. ומשיבה: כְּגוֹן דְּשַׁבַּקְתַּהּ לִרְחָבָה – שעזבה הבהמה את הרחבה, וְאָזְלָה וְקָמָה – והלכה ועמדה כולה בְּצִידֵי הָרְחָבָה.

מָתִיב – הקשה רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק על דברי רב ממה ששנינו, מְפֻתָּח הַחָנוּת מְשַׁלֶּמֶת מָה שֶּׁנֶּהֱנֵית, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – כיצד ימצא אופן זה שהבהמה אכלה מפתח החנות, הלא פְּשִׁיטָא שמדובר בְּמַחֲזֶרֶת, שהרי פתח החנות אינו בתוך הרחבה, וְקָאָמַר (מר) – ואמר התנא שמשלמת רק מָה שֶּׁנֶּהֱנֵית, ומשמע, שרק מָה שֶּׁנֶּהֱנֵית אֵין – כן משלמת, אבל מָה שֶּׁהִזִּיקָה לֹא משלמת, ואיך אמר רב שמחזרת משלמת מה שהזיקה. הוּא מוֹתִיב לָהּ וְהוּא מְפָרֵק לָהּ – רב נחמן בר יצחק הקשה זאת והוא עצמו תירץ, שמשנתינו מדברת באופן דְּקַיְימָא – שהחנות עומדת בְּקֶרֶן זָוִית. כגון מבוי קטן שקצהו במבוי גדול, והיתה החנות בקצה המבוי הקטן, וכשנכנסה הבהמה מהמבוי הגדול למבוי הקטן פגעה בפירות שבפתח החנות ואכלה אותם כדרכה, ומודה רב שזה נחשב שן ברשות הרבים, ומשלמת רק מה שנהנית.

הגמרא מביאה גירסא אחרת במחלוקת זו: אִיבָּא דְּאָמְרֵי – יש אומרים, שבְּמַחֲזֶרֶת כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי – כולם מודים דְּחַייֶבֶת לשלם מה שהזיקה, כִּי פְּלִיגִי – ונחלקו בְּמַקָּצָה – מייחד מָקוֹם מֵרְשׁוּתוֹ לְטובת רְשׁוּת הָרַבִּים, ושטח פירות באותה קרקע, ונכנסה לשם בהמה ואכלתם. וְהָכִי אִתְּמַר – וכך נאמרה מחלוקתם, אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ שחייבת לשלם מה שהזיקה אֶלָּא בְּמַחֲזֶרֶת, אֲבָל בְּמַקָּצָה פָּטוּר מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, פְּטוּרָה מלשלם מה שהזיקה, משום שזה נחשב שן ברשות הרבים. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֲפִילּוּ בְּמַקָּצָה פָּטוּר מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, חַייֶבֶת.

הגמרא מבארת את שורש מחלוקת רב ושמואל: לֵימָא – האם נאמר שְׁבִבְרְשׁוּתוֹ קָמַפְלְגִי – נחלקו, שנחלקו תנאים (לקמן מט:) בחופר בור ברשותו, והפקיר רשותו שמסביב לבור ולא הפקיר בורו, שרבי עקיבא מחייבו בנזקי הבור ורבי ישמעאל פוטר. רַב דְּאָמַר כאן שְׁפָטוּר, קָסָבַר שבּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ חַייָב, ואף זה ששטח פירותיו במקום שהקצה לרשות הרבים, עשה בור, ושנינו (לקמן ל.) שכל המקלקלים ברשות הרבים שהזיקו חייבים לשלם, והמחזיק בהם לעצמו זכה, ולכן הבהמה פטורה. וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר חַייָב, קָסָבַר שבּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ פָּטוּר, וברשות שטח את פירותיו שם, ולכן הבהמה חייבת. ואין לפוטרה משום שן ברשות הרבים, מפני שאין זה דרך הילוכה. דוחה הגמרא: אָמַר – יאמר לָךְ רַב, לְעוֹלָם אֵימָא – אומר לָךְ

רש"י

אֵין צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׁכָר. וְעוֹד אָמַר אַבָּא מָרִי דְּהַשּׁוֹכֵר בֵּית מֵרַאוּבֵן כו' וְנִמְצֵאת בֵּית שֶׁל שִׁמְעוֹן וְהוּא שֶׁכָּרָהּ מֵרַאוּבֵן מַעֲלֶה שָׂכָר לְשִׁמְעוֹן: תַּרְתֵּי. בִּתְמִיהָה בְּלוֹמַר הֵי תַּרְתֵּי מִילֵּי קָאָמַר אַהֲדָדֵי דְּהַאי דְּשָׂכַר בֵּית שִׁמְעוֹן מֵרַאוּבֵן הָוֶה לֵיהּ דַּר בְּחֲצַר שִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא מִדַּעַת שִׁמְעוֹן וְקָאָמַר צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר וְרֵישָׁא קָאָמַר אֵין צָרִיךְ: **הָא דְּקָיְימָא לְאַגְרָא.** מַעֲלֶה שָׂכָר לְשִׁמְעוֹן דַּהֲוָה לֵיהּ נֶהֱנֶה וְזֶה חִסֵּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ. פֵּ"ה דְּלֹא קָיְימָא לְהוֹצִיא מָמוֹן אֶלָּא לְהַעֲלוֹת שָׂכָר בִּלְבַד וְלֹא הָוֵי כְּמוֹצִיא מָמוֹן מִן הַתָּבוֹעַ:

כְּהֲרִיוֹט מִדַּעַת דָּמֵי. פֵּ"ה דְּדַעַת שְׁכִינָה אֵיכָא וְקָשֶׁה דְּשָׁלֹא מִדַּעְתּוֹ לֹאו דְּוָקָא אֶלָּא אוֹרְחֵיהּ דְּמִילְּתָא נָקֵט וְה"ה מִדַּעְתּוֹ אֶלָּא נִרְאֶה כְּהֲרִיוֹט מִדַּעַת דָּמֵי כְּלוֹמַר דְּדַעַת שְׁכִינָה אֵיכָא שֶׁלֹּא יֶהֱנֶה אָדָם בְּלֹא מְעִילָה: **וַיְהַבִי** לְהוּ לְיִתְמֵי דְּבָר מוּעָט. וּמְחֻמָּת בֵּן חַיָּיב לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנָה אע"פ שֶׁלֹּא חִיסֵּר כָּל כָּךְ וְכֵן מוֹכֵס כּוֹבֶלָה שְׁמָעִתִּין כְּדַאֲמָרִינַן לְעֵיל מִשּׁוּם שְׁחִרוּרְיֹתֶיהָ דְּאִשְׁיֵיתָא:

וּבְמַחֲזֶרֶת. פֵּי' בְּקוּנְטְרֵס דְּדוְקָא בְּמַחֲזֶרֶת אֲבָל אִבְּכָלָה בְּלֹא חִיזּוּר כְּגוֹן שֶׁצִּידֵּי הַרְחָבָה בּוֹלְטִין וְאִבְּכָלָה מְאוֹתָהּ בְּלִיטָה מִשְׁלֶמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֶית בְּפֵי' אַחֵר שֶׁל רַשִׁ"י פֵּירֵשׁ דְּמַחֲזֶרֶת חַיֶּיבֶת מִשּׁוּם קֶרֶן דְּמִשּׁוּנָּה הוּא וְקָשֶׁה לְפֵירוּשׁוֹ דְּלָעֵיל אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּאוֹרְחֵיהּ לְמֵיכַל לֵיפְתֵּא אוֹרְחֵיהּ נַמִּי לְסָרוּבֵי וּלְמֵיסַק הָכָא נַמִּי אוֹרְחֵיהּ לְחַזּוֹר וְאֶפִילּוּ בְּצִידֵּי רְחָבָה וְעוֹד דְּמִשְׁלֶמֶת מַה שֶּׁהֶזִּיקָה מִשְׁמַע נ"ש וְעוֹד דְּמִשְׁמַע בְּסָמוּךְ דְּחִזּוּבָא דְּמַקֵּצָה מָקוֹם לְרַה"ר כְּחִיּוּב מְחֻזֶּרֶת וְנִרְאֶה לִ"י דְּצִידֵּי רְחָבָה חֲשִׁיבֵי חֲצַר הַנִּיזָּק שֶׁכָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחַ פֵּירוֹתָיו כְּנֶגֶד פֶּתַח בֵּיתוֹ בְּצִידֵּי רְחָבָה וּלְרַב אֶפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁיְּכוֹלִין לֶאֱכוֹל בְּחִזּוּר חָשִׁיב חֲצַר הַנִּיזָּק נָזֵק שָׁלֵם מִטַּעַם שֶׁן וְלִשְׁמוּאֵל מָקוֹם שֶׁיְּכוֹלָה לֶאֱכוֹל בְּחֻזָּרָה חָשִׁיב לָהּ כִּרְשׁוּת הָרַבִּים:

מִפְּתָח הַחֲנוּת. הֵן תְּרִיסֵי הַחֲנוּיוֹת שֶׁמְּנִיחִין לִפְנֵי הַחֲנוּיוֹת כְּשֶׁפּוֹתְחִין אוֹתָן וּנוֹתְנִין שָׁם פֵּירוֹת: **מַה** שֶּׁנֶּהֱנֵית. לֹא רָצָה לְהַעֲמִיד בְּגוֹן שֶׁפָּתַח הַחֲנוּת בּוֹלֵט לְתוֹךְ הָרְחָבָה וְיָכוֹלָה לֶאֱכוֹל בְּלֹא חִיזּוּר דְּמוּדָה רַב בְּפָטוּר לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הַחֲנוּת לִהְיוֹת בּוֹלֵט כָּל כָּךְ:

דְּקָיְימָא בְּקֶרֶן זָוִית. בְּגוֹן מְבוֹי עָקוּם וּכְשֶׁמַּגִּיעַ לְעֻקְמוּמְיֹתָיו קוֹדֶם שֶׁתִּפְנֶה לְצַד אַחֵר אוֹכֶלֶת מִפְּתַח הַחֲנוּת בְּנֶגְדָּהּ בְּלֹא חִיזּוּר וּבְתוֹךְ הַחֲנוּת מְשֻׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה אע"פ שֶׁאוֹכְלָתָן בְּלֹא חִיזּוּר דַּחֲצַר הַנִּיזָּק מְמֻשׁ הֲוֵי וּבִירוּשָׁלְמִי מְשַׁנֵּי הָךְ פֵּירְכָא דְּמִפְּתַח הַחֲנוּת אֲלִיבָּא דְּרַב כְּגוֹן שֶׁהָיָה חָמוֹר טָעוּן גְּדִיִּים וּבִשְׁעַת עֲמִידָתוֹ פָּשְׁטוּ צוּאֲרֵיהֶן וְאָכְלוּ לִפ"ה אֲתֵי שִׁפּוּר דִּלְגַבֵּי חָמוֹר שֶׁאוֹכֵל בְּחִיזּוּר חָשִׁיב קֶרֶן וּלְגַבֵּי גְּדִיִּים דְּאַכְלֵי כִּי אוֹרְחַיְיהוּ חָשִׁיב שֵׁן וּלְפִי' ר"י צ"ל דְּכָל מַה שֶּׁהִנְּדִיִּים יְכוֹלִין לְהַגִּיעַ וְלֶאֱכוֹל חָשִׁיב רה"ר אֶפִילּוּ לְחָמוֹר שֶׁאֵין יָכוֹל לֶאֱכוֹל בְּלֹא חִיזּוּר כִּי זֶה דּוֹחֵק לוֹמַר דְּגַבֵּי חָמוֹר חָשִׁיב חֲצַר הַנִּיזָּק וּלְגַבֵּי גְּדִיִּים שֶׁעַל גַּבָּיו חָשִׁיב רְשׁוּת הָרַבִּים: **כִּי** פְּלִיגִי בְּמַקֵּצָה מָקוֹם כו'. שֶׁכְּנָס לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְהִנִּיחַ מִקַּרְקָעוֹ לְבֵנֵי רה"ר וְלֹא שֶׁהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ דְּא"כ הֲוֵי רה"ר גְּמוּר אֶלָּא הִנִּיחַ לִשְׁתּוֹחַ שָׁם פֵּירוֹתָיו אֲבָל כ"ז שֶׁאֵין פֵּירוֹת שָׁם יֵשׁ רְשׁוּת לִבְנֵי רה"ר לְהַלֵּךְ שָׁם וּמִסְקִינַן פְּלוּגְתָּא דְּרַב דְּאָמַר דְּחִשִּׁיב שַׁן בְּרה"ר אֶפִילּוּ אֵין יְכוֹלִין לֶאֱכוֹל בְּלֹא חִיזּוּר דְּלֹא דָּמֵי לְמְחֻזֶּרֶת בְּצִידֵּי הָרְחָבָה דְּחִיּוּב דְּצִידֵּי הָרְחָבָה הֵם גְּבוֹהִים וּרְחָבִים וּמוּבְדָּלִים מִמֶּנּוּ וְחֲשׁוּבִים חֲצַר הַנִּיזָּק אֲבָל מַקֵּצָה מָקוֹם שָׁוֶה הוּא לִרְשׁוּת הָרַבִּים וּשְׁמוּאֵל אָמַר מְשׁוּם שֶׁהַפֵּירוֹת מוּנָּחִין בִּרְשׁוּתוֹ וְהֵנִי חֲצַר הַנִּיזָּק אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת לַבְּהֵמוֹת לִדְרוֹס אֲצִלָּהּ: **דָּרֵב** סָבַר בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ חַיָּיב. וְלֹכָךְ פָּטוּר דְּחִשִּׁיב כְּמוֹ כּוֹרֶה בּוֹר שֶׁאִם הוֹזִילְקָה בְּהֶמָה בְּאוֹתָם פֵּירוֹת חַיָּיב הִלְכָךְ כָּל הַקּוֹדֵם זָכָה בְּדִין תַּקָּלָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כִּדְפֵירַשׁ בְּקוּנְטְרֵס וּבְהֶמָה שֶׁאָכְלָה פְּטוּרָה וְרֵב לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר בְּפֶרֶק הַמַּנִּיחַ (לקמן דף ל:) זָכָה בֵּין בְּגוּפָן בֵּין בִּשְׁבָחָן וְאֵין לְתַמּוֹהַּ אֵיךְ מִפְּטֵר מִפֵּירוֹת פנימיים

תוספות

בְּהֲרִיוֹט מִדַּעַת דָּמֵי שָׁלַח לֵיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא 1
לְמָרֵי בַּר מָר בָּעֵי מִינֵּיהּ מָרֵי הוֹנָא הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ 2
שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר אוֹ לֹא אַדְּהָכֵי 3
נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב הוֹנָא א"ל רַבָּה בַּר רַב הוֹנָא הָכִי 4
אָמַר אַבָּא מָרִי מִשְׁמֵיהּ דְּרַב אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ 5
שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר בֵּית מֵרַאוּבֵן מַעֲלֶה שָׂכָר לְשִׁמְעוֹן שִׁמְעוֹן 6
מַאי עֲבִידְתֵּיהּ הָכֵי קָאָמַר נִמְצָא הַבַּיִת שֶׁל שִׁמְעוֹן 7
מַעֲלֶה לוֹ שָׂכָר תַּרְתֵּי הָא דְּקָיְימָא לְאַגְרָא הָא דְּלֹא 8
קָיְימָא לְאַגְרָא אִתְּמַר נַמִּי א"ר חִיָּיא בַּר אַבִּין אָמַר 9
רַב וְאָמְרֵי לַהּ אָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבִּין אָמַר רַב הוֹנָא 10
הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת 11
לוֹ שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר בֵּית מִבְּנֵי הָעִיר מַעֲלֶה שָׂכָר לַבָּעָלִים 12
בָּעָלִים מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ הָכֵי קָאָמַר נִמְצְאוּ לוֹ בָּעָלִים 13
מַעֲלִין לָהֶן שָׂכָר תַּרְתֵּי הָא דְּקָיְימָא לְאַגְרָא הָא דְּלֹא 14
קָיְימָא לְאַגְרָא אָמַר רַב סְחוֹרָה אָמַר רַב הוֹנָא אָמַר רַב 15
הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ אֵין צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ 16
שָׂכָר מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר וּשְׁאֵיהּ יוֹפִי שָׂעָר אָמַר מַר בַּר 17
רַב אַשִׁי לְדִידִי חֲזֵי לֵיהּ וּמְנַגַּח כִּי תּוֹרָא רַב יוֹסֵף אָמַר 18
בֵּיתָא מֵיתְבָא יָתִיב מַאי בֵּינַיְיהוּ אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּקָא 19
מִשְׁתַּמֵּשׁ בֵּיהּ בְּצִיבֵי וְתִיבְנָא הַהוּא גַּבְרָא דְּבָנָה אַפַּדְנָא 20
אַקִּילְקְלְתָא דְּיָתְמֵי אַזְּבִיהּ רַב נַחְמָן לְאַפַּדְנֵיהּ מִינֵּיהּ 21
לֵימָא קָסָבַר רַב נַחְמָן הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ 22
צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר הַהוּא מֵעִקָּרָא קָרֵי לֵיהּ וְזִיל 23
דַּיְירֵי בֵּיהּ וְיַהֲבֵי לְהוּ לְיָתְמֵי דָּבָר מוּעָט א"ל זִיל פַּיְיסִינְהוּ 24
לְיָתְמֵי וְלֹא אַשְׁגַּח אַזְּבִיהּ רַב נַחְמָן לְאַפַּדְנֵיהּ מִינֵּיהּ: 25
כֵּיצַד מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית וְכוּ': אָמַר רַב וּבְמְחֻזֶּרֶת 26
וּשְׁמוּאֵל אָמַר אֲפִילּוּ מְחֻזֶּרֶת נַמִּי פָּטוּר וְלִשְׁמוּאֵל הֵיכִי 27
מַשְׁמַע לֵיהּ דְּרַב הוֹנָא א"ל רַבָּה בַּר רַב הוֹנָא הָכִי 28
נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב הוֹנָא א"ל רַבָּה בַּר רַב הוֹנָא הָכִי 29
אָמַר אַבָּא מָרִי מִשְׁמֵיהּ דְּרַב אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ 30
שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר בֵּית מֵרַאוּבֵן מַעֲלֶה שָׂכָר לְשִׁמְעוֹן שִׁמְעוֹן 31
מַאי עֲבִידְתֵּיהּ הָכֵי קָאָמַר נִמְצָא הַבַּיִת שֶׁל שִׁמְעוֹן 32
מַעֲלֶה לוֹ שָׂכָר תַּרְתֵּי הָא דְּקָיְימָא לְאַגְרָא הָא דְּלֹא 33
קָיְימָא לְאַגְרָא אִתְּמַר נַמִּי א"ר חִיָּיא בַּר אַבִּין אָמַר 34
רַב וְאָמְרֵי לַהּ אָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבִּין אָמַר רַב הוֹנָא 35
הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ 36
שָׂכָר מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר וּשְׁאֵיהּ יוֹפִי שָׂעָר אָמַר מַר בַּר 37
רַב אַשִׁי לְדִידִי חֲזֵי לֵיהּ וּמְנַגַּח כִּי תּוֹרָא רַב יוֹסֵף אָמַר 38
בֵּיתָא מֵיתְבָא יָתִיב מַאי בֵּינַיְיהוּ אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּקָא 39
מִשְׁתַּמֵּשׁ בֵּיהּ בְּצִיבֵי וְתִיבְנָא הַהוּא גַּבְרָא דְּבָנָה אַפַּדְנָא 40
אַקִּילְקְלְתָא דְּיָתְמֵי אַזְּבִיהּ רַב נַחְמָן לְאַפַּדְנֵיהּ מִינֵּיהּ 41
לֵימָא קָסָבַר רַב נַחְמָן הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ 42

בעלמא

תוספות

פְּנִימִיים דְּלָא הָוֵי תַּקָּלָה דְּכֵיוָן דְּיֵשׁ רְשׁוּת לִבְנֵי רה"ר לְהָלֵךְ שָׁם כְּשֵׁאֵין שָׁם פֵּירוֹת א"כ כְּשֶׁיִּשְׁלוֹ חִיצוֹנִים נִמְצָא פְּנִימִיים סְמוּכִים לרה"ר לְפִיכָךְ כָּל הַמַּחֲזִיק בְּכוּלָּן זָכֶה וְהָא דְּתָנֵן מתוך הָרְחָבָה מְשַׁלְּמִין מַה שֶּׁנָּהֱנִין וְלֹא אָמַר דְּפְטוּרָה מִשּׁוּם דְּכָל הַקּוֹדֶם זָכֶה מְיֵירִי שֶׁלֹּא נָתְנוּ בְּרה"ר כְּדֵי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ דְּלָא קָנְטִי גּוּפוֹ כְּדַמְשְׁמַע בְּהַמּוֹנִיחַ (לקמן דף ל:) וְקָשֶׁה לְר"י עַל פִּי זֶה דְּהָא רַב אַמּוֹתֵינוּ קָאֵי וְאָמַר לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּמֻחְזֶקֶת וְא"כ רַב נַמִּי אֵיירֵי בְּשֶׁלֹּא נָתְנוּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ וְעוֹד דְּקָאָמַר אֶלָּא פֵּירוֹת הָא חָזֵי לֵיהּ וְאִי בּוֹר לְאוּ אַדַּעְתַּיְיהוּ פֵּירוֹת נַמִּי לְאוּ אַדַּעְתַּיְיהוּ וְנִרְאֶה לְר"י לְפָרֵשׁ דְּרַב סָבַר בּוֹר בְּרְשׁוּתוֹ חָיֵיב דְּכְשֶׁהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא הִפְקִיר בּוֹרוֹ וְנָפַל בּוֹ שׁוֹר לֹא מְצֵי א"ל תּוֹרָה בְּבִירְאֵי מֵאי בָּעֵי דְּאֵין אָדָם יָכוֹל לְצַמְצֵם כָּל כָּךְ כְּשֶׁעוֹבֵר בְּרה"ר שֶׁלֹּא יִבָּנֵס בְּרְשׁוּת אֲחֵרִים וּלְפִיכָךְ לֹא הָיְתָה לוֹ לְקָרֵב בּוֹרוֹ מִשּׁוּם לרה"ר וְהָא נַמִּי פְּטוּרָה שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ לְקָרֵב פֵּירוֹתָיו מִשּׁוּם לרה"ר שֶׁאֵין בְּנֵי רה"ר יְכוֹלִין לְצַמְצֵם עַצְמָן וּשְׁמוּאֵל מְחַיֵּיב דְּמִשּׁוּם שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ לְקָרֵב פֵּירוֹתָיו קָמוּךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים אֵין לִפְטוֹר שֶׁיְּכוֹל בַּעַל הַפֵּירוֹת לִסְמוֹךְ וְגוֹם בַּעַל הַבּוֹר יָכוֹל לִסְמוֹךְ וְהָדֵי דִּבְעַלְמָא פָּטַר רַב וְהָכָא אָמַר לֵיהּ נְהִי דְּכוּ' מִתְּזַקֶּה א"ל תּוֹרָא בְּבִירְאֵי מֵאי בָּעֵי דִּמְקָרֵב מָקוֹם לְאוֹ כָּל כְּמִינֵּיהּ לְחַיּוּבֵי לִי בְּמֵאִי דִּמְקָרֵב לְפִירוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּשְׁמוּאֵל סָבַר נַמִּי דִּבְעַלְמָא לְאוּ אַדַּעְתַּיְיהוּ כְּשֶׁנָּפַל לְבוֹר הָכָא לֹא מְצֵי לְמֵימַר הָכֵי לְמִפְטַר בְּהָמָה שֶׁבְּתוֹכָהּ אֲכִלְתָן:

אי בְּרֵב אִי כִּשְׁמוּאֵל. רַבִּי יוֹסֵי לֹא מְצֵי סָבַר כִּשְׁמוּאֵל דְּהָא מְחַיֵּיב בְּרה"ר אֶלָּא כְּלוֹמַר אִי בְּרֵב דְּחָשִׁישׁ חֲצֵר הַנִּזָּק אִי כִּשְׁמוּאֵל דְּחָשִׁישׁ לֵיהּ רה"ר אע"ג דְּלֹר' יוֹסֵי אֵין נִפְקוּתָא וּלְפִי' הִקּוּנְטְרָס נִיחָא טְפֵי אִי בְּרֵב דְּחָשִׁישׁ לֵיהּ קֶרֶן אִי כִּשְׁמוּאֵל דְּחָשִׁישׁ לֵיהּ שֵׁן:

וּמַר סָבַר. פִּי' ר"א וּבְעֵר בְּשָׂדֶה אַחֵר וְלֹא בְּשָׂדֶה הַמַּזִּיק אֲבָל בְּרה"ר חַיֵּיב וְא"ת דְּהָא לְעֵיל (יח.) אָמַר דְּר"א ס"ל כְּרַבִּי טַרְפוֹן וְעַל בְּרָכָךְ מִקְרָן בְּרה"ר מְיֵיתֵי לָהּ וְא"כ שֵׁן וְרֶגֶל פְּטוּר בְּרה"ר וְי"ל דְּלְעֵיל מְיֵירֵי לְפִי הַמַּסְקָנָא דְּהָכָא:

דְּאִילְפָא וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא. לְאוֹ מִעֻנְיָן אֶחָד דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא מְיֵירֵי בְּקוֹפֶצֶת דַּהֲוֵי קֶרֶן

הָא וְאִילְפָא אֵיירֵי עַל גַּבֵּי חֲבֵירְתֵּיהּ דְּחָשִׁישׁ שֵׁן: נָפְלוּ פֵּירוֹתָיו אֶלְמָא קָסָבַר כּוֹתֵל הֵיכִי מִיתְּבְרֵי בְּקִפִּיצָה מְקָרְבֵי כֵּלִים לְגַבֵּי כּוֹתֵל וְהָא אָמְרִינַן בְּסָמוּךְ דְּכִי קִפְצִי מֵאִבְרֵאי קִפְצִי וְאִי מְרַחֲקֵי הֵיכִי מְשַׁתְּבְרֵי בְּנַפִּילָה וי"ל כְּגוֹן שֶׁהָיוּ לֹא מְרוּחָקוֹת וְלֹא מְקוֹרְבוֹת דְּמִיתְּבְרֵי בֵּין בְּנַפִּילָה בֵּין בְּקִפִּיצָה אִי נַמִּי בִּכְלֵי אָרוֹךְ דְּאִי נָפְלֵי לְצַד הַסָּמוּךְ לְכוֹתֶל מִיתְּבַר וְאִי קִפְצִי מִיתְּבַר לְצַד הַמְּרוּחָק:

אָדָם וְתַרְנְגוֹל כּוּ'. וְא"ת וּמַה חִידּוּשׁ בְּאָדָם דְּחָשִׁישׁ וי"ל דְּנִפְקָא מִינָּהּ אִם הַפְקִיד בֵּיתוֹ לְחֲבֵירוֹ לִשְׁמוֹר וְיֵשׁ שָׁם חש"ו שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִיזָּהֵר שֶׁלֹּא יַדְלִיקוּ מִלְמַטָּה לְמַעְלָה וְיִשְׁבְּרוּ כֵּלִים וְאוֹמַר ר"י מִתּוֹךְ כָּךְ נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּהָא דְּקָתָנֵי הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שֶׁדִּלְגוּ מִלְמַטָּה לְמַעְלָה פְּטוּרִין דְּהָא לֹא הָיָה לָאָדָם לְהַנִּיחַ כֵּלִים בְּאוֹתוֹ לְחֲבֵי לְמַעְלָה פְּטוּרִין דְּהֵיינוּ לְגַמְרֵי דְּחָשִׁישׁ אוֹתָם לְחֲבֵי אִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן בְּאָדָם דְּחָשִׁישׁ דְּאִי פְּטוּרִין מִנ"ש וְחַיְּיבִין ח"נ וְאִינוּ אֶלָּא מִשְּׁנָה בְּעַלְמָא אֲמַאי אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן בְּאָדָם דְּחָשִׁישׁ וְאַתְּי שְׁפִיר הָא דְּמַסִּיק וּמַאי דְּגַרְסִי אִי הָכֵי אֲמַאי פְּטוּרִין דְּמְעִיקְרָא נִיחָא לֵיהּ פְּטוּרִין דְּס"ד פְּטוּרִין לְגַמְרֵי קָאָמַר מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה כְּמוֹ מִלְּמַטָּה דְּלְאוֹ אוּרְחֵיהּ לְמִיקַּץ כְּלָל אֲבָל בֵּיוָן דְּמוֹקֵי בְּדַאֲפִיךְ מִיפֵּךְ דְּאִינוּ אֶלָּא מִשּׁוּנָּה בְּעַלְמָא אֲמַאי פְּטוּרִין וְנִרְאֶה דְּגַם לְפִי הַמַּסְקָנָא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה פְּטוּרִין לְגַמְרֵי דְּאָנוּס הוּא דְּלָמָּה יְחַזּוֹר מִסִּבָּרָא רִאשׁוֹנָה:

והתניא

רש"י

בְּעַלְמָא בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ פָּטוּר. דְּלֹא חַיְּיבָה תּוֹרָה אֶלָּא עַל בּוֹר בִּרה"ר וּבְדִילְיַהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל טַעֲמֵיהּ הָתָם: **בְּעַלְמָא בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ חַיָּיב.** הוֹאִיל וְהִפְקִירוֹ וְהָכָא מ"ט בְּהָמָה שֶׁאֲכַלְתָּן חַיָּיבַת: **דְּבִשְׁלָמָא בּוֹר אִיבָּא לְמֵימַר לַאו אַדַּעְתַּיְיהוּ.** דְּשׁוֹר לְנִטּוֹרֵי נַפְשֵׁיהּ מִבּוֹר וְכֵיוָן דִּבְרְשׁוּת נִבְנְסוּ דְּהָא הִפְקִיר רְשׁוּתוֹ חַיָּיב בְּעַל הַבּוֹר כו': **הָא קָא חָזֵי לֵהּ.** וַאֲפִילּוּ הָהֶחְזֵקָה בְּהֶזֵּק פְּטוּר וְאע"ג דְּכָל תַּקָּלָה בּוֹר הוּא הַנ"מ בְּרה"ר דְּאֵין לוֹ רְשׁוּת לְתֵּת שָׁם תַּקָּלָה: **ר' יוֹסֵי חַיְּינוּ ת"ק.** דְּקָסָ"ד דִּלְאו אַתּוֹךְ הָרְחָבָה קָאֵי רַבִּי יוֹסֵי דְּלְבָעֵי לְחִיּוּבֵיהּ דְּהָא כְּתִיב וּבער בְּשָׂדֶה אַחֵר וְלֹא בְּרה"ר אֶלָּא אֲצִידֵי רְחָבָה קָאֵי דְּאֵין דְּרָכָהּ לֶאֱכוֹל אֶלָּא לְהַלֵּךְ וְזוּ שֶׁאֲכָלָה חַיֶּבֶת הִלְכָךְ הַיְינוּ ת"ק: **מְחֻזֶּרֶת אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ.** דְּשֵׁמְעִינָן לְר"מ דְּאָמַר בְּצִידֵי הָרְחָבָה מְשַׁלְּמִת מַה שֶׁהִזִּיקָה וּכְגוֹן דְּאָזְלָה וְקָמְתָה בְּצִידֵי רְחָבָה אֲבָל מְחֻזֶּרֶת לֹא וְקָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי אֵין דְּרָכָהּ לְהֶחְזֵיר רֹאשָׁהּ וְלֶאֱכוֹל אֶלָּא לְהַלֵּךְ וְזוּ שֶׁהֶחֱזִירָה וְאָכְלָה חַיֶּבֶת: **וְהָכָא בִּבְעֵר בְּשָׂדֶה אַחֵר פְּלִיגִי.** וְאִתּוֹךְ הָרְחָבָה נַמִּי מְחַיֵּיב לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי: **וְלֹא בִּרְשׁוּת הַמַּזִּיק.** שֶׁאִם הִכְנִיס פֵּירוֹתָיו לְחָצֵר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְאָכְלָתְן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר: **לֵימָא לֵיהּ מַאי בָּעֵית בִּרְשׁוּתִי.** וּקְרָא לְמָּה לִי: **דְּאִילְפָא וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא.** דְּאָמַר אִילְפָא לְעֵיל בְּהֶמְתָּהּ שֶׁפְּשְׁטָה צְוָארָהּ וְאָכְלָה מֵעַל גַּבֵּי חֲבֵירְתָּהּ חַיֶּבֶת וּדְר' אוֹשַׁעְיָא דְּאָמַר בְּהֶמְתָּהּ הַקּוֹפֶצֶת וְאָכְלָה מִתּוֹךְ הַקּוּפָּה חַיֶּבֶת: **אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ.** ר"מ סָבַר מִתּוֹךְ הָרְחָבָה לְעוֹלָם פָּטוּר אֶלָּא לְפִי מַה שֶׁנֶּהֱנִית וַאֲפִילּוּ בִּדְאִילְפָא וְר' אוֹשַׁעְיָא וְאָתְא רַבִּי יוֹסֵי לְמֵימַר אֵין דְּרָכָהּ לִפְשׁוֹט צְוָארָהּ עַל חֲבֵירְתָּהּ וְאֵין דְּרָכָהּ לִקְפּוֹץ מִדֶּרֶךְ וְלֶאֱכוֹל אֶלָּא לְהַלֵּךְ וְאִית לֵיהּ דְּאִילְפָא וְדְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא: **מְחֻזֶּרֶת מִבַּפְנִים מוֹעֶדִין הַכֶּלֶב שֶׁנִּטַּל חֲרָרָה וְהָלַךְ לְגָדִישׁ אָכַל הַחֲרָרָה וְהִדְלִיק הַגְּדִישׁ עַל הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְעַל הַגְּדִישׁ מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק: גמ' טַעֲמָא דְּקָפְצוּ הָא נָפְלוּ פָּטוּר אֲכָלָה קָסָבַר תְּחִלָּתוֹ בִּכְפִישָׁה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס** הָנִיחָא לְמ"ד תְּחִלָּתוֹ בִּכְפִישָׁה לֵיכָּא אֲמַר רַב זְבִיד מְשׁוּמֵיהּ דְּרָבָא פְּעָמִים שֶׁאֲפִילּוּ נָפְלוּ נַמִּי חַיָּיב מַשְׁכַּחַת לָהּ בְּכוֹתֶל רָעוּעַ מַאי נִיהוּ דְּאִבָּעֵי לֵיהּ לַאֲסוּקֵי דַּעְתָּא דְּנָפַל אֲרֻחֵי סוֹף סוֹף לֹא נָפַל אֲרֻחֵי אִינָהוּ תְּחִלָּתוֹ בִּכְפִישָׁה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס הוּא לֹא צְרִיכָא בְּכוֹתֶל צַר תָּנוּ רַבָּנָן הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שֶׁדִּלְגוּ מִמַּטָּה לְמַעְלָה פְּטוּרִין מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה חַיָּבִין אָדָם וְתַרְנְגוֹל כו' בֵּין מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה חַיָּבִין

והתניא

וְחַיָּב בְּחֲצִי נֶזֶק דְּמִשּׁוּנִּין הוּן: **אָדָם** וְתַרְנְגוֹל כו'. אָדָם אִי נַמִּי לְאוֹ אוּרְחֵיהּ לְקִפּוֹץ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה חַיָּיב דְּאֵין בְּאָדָם צַד תְּמוּרוֹת אֶלָּא בְּבְהֵמָה וְתַרְנְגוֹל דְּרִכּוֹ לְדַלֵּג אֲפִילּוּ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה:

בזקירא

בְּעָלְמָא – במקום אחר **כּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ פָּטוּר**, שלא חייבה התורה אלא בור ברשות הרבים, **וְשַׁאנִי הָכָא** – ושונה הדין כאן, שרב פוטר משום **דְּאָמַר** בעל הבהמה, **לַאו כָּל כְּמִינְךְ דְּמָקָרַבְתְּ לְהוּ לְפִירוּדָךְ** – אין לך זכות לקרב את פירותיך **לִרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְחַיַּיבְתְּ לְהוּ לְתוֹרַאי** – ולחייב את השוורים שלי על אכילתם. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, בְּעָלְמָא** – במקום אחר **כּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ חַיָּיב**, הואיל והפקירו, ואולם שונה מקצה מקום והניח שם פירותיו, **דִּכְשָׁלְמָא** – מובן חיוב **כּוֹר, שכן אִיכָּא לְמֵימַר** – יש לומר **לַאו אַדַּעְתַּיהּ** – שאין דעת השור להבחין בבור ולהישמר מליפול בו, וכיון שנכנס ברשות, בעל הבור חייב, **אֶלָּא פֵּירוֹת** המונחים במקום כזה, **מִי אִיכָּא לְמֵימַר לַאו אַדַּעְתַּיהּ** – וכי יש לומר שהשור לא הבחין בהם, **הָא חָזֵי לְהוּ** – הרי בודאי הוא רואה אותם, והיה לו להיזהר, ולכן המניחם פטור.

הגמרא מביאה שכבר נחלקו תנאים בדין מחזרת: **לֵימָא** – נאמר שדין **מַחֲזֶרֶת תַּנָּאֵי הִיא** – תלוי במחלוקת תנאים, **דְּתַנְיָא, אֲכָלָה** הבהמה **מִתּוֹךְ הָרַחְבָּה מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית**, כדין שן ברשות הרבים, ואם אכלה **מִצִּדֵּי הָרַחְבָּה מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** חולקים **וְאוֹמְרִים, אֵין דַּרְכָּהּ לֶאֱכוֹל אֶלָּא לְהַלֵּךְ**, והגמרא בסמוך תבאר את דבריהם. הבינה הגמרא שרבי יוסי מדבר על בהמה שאכלה מצידי הרחבה, ואומר, שכיון שאין דרכה לאכול מצידי הרחבה [אלא רק להלך], לכן חייבת לשלם מה שהזיקה, ולפי זה מקשה הגמרא, **רַבִּי יוֹסֵי הֵיינוּ תַּנָּא קַמָּא** – הלא דברי רבי יוסי הם ממש כדברי תנא קמא [רבי מאיר]. **אֶלָּא** צריך לפרש שדין **מַחֲזֶרֶת אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – יש ביניהם, **תַּנָּא קַמָּא סָבַר** שבמַחֲזֶרֶת **נַמִּי מְשַׁלֶּמֶת** רק **מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר** שבמחזרת **מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה**. ונמצא שנחלקו התנאים בדין מחזרת. משיבה הגמרא: **לֹא, דְּכוּלֵי עָלְמָא** – בין רבי מאיר ובין רבי יוסי סוברים **בְּמַחֲזֶרֶת אִי כְּרַב אִי כִּשְׁמוּאֵל** – או כרב שמחייב או כשמואל שפוטר, **וְהָכָא** – וכאן בברייתא לא דיברו במחזרת, אלא באכלה ברשות הרבים, שרבי מאיר פוטר ורבי יוסי מחייב, **וּפְרוּשׁ הַפָּסוּק 'וּבִעֵר בְּשָׂדֶה אַחֵר' קָא מְפָקְּדֵי** – נחלקו, **מַר** [רבי מאיר] **סָבַר**, שממעטים **'וּבִעֵר בְּשָׂדֶה אַחֵר' וְלֹא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּמַר** [ורבי יוסי] **סָבַר**, שממעטים **'וּבִעֵר בְּשָׂדֶה אַחֵר' וְלֹא בִּרְשׁוּת הַמַּזִּיק.**

הגמרא מקשה על ביאור זה, ומבארת באופן אחר. מקשה הגמרא: וכי נצרך פסוק לפטור **בִּרְשׁוּת הַמַּזִּיק, לֵימָא** – יאמר המזיק לניזק, **פֵּירְךְ בִּרְשׁוּתִי מַאי בָּעֵי** – מה עושים פירותיך ברשותי. מסיקה הגמרא: **אֶלָּא** הדינים **דְּאִילְפָא וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא** (לעיל כ.) **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ**, אילפא אמר, שבהמה ברשות הרבים שפשטה צוארה ואכלה פירות שעל גבי חברתה, חייבת משום שגב חברתה נחשב רשות הניזק. ורבי אושעיא אמר, שבהמה ברשות הרבים שקפצה ואכלה מתוך הקופה, חייבת משום קרן, כיון שזה משונה. ובזה נחלקו התנאים, רבי מאיר סבר שאפילו באופנים אלו פטורה, וכך מתפרשים דבריו, 'אכלה מתוך הרחבה' בכל אופן, אפילו פשטה צוארה או קפצה, 'משלמת מה שנהנית'. ורבי יוסי סבר שבאופנים אלה חייבת, כדעת אילפא ורבי אושעיא, וכך מתפרשים דבריו, 'אין דרכה לאכול' בפישוט צואר ובקפיצה, 'אלא להלך', ולכן חייבת:

לאחר שנתבאר במשניות הקודמות דין העדאת שן ורגל, מתבאר במשנה זו האופנים שבהם יש לחייב כלב על נזקי שן ורגל.

משנה

הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגַּג לרשות היחיד, **וְשָׁבְרוּ אֶת הַכֵּלִים** שהיו שם, **מְשַׁלֵּם** בעליהם **נֶזֶק שָׁלֵם** כדין נזקי רגל, **מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוּעָדִין** – רגילים הם לקפוץ, והיה עליו לשומרם.

דין נוסף. **הַכֶּלֶב שֶׁנִּטַּל חֲרָרָה** – עוגה הנאפית על גבי גחלים, ופעמים נדבקים בה מן הגחלים, **וְהָלַךְ עמה לַגְּדִישׁ** [–מקום שבו מכנסים את אלומות התבואה], **וְאָכַל** שם את **הַחֲרָרָה, וְהִדְלִיק** את **הַגְּדִישׁ** על ידי הגחלים שהיו דבוקים בה, הדין הוא **שַׁעַל** נזק אכילת **הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם** בעליו **נֶזֶק שָׁלֵם**, כדין נזקי שן, **וְעַל** נזק שריפת **הַגְּדִישׁ מְשַׁלֵּם** בעליו **חֲצִי נֶזֶק:**

גמרא

הגמרא מדייקת דין מדברי המשנה: **מַתְנִיתִין** שחייבים הבעלים נזק שלם, משום **דְּקָפְצוּ** – הכלב והגדי מראש הגג והזיקו, שדרכם לעשות כן, והיה עליו לשומרם שלא יקפצו, **הָא נָפְלוּ** מראש הגג ושברו כלים ברשות הניזק, **פָּטוּר** הבעלים מתשלום, מאחר שדבר שאינו מצוי הוא, ולא היה עליו לחשוש לכך. **אַלְמָא קָסָבַר** התנא, שנזק **שְׁתָּחְלוּתוֹ בְּפְשִׁיעָה**, כגון באופן זה, שפשע הבעלים בשמירתם, שהיה צריך להעלות על דעתו שמא יקפצו מן הגג, **וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס**, שנפלו מראש הגג, ואנוס הוא בזה שלא היה לו לחשוש לכך, **פָּטוּר**, ואין מחייבים אותו על כך שפשע מתחילה בשמירתם.

הגמרא מביאה ברייתא שבה נתבאר דין זה בפירוש: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגַּג וְשָׁבְרוּ אֶת הַכֵּלִים, מְשַׁלֵּם** הבעלים **נֶזֶק שָׁלֵם** כדין נזקי רגל, שהרי מועדים הם לקפוץ והיה לו לשמרם מכך. אך אם **נָפְלוּ** מן הגג ושברו את הכלים, **פְּטוּרִין** הבעלים מתשלום הנזק, שהרי דבר שאינו מצוי הוא, ולא היה להם לשמרם מכך.

ויש להוכיח אף מדברי הברייתא, שנזק שתחילתו בפשיעה וסופו באונס, פטור.

מקשה הגמרא, **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס פָּטוּר, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שתחילתו בפשיעה וסופו באונס **חַיָּיב, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – כיצד יוכל לפרש את דברי המשנה והברייתא.

מתרצת הגמרא, שהאמורא הסובר כן יעמיד את דברי המשנה והברייתא באופן כזה, **גְּוֹן דְּמָקְרְבֵי כֵּלִים לְגַבֵּי כּוֹתֶל** – שהיו הכלים עומדים בחצר הניזק בסמוך מאד לכותל שעליו עמדו הכלב והגדי, **דְּכִי קָפְצֵי בְּקַפִּיצָה לֹא נָפְלֵי עֲלֵיהוּ** – שבאופן כזה אילו היו הכלב והגדי קופצים לחצר לא היו שוברים את הכלים, שכן דרך הקופץ לקפוץ במרחק מה מן הכותל, ועל כן, אם נפלו בסמוך לכותל ושיברו הכלים, **אֲפִילּוּ תְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה לֵיכָּא** – לא פשעו הבעלים בשמירתם אפילו בתחילת המעשה, שהרי לא היה נגרם נזק בקפיצת הכלב והגדי, ולפיכך פטורים הם על האונס שבנפילה לדעת הכל.

הגמרא מביאה אופן שבו יש לחייב את הבעלים אף על נפילה: **אָמַר רַב זְבִיד מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, פְּעָמִים שֶׁאֲפִילּוּ** אם **נָפְלוּ** הכלב והגדי מראש הגג ושברו את הכלים, **נַמִּי חַיָּיב** הבעלים. **מַשָּׁכַחַת לָהּ בְּכוֹתֶל רָעוּעַ** – והיינו באופן שהיה מעקה הגג רעוע, שאף כלפי נפילה יש בכך פשיעה מצד הבעלים.

מקשה הגמרא, **מַאי נִיהוּ** – איזו פשיעה יש בכך, **דְּאִבְּעֵי לֵיהּ לְאַפּוֹקֵי דָּעָתָא דְּנָפִיל אָרְחֵי** – שהיה עליו להעלות בדעתו שיפלו לְבֵנִים מן הכותל, וישברו את הכלים שבחצר, **סוֹף סוֹף לֹא נָפַל אָרְחֵי וְנָפוֹל אִינְהוּ** – אך למעשה הרי לא נפלו הלְבֵנִים אלא הכלב והגדי, ונמצא שאף באופן זה **תְּחִלָּתוֹ** של הנזק היא **בְּפְשִׁיעָה** של הבעלים לגבי נפילת הלְבֵנִים, **וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס הוּא** לגבי נפילת הכלב והגדי.

ומחמת קושיא זו, חוזרת בה הגמרא מאוקימתא זו שהיה הכותל רעוע, ומבארת באופן אחר. **לֹא צְרִיכָא בְּכוֹתֶל צַר** – שהיה מעקה הגג צר, והיה על הבעלים לחוש לכך שיעלו הכלב והגדי על המעקה כדרכם, ומחמת שהוא צר יפלו לחצר וישברו כלים, ונמצא שאף כלפי נפילה יש בכך פשיעה.

הגמרא מביאה ברייתא המפרשת דינים שונים גבי קפיצה: **תָּנוּ רַבָּנָן, הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שֶׁדִּלְגוּ** [– קפצו] **מִמַּטָּה לְמַעְלָה** – ממקום נמוך למקום גבוה, ושברו את הכלים, **פְּטוּרִין** הבעלים מתשלום נזק שלם, מאחר שאין דרכם של כלב וגדי בכך ומשונה הוא, ולפיכך משלמים רק חצי נזק כדין קרן, אך אם קפצו **מִלְמַעְלָה לְמַטָּה** – ממקום גבוה למקום נמוך, **חַיָּבִין** הבעלים בתשלום נזק שלם, מאחר שדרכם בכך ונזקי רגל הם.

ולגבי **אָדָם וְתַרְנְגוֹל שֶׁדִּלְגוּ** ושברו את הכלים, הדין הוא **שֶׁבִּין** אם קפצו **מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, וּבִין** אם קפצו **מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, חַיָּבִין** בנזק שלם. ובטעם הדבר ישנו חילוק בין אדם לתרנגול, שבתרנגול הטעם הוא משום שדרכו לקפוץ בין כך ובין כך, ולפיכך משלם תמיד נזק שלם מדין רגל. ובאדם שקפץ והזיק, אפילו אם אין דרכו בקפיצה מלמטה למעלה משלם נזק שלם, מאחר ש'אדם מועד לעולם' ואין בו דין 'תם', ועל כן אף אם הזיק באופן משונה משלם נזק שלם.

הגמרא מקשה סתירה בין ברייתות: וְהָתַנְיָא, שֶׁהַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שֶׁדִּלְּגוּ ושברו את הכלים, בֵּין אִם דִּילְגוּ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, וּבֵין אִם דִּילְגוּ מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, פְּטוּרִין הבעלים מתשלום הנזק, והרי זה סותר למה שנתבאר בברייתא לעיל, שאם דילגו מלמעלה למטה חייבים הבעלים בנזק שלם.

מתרצת הגמרא: תַּרְגְּמָא רַב פָּפָּא דְּאַפֵּיךְ מֵיפַּךְ – שהפכו הכלב והגדי את טבעם, ודילגו שלא כדרכם. שבאופן רגיל דרך הגדי לקפוץ בבת אחת, ודרך הכלב להיסרך ולהאחז בציפורניו ולקפוץ, ואילו כאן דילג הַכַּלְבָּא בְּזִקְיָרָא – בקפיצה כדרך הגדי, וְגַדְיָא בְּקַרְיָא – ואילו הגדי נסרך ונאחז בציפורניו וקפץ כדרך הכלב, ולפיכך פטורים הבעלים, אך הברייתא לעיל עוסקת באופן שדילגו כדרכם, ולפיכך כשדילגו מלמעלה למטה חייבים הבעלים נזק שלם.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי אַמַּאי פְּטוּרִים – מדוע פטורים הבעלים לגמרי, הרי דבר משונה הוא, והיה להם להתחייב בחצי נזק כדין קרן. מתרצת הגמרא: שאכן כך היא כוונת הברייתא, שְׁפָטוּר מְנֶזֶק שָׁלֵם וְחַיָּיבִין בַּחֲצִי נֶזֶק, כדין נזקי קרן:

שנינו במשנה, שֶׁהַכֶּלֶב שֶׁנָּטַל חררה והלך לגדיש, ואכל את החררה ושרף את הגדיש, משלמים הבעלים על אכילת החררה נזק שלם כדין שן, ועל שריפת הגדיש חצי נזק:

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בגדרי חיוב אש: אִתְּמַר – נאמרה מחלוקת בבית המדרש, מאיזה טעם יש לחייב אדם על נזקי אש.

רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אֵשׁוֹ מְשׁוּם חֲצָיו – אדם המדליק אש ברשותו והלכה ושרפה ברשות חבירו, חייבתו התורה על כך מדין אדם המזיק, כאדם הזורק חץ ברשותו והלך החץ והזיק ברשות אחרת.

וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר אֵשׁוֹ מְשׁוּם מָמוֹנוֹ – חיוב אדם בנזקי אש הוא מדין ממונו המזיק, שכשם שיש לחייב אדם על שורו או בורו שהזיקו, מאחר שפשע בכך שלא שמרם, כמו כן יש לחייבו על אישו שהלכה והזיקה, שפשע בכך שלא שמרה.

מבררת הגמרא: וְרֵישׁ לָקִישׁ מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּרַבִּי יוֹחָנָן שטעם החיוב הוא משום אדם המזיק כמו בזורק חץ.

אָמַר לָךְ ריש לקיש, אין לדמות אש לחיצים, מאחר שחֲצָיו מְכֻחֶה קָאָזְלֵי – החיצים הולכים ומזיקים מכוחו של האדם הזורקם, אֵי לֹא מְכֻחֶה קָאָזֵיל – ואילו האש אינה הולכת מכוחו של המדליק, אלא מעצמה היא מתפשטת למרחוק, ועל כן לא ניתן לחייב את המדליק אלא משום שפשע ולא שמר על ממונו.

שבה הגמרא ומבררת, וְרַבִּי יוֹחָנָן מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּרֵישׁ לָקִישׁ שטעם החיוב הוא משום שלא שמר על ממונו שלא יזיק.

אָמַר לָךְ רבי יוחנן, אין לדמות אש לממונו המזיק, מאחר שֶׁמְּמוֹנָא אִית בֵּיהּ מַמָּשָׁא – ממונו המזיק יש בו ממשות, ולפיכך ניתן לחייב את בעליו על נזקיו, הָא לֵית בֵּיהּ מַמָּשָׁא – ואילו השלהבת השורפת אין בה ממשות, ועל כן לא ניתן לחייב את המדליק אלא משום אדם המזיק בזורק חץ.

הגמרא מקשה על דברי ריש לקיש מן המשנה: תְּנַן, הַכֶּלֶב שֶׁנָּטַל חֲרָרָה ושרף עמה את הגדיש, יש לחייב את בעליו חצי נזק על שריפת הגדיש כו׳. בְּשֶׁלָּמָא לְמַאן דְּאָמַר אֵשׁוֹ מְשׁוּם חֲצָיו – לדעת רבי יוחנן הסובר שחיוב האש הוא כזורק חץ, מבואר מדוע יש לחייב את הבעלים חצי נזק על הגדיש, מאחר שאש זו שהבעיר הכלב בגדיש חֲצָיו דְּכֶלֶב הוּא – הרי זה כמו שזרק הכלב חץ והזיק בו, שיש לחייב את בעליו חצי נזק כדין צרורות, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר אֵשׁוֹ מְשׁוּם מָמוֹנוֹ – אך לדעת ריש לקיש הסובר שחיוב האש הוא משום ממונו המזיק, מדוע חייבים הבעלים לשלם על שריפת הגדיש, הרי הָאי אֵשׁ לָאו מָמוֹנוֹ דְּבַעַל כֶּלֶב הוּא – אש זו אינה ממונו של בעל הכלב אלא של בעל החררה, וכיצד ניתן לחייב את בעל הכלב על כך.

מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רֵישׁ לָקִישׁ, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן דְּאַדְּיֵיהּ אַדְּוֵי – המשנה עוסקת באופן שזרק הכלב את החררה על הגדיש, ואכלה שם, והציתה הגחלת את המקום שעליו נפלה, ומשם נתפשטה לכל הגדיש. ולפיכך הדין כך הוא, דְּעַל אכילת הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם בעל הכלב נֵזֶק שָׁלֵם כדין שן ברשות הניזק, וְעַל שריפת הַמָּקוֹם שבו נפלה הַנַּחֶלֶת מְשַׁלֵּם הבעלים חֲצִי נֶזֶק כדין נזקי צרורות, שמאחר ומקום זה נשרף מיד בהנחת הגחלת, יש לחייבו מדין נזקי רגל, אך מכיון שלא הניח הכלב את הגחלת בידו ממש, אלא זרקה מכוחו, לפיכך אינו חייב אלא חצי נזק. וְעַל נזק שריפת הַגָּדִישׁ כּוּלָּהּ פָּטוּר הבעלים, מאחר שנזק זה לא נעשה מיד על ידי הכלב, אלא האש התפשטה מעצמה ושרפה הגדיש, ומאחר שלדעת ריש לקיש חיוב אש הוא מדין ממונו המזיק, לא ניתן לחייב בזה את בעל הכלב, שהרי אין הגחלת ממונו.

ועתה מבארת הגמרא כיצד יבאר רבי יוחנן את דברי המשנה: וְרַבִּי יוֹחָנָן סובר שהמשנה עוסקת באופן דְּאַנְחֵהּ אַנּוּחֵי – שהניח הכלב את החררה עם הגחלת על הגדיש, והדין כך הוא, עַל נזק אכילת הַחֲרָרָה וְעַל נזק שריפת הַמָּקוֹם שבו הניח הכלב את הַנַּחֶלֶת מְשַׁלֵּם הבעלים נֵזֶק שָׁלֵם, על החררה משום שן ברשות הניזק, ועל מקום הגחלת משום רגל ברשות הניזק, שדרך הכלב ליטול חררה ממקומה ולהניחה בגדיש לאוכלה שם. וְעַל נזק שריפת שאר הַגָּדִישׁ שנתפשטה האש מעצמה, מְשַׁלֵּם בעל הכלב חֲצִי נֶזֶק כדין צרורות, שיש לדון נזק זה כחיצים שזרק הכלב והזיקו, שחייב בעליו בתשלום חצי הנזק, מדין צרורות.

הגמרא מקשה על ריש לקיש ממשנה: תָּא שְׁמַע, שנינו (להלן סב:), נָמֵל שהיה טָעוּן פִּשְׁתָּן וְעָבַר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, ומאחר שהיה טעון בפשתן יותר מדאי נִכְנְסָה פִּשְׁתָּנוֹ לְתוֹךְ הַחֲנוּת שהיתה בצד רשות הרבים, וְדָלְקוּ בְּגֵרוֹ שֶׁל חֶנְוָונִי – ונדלק הפשתן על ידי נרו של החנוני שהיה בחנות, וְעל ידי כך הִדְלִיק אֶת הַבִּירָה – שרף בית גדול שעמד שם. הדין הוא שבַּעַל הַגָּמָל חַיָּיב על נזק שריפת הבירה. אך אם הִנִּיחַ הַחֶנְוָונִי את נֵרוֹ מִבַּחוּץ – מחוץ לחנות, ברשות הרבים, הַחֶנְוָונִי חַיָּיב בנזק שריפת הבירה, מאחר שפשע בכך שהניח את נרו ברשות הרבים.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּגֵר חֲנוּכָּה פָּטוּר – אם נר זה שהניח החנוני ברשות הרבים נר חנוכה היה, פטור החנוני על נזק שריפת הבירה, מאחר שברשות עשה, שהרי מצוה להניח נר חנוכה ברשות הרבים לפרסם הנס.

ועתה מבארת הגמרא כיצד יש להקשות מן המשנה על דברי ריש לקיש: בְּשֶׁלָּמָא לְמַאן דְּאָמַר אֵשׁוֹ מְשׁוּם חֲצָיו – לדעת רבי יוחנן הסובר שחיוב אש הוא מדין אדם המזיק כאדם הזורק חץ, מבואר מדוע חייב בעל הגמל בנזק שריפת הבירה, שהרי חֲצָיו דְּגָמָל הוּא – הגמל הוא שהדליק את הבירה, והרי זה כאילו זרק חיצים, ויש לחייב את בעליו חצי נזק מדין צרורות, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר אֵשׁוֹ מְשׁוּם מָמוֹנוֹ – אך לדעת ריש לקיש הסובר שחיוב אש הוא משום ממונו המזיק, יש להקשות מדוע חייב בעל הגמל בנזק שריפת הבירה, הרי הָאי אֵשׁ לָאו מָמוֹנָא דְּבַעַל גָּמָל הוּא – אש זו אינה ממונו של בעל הגמל אלא של החנוני, ומדוע יש לחייב את בעל הגמל על נזקיה.

מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רֵישׁ לָקִישׁ, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן בְּמַסְכֶּכֶתְ [–מדלקת] כָּל הַבִּירָה כּוּלָּהּ – יש להעמיד את המשנה באופן שלא התפשטה האש מעצמה כלל, אלא שהיה הגמל עובר עם הפשתן הדולק על פני כל הבית הגדול, וכך שרף את כולו, ולפיכך יש לדון את שריפת הבית כולו כמקום הנחת הגחלת, וחייב בעל הגמל משום נזקי רגל ברשות הניזק, ולא מדין נזקי אש.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי שהדליק הגמל בעצמו את כל הבירה, אֵימָא סֵיפָא – כיצד ניתן לבאר את הסיפא של המשנה, שבה נאמר שֶׁאִם הִנִּיחַ הַחֶנְוָונִי את נֵרוֹ מִבַּחוּץ ועל ידי כך נדלק הפשתן, הַחֶנְוָונִי חַיָּיב על נזק שריפת הבירה, וְאִי בְּמְסֻכֶּכֶתְ – ואם המשנה עוסקת באופן שהיה הגמל עובר על פני כל הבירה ומדליקה, אם כן אַמַּאי חַיָּיב החנוני ולא בעל הגמל, הרי פשע בעל הגמל בכך שלא מנע מהגמל לשרוף את הבירה כולה.

מתרצת הגמרא: בְּשֶׁעָמְדָה – המשנה עוסקת באופן שעמד הגמל על יד הבירה, והיה משא הפשתן שעליו גדול כנגד הבירה כולה, וכך שרף את הבירה, ולפיכך חייב החנוני באופן שהניח נרו מבחוץ.

שבה הגמרא ומקשה: אם עָמְדָה וְסִכְּכָה כָּל שֶׁכֵּן דְּהֶחֱנָונִי פָּטוּר

המשך בעמוד קנט

רש"י

בְּזִקִּירָא. קְפִיצָה: קְרֵיקָא. שְׁנוֹעֵץ צִפָּרְנָיו בִּכּוֹתֶל שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ בָּכֶךְ וּמְשׁוּנִּים הֵן: אִשּׁוֹ. הִשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה: מְשׁוּם חֲצָיוֹ. חַיֵּיבוֹ הַכָּתוּב דְּאִיהוּ קָעֲבִיד דְּזוֹרֵק חֵץ: מְשׁוּם מְמוֹנוֹ. כְּשׁוֹרוֹ וּבוֹרוֹ שֶׁהִזִּיקוּ וְקס"ד דְּאֵיפְכָּא בֵּינַיְיהוּ כְּגוֹן שֶׁהִכְלִיק בְּגִבְלַת שֶׁאֵינוֹ שָׁלוֹ דִּלְרַבִּי יוֹחָנָן חַיֵּיב דְּחִצָּיו הֵן וּלְר"ל פָּטוּר דְּלָאו מְמוֹנוֹ הוּא: הָאי לָאו מִבַּחוֹ. דְּאִשּׁ מַאֲלִיהָ הוֹלֶכֶת וְדוֹלֶקֶת לְמַרְחוֹק: הָא לֵית בֵּיהּ מַמָּשָׁא. דְּשִׁלְהֶבֶת הִיא הַמְּזִקֶּת דְּאֵין לוֹ מִמֶּשׁ הִלְכָּךְ כִּי חַיֵּיבֵיהּ רַחֲמָנָא מִשּׁוּם חִצָּיו הוּא דְּחַיֵּיבֵיהּ: חִצָּיו דְּכֻלֵּהּ הֵן. דַּהֲוָה לֵיהּ צְרוֹרוֹת הִלְכָּךְ מִשְׁלַם ר"נ וְאָדָם הַמַּדְלִיק מש"ה חַיֵּיב נ"ש שֶׁאֵין דִּין צְרוֹרוֹת בְּאָדָם: לָאו מְמוֹנוֹ דְּבַעַל כֶּלֶב הוּא. אֶלָּא דְּבַעַל חֲרָרָה: דְּאִדְּיֵיהּ אַדְּיֵיהּ. שְׁזָרָקוֹ: וְעַל מְקוֹם נְחָלָה. מְקוֹם שְׁנִפְלָה גְּחָלַת שָׁם: מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק. דִּצְרוֹרוֹת הֵן וְהַכֶּלֶב עָשָׂאן אַחֲרִינָא דְּמִשּׁוּנָּא הוּא: וְעַל גְּדִישׁ כּוּלֵּיהּ פָּטוּר. דְּאִשּׁוֹ מְשׁוּם מְמוֹנוֹ וְהַאי לָאו מְמוֹנוֹ הוּא וּצְרוֹרוֹת לֵיכָּא לְמֵימַר דְּהָא מִמְּקוֹם גְּחָלַת וְאֵילָךְ דְּלָקָה אֵשׁ מֵאֵלָיו וּמִשּׁוּם הָכֵי אוֹקְמָהּ בִּדְאַדְּיֵיהּ דְּאִי אַנְּחָהּ עִם הַחֲרָרָה כִּי אוֹרְחֵיהּ לֹא מְצֵי לְמֵיתְנֵי ח"נ אַמִּידֵי דְּאוֹרְחֵיהּ הוּא לְיטוֹל חֲרָרָה גְּחָלַת חַיֵּיב נֵזֶק שָׁלֵם דְּאוֹרְחֵיהּ הוּא לְיטוֹל חֲרָרָה עִם הַגַּחֶלֶת: וְר' יוֹחָנָן. דְּאָמַר אִשּׁוֹ מְשׁוּם חִצָּיו מוֹקִים לָהּ בִּדְאַנְּחָהּ כִּי אוֹרְחֵיהּ דְּעַל חֲרָרָה נ"ש דְּשַׁן הִיא וְאַמְּקוֹם גְּחָלַת נ"ש דְּאוֹרְחֵיהּ הִיא וּבְיָדִים עֲבֵד: וְאַגְּדִישׁ כּוּלֵּיהּ ח"נ . דְּחִצָּיו דְּכֻלֵּהּ הוּא וְהֵיינוּ צְרוֹרוֹת: בִּירָה. בַּיִת גָּדוֹל: בְּנֵר חֲנוּכָּה פָּטוּר. שְׁמִצְוָה לְהַנִּיחָהּ בְּרֹה"ר לְפַרְסוּמֵי נִיסָּא: לָאו מְמוֹנוֹ דְּבַעַל גָּמָל הוּא. אֶלָּא דְּחֲנָנוֹנִי: בְּמַסְכֶּכֶת אֶת כָּל הַבִּירָה. שֶׁהַגָּמָל עוֹבֵר בְּפָנֵי כָּל הַבִּירָה וּמְסַכְּסְכוֹ דְּהָא וַדַּאי חֲזֵי כּוּלֵּיהּ בְּמִקּוֹם גְּחָלַת אֲבָל בְּעַלְמָא שֶׁהָאֵשׁ הוֹלֶכֶת מֵאֵלֶיהָ לָאו חִצָּיו הֵן: מְסַכְּסֶכֶת. מְדַלְקַת: בְּשֶׁעָמְדָה. עָמַד הַגָּמָל בְּמְקוֹמוֹ וְסִכְסֵךְ אֶת כָּל הַבִּירָה שֶׁהִיְּתָה חֲבִילוֹתָו גְּדוֹלָה כְּנֶגֶד כָּל הַבִּירָה וְהִגְמָרָא לֹא שָׂבַר לְאָסוּקֵי לְמֵילְתֵיהּ וּפַרְכִיהּ: כָּל שֶׁכֵּן. שֶׁהָיָה לוֹ לְמֵהַר וּלְנַהֲגָהּ שֶׁלֹּא תִּסְכְּסֵךְ: בְּעָמְדָה לְהָטִיל מַיָּיטֵיהּ. דְּאָנוּס הוּא וְסִכְסְכָה:

לאפושי

וְהָתַנְיָא הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שֶׁדִּלְּגוּ בֵּין מִלְמַעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִלְמַטָּה לְמַעְלָה פְּטוּרִין תִּרְגְּמָא רַב פָּפָּא דְּאַפֵּיךְ מֵיפַּךְ כַּלְבָּא בְּזִקִּירָא וְנַדְיָא בְּכִרְיָא אִי הָכִי אַמַּאי פְּטוּרִים פָּטוּר מִנֵּזֶק שָׁלֵם וְחַיָּיבִין בַּחֲצִי נֵזֶק: הַכֶּלֶב שֶׁנִּטַּל אִתְּמַר ר' יוֹחָנָן אָמַר אִשּׁוֹ מְשׁוּם חֲצָיוֹ וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר אִשּׁוֹ מְשׁוּם מְמוֹנוֹ וְרֵישׁ לָקִישׁ מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לָךְ חֲצָיוֹ מִכֹּחוֹ קָאָזֵיל וְרַבִּי יוֹחָנָן מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר לָךְ מְמוֹנָא אִית בֵּיהּ מַמָּשָׁא הָא לֵית בֵּיהּ מַמָּשָׁא תְּנַן הַכֶּלֶב שֶׁנִּטַּל חֲרָרָה כו' בְּשֶׁלָּמָא לְמ"ד אִשּׁוֹ מְשׁוּם חֲצָיוֹ חֲצָיוֹ דְּכֻלֵּהּ הוּא אֶלָּא לְמ"ד אִשּׁוֹ מְשׁוּם מְמוֹנוֹ הָאי אֵשׁ לָאו מְמוֹנוֹ דְּבַעַל כֶּלֶב הוּא אֶמַר לָךְ רֵישׁ לָקִישׁ הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן דְּאַדְּיֵיהּ אַדּוּיֵי דְּעַל חֲרָרָה מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם וְעַל מְקוֹם גְּחָלַת מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק וְעַל גְּדִישׁ כּוּלֵּיהּ פָּטוּר וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאַנְּחָהּ אֲנוּחֵי עַל חֲרָרָה וְעַל מְקוֹם גְּחָלַת מְשַׁלֵּם נ"ש וְעַל הַגָּדִישׁ מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק וְעַל מְקוֹם גְּחָלַת מְשַׁלֵּם נ"ש וְעַל דְּאַדְּלִיק בִּגְחָלַת שֶׁאֵין שֶׁלּוֹ: רַבִּי יוֹחָנָן מ"ט לא אָמַר כְּר"ל. אע"ג דְּדָרֵישׁ טַעְמָא דְּר' יוֹחָנָן מִקְּרָאֵי הֲוֵי לֵיהּ לְאוֹקְמֵי קְרָא לְדָרְשָׁה אַחֲרִיתִי דְּסָבְרָא כְּרֵישׁ לָקִישׁ א"נ קס"ד הִשְׁתָּא דְּמַאן דְּאִית לֵיהּ מְשׁוּם חִצָּיו לֵית לֵיהּ מְשׁוּם מְמוֹנוֹ וְקָבְעֵי הֵיכָא דְּכֻלּוֹ לוֹ חִצָּיו אַמַּאי לֹא מְחַיֵּיב מְשׁוּם מְמוֹנוֹ:

מְמוֹנוֹ אִית בֵּיהּ מַמָּשָׁא. אע"ג דְּבוֹר לֵית בֵּיהּ מַמָּשָׁא שְׁחִיבְּרָה תּוֹרָה לְהַבְלוֹ וְלֹא לְחַבְּטוֹ מ"מ מְמוֹנוֹ בְּעִין חִצָּיו שֶׁדַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק אִית בֵּיהּ מַמָּשׁוּת א"נ בּוֹר נָמֵי חָשִׁיב אִית בֵּיהּ מַמָּשָׁא דְּע"י בְּרֵיית הַבּוֹר מִשְׁתַּנֶּה מַמָּשׁוּת שֶׁל קַרְקַע וְנַעֲשֶׂה חֵלֶל אֲבָל מָקוֹם הַיְלוּד שֶׁלְּהֶבֶת אֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה מַמָּשׁוּתוֹ אֶלָּא שֶׁנַּעֲשֶׂה דּוֹלֵק וְשׁוֹרֵף וְאֵ"ת מְמוֹנוֹ נָמֵי לֵיהּ בֵּיהּ מַמָּשָׁא כְּגוֹן צְרוֹרוֹת בְּרוּחַ שֶׁבְּכָנְפֵיהֶם בְּרֵישׁ פִּירְקִין דְּאֵיבָא לְסוּמְכוֹס נ"ש וי"ל דְּמ"מ גּוּף הַמָּמוֹן שָׁפָשַׁט בּוֹ אִית בֵּיהּ מַמָּשָׁא

וְהָתַנְיָא הַכֶּלֶב. אַמַּתְנִיתִין הוֹ"מ לְמִפְרָךְ אֶלָּא נָטַר עַד דְּמֵימֵיתִי בְּרֵייתָא וּפָרִיךְ אִתַּרְוַיְיהוּ:

דְּאַפֵּיךְ מִיפַּךְ. וא"ת לְמ"ד תְּחִילָתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס וְחַיֵּיב נ"ש דְּתְּחִילָתוֹ בְּפְשִׁיעָה דְּאוֹרְחֵיהּ וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס דְּלָאו אוֹרְחֵיהּ וי"ל דְּלא אָמַר מְשׁוּם דְּתְּחִילָתוֹ בְּפְשִׁיעָה לְחַיֵּיב נ"ש אֶלָּא בְּפְשִׁיעָה גְּמוּר לְעִנְיַן קֶרֶן דְּאַפְלוּ פּוֹשֵׁעַ גְּמוּר לְעִנְיַן קֶרֶן לֹא חַיֵּיבְתּוֹ תּוֹרָה אֶלָּא בְּפְשִׁיעָה לְגַבֵּי רֶגֶל לְחַיֵּיב נ"ש לְגַבֵּי קֶרֶן דְּאַפְלוּ פּוֹשֵׁעַ גְּמוּר לְעִנְיַן קֶרֶן לֹא חַיֵּיבְתּוֹ תּוֹרָה אֶלָּא חֲצִי נֵזֶק דְּאִי לָאו הָכִי אֲרִי שֶׁנִּבְנַס לְחָצֵר הַנִּיזָּק וְטָרַף וְאָכַל לְחַיֵּיב נ"ש דְּתְּחִילָתוֹ בְּפְשִׁיעָה לְעִנְיַן דְּרִיסָה וְכֵן כָּל קֶרֶן בְּחָצֵר הַנִּיזָּק תְּחִילָתוֹ בְּפְשִׁיעָה לְעִנְיַן שֵׁן וְרֶגֶל:

גַּדְיָא בִּסְרִיכָא. שְׁנוֹעֵץ צִפָּרְנָיו בָּאָרֶץ וְקוֹפֵץ כְּמוֹ הַכֶּלֶב וְלֹא דָּמֵי לִסְרוּכִי וְסָלִיק שֶׁנִּסְרָךְ בַּחֲבִית עַד שֶׁמְּגִיעַ לַלַּפָּת: **וְעַל** הַגְּדִישׁ ח"נ. וְאע"ג דְּלִגְבֵּי שׁוֹלֵחַ בְּעֵירָה לֹא מְחַיֵּיב עַד דְּמָסַר לוֹ שֶׁלְּהֶבֶת לְר"ל וּלְר' יוֹחָנָן עַד דְּמָסַר לוֹ גְּוִיתָא פְּעָמִים שֶׁיֵּשׁ גְּחָלַת הַרְבֵּה בְּחָרֶרָה דְּהָוְיָא כְּמוֹ מָסַר לוֹ גְּוִיתָא לְר"י וְשָׁלְהֶבֶת לְר"ל:

אִשּׁוֹ מְשׁוּם חִצָּיו. לֹא שֶׁיִּבְעִיר בְּעַצְמוֹ הָאֵשׁ אֶלָּא כָּל מָקוֹם שֶׁפָּשַׁט וְלֹא שָׁמַר גַּחֶלְתּוֹ חִצָּיו נִינְהוּ:

אִשּׁוֹ מְשׁוּם מְמוֹנוֹ. כְּלוֹמַר חִיּוּב מְמוֹנוֹ יֵשׁ בּוֹ וְלֹא שֶׁיְּהֵא הָאֵשׁ שֶׁלּוֹ דְּאֶפְשִׁר הַדְּלִיק בְּאֵשׁ שֶׁל אַחֵר חַיֵּיב כְּדַאֲשְׁכְּחַן בְּפ' הַכּוֹנֵס (לקמן דף נו.) בְּכוֹפֵף קֻמָּתוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ בְּפָנֵי הַדְּלִיקָה וּמִטְיָא בְּרוּחַ מְצוּיָה וְגָבֵי גֵּיץ שֶׁיָּצָא מִתַּחַת הַפַּטִּישׁ אע"ג דְּמִסְתַּמָּא מַפְקִיר לֵיהּ וְעוֹד דְּאֵין לְךָ אָדָם שֶׁיִּתְחַיֵּב בְּדַלְקָה שֶׁיַּפְקִיר הַגַּחֲלִים כְּדַלְקָה גְּדִישׁ שֶׁל חֲבִירוֹ וְלֹא בְּפ"ה דְּפִ' דְּאֵיכָא בֵּינַיְיהוּ דְּאַדְלִיק בְּגַחֶלֶת שֶׁאֵין שֶׁלּוֹ: **רַבִּי** יוֹחָנָן מ"ט לֹא אָמַר כְּר"ל. אע"ג דְּדָרֵישׁ טַעְמָא דְּר' יוֹחָנָן מִקְּרָאֵי הֲוֵי לֵיהּ לְאוֹקְמֵי קְרָא לְדָרְשָׁה אַחֲרִיתִי דְּסָבְרָא כְּרֵישׁ לָקִישׁ א"נ קס"ד הִשְׁתָּא דְּמַאן דְּאִית לֵיהּ מְשׁוּם חִצָּיו לֵית לֵיהּ מְשׁוּם מְמוֹנוֹ וְקָבְעֵי הֵיכָא דְּכֻלּוֹ לוֹ חִצָּיו אַמַּאי לֹא מְחַיֵּיב מְשׁוּם מְמוֹנוֹ:

מְמוֹנוֹ אִית בֵּיהּ מַמָּשָׁא. אע"ג דְּבוֹר לֵית בֵּיהּ מַמָּשָׁא שְׁחִיבְּרָה תּוֹרָה לְהַבְלוֹ וְלֹא לְחַבְּטוֹ מ"מ מְמוֹנוֹ בְּעִין חִצָּיו שֶׁדַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק אִית בֵּיהּ מַמָּשׁוּת א"נ בּוֹר נָמֵי חָשִׁיב אִית בֵּיהּ מַמָּשָׁא דְּע"י בְּרֵיית הַבּוֹר מִשְׁתַּנֶּה מַמָּשׁוּת שֶׁל קַרְקַע וְנַעֲשֶׂה חֵלֶל אֲבָל מָקוֹם הַיְלוּד שֶׁלְּהֶבֶת אֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה מַמָּשׁוּתוֹ אֶלָּא שֶׁנַּעֲשֶׂה דּוֹלֵק וְשׁוֹרֵף וְאֵ"ת מְמוֹנוֹ נָמֵי לֵיהּ בֵּיהּ מַמָּשָׁא כְּגוֹן צְרוֹרוֹת בְּרוּחַ שֶׁבְּכָנְפֵיהֶם בְּרֵישׁ פִּירְקִין דְּאֵיבָא לְסוּמְכוֹס נ"ש וי"ל דְּמ"מ גּוּף הַמָּמוֹן שָׁפָשַׁט בּוֹ אִית בֵּיהּ מַמָּשָׁא

תוספות

וְהָתַנְיָא הַכֶּלֶב. אַמַּתְנִיתִין הוֹ"מ לְמִפְרָךְ אֶלָּא נָטַר עַד דְּמֵימֵיתִי בְּרֵייתָא וּפָרִיךְ אִתַּרְוַיְיהוּ:

דְּאַפֵּיךְ מִיפַּךְ. וא"ת לְמ"ד תְּחִילָתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס וְחַיֵּיב נ"ש דְּתְּחִילָתוֹ בְּפְשִׁיעָה דְּאוֹרְחֵיהּ וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס דְּלָאו אוֹרְחֵיהּ וי"ל דְּלא אָמַר מְשׁוּם דְּתְּחִילָתוֹ בְּפְשִׁיעָה לְחַיֵּיב נ"ש אֶלָּא בְּפְשִׁיעָה גְּמוּר לְעִנְיַן קֶרֶן דְּאַפְלוּ פּוֹשֵׁעַ גְּמוּר לְעִנְיַן קֶרֶן לֹא חַיֵּיבְתּוֹ תּוֹרָה אֶלָּא בְּפְשִׁיעָה לְגַבֵּי רֶגֶל לְחַיֵּיב נ"ש לְגַבֵּי קֶרֶן דְּאַפְלוּ פּוֹשֵׁעַ גְּמוּר לְעִנְיַן קֶרֶן לֹא חַיֵּיבְתּוֹ תּוֹרָה אֶלָּא חֲצִי נֵזֶק דְּאִי לָאו הָכִי אֲרִי שֶׁנִּבְנַס לְחָצֵר הַנִּיזָּק וְטָרַף וְאָכַל לְחַיֵּיב נ"ש דְּתְּחִילָתוֹ בְּפְשִׁיעָה לְעִנְיַן דְּרִיסָה וְכֵן כָּל קֶרֶן בְּחָצֵר הַנִּיזָּק תְּחִילָתוֹ בְּפְשִׁיעָה לְעִנְיַן שֵׁן וְרֶגֶל:

גַּדְיָא בִּסְרִיכָא. שְׁנוֹעֵץ צִפָּרְנָיו בָּאָרֶץ וְקוֹפֵץ כְּמוֹ הַכֶּלֶב וְלֹא דָּמֵי לִסְרוּכִי וְסָלִיק שֶׁנִּסְרָךְ בַּחֲבִית עַד שֶׁמְּגִיעַ לַלַּפָּת: **וְעַל** הַגְּדִישׁ ח"נ. וְאע"ג דְּלִגְבֵּי שׁוֹלֵחַ בְּעֵירָה לֹא מְחַיֵּיב עַד דְּמָסַר לוֹ שֶׁלְּהֶבֶת לְר"ל וּלְר' יוֹחָנָן עַד דְּמָסַר לוֹ גְּוִיתָא פְּעָמִים שֶׁיֵּשׁ גְּחָלַת הַרְבֵּה בְּחָרֶרָה דְּהָוְיָא כְּמוֹ מָסַר לוֹ גְּוִיתָא לְר"י וְשָׁלְהֶבֶת לְר"ל:

אִשּׁוֹ מְשׁוּם חִצָּיו. לֹא שֶׁיִּבְעִיר בְּעַצְמוֹ הָאֵשׁ אֶלָּא כָּל מָקוֹם שֶׁפָּשַׁט וְלֹא שָׁמַר גַּחֶלְתּוֹ חִצָּיו נִינְהוּ:

אִשּׁוֹ מְשׁוּם מְמוֹנוֹ. כְּלוֹמַר חִיּוּב מְמוֹנוֹ יֵשׁ בּוֹ וְלֹא שֶׁיְּהֵא הָאֵשׁ שֶׁלּוֹ דְּאֶפְשִׁר הַדְּלִיק בְּאֵשׁ שֶׁל אַחֵר חַיֵּיב כְּדַאֲשְׁכְּחַן בְּפ' הַכּוֹנֵס (לקמן דף נו.) בְּכוֹפֵף קֻמָּתוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ בְּפָנֵי הַדְּלִיקָה וּמִטְיָא בְּרוּחַ מְצוּיָה וְגָבֵי גֵּיץ שֶׁיָּצָא מִתַּחַת הַפַּטִּישׁ אע"ג דְּמִסְתַּמָּא מַפְקִיר לֵיהּ וְעוֹד דְּאֵין לְךָ אָדָם שֶׁיִּתְחַיֵּב בְּדַלְקָה שֶׁיַּפְקִיר הַגַּחֲלִים כְּדַלְקָה גְּדִישׁ שֶׁל חֲבִירוֹ וְלֹא בְּפ"ה דְּפִ' דְּאֵיכָא בֵּינַיְיהוּ דְּאַדְלִיק בְּגַחֶלֶת שֶׁאֵין שֶׁלּוֹ: **רַבִּי** יוֹחָנָן מ"ט לֹא אָמַר כְּר"ל. אע"ג דְּדָרֵישׁ טַעְמָא דְּר' יוֹחָנָן מִקְּרָאֵי הֲוֵי לֵיהּ לְאוֹקְמֵי קְרָא לְדָרְשָׁה אַחֲרִיתִי דְּסָבְרָא כְּרֵישׁ לָקִישׁ א"נ קס"ד הִשְׁתָּא דְּמַאן דְּאִית לֵיהּ מְשׁוּם חִצָּיו לֵית לֵיהּ מְשׁוּם מְמוֹנוֹ וְקָבְעֵי הֵיכָא דְּכֻלּוֹ לוֹ חִצָּיו אַמַּאי לֹא מְחַיֵּיב מְשׁוּם מְמוֹנוֹ:

מְמוֹנוֹ אִית בֵּיהּ מַמָּשָׁא. אע"ג דְּבוֹר לֵית בֵּיהּ מַמָּשָׁא שְׁחִיבְּרָה תּוֹרָה לְהַבְלוֹ וְלֹא לְחַבְּטוֹ מ"מ מְמוֹנוֹ בְּעִין חִצָּיו שֶׁדַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק אִית בֵּיהּ מַמָּשׁוּת א"נ בּוֹר נָמֵי חָשִׁיב אִית בֵּיהּ מַמָּשָׁא דְּע"י בְּרֵיית הַבּוֹר מִשְׁתַּנֶּה מַמָּשׁוּת שֶׁל קַרְקַע וְנַעֲשֶׂה חֵלֶל אֲבָל מָקוֹם הַיְלוּד שֶׁלְּהֶבֶת אֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה מַמָּשׁוּתוֹ אֶלָּא שֶׁנַּעֲשֶׂה דּוֹלֵק וְשׁוֹרֵף וְאֵ"ת מְמוֹנוֹ נָמֵי לֵיהּ בֵּיהּ מַמָּשָׁא כְּגוֹן צְרוֹרוֹת בְּרוּחַ שֶׁבְּכָנְפֵיהֶם בְּרֵישׁ פִּירְקִין דְּאֵיבָא לְסוּמְכוֹס נ"ש וי"ל דְּמ"מ גּוּף הַמָּמוֹן שָׁפָשַׁט בּוֹ אִית בֵּיהּ מַמָּשָׁא

וְהָתַנְיָא הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שֶׁדִּלְּגוּ בֵּין מִלְמַעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִלְמַטָּה לְמַעְלָה פְּטוּרִין תִּרְגְּמָא רַב פָּפָּא דְּאַפֵּיךְ מֵיפַּךְ כַּלְבָּא בְּזִקִּירָא וְנַדְיָא בְּכִרְיָא אִי הָכִי אַמַּאי פְּטוּרִים פָּטוּר מִנֵּזֶק שָׁלֵם וְחַיָּיבִין בַּחֲצִי נֵזֶק: הַכֶּלֶב שֶׁנִּטַּל אִתְּמַר ר' יוֹחָנָן אָמַר אִשּׁוֹ מְשׁוּם חֲצָיוֹ וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר אִשּׁוֹ מְשׁוּם מְמוֹנוֹ וְרֵישׁ לָקִישׁ מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לָךְ חֲצָיוֹ מִכֹּחוֹ קָאָזֵיל וְרַבִּי יוֹחָנָן מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר לָךְ מְמוֹנָא אִית בֵּיהּ מַמָּשָׁא הָא לֵית בֵּיהּ מַמָּשָׁא תְּנַן הַכֶּלֶב שֶׁנִּטַּל חֲרָרָה כו' בְּשֶׁלָּמָא לְמ"ד אִשּׁוֹ מְשׁוּם חֲצָיוֹ חֲצָיוֹ דְּכֻלֵּהּ הוּא אֶלָּא לְמ"ד אִשּׁוֹ מְשׁוּם מְמוֹנוֹ הָאי אֵשׁ לָאו מְמוֹנוֹ דְּבַעַל כֶּלֶב הוּא אֶמַר לָךְ רֵישׁ לָקִישׁ הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן דְּאַדְּיֵיהּ אַדּוּיֵי דְּעַל חֲרָרָה מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם וְעַל מְקוֹם גְּחָלַת מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק וְעַל גְּדִישׁ כּוּלֵּיהּ פָּטוּר וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאַנְּחָהּ אֲנוּחֵי עַל חֲרָרָה וְעַל מְקוֹם גְּחָלַת מְשַׁלֵּם נ"ש וְעַל הַגָּדִישׁ מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק וְעַל מְקוֹם גְּחָלַת מְשַׁלֵּם נ"ש וְעַל דְּאַדְלִיק בִּגְחָלַת שֶׁאֵין שֶׁלּוֹ: **רַבִּי** יוֹחָנָן מ"ט לֹא אָמַר כְּר"ל. אע"ג דְּדָרֵישׁ טַעְמָא דְּר' יוֹחָנָן מִקְּרָאֵי הֲוֵי לֵיהּ לְאוֹקְמֵי קְרָא לְדָרְשָׁה אַחֲרִיתִי דְּסָבְרָא כְּרֵישׁ לָקִישׁ א"נ קס"ד הִשְׁתָּא דְּמַאן דְּאִית לֵיהּ מְשׁוּם חִצָּיו לֵית לֵיהּ מְשׁוּם מְמוֹנוֹ וְקָבְעֵי הֵיכָא דְּכֻלּוֹ לוֹ חִצָּיו אַמַּאי לֹא מְחַיֵּיב מְשׁוּם מְמוֹנוֹ:

מְמוֹנוֹ אִית בֵּיהּ מַמָּשָׁא. אע"ג דְּבוֹר לֵית בֵּיהּ מַמָּשָׁא שְׁחִיבְּרָה תּוֹרָה לְהַבְלוֹ וְלֹא לְחַבְּטוֹ מ"מ מְמוֹנוֹ בְּעִין חִצָּיו שֶׁדַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק אִית בֵּיהּ מַמָּשׁוּת א"נ בּוֹר נָמֵי חָשִׁיב אִית בֵּיהּ מַמָּשָׁא דְּע"י בְּרֵיית הַבּוֹר מִשְׁתַּנֶּה מַמָּשׁוּת שֶׁל קַרְקַע וְנַעֲשֶׂה חֵלֶל אֲבָל מָקוֹם הַיְלוּד שֶׁלְּהֶבֶת אֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה מַמָּשׁוּתוֹ אֶלָּא שֶׁנַּעֲשֶׂה דּוֹלֵק וְשׁוֹרֵף וְאֵ"ת מְמוֹנוֹ נָמֵי לֵיהּ בֵּיהּ מַמָּשָׁא כְּגוֹן צְרוֹרוֹת בְּרוּחַ שֶׁבְּכָנְפֵיהֶם בְּרֵישׁ פִּירְקִין דְּאֵיבָא לְסוּמְכוֹס נ"ש וי"ל דְּמ"מ גּוּף הַמָּמוֹן שָׁפָשַׁט בּוֹ אִית בֵּיהּ מַמָּשָׁא

רישא

שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִשְׁמוֹר מְמוֹנוֹ שֶׁלֹּא יֵזֵיק וְלֹא בְּשׁוּם דָּבָר וְאֵין שׁוּם מְמוֹן שֶׁלֹּא יְהֵא בּוֹ מַמָּשָׁא בְּמַה שֶׁפָּשַׁט אֲבָל יֵשׁ חַץ שְׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁוּת כְּגוֹן שִׁיבֵּר כְּלֵי בְּרוּחַ פִּיו וְיֵשׁ אֵשׁ שְׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁוּת כְּגוֹן שֶׁלְּהֶבֶת בְּלֹא גְּחָלַת כְּדַאֲמְרִינַן בְּסוֹף בֵּיצָה (דף לט.) הִילְכָּךְ דְּמוּ לְהָדְדֵי שֶׁאֵין בִּשְׁנֵיהֶם מַמָּשׁוּת בְּהַמְזִיק שֶׁפָּשַׁט בּוֹ רַק בְּגוּף הָאָדָם:

דְּאַדְּיֵיהּ אַדּוּיֵי. הו"מ לְאוֹקְמֵי אַנְּאֵי ע"י שִׁינּוּי כְּדַאֲמְרִינַן בְּרֵישׁ פִּירְקִין: **וְרַבִּי** יוֹחָנָן בְּדַאֲנְּחָהּ אֲנוּחֵי. לֹא מְצֵי לְמֵימַר בְּאַדְּיֵיהּ אַדּוּיֵי וְעַל כָּל הַגְּדִישׁ ח"נ דְּאִי כֹּחַ כֹּחוֹ לָאו כְּכֹחוֹ דָּמֵי הֲוֵי עַל כָּל שֶׁאֵר הַגְּדִישׁ פָּטוּר: **לָאו** מְמוֹנוֹ דְּבַעַל כֶּלֶב הוּא. דְּהוּא לֹא הִדְלִיקוֹ וְעַל אֵשׁ שֶׁל כַּלְבּוֹ לֹא חַיְּיבָתוֹ תּוֹרָה וְאע"ג דְּלִגְבֵּי בּוֹר אִצְטְרִיךְ מִיעוּט אִישׁ בּוֹר וְלֹא שׁוֹר בּוֹר כְּדַאֲמְרִינַן בְּשׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה (לקמן דף מח. ושם) תְּרֵי אִישׁ כְּתִיב מ"מ פָּשׁוּט לֵיהּ לְגָמָרָא מִשּׁוֹר [אֵיזֶהוּ] דְּרָשָׁא דְּפָטוּר עַל אֵשׁ בְּהֶמְתּוֹ דְּג' אָבוֹת נָאֶמְרוּ בְּשׁוֹר וְלֹא יוֹתֵר:

בְּמַסְכֶּכֶת כָּל הַבִּירָה כּוּלָּהּ. דְּהֲוֵי כּוּלָּהּ מָקוֹם גְּחָלַת: **וְאִי** בְּמִסְכֶּכֶת אַמַּאי חַיָּיב. חֲנָנוֹנִי הַכֹּל גַּם בַּעַל הַגָּמָל יִתְחַיֵּיב עִמּוֹ כֵּיוָן שֶׁגַּם הוּא פּוֹשֵׁעַ בְּסִכּוּסוֹ אֲבָל אִי בְּלֹא מְסַכְּסֶכֶת נִיחָא לֵיהּ דְּלֹא הָוֶה לֵיהּ כּוּלָּהּ מָקוֹם גְּחָלַת וְאִי לָאו הָכִי אַמַּאי חַיָּיב. הַגָּמָל יִתְחַיֵּיב בְּעַלְמָא וְלֹא בְּמְסַכְּסֶכֶת דְּהָא לְקַמָּן (דף כג.) פָּרִיךְ וְלִיתְחַיֵּיב בַּעַל הַגְּחָלַת וְאע"פ שֶׁבַּעַל הַכֶּלֶב פָּשַׁע גַּם בַּעַל הַגְּחָלַת יֵשׁ לוֹ לְהִתְחַיֵּיב שֶׁלֹּא שָׁמַר גְּחָלָתוֹ וּמִשְּׁנֵי בְּשֶׁעָמְדָה בְּמָקוֹם אֶחָד וְהִרְבְּתָה כָּל כָּךְ בְּמַאי עָסְקִינַן בְּמְסַכְּסֶכֶת דֶּרֶךְ הִילּוּכָהּ אֶלָּא בְּעָמְדָה בְּמָקוֹם אֶחָד וְהִרְבְּתָה כָּל כָּךְ בְּמַאי עָסְקִינַן שֶׁמְּסַכְּסֶכֶת כָּל הַבִּירָה בְּעָמְדָה וּפָרִיךְ דְּס"ד חֲנָנוֹנִי פָּטוּר מִלְּגַמְרֵי אֶלָּא כְּלוֹמַר פָּטוּר מֵהַלְקוֹ שֶׁל בַּעַל הַגָּמָל דְּיוֹתֵר מִסְּכֶּכֶת בְּעָמְדָה מִשֶּׁאִילּוּ הָיְתָה הוֹלֶכֶת וְעוֹבֶרֶת בְּלִי עִיכּוּב וּמִשְּׁנֵי בְּשֶׁעָמְדָה לְהָטִיל מַיָּיטֵיהּ דְּאָנוּס הוּא בְּעָמְדָה זה:

רישא

רֵישָׁא בעל גמל חייב וכו'. אע"ג דמעיקרא נמי הוי טעמא דרישא וסיפא הכי אלא דמעיקרא היה הטעם פשוט יותר למאן דאמר אשו משום חציו דמתחייב בעל הגמל על תחלת הדלקת הפשתן ואע"פ שהאש הולכת מעצמה ע"י רוח מצויה אבל למ"ד משום ממונו דלא מחייב אלא על שמסכסכת הבירה ובזה לא פשע כ"כ שלא ראה הדליקה עד שעמדה סמוך לבירה ואז לא היה יכול לסלקה לפי שעמדה להטיל מימיה ולכך הוצרך לפרש דאפ"ה חייב דלא איבעי ליה לאפושי בטעיניה דהוה לה כאפושי בשיכבם פשתן לתוך החנות ותדליק בגד עד שיכול לכבות אפילו הכי חייב דלא מצי למימר לא יכול לסלקה משום דמוקמינן לקמן בגדי דחד ועבד דחד דבגדיש ועבד ליכא לאוקמי הכי דאוקמה למלתא לשדורי איניש עבדיה לשמור גדישו ואיידי דנקט גבי עבד כפות וסמוך נקט גבי גדי כפות וסמוך ואע"ג דבגדי אין לומר היה לו לברוח שהרי אין בו דעת ואם אינו כפות וסמוך נמי חייב כדאמרינן בשילהי פרקין (דף כז.) שורו כמותו: **אם קטל** תורה עבדא ה"נ דלא ליחייב. ממון הא כתיב כסף ישלשים שקלים יתן לאדוניו (שם): **שהצית** בגופו של עבד. דהא ודאי מעש הרגו: **בגדי** דחד ועבדא דחד. ואיצטריך לאשמועינן דאע"ג דאין חייב מיתה בשביל הגדי מפסיד בעל הגדי: **אילו** קטל שורו ה"נ דלא מיחייב. הא אמרינן בפ"ק (ד' י.) חומר בשור מבאש שאם מסרו לחרש חייב: **נחלת** ולידה. החרש דלא דמי לשור דשור מזומן להזיק אבל הא דגחלת חרש עביד ליה להיזיקא: **בדי היזיקא.** מזומן היזיקו והוי כשורו: **ור' יוחנן אמר אפילו שלחבת פטור.** ור' יוחנן לטעמיה דאמר אשו משום חציו דאמר עלה אתמר ריש לקיש חציו דחרש הן: **נווקא.** עצים יבשים: **יסילתא.** עצים קטנים דקים דהאי ודאי פושע הוא: **תצא מעצמה.** משמע ולית ליה לאוקמי קרא בשהדליק הוא עצמו גדישו של חבירו אלא בתוך שלו הדליק והאש הלכה מעצמה ואפילו הכי קרי מבעיר את הבערה כיאלו הדליקו בעצמו אלמא אשו משום חציו:

בנוקי

רֵישָׁא בַּעַל גָּמָל חַיָּיב דְּלֹא אִיבָּעֵי לֵיהּ לְאָפּוֹשֵׁי בְּטָעֵינָה
סֵיפָא חֲנָווֹנִי חַיָּיב דְּלֹא אִיבָּעֵי לֵיהּ לְאַנּוֹחֵי גַּרְנָא מֵאֲבָרְאֵי
תָּא שְׁמַע הַמַּדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ וְהָיָה גְּדִי כָּפוּת לוֹ וְעֵבֶד
סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ חַיָּיב עֶבֶד כָּפוּת לוֹ וּגְדִי סָמוּךְ
לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ פָּטוּר בִּשְׁלָמָא לְמ"ד אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חֲצִיו
מִשּׁוּם הָכִי פָּטוּר אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר אִשּׁוֹ מִשּׁוּם מָמוֹנוֹ
אַמַּאי פָּטוּר אִילּוּ קָטַל תּוֹרִיה עַבְדָּא הָכִי נַמִי דְּלֹא
מִיחַיַּיב אָמַר לָךְ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ הָכָא בְּמַאי
עַסְקִינַן כְּשֶׁהִצִּית בְּגוּפוֹ שֶׁל עֶבֶד דְּקָם לֵיהּ בְּדַרְבָּה
מִינַּיהּ אִי הָכִי מַאי לְמֵימְרָא לֹא צְרִיכָא בִּגְדֵי דְּחַד וְעֶבֶד
דְּחַד ת"ש הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵירָה בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן
פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם בִּשְׁלָמָא לְמ"ד
אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חֲצִיו חֲצִיו דְּחֵרֵשׁ הוּא אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר
אִשּׁוֹ מִשּׁוּם מָמוֹנוֹ אִילּוּ מָסַר שׁוֹרוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן
הָכִי נַמִי דְּלֹא מִיחַיַּיב הָא אִתְּמַר עָלָהּ אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ
מְשָׁמְיֵהּ דְּחִזְקִיָּה לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּשֶׁמָּסַר לוֹ גַּחֶלֶת וְלִיבָּה
אֲבָל מָסַר לוֹ שַׁלְהֶבֶת חַיָּיב מַאי טַעְמָא בָּרֵי הֵיזֵיקָא
וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אֲפִילּוּ שַׁלְהֶבֶת פָּטוּר קָסָבַר צַצְתָּא
דְּחֵרֵשׁ קָא גָּרִים לֹא מִיחַיַּיב עַד דְּמָסַר לֵיהּ גַּוָּוקָא
סֵילְתָּא וּשְׁרָגָא אָמַר רָבָא קְרָא כְּתִיב וּמַתְנִיתָא מְסַיַּיע לֵיהּ
לְרַבִּי יוֹחָנָן קְרָא דִּכְתִיב כִּי תֵצֵא אֵשׁ תֵּצֵא מֵעֲצָמָהּ
יִשְׁלֵם הַמַּבְעִיר אֶת הַבְּעֵירָה ש"מ אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חֲצִיו מַתְנִיתָא דְּתַנְיָא פֶּתַח הַכָּתוּב

בנוקי

ורבנן ובתר הך בבא דגדי כפות קתני ומוקדים חכמים לר' יהודה במדליק הבירה שמשלם כל מה שבתוכה שכן דרך בני אדם להניח בבתים והפסיק התנא בהאי בבא בדפרישית לאשמועינן דאע"ג דלאו אורחיה בגדי להיות כפות חייב ואפילו למ"ד אשו משום חציו בדידיה למפטר קמשמע לן דחייב היכא דכלו לו חציו לאחר שריפת העבד ואע"ג דשריפת העבד מחמת חציו ושריפת גדי מחמת ממונו שייך ביה שפיר קם ליה בדרבה מיניה הואיל וע"י מעשה אחר בא הכל ותדע דלמ"ד משום ממונו מוקי בשהצית בגופו של עבד ופטרינן ליה אע"ג דלא הצית בגופו של גדי ולפי' ר"ת ורשב"ם אתי שפיר היא דנקט גדי ולא נקט גדיש ובקונטרס פי' משום דמסקינן בגדי דחד ועבדא דחד ושתמא העבד לבעל הגדיש שאדם מניח עבדו לשמור גדישו ולפירושו צ"ל היא דפריך מאי למימרא הוה מצי למימר ולטעמיך תיקשה לר' יוחנן אמאי נקט גדי: **קטל** תורה עבדא ה"נ דלא מיחייב. פ"ה הא כתיב כסף ישלשים שקלים יתן לאדוניו וקשה דאם רצה לומר דה"ה לגבי אשו דמשלם שלשים של עבד לא אפשר לומר כן דבפ"ק (דף ט:) אמרינן דהשור משלם שלשים של עבד משא"כ באש ואם ר"ל דכי היכי דהתם משלם קנס ה"נ משלם דמי הגדי הא לא גמרינן ממון מקנס ונר"ל דקתני פריך ה"נ דלא מחייב בממון שהזיק עם הרגיעת העבד והא בדבר שמזונו עושה לא שייך קם ליה בדרבה מיניה: **בגדי** דחד ועבדא דחד. וכן נמי אמר רבא בפ' בן סורר ומורה (סנהדרין דף עד.) רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו ושיבר הכלים בין של נרדף בין של כל אדם פטור ושקשה דבפ"ק דסנהדרין (דף י. ושם) אמר ממון לזה ונפשות לזה חייב ותירץ הר"ר יצחק בר מרדכי דכל רודף אחר חבירו חשיב מיתה ותשלומין לאחד משום דמחייב מיתה לכל אדם דהכל חייבין להורגו להציל הנרדף ור"ת מפרש דבכל מקום מיתה לזה פטור לבד מעדים זוממין דבעינן שיתקיים כאשר זמם בכל אחד ואע"ג דבעדים זוממין נמי בשהוא מיתה ותשלומין לאחד פטור התם משום דבהוא גברא מתקיים באשר זמם ובהיא ראיה דגמרינן (כתובות דף לה.) שאין מיתה ותשלומין מלא ענוש יענש הא אם יהיה אסון לא יענש ויהתם מיתה לאשה ותשלומין לבעל ומיהו אין זה ראיה דעל ברחך צ"ל דהא חשיב מיתה ותשלומין לאחד בין שהן גוף אחד דאי לאו הכי למאי דבעי למימר מעיקרא בפ' בן סורר ומורה (סנהדרין דף עד.) גבי רודף דמיתה לזה ותשלומין לזה חייב היכי ראיה דתנן במכילתין (דף לד:) דהוא שהדליק הגדיש או שחבל בחבירו בשבת פטור דקם ליה בדרבה מיניה אע"ג דחבי מיתה לשמים ותשלומין לחבירו ואין זה דיוקא דזה חשיב מיתה ותשלומין לחד וקצת קשה לר' מה חידוש יש בגדי דחד ועבדא דחד טפי מבמה שהיה של אחד הלא אין מתחייב מיתה לפי שהפסיד לו עבדו דאפילו הרג עבד של עצמו חייב וצריך לדחוק דמ"מ ב"ל חידוש יותר:

חֲצִיו דחרש הן. תימה לר"י אי חשיב מסירה לחרש ברוחץ מצויה ואי לא חשיב ברוחץ מצויה א"כ מה קשה לר"ל הא לא דמי למסר שורו דהכא ב"ע מדור דאין חייבין בלי על האש אלא ביכולה להזיק ברוחץ ואומר ר"י דלמ"ד אשו משום חציו הוא לא מחייב אלא באש שייכול להזיק ברוחץ וקרוב לזה ראיה מצויה הרבה במעשה השוכח קרוב לודאי היזק הלכך לא דמי לחציו דחציו חן אבל למ"ד משום ממונו אע"ג דלא מזומן כולי האי אמסר מידי דחזי אמסר שורו קשור כראוי לחרש דחייב דדרכו לנטורי ע"י עסקיו של חרש אע"ג דלא הוי קרוב לודאי כבעין חציו וקא דפוסר ר' יוחנן אפילו במסר לו שלהבת לאו משום דאזיל לטעמיה דאית ליה אשו משום חציו דקא מסיק דאית ליה נמי משום ממונו אלא משום דקסבר שלהבת לא ברי היזיקא כמו שור כדאמרינן בפרק קמא (דף ט:):

טמון

עתה מבארת הגמרא את טעם הדינים המפורשים בברייתא: בְּרִישָׁא העוסקת באופן שנבנס הפשתן לתוך החנות ונדלק שם, הדין הוא שבַּעַל הַגָּמָל חַיָּיב בתשלום הנזק, משום דְּלֹא אִיכְפְּתִי לֵיהּ לְאַפּוּשֵׁי בְּטַעֲנָה – לא היה לו להרבות בטענית הפשתן עד כדי שיכנס לתוך החנות. ובְּסֵיפָא העוסקת באופן שהניח החנוני את נרו מבחוץ, הדין הוא שהַחֲנָוָנִי חַיָּיב בתשלום הנזק, משום דְּלֹא אִיכְפְּתִי לֵיהּ לְאַנּוחֵי נֵרוֹ מֵאַבָּרַאי – לא היה לו להניח את נרו מבחוץ.

הגמרא מקשה על ריש לקיש מדברי המשנה להלן: תָּא שְׁמַע, שנינו במשנה (להלן סא:), שאדם הַמַּדְלִיק אֶת הַנֵּרִישׁ של חבירו, וְהָיָה גְּדִי כָּפוּת [– קשור] לוֹ – לגדיש, וְכן היה עֶבֶד כנעני עומד סָמוּךְ לוֹ – לגדיש, וְנִשְׂרָף הגדי והעבד עִמּוֹ – עם הגדיש, חַיָּיב המדליק בתשלום נזקי הגדי והעבד והגדיש, אך פטור על הריגת העבד, מאחר שהיה לו לברוח מן הדליקה.

ואם היה הָעֶבֶד כָּפוּת לוֹ – לגדיש, וּגְדִי סָמוּךְ לוֹ, וְנִשְׂרָף העבד והגדי עִמּוֹ – עם הגדיש, פָּטוּר המדליק מתשלום נזקי הגדי והגדיש, מאחר שחייב הוא מיתה על הריגת העבד הכפות, והדין הוא שאדם המתחייב מיתה וממון על מעשה אחד, נהרג ואינו משלם.

ועתה מבארת הגמרא את הקושיא מן המשנה על ריש לקיש: בְּשֶׁלָּמָא לְמַאן דְּאָמַר אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חִצָּיו – לדעת רבי יוחנן הסובר שחיוב המדליק אש הוא משום זורק חץ, מבואר מדוע אדם השולח בעירה ביד חרש שוטה וקטן פטור בדיני אדם, מאחר שחִצָּיו דְּחֵרֵשׁ הוּא – הרי זה כאילו זרק החרש חץ והזיק, שאין לחייב את השולחו על כך.

אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר אִשּׁוֹ מִשּׁוּם מָמוֹנוֹ – אך לדעת ריש לקיש הסובר שחיוב המדליק אש הוא על שלא שמר את ממונו שלא יזיק, יש להקשות מדוע פטור המוסר בעירה לחרש שוטה וקטן, הרי אֵילּוּ מָסַר את שׁוֹרוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן והזיק השור, הֲכִי נַמִּי דְּלֹא מֵיחַיַּיב – האם אינו מתחייב בתשלום הנזק, הרי ממונו הוא שהזיק, ושנינו לעיל (י.) שחייב הוא בתשלום הנזק, ואם כן אף במוסר להם את האש שהיא ממונו יש לחייבו על ממונו המזיק.

מתרצת הגמרא, הָא אַתְּמַר עָלָהּ – הרי נאמר בבית המדרש על דברי המשנה, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מַשְׁמֵיהּ דְּחִזְקִיָּה, לֹא שָׁנוּ במשנה שפטור המשלח את הדליקה ביד חרש שוטה וקטן, אֶלָּא כְּשֶׁמָּסַר לוֹ גַּחֶלֶת [– גחלים עמומות] וְלִיבָּה – הבעיר אותם החרש עד שהפכו ללהבה ששרפה ממון של אחר, שבאופן כזה החרש הוא המזיק, ולא פשע המשלח בשמירת ממונו, אֲבָל אִם מָסַר לוֹ שַׁלְהֶבֶת המזומנת לשרוף, חַיָּיב המשלח, מַאי טַעְמָא, כְּרֵי הֵיזֵיקָא – היזק זה הוא ברור ומזומן לבוא, ולפיכך יש לחייב את המשלח על שפשע בשמירת ממונו המזיק, כשם שחייב על מסירת שורו ביד חרש שוטה וקטן.

עתה מבארת הגמרא כיצד מעמיד רבי יוחנן את המשנה: וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִילּוּ אם מסר המשלח ביד החרש שַׁלְהֶבֶת המזומנת להזיק, מכל מקום פָּטוּר הוא מתשלום הנזק, קָסָבַר צְרָכָהּ דְּחֵרֵשׁ הָא גָּרִים – מאחר שסובר שאחיזת החרש היא שגרמה לנזק זה ולא מעשה המשלח, שהרי לשיטתו חיוב המדליק אש הוא כזורק חץ, ועל כן אף באופן זה יש לדון כאילו זרק החרש חץ והזיק, ופטור המשלח. לֹא מֵיחַיַּיב – ואין המשלח חייב לדעת רבי יוחנן, עַד דְּמָסַר לֵיהּ לחרש, גַּוָּוזָא – עצים יבשים שנתפסת בהם האש בקלות, סֵילְתָא – עצים קטנים דקים המשמשים להבערת האש, וּשְׁרָנָא – ועמם מסר לו נר דולק, שבאופן כזה ודאי פשע המשלח, והרי זה כאילו זרק הוא עצמו חץ והזיק, ועל כן יש לחייבו בתשלום הנזק.

הגמרא מביאה ראיות לדברי רבי יוחנן: אָמַר רָבָא, קְרָא וּמַתָּנִיתָא מְסַיְּיעַ לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן – יש להוכיח כדברי רבי יוחנן שחיוב המבעיר אש הוא כזורק חץ, בין מלשון הכתוב, ובין מברייתא.

קְרָא – הראיה מהמקרא היא, דִּכְתִיב (שמות כב ה) 'כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה', ולשון הכתוב 'תֵּצֵא' משמע שמדובר שהאש יצאה מֵעַצְמָהּ, דהיינו שהדליק אש בתוך רשותו והלכה והזיקה בשל חבירו, ועל כך ממשיך הכתוב ואומר 'שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִיר אֶת הַבָּעֵרָה', רואים אנו שהפסוק קורא לבעל האש 'מבעיר', כאילו הבעיר בעצמו את האש ברשות חבירו, אף על פי שהאש יצאה מעצמה, שְׁמַע מִינָּהּ – יש ללמוד מכאן שאֵשׁוֹ מִשּׁוּם חִצָּיו – שאדם המדליק אש ברשותו ונתפשטה למקום אחר, נידון כזורק חץ לרשות אחר ומזיק, ולפיכך קראו הכתוב 'מבעיר'.

והראיה מהמַּתְנִיתָא היא, דְּתַנְיָא – שנינו בברייתא, פָּתַח הַכָּתוּב במשנה (להלן נט:), שאדם הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵירָה [– הדליקה] בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, והלכו הם ושרפו ממון של אדם אחר על ידי דליקה זו, פָּטוּר המשלח מִדִּינֵי אָדָם – שלא ניתן לחייבו על כך ממון בבית דין, וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם – אך אינו יוצא ידי חובתו בדין שמים עד שישלם הנזק מכיסו.

ועתה מבארת הגמרא את הקושיא מן המשנה על ריש לקיש: בְּשֶׁלָּמָא לְמַאן דְּאָמַר אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חִצָּיו – לדעת רבי יוחנן הסובר שחיובו של המדליק אש הוא משום זורק חץ, מבואר מדוע אדם השולח בעירה ביד חרש שוטה וקטן פטור בדיני אדם, מאחר שחִצָּיו דְּחֵרֵשׁ הוּא – הרי זה כאילו זרק החרש חץ והזיק, שאין לחייב את השולחו על כך.

אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר אִשּׁוֹ מִשּׁוּם מָמוֹנוֹ – אך לדעת ריש לקיש הסובר שחיוב המדליק אש הוא על שלא שמר את ממונו שלא יזיק, יש להקשות מדוע פטור המוסר בעירה לחרש שוטה וקטן, הרי אֵילּוּ מָסַר את שׁוֹרוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן והזיק השור, הֲכִי נַמִּי דְּלֹא מֵיחַיַּיב – האם אינו מתחייב בתשלום הנזק, הרי ממונו הוא שהזיק, ושנינו לעיל (י.) שחייב הוא בתשלום הנזק, ואם כן אף במוסר להם את האש שהיא ממונו יש לחייבו על ממונו המזיק.

מתרצת הגמרא, הָא אַתְּמַר עָלָהּ – הרי נאמר בבית המדרש על דברי המשנה, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מַשְׁמֵיהּ דְּחִזְקִיָּה, לֹא שָׁנוּ במשנה שפטור המשלח את הדליקה ביד חרש שוטה וקטן, אֶלָּא כְּשֶׁמָּסַר לוֹ גַּחֶלֶת [– גחלים עמומות] וְלִיבָּה – הבעיר אותם החרש עד שהפכו ללהבה ששרפה ממון של אחר, שבאופן כזה החרש הוא המזיק, ולא פשע המשלח בשמירת ממונו, אֲבָל אם מָסַר לוֹ שַׁלְהֶבֶת המזומנת לשרוף, חַיָּיב המשלח, מַאי טַעְמָא, כְּרֵי הֵיזֵיקָא – היזק זה הוא ברור ומזומן לבוא, ולפיכך יש לחייב את המשלח על שפשע בשמירת ממונו המזיק, כשם שחייב על מסירת שורו ביד חרש שוטה וקטן.

עתה מבארת הגמרא כיצד מעמיד רבי יוחנן את המשנה: וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִילּוּ אם מסר המשלח ביד החרש שַׁלְהֶבֶת המזומנת להזיק, מכל מקום פָּטוּר הוא מתשלום הנזק, קָסָבַר צְרָכָהּ דְּחֵרֵשׁ הָא גָּרִים – מאחר שסובר שאחיזת החרש היא שגרמה לנזק זה ולא מעשה המשלח, שהרי לשיטתו חיוב המדליק אש הוא כזורק חץ, ועל כן אף באופן זה יש לדון כאילו זרק החרש חץ והזיק, ופטור המשלח. לֹא מֵיחַיַּיב – ואין המשלח חייב לדעת רבי יוחנן, עַד דְּמָסַר לֵיהּ לחרש, גַּוָּוזָא – עצים יבשים שנתפסת בהם האש בקלות, סֵילְתָא – עצים קטנים דקים המשמשים להבערת האש, וּשְׁרָנָא – ועמם מסר לו נר דולק, שבאופן כזה ודאי פשע המשלח, והרי זה כאילו זרק הוא עצמו חץ והזיק, ועל כן יש לחייבו בתשלום הנזק.

הגמרא מביאה ראיות לדברי רבי יוחנן: אָמַר רָבָא, קְרָא וּמַתָּנִיתָא מְסַיְּיעַ לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן – יש להוכיח כדברי רבי יוחנן שחיוב המבעיר אש הוא כזורק חץ, בין מלשון הכתוב, ובין מברייתא.

קְרָא – הראיה מהמקרא היא, דִּכְתִיב (שמות כב ה) 'כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה', ולשון הכתוב 'תֵּצֵא' משמע שמדובר שהאש יצאה מֵעַצְמָהּ, דהיינו שהדליק אש בתוך רשותו והלכה והזיקה בשל חבירו, ועל כך ממשיך הכתוב ואומר 'שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִיר אֶת הַבָּעֵרָה', רואים אנו שהפסוק קורא לבעל האש 'מבעיר', כאילו הבעיר בעצמו את האש ברשות חבירו, אף על פי שהאש יצאה מעצמה, שְׁמַע מִינָּהּ – יש ללמוד מכאן שאֵשׁוֹ מִשּׁוּם חִצָּיו – שאדם המדליק אש ברשותו ונתפשטה למקום אחר, נידון כזורק חץ לרשות אחר ומזיק, ולפיכך קראו הכתוב 'מבעיר'.

והראיה מהמַּתְנִיתָא היא, דְּתַנְיָא – שנינו בברייתא, פָּתַח הַכָּתוּב

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום רביעי עמוד א

וּבַעַל גָּמָל חַיָּיב, שהרי פשע בעל הגמל בכך שנתן לגמל לעמוד במקומו ולשרוף את הבירה, ולא מיהר להוליכו משם.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא בַּר מָנוֹחַ מִשְׁמֵיהּ דְּרַב אִיקָא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן כְּגוֹן שֶׁעָמְדָה לְהַטִּיל מֵימֶיהָ – המשנה עוסקת באופן שעמד הגמל להטיל מימיו, ובשעה שעומד כך לא ניתן להזיזו ממקומו, ובאותה שעה נשרפה הבירה כולה מן המשא שעל הגמל שהיה כנגד כל הבירה, ולפיכך אם הניח חנוני נרו מבחוץ חייב בתשלום כל הנזק, מאחר שבעל הגמל אנוס הוא, שלא היה יכול להזיז את הגמל ממקומו.

בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ, שנאמר (שם) 'כִּי תֵצֵא אֵשׁ', שמשמע שהלכה האש שהיא ממונו מעצמה והזיקה, **וְסָיֵים** הכתוב **בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ**, שנאמר 'שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר', שנידון כאילו הבעיר בעצמו, **לוֹמַר לָךְ** שחיוב אדם על **אֵשׁוֹ** שהזיקה **מְשׁוּם חֲצָיו** הוא, כאילו זרק חץ בעצמו והזיק.

הגמרא מקשה על סברת 'אשו משום חיציו': **אֲמַר רָבָא, קַשְׁיָא לֵיהּ לְאַבַּיֵי** – אביי נתקשה בקושיא זו: **לְמַאן דְּאָמַר** שחיוב **אֵשׁוֹ מְשׁוּם חֲצָיו** הוא, אם כן, **טָמוֹן בָּאֵשׁ דְּפָטַר רַחֲמָנָא הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ** – באיזה אופן ניתן למצוא שיהא אדם פטור על אשו ששרפה דבר טמון. דהיינו, מבואר בדברי המשנה להלן (סא:), שלדעת חכמים אם הדליק אדם את גדישו של חבירו, והיו כלים טמונים בו, פטור המדליק על נזקי הכלים. ודין זה מבואר, רק אם נאמר שחיובו של המדליק הוא משום ממונו המזיק, שבזה יש לפוטרו על הכלים הטמונים מאחר שלא ידע מקיומם ואנוס הוא, אך לדעת הסובר שחיוב המדליק הוא משום אדם המזיק, אם כן יש לחייבו אף באופן שלא ידע על המצאות הכלים בגדיש, שהרי אדם המזיק חייב אף אם אנוס היה, כמבואר לעיל בגמרא (כה:).

וממשיך רבא בדבריו: **וְנִיחָא לֵיהּ** – אביי תירץ הקושיא, שישנו אופן שפטור המדליק על נזקי הכלים אף לדעת הסובר 'אשו משום חיציו', **כְּגוֹן שֶׁנָּפְלָה דְּלֵיקָה לְאוֹתוֹ חָצֵר** – שהדליק אדם אש בחצירו, והיתה גדר בין חצירו לחצר חבירו, כך שבשעת ההדלקה לא היתה האש יכולה לילך לחצר חבירו, ולאחר שהדליק האש **נָפְלָה הַגָּדֵר** שבין החצירות מחמת איזו סיבה **שֶׁלֹּא מֵחֲמַת** הַדְּלֵיקָה, **וְהָלְכָה** האש **וְהִדְלִיקָה וְהִזִּיקָה בְּחָצֵר אַחֶרֶת, דְּהָתָם כָּלוּ לֵיהּ חֲצָיו** – שבאופן כזה כלה ונגמר כוח החץ ששלח המדליק ולא ניתן לחייבו כזורק חץ, מאחר שבשעה שהדליק לא היתה האש יכולה להזיק בחצר חבירו, ועל כן יש לפוטרו אם היו כלים טמונים בגדיש חבירו.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם נעמיד באופן כזה שכלו לו חיציו, **לְעָנְיַן** הגדיש **הָגָלוּי נַמִּי כָּלוּ לֵיהּ חֲצָיו**. דהיינו, באופן כזה יש לפוטרו לא רק על הכלים הטמונים, אלא אף על הגדיש הגלוי, שמאחר וכלו חיציו אין לחייבו כלל על דליקה זו.

ומחמת קושיא זו חוזרת בה הגמרא ממה שסברה עד עתה, שלדעת רבי יוחנן ניתן לחייב אדם המדליק אש רק משום זורק חץ, ומבארת כך: **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לֵיהּ מְשׁוּם חֲצָיו אִית לֵיהּ נַמִּי מְשׁוּם מָמוֹנוֹ** – רבי יוחנן הסובר שחיוב המדליק אש משום זורק חץ הוא, מודה לדעת ריש לקיש שניתן לחייבו אף משום ממונו שהזיק, ועל כן באופן זה שנפלה הגדר שלא מחמת הדליקה, שאי אפשר לחייב את המדליק משום זורק חץ, מכל מקום אפשר לחייבו משום ממונו המזיק, **וּכְגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ לְגוֹדְרָהּ וְלֹא גְּדָרָהּ** – והיינו באופן שיכול היה לשוב ולגדור את חצירו ולמנוע את מעבר האש לחצר חבירו ולא עשה כן, שאף שאינו חייב על הדלקת האש מתחילה מאחר שלא היה בכוחה להזיק, מכל מקום מתחייב הוא עתה על שאינו גודר בעדה, **דְּהָתָם שׁוֹרוֹ הוּא וְלֹא טָפַח בְּאַפֵּיהּ** – שבאופן כזה הרי הוא כמכניס שור לדיר ואינו נועל הדלת בפניו, שאם יצא השור והזיק חייב בעליו בתשלום הנזק, ואף כאן יש לחייבו על שלא שמר על האש שלא תזיק, אך מאחר שחיוב זה משום ממונו הוא ולא משום חיציו, חייב רק על הגדיש שהיה גלוי, ולא על הכלים שהיו טמונים בתוכו, שאנוס הוא.

שואלת הגמרא: **וְכִי מַאַחַר דְּאִית לֵיהּ מְשׁוּם חֲצָיו אִית לֵיהּ נַמִּי מְשׁוּם מָמוֹנוֹ** – לאחר שנתבאר שרבי יוחנן המחייב את המדליק אש משום זורק חץ מודה לדעת ריש לקיש שניתן לחייבו אף משום ממונו שהזיק, אם כן **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – איזה חילוק דין ישנו ביניהם.

משיבה הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ לְחַיְּיבוֹ בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים** – ישנו חילוק ביניהם לענין אדם שהדליק אש והלכה ופצעה את חבירו. שלדעת ריש לקיש הסובר שחיוב אש הוא רק משום ממונו המזיק אינו חייב אלא בתשלום נזק בלבד, אך לדעת רבי יוחנן הסובר שניתן לחייבו אף משום חיציו, חייב בתשלום ארבעה דברים, נזק, צער, ריפוי ושבת, כדין אדם המזיק את חבירו:

שנינו במשנה, שהכלב שנטל חררה שיש בה גחלת והלך לגדיש, ואכל את החררה ושרף את הגדיש, הדין הוא **שֶׁעַל הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם** בעל הכלב נזק שלם ועל הגדיש חצי נזק **כּוֹ'**:

שואלת הגמרא: **מַאן חַיֵּיב** בתשלום חצי הנזק על שריפת הגדיש, ודאי **שַׁבָּעַל הַכֶּלֶב**, ומדוע, **וְלִיחַיֵּיב נַמִּי בַּעַל גַּחֶלֶת** שפשע בכך שלא שמר על גחלתו.

משיבה הגמרא: **בְּשֶׁשִּׁימֵּר נַחְלָתוֹ** – המשנה עוסקת באופן ששמר בעל הגחלת כראוי על גחלתו, וכגון שהניחה בתוך ביתו ונעל הדלת כראוי, ולפיכך אנוס הוא בכך שנטל הכלב את גחלתו, ופטור מתשלום הנזק.

שבה הגמרא ומקשה: **אִי בְּשֶׁשִּׁימֵּר** בעל הגחלת את **נַחְלָתוֹ** ונעל את ביתו, אם כן **מַאי בָּעֵי כֶּלֶב הָתָם** – מה עושה שם הכלב, וכיצד הצליח ליטול את הגחלת. מתרצת הגמרא, **בְּשֶׁחָתַר** – שחפר הכלב ברגליו עד שפתח הדלת ונטל הגחלת.

אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, וְאִת אוֹמֶרֶת – מכך שהמשנה מחייבת את בעל הכלב בתשלום מלא על החררה, אף על פי שנטל הכלב את הגחלת על ידי חתירה, יש ללמוד **שִׁתָּם דְּלָתוֹת חֲתוּרוֹת הֵן אֵצֶל כֶּלֶב**, דהיינו, שדרך הכלב לחתור דלתות ולהכנס, ואין זה דבר משונה, ולפיכך יש לחייב את בעל הכלב בנזק שלם כדין נזקי שן ורגל, ולא בחצי נזק כדין נזקי קרן.

הגמרא מבררת את הדין המבואר במשנה שבעל הכלב מחויב בתשלום נזק אכילת החררה: **דַּאֲכָלָהּ הֵיכָא** – היכן אכל הכלב לחררה זו, **אִילֵימָא דַּאֲכָלָהּ בְּגַדִּישׁ דְּעָלְמָא** – אם אכלה בגדיש סתם שאינו של בעל החררה, כיצד ניתן לחייב את בעליו על כך, **הָא בְּעֵינָן** – הרי כדי לחייבו צריך שיתקיים התנאי שנאמר בפסוק (שמות כב ד) 'ושילח את בעירה **וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר**', דהיינו, שאין הבעלים חייב על נזקי שן של בהמתו אלא כשאכלה ברשות הניזק, **וְלֵיכָּא** – ולא התקיים תנאי זה, מאחר שאכל את החררה בחצר אחרת.

משיבה הגמרא: **לֹא צְרִיכָא, דַּאֲכָלָהּ בְּגַדִּישׁ דְּבַעַל חֲרָרָה** – המשנה עוסקת באופן שאכל הכלב את החררה בגדיש השייך לבעל החררה, ולפיכך ניתן לחייב את בעליו משום שן ברשות הניזק.

הגמרא מנסה לפשוט ספק מן הדין המבואר במשנה לגבי כלב שאכל חררה: **תִּפְשׁוֹט** – מן הדין המבואר במשנה, שכלב שאכל חררה ברשות הניזק חייב בעליו משום נזקי שן, ניתן להוכיח **דְּפִי פָּרָה**

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמוד ב

גמרא

הגמרא מבארת טעמי המחלוקת: **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה** שרק בשלשה ימים נעשה השור מועד. **אָמַר אַבַּיֵי**, רבי יהודה למד כן מהפסוק (שמות כא לו) 'אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו', שאילו אמר הכתוב 'תְּמוֹל' היה פירושו חַד – שכבר נגח יום אחד, 'מִתְּמוֹל' – בהוספת האות מ"ם מרמז הכתוב על יום נוסף, והרי תְּרֵי – שני ימים, והוסיף הכתוב עוד יום בתיבת שִׁלְשֹׁם, הרי תְּלָתָא – שלשה ימים נגח שור זה, ואם כן כשנאמר 'וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו' אֲתָאן [–באנו] **לְגַנִּיחָה רְבִיעָאָה**, וממנה ואילך משלם נזק שלם.

הרי מפורש בפסוק שהשור נעשה מועד על ידי שנגח שלשה ימים.

רָבָא אָמַר בדרך אחרת, בין אם אמר הכתוב **תְּמוֹל** ובין שאמר **מִתְּמוֹל** מורה הוא שהשור נגח **חַד** – יום אחד, וכשאמר הכתוב **שִׁלְשׁוֹם** הרי **תְּרֵי** – שני ימים, והנאמר בהמשך 'וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ' מורה **שְׁהָאִידְנָא** – עתה בנגיחה שלישית **חַיֵּיב** המזיק לשלם נזק שלם.

הגמרא עוברת לבאר טעמו של רבי מאיר: **וְרַבִּי מֵאִיר** הסובר שגם בשלש נגיחות ביום אחד נעשה מועד, **מַאי טַעְמָא**. ומביאה הגמרא את דבריו בברייתא, **דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר** דבר זה למדים מקל וחומר,

רש"י

בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ. דִּכְתִיב כִּי תֵצֵא אֵשׁ דְּמִשְׁמַע מֵעַצְמוֹ: בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ. דְּקָרֵי לֵיהּ מַבְעִירוֹ: הֵיכִי מְשַׁלְּמִינַן לָהּ. אִילּוּ אָדָם זוֹרֵק חֵץ וְהִזִּיק בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ לֹא קַיְּימָא לָן בְּהָאי פִּירְקִין (דף בו:) פָּצַע תַּחַת פָּצַע לְחַיֵּיב אֶת הַשּׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאוֹנֶס כְּרָצוֹן לִישְׁנָא אַחֲרִינָא הָאי חֵץ לְעוֹלָם בְּטָמוֹן הוּא נִבְנַס וּמִזִּיק וְלֹא שְׁמַעְתִּינַן: וְנִיחָא לֵיהּ. וּמִשְּׁנֵי לֵיהּ הָכִי: וְנַפְלָה גָּדֵר. שֶׁל חֵצֶר: שֶׁלֹּא מֵחֲמַת דְּלִיקָה. דְּאִי מֵחֲמַת דְּלִיקָה חִצָּיו לוֹ. שֶׁכְּשֶׁעָשָׂה שְׁהִדְלִיק הָאֵשׁ דְּהֵיְינוּ זְרִיקַת חֵץ לֹא הָיָה רָאוּי לְהַזִּיק בְּחָצֵר אַחֶרֶת: אִית לֵיהּ נַמֵּי מְשׁוּם מָמוֹנוֹ. וְהֵיכָא דְּלִיקָה לְחִיּוּבֵיהּ מְשׁוּם מָמוֹנוֹ מְהֵיבִינַן לֵיהּ הִלְכָךְ לְעִנְיַן גִּלּוּי אע"ג דְּכֻלּוֹ לוֹ חִצָּיו נִמְצָא עֲדַיִן לֵיהּ בְּחָצֵר וְנַפְלָה גָּדֵר שֶׁלֹּא מֵחֲמַת דְּלִיקָה וְהָלְכָה וְהִדְלִיקָה וְהוּזְקָה בְּחָצֵר אַחֶרֶת דְּהָתָם כֻּלּוֹ לֵיהּ חִצָּיו אִי הָכֵי לְעִנְיַן גִּלּוּי נַמֵּי כֻּלּוֹ לֵיהּ חִצָּיו אֶלָּא לְמַאן דְּאִית לֵיהּ מְשׁוּם חִצָּיו אִית לֵיהּ נַמֵּי מְשׁוּם מָמוֹנוֹ וּכְגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ לְגוֹדְרָהּ וְלֹא גָּדְרָהּ דְּמַאן דְּאִית לֵיהּ מְשׁוּם חִצָּיו אֵין לוֹ לְגוֹדְרָהּ דְּלֹא מְחַיֵּיב לֵיהּ אֶלָּא מְשׁוּם חֲצִי נֶזֶק וְלֹא מְשׁוּם מָמוֹנוֹ: וְלֹא גָּדְרָהּ. דְּאִי"ג דְּלִיקָה לְחִיּוּבֵיהּ מְשׁוּם מָמוֹנוֹ מְהֵיבִינַן עַל שֵׁם סוֹפוֹ שׁוֹרוֹ הוּא וְלֹא שָׁמַר גַּחְלְתּוֹ לְגוֹדְרָהּ בְּפָנֶיהָ: שׁוֹרוֹ הוּא וְלֹא בָּאֲפֵיהּ. הֲרֵי זֶה כְּכוֹנֵס שׁוֹרוֹ לְדִיר וְלֹא נָעַל בְּפָנָיו וְיָצָא וְהִזִּיק: וְכִי מַאַחַר דְּמַאן דְּאִית לֵיהּ מְשׁוּם חִצָּיו אִית לֵיהּ נַמֵּי מְשׁוּם מָמוֹנוֹ מַאי בֵּינַיְיהוּ. הֵיכָא דְּגַחֶלֶת שְׁלוֹ נַמֵּי פְּלִיגִי דְּהָא אָמְרַן לְעֵיל לְרַבִּי יוֹחָנָן אִשּׁוֹ מְשׁוּם חִצָּיו אֲלָמָא בְּאִשּׁוֹ נַמֵּי פְּלִיגִי הֵיכָא דְּגַחֶלֶת שְׁלוֹ בְּשֶׁלָּמָא עַד הַשְׁתָּא דְּשָׁמְעִינַן מְשׁוּם חִצָּיו דְּוָקָא וְלֵאו מְשׁוּם מָמוֹנוֹ וְכִדְאָמְרַת מָמוֹן אית בֵּיהּ מְשֻׁשָּׁא הָא לֵית בֵּיהּ מְשֻׁשָּׁא אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ מָמוֹנוֹ וְלֵיתֵיהּ חִצָּיו כִּי הַךְ דְּנַפְלָה גָּדֵר דְּכֻלּוֹ לוֹ חִצָּיו דְּלְמ"ד מְשׁוּם חִצָּיו דְּוָקָא פְּטוּר אֲבָל הַשְׁתָּא דְּלְתַרְוַיְיהוּ חַיֵּיב מַאי בֵּינַיְיהוּ: לְחַיְּיבוֹ בַּד' דְּבָרִים. לְמ"ד מְשׁוּם חִצָּיו נַמֵּי מְחַיְּיבִינַן לֵיהּ אִם שָׁרַף אִשּׁוֹ יַד אָדָם חַיָּיב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים נֶזֶק וְצַעַר וְרִיפּוּי וְשֶׁבֶת אֲבָל בְּבוֹשֶׁת לֹא דְּאָמְרִינַן בְּשִׁילְהֵי פִּירְקִין אֵינוֹ חַיָּיב עַל הַבּוּשֶׁת עַד שֶׁיְּהֵא מִתְבַּזֶּיוֹן אֲבָל ד' דְּבָרִים חַיָּיב דִּפְשִׁיעָה הִיא דַּהֲוָה לֵיהּ לְאַסּוּקֵי אַדַּעְתַּיְיהוּ שֶׁהָרוּחַ מוֹלִיכָתָהּ וְכִדְאָמְרִינַן בְּשִׁילְהֵי פִּירְקִין גָּפָל מִן הַגַּג בְּרוּחַ מְצוּיָה חַיָּיב בַּד' דְּבָרִים וּפְטוּר עַל הַבּוּשֶׁת לְמ"ד מְשׁוּם מָמוֹנוֹ פְּטוּר וְהוּא הַדִּין נַמֵּי דְּאֵיכָא בֵּינַיְיהוּ כָּל הָנֵי דְּלְעֵיל כָּל וְגָמָל דְּלְמ"ד מְשׁוּם חִצָּיו חַיָּיב דְּהָא מָמוֹנוֹ אע"ג דְּלֵאו חִצָּיו וְחִצָּיו אע"ג דְּלֵאו מָמוֹנוֹ אִית לֵיהּ וּלְמַאן דְּלֵית לֵיהּ חִצָּיו פָּטוּר אפ"ה מִסְכְּסְכָת כַּדְּאוֹקִימְנָא לְעֵיל וְהַאי דְּנָקֵט ד' דְּבָרִים מִשּׁוּם דְּאַפֵּילּוּ הֵיכָא דְּהוּגְּחֶלֶת שְׁלוֹ מִשְׁמַע לוֹ דַּיֵּישׁ חִילּוּק בְּדִבְרֵיהֶם וְעוֹד דְּמִילְּתָא דְּשֵׁכִיחַ הִיא מִפִּי הַמּוֹרֶה שְׁמַעְתִּי אֲבָל לְשׁוֹן רִאשׁוֹן נִרְאֶה לִי: מַאן חַיָּיב בַּעַל הַבָּלַב. אַמַּתְנִיתִין מְהַדַּר דְּקָתָנֵי עַל הַגְּדִישׁ מִשְׁלֵם חֲצִי נֶזֶק: ה"נ וְלִיחַיֵּיב נַמֵּי בַּעַל הַגַּחֶלֶת. דְּהָא בֵּין מַר וּבֵין מַר מִשּׁוּם מָמוֹנוֹ אִית לֵיהּ הִלְכָךְ לר' יוֹחָנָן דְּאָמַר לְעֵיל עַל הַגְּדִישׁ מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק דְּצָרוֹרוֹת הֵן לְשַׁלֵּם בַּעַל הַגַּחֶלֶת חֲצִי הָאַחֵר דְּהָא מָמוֹנוֹ הוּא וְרֵישׁ לְקִישׁ דְּאָמַר עַל הַגְּדִישׁ פָּטוּר לְשַׁלֵּם בַּעַל הַגַּחֶלֶת כּוּלּוֹ דְּגַחֶלֶת וְקס"ד דְּגַחֶלֶת דְּחַד וְחָרְרָה וְגָדִישׁ דְּחַד: בְּשֶׁשִּׁימֵר נַחֲלָתוֹ. שֶׁנָּעֲלָה בֵּיתוֹ יָפֶה וְאוֹנֶס הוּא: זֹאת אוֹמֶרֶת. מִדְּחַיֵּיב לְבַעַל כֻּלָּא אַחֲרָרָה נֶזֶק שָׁלֵם אַלְמָא לָאו שִׁינּוּי הוּא זֶה שֶׁחִתֵּר אֶת הַדְּלָתוֹת: דָּמְתָם דְּלָתוֹת חֲתוּרוֹת הֵן אֵצֶל הַכֶּלֶב. וְלֹא תֵּימַא מְשׁוּנָּה הוּא וּפְלִיגָא נוֹקֶא מִשְׁלֵם: בְּגַדִּישׁ דְּעָלְמָא. אַמַּאי מְשַׁלֵּם חֲרָרָה הָא שֵׁן הוּא וּבְעֵינָן שְׁדֵה אַחֵר דְּנִיזָּק וְלֵיכָא: תִּפְשׁוֹט. דְּמִדְּקָא מְשַׁלֵּם חֲרָרָה: דְּפִי פָּרָתוֹ. שֶׁל מַזִּיק הָאוֹכֶלֶת בַּחֲצַר הַנִּיזָּק:

כחצר

טָמוֹן בָּאֵשׁ דְּפָטוּר רַחֲמָנָא הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ. פִּי' בְּשֶׁלָּמָא לְמ"ד אִשּׁוֹ מְשׁוּם מָמוֹנוֹ אִין תֵּימָה דְּפָטוּר טָמוֹן וְאע"ג דִּבְכָל נִזְקֵי מָמוֹנוֹ כְּמוֹ קֶרֶן שֶׁן וְרֶגֶל חַיָּיב טָמוֹן פָּטוּר שֶׁבְּמָמוֹן מָצִינוּ חִילּוּקִים בְּקֶרֶן שֶׁן וְרֶגֶל לְהַלְכוֹתֵיהֶן אֲבָל בְּאָדָם הַמַּזִּיק לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב דִּכְתִיב פָּצַע תַּחַת פָּצַע וְדִרְשִׁינַן בְּסוֹף פִּירְקִין (דף בו:) לְחַיֵּיב עַל הַשּׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאוֹנֶס כִּרְצוֹן לְפִיכָךְ אֵין סְבָרָא לְדָרוֹשׁ אִשּׁוֹ מְשׁוּם חִצָּיו: **מַאי** בֵּינַיְיהוּ. הֲוָה מְצֵי לְמֵימַר אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ כָּל הָנֵי דְּלְעֵיל כָּלָ שְׁנָטַל חֲרָרָה וְאַנְחֵי אֲנַחֵי בְּגַדִּישׁ דְּלִרְבִּי יוֹחָנָן מְשַׁלֵּם עַל שְׁאָר הַגְּדִישׁ חֲצִי נֶזֶק וּלְר"ל אֵין לְעֵבֶד קָם לֵיהּ בִּדְרָבָּה מִינַּיהּ וְטָמוֹן הֵיכָא שֶׁלֹּא כֻּלּוֹ חִצָּיו חַיָּיב לְרַבִּי יוֹחָנָן: **וְלִיחַיֵּיב** בַּעַל הַגַּחֶלֶת. פִּירוּשׁ גַּם בַּעַל הַגַּחֶלֶת וְלֹא שִׁיפְטֹר בַּעַל הַכֶּלֶב לְגַמְרֵי כְּדַפ"ל (דף כב. ד"ה וא"ו) גַּבֵּי חֲנָנְיָי אַמַּאי חַיָּיב וְעוֹד אִי בְּשֶׁלֹּא שָׁמַר גַּחֶלְתּוֹ וּמִפְּטֵר בַּעַל הַכֶּלֶב אַמַּאי קָאָמַר (לעיל יט:) מַתְנִי' בְּאַדְּיֵיהּ אַדּוּיֵי דְּרֵב הוּנָא בְּעִלְּמָא אֵיתְמַר לֵימָא דְּרֵב הוּנָא קַאֵי אַמַּתְנִי' קְשׁוֹרוֹ אָדָם חַיָּיב הַקּוֹשֵׁר נ"ש וּבַעל הַתַּרְנְגוֹל פָּטוּר כְּמוֹ הָכָא דְּפָטוּר בַּעַל הַכֶּלֶב אֶלָּא תַּדְאִי בְּשֶׁלֹּא שִׁימֵר גַּחֶלְתּוֹ חַיָּיב נַמֵּי בַּעַל הַכֶּלֶב וּלְכָךְ לֹא מִיתּוֹקְמָא דְּרֵב הוּנָא אַמַּתְנִי' דְּקָשׁוֹרוֹ אָדָם חַיָּיב מִשְּׁמַע דְּחַיָּיב הַכֹּל הַקּוֹשֵׁר וּבַעל הַתַּרְנְגוֹל יֵשׁ לוֹ לְהִתְחַיֵּיב כְּמוֹ כֵן:

וְלִיחַיֵּיב בַּעַל הַגַּחֶלֶת. הַאי לִישְׁנָא לָאו דְּוָקָא דְּהָא מִיתּוֹקְמָא דְּאָכְלָה בְּגַדִּישׁ דְּבַעַל הַחֲרָרָה אֶלָּא בְּכֻלֹּא שִׁיפְטֹר בַּעַל הַכֶּלֶב מֵחֲלָקוֹ שֶׁל בַּעַל הַגַּחֶלֶת וְלֹא יִשָּׁלֵם כִּי אִם הָרְבִיעַ וְא"ת וְאַמַּאי לֹא פָּרִיךְ וְלִיפְטֹר בַּעַל הַכֶּלֶב מִן הַחֲרָרָה וְנִרְאֶה מִכָּאן לְדַקְדֵּק דְּיוֹתֵר יֵשׁ לְאָדָם לְזַהֵר עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יְזִיק אֲחֵרִים מִשֶּׁלֹּא יוּזַק שֶׁמְּחוּיָּב לְשַׁמֵּר גַּחֶלְתּוֹ מִן הַכֶּלֶב אע"פ שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת לְיַבֵּן בְּדֵי שֶׁלֹּא יְזִיק אֲחֵרִים וְאֶפְשָׁר לְשַׁמֵּר עַצְמוֹ בְּדֵי שֶׁלֹּא יִבָּנֵס כֻּלּוֹ כְּדֵי לְיַטֵּל חֲרָרָתוֹ וְכֵן מְשַׁמֵּע בְּהַמְנִיחַ (לקמן דף לא.) בְּשִׁמְעַתְּתָא דְּקַדְּרִין דְּפָרִיךְ אִי נָתְקַל פּוֹשֵׁעַ שְׁנֵי נַמֵּי לֵיחַיֵּיב אֶלְמָא חֲשִׁיב שְׁנֵי פּוֹשֵׁעַ שְׁנֵי וְלֹא לְחַיְּיבוֹ בְּנֶזֶק שְׁלִישִׁי וְאֵינוֹ פּוֹשֵׁעַ לְעִנְיַן שֶׁיִּפָּטֵר רִאשׁוֹן בִּנְזָקִין: **בְּשֶׁשִּׁימֵר** גַּחֶלְתּוֹ. וְא"ת מַה שְׁמִירָה הִיא זוֹ בֵּיוָן שֶׁיְּכוֹל הַכֶּלֶב לְיַבֵּנס שָׁם בְּחַתִּירָה דִּסְתָם דְּלָתוֹת חֲתוּרוֹת הֵן אֵצֶל הַכֶּלֶב וְי"ל כֵּיוָן דְּנִטַּר כִּדְנִטְרֵי אִינְשֵׁי לֹא אִטְרְחוּהוּ רַבָּנָן טְפֵי: **בְּשֶׁחָתַר.** וְאִם תֹּאמַר וְלִישַׁנֵּי בְּגוֹן דְּנָפְלָה גּוּדָּא בְּלֵילְיָא וְיָדַע בְּעַל הַכֶּלֶב וּבְעַל הַגַּחֶלֶת לֹא יָדַע וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאֵין זֶה רְגִילוּת דְּבַעַל הַכֶּלֶב יָדַע וּבְעַל הַגַּחֶלֶת לֹא יָדַע וּלְקַמָּן גַּבֵּי עִיזִּי דְּבִשְׁדוֹת רְגִילוּת הוּא לְפָעָמִים: **סְתָם** דְּלָתוֹת חֲתוּרוֹת הֵן. תֵּימָה דִּלְמָא מְשׁוּם דַּהֲווֹי תַּחִילְתוֹ בְּפֹשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס תַּחִילְתוֹ בְּפֹשִׁיעָה מִשּׁוּם פְּתִיחָה וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאע"ג דְּחַתִּירָה כ"א רְבִיעַ כִּי הֵיכִי דַּהֲוָה מִתְחַיֵּב בְּפִתִיחָה שְׁהָיָה בְּעַל הַגַּחֶלֶת מִתְחַיֵּב מֵחֲצָה אֲבָל אֵין לְתָרֵץ דְּלָא אַמְרִינַן תַּחִילְתוֹ בְּפֹשִׁיעָה בְּבִתִּים פְּתוּחִים וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס בְּנָעוּלִים כֵּיוָן דְּגַבֵּי נְעוּלִים לֹא הֲוֵי שׁוּם פְּשִׁיעָה כְּדַאַמְרִינַן בְּהָפְרָה (לקמן דף נב:) דְּלֹא אַמְרִינַן מִגּוֹ דַּהֲוֵי פּוֹשֵׁעַ לְעִנְיַן חֲרַשׁ הֲוֵי פּוֹשֵׁעַ לְעִנְיַן פִּקֵּחַ כו' וּמִגּוֹ דַּהֲוֵי פּוֹשֵׁעַ בְּגִמָּלִים הֲוֵי פּוֹשֵׁעַ לְעִנְיַן שׁוֹרִים דְּלָא דְּמֵי דְּהָתָם וְדַאי לֹא אַמְרִינַן מִגּוֹ מְשׁוּם דְּלִגְבֵּי פִּקֵּחַ אוֹ לְגַבֵּי שׁוֹרִים הַנִּיזָּקִין לֹא פָּשֵׁעַ כְּלָל אֲבָל הָכָא פּוֹשֵׁעַ הוּא בְּכָלָ זֶה לְעִנְיַן זֶה הַגְּדִישׁ לְהִיוֹת נִיזּוֹק בִּגְחַלְתּוֹ בְּפֹשִׁיעָה הֵיכָא שֶׁלֹּא שָׁמַר גַּחֶלְתּוֹ לְכָךְ יֵשׁ לְהִתְחַיֵּיב אֲפִילּוּ נִזּוֹקִין בְּאוֹנֶס לְמָאן דְּמַחַיֵּיב תַּחִילְתוֹ בְּפֹשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאוֹנֶס: **תִּפְשׁוֹט** דְּפִי פָּרָה כְּחֲצַר הַנִּיזָּק דְּמִי. תֵּימָה דְּאַמַּאי לֹא פָּשִׁיט מִשְּׁאָר בְּבֵי דְּמַתְנִי' תְּתֵן הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לְאָכוֹל הֶרְאוּי לָהּ וּמַהֲהִיא דְּאָכְלָה מִצִּידֵי הֶרְחָבָה וּמִתּוֹךְ הַחֲנוּת וְעוֹד אוֹתָם שֶׁהָיוּ מְדַקְדְּקִין מִשִּׁיפָּה בּוֹ אֶת הַכֶּלֶב לֹא הֲבִיאוּ מַתְנִיתִין כֻּלָּ שְׁנָטַל חֲרָרָה דְּיֵדִיעַ מִינַּהּ הַשְׁתָּא וְעוֹד מַאי קָאָמַר מַאי בָּעֵי רֵישָׁךְ בְּפוּמָּא דְּכַלְבָּאֵי כֵּיוָן שֶׁהַכֶּלֶב לְקָחָהּ וְנִרְאֶה לר"ש דְּמִכָּל הַנֵּהוּ דְּמַתְנִיתִין לֹא מָצֵי לְמִפְשַׁט וְלֹא מַהֲהִיא דְּנָטַל חֲרָרָה מִשּׁוּם דְּס"ד דְּאִם לְקָחָהּ הַבְּהֵמָה פְּרוֹת בְּחֲצַר הַנִּיזָּק וְאִכְלָה בְּרְשׁוּת הָרַבִּים וְאוֹ בְּחֲצַר הַמַּזִּיק חַיָּיב דְּמִתְחַיְּיבִינַן בִּלְקִיחָה לְחוּדָא וְכֵן הַסְּבָרָא נוֹטָה דְּכֵיוָן דְּפָשַׁע בִּלְקִיחָה מַה לָּנוּ בְּאֲכִילָה וְהָא דְּמַסְקִינַן מִשְּׁדֵה אַחֵר רְשׁוּת הָרַבִּים הַיְינוּ לְקִיחָה וְקַמְבָּעֵיָא לֵיהּ בְּגוֹן אִם הוֹשִׁיט פֵּירוֹת בְּפִי פָּרָה חש"ו וְעַכּ"ם דְּלֹא בְּנֵי תַּשְׁלוּמִין נִינְהוּ וּבְגוֹן שֶׁהַבְּהֵמָה לֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לְיַקֵּר אִם לֹא שֶׁהוֹשִׁיט לָהּ וְאִי כְּחֲצַר הַנִּיזָּק דְּמֵי בְּעַל הַפָּרָה וְאִי כְּחֲצַר הַמַּזִּיק דְּמֵי חַיָּיב דְּקָאָמַר תִּפְשׁוֹט לֵאו מִמַּתְנִי' אֶלָּא מִסּוּגְיָא דְּשִׁמְעָתִין דְּאוֹקְמָהּ אַכְלָה בְּגַדִּישׁ דְּבַעַל הַחֲרָרָה שְׁמַע מִינַּהּ דְּבָעוּ לְקִיחָה וְאֲכִילָה בְּחֲצַר וְהַנִּיזָּק) אַף עַל פִּי שֶׁאֵין טַעַם בְּדָבָר זֶה מַה צּוֹרֶךְ בַּאֲכִילָה אֶלָּא דְּגוּדְיָרת הַכְּתוּב הוּא וְתִפְשׁוֹט כְּשֶׁנִּתַּן אַחַר לְתוֹךְ פִּיהָ דְּחַיָּיב דְּכַחֲצַר הַנִּיזָּק דְּמֵיהָא דְּאִי ב

וְזֶה הַלָּשׁוֹן לְאוֹ דַּוְקָא דְּהָכָא לֹא שַׁייָךְ לְשׁוֹן זֶה שֶׁהַכֶּלֶב לָקַח מֵעַצְמוֹ אֶלָּא כְּלוֹמַר כֵּיוָן דִּגְזִירַת הַכָּתוּב דִּבְעֵי׳ אֲכִילָה בְּחֲצַר הַנִּיזָּק וְאִי פִּי פָּרָה בְּחֲצַר הַמַּזִּיק אֲפִילּוּ כִּי אֲכָלָה בִּגְדִישׁ דְּבַעַל הַחֲרָרָה הֲוֵי אֲכִילָה בְּחֲצַר הַמַּזִּיק וְאַגַּב דְּשַׁייָךְ לְשׁוֹן זֶה בְּנָתַן אַחַר לְתוֹךְ פִּיהָ נָקֵט לֵיהּ וּמֵיתֵי מִשְּׁקָּה בּוֹ אֶת הַכֶּלֶב דְּשִׁסּוֹי מִיקְרֵי אֲפִילּוּ הַכְנִיס יָד חֲבֵירוֹ בְּפִי הַכֶּלֶב אוֹ הִנְחִישׁ וְהִשִּׁיךְ הֵיזִינוּ דְּחִתַּב וְדָחַק שִׁינֵי הַכֶּלֶב וְנָחָשׁ בִּבְשַׂר חֲבֵירוֹ וְא"כ אַמַּאי חַייֵב בַּעַל הַכֶּלֶב וְהָלֹא יָדוֹ בַּחֲצַר הַמַּזִּיק הוּא וְלִימָא לֵיהּ מַאי בְּעֵי בְּפוּמָא דְּכַלְבָּאי וְהָא דְּקָאָמַר שַׁן דְּחַייֵב רַחֲמָנָא הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לֵהּ אַף עַל גַּב דְּמַשְׁכַּחַת לֵהּ שִׁפִּיר כְּגוֹן שֶׁהִלְקִיחָה הָיְתָה בְּחֲצַר הַנִּיזָּק אֶלָּא מִשּׁוּם דְּפַשִׁטָה מִשְּׁמַע שֶׁהֵבִיעוּר הָיְתָה בְּחֲצַר הַנִּיזָּק קְבָעֵי הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לֵהּ וּבְרִישׁ מַסֶּכֶת שַׁבָּת (דף ג:) אֵיכָא נְמֵי תִּפְשׁוֹט מִסּוּגְיָא דְּשִׁמְעָתִין דְּקָאָמַר תִּפְשׁוֹט מִדְּבָעֵי רַב בִּיבִי בַּר אַבַּיֵי: **תָּא** שְׁמַע שִׁיקָּה בּוֹ אֶת הַכֶּלֶב. וְתִימְהַ דְּאַמַּאי לֹא מְשַׁנֵּי לְעִנְיַן קְטָלָא לֹא אָמְרִינַן כִּדְאָמְרִינַן בְּסָמוּךְ דְּהָכָא מִשְּׁנָה הִיא רֵישָׁא דְּהִשִּׁיךְ בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ דְּמֵייתֵי בְּתַר הָכִי בְּפ' אֵלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִין (סנהדרין דף עו: ושם) וְשָׁמָא מְשַׁמֵּע לֵיהּ רֵישָׁא בֵּין לְעִנְיַן נְזָקִין וּלְקָמָן נְמֵי מְייַתֵּי לָהּ מֵיתָה בֵּין לְעִנְיַן נְזָקִין אֶלָּא הָכִי קָאָמַר מַשְׁמַע לֵיהּ שֶׁל חֲבֵירוֹ: **דְּאַפְקֵיהּ** לְגַבֵּי בְּעֵיָא מְשַׁמֵּע כְּלָבוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ: וְרַבִּיהּ הוּא"מ לִשְׁנוּיֵי כְּגוֹן שֶׁלֹּא הִכְנִיס יָד חֲבֵירוֹ אֶלָּא הַכֶּלֶב עַצְמוֹ לָקְחָה כְּשֶׁשִּׁיקְּתוֹ אֶלָּא דְּמִשְּׁנֵי לְפִי מַה שֶּׁפָּטוּר דְּמֵירֵי כְּשֶׁהוֹשִׁיט לוֹ יָדוֹ:

יָכְלִי לְמֵימַר לִגְזוֹר מִר גְּזֵירָה בְּאַרְעָיֵיהּ. הָיָה נִשְׁמָט אַבַּיֵי שֶׁלֹּא הָיָה חָפֵץ לִילֵךְ לְשָׁם דְּהָתָנֵן (לעיל דף יט:) אֲכָלָה מִתּוֹךְ הַחֲנוּת מְשַׁלֶּמֶת כּוּ' וְלֹא אָמְרִינַן הָיָה לוֹ לִנְעוֹל חֲנוּתוֹ וְכֵן אֲכָלָה מִצִּידֵי הַרְחָבָה וְלִעֵיל נְמִי לֹא פָּרִיךְ דִּלְיִפְטַר בְּעַל הַכֶּלֶב מִן הַחֲרָרָה וְרֵב אַלְפַס פָּסַק כְּרַב יוֹסֵף וְלֵיתֵיהּ לְדַאֲבַיֵּי דְּדַחְזֵיהּ בְּעַלְמָא הוּא: **הָנָהוּ** עִיזֵי דְּשׁוּקָא כּוּ'. דְּוָקָא בְּהָנָהוּ דְּקָיְימֵי לְשַׁחְזוּקֵי וְאַע"ג שֶׁשִּׁילְּמוּ מַה שֶּׁהִזִּיקוּ לֹא בָּעֵי לְמֵיקַם בְּהַדַיְיהוּ לְדִינָא וְזִימְנִין נְמִי דְּלֵיכָּא סַהֲדֵי אֶבָל עַז לְחֶלְבָּה וְרָחֵל לְגִיזָּתָהּ יְכוֹל לוֹמַר בְּשֶׁיּזִיק יְשַׁלֵּם כִּדְאַשְׁכְּחָן גְּבֵי עִיזֵי דְּבֵי תַּרְבּוּ דְּאָמַר לֵיהּ זִיל אַצְנְעִינְהוּ וְלֹא אָמַר לֵיהּ זִיל שַׁחְטִינְהוּ: **אֵיזֶהוּ** מוּעָד כּוּ'. אוֹמֵר ר"י דְּקָא דְּאָמְרִינַן בְּהַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ (ביבמות דף סד:) דְּסָתָם לָן תַּנָּא דְּשׁוֹר הַמּוּעָד כְּרִשְׁבּ"ג דְּאָמַר בְּשָׁלֹשׁ זִימְנִין הֲוֵי חֲזָקָה לֹא מִשּׁוּם דְּתַיְיהֵי פְּלוּגְתַּיְיהוּ בְּשׁוֹר הַמּוּעָד דְּמִקְרֵאי דְּרִשִׁינַן:

שֶׁיְּהוּ הִתְינוֹקוֹת כּוּ'. אַף עַל גַּב דְּאָדָם אִית לֵיהּ מְזִקָּא מ"מ בֵּיוָן שֶׁנַּעֲשָׂה שֶׁפֶל כָּל כָּךְ שֶׁהַתִּינוֹקוֹת מִמְשַׁמְּשִׁין בּוֹ וְדַאי חָזֵר לְקַדְמוּתוֹ וְלֹא בָּא ר"מ לְמֵעוּט אֶלָּא תּוֹעֵל חֲזָרָה שְׁלֹשָׁה יָמִים אֶלָּא הַשְׁמִיעֲנוּ דְּאֲפִילּוּ בְּיוֹם אֶחָד פְּעָמִים דְּאִיכָּא חֲזָרָה כְּגוֹן ע"י תִּינוֹקוֹת וְג' פְּעָמִים בְּיוֹם אֶחָד נִרְאֶה דְּאֵין מוֹעִיל לְדִידֵיהּ לְחֲזָרָה אע"פ שֶׁמּוֹעִיל לְהַעֲדָאָה דְּה"נ אַשְׁכְּחָן לר"ש דִּבְשְׁלֹשָׁה פְּעָמִים הֲוֵי מוּעָד וּבְחֲזָרָה בְּעֵי ג' יָמִים:

וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ הָאִידָּנָא חַייָב. פֵּי' בְּקוּנְטְרֵס בְּפֵי' רִאשׁוֹנָה דְּלִכְרֶבָּא חַייָב נ"ש צ"ל לְפִי' הָא דְּקָאָמַר לְקַמָּן דְּאָתוּ ג' כִּיתֵּי סַהֲדֵי בְּחַד יוֹמָא דְּלִמ"ד לְייעוּדֵי תּוֹרָא אַייֵעד וּמִשְׁלַמִּין בְּעֵלִים נ"ש אע"פ שֶׁלֹּא יָדְעוּ תְּחִלָּה וְאֵינוֹ נִרְאֶה דְּדוּהוּעַד בִּבְעָלִיו כְּתִיב וְאח"כ אם לֹא יִשְׁמְרֶנּוּ מִשֶּׁלּוֹ נ"ש וּבְרִייתָא דִּלְקַמָּן קָתָנֵי דְּאֵין הַשּׁוֹר נַעֲשֶׂה מוּעָד עַד שֶׁיּוּעַד בִּפְנֵי בְּעָלִים וְא"כ אֲפִילּוּ לְמ"ד לְייעוּדֵי תּוֹרָא אִי אָתוּ ג' כִּיתֵּי סַהֲדֵי בְּחַד יוֹמָא וְהֵעִידוּ בִּבְעָלִים לֹא יְשַׁלְּמוּ בְּעֵלִים נ"ש עַד נְגִיחָה ד' וְרש"י עַצְמוֹ חָזַר בּוֹ מִשּׁוּם דְּבְרִישׁ חֲזָקת הַבָּתִּים (ב"ב דף כת. ושם) קָאָמַר סְתָמָא דְּגְמָרָא אִי מַה שׁוֹר הַמּוּעָד עַד נְגִיחָה ד' לֹא מִיחַייֵב כּוּ' וּפֵי' דְּמִשְׁמָעוּת דּוֹרְשִׁין אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ וְהַר"ר ריחק

כַּחֲצַר הַנִּיזָּק דַּמֵּי. וּשְׁדָּה אַחַר קָרִינָא בֵּיהּ: **וְאִי אֲמָרַת כּוּ'**. גְּמָרָא קַמְהַדַּר כְּלוֹמַר אַמַּאי מְסַפְּקָא לָךְ פְּשִׁיטָא דְּכַחֲצַר הַנִּיזָּק דַּמֵּי דְּאִי כַּחֲצַר הַמַּזִּיק דַּמֵּי א"כ שַׁן דְּחַייֵב רַחֲמָנָא הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לֵהּ: **נִתְחַכְּכָה בְּכוֹתֶל**. דְּתוֹלָדָה דְּשֶׁן הִיא אֲבָל שֵׁן מַמָּשׁ לֹא דְּאָמַר לֵיהּ פִּי פָּרָתִי רִשְׁעוּתִי הִיא: **וְנִטְּפָה פֵּירוֹת**. ע"י גִּלְגּוּל בְּעִין שְׁעוּשְׁיָן סוּסִים וְחֲמוֹרִים וּבְלַעְוָ וולט"ר: **וְהָא** בְּעִינַן עַד תּוּמּוֹ. דְּמִכְלִיא קָרְנָא דְּהָא וּבְעֵר זֶה הַשֵּׁן מֵעֲבֵר הַגָּלֶל עַד תּוּמּוֹ נָפְקָא לָן בְּפ' קַמָּא (דף ב:) וְהָכָא לֵיכָּא תּוּמּוֹ שֶׁעֲדַיִין הָאֲבָנִים וְהַפֵּירוֹת בְּעִין: **דְּשַׁף צַלְמֵי**. כְּשֶׁנִּתְחַכְּכָה בְּכוֹתֶל מָחָקָה צוּרָה שֶׁעָלָיו דְּאִיכָּא תּוּמּוֹ: **דְּפַסְעֵי פְּטוּעֵי**. כְּשֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה עַל הַפֵּירוֹת תִּחְבָּתָן בְּטִיט וְאִי אֲפָשֵׁר לְלַקְּטָן. לִישְׁנָא אַחֲרִינָא דְּפַסְאֵי פְּסוּאֵי כְּמוֹ פְּסוּ אֲמוֹנִים (תהלים יב) כְּלוֹמַר שֶׁשִּׁפְּכָה מִשְׁקֶה בְּגִלְגּוּלָהּ דְּכִלְיָא וּפְטָיָא קָרְנָא: **פְּטוּר מְשַׁפֶּה**. דִּגְרָמָא בְּנִזְקִין פְּטוּר: **דְּאַפְקֵיהּ** לְגַבֵּי: שֶׁהוֹצִיא שִׁינָּיו וְקָרְטוֹ דְּלֹא הִכְנִיס יָדוֹ לְתוֹךְ פִּיו: הִשִּׁיךְ בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ. שֶׁנָּטַל אֶת הַנָּחָשׁ בְּיָדוֹ וְהִנִּיעַ פִּיו לְיַד חֲבֵירוֹ עַד שֶׁנִּכְנְסָה לְתוֹכוֹ וְנָשְׁכוֹ וּמֵת: מְחַייֵב. מִיתָה: בֵּין שֶׁיָּנִיו עוֹמֵד. וּבְלֹא כְּוָונַת הַנָּחָשׁ יָצָא הָאֵרֶס: **לְפִיכָךְ מַכִּישׁ בִּסְיָיר**. דְּהָוֶה לֵיהּ כְּאִילּוּ הָרְגוּ בְּסַייָר שֶׁהוֹרֵג מִמָּשׁ הוּא וְלֹא גּוֹרֵם: נָחָשׁ בִּסְקִילָה. בְּדִין שׁוֹר הוֹרֵג אָדָם דְּכְתִיב הַשּׁוֹר יִסָּקֵל (שמות כא:): **לְעִנְיַן קְטָלָא**. הֲרֵיגַת נָחָשׁ: **לֹא אַמְרִינַן**. מַאי בְּעֵי יָדָךְ כּוּ' וְאֲפִילּוּ בְּחֲצַר הַמַּזִּיק דַּמֵּיא אֵינוֹ פְּטוּר אֶלָּא נֶהֱרָג אֶלָּא לְעִנְיַן נְזָקִין אַמְרִינַן מַאי בְּעֵית בְּרִשְׁוּתִי כְּדְתַנְיָן בְּפ"ק (דף ט:) חוֹרֵשׁ מִרְשׁוּת הַמְּיוּחֶדֶת לַמַּזִּיק וּמֵיפְּיָא לָן בְּפִי פָּרָה אִי בְּחֲצַר הַמַּזִּיק דַּמֵּי אוֹ לֹא עַד דְּפָשִׁיטְנָא לָהּ מִכְּלָב שֶׁנָּטַל חֲרָרָה: **בִּי תַּרְבּוּ**. שֵׁם מִשְׁפָּחָה: **דְּסַקְלְקִין לְעֵילָא**. מִבָּבֶל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: וּדְנַחְתִּין לְתַחְתָּא. מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל הֲווּ בְּקִיאֵין בְּדִין זֶה: **עִיזֵי דְּשׁוּקָא**. דְּקָצְבֵי דְּקָיְימֵי לְשַׁחְיטָה אֶלָּא דְּמִשְׁהוּ לָהוּ עַד יוֹמָא דְּשׁוּקָא: **מַתְרִינַן בְּמָרְיֵיהוּ**. אִי מִפְּסָדְן אֲפִילּוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים: **תֵּיב אַמַּחְתָּא**. מְקוֹם מַעֲמַד הַקַּצָּבִים: וְקַבֵּיל זוּזֵי. אֲפִילּוּ בְּיוֹמָא דְּלֹאו דְּשׁוּקָא שֶׁחַייִב לָהוּ הוֹאִיל וְלִשְׁחִיטָה קַיְימִן: **מִתְנִי'** מְשֻׁיָּחָזוֹר בּוֹ שָׁלֹשָׁה יָמִים. שְׁרוֹאָה שׁוֹרִים וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ חוֹזֵר לְתַמּוּתוֹ: שָׁלֹשָׁה פְּעָמִים. וְאֲפִילּוּ בְּיוֹם אֶחָד: **גמ'** אַתָּאן לְגַנִּיחָה רְבִיעִית. שֶׁאִם לֹא שָׁמְרוּ וְנָגַח נְגִיחָה רְבִיעִית מְשֻׁלָּם מֵעֲלִייָה נ"ש אֶבָל אַשְׁלִישִׁית פָּלֵגְא נָזֵקּ הוּא דְּמִשְׁלַם: **וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ הָאִידָּנָא**. בִּנְגִיחָה שְׁלִישִׁית חַייָב עָלֶיהָ נָזֵק שָׁלֵם:

ריחק

כַּחֲצַר הַנִּיזָּק דָּמֵי דְּאִי כַּחֲצַר הַמַּזִּיק דָּמֵי לֵימָא לֵיהּ מַאי בְּעֵי בְּפוּמָא דְּכַלְבָּאי דְּאִיבָּעֵיָא לְהוּ פִּי פָּרָה כַּחֲצַר הַנִּיזָּק דָּמֵי אוֹ כַּחֲצַר הַמַּזִּיק דָּמֵי וְאִי אֲמָרַת כַּחֲצַר הַמַּזִּיק דָּמֵי שַׁן דְּחַייֵב רַחֲמָנָא הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לֵהּ אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא כְּגוֹן שֶׁנִּתְחַכְּכָה בְּכוֹתֶל לַהֲנָאָתָהּ וְנִטְּפָה פֵּירוֹת לַהֲנָאָתָהּ מַתְקִיף לָהּ מַר זוּטְרָא וְהָא בְּעֵינָא כַּאֲשֶׁר יִבְעֶר הַבָּעֵר הַגָּלֶל עַד תּוּמּוֹ וְלֵיכָּא רַבִּינָא אָמַר דְּשַׁף צַלְמֵי רַב אַשִׁי אָמַר דְּפַסְעֵי פְּסוּעֵי ת"ש שִׁיקָּה בּוֹ אֶת הַכֶּלֶב שִׁיקָּה בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ פָּטוּר מַאן מְשַׁקֶּה פָּטוּר וְחַייָב בַּעַל כֶּלֶב וְאִי אֲמָרַת כַּחֲצַר הַמַּזִּיק דָּמֵי לֵימָא לֵיהּ מַאי בְּעֵי יָדָךְ הוּא דְּלִיפְטַר בַּעַל הַכֶּלֶב מִן הַחֲרָרָה וְרַב אַלְפַס פָּסַק כְּרַב יוֹסֵף וְלֵיתֵיהּ לְדַאֲבַיֵּי דְּדַחְזֵיהּ בְּעַלְמָא הוּא: **הָנָהוּ** עִיזֵי דְּשׁוּקָא כּוּ'. דְּוָקָא בְּהָנָהוּ דְּקָיְימֵי לְשַׁחְזוּקֵי וְאַע"ג שֶׁשִּׁילְּמוּ מַה שֶּׁהִזִּיקוּ לֹא בָּעֵי לְמֵיקַם בְּהַדַיְיהוּ לְדִינָא וְזִימְנִין נְמִי דְּלֵיכָּא סַהֲדֵי אֶבָל עַז לְחֶלְבָּה וְרָחֵל לְגִיזָּתָהּ יְכוֹל לוֹמַר בְּשֶׁיּזִיק יְשַׁלֵּם כִּדְאַשְׁכְּחָן גְּבֵי עִיזֵי דְּבֵי תַּרְבּוּ דְּאָמַר לֵיהּ זִיל אַצְנְעִינְהוּ וְלֹא אָמַר לֵיהּ זִיל שַׁחְטִינְהוּ: **אֵיזֶהוּ** מוּעָד כּוּ'. אוֹמֵר ר"י דְּקָא דְּאָמְרִינַן בְּהַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ (ביבמות דף סד:) דְּסָתָם לָן תַּנָּא דְּשׁוֹר הַמּוּעָד כְּרִשְׁבּ"ג דְּאָמַר בְּשָׁלֹשׁ זִימְנִין הֲוֵי חֲזָקָה לֹא מִשּׁוּם דְּתַיְיהֵי פְּלוּגְתַּיְיהוּ בְּשׁוֹר הַמּוּעָד דִּמְקַרְאֵי דְּרִשִׁינַן:

שֶׁיְּהוּ הִתְינוֹקוֹת כּוּ'. אַף עַל גַּב דְּאָדָם אִית לֵיהּ מְזִקָּא מ"מ בֵּיוָן שֶׁנַּעֲשָׂה שֶׁפֶל כָּל כָּךְ שֶׁהַתִּינוֹקוֹת מִמְשַׁמְּשִׁין בּוֹ וְדַאי חָזֵר לְקַדְמוּתוֹ וְלֹא בָּא ר"מ לְמֵעוּט אֶלָּא תּוֹעֵל חֲזָרָה שְׁלֹשָׁה יָמִים אֶלָּא הַשְׁמִיעֲנוּ דְּאֲפִילּוּ בְּיוֹם אֶחָד פְּעָמִים דְּאִיכָּא חֲזָרָה כְּגוֹן ע"י תִּינוֹקוֹת וְג' פְּעָמִים בְּיוֹם אֶחָד נִרְאֶה דְּאֵין מוֹעִיל לְדִידֵיהּ לְחֲזָרָה אע"פ שֶׁמּוֹעִיל לְהַעֲדָאָה דְּה"נ אַשְׁכְּחָן לר"ש דִּבְשְׁלֹשָׁה פְּעָמִים הֲוֵי מוּעָד וּבְחֲזָרָה בְּעֵי ג' יָמִים:

וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ הָאִידָּנָא חַייָב. פֵּי' בְּקוּנְטְרֵס בְּפֵי' רִאשׁוֹנָה דְּלִכְרֶבָּא חַייָב נ"ש צ"ל לְפִי' הָא דְּקָאָמַר לְקַמָּן דְּאָתוּ ג' כִּיתֵּי סַהֲדֵי בְּחַד יוֹמָא דִּלְמ"ד לְייעוּדֵי תּוֹרָא אַייֵעד וּמִשְׁלַמִּין בְּעֵלִים נ"ש אע"פ שֶׁלֹּא יָדְעוּ תְּחִלָּה וְאֵינוֹ נִרְאֶה דְּדוּהוּעַד בִּבְעָלִיו כְּתִיב וְאח"כ אם לֹא יִשְׁמְרֶנּוּ מִשֶּׁלּוֹ נ"ש וּבְרִייתָא דִּלְקַמָּן קָתָנֵי דְּאֵין הַשּׁוֹר נַעֲשֶׂה מוּעָד עַד שֶׁיּוּעַד בִּפְנֵי בְּעָלִים וְא"כ אֲפִילּוּ לְמ"ד לְייעוּדֵי תּוֹרָא אִי אָתוּ ג' כִּיתֵּי סַהֲדֵי בְּחַד יוֹמָא וְהֵעִידוּ בִּבְעָלִים לֹא יְשַׁלְּמוּ בְּעֵלִים נ"ש עַד נְגִיחָה ד' וְרש"י עַצְמוֹ חָזַר בּוֹ מִשּׁוּם דְּבְרִישׁ חֲזָקת הַבָּתִּים (ב"ב דף כת. ושם) קָאָמַר סְתָמָא דְּגְמָרָא אִי מַה שׁוֹר הַמּוּעָד עַד נְגִיחָה ד' לֹא מִיחַייֵב כּוּ' וּפֵי' דְּמִשְׁמָעוּת דּוֹרְשִׁין אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ

תְּמוֹל מִתְמוֹל חַד שְׁלִשׁוֹם תְּרֵי וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ הָאִידָּנָא חַייָב וְר"מ מ"ט דְּתַנְיָא א"ר מֵאִיר תְּמוֹל מִתְמוֹל חַד שְׁלִשׁוֹם תְּרֵי וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ הָאִידָּנָא חַייָב וְר"מ מ"ט דְּתַנְיָא א"ר מֵאִיר

ריחק

כַּחֲצַר הַנִּיזָק דָּמֵי – שפיה של הפרה האוכלת בחצר הניזק, נידון כרשות הניזק ולא כרשות בעליה, דְּאִי כַּחֲצַר הַמַּזִּיק דָּמֵי, אם כן מדוע חייב בעל הכלב נזק שלם על אכילת החררה, לֵימָא לֵיהּ לבעל החררה, מַאי בָּעֵי רַפְתָּךְ בְּפוּמָּא דְּכַלְבָּאי – מדוע נמצא לחמך בפיו של כלבי. כלומר, שמאחר שהחיוב על שן הוא רק ברשותו של הניזק, אי אפשר לחייבו על אכילת החררה אם פיו נידון כרשות המזיק.

דְּאִיבַּעְיָא לְהוּ – שנסתפקו בני הישיבה בענין זה, האם פִּי פָּרָה כַּחֲצַר הַנִּיזָּק דָּמֵי, וחייב בעליה על אכילתה מדין שן, אוֹ כַּחֲצַר הַמַּזִּיק דָּמֵי ופטור, שהרי לא ברשות הניזק אכלה.

שואלת הגמרא: וְאִי אָמְרַתְּ כַּחֲצַר הַמַּזִּיק דָּמֵי, אם כן שֵׁן דְּחַיֵּיב רַחֲמָנָא הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ, הלא לעולם אוכלת היא ברשות בעליה. ובמה נסתפקו בני הישיבה.

מבארת הגמרא: אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, גם אם נאמר שפי הבהמה חצירו של המזיק הוא, יש אופנים שבהם ניתן לחייב משום שן, כְּגוֹן שֶׁנִּתְחַכְּכָה הבהמה בַּכּוֹתֶל לְהַנָּאָתָהּ והפילתו, וְכן באופן שֶׁטִּנְּפָה פֵּירוֹת על ידי שנתגלגלה עליהם לְהַנָּאָתָהּ, אך על אכילה בחצר הניזק יתכן שאין לחייבו משום שן, מאחר שיכול הוא לומר 'פי בהמתי רשותי הוא'.

מר זוטרא מקשה על דברי רב מרי: מַתְקִיף לָהּ מַר זוּטְרָא, כיצד ניתן לומר שהאופן שבו חייבה תורה משום נזקי שן, הוא בנתחככה הבהמה בכותל להנאתה והפילתו, או שטיננפה פירות להנאתה, וְהָא בְּעֵינָא – והרי יש לקיים את דברי הכתוב (מלכים א' יד י) 'כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תֻּמּוֹ', דהיינו, שהבהמה מכלה את הקרן לגמרי, וְלֵיכָּא – והרי באופנים אלו אין הבהמה מכלה את הכותל או הפירות עד תומם.

מתרצת הגמרא: רְבִינָא אָמַר, יש אופן שהבהמה מכלה את הקרן, כגון דְּשָׁף צַלְמֵי – שפשפה צורות, שהיו צורות חקוקות בכותל, וכאשר נתחככה הבהמה בכותל מחקתן וכילתה את הצורות עד תומן. רַב אַשִׁי אָמַר, כגון דְּפָסְעֵי פַּסּוּעֵי – כאשר נתגלגלה הבהמה על הפירות תחבה אותם בתוך טיט לח ונתייבש הטיט ואי אפשר להוציאם, ונמצא שכילתה הפירות עד תומם.

הגמרא מנסה להוכיח ממשנה שפי פרה כחצר הניזק: תָּא שְׁמַע, שנינו בסנהדרין (עו:), שאם שִׁיפָּה [–גירה] אדם בּוֹ [–בחבירו] אֶת הַכֶּלֶב של אדם אחר, או שִׁסְּתָה בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ, והרגו או פצעו, פָּטוּר המשסה, מאחר שלא הזיקו בידים, אלא רק גרם את הנזק. ומדייקת הגמרא, מַאן פָּטוּר, הַמְשַׁסֶּה פָּטוּר וְחַיָּיב בַּעַל הַכֶּלֶב, מאחר שכלבו הוא שהזיק. וְאִי אָמְרַתְּ שפי פרה כַּחֲצַר הַמַּזִּיק דָּמֵי, אם כן מדוע חייב בעל הכלב, לֵימָא לֵיהּ לניזק, מַאי בָּעֵי יָדָךְ בְּפוּמֵיהּ דְּכַלְבָּאי – מדוע נמצאה ידך בפי כלבי, הרי רשותי היא. אלא מוכח שפי פרה כחצר הניזק, ולפיכך חייב בעל הכלב בתשלום הנזק.

דוחה הגמרא: אִיתָא פָּטוּר אַף מְשַׁסֶּה – אין כוונת המשנה לפטור את המשסה בלבד, אלא כוונתה שאף המשסה פטור מאחר שאינו אלא גורם לנזק, אך יתכן שגם בעל הכלב פטור מאחר שפי כלבו נחשב רשותו. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, ניתן להעמיד המשנה באופן שלא היתה ידו של הניזק בתוך פי הכלב, אלא דַּאֲפְקֵיהּ לְנִיכְסֵיהּ וְסַרְסֵיהּ – שהוציא הכלב את שיניו וחבל באותו אדם, ובאופן זה אינו יכול לומר 'מאי בעי ידך בפומא דכלבאי'.

הגמרא מנסה לפשוט הספק מהסיפא של אותה משנה: תָּא שְׁמַע, הַשִּׁיךְ בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ – אחז אדם נחש של אחר בידו, והוליך את פיו לידו של חבירו עד שנכנסה היד לתוך פי הנחש והכישו ומת, רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּיב את המשיך מיתה כדין רוצח, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִים. וְאָמַר רַב אָחָא בַּר יַעֲקֹב (שם עח.), כְּשֶׁתִּימְצֵי לוֹמַר – כשתדקדק בדבריהם לידע שורש מחלוקתם תמצא שלִּדְבֵי רַבִּי יְהוּדָה אֲרֹם הַנָּחָשׁ בֵּין שְׁנֵיהֶן הוּא עוֹמֵד, ויוצא הוא בלא כוונת הנחש, ונמצא שכאשר הביא את שיני הנחש לידיו של חבירו הרי הוא כהורגו בחרב, וּלְפִיכָךְ דין הַמַּכִּישׁ בְּמיתת סַיִף כדין רוצח, ואילו הַנָּחָשׁ אינו נידון כשור ההורג נפש וּפָטוּר, מאחר שהאדם הוא שהרג ולא הנחש. וּלְדִבְרֵי חֲכָמִים אֲרֹם של נָחָשׁ מֵעַצְמוֹ הוא מַזִּיק בשעת נשיכתו, ונמצא שהנחש הוא הזהורג, והמַשיך רק גרם הנזק, וּלְפִיכָךְ הַנָּחָשׁ בִּכְלָלָה כדין שור ההורג נפש, וּמַכִּישׁ פָּטוּר.

עתה מבארת הגמרא כיצד ניתן לפשוט מן המשנה את הספק: וְאִי אָמְרַתְּ פִּי פָּרָה כַּחֲצַר הַמַּזִּיק דָּמֵי, אם כן מדוע לחכמים הנחש בסקילה, לֵימָא לֵיהּ בעל הנחש, מַאי בָּעֵי יָדָךְ בְּפוּמָּא דְּחִיוָּואי – מדוע נמצאה ידך בפי הנחש שלי, הרי רשותי היא. אלא מוכח שפי הנחש אינו ברשות המזיק.

דוחה הגמרא: לְעוֹלָם קְטָלָא לֹא אַמְרִינַן – לגבי עונש מיתה לא אומרים 'מאי בעי ידך', שאף אם פי הנחש נידון ברשות המזיק לענין תשלומי נזקין מכל מקום אינו נפטר בכך מעונש מיתה. וּמִנָּא תֵּימְרָא – ומנין לנו חילוק זה, דְּתַנְיָא, הַנִּכְנָס לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְנִגַּח שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וּמֵת, הַשּׁוֹר נהרג בְּסְקִילָה, וּבְעָלִים פְּטוּרִים מִן תשלום הַכּוֹפֶר. והלא בְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכּוֹפֶר מַאי טַעְמָא, משום דְּאָמַר לֵיהּ בעל השור לניזק בְּרְשׁוּתִי מַאי בָּעֵית – מה אתה רוצה ברשותי, אם כן אף לגבי שׁוֹרוֹ נָמֵי מדוע השור נהרג, לֵימָא לֵיהּ בעל השור מַאי בָּעֵית בִּרְשׁוּתִי. אֶלָּא בהכרח צריך לומר, דִּלְעוֹלָם קְטָלָא – לגבי הריגת השור, לֹא אָמְרִינַן 'מאי בעית ברשותי', ולפיכך אף לגבי נחש שהרג אדם הדין כן, שגם אם פי הנחש נידון כחצר המזיק, מכל מקום יש להרוג את הנחש.

מעשה בענין חיוב אדם בשמירת בהמתו: הָיוּ עִיזֵּי דְּבֵי תַּרְבּוּ – אותם עיזים שהיו בבעלות משפחת 'תרבו', דַּהֲווֹ מַפְסְדֵי לֵיהּ לְרַב יוֹסֵף, שהיו אוכלות משדותיו. אָמַר לֵיהּ רב יוסף לְאַבֵּי תלמידו, זִיל אֵימָא לְהוּ לְמָרֵייהוּ דִּלְיַצְנְעִינְהוּ – לך אמור לבעל העיזים שישמרם שלא יאכלו משל אחרים. אָמַר לֵיהּ אבי, אַמַּאי אֵיזִיל – מדוע אלך, הרי לא תהא בכך תועלת, דְּאִי אֵזִילְנָא אֲמָרֵי לִי לְגַדּוֹר מַר גְּדֵירָא בְּאַרְעֵיהּ – יכולים הם לומר לי שעליך לגדור את שדותיך, ואין הם מחוייבים בשמירת בהמותיהם שלא יכנסו אצלך.

שואלת הגמרא: וְאִי גָּדַר – ואם אכן על הניזק לגדור שדותיו כדי שלא יזוק, שֵׁן דְּחַיֵּיב רַחֲמָנָא הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – באיזה אופן חייב אדם על אכילת בהמתו. משיבה הגמרא: האופן שבו חייבה תורה הוא כְּשֶׁחָתְרָה הבהמה תחת הגדר ונכנסה ואכלה. אִי נַמִי, דְּנָפַל גּוּדָּא בְּלֵילְיָא – או שנפל הגדר בלילה, ולפני שהיה בידו בעל השדה לתקנו נכנסה ואכלה.

דין נוסף בענין זה: מַכְרִיז רַב יוֹסֵף [–היה דורש דין זה לרבים], וְאִיתֵּימָא – ויש אומרים שרַבָּה דרש דין זה. דְּמַלְקִין לְעִילָּא – העולים מבבל לארץ ישראל, וּדְנָהֲתִין לְתַחְתָּאָה – והיורדים מארץ ישראל לבבל, כולכם היו בקיאים בדין זה, הֲנֵי עִיזֵּי דְּשׁוּקָא – עיזים של הקצבים העומדות לשחיטה, ומתינים מלשוחטם עד יום השוק כדי שיוכלו למכור את בשרם ביוקר, דְּמַפְסְדֵי – שמפסידים הם עתה ממון אחרים על ידי שאוכלים את פירותיהם, מַתְרִינַן בְּמָרֵייהוּ תְּרֵי וּתְלָתָא זִמְנִין – יש להתרות בבעליהם פעמיים ושלושה שישמרום כראוי, אִי צָיְית צָיְית – אם מצייתים הם מוטב, וְאִי לָא – אם אינם מצייתים לשומרם, אָמְרִין לֵיהּ לבעל הבהמה, תֵּיב אַמַּסַּחְתָּא וְקַבֵּל זִוָּךְ – שב בחנותך וקבל המעות ממכירת הבשר. כלומר, עליך לשחטן אף קודם יום השוק כדי למנוע את הנזק משדות אחרים:

משנה

אֵיזֶהוּ תָּם, וְאֵיזֶהוּ מוּעָד. מוּעָד הוא כָּל שֶׁהֶעִידוּ בּוֹ על שלשה נגיחות בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים. וְחוזר להיות תָּם מִשֶּׁיַּזְהִיר בּוֹ מהרגלו שְׁלֹשָׁה יָמִים, על ידי שרואה שוורים ואינו נוגח, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, השור נעשה מוּעָד על ידי שֶׁהֶעִידוּ בּוֹ שנגח שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים ואפילו ביום אחד, וְחוזרתו להיות תָּם היא אפילו ביום אחד כָּל שֶׁיְּהוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ בין קרניו וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ.

המשך בעמוד קס

ומה אם **רֵיחַ** נְגִיחוֹתָיו זו מזו, שלא חזר ונגח באותו יום אלא ביום אחר, נעשה מועד בכך וחַיָּיב נזק שלם, אם **כֵּן** נְגִיחוֹתָיו זו לזו, שנגח שלש פעמים ביום אחד **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שהורגל להזיק ונעשה מועד בכך.

אָמְרוּ לֵיהּ – לרבי מאיר **זָבָה תּוֹכֵחַ** שאין למדים בקל וחומר קירוב המקרים מריחוקם, שהרי מצינו בזבה שֶׁאִם **רִיחֲקָה רְאִיּוֹתֶיהָ** וראתה שלש ראיות בשלשה ימים, הרי היא נעשית זבה גדולה **וְטָמְאָה** טומאת שבעה ימים, ואם **קֵירְבָה רְאִיּוֹתֶיהָ**, שראתה שלש פעמים ביום אחד, **טָהוֹרָה** היא מטומאת שבעה, ואין למדים אותה בקל וחומר. ואם כן הוא הדין לגבי שור אין ללמוד קל וחומר קירוב נגיחותיו מריחוקם.

אָמַר לָהֶן רבי מאיר, מזבה אין להוכיח **שֶׁהֲרֵי הוּא** [–הכתוב] **אוֹמֵר** (ויקרא טו ג) בענין הזב שמטמא בשלש ראיות **וְזֹאת תִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ**, ותיבת 'וזאת' משמעותה למעט, כלומר אין לך אלא מה שכתוב בו, וללמד **שֶׁתְּלָה הַכָּתוּב** רק **אֶת** טומאת **הַזָּב בִּרְאִיּוֹת** ולא בימים, **וְאִילּוּ אֶת הַזָּבָה** תלה **בְּיָמִים** דווקא, ומזה שחילק הכתוב בין זב לזבה מוכח שאין טעם טומאת שבעה בזבה משום שהוחזקה להיות רואה אלא גזירת הכתוב הוא, ואין ללמוד משם לשור המועד שהעדאתו הוא מחמת שהורגל ליגח.

שואלת הגמרא: **מַאי** דְּהַאי **'וְזֹאת'** לְמַעוּטֵי **זָבָה מֵרְאִיּוֹת** – מנין לנו שתיבת 'וזאת' באה למעט שאין הזבה מטמאה בראיות, **אֵימָא** לְמַעוּטֵי **זָב מִיָּמִים** – שאין הזב מטמא בימים. משיבה הגמרא: **אָמַר קְרָא** (ויקרא שם לג) **'וְהָזָב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה'** מַקִּישׁ [–השווה הכתוב] **זָכָר לִנְקֵבָה**, **מָה** – כשם **שְׁנְקֵבָה** מטמאה **בְּיָמִים, אַף זָכָר** מטמא **בְּיָמִים**. שואלת הגמרא: **וְלִקַּיְשׁ** – ונקיש גם **נְקֵבָה לְזָכָר, מָה זָכָר** מטמא **בִּרְאִיּוֹת אַף נְקֵבָה** תטמא גם **בִּרְאִיּוֹת**. משיבה הגמרא: **הָא מְיֻעָט רַחֲמָנָא** – הרי הכתוב מיעט וכתב אצל זב **'וְזֹאת'**, לומר שאין האמור בזב נוהג בזבה. שואלת הגמרא: **וּמָה רְאִיָּית** – מנין לך לומר שההיקש בא לרבות ימים בזב והמיעוט בא למעט זבה מראיות, שמא ההיפך הוא הנכון, שההיקש בא לרבות שהזבה תטמא בשלש ראיות אפילו ביום אחד, והמיעוט בא לומר שהזב לא יטמא אלא בראיות ולא בימים. משיבה הגמרא: **מְסַתַּבְּרָא קָאֵי בִּרְאִיּוֹת** – מסתבר שהמיעוט מ'וזאת' שכתוב בפסוק העוסק בראיות הזב **מְמַעֵט רְאִיּוֹת**, ועל כרחך בא למעט זבה מראיות. אבל **קָאֵי בִּרְאִיּוֹת מְמַעֵט יָמִים** – וכי מסתבר לומר ש'וזאת' האמור אצל ראיות הזב בא למעט זב מימים, הרי אין הכתוב מדבר מענין ימים כלל.

הגמרא מביאה ברייתא שנחלקו בה תנאים באותו נידון של משנתינו:

תָּנוּ רַבָּנָן, אֵיזֶהוּ מוּעָד, כָּל שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שָׁלֹשׁ יָמִים. וְחוזר להיות **תָּם** על ידי **שֶׁיִּהוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי**.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מוּעָד, כָּל שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שנגח **שָׁלֹשׁ פְּעָמִים** ואפילו ביום אחד, **וְלֹא אָמְרוּ שָׁלֹשָׁה יָמִים אֶלָּא לַחֲזָרָה בִּלְבָד**.

פסק הלכה בדין זה: **אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּמוּעָד** שנעשה מועד דווקא בשלשה ימים, **שֶׁהֲרֵי רַבִּי יוֹסֵי מוֹדֶה לוֹ** כמובא בברייתא. **וַהֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר בְּתָם** שחוזר לתמותו על ידי משמוש התינוקות, **שֶׁהֲרֵי רַבִּי יוֹסֵי מוֹדֶה לוֹ. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, וְלֵימָא מַר הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר בְּמוּעָד** שנעשה מועד אפילו ביום אחד, **שֶׁהֲרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן מוֹדֶה לוֹ. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּתָם** שחוזר לתמותו רק בשלשה ימים, **שֶׁהֲרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן מוֹדֶה לוֹ. אָמַר לֵיהּ** רבא לרב נחמן **אֲנָא כְּרַבִּי יוֹסֵי סְבִירָא לִי** – מה שאני מכריע ההלכה כרבי יוסי הוא מפני שאני סובר שיש לפסוק כרבי יוסי במקום שהוא חולק על שאר תנאים, **דְּרַבִּי יוֹסֵי נִימּוּקוֹ** – טעמו וראיותיו **עִמּוֹ**, כלומר, בכל מקום הוא מביא טעם וראיה לדבריו.

נידון ביסוד הדין של שור המועד: **אַבַּעְיָא לְהוּ, שָׁלֹשָׁה יָמִים דְּקָתָנֵי** – שלשה ימים שנאמרו בדין שור המועד, האם הצורך בהם הוא כדי **לְיַיעוּדֵי תּוֹרָא** – לעשות את השור למועד, שבשלשה ימים יהא מוחזק לנגחן, **אוֹ כְּדֵי לְיַיעוּדֵי נַבְרָא** – לעשות את בעל השור למועד. **לְמַאי נַפְקָא מִינָּה, דְּאָתוּ תְּלָתָא כֵּיתֵי סָהֲדֵי בְּחַד יוֹמָא** – באופן שבאו שלש כתות עדים ביום אחד והעידו על שלש נגיחות שנגח השור בשלשה ימים, **אִי אָמְרַתְּ לְיַיעוּדֵי תּוֹרָא, מַיְיעַד** – נעשה מועד בעדות זו כיון שנתברר שנגח שלשה ימים, **וְאִילּוּ אִי אָמְרַתְּ לְיַיעוּדֵי נַבְרָא, לָא מַיְיעַד** – אינו נעשה מועד בעדות זו, כי **מֵימַר אָמַר** – בעל השור אומר, **הַשְׁתָּא הוּא דְּקַמַּהֲדִי בִּי** – רק עתה התרו בי לשמור את שורי, והתורה אמרה שצריך להתרות בשלשה ימים נפרדים. **מַאי** – מה הדין בספק זה.

הגמרא מביאה ברייתא לפשוט את האיבעיא: **תָּא שְׁמַע, אֵין הַשּׁוֹר נַעֲשֶׂה מוּעָד** אפילו נגח שלש פעמים, **עַד שֶׁיָּעִידוּ בּוֹ** על כך **בְּפָנֵי בְּעָלִים וּבְפָנֵי בֵּית דִּין**, אבל אם **הֶעִידוּ בּוֹ בְּפָנֵי בֵּית דִּין וְשֶׁלֹּא בְּפָנֵי בְּעָלִים** או **בְּפָנֵי בְּעָלִים וְשֶׁלֹּא בְּפָנֵי בֵּית דִּין, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה מוּעָד, עַד שֶׁיָּעִידוּ בּוֹ בְּפָנֵי בֵּית דִּין וּבְפָנֵי בְּעָלִים.**

הברייתא מונה עוד מדיני העדאה: הרי **שֶׁהֵעִידוּהוּ שְׁנַיִם בָּרִאשׁוֹנָה** – שני עדים העידו על נגיחה ראשונה, **וּשְׁנַיִם** אחרים העידו בו **בַּנְּגִיחָה שְׁנִיָּה וּשְׁנַיִם** אחרים העידו בו **בַּנְּגִיחָה שְׁלִישִׁית**, ועל ידי שלשתן נעשה מועד, **הֲרֵי כָּאן שָׁלֹשׁ עֵדָיוֹת** נפרדות לענין שאם תיפסל אחת מהן עדיין האחרות קיימות, **וְהֵן** נחשבות **כְּעֵדוּת אַחַת** לַענין **הָזְמָה**, שאם בטלה העדות על נגיחה הראשונה על ידי **שֶׁנִּמְצְאוּ כֻּלָּן רְאשׁוֹנָה זוֹמָמֶת**, לא נתבטלו האחרות בכך אלא **הֲרֵי כָּאן שְׁתֵּי עֵדָיוֹת** שכל אחת מהם מחייבתו חצי נזק, **וְהוּא פָּטוּר** מלשלם נזק שלם על נגיחה אחרונה, **וְהֵן** – עידי נגיחה הראשונה שהוזמו **פְּטוּרִים** מלשלם מה שזממו לחייב את בעל השור חצי נזק נוסף על נגיחה שלישית, שכיון שאינו נעשה מועד אלא על ידי צירוף שלש הכתות הרי שלשתן ככת אחת, ואין עדים זוממים חייבים לשלם עד שיזומו כולם. וכן אם **נִמְצְאוּ** גם **כֻּלָּן שְׁנִיָּה זוֹמֶמֶת**, לא בטלה העדות הנשארת, אלא **הֲרֵי כָּאן עֵדוּת אַחַת** שמחייבתו חצי נזק על נגיחה אחת, **וְהוּא פָּטוּר** מלשלם נזק שלם על נגיחה אחרונה, **וְהֵן** – הכת השניה שהוזמה **פְּטוּרִים** מלשלם חצי נזק של מועדות של נגיחה שלישית שהיו מחייבים אותו על פי עדותן, לפי שלא הוזמו כולם. אבל אם **נִמְצְאוּ** גם **כֻּלָּן שְׁלִישִׁית זוֹמֶמֶת, כּוּלָּן** – כל שלש הכתות **חַיָּבִין** לשלם בין שלשתן את החצי נזק של מועדות של נגיחה שלישית, **וְעַל זֶה נֶאֱמַר** (דברים יט יט) **'וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם וְגוֹ'** לעשות לאחיו. עד כאן דברי הברייתא.

הגמרא מפרשת איך אפשר לפשוט את הספק מהברייתא: **אִי אָמְרַתְּ לְיַיעוּדֵי תּוֹרָא**, ואף אם העדות על כל השלש נגיחות היתה בפעם אחת מועילה לעשותו למועד. **שַׁפִּיר** – מובן מדוע גם הכתות הראשונות חייבות לשלם חלק מחצי נזק של מועדות של נגיחה שלישית, לפי שאפשר להעמיד את הברייתא באופן שהניזק השלישי הביא את כל שלשת הכתות לאחר נגיחה שלישית, ומוכח שהייתה כוונתם לעשותו מועד ולחייבו נזק שלם על נגיחה שלישית, שהרי יודעים הם שלצורך זה הוא מביאם ולא כדי לתבוע את הנגיחות הראשונות.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שבת קודש עמוד א

שריבתה בקל וחומר שקרי של זב מטמא במגע ובמשא, הלא אין זה **לֹא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְלֹא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, דְּתַנְיָן, שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁל זָב מְטַמֵּא בְּמַגָּע וְאֵין מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אַף מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר** ששכבת זרע של זב תצא **בְּלֹא צְחִצּוּחֵי זִיבָה** – שיריים של זוב. ומבררת הגמרא, כשיטת רבי אליעזר ודאי אין להעמיד את הברייתא, שהרי הוא סובר ששכבת זרע של זב אינה מטמאת במשא, וגם כשיטת רבי יהושע אין להעמיד את הברייתא, משום **שַׁעַר כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָתָם, אֶלָּא** משום **שֶׁאִי אֶפְשָׁר** לשכבת זרע שתצא **בְּלֹא צְחִצּוּחֵי זִיבָה, הָא לָאו הָכִי** – אבל לולא טעם זה **לֹא** טימא רבי יהושע, ונמצא שהברייתא היא לא כרבי אליעזר ולא כרבי יהושע. מסיקה הגמרא: **אֶלָּא הַאי תַּנָּא הוּא, דְּתָנֵן** (כלים פ"א מ"ג) לגבי דין שלשה אבות הטומאה, שרץ, שכבת זרע וטמא מת שאינם מטמאים אלא במגע, שיש טומאות שהם **לְמַעְלָה מֵהֶן** – חמורות מהן שמטמאות אף במשא, ואלו הן,

רש"י

ריחק נגיחותיו. ג' ימים: חייב. כדכתיב תמול שלשום: ריחקה ראיותיה. ג' ראיות בג' ימים טמאה ז' ימים כדכתיב כי יזוב זוב דמה ימים רבים ודרשינן (בת"כ פ' מצורע) ימים שנים רבים שלשה: קירבה ראיותיה. ביום אחד טהורה מטומאת שבעה אלא שומרת יום בנגד יום: הרי הוא אומר וזאת כו'. ומשום גזירת הכתוב הוא דלא דרשינן ק"ו: הזב בראיות. דכתיב בהאי קרא זוב תלקח זימני וכתיב טומאתו היא כמשמע בהנך ג' חזי לטמא וכתיב זאת משמע אין לך אלא מה שכתוב בו זב בראיות ולא זבה בראיות: קאי בראיות. האי וזאת גבי ראיות כתיב ומסעט ראיות לזבה: ממעט ימים. בתמיה: אלא לחזרה. שאם חזר לאחר העדאתו שלשה ימים שראה שוערים ולא נגח חזר לתמותו: ברבי יהודה. דתנני': ניסוקו עמו. טעמיו וראיותיו עמו: ליישורי תורא. ולמעוטי היכא דנגח ביום אחד: או ליישורי נברא. ליישב בעל השור בעינן שלשה ימים: יומא. והעידו על שלש נגיחות של ג' ימים: או אמרת. לא בעינן ג' ימים אלא ליישורי תורא ולמעוטי קירב נגיחותיו הא מיישב דריחק בנגיחות: השתא הוא דקמסהדו בי. כל שלשתן הכיתות באו ביום אחד והתורה אמרה שלשה ימים: והועד בבעליו. ואין עדות אלא בב"ד: כאן ג' עדיות. שאם בטלה אחת מהם לא בטלו השתים ומשלם עליהם חצי נזק ואם לא בטלה הרי הוא מועד: והן עדות אחת להחזקה. שהרי על ידי שלשתן הוא מועד הלכך עדות אחת הן לכך שאם נמצאת כת ראשונה זוממת הוא פטור מלשלם על הנגיחה שלישית אלא חצי נזק: והן. הזוממין: פטורין. מתשלומי נגיחה שלישית ואע"פ שהן היו גורמים לו לשלם עליה ר"ש פטורין שאין העדים משלמין ממון עד שיזומו כולן: כולן חייבין. לשלם הח"נ של העדאת נגיחה שלישית בין כולן ועד תמות משלמים שני עדים האחרונים שהעידו עליה: או אמרת ליישורי תורא. בעינן ג' ימים אבל גברא ביום אחד מייעד מצי לאוקמא בשבאו כולן ביום אחד שהביאן ניזק שלישי להעיד על ג' נגיחות של ג' ימים ומשום הכי שייכי קמאי בצד העדאה שרגילים לדבר דלשורייה מועד אתו דלא מצו למימר אנן לחיובי פלגא נזקא אתינן מקמייתא ולא לשוריה מועד דוודאי הני ידעי בהני שהרי בעל נגיחה שלישית הביאן ומה לו ולנגיחות הראשונות אלא כדי ליעידו ובהדי הדדי אתו:

אלא

ריחק נגיחותיו חייב קירב נגיחותיו לא כל שכן אמרו ליה זבה תוכיח שריחקה ראיותיה טמאה קירבה ראיותיה טהורה אמר להן הרי הוא אומר וזאת תהיה טמאתו בזובו תלה הכתוב את הזב בראיות ואת הזבה בימים ממאי דהאי וזאת למעוטי זב מימים אמר קרא והזב את זובו לזכר ולנקבה מקיש זכר לנקבה מה נקבה בימים אף זכר בימים ולקיש נקבה לזכר מה זכר בראיות אף נקבה בראיות הא מיעט רחמנא וזאת ומה ראית מסתברא קאי בראיות ממעט ראיות קאי בראיות תנו רבנן אזהו מועד כל שהעידו בו שלשה ימים ותם שיהו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח דברי ר' יוסי ר' שמעון אומר מועד כל שהעידו בו שלש פעמים ולא אמרו אלא בזמן שהלכה כר' יוסי מודה לו ואמר ליה רבא לרב נחמן ולימא שהרי ר' יוסי מודה לו מר הלכה כרבי מאיר בתם ושהרי רבי שמעון מודה לו והלכה כרבי יהודה בתם שהרי רבי שמעון מודה לו אמר ליה אנא כרבי יוסי סבירא לי דרבי יוסי נימוקו עמו אפעיא להו שלשה ימים דקתני ליישורי תורא או ליישורי נברא תנא דקמסהדו בי מאי תא שמע אין השור נעשה מועד עד שיעידו בו בפני בית דין ושלא בפני בעלים ובפני בעלים ושלא בפני בית דין ובפני בעלים העידוהו שנים בראשונה ושנים בשנייה ושנים בשלישית הרי כאן שלש עדיות והן עדות אחת להזמה נמצאת כת ראשונה זוממת הרי כאן שתי עדיות והוא פטור והן פטורים נמצאת כת שניה זוממת הרי כאן עדות אחת והוא פטור והן פטורים נמצאת כת שלישית זוממת חייבין ועל זה נאמר ועשיתם לו כאשר זמם וגו' אי אמרת ליישורי תורא שפיר

אלא

ליורו

בפני ב"ד. והו מסברא דמי יקבל עדות אם לא בפני בית דין: הרי כאן שלש עדיות. לענין שלש אחין ואחד מן השוק מצטרף עמהן:

לילות ואין אחרת ללילות ויש לומר דהתם נמי הוה דרשינן וזאת ללילות ולא לכהנים שאין שנים פוסלין בכהנים אלא משום דדרשינן ליה מאשר ללילות: אנא ברבי יוסי ס"ל. והא דלא קאמר הלכה ברבי יוסי משום דניקטן תנאי דמתניתין: אי ליישורי נברא. לא שייהא מועד לעבור בהתראות דאם כן לא היה מתחייב עד חמישית ש"ש אלא ליישורי שיודעינו בכל פעם שנגח שורו וישמרנו: תלתא כיתי עדים. לאו דוקא דהוא הדין כת אחת: השתא הוא דקמסהדי בי. תימה לר"י דמ"מ קנס לא הוי אפי' למ"ד (לעיל דף טו.) פלגא נזקא קנסא דמכי נגח שלש נגיחות יצא מחזקת שימור ונראה לתרץ דאין חצי נזק חלוק ביניהן דהוי קנס בחד דוודאי כת אחת כדאשכחן גבי שלשים של עבד דאפי' הועבד שוה שלשים לא פחות ולא יותר מכל מקום הוי קנס ואי מוקמת ביה מיפטר:

תוספות

והר"ר עזריאל פי' דאביא ביניידהו דלאבייי דדרישי לא ישמרנו לנגיחה ד' לא משלם נזק שלם עד יום ד' דלא ישמרנו והוי יום ד' דומיא דתמול שלשום אבל לרבה דלא כתיב נגיחה ד' אפילו נגח ד' בג' חייב ונקשה למאי דפי' דלא משלם ברביעית נ"ש אפי' למ"ד ליישורי תורא אע"ב הועדו בבעלים בנגיחה ג' דאמרינן לקמן בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה (דף מא. ושם) וכי מאחר דמתם קטלינן ליה מועד היכי משכחת לה ומשני כגון שהזמו זוממי זוממין ופריך הניחא אי ליישורי תורא שפיר אלא אי ליישורי גברא בעינן מצי אמר ליה לא הוה ידענא דתורא נגחן ולפי מה שפיר אפילו אי ליישורי תורא נמי לא אתי שפיר וי"ל דלכתחילה כשהזמו השלשה ביתות לקחו הבעלים את השור וכשבאו זוממי זוממין והעידו בבעליו בבית דין לא הספיקו לגמור את דינו עד שנגח נגיחה ד' בעוד שהיה בבית בעליו וכ"ת ד' גומרין דינו והו"מ למפרך הניחא למ"ד גומרין אלא בלאו הכי פריך שפיר הניחא אחר ור"ת מפרש שאין נאמר על ידי גמר דין כל זמן שהוא קיים ועדיין שלו הוא עד לאחר סקילה או לאחר שחזיתה והשתא אתי שפיר אפי' נגמר דינו ואח"כ נגח והא דקתני לקמן בברייתא נמצאת כת שלישית זוממין כולן חייבין אע"ג דעדיין לא חייב נזק שלם מכל מקום כיון שמפיירעדין אותו ומפילא מתחייב נזק שלם ברביעית כשהזמו צריכין לשלם כפי מה שתעלה נגיחה ד' כשיגח אע"ג דבפרק הנחקקין (סנהדרין דף פו:) אמר עידי גניבה בנפש שהזמו ועידי גניבה ראשונה של בן סורר אין נהרגין התם לאו משום דיכול להיות שלא יבאו לידי חיוב פירגין ואזיל דלא מצו למימר לחיובי פלגא נזקא אלא התם משום דמצו למימר להלקותו באנו ועידי גניבה בנפש שהזמו לוקין כדפרישית התם בקונטרס אבל הכא ע"כ לא באו כי אם ליעדו ולחייבו נזק שלם כשיגח נגיחה ד' כדמסיק ואזיל דלא מצו למימר לחיובי פלגא נזקא א"כ אין חייבין אלו הכיתות אלא במה שעשאו מועד ואומדין כמה נפחת שורו מדמיו ולא צריכא השתא לנגיחה רביעית בלבד: הרי הוא אומר וזאת. ואם תאמר כל שכן השתא ראיבא למימר תוכיח דמיעט קרא בהדיה וי"ל דה"ק דהתם גלי קרא דלא שייבא התם סברא של קירוב וריחוק שאין שם השטם תלוי משום דמזוהקת בכך רואה אלא דגזירת הכתוב הוא דבשלשה ימים היא זבה אפי' אם יבא אליהו ויאמר ודאי לא תראה עוד: ולקמא למעוטי זב מימים. ולא בעי למימר אבל לא זבה מראיות דאם כן למאי דאמרת לעיל (דף כד. ושם) שיאין הלולים פסולים בכוזבים דכתיב וזאת אשר

וזהר"ר עזריאל פי' דאביא ביניידהו דלאבייי דדרישי לא ישמרנו לנגיחה ד' לא משלם נזק שלם עד יום ד' דלא ישמרנו והוי יום ד' דומיא דתמול שלשום אבל לרבה דלא כתיב נגיחה ד' בג' חייב ונקשה למאי דפי' דלא משלם ברביעית נ"ש אפי' למ"ד ליישורי תורא אע"ב הועדו בבעלים בנגיחה ג' דאמרינן לקמן בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה (דף מא. ושם) וכי מאחר דמתם קטלינן ליה מועד היכי משכחת לה ומשני כגון שהזמו זוממי זוממין ופריך הניחא אי ליישורי תורא שפיר אלא אי ליישורי גברא בעינן מצי אמר ליה לא הוה ידענא דתורא נגחן ולפי מה שפיר אפילו אי ליישורי תורא נמי לא אתי שפיר וי"ל דלכתחילה כשהזמו השלשה ביתות לקחו הבעלים את השור וכשבאו זוממי זוממין והעידו בבעליו בבית דין לא הספיקו לגמור את דינו עד שנגח נגיחה ד' בעוד שהיה בבית בעליו וכ"ת ד' גומרין דינו והו"מ למפרך הניחא למ"ד גומרין אלא בלאו הכי פריך שפיר הניחא אחר ור"ת מפרש שאין נאמר על ידי גמר דין כל זמן שהוא קיים ועדיין שלו הוא עד לאחר סקילה או לאחר שחזיתה והשתא אתי שפיר אפי' נגמר דינו ואח"כ נגח והא דקתני לקמן בברייתא נמצאת כת שלישית זוממין כולן חייבין אע"ג דעדיין לא חייב נזק שלם מכל מקום כיון שמפיירעדין אותו ומפילא מתחייב נזק שלם ברביעית כשהזמו צריכין לשלם כפי מה שתעלה נגיחה ד' כשיגח אע"ג דבפרק הנחקקין (סנהדרין דף פו:) אמר עידי גניבה בנפש שהזמו ועידי גניבה ראשונה של בן סורר אין נהרגין התם לאו משום דיכול להיות שלא יבאו לידי חיוב פירגין ואזיל דלא מצו למימר לחיובי פלגא נזקא אלא התם משום דמצו למימר להלקותו באנו ועידי גניבה בנפש שהזמו לוקין כדפרישית התם בקונטרס אבל הכא ע"כ לא באו כי אם ליעדו ולחייבו נזק שלם כשיגח נגיחה ד' כדמסיק ואזיל דלא מצו למימר לחיובי פלגא נזקא א"כ אין חייבין אלו הכיתות אלא במה שעשאו מועד ואומדין כמה נפחת שורו מדמיו ולא צריכא השתא לנגיחה רביעית בלבד: הרי הוא אומר וזאת. ואם תאמר כל שכן השתא ראיבא למימר תוכיח דמיעט קרא בהדיה וי"ל דה"ק דהתם גלי קרא דלא שייבא התם סברא של קירוב וריחוק שאין שם השטם תלוי משום דמזוהקת בכך רואה אלא דגזירת הכתוב הוא דבשלשה ימים היא זבה אפי' אם יבא אליהו ויאמר ודאי לא תראה עוד: ולקמא למעוטי זב מימים. ולא בעי למימר אבל לא זבה מראיות דאם כן למאי דאמרת לעיל (דף כד. ושם) שיאין הלולים פסולים בכוזבים דכתיב וזאת אשר

קאי בראיות ממעט ראיות. תימה אדרבה קאי בזב ממעט זב קאי בזב ממעט זבה כדדרשינן בפ"ק דשחיטת חולין (דף כד. ושם) שאין הלולים פסולים בכוזבים דכתיב וזאת אשר

לימרו הָנָךְ קַמָּאֵי כו'. הוא הַדִּין דְּהוּ"מ לְמִפְרָךְ מִבְּתַרְאֵי שֶׁלֹּא יָדְעוּ בְּרִאשׁוֹנִים כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ בְּג' יָמִים אֶלָּא מִקַּמָּאֵי פָּרִיךְ בְּפִשִׁיטוּת טְפֵי:

לימרו הָנָךְ בְּתַרְאֵי וְכוּ'. מִקַּמָּאֵי לֹא הו"מ לְמִפְרָךְ דְּמוּכְחָ מִילְתָא דְּלֵייעוּדֵי קָאָתוּ מִדְּהַמְתִּינוּ עַד נְגִיחָה ג' וְא"ת מַאי קָאָמַר מָנָא יָדְעִינַן דְּכָל דָּקָאֵי בְּבֵי דִּינָא כו'

לוֹקְמָא בְּגוֹן שֶׁהָיוּ אֲחֵרוֹנִים בַּמַּעֲמָד כְּשֶׁהֵעִידוּ כַּת רִאשׁוֹנָה וְי"ל דְּעַל בָּרְחָךְ אֵירֵי כְּשֶׁהֵעִידוּ כַּת שְׁלִישִׁית תְּחִלָּה דְּאִי כְּשֶׁהֵעִידוּ לְבַסּוֹף אִם בֵּן תִּקְשֶׁה מִקַּמָּאֵי דִּדְלָמָא לְחִיּוּבֵיהּ פְּלִיגָא וְנָקָא קָאָתוּ דִּילְמָא כְּשֶׁהֵעִידוּ כַּת שְׁלִישִׁית עַד נְגִיחָה כְּמוֹ שֶׁהֵמְתִּינוּ עַד נְגִיחָה דִּשְׁמָא לֹא הָיָה לָהֶם פָּנַאי לָבֹא לב"ד לְהָעִיד אֶלָּא כְּשֶׁהֵמְתִּינוּ עַד כְּשֶׁהֵעִידוּ כַּת שְׁלִישִׁית אָז מוּכְחָא מִלְּתָא דְּלֵייעוּדֵי קָאָתוּ:

אלא דְּקַמְרַמְּזֵי רמוזי. לְפִי הַסְּפָרִים דְּגַרְסִי אֶלָּא מִשְּׁמַע דְּבָעֵי לְאוֹקְמֵי הָכָא נַמִּי דְּקַמְרַמְּזֵי רמוזי וְנִיקְחָ אֲפִי' אִי לֵייעוּדֵי גְּבָרָא וּכְגוֹן שֶׁבְּכָל שְׁלֹשָׁה יָמִים בָּאוּ אֵלּוּ עִם אֵלּוּ וְקַמְרַמְּזֵי וְלֹא בְּרֵמִיזָה כְּהָהִיא דְּהַנִּיקְחִין דְּהָתָם מֵיירֵי בְּרֵמִיזָה גְּרוּעָה דְּלָאו מִילְּתָא הִיא א"נ דִּינֵי נְפָשׁוֹת שַׁאנֵי וְכָל הַנָּךְ שְׁנוּיֵי בְּתַרְאֵי אִתּוֹ נַמִּי לֵייעוּדֵי גְּבָרָא:

בְּמַכְּירִין בָּעֵל הַשּׁוֹר כו'. וְאִם תֹּאמַר אֲפִתְּי מָצוּ לְמֵימַר לְחִיּוּבֵיהּ פְּלִיגָא נוֹקֶא קָאָתְינַן לְמֵימַר בְּהַמְּנִיחַ (לקמן דף לה:) גַּבֵּי זֶה אוֹמֵר קָטָן הוּזַק וְי"ל דְּיָכוֹל לוֹמַר אֶחָד מֵהֶם נֶאֱבַד א"נ דְּנֶאֱבַד אֶחָד מֵהֶם אַחַר כָּל נְגִיחָה וְא"ת בְּמַכְּירִין דַּאֲיִן מַכִּירִין אֶת הַשּׁוֹר שָׁמָא אוֹתוֹ שֶׁנִּגַּח שְׁנֵי נְגִיחוֹת לֹא זֶהוּ שֶׁנִּגַּח שְׁנֵיָּה וּשְׁלִישִׁית וְי"ל כְּגוֹן שֶׁלְּאַחַר שֶׁהֵעִידוּ כּוּלָּם רָאוּהוּ וְהִכִּירוּהוּ שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה כָּל הַנְּגִיחוֹת וְאִם תֹּאמַר לְיֵיעוּדֵי גְּבָרָא אֵין הָעֵדִים שֶׁהֵעִידוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן יְכוֹלִין לְיָעֵד אֶלָּא שֶׁחוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִגַּח ב' וְג' וְהִכִּירוּ וּמִשָּׁעָה זֶה יְכוֹלִים נַמִּי לוֹמַר לְחִיּוּבֵיהּ חָצִי נֶזֶק בָּאנוּ כְּשֶׁהֵכִּירוּ וְאַפִּי' כִּי אָמְרִינַן לְיֵיעוּדֵי תּוֹרָא דְּמֵימַר דְּמֵיירֵי כְּשֶׁהִכִּירוּהוּ עַד שֶׁנִּגַּח שְׁלֹשָׁה נְגִיחוֹת וּלְאַחַר שֶׁלֹּשָׁה יָמִים כְּשֶׁבָּאוּ לְהָעִיד נִתְעָרֵב בֵּין שְׁוָורִים אֲחֵרִים הַדּוֹמִים לוֹ אוֹ שֶׁכְּחוּ מַה שׁוֹר הָיָה וְאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ בְּשָׁעַת הָעֵדוּת דְּהַשְׁתָּא וְדַאי לֵייעוּדֵי קָאָתוּ וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ יִשְׁלַם נ"ש כְּשֶׁנִּגַּח נְגִיחָה רְבִיעִית כְּרַבִּי אַחָא דְּאָמַר בְּרֵישׁ הַמּוֹכֵר פֵּירוֹת (ב"ב דף צג. ושם) בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה הָרָגוּ וּמ"מ אוֹתָם שֶׁהִכִּירוּ תְּחִילָּה יְכוֹלִים הֵם לוֹמַר לְחִיּוּבֵיהּ חָצִי נֶזֶק בָּאנוּ כְּשֶׁהִכִּירוּ דְּלֵייעוּדֵי גְּבָרָא נַמִּי לֹא מָצֵי אָמַר אֶלָּא שֶׁחוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִגַּח שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה וְיַכִּירוּהוּ וי"ל דְּאִי לְחִיּוּבֵיהּ ח"נ אָתוּ לֹא הָיָה לָהֶם לְהָעִיד כָּל עוֹד שֶׁיַּכִּירוּהוּ אֲבָל וְדַאי לֵייעוּדֵי אָתוּ כִּי בֵּין לֵייעוּדֵי תּוֹרָא וּבֵין לֵייעוּדֵי גְּבָרָא צְרִיכִין לְהָעִיד קוֹדֶם נְגִיחָה רְבִיעִית דְּאֵין הַבְּעָלִים מַתְחִיבִים עַד שֶׁיּוּדְיַעוּהוּ תְּחִילָּה וּלְכָךְ צְרִיכִין לְמֵימַר לְהָעִיד

אֶלָּא אִי אֲמָרַת לְיֵיעוּדֵי גְּבָרָא לֵימְרוּ הַנָּךְ קַמָּאֵי אֲנַן מִי הָווּ יָדְעִינַן דְּבָתַר שְׁלֹשָׁה יוֹמֵי אָתוּ הַנֵּי וּמְיַעֲדֵי לֵיהּ אָמַר רַב אַשֵּׁי אֲמִירָתָהּ לְשִׁמְעָתָא קָמַיְּהּ דְּרַב כַּהֲנָא וְאָמַר לִי וּלְיֵיעוּדֵי תּוֹרָא מִי נִיחָא וְלֵימְרוּ הַנָּךְ בָּתְרֵאֵי אֲנַן מְנָא יָדְעִינַן דְּכָל דָּקָאֵי בֵּי דִּינָא לְאַסְהוּדֵי בְּתוֹרָא קָאָתוּ אֲנַן לְחִיּוּבֵי גַּבְרָא פַּלְגָא נְזָקָא אֲתִינַן דְּקָמְרַמְּזֵי רְמוּזֵי רַב אַשֵּׁי אָמַר כְּשֶׁבָּאוּ רְצוּפִים כּוּלָּם בְּאוּ בְּיַחַד דְּהַשְׁתָּא וְדַאי בְּמַכְּירִין בָּעֵל הַשּׁוֹר וְאֵין מַכִּירִין אֶת הַשּׁוֹר אֶלָּא הֵיכִי מַיְיעֲדֵי לֵיהּ דְּאָמְרֵי תּוֹרָא נְגָחָא אִית לָךְ בְּבָקְרָךְ אִבָּעֵי לָךְ לְנַטּוּרֵי לְכוּלֵּיהּ בָּקְרָא אִבָּעֵי לְהוּ הַמְשַׁמֵּשׁ כַּלְבּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ מַהוּ מְשַׁמֵּשׁ וַהֲאִי פָּטוּר בָּעֵל כָּלֵב מַאי מִי אֲמָרִינַן מָצֵי א"ל אֲנָא מַאי עֲבִידְנָא לֵיהּ אוֹ דִלְמָא אֲמָרִינַן לֵיהּ כִּינּוֹן דְּיָדְעַתְּ בְּכַלְבֵךְ דְּמְשַׁמֵּשׁ לֵיהּ וּמְשַׁמֵּשׁ לֹא אִבָּעֵי לָךְ לְאַשְׁהוּיֵיהּ אָמַר רַבִּי זֵירָא ת"ש וְתָם שֶׁיִּהוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ הָא נוֹגֵחַ חַיָּיב דִּילְמָא הָא נָגְחָה לֹא הַכֶּלֶב שִׁיפָּה בּוֹ נָחָשׁ פָּטוּר מַאי לָאו פָּטוּר מִשֻּׁם חַיָּיב אַמַּבּוֹי מִי קָתָנֵי נָגְחָה חַיָּיב דִּילְמָא הָא נָגְחָה לֹא וְחַיָּיב בַּעַל כֶּלֶב לֹא אִימָא פָּטוּר אַף מְשַׁמֵּשׁ אָמַר רָבָא אִם תְּמְצֵי לוֹמַר הַמְשַׁמֵּשׁ כַּלְבּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ בַּהֲבֵירוֹ חַיָּיב שִׁיפָּהוּ הוּא בְּעַצְמוֹ פָּטוּר מַאי לָאו פָּטוּר מִשּׁוּם חַיָּיב וְלֹא אַחֵר וְשִׁינָּה בּוֹ פָּטוּר א"ל רַב פָּפָּא לְרָבָא אֵיתְמַר מְשַׁמְּשִׁיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ בָּעוֹתָיךְ דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ שְׁתֵּי פָּרוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אַחַת רְבוּצָה וְאַחַת מְהַלֶּכֶת וְנָטְלָה מְהַלֶּכֶת בִּרְבוּצָה פְּטוּרָה רְבוּצָה בִּמְהַלֶּכֶת חַיֶּבֶת א"ל אֲנָא בְּהָהִיא חִיּוּבֵי מְחַיְּיבְנָא דְּאָמְרִינַן דְּיָכִי אִית לֵיהּ לְמֵימַר לְחִיּוּבֵיהּ חָצִי נֶזֶק בָּאנוּ כְּשֶׁהִכִּירוּהוּ עַד שֶׁנִּגַּח שְׁלֹשָׁה נְגִיחוֹת וּלְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים כְּשֶׁבָּאוּ לְהָעִיד נִתְעָרֵב בֵּין שְׁוָורִים אֲחֵרִים הַדּוֹמִים לוֹ אוֹ שֶׁכְּחוּ מַה שׁוֹר הָיָה וְאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ בְּשָׁעַת הָעֵדוּת דְּהַשְׁתָּא וְדַאי לֵייעוּדֵי קָאָתוּ וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ יִשְׁלַם נ"ש כְּשֶׁנִּגַּח נְגִיחָה רְבִיעִית כְּרַבִּי אַחָא דְּאָמַר בְּרֵישׁ הַמּוֹכֵר פֵּירוֹת (ב"ב דף צג. ושם) בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה הָרָגוּ וּמ"מ אוֹתָם שֶׁהִכִּירוּ תְּחִילָּה יְכוֹלִים הֵם לוֹמַר לְחִיּוּבֵיהּ חָצִי נֶזֶק בָּאנוּ כְּשֶׁהִכִּירוּ דְּלֵייעוּדֵי גְּבָרָא נַמִּי לֹא מָצֵי אָמַר אֶלָּא שֶׁחוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִגַּח שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה וְיַכִּירוּהוּ וי"ל דְּאִי לְחִיּוּבֵיהּ ח"נ אָתוּ לֹא הָיָה לָהֶם לְהָעִיד כָּל עוֹד שֶׁיַּכִּירוּהוּ אֲבָל וְדַאי לֵייעוּדֵי אָתוּ כִּי בֵּין לֵייעוּדֵי תּוֹרָא וּבֵין לֵייעוּדֵי גְּבָרָא צְרִיכִין לְהָעִיד קוֹדֶם נְגִיחָה רְבִיעִית דְּאֵין הַבְּעָלִים מַתְחִיבִים עַד שֶׁיּוּדְיַעוּהוּ תְּחִילָּה וּלְכָךְ צְרִיכִין לְמֵימַר לְהָעִיד

ב' הַכַּתּוֹת וּלְחִיּוּבֵיהּ ח"נ: לֵימְרוּ אֲנַן לָאו לֵייעוּדֵי אַתְּנַן. וְלֹא הָווּ יְדִיעִינַן בְּהַנָּךְ בָּתְרֵאֵי כְּדֵי לְחַיְּיבָן בְּתוֹרַת אֶלָּא לְחִיּוּבֵיהּ פְּלִיגָא וְנָקָא קָאָתוּ דִּילְמָא כְּשֶׁהֵעִידוּ כַּת שְׁלִישִׁית תְּחִלָּה דְּאִי כְּשֶׁהֵעִידוּ לְבַסּוֹף אִם בֵּן תִּקְשֶׁה מִקַּמָּאֵי דִּדְלָמָא לְחִיּוּבֵיהּ פְּלִיגָא וְנָקָא קָאָתוּ דִּילְמָא כְּשֶׁהֵעִידוּ כַּת שְׁלִישִׁית עַד נְגִיחָה שְׁלִישִׁית דִּשְׁמָא לֹא הָיָה לָהֶם פָּנַאי לָבֹא לב"ד לְהָעִיד אֶלָּא כְּשֶׁהֵמְתִּינוּ עַד כְּשֶׁהֵעִידוּ כַּת שְׁלִישִׁית אָז מוּכְחָא מִלְּתָא דְּלֵייעוּדֵי קָאָתוּ:

אלא דְּקַמְרַמְּזֵי רמוזי. לְפִי הַסְּפָרִים דְּגַרְסִי אֶלָּא מִשְּׁמַע דְּבָעֵי לְאוֹקְמֵי הָכָא נַמִּי דְּקַמְרַמְּזֵי רמוזי וְנִיקְחָ אֲפִי' אִי לֵייעוּדֵי גְּבָרָא וּכְגוֹן שֶׁבְּכָל שְׁלֹשָׁה יָמִים בָּאוּ אֵלּוּ עִם אֵלּוּ וְקַמְרַמְּזֵי וְלֹא בְּרֵמִיזָה כְּהָהִיא דְּהַנִּיקְחִין דְּהָתָם מֵיירֵי בְּרֵמִיזָה גְּרוּעָה דְּלָאו מִילְּתָא הִיא א"נ דִּינֵי נְפָשׁוֹת שַׁאנֵי וְכָל הַנָּךְ שְׁנוּיֵי בְּתַרְאֵי אִתּוֹ נַמִּי לֵייעוּדֵי גְּבָרָא:

במכירין בָּעֵל הַשּׁוֹר כו'. וְאִם תֹּאמַר אֲפִתְּי מָצוּ לְמֵימַר לְחִיּוּבֵיהּ פְּלִיגָא נוֹקֶא קָאָתְינַן לְמֵימַר בְּהַמְּנִיחַ (לקמן דף לה:) גַּבֵּי זֶה אוֹמֵר קָטָן הוּזַק וְי"ל דְּיָכוֹל לוֹמַר אֶחָד מֵהֶם נֶאֱבַד א"נ דְּנֶאֱבַד אֶחָד מֵהֶם אַחַר כָּל נְגִיחָה וְא"ת בְּמַכְּירִין דַּאֲיִן מַכִּירִין אֶת הַשּׁוֹר שָׁמָא אוֹתוֹ שֶׁנִּגַּח שְׁנֵי נְגִיחוֹת לֹא זֶהוּ שֶׁנִּגַּח שְׁנֵיָּה וּשְׁלִישִׁית וְי"ל כְּגוֹן שֶׁלְּאַחַר שֶׁהֵעִידוּ כּוּלָּם רָאוּהוּ וְהִכִּירוּהוּ שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה כָּל הַנְּגִיחוֹת וְאִם תֹּאמַר לְיֵיעוּדֵי גְּבָרָא אֵין הָעֵדִים שֶׁהֵעִידוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן יְכוֹלִין לְיָעֵד אֶלָּא שֶׁחוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִגַּח ב' וְג' וְהִכִּירוּ וּמִשָּׁעָה זֶה יְכוֹלִים נַמִּי לוֹמַר לְחִיּוּבֵיהּ חָצִי נֶזֶק בָּאנוּ כְּשֶׁהִכִּירוּ וְאַפִּי' כִּי אָמְרִינַן לְיֵיעוּדֵי תּוֹרָא דְּמֵימַר דְּמֵיירֵי כְּשֶׁהִכִּירוּהוּ עַד שֶׁנִּגַּח שְׁלֹשָׁה נְגִיחוֹת וּלְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים כְּשֶׁבָּאוּ לְהָעִיד נִתְעָרֵב בֵּין שְׁוָורִים אֲחֵרִים הַדּוֹמִים לוֹ אוֹ שֶׁכְּחוּ מַה שׁוֹר הָיָה וְאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ בְּשָׁעַת הָעֵדוּת דְּהַשְׁתָּא וְדַאי לֵייעוּדֵי קָאָתוּ וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ יִשְׁלַם נ"ש כְּשֶׁנִּגַּח נְגִיחָה רְבִיעִית כְּרַבִּי אַחָא דְּאָמַר בְּרֵישׁ הַמּוֹכֵר פֵּירוֹת (ב"ב דף צג. ושם) בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה הָרָגוּ וּמ"מ אוֹתָם שֶׁהִכִּירוּ תְּחִילָּה יְכוֹלִים הֵם לוֹמַר לְחִיּוּבֵיהּ חָצִי נֶזֶק בָּאנוּ כְּשֶׁהִכִּירוּ דְּלֵייעוּדֵי גְּבָרָא נַמִּי לֹא מָצֵי אָמַר אֶלָּא שֶׁחוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִגַּח שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה וְיַכִּירוּהוּ וי"ל דְּאִי לְחִיּוּבֵיהּ ח"נ אָתוּ לֹא הָיָה לָהֶם לְהָעִיד כָּל עוֹד שֶׁיַּכִּירוּהוּ אֲבָל וְדַאי לֵייעוּדֵי אָתוּ כִּי בֵּין לֵייעוּדֵי תּוֹרָא וּבֵין לֵייעוּדֵי גְּבָרָא צְרִיכִין לְהָעִיד קוֹדֶם נְגִיחָה רְבִיעִית דְּאֵין הַבְּעָלִים מַתְחִיבִים עַד שֶׁיּוּדְיַעוּהוּ תְּחִילָּה וּלְכָךְ צְרִיכִין לְמֵימַר לְהָעִיד

אֶלָּא אִי אֲמָרַת לְיֵיעוּדֵי גְּבָרָא לֵימְרוּ הַנָּךְ קַמָּאֵי אֲנַן מִי הָווּ יָדְעִינַן דְּבָתַר שְׁלֹשָׁה יוֹמֵי אָתוּ הַנֵּי וּמְיַעֲדֵי לֵיהּ אָמַר רַב אַשֵּׁי אֲמִירָתָהּ לְשִׁמְעָתָא קָמַיְּהּ דְּרַב כַּהֲנָא וְאָמַר לִי וּלְיֵיעוּדֵי תּוֹרָא מִי נִיחָא וְלֵימְרוּ הַנָּךְ בָּתְרֵאֵי אֲנַן מְנָא יָדְעִינַן דְּכָל דָּקָאֵי בֵּי דִּינָא לְאַסְהוּדֵי בְּתוֹרָא קָאָתוּ אֲנַן לְחִיּוּבֵי גַּבְרָא פַּלְגָא נְזָקָא אֲתִינַן דְּקָמְרַמְּזֵי רְמוּזֵי רַב אַשֵּׁי אָמַר כְּשֶׁבָּאוּ רְצוּפִים כּוּלָּם בְּאוּ בְּיַחַד דְּהַשְׁתָּא וְדַאי בְּמַכְּירִין בָּעֵל הַשּׁוֹר וְאֵין מַכִּירִין אֶת הַשּׁוֹר אֶלָּא הֵיכִי מַיְיעֲדֵי לֵיהּ דְּאָמְרֵי תּוֹרָא נְגָחָא אִית לָךְ בְּבָקְרָךְ אִבָּעֵי לָךְ לְנַטּוּרֵי לְכוּלֵּיהּ בָּקְרָא אִבָּעֵי לְהוּ הַמְשַׁמֵּשׁ כַּלְבּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ מַהוּ מְשַׁמֵּשׁ וַהֲאִי פָּטוּר בָּעֵל כָּלֵב מַאי מִי אֲמָרִינַן מָצֵי א"ל אֲנָא מַאי עֲבִידְנָא לֵיהּ אוֹ דִלְמָא אֲמָרִינַן לֵיהּ כִּינּוֹן דְּיָדְעַתְּ בְּכַלְבֵךְ דְּמְשַׁמֵּשׁ לֵיהּ וּמְשַׁמֵּשׁ לֹא אִבָּעֵי לָךְ לְאַשְׁהוּיֵיהּ אָמַר רַבִּי זֵירָא ת"ש וְתָם שֶׁיִּהוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ הָא נוֹגֵחַ חַיָּיב דִּילְמָא הָא נָגְחָה לֹא הַכֶּלֶב שִׁיפָּה בּוֹ נָחָשׁ פָּטוּר מַאי לָאו פָּטוּר מִשּׁוּם חַיָּיב וְלֹא אַחֵר וְשִׁינָּה בּוֹ פָּטוּר א"ל רַב פָּפָּא לְרָבָא אֵיתְמַר מְשַׁמְּשִׁיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ בָּעוֹתָיךְ דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ שְׁתֵּי פָּרוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אַחַת רְבוּצָה וְאַחַת מְהַלֶּכֶת וְנָטְלָה מְהַלֶּכֶת בִּרְבוּצָה פְּטוּרָה רְבוּצָה בִּמְהַלֶּכֶת חַיֶּבֶת א"ל אֲנָא בְּהָהִיא חִיּוּבֵי מְחַיְּיבְנָא דְּאָמְרִינַן דְּיָכִי אִית לֵיהּ לְמֵימַר לְחִיּוּבֵיהּ חָצִי נֶזֶק בָּאנוּ כְּשֶׁהִכִּירוּהוּ עַד שֶׁנִּגַּח שְׁלֹשָׁה נְגִיחוֹת וּלְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים כְּשֶׁבָּאוּ לְהָעִיד נִתְעָרֵב בֵּין שְׁוָורִים אֲחֵרִים הַדּוֹמִים לוֹ אוֹ שֶׁכְּחוּ מַה שׁוֹר הָיָה וְאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ בְּשָׁעַת הָעֵדוּת דְּהַשְׁתָּא וְדַאי לֵייעוּדֵי קָאָתוּ וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ יִשְׁלַם נ"ש כְּשֶׁנִּגַּח נְגִיחָה רְבִיעִית כְּרַבִּי אַחָא דְּאָמַר בְּרֵישׁ הַמּוֹכֵר פֵּירוֹת (ב"ב דף צג. ושם) בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה הָרָגוּ וּמ"מ אוֹתָם שֶׁהִכִּירוּ תְּחִילָּה יְכוֹלִים הֵם לוֹמַר לְחִיּוּבֵיהּ חָצִי נֶזֶק בָּאנוּ כְּשֶׁהִכִּירוּ דְּלֵייעוּדֵי גְּבָרָא נַמִּי לֹא מָצֵי אָמַר אֶלָּא שֶׁחוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִגַּח שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה וְיַכִּירוּהוּ וי"ל דְּאִי לְחִיּוּבֵיהּ ח"נ אָתוּ לֹא הָיָה לָהֶם לְהָעִיד כָּל עוֹד שֶׁיַּכִּירוּהוּ אֲבָל וְדַאי לֵייעוּדֵי אָתוּ כִּי בֵּין לֵייעוּדֵי תּוֹרָא וּבֵין לֵייעוּדֵי גְּבָרָא צְרִיכִין לְהָעִיד קוֹדֶם נְגִיחָה רְבִיעִית דְּאֵין הַבְּעָלִים מַתְחִיבִים עַד שֶׁיּוּדְיַעוּהוּ תְּחִילָּה וּלְכָךְ צְרִיכִין לְמֵימַר לְהָעִיד

ב' הַכַּתּוֹת וּלְחִיּוּבֵיהּ ח"נ: לֵימְרוּ אֲנַן לָאו לֵייעוּדֵי אַתְּנַן. וְלֹא הָווּ יְדִיעִינַן בְּהַנָּךְ בָּתְרֵאֵי כְּדֵי לְחַיְּיבָן בְּתוֹרַת אֶלָּא לְחִיּוּבֵיהּ פְּלִיגָא וְנָקָא קָאָתוּ דִּילְמָא כְּשֶׁהֵעִידוּ כַּת שְׁלִישִׁית תְּחִלָּה דְּאִי כְּשֶׁהֵעִידוּ לְבַסּוֹף אִם בֵּן תִּקְשֶׁה מִקַּמָּאֵי דִּדְלָמָא לְחִיּוּבֵיהּ פְּלִיגָא וְנָקָא קָאָתוּ דִּילְמָא כְּשֶׁהֵעִידוּ כַּת שְׁלִישִׁית עַד נְגִיחָה שְׁלִישִׁית דִּשְׁמָא לֹא הָיָה לָהֶם פָּנַאי לָבֹא לב"ד לְהָעִיד אֶלָּא כְּשֶׁהֵמְתִּינוּ עַד כְּשֶׁהֵעִידוּ כַּת שְׁלִישִׁית אָז מוּכְחָא מִלְּתָא דְּלֵייעוּדֵי קָאָתוּ:

אלא דְּקַמְרַמְּזֵי רמוזי. לְפִי הַסְּפָרִים דְּגַרְסִי אֶלָּא מִשְּׁמַע דְּבָעֵי לְאוֹקְמֵי הָכָא נַמִּי דְּקַמְרַמְּזֵי רמוזי וְנִיקְחָ אֲפִי' אִי לֵייעוּדֵי גְּבָרָא וּכְגוֹן שֶׁבְּכָל שְׁלֹשָׁה יָמִים בָּאוּ אֵלּוּ עִם אֵלּוּ וְקַמְרַמְּזֵי וְלֹא בְּרֵמִיזָה כְּהָהִיא דְּהַנִּיקְחִין דְּהָתָם מֵיירֵי בְּרֵמִיזָה גְּרוּעָה דְּלָאו מִילְּתָא הִיא א"נ דִּינֵי נְפָשׁוֹת שַׁאנֵי וְכָל הַנָּךְ שְׁנוּיֵי בְּתַרְאֵי אִתּוֹ נַמִּי לֵייעוּדֵי גְּבָרָא:

במכירין בָּעֵל הַשּׁוֹר כו'. וְאִם תֹּאמַר אֲפִתְּי מָצוּ לְמֵימַר לְחִיּוּבֵיהּ פְּלִיגָא נוֹקֶא קָאָתְינַן לְמֵימַר בְּהַמְּנִיחַ (לקמן דף לה:) גַּבֵּי זֶה אוֹמֵר קָטָן הוּזַק וְי"ל דְּיָכוֹל לוֹמַר אֶחָד מֵהֶם נֶאֱבַד א"נ דְּנֶאֱבַד אֶחָד מֵהֶם אַחַר כָּל נְגִיחָה וְא"ת בְּמַכְּירִין דַּאֲיִן מַכִּירִין אֶת הַשּׁוֹר שָׁמָא אוֹתוֹ שֶׁנִּגַּח שְׁנֵי נְגִיחוֹת לֹא זֶהוּ שֶׁנִּגַּח שְׁנֵיָּה וּשְׁלִישִׁית וְי"ל כְּגוֹן שֶׁלְּאַחַר שֶׁהֵעִידוּ כּוּלָּם רָאוּהוּ וְהִכִּירוּהוּ שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה כָּל הַנְּגִיחוֹת וְאִם תֹּאמַר לְיֵיעוּדֵי גְּבָרָא אֵין הָעֵדִים שֶׁהֵעִידוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן יְכוֹלִין לְיָעֵד אֶלָּא שֶׁחוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִגַּח ב' וְג' וְהִכִּירוּ וּמִשָּׁעָה זֶה יְכוֹלִים נַמִּי לוֹמַר לְחִיּוּבֵיהּ חָצִי נֶזֶק בָּאנוּ כְּשֶׁהִכִּירוּ וְאַפִּי' כִּי אָמְרִינַן לְיֵיעוּדֵי תּוֹרָא דְּמֵימַר דְּמֵיירֵי כְּשֶׁהִכִּירוּהוּ עַד שֶׁנִּגַּח שְׁלֹשָׁה נְגִיחוֹת וּלְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים כְּשֶׁבָּאוּ לְהָעִיד נִתְעָרֵב בֵּין שְׁוָורִים אֲחֵרִים הַדּוֹמִים לוֹ אוֹ שֶׁכְּחוּ מַה שׁוֹר הָיָה וְאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ בְּשָׁעַת הָעֵדוּת דְּהַשְׁתָּא וְדַאי לֵייעוּדֵי קָאָתוּ וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ יִשְׁלַם נ"ש כְּשֶׁנִּגַּח נְגִיחָה רְבִיעִית כְּרַבִּי אַחָא דְּאָמַר בְּרֵישׁ הַמּוֹכֵר פֵּירוֹת (ב"ב דף צג. ושם) בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה הָרָגוּ וּמ"מ אוֹתָם שֶׁהִכִּירוּ תְּחִילָּה יְכוֹלִים הֵם לוֹמַר לְחִיּוּבֵיהּ חָצִי נֶזֶק בָּאנוּ כְּשֶׁהִכִּירוּ דְּלֵייעוּדֵי גְּבָרָא נַמִּי לֹא מָצֵי אָמַר אֶלָּא שֶׁחוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִגַּח שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה וְיַכִּירוּהוּ וי"ל דְּאִי לְחִיּוּבֵיהּ ח"נ אָתוּ לֹא הָיָה לָהֶם לְהָעִיד כָּל עוֹד שֶׁיַּכִּירוּהוּ אֲבָל וְדַאי לֵייעוּדֵי אָתוּ כִּי בֵּין לֵייעוּדֵי תּוֹרָא וּבֵין לֵייעוּדֵי גְּבָרָא צְרִיכִין לְהָעִיד קוֹדֶם נְגִיחָה רְבִיעִית דְּאֵין הַבְּעָלִים מַתְחִיבִים עַד שֶׁיּוּדְיַעוּהוּ תְּחִילָּה וּלְכָךְ צְרִיכִין לְמֵימַר לְהָעִיד

רשות שׁוֹר הַמְּזִיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק בֵּיצַד נָגַח נָגָף נָשָׁךְ רָבַץ בָּעַט בִּרְשׁוּת הָרַבִּים מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר נֶזֶק שָׁלֵם וַחֲכָמִים אוֹמְרִים חֲצִי נֶזֶק אָמַר לָהֶם רַבִּי טַרְפוֹן וּמָה בְּמָקוֹם שֶׁהִקֵּל עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁהוּא פָּטוּר הֶחְמִיר עֲלֵיהֶן בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מָקוֹם שֶׁהֶחְמִיר עַל הַקֶּרֶן בְּרה"ר לְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּחְמִיר עָלָיו בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם אָמְרוּ לוֹ חֲכָמִים לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן מַה בְּרה"ר חֲצִי נֶזֶק אַף בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק חֲצִי נֶזֶק אָמַר לָהֶם אַף אֲנִי אֶלָּא אִי אֲמָרַת לְיֵיעוּדֵי גְּבָרָא לֵימְרוּ הַנָּךְ קַמָּאֵי אֲנַן מִי הָווּ יָדְעִינַן דְּבָתַר שְׁלֹשָׁה יוֹמֵי אָתוּ הַנֵּי וּמְיַעֲדֵי לֵיהּ אָמַר רַב אַשֵּׁי אֲמִירָתָהּ לְשִׁמְעָתָא קָמַיְּהּ דְּרַב כַּהֲנָא וְאָמַר לִי וּלְיֵיעוּדֵי תּוֹרָא מִי נִיחָא וְלֵימְרוּ הַנָּךְ בָּתְרֵאֵי אֲנַן מְנָא יָדְעִינַן דְּכָל דָּקָאֵי בֵּי דִּינָא לְאַסְהוּדֵי בְּתוֹרָא קָאָתוּ אֲנַן לְחִיּוּבֵי גַּבְרָא פַּלְגָא נְזָקָא אֲתִינַן דְּקָמְרַמְּזֵי רְמוּזֵי רַב אַשֵּׁי אָמַר כְּשֶׁבָּאוּ רְצוּפִים כּוּלָּם בְּאוּ בְּיַחַד דְּהַשְׁתָּא וְדַאי בְּמַכְּירִין בָּעֵל הַשּׁוֹר וְאֵין מַכִּירִין אֶת הַשּׁוֹר אֶלָּא הֵיכִי מַיְיעֲדֵי לֵיהּ דְּאָמְרֵי תּוֹרָא נְגָחָא אִית לָךְ בְּבָקְרָךְ אִבָּעֵי לָךְ לְנַטּוּרֵי לְכוּלֵּיהּ בָּקְרָא אִבָּעֵי לְהוּ הַמְשַׁמֵּשׁ כַּלְבּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ מַהוּ מְשַׁמֵּשׁ וַהֲאִי פָּטוּר בָּעֵל כָּלֵב מַאי מִי אֲמָרִינַן מָצֵי א"ל אֲנָא מַאי עֲבִידְנָא לֵיהּ אוֹ דִלְמָא אֲמָרִינַן לֵיהּ כִּינּוֹן דְּיָדְעַתְּ בְּכַלְבֵךְ דְּמְשַׁמֵּשׁ לֵיהּ וּמְשַׁמֵּשׁ לֹא אִבָּעֵי לָךְ לְאַשְׁהוּיֵיהּ אָמַר רַבִּי זֵירָא

אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ שֶׁלְּיַיעוּדֵי גַּבְרָא הַצְרִיכָה הַתּוֹרָה שָׁלֹשׁ יָמִים, וְצְרִיכִים לְהַתְרוֹת בּוֹ בֵּין נְגִיחָה לְנַגִּיחָה, וְעַל כָּרְחָךְ לֹא בָּאוּ כּוּלָּם בְּיוֹם אֶחָד, אִם כֵּן הֵיאַךְ אָנוּ מְחַיְּבִים אֶת הַכֹּתוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת עַל זְמַנָּם לְגָרוֹם לְמוֹעֲדוּתוֹ, לֵימְרוּ הָנָךְ קַמָּאֵי – יְכוֹלִים כֹּת רִאשׁוֹנָה וְשׁנִיָּה לוֹמַר אֲנַן מֵי הֲוָה יָדְעִינַן דְּכָתַר שְׁלִשָּׁה יוֹמֵי אָתוּ הָנֵי וּמַיְיעֲדֵי לֵיהּ – וּכְיוָן הַיִּינוּ יוֹדְעִים שֶׁאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים יְבוֹאוּ אֵלּוּ הָעֵדִים הָאַחֲרוֹנִים וְיַעִשׂוּהוּ מוּעָד, כְּלוֹמַר, אֲנַחְנוּ בְּאָנוּ רַק לְחַיְּבוֹ חֲצִי נֶזֶק שֶׁל צַד תְּמוּת, וְלֹא הָיִתָה כַּוָּונָתֵינוּ לְעַשׂוֹתוֹ מוּעָד. וְכֵיוָן שֶׁהִבְרַרְתָּ מַחְיֶבֶת אוֹתָם גַּם עַל חֲצִי נֶזֶק שֶׁל מוֹעֲדוּת שֶׁל נְגִיחָה שְׁלִישִׁית מוּכָח שֶׁהַמְּטָרָה הִיא לְיַיעוּדֵי תּוֹרָה, וְכוּלָּם בְּאוּ בְּיוֹם אֶחָד לְהַעִיד כְּדֵי שֶׁהַנִּזָּק הַשְּׁלִישִׁי יִקָּבֵל נֶזֶק שָׁלֵם.

רַב כָּהֲנָא מַקְשֶׁה שָׁגַם אִם לְייעוּדֵי תּוֹרָה אֵין הַבְרַייתָא מְיוּשֶׁבֶת: אָמַר רַב אַשִׁי, אַמְרִיתָהּ לְשַׁמַּעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב כָּהֲנָא – אָמַרְתִּי שְׁמוּעָה זוֹ לִפְנֵי רַב כָּהֲנָא, וְאָמַר לִי, וּלְייעוּדֵי תּוֹרָה מִי נִיחָא – הַאִם לְפִי הַצַּד שֶׁלְּייעוּדֵי תּוֹרָה הַבְרַייתָא מְיוּשֶׁבֶת, הֲרֵי קָשֶׁה הֵיאַךְ אָנוּ מְחַיְּבִים הַכֹּת הָאַחֲרוֹנָה בְּחֵלֶק מֵחֲצִי נֶזֶק שֶׁל מוֹעֲדוּת, וְלֵימְרוּ הָנָךְ בָּתְרָאֵי – יֵאָמְרוּ אֵלּוּ הָעֵדִים הָאַחֲרוֹנִים אֲנַן מָנָא יָדְעִינַן דְּכָל דְּקָאֵי בֵּי דִּינָא לְאַסְהוּדֵי בְּתוֹרָה קָאָתוּ – מִנַּיִן לָנוּ לֵידַע שֶׁכֹּל כֹּתוֹת הָעֵדִים הָעוֹמְדִים בְּבֵית דִּין בָּאוּ לְהָעִיד עַל אוֹתוֹ שׁוֹר שֶׁנִּגַּח, אֲנַן לְחִיּוּבֵי נַבְרָא פַּלְגָא נְזָקָא אֲתִינַן – אָנוּ בָּאנוּ רַק לְהָעִיד עַל נְגִיחָה אַחַת וּלְחַיְּבוֹ חֲצִי נֶזֶק שֶׁל תְּמוּת, וְלֹא הָיִינוּ יוֹדְעִים שֶׁיֵּשׁ עוֹד עֵדִים הַמְּעִידִים עַל אוֹתוֹ שׁוֹר שֶׁכְּבָר נִגַּח לִפְנֵי כֵּן.

הַגְּמָרָא מְיַישֶׁבֶת אֶת הַבְרַייתָא לְפִי הַצַּד שֶׁלְּייעוּדֵי תּוֹרָה: מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אִם לְייעוּדֵי תּוֹרָה אֶפְשָׁר לְיַישֵׁב אֶת הַבְרַייתָא כְּשֶׁבָּאוּ לְהָעִיד בְּיוֹם אֶחָד, וְכִגוֹן דְּקַמְּזֵי רַמְּזוּ – שֶׁרְאִינוּ אֶת עִדֵּי כֹּת הָרִאשׁוֹנָה רוֹמְזִים לְעִדֵּי כֹּת הָאַחֲרוֹנָה שֶׁיָּעִידוּ, וּמוֹכֵחַ שֶׁהָאַחֲרוֹנִים יוֹדְעִים מֵהַכֹּתוֹת שֶׁלְּפָנֵיהֶם וְאֵינָם יְכוֹלִים לוֹמַר לְחַיְּבוֹ חֲצִי נֶזֶק בְּאָנוּ.

תִּירוּץ אַחֵר: רַב אַשִׁי אָמַר, מְדוּבָּר כְּשֶׁבָּאוּ רְצוּפִים - שֶׁכֹּל הַכֹּתוֹת בְּאוּ יַחַד לְבֵית דִּין לְהָעִיד, וּבוֹדְאֵי יָדְעוּ הָאַחֲרוֹנִים שֶׁגַּם הָאַחֲרִים בָּאִים לְהָעִיד עַל אוֹתוֹ הַשּׁוֹר.

תִּירוּץ נוֹסָף: רָבִינָא אָמַר, מְדוּבָּר בְּאוֹפֶן שֶׁהָעֵדִים מַכִּירִין אֶת בַּעַל הַשּׁוֹר וְאֵין מַכִּירִין אֶת הַשּׁוֹר, וְלָכֵן אֵינָם יְכוֹלִים לוֹמַר בְּאָנוּ לְחַיְּבוֹ חֲצִי נֶזֶק שֶׁל תְּמוּת, שֶׁהֲרֵי תַּם מִשְׁתַּלֵּם מִגּוּפוֹ וְאֵין עִדּוּתָם יְכוֹלָה לְחַיֵּב חֲצִי נֶזֶק שֶׁל תַּם אִם אֵינָם מְעִידִים אֵיזֶה שׁוֹר נִגַּח, וּמוֹכֵחַ שֶׁבָּאוּ לְהָעִיד כְּדֵי לְעַשְׂתּוֹ מוּעָד. וּמִיָּד תְּמַהְּה הַגְּמָרָא: אֶלָּא חֵיכִי מַיְיעֲדֵי לֵיהּ – אִם אֵינָם מַכִּירִין אֶת הַשּׁוֹר הֵיאַךְ מְתָרִים בִּבְעָלִים לִשְׁמוֹר אֶת שׁוֹרוֹ, הֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזֶה שׁוֹר נִגַּח. מְיוּשֶׁבֶת הַגְּמָרָא: דְּאָמְרֵי – שֶׁאוֹמְרִים לוֹ, תּוֹרָא נְגַחְנָא אִית לָךְ בִּכְרָכָךְ אִבְּעִי לָךְ לְנַטּוֹרֵי לְכוּלֵּיהּ בְּכָרָא – שׁוֹר נִגַּח יֵשׁ לְךָ בֵּין בְּקָרְךָ וְעָלֶיךָ לִשְׁמוֹר אֶת כָּל בְּקָרְךָ.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה סֵפֶק וּמְנַסֶּה לְפָרְשׁוֹ מִמִּשְׁנָתֵינוּ: אִבַּעְיָא לְהוּ, הַמַּשָּׁפָה כָּלְבּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ בַּחֲבֵירוֹ וְהִזִּיקוֹ, מַהוּ שֶׁיִּתְחַייֵב בִּתְשׁלוּמִין. [–הַמְגִרָה] וּמְבָאֶרֶת הַגְּמָרָא, מַשָּׁפָה וַדַּאי שֶׁהוּא פָּטוּר, שֶׁכֵּן הוּא רַק גֶּרֶם לְכֶלֶב שֶׁיִּזּוֹק וְגִרְמָא בִּנְיזָקִין פָּטוּר, אֶלָּא בַּעַל כֶּלֶב מַאי, הַאִם יֵשׁ לְחַייְבוֹ בְּנִזָּק שֶׁעָשָׂה כַּלְבּוֹ עַל יְדֵי שֶׁשִּׁיסְּהוּ, מִי אַמְרִינַן מָצֵי אָמַר לֵיהּ – הַאִם אוֹמְרִים שֶׁיְּכוֹל בַּעַל הַכֶּלֶב לוֹמַר אֲנָא מַאי עֲבִידְנָא לֵיהּ – אֲנִי מָה הִזַּקְתִּי לוֹ, הֲרֵי אִם לֹא שִׁסְּהוּ הָיָה זֶה הַכֶּלֶב מְזִיק מֵעַצְמוֹ, אוֹ דִּלְמָא אַמְרִינַן לֵיהּ – אוֹמְרִים לְבַעַל הַכֶּלֶב כֵּיוָן דְּיָדְעַתְּ בְּכַלְבָּךְ דְּמַשַּׁפּ לֵיהּ וּמְשַׁתַּפִּי – כֵּיוָן שֶׁאַתָּה מַכִּיר בְּכַלְבְּךָ שֶׁאִם מְגָרִים אוֹתוֹ הוּא מִתְגָּרֶה וּמְזִיק, לֹא אִבַּעְיָא לָךְ לְאַשְׁהוּיֵיהּ – לֹא הָיָה לְךָ לְהַשְׁהוֹתוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּפוֹשֵׁעַ אַתָּה בְּשִׁמִּירָתוֹ.

הַגְּמָרָא מְנַסָּה לְפָרֵשׁ מִמִּשְׁנָתֵינוּ: אָמַר רַבִּי זֵירָא, תָּא שְׁמַע מִמַּה שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמִשְׁנָתֵינוּ 'וְחָם – שׁוֹר שֶׁנַּעֲשָׂה מוּעָד חוֹזֵר לְתְמוּתוֹ עַל יְדֵי שֶׁיְּהוּ הַתַּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ', וּמִשְׁמַע הָא נוֹגֵחַ – אֲבָל אִם הָיָה נוֹגֵחַ בְּגִלְגֵּל הַמְּשַׁמּוּשׁ הָיָה חַייָב עַל אוֹתָהּ נְגִיחָה, וְהֲרֵי לֹא נִגַּח מֵעַצְמוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי מְשַׁמּוּשׁ הַתִּינוֹקוֹת, וּמוֹכֵחַ שֶׁשּׁוֹר הַנִּוָּגָח עַל יְדֵי שֶׁאָדָם אַחֵר גֵּירָהוּ חַייָב לְשַׁלֵּם.

אַבַּיֵי דּוֹחֶה אֶת הָרְאָיָה: אָמַר אַבַּיֵי, מִי קָתָנֵי נָגַח חַייָב – וְכִי מְפוֹרֵשׁ בְּמִשְׁנָה שֶׁאִם נָגַח עַל יְדֵי מְשַׁמּוּשׁ הַתִּינוֹקוֹת חַייָב לְשַׁלֵּם, הֲרֵי רַק דִּיּוּק הוּא מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ, וְאִם כֵּן דִּלְמָא – שֶׁמָּא נִדְייֵק הָא נָגַח לֹא הָוֵי תָּם – שֶׁאִם נָגַח אֵינוֹ חוֹזֵר לְתְמוּתוֹ, וּמִכֹּל מָקוֹם בְּהָהִיא נָגִיחָה לֹא מְחַייֵב – עַל אוֹתָהּ נְגִיחָה שֶׁנָּגַח עַל יְדֵי מְשַׁמּוּשׁ הַתִּינוֹקוֹת אֵינוֹ חַייָב לְשַׁלֵּם, כִּי גֵּירוּהוּ אֲחֵרִים.

הַגְּמָרָא מְנַסָּה לִפְשׁוֹט מִמִּשְׁנָה אַחֶרֶת: תָּא שְׁמַע מִמַּה שֶׁשָּׁנִינוּ (סַנְהֶדְרִין עוּ:), שִׁפָּה בּוֹ – אָדָם שִׁסַּה בְּחֲבֵירוֹ אֶת הַכֶּלֶב אוֹ שִׁסְּפָה בּוֹ נָחָשׁ וְהִרַּג אֶת חֲבֵירוֹ, פָּטוּר הַמַּסִּית מֵעוֹנֶשׁ מִיתָה, כֵּיוָן שֶׁהוּא רַק הָיָה גּוֹרֵם. וּמְדַייְקַת הַגְּמָרָא, מַאי לָאו – הַאִם אֵין כַּוָּונַת הַמִּשְׁנָה בְּכָךְ שֶׁנִּקְטָה 'פָּטוּר' בִּלְשׁוֹן יָחִיד לוֹמַר שֶׁפָּטוּר רַק הַמְּשַׁסֶּה וְחַייָב בַּעַל כֶּלֶב אוֹ הַנָּחָשׁ כֵּיוָן שֶׁמִּמֶּנּוּ הַזִּיק. וְאִם כֵּן נִפְשְׁטָה מִכָּאן הָאַבָּעְיָא שֶׁבַּעַל הַכֶּלֶב חַייָב. דּוֹחֶה הַגְּמָרָא: לֹא – אֵין הַכְרֵחַ שֶׁזּוֹ הִיא כַּוָּונַת הַמִּשְׁנָה, אֶלָּא אֵימָא שֶׁהַמִּשְׁנָה נִקְטָה 'פָּטוּר' בִּלְשׁוֹן יָחִיד כְּדֵי לְחַדֵּשׁ שֶׁפָּטוּר אַף מְשַׁסֶּה – שֶׁגַּם הַמְּשַׁסֶּה פָּטוּר, אַךְ דִּין בַּעַל הַכֶּלֶב הִיא פְּשׁוּט לְמִשְׁנָה שֶׁהוּא פָּטוּר וְלֹא הוּצְרְכָה לְכוֹתְבוֹ.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה אוֹפֶן שֵׁנִי אֵין סֵפֶק: אָמַר רָבָא, אִם תְּמְצֵי לוֹמַר – אַף אִם תִּפְשׁוֹט שֶׁהַמְּשַׁסֶּה כַּלְבּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ בַּחֲבֵירוֹ, בְּעַל הַכֶּלֶב חַייָב, מִכֹּל מָקוֹם שִׁיפָּהוּ הוּא בְּעַצְמוֹ – אִם הַכֶּלֶב הִזִּיק אֶת הַמַּשְׁסֶה עַצְמוֹ, פָּטוּר בְּעַל הַכֶּלֶב. מַאי מַעֲמָא, לְפִי שֶׁכָּל הַמְּשַׁנֶּה – כֹּל הָעוֹשֶׂה דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת לְעַשּׂוֹתוֹ וּמִתּוֹךְ כָּךְ בָּא אַחֵר וְשִׁינָּה בּוֹ, שֶׁהַזִּיק, פָּטוּר הַשֵּׁנִי אַף שֶׁגַּם הוּא עָשָׂה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת. וְהוּא הַדִּין כָּאן, כֵּיוָן שֶׁהַמִּשְׁסֶה שִׁינָּה בְּמַה שֶׁשִּׁיסֵּהוּ אֶת הַכֶּלֶב שׁוּב אֵין בַּעַל הַכֶּלֶב חַייָב בְּנִזְקָיו.

רַב פָּפָּא מְבִיא דִּין דּוֹמֶה בְּשֵׁם רֵישׁ לָקִישׁ: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְרָבָא, אִיתְמַר מְשַׁסֵּיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ בְּנָוֹתֵיהּ – כְּדִבְרֵיךְ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, שְׁתֵּי פָּרוֹת שֶׁהִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַחַת מֵהֶם רְכוּצָה וְאַחַת מֵהֶם מְהַלֶּכֶת, וּבָעֲטָה מְהַלֶּכֶת בִּרְכוּצָה וְהִזִּיקַתְהּ, פְּטוּרָה, וְאַף שֶׁשִּׁינְּתָה בְּמַה שֶׁבָּעֲטָה בָּהּ שֶׁהֲרֵי אֵין לָהּ רְשׁוּת לִבְעוֹט, מִכֹּל מָקוֹם הָרְבוּצָה שִׁינְּתָה תְּחִילָּה בְּמַה שֶׁרָּבְצָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְכֹל הַמִּשְׁנֶה וּבָא אַחֵר וְשִׁינָּה בּוֹ פָּטוּר'. אֲבָל אִם בָּעֲטָה רְכוּצָה בְּמְהַלֶּכֶת, חַייֶבֶת, שֶׁהֲרֵי הַמְּהַלֶּכֶת לֹא שִׁינְּתָה וְאֵין לְרְבוּצָה רְשׁוּת לְהַזִּיקָה.

רַבָּא מַחֲלִיק בֵּין דִּבְרֵיו לְדִבְרֵי רֵישׁ לָקִישׁ: אָמַר לֵיהּ רַבָּא לְרַב פָּפָּא, אֲנָא בְּהָהִיא – בְּאוֹתוֹ מִקְרֶה שֶׁבָּעֲטָה מְהַלֶּכֶת בִּרְבוּצָה, חַייְבֵי מְחַייְבָנָא – הָיִיתִי מְחַייֵב אֶת בַּעֲלִיָּה שֶׁל הַמְּהַלֶּכֶת, מִשּׁוּם דַּאֲמְרִינַן לֵיהּ, כִּי אִית לָךְ רְשׁוּתָא לְסַגּוֹיֵי עָלַי – אֲמָנָם יֵשׁ לְפָרְתָךְ רְשׁוּת לַעֲבוֹר וּלְדָרוֹךְ עַל פֵּרוֹתַי הָרְבוּצָה, אַךְ לְבַעוֹטֵי כִּי לֵית לָךְ רְשׁוּתָא – לִבְעוֹט בָּהּ אֵין לְפָרְתָךְ רְשׁוּת, וְאִם עָשְׂתָה כֵּן הֲרֵי הִיא חַייֶבֶת כְּכָל פֵּרָה שֶׁבָּעֲטָה.

משנה

מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בְּשׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק, שֶׁנִּמְנָה לְעִיל (טו:) כְּאַחַד מֵחֲמִישָׁה הַמּוּעָדִים.

שׁוֹר הַמַּזִּיק שֶׁנִּבְנַס וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק, כֵּיצַד מִתְחַייֵב בְּעִיּוּר הַשּׁוֹר וּכְמָה מִתְחַייֵב, נָגַח בִּקְרָנָיו, נָגָף, נָשַׁךְ, דָּחַף בְּגוּפוֹ, רָבַץ עַל כֵּלִים, בָּעַט בִּרְגְלָיו וְהִזִּיק, שְׁכֹל אֵלּוּ הֵם תּוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן, שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּכַוָּונָה לְהַזִּיק וְאֵין הַנֶּאֱה לְהַזִּיק וְאֵין הַזִּיקָן מְצוּי, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, אֲבָל בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר שֶׁמְּשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שֶׁמְּשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק.

הַתַּנָּאִים מְבָאֲרִים אֶת שִׁיטָתָם: אָמַר לָהֶם רַבִּי טַרְפוֹן לַחֲכָמִים, דִּין הוּא שֶׁקֶּרֶן בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק חַייֶבֶת נֶזֶק שָׁלֵם, וּמַה בִּמָּקוֹם שֶׁהֶחֱלִישׁ הַכָּתוּב עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל שֶׁהִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁהוּא פָּטוּר, אַף עַל פִּי כֵן הֶחֱמִיר עֲלֵיהֶן כְּשֶׁהִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק שֶׁחַייָב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וּמוֹכֵחַ שֶׁחֲצִי הַנִּיזּוֹק חָמוּר לְהִתְחַייֵב בָּהּ יוֹתֵר מִרְשׁוּת הָרַבִּים, בִּמָּקוֹם שֶׁהֶחֱמִיר עַל הַקֶּרֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁחַייָב לְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, הָאֵם אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּחֲמִיר עָלָיו שֶׁאִם הִזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק שֶׁחַייָב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. אָמְרוּ לוֹ חֲכָמִים, דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לְהִיוֹת כְּנֶגְדּוֹ – אֵין לְחַייֵב אֶת הַנִּלְמָד בְּקַל וְחוֹמֶר יוֹתֵר מֵהַחִיּוּב שֶׁיֵּשׁ עַל הַמְלַמֵּד, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן, מָה קֶרֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חַייֶבֶת רַק חֲצִי נֶזֶק, אַף בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק חַייֶבֶת רַק חֲצִי נֶזֶק.

אָמַר לָהֶם רַבִּי טַרְפוֹן, אַף אֲנִי הוּא מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ, וְאִם כֵּן דִּלְמָא – שֶׁמָּא נִדְייֵק הָא נָגַח לֹא הָוֵי תָּם – שֶׁאִם נָגַח אֵינוֹ חוֹזֵר לְתְמוּתוֹ, וּמִכֹּל מָקוֹם בְּהָהִיא נְגִיחָה לֹא מְחַייֵב – עַל אוֹתָהּ נְגִיחָה שֶׁנָּגַח עַל יְדֵי מְשַׁמּוּשׁ הַתִּינוֹקוֹת אֵינוֹ חַייָב לְשַׁלֵּם, כִּי גֵּירוּהוּ אֲחֵרִים.

הַגְּמָרָא מְנַסָּה לִפְשׁוֹט מִמִּשְׁנָה אַחֶרֶת: תָּא שְׁמַע מִמַּה שֶׁשָּׁנִינוּ (סַנְהֶדְרִין עוּ:), שִׁפָּה בּוֹ – אָדָם שִׁסַּה בְּחֲבֵירוֹ אֶת הַכֶּלֶב אוֹ שִׁסְּפָה בּוֹ נָחָשׁ וְהִרַּג אֶת חֲבֵירוֹ, פָּטוּר הַמַּסִּית מֵעוֹנֶשׁ מִיתָה, כֵּיוָן שֶׁהוּא רַק הָיָה גּוֹרֵם. וּמְדַייְקַת הַגְּמָרָא, מַאי לָאו – הַאִם אֵין כַּוָּונַת הַמִּשְׁנָה בְּכָךְ שֶׁנִּקְטָה 'פָּטוּר' בִּלְשׁוֹן יָחִיד לוֹמַר שֶׁפָּטוּר רַק הַמְּשַׁסֶּה וְחַייָב בַּעַל כֶּלֶב אוֹ הַנָּחָשׁ כֵּיוָן שֶׁמִּמֶּנּוּ הַזִּיק. וְאִם כֵּן נִפְשְׁטָה מִכָּאן הָאַבָּעְיָא שֶׁבַּעַל הַכֶּלֶב חַייָב. דּוֹחֶה הַגְּמָרָא: לֹא – אֵין הַכְרֵחַ שֶׁזּוֹ הִיא כַּוָּונַת הַמִּשְׁנָה, אֶלָּא אֵימָא שֶׁהַמִּשְׁנָה נִקְטָה 'פָּטוּר' בִּלְשׁוֹן יָחִיד כְּדֵי לְחַדֵּשׁ שֶׁפָּטוּר אַף מְשַׁסֶּה – שֶׁגַּם הַמְּשַׁסֶּה פָּטוּר, אַךְ דִּין בַּעַל הַכֶּלֶב הִיא פְּשׁוּט לְמִשְׁנָה שֶׁהוּא פָּטוּר וְלֹא הוּצְרְכָה לְכוֹתְבוֹ.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה אוֹפֶן שֵׁנִי אֵין סֵפֶק: אָמַר רָבָא, אִם תְּמְצֵי לוֹמַר – אַף אִם תִּפְשׁוֹט שֶׁהַמְּשַׁסֶּה כַּלְבּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ בַּחֲבֵירוֹ, בְּעַל הַכֶּלֶב חַייָב, מִכֹּל מָקוֹם שִׁיפָּהוּ הוּא בְּעַצְמוֹ – אִם הַכֶּלֶב הִזִּיק אֶת הַמַּשְׁסֶה עַצְמוֹ, פָּטוּר בְּעַל הַכֶּלֶב. מַאי מַעֲמָא, לְפִי שֶׁכָּל הַמְּשַׁנֶּה – כֹּל הָעוֹשֶׂה דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת לְעַשּׂוֹתוֹ וּמִתּוֹךְ כָּךְ בָּא אַחֵר וְשִׁינָּה בּוֹ, שֶׁהַזִּיק, פָּטוּר הַשֵּׁנִי אַף שֶׁגַּם הוּא עָשָׂה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת. וְהוּא הַדִּין כָּאן, כֵּיוָן שֶׁהַמִּשְׁסֶה שִׁינָּה בְּמַה שֶׁשִּׁיסֵּהוּ אֶת הַכֶּלֶב שׁוּב אֵין בַּעַל הַכֶּלֶב חַייָב בְּנִזְקָיו.

רַב פָּפָּא מְבִיא דִּין דּוֹמֶה בְּשֵׁם רֵישׁ לָקִישׁ: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְרָבָא, אִיתְמַר מְשַׁסֵּיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ בְּנָוֹתֵיהּ – כְּדִבְרֵיךְ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, שְׁתֵּי פָּרוֹת שֶׁהִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַחַת מֵהֶם רְכוּצָה וְאַחַת מֵהֶם מְהַלֶּכֶת, וּבָעֲטָה מְהַלֶּכֶת בִּרְכוּצָה וְהִזִּיקַתְהּ, פְּטוּרָה, וְאַף שֶׁשִּׁינְּתָה בְּמַה שֶׁבָּעֲטָה בָּהּ שֶׁהֲרֵי אֵין לָהּ רְשׁוּת לִבְעוֹט, מִכֹּל מָקוֹם הָרְבוּצָה שִׁינְּתָה תְּחִילָּה בְּמַה שֶׁרָּבְצָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְכֹל הַמִּשְׁנֶה וּבָא אַחֵר וְשִׁינָּה בּוֹ פָּטוּר'. אֲבָל אִם בָּעֲטָה רְכוּצָה בְּמְהַלֶּכֶת, חַייֶבֶת, שֶׁהֲרֵי הַמְּהַלֶּכֶת לֹא שִׁינְּתָה וְאֵין לְרְבוּצָה רְשׁוּת לְהַזִּיקָה.

רַבָּא מַחֲלִיק בֵּין דִּבְרֵיו לְדִבְרֵי רֵישׁ לָקִישׁ: אָמַר לֵיהּ רַבָּא לְרַב פָּפָּא, אֲנָא בְּהָהִיא – בְּאוֹתוֹ מִקְרֶה שֶׁבָּעֲטָה מְהַלֶּכֶת בִּרְבוּצָה, חַייְבֵי מְחַייְבָנָא – הָיִיתִי מְחַייֵב אֶת בַּעֲלִיָּה שֶׁל הַמְּהַלֶּכֶת, מִשּׁוּם דַּאֲמְרִינַן לֵיהּ, כִּי אִית לָךְ רְשׁוּתָא לְסַגּוֹיֵי עָלַי – אֲמָנָם יֵשׁ לְפָרְתָךְ רְשׁוּת לַעֲבוֹר וּלְדָרוֹךְ עַל פֵּרוֹתַי הָרְבוּצָה, אַךְ לְבַעוֹטֵי כִּי לֵית לָךְ רְשׁוּתָא – לִבְעוֹט בָּהּ אֵין לְפָרְתָךְ רְשׁוּת, וְאִם עָשְׂתָה כֵּן הֲרֵי הִיא חַייֶבֶת כְּכָל פֵּרָה שֶׁבָּעֲטָה.

משנה

מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בְּשׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק, שֶׁנִּמְנָה לְעִיל (טו:) כְּאַחַד מֵחֲמִישָׁה הַמּוּעָדִים.

שׁוֹר הַמַּזִּיק שֶׁנִּבְנַס וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק, כֵּיצַד מִתְחַייֵב בְּעִיּוּר הַשּׁוֹר וּכְמָה מִתְחַייֵב, נָגַח בִּקְרָנָיו, נָגָף, נָשַׁךְ, דָּחַף בְּגוּפוֹ, רָבַץ עַל כֵּלִים, בָּעַט בִּרְגְלָיו וְהִזִּיק, שְׁכֹל אֵלּוּ הֵם תּוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן, שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּכַוָּונָה לְהַזִּיק וְאֵין הַנֶּאֱה לְהַזִּיק וְאֵין הַזִּיקָן מְצוּי, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, אֲבָל בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר שֶׁמְּשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שֶׁמְּשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק.

הַתַּנָּאִים מְבָאֲרִים אֶת שִׁיטָתָם: אָמַר לָהֶם רַבִּי טַרְפוֹן לַחֲכָמִים, דִּין הוּא שֶׁקֶּרֶן בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק חַייֶבֶת נֶזֶק שָׁלֵם, וּמַה בִּמָּקוֹם שֶׁהֶחֱלִישׁ הַכָּתוּב עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל שֶׁהִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁהוּא פָּטוּר, אַף עַל פִּי כֵן הֶחֱמִיר עֲלֵיהֶן כְּשֶׁהִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק שֶׁחַייָב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וּמוֹכֵחַ שֶׁחֲצִי הַנִּיזּוֹק חָמוּר לְהִתְחַייֵב בָּהּ יוֹתֵר מִרְשׁוּת הָרַבִּים, בִּמָּקוֹם שֶׁהֶחֱמִיר עַל הַקֶּרֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁחַייָב לְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, הָאֵם אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּחֲמִיר עָלָיו שֶׁאִם הִזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק שֶׁחַייָב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. אָמְרוּ לוֹ חֲכָמִים, דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לְהִיוֹת כְּנֶגְדּוֹ – אֵין לְחַייֵב אֶת הַנִּלְמָד בְּקַל וְחוֹמֶר יוֹתֵר מֵהַחִיּוּב שֶׁיֵּשׁ עַל הַמְלַמֵּד, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן, מָה קֶרֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חַייֶבֶת רַק חֲצִי נֶזֶק, אַף בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק חַייֶבֶת רַק חֲצִי נֶזֶק.

אָמַר לָהֶם רַבִּי טַרְפוֹן, אַף אֲנִי

לֹא אָדוֹן קֶרֶן מִכֶּרֶן בִּרשׁוּת הָרַבִּים, אֶלָּא אֲנִי אָדוֹן קֶרֶן בְּחָצֵר הַנִּיזָק מֵרֶגֶל בְּחָצֵר הַנִּיזָק, וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁהַהֶקֵּל עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל שְׁפָטוֹרִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, הֶחֱמִיר בְּקֶרֶן לְחייבו בְּחָצֵי נֶזֶק, בְּמָקוֹם שֶׁהֶחֱמִיר עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל בִּרְשׁוּת הַנִּיזָק לְחייבם בְּנֵזֶק שָׁלֵם, הָאִם אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּחֲמִיר בְּקֶרֶן בְּחָצֵר הַנִּיזָק לְחייבו נֵזֶק שָׁלֵם. אָמְרוּ לוֹ חֲכָמִים, גַּם עַל קַל וָחוֹמֶר זֶה יֵשׁ לוֹמַר דַּיּוּ לְבָא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן, מַה קֶּרֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חייבת רַק חֲצִי נֵזֶק, אַף בִּרְשׁוּת הַנִּיזָק חייבת רַק חֲצִי נֵזֶק:

גמרא

הַגְּמָרָא דָּנָה בְּמַחְלוֹקֶת רַבִּי טַרְפוֹן וַחֲכָמִים. מַקְשֶׁה הַגְּמָרָא: וְרַבִּי טַרְפוֹן, הָאִם לַיִּת לֵיהּ – אֵינוֹ סוֹבֵר שֶׁדַּיּוּ לְבָא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּידּוֹן, וְהָא – הִלְכָה הַכְּלָל שֶׁדַּיּוּ לְבָא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּידּוֹן מִדְּאוֹרַיְיתָא הוּא, דְּתַנְיָא, מִדִּין כָּל וָחוֹמֶר בִּיצַד – מָה הַמָּקוֹר שֶׁדּוֹרְשִׁים קַל וָחוֹמֶר. שֶׁנֶּאֱמַר לְאַחַר שֶׁמָּרִים וְאַהֲרֹן דִּבְּרוּ עַל מֹשֶׁה, וּמָרִים נֶעֱנְשָׁה בִּצָּרַעַת (בְּמִדְבַּר יב יד) 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה', כְּלוֹמַר, הֲלֹא אִילּוּ הָיָה אָבִיהָ מְרַאֶה לָהּ פָּנִים זוֹעֲפוֹת הָיָה נִכְלָמֶת שִׁבְעָה יָמִים, קַל וָחוֹמֶר לַנִּזְנָפוֹת עַל יְדֵי הַשְּׁכִינָה שֶׁעֲלִיָּה לְהִיכָּלֵם בִּשְׁלֹשִׁים יוֹם, אֶלָּא שֶׁאָמְרָה עָשָׂר יָמִים אֵלּוּ שֶׁאַתְּ עַל פִּי כֵן אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁמָּרִים תִּסָּגֵר רַק שִׁבְעָה יָמִים, כֵּיוָן שֶׁדַּיּוּ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן, כְּלוֹמַר, שֶׁדַּיָּהּ הִנְזְנְפוּת עַל יְדֵי הַשְּׁכִינָה לֹא יְהֵא יוֹתֵר חָמוּר מֵהִנְזְנְפוּת עַל יְדֵי אֲבִיהָ. וּמִבּוֹאר בְּבְרַייתָא שֶׁדִּיּוֹ לְבָא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן הוּא מִדְּאוֹרַיְיתָא, וְאֵיךְ רַבִּי טַרְפוֹן לוֹמֵד שֶׁקֶּרֶן בִּרְשׁוּת הַנִּיזָק חייבת נֵזֶק שָׁלֵם בְּקַל וָחוֹמֶר מִקֶּרֶן לְחייבו בְּחָצֵי נֵזֶק בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁחייבת רַק חֲצִי נֵזֶק. מְתָרְצַת הַגְּמָרָא: כִּי לַיִּת לֵיהּ – הָאוֹפֶן שֶׁאֵין לְפִי רַבִּי טַרְפוֹן אֶת הַלִּימוּד שֶׁל דַּיּוּ לְבָא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּידּוֹן, הוּא רַק הֵיכָא דְּמִפְרֵישׁ – בְּמָקוֹם שֶׁמּוּפְרָךְ הַקַּל וָחוֹמֶר, אֲבָל הֵיכָא דְּלָא מִפְרֵישׁ – בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא מוּפְרָךְ הַקַּל וָחוֹמֶר, אִית לֵיהּ – יֵשׁ לְרַבִּי טַרְפוֹן אֶת הַלִּימוּד שֶׁדַּיּוּ לְבָא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן. וּמְמִילָא הָתָם – בְּמַעֲשֶׂה מָרִים שֶׁשְּׁבָעָה יְמֵי הַהַרְחָקָה מַחְמִירִים נְזִיפָה דְּשְׁכִינָה לֹא כְּתִיבִי בַּתּוֹרָה בְּמָקוֹם אַחֵר, וּלְומְדִים אוֹתָם רַק עַל יְדֵי הַקַּל וָחוֹמֶר, אָתָא – בָּא הַקַּל וָחוֹמֶר וְאַייְתֵי – וּלְימֵד שֶׁמָּרִים צְרִיכָה אַרְבָּעָה אַרְבָּעָה – אַרְבָּעָה עָשָׂר יְמֵי הַסְּגֵר, וְאָתָא – וּבָא הַכְּלָל שֶׁל 'דַּיּוּ' וְאַפֵּיק – וְהוֹצִיא מֵחִיּוּב הַהַסְגֵּר שִׁבְעָה יָמִים וְאוֹקֵי – וְהֶעֱמִידוּ עַל שִׁבְעָה יָמִים, וְנִמְצָא שֶׁהַקַּל וָחוֹמֶר הוּעַל לְלַמֵּד אֶת הַסְּגֵר שִׁבְעָה יָמִים אֵלּוּ, אֲבָל הָכָא – בְּחִיּוּב קֶרֶן בְּחָצֵר הַנִּיזָק, חֲצִי נֵזֶק בְּקֶרֶן כְּתִיב בְּמִפּוּרָשׁ בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּבֵין בְּחָצֵר הַנִּיזָק, וְאָתָא – וּבָא הַקַּל וָחוֹמֶר וְאַייְתֵי – וּלְימֵד שֶׁחִייב לְשַׁלֵּם עוֹד חֲצִי נֵזֶק אַחֲרִינָא [– אַחֵר], וְנַעֲשֶׂה חִיּוּבוֹ בְּחָצֵר הַנִּיזָק נֵזֶק שָׁלֵם, וּמְמִילָא אִי דְּרִשְׁתְּ 'דַּיּוּ' וְחִיּוּבוֹ בְּחָצֵר הַנִּיזָק יְהִיהּ רַק חֲצִי נֵזֶק, נִמְצָא שֶׁאַפְרִיךְ לֵיהּ קַל וָחוֹמֶר – שֶׁהַקַּל וָחוֹמֶר הוּפְרַךְ לְגַמְרֵי וְאֵינוֹ מְלַמֵּד כְּלוּם, וְלָכֵן לֹא אוֹמְרִים 'דַּיּוּ לְבָא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן' בְּאוֹפֶן זֶה.

שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: וְרַבָּנָן הַסּוֹבְרִים שֶׁ'דַּיּוּ' נֶאֱמַר אַף בְּאוֹפֶן שֶׁהוּא פּוֹרֵךְ אֶת הַקַּל וָחוֹמֶר, מִדּוּעַ לֹא חִילְקוּ כִּדְבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: רַבָּנָן לֹא חִילְקוּ כָּךְ מִשּׁוּם שֶׁגַּם שֶׁמָּרִים שִׁבְעָה יָמִים שֶׁל הַסְּגֵר מַחְמֶרֶת נְזִיפָה דְּשְׁכִינָה, כְּתִיבִי בַּתּוֹרָה, וְהַיְינוּ יוֹדְעִים אוֹתָם גַּם לוּלֵא הַקַּל וָחוֹמֶר, שֶׁנֶּאֱמַר (שָׁם) 'תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים', וְאַף עַל פִּי כֵן נֶאֱמַר 'דַּיּוּ לְבָא מִן הַדִּין לִהְיוֹת בַּנִּדּוֹן' שֶׁמָּרִים לֹא תִּיסָּגֵר יוֹתֵר מִשִּׁבְעָה יָמִים, וְנִמְצָא שֶׁה'דַּיּוּ' פּוֹרֵךְ אֶת כָּל הַקַּל וָחוֹמֶר מִנְּזִיפַת הָאָב לִנְזִיפַת הַשְּׁכִינָה, וּמוּכָח שֶׁאַף בְּמָקוֹם שֶׁהַקַּל וָחוֹמֶר נִפְרָךְ לְגַמְרֵי אוֹמְרִים דַּיּוּ לְבָא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן.

שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: וְרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁחִילֵק בֵּין 'דַּיּוּ' שֶׁנֶּאֱמַר לְגַבֵּי הַסְּגֵר מָרִים לְ'דַּיּוּ' שֶׁנֶּאֱמַר לְגַבֵּי קֶרֶן בְּחָצֵר הַנִּיזָק, מִנַּיִן לוֹ לְחַלֵּק כֵּן, הֲלֹא בְּהַסְּגֵר מָרִים נֶאֱמַר 'דַּיּוּ' אַף עַל פִּי שֶׁבְּכָךְ נִפְרָךְ הַקַּל וָחוֹמֶר, וְכֵמוֹ שֶׁבֵּיארוּ רַבָּנָן. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: הָהוּא 'תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה' לֹא בָּא לְלַמֵּד אֶת חִיּוּב הַהַסְגֵּר בְּנִזְיפַת הַשְּׁכִינָה, אֶלָּא לְלַמֵּד דְּרַדְשַׁיְינָן – שֶׁדּוֹרְשִׁים אֶת הַכְּלָל שֶׁ'דַּיּוּ' לְבָא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן' הוּא בָּא, וְלָכֵן אֵינָהּ חִייבת בְּהַסְגֵּר אַרְבָּעָה עָשָׂר יָמִים, וְאִם כֵּן, ה'דַּיּוּ' שֶׁנֶּאֱמַר לְגַבֵּי מָרִים הוּא רַק בְּאוֹפֶן שֶׁהַקֵּל וְחוֹמֶר לֹא נִפְרַךְ לְגַמְרֵי, אֲבָל בְּאוֹפֶן שֶׁהַקֵּל וְחוֹמֶר נִפְרַךְ לְגַמְרֵי לֹא אוֹמְרִים 'דַּיּוּ לְבָא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן'.

שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: וְרַבָּנָן שֶׁדָּרְשׁוּ אֶת הַפְּסוּק 'תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה', מִדּוּעַ לֹא לָמְדוּ אֶת הַכְּלָל שֶׁל 'דַּיּוּ' מִ'תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים' כְּדַרְדַּשַׁיְינָן – דּוֹרְשִׁים 'דַּיּוּ' לְבָא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן, וְלֹא תֹּאמַר שֶׁ'דַּיּוּ' נֶאֱמַר דַּוְקָא הָכָא – בְּהַסְגֵּר מָרִים מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁהִתְפַּלֵּל עַל מָרִים שֶׁלֹּא תִּלְקֶה בִּצָּרַעַת וְלֹא תִּהְיֶה צְרִיכָה הַסְגֵּר, אֲבָל בְּעָלְמָא לֹא, קָא מַשְׁמַע לָן שֶׁדִּין זֶה נֶאֱמַר בְּכָל קַל וָחוֹמֶר. הַגְּמָרָא דָּנָה הָאִם יֵשׁ מִי שֶׁאֵינוֹ סוֹבֵר כְּלָל אֶת 'דַּיּוּ' לְבָא מִן הַדִּין לִהְיוֹת בַּנִּדּוֹן; אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי, וְהָא – הֲלֹא מְצִינוּ לְהָאי תַּנָּא דְּלָא דָּרִישׁ 'דַּיּוּ' כְּלָל וְאַף עַל גַּב דְּלָא מַפְרֵיךְ הַקַּל וָחוֹמֶר מִחֲמַת ה'דַּיּוּ', דְּתַנְיָא, קָרֵי בְּזָב מַגִּיעַ שֶׁמִּטְמֵא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, וְדִין הוּא – דִּין זֶה נִלְמַד מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמַה רוּחַ הַקֵּל שֶׁהוּא טָהוֹר בְּמִקְרֶה שֶׁיּוֹצֵא מִן הַטָּהוֹר, מִכָּל מָקוֹם הוּא טָמֵא בְּמִקְרֶה שֶׁיּוֹצֵא מִן הַטָּמֵא – זָב שֶׁנֶּאֱמַר (וַיִּקְרָא טו ח) 'וְכִי יָרֹק הַזָּב בַּטָּהוֹר', וְדָרְשׁוּ חֲכָמִים (נִדָּה נה:) לְרַבּוֹת אֶת מַה שֶּׁבֵּיד הַטָּהוֹר, כְּגוֹן זָב שֶׁיָּרַק בְּדֶבֶר טָהוֹר הִנְמְצָא בֵּיד הַטָּהוֹר וְנִמְצָא הַטָּהוֹר נוֹשֵׂא אֶת רוֹק הַזָּב וְנִטְמָא בְּזֹה, קְרִי הַחֲמוֹר שֶׁהוּא טָמֵא בְּמִקְרֶה שֶׁיּוֹצֵא מִן הַטָּהוֹר הָאִם אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא טָמֵא בְּמִקְרֶה שֶׁיּוֹצֵא מִן הַטָּמֵא – הַזָּב. מוֹכִיחָה הַגְּמָרָא, וְקָא מַיְיתֵי לָהּ – הַבְּרַייתָא מֵבִיאָה דְּרָשָׁה זוֹ בֵּין לְטוּמְאַת מַגָּע וּבֵין לְטוּמְאַת מַשָּׂא. וְאַמַּאי – וּמִדּוּעַ שֶׁכְּבַת זֶרַע שֶׁיּוֹצְאָה מִזָּב מְטַמְּאַת גַּם בְּמַשָּׂא, נֵימָא – נֶאֱמַר דְּאַהֲנֵי – שֶׁהוֹעִיל הַקַּל וָחוֹמֶר לְלַמֵּד טוּמְאַת מַגָּע בִּקְרִי הַיּוֹצֵא מִן הַזָּב, וְאַהֲנֵי – וְהוֹעִיל הַכְּלָל שֶׁל 'דַּיּוּ' לְבָא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן – לְמַעַט דִּין טוּמְאַת מַשָּׂא בְּקְרִי שֶׁל זָב, שֶׁהֲרֵי שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁל אָדָם טָהוֹר, שֶׁמִּמֶּנָּה אָנוּ לוֹמְדִים קַל וָחוֹמֶר, אֵינָהּ מְטַמְּאַת בְּמַשָּׂא אֶלָּא רַק בְּמַגָּע, וּ'דַּיּוּ' זֶה אֵינוֹ פּוֹרֵךְ אֶת הַקַּל וָחוֹמֶר לְגַמְרֵי, שֶׁהֲרֵי אֲנַחְנוּ מְמַשִּׁיכִים לְלַמּוֹד מֵהַקַּל וָחוֹמֶר שְׁקְרֵי שֶׁל זָב מִטַּמְּאָה בְּמַגָּע. וּמוּכָח שֶׁתָּנָא זֶה אֵינוֹ סוֹבֵר כְּלָל אֶת דִּין 'דַּיּוּ' וְאֶפִילּוּ בְּאוֹפֶן שֶׁהַקַּל וָחוֹמֶר אֵינוֹ נִפְרָךְ.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֲפִשְׁרוּת לְדַחוֹת אֶת הַהוֹכָחָה: וְכִי תֵּימָא – וְאִם תֹּאמַר שֶׁלְּמַגָּע שְׁמַטְמֵא בִּקְרִיו שֶׁל זָב לֹא אִצְטְרִיךְ – אֵין צוֹרֵךְ בְּקַל וָחוֹמֶר, מִשּׁוּם דִּקְרִי שֶׁל זָב לֹא גָּרַע מִקְּרִי הַיּוֹצֵא מְגֻבָּרָא [– מֵאָדָם] טָהוֹר שֶׁמְּטַמְּאִים בְּמַגָּע, וְמִמְּילָא עַל יְדֵי ה'דַּיּוּ' יֵעָקֵר כָּל הַקַּל וָחוֹמֶר, אֵין לִיישֵׁב כֵּן, שֶׁהֲרֵי אִיצְטְרִיךְ – הַקַּל וָחוֹמֶר נִצְרָךְ, מִשּׁוּם דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא – הַיְיתָה מַעֲלָה בְּדַעְתְּךָ לוֹמַר שֶׁכֵּיוָן שֶׁלְּגַבֵּי טוּמְאַת קְרִי 'מִקְּרֵהוּ לָיְלָה' כְּתִיב בְּתוֹרָה (דְּבָרִים כג יא), יֵשׁ לְלַמֵּד מִכָּךְ שֶׁמִּי שֶׁקְּרָיוֹ גּוֹרֵם לוֹ טוּמְאָה, קְרִיוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע, וְקָא מַשְׁמַע לָן שֶׁאֵין קְרִיוֹ גּוֹרֵם לוֹ טוּמְאָה אֶלָּא דָּבָר אַחֵר גָּרַם לוֹ אֶת טוּמְאָתוֹ, דְּהַיְינוּ יְצִיאַת הַזִּיבָה, וְלָכֵן קְרִי שֶׁל זָב לֹא יְטַמֵּא אַף בְּמַגָּע, קָא מַשְׁמַע לָן עַל יְדֵי הַקַּל וָחוֹמֶר שִׁקְרֵי הַיּוֹצֵא מִן הַזָּב מְטַמֵּא בֵּין בְּמַגָּע וּבֵין בְּמַשָּׂא, וְאִם הַיְינוּ סוֹבְרִים ה'דַּיּוּ' הָיָה לָנוּ לוֹמַר שֶׁיּוֹעִיל ה'דַּיּוּ' לְהַעֲמִיד אֶת הַקַּל וָחוֹמֶר עַל טוּמְאַת מַגָּע בִּלְבַד וְלֹא בְּטוּמְאַת מַשָּׂא, וּמוּכָח שֶׁלִּשִׁיטַת תָּנָא זֶה אֵין אוֹמְרִים ה'דַּיּוּ' כְּלָל. דּוֹחָה הַגְּמָרָא: מִידֵּי – וְכִי מִקְּרֵה לַיְלָה וְלֹא דָּבָר אַחֵר' כְּתִיב בְּפָסוּק, וּבֵיוָן שֶׁאֵין מִיעוּט מְפוֹרָשׁ בְּפָסוּק, דִּין טוּמְאַת מַגָּע בִּקְרִי שֶׁל זָב הוּא כְּכָל דִּין טוּמְאַת קְרִי וְאֵינוֹ נִדְרָשׁ מִקַּל וָחוֹמֶר, וְאִם נֶאֱמַר ה'דַּיּוּ' לְהַעֲמִיד דִּין טוּמְאַת קְרִי בְּזָב עַל טוּמְאַת מַגָּע בִּלְבַד, נִמְצָא שֶׁה'דַּיּוּ' עוֹקֵר לְגַמְרֵי אֶת הַקַּל וָחוֹמֶר, וְלָכֵן אֵין אָנוּ דּוֹרְשִׁים ה'דַּיּוּ', וְכִשִּׁיטַת רַבִּי טַרְפוֹן.

הַגְּמָרָא דָּנָה בְּדִבְרֵי הַבְּרַייתָא שֶׁשִּׁכְבַת זֶרַע שֶׁל זָב מְטַמֵּאת בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא. מְבָרֶרֶת הַגְּמָרָא: וּמַאן תַּנָּא דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ דְּאָמַר – מֵיהוּ הַתָּנָא הַסּוֹבֵר שֶׁשִּׁכְבַת זֶרַע שֶׁל זָב מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא,

המשך בעמוד קסד

לא אדון קרן טקרן. כדאמרן לעיל אלא קרן מרגל מקום שהחמיר עליו בשן ורגל אינו דין שנחמיר בקרן: דיו לבא מן הדין להיות בנדון. דסוף סוף אי לאו קרן ברה"ר לא משתחבח צד ק"ו: **גמ'** והא דיו דאורייתא הוא דתניא. גבי י"ג מדות בתורת כהנים מדין ק"ו וכו': היכא דמפריך. ומתניתין אי דרשת דיו מיפרך ק"ו כוליה ולא גמרת בה מידי: **אני** לא אדון קרן מקרן. לדברייהם קאמר להו דלדידיה לית ליה דיו היכא דמפריך ק"ו ואת"ל מה לשן ורגל שבן הזיקו מצוי תאמר בקרן שאין הזיקו כ"כ דבחזקת שימור קיימי למ"ד פלגא נזקא קנסא ואין לומר מרשות לרשות גמרינן ומה רה"ר שהקיל בה לענין שן ורגל החמיר בה לענין קרן רשות הניזק לא כל שכן דמ"מ שייך למפרך שפיר כדמשמע לקמן דבעי למילף כופר שלם בתם בחצר הניזק מנזקין דרגל ופריך מה לנזקי דרגל שכן רשנן בראש ור"ל דלאו פירכא היא דאין חומרא זו מועלת לחייבו ברה"ר וחכי דיינינן ק"ו ומה שן ורגל שאין חומרות מועילות לחייבו ברה"ר נ"ש כו' ובפ"ק דזבחים (דף י.) גבי שוחט לשמה לזרוק דמה שלא לשמה כפסול מק"ו דשוחט חוץ לזמנו דכשר ופריך מה לחוץ לזמנו שכן כרת אע"פ שאין חומרא זו מועלת לחוץ לזמנו לפסול חומרא שהחמירה תורה שאני דכיון שהחמירה תורה חומרא זו החמירה חומרא אחרת וא"ת והיכי קאמרי רבנן דיו כל ק"ו כך הוא דבשביל חומרא אחרי' קטנה שייש בזה מה שאין בזה יש ליתן בחמור כל החומרות שבקל וי"ל בין שהחומרא מעין הדין שאנו באין ללמוד שייך לומר דיו שפיר וא"ת בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לה:) אמר ותיהא קבורת מת מצוה דוחה שבת מק"ו ומה עבודה שהיא דוחה שבת קבורת מת מצוה דוחה אותה שבת שנדחית מפני עבודה אינו דין שתהא מת מצוה דוחה אותה והשתא נימא כמו שאינה דוחה את העבודה אלא בשב ואל תעשה כך אל תדחה שבת אלא בשב ואל תעשה וי"ל בין דגוף העבודה נדחית מפני קבורת מת מצוה אין לנו לומר שתהא חמורה ממנה בשום מקום:

ק"ו לשכינה י"ד יום. אור"ת משום דאמרינן בהמפלת (נדה דף לא.) שהאב ואם נותנין בו כל אחד ה' דברים והקב"ה נותן בו י' דברים וי"מ דנקט י"ד יום בנגד שני הסגורות דאין הסגר פחות מז' ימים וכן מוכח בתוספתא דמסכת אבות:

והא האי תנא דלא דריש דיו. וכולהו מידחו ותימה דבפרק השואל (ב"מ דף צה.) פריך הניחא למאן דאית ליה דיו אלא למאן דלית ליה דיו מאי איכא למימר ואף על גב דהתם לא מיפרך קל וחומר ויש לומר דפריך למאי דס"ד מעיקרא להנך אמורא:

מידי ולא ד"א כתיב. תימה דנימא דאהני ק"ו לטמא אדם ומשא לטומאה גופיה ואהני דיו לומר דלא מטמא אדם לטמא בגדים ובריש מסכת כלים ובסוף מסכת זבים משמע דש"י של זב מטמא אדם לטמא בגדים וכ"ת לא שייך דיו לחלק בטומאה שלא מצינו שום דבר שמטמא במשא

לא אָדוֹן קֶרֶן מִקֶּרֶן אֲנִי אָדוֹן קֶרֶן מֵרֶגֶל קֶרֶן מֵרֶגֶל וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁהֶחֱמִיר עָלָיו בְּשֶׁן וְרֶגֶל אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּחֲמִיר בְּקֶרֶן מָקוֹם שֶׁהֶחֱמִיר עַל הַשֶּׁן וְעַל הָרֶגֶל בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק חֲצִי נָזָק: **גמ'** מַה בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק אַף בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק חֲצִי נָזָק: **גמ'** וְר"ט לֵית לֵיהּ דַּיּוֹ וְהָא דַּיּוֹ דְּאוֹרַיְיתָא הוּא דְּתַנְיָא מִדִּין ק"ו מַה בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק חֲצִי נָזָק אַף בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק חֲצִי נָזָק וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים ק"ו לִשְׁכִינָה אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם אֶלָּא מִן הַדִּין לְהֵיוֹת בַּנְּדוֹן כִּי לֵית לֵיהּ דַּיּוֹ הֵיכָא דְּמַפְרִיךְ ק"ו אִית לֵיהּ דַּיּוֹ וְהֵיכָא דְּלָא מַפְרִיךְ ק"ו אִית לֵיהּ דַּיּוֹ הָכָא שִׁבְעָה שִׁבְעָה אַרְבַּסַר אַתָּא ק"ו אַיְיתֵי חֲצִי נָזָק אַחֲרִינָא וְנַעֲשָׂה נָזָק שָׁלֵם אִי דְּרָשַׁת דַּיּוֹ אַפְרִיךְ לֵיהּ ק"ו וְרַבָּנָן שִׁבְעָה דִּשְׁכִינָה כְּתִיבִי תִּפְגֹּר שִׁבְעַת יָמִים וְר"ט הַהוּא תִּפְגֹּר דְּרָשִׁינַן דַּיּוֹ הוּא וְרַבָּנָן כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא וְהַתֵּגֶר מִרְיָם וְר"ט הַהוּא דַּאֲפִי' בְּעַלְמָא דְּרָשִׁינַן דַּיּוֹ וְלֹא תֹּאמַר הָכָא מְשׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה אֲבָל בְּעַלְמָא לֹא קמ"ל א"ל רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי וְהָא הַאי תַּנָּא דִּלְא דָּרֵישׁ דַּיּוֹ וְאוֹ"ג דִּלְא מַפְרִיךְ ק"ו דְּתַנְיָא קְרֵי בְּיוֹם מְנַיִּין וְדִין הוּא מַה טָּהוֹר בְּטָהוֹר טָמֵא בְּטָמֵא וְקַו מַיִּיתֵי לֵיהּ בֵּין לְמַגָּע אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא טָמֵא בְּטָמֵא וְקַו מַיִּיתֵי לֵיהּ בֵּין לְמַגָּע בֵּין לְמַשָּׂא וְאַמַּאי נֵימָא אֲהָנֵי ק"ו לְמַגָּע אַהֲנֵי דַּיּוֹ לַאֲפוּקֵי מַשָּׂא וְכִי תֵּימָא לְמַגָּע לֹא אִצְטְרִיךְ ק"ו דִּלְא גָּרַע מִגַּבְרָא טָהוֹר אִיצְטְרִיךְ סד"א מִקְּרֵי לֵיהּ בֵּין לְמַגָּע מִי שֶׁקְּרֵיוֹ גּוֹרֵם לוֹ יָצָא זֶה שֶׁאֵין קְרֵיוֹ גּוֹרֵם לוֹ אֶלָּא דְּבָר אַחֵר גָּרַם לוֹ כמ"ל מִידֵי לֹא ד"א כְּתִיב וּמֵאַן דְּתַנָּא שְׁכִיבַת זֶרַע שֶׁל זָב מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא לֹא ר"א וְלֹא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דִּתְנַן שְׁכִיבַת זֶרַע שֶׁל זָב מְטַמֵּא בְּמַגָּע וְאֵין מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא דִּכְתִיב וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אַף מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר בְּלֹא צְחִצּוּחֵי זִיבָה עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָתָם אֶלָּא שֶׁאִי אֶפְשָׁר בְּלֹא צְחִצּוּחֵי זִיבָה הָא לַאו הָכֵי לֹא אֶלָּא הַאי תַּנָּא הוּא דִּתְנַן לְמַעְלָה מֵהֶן זוֹבוֹ

תַּנָּא דְּתַשְׁמִעַ לֵיהּ דְּאָמַר שְׁכִיבַת זֶרַע שֶׁל זָב מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא לֹא ר"א וְלֹא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דִּתְנַן שְׁכִיבַת זֶרַע שֶׁל זָב מְטַמֵּא בְּמַגָּע וְאֵין מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא דִּכְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אַף מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר בְּלֹא צְחִצּוּחֵי זִיבָה עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָתָם אֶלָּא שֶׁאִי אֶפְשָׁר בְּלֹא צְחִצּוּחֵי זִיבָה הָא לַאו הָכֵי לֹא אֶלָּא הַאי תַּנָּא הוּא דִּתְנַן לְמַעְלָה מֵהֶן זוֹבוֹ

מַפְּץ בְּמת כו׳. הָא דְּאָמְרִינַן בְּכָל דּוּכְתִּין (נדה מט. סוכה כ.) כָּל הַמִּטַּמֵּא מִדָּרְס מִטַּמֵּא טְמֵא מֵת מֵהֶכֵּא נַפְקָא:

וּמַה פְּסִיק קְטָנִים שֶׁטְּהוֹרִין בְּזָב. שֶׁאֵין יָכוֹל לְיגֹּעַ בָּהֶם בְּתוֹכָם מִפְּנֵי שְׁפִיהֶם צַר וּבְהֵיסֵט נַמִּי לֹא מִטַּמֵּא בְּדִפְרִיסָה בְּקוֹנְטָ׳ מַה שְּׁבָא לְכְלָל מַגָּע בָּא לְכְלָל הֵיסֵט וְשֶׁאֵין בָּא לְכְלָל מַגָּע וְלֹא בְּכְלָל כְּלִי עֵץ מַנַּיִן שֶׁאֲפִי׳ הוּא מִטַּמֵּא בְּאֹהֶל הַמֵּת: **פְּסִיק קְטָנִים טְהוֹרִים בְּזָב.** בְּכָל טוּמְאוֹתָיו דִּכְלִי חֶרֶס אֵין מִטַּמֵּא אֶלָּא מֵאֲוִירוֹ וּמִתּוֹךְ שֶׁפִּיו שָׁלוּ צַר אֵין יָכוֹל לְהַכְנִיס אֶצְבָּעוֹ לְתוֹכוֹ וּלְמִדְּרָס נַמִּי לֹא חָזֵי וּבְהֵיסֵט כְּלִי חֶרֶס בָּזָב בִּלְשׁוֹן מַגָּע כְּדִכְתִיב (ויקרא טו) (וְכָל כְּלִי) חֶרֶס אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַזָּב וְגוֹ׳ וּמִהֵכָא נַפְקָא לָן דָּזָב מְטַמֵּא בְּהֵיסֵט לְמִימַר דְּכָל שְׁאִינוֹ רָאוּי לִטְמֹא בְּמַגָּעוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּהֶסֵּיטוֹ: **מְטַמֵּא בְּאֹהֶל הַמֵּת.** דִּכְתִיב (שם יא) וְכֹל כְּלִי פְּתוּחַ וְגוֹ׳ וְאִי זָחוּ כְּלִי שְׁטוּמְאָתוֹ קוֹדֶמֶת לְפִתְחוֹ חֲזֵי אוֹמֵר זֶה כְּלִי חֶרֶס וּכְתִיב טָמֵא הוּא וְאָפִי׳ פִּיו צַר חֲרֵי הוּא רָאוּי לְהֶאֱהִיל עָלָיו: **מַפָּץ שֶׁמְּטַמֵּא בָּזָב.** שֶׁרָאוּי לְמִשְׁכָּב וּכְתִיב הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב וְגוֹ׳ (שם טו): וְקַמַּיְיתֵי לֵיהּ. מַפָּץ שֶׁיְּהֵא טָמֵא בְּמת ז׳ יָמִים כִּשְׁאָר כֵּלִים שֶׁבְּאֹהֶל הַמֵּת: לֵיתֵנִי דַּיּוֹ לְמְעוּטֵי **מְטוּמְאַת שִׁבְעָה.** דְּהָא זָב לֹא מְטַמֵּא לֵיהּ בְּמִשְׁכָּבוֹ אֶלָּא טוּמְאַת עֶרֶב: **תְּנָא מַפָּץ בְּשֶׁרֶץ** מַיְירֵי לֵיהּ. מַפָּץ בְּמת וּבִגְ״ש כְּדִלְקַמָּן וְאָמַר בְּגַד וְעוֹר כו׳ וְלֹאו בְּקִ״ו מִזָּב כְּדַאֲמְרַת וְהָךְ מִשְׁנָה ה״ק מַפָּץ בְּשֶׁרֶץ מָנָא לֵיהּ וְאִית דְּגַרְסֵי תְּנָא מַפָּץ בְּשֶׁרֶץ מַיְירֵי לֵיהּ כְּלוֹמַר וְהַאי תְּנָא מַפָּץ בְּשֶׁרֶץ הוּא דְּמַיְירֵי בְּק״ו מִזָּב דְּלְטוּמְאַת עֶרֶב וְלֹא מַפָּץ בְּמת: **מַפָּץ בְּשֶׁרֶץ.** דְּשֶׁרֶץ מְטַמֵּא בְּכַעֲדָשָׁה וְרָאוּי הוּא לִיכָּנֵס בְּפִי פַּךְ קָטָן: **תְּנִיהָא** לְמ״ד דִּין מִינָהּ וּמִינָהּ: **בְּאַתְרָא.** אֵיכָא לְמֵימַר דְּלֹא אִיצְטְרִיכָא בְּגַד וְעוֹר דְּמת אֶלָּא לְאַפְנוּיֵי דְּגַמְרִינַן לֵהּ מִשׁ״ז לְקַבּוּלֵי טוּמְאַת מת וּמוֹקְמִינַן טוּמְאַת מת בְּאַתְרָא מַה בִּשְׁאָר כֵּלִים טוּמְאַת שִׁבְעָה אַף גַּבֵּי מַפָּץ טוּמְאַת ז׳: **אֶלָּא** לְמ״ד דִּין מִינָהּ וּמִינָהּ. דְּמִילְּתָא דְּיִלְפִינַן לֵיהּ מִמִּילְּתָא אַחֲרִיתִי לְכָל מִילֵּי דְּיֵינִינַן לֵיהּ מִינָהּ מִפָּץ בְּמת לְטוּמְאַת שִׁבְעָה מִנְלָן (הַשְׁתָּא בְּגַד וְעוֹר דְּמת אִיצְטְרִיךְ) דְּאִי [מִשְּׁרֶץ הֲוָה גָּמַר] אָמְרִינַן טוּמְאַת עֶרֶב הוּא דְּאִית לֵיהּ: **וְכַבַּסְתָּם** וְגוֹ׳. וּגְזִירַת הַכָּתוּב הוּא דְּלֹא אָמְרִינַן בֵּיהּ דִּין מִינָהּ וּמִינָהּ:

חצי

זוֹבוֹ שֶׁל זָב וְרוּקוֹ וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ וּמֵימֵי רַגְלָיו וְדַם הַנִּדָּה מְטַמְּאִין בֵּין בְּמַגָּע בֵּין בְּמַשָּׂא וְדִלְמָא ה״נ לְפִי שֶׁא״א בְּלֹא צְחִצּוּחֵי זִיבָה א״כ לְתְנֵייהּ גַּבֵּי זוֹבוֹ מ״ש דְּקָתָנֵי לָהּ גַּבֵּי רוּקוֹ אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאָתֵי מֵרוּקוֹ א״ל רַב אַחָא מִדְּפָתֵי לְרַבִּינָא וְהָא הַאי תָּנָא לֹא דָרִישׁ דַּיּוֹ וְאע״ג דְּלֹא מַפְרִיךְ ק״ו דְּתַנְיָא מַפָּץ בְּמת מְנַיִן וְדִין הוּא וּמָה פְּסִיק קְטָנִים שֶׁטְּהוֹרִים בְּזָב מְטַמֵּא בְּמת מַפָּץ שֶׁמְּטַמֵּא בְּזָב אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטַמֵּא בְּמת וְקַמַּיְיתֵי לָהּ בֵּין לְטוּמְאַת עֶרֶב בֵּין לְטוּמְאַת שִׁבְעָה וְאַבָּאי אֵימָא אַבָּיֵי ק״ו לְטוּמְאַת עֶרֶב וְאַבָּיֵי דַּיּוֹ לַאֲפוּקֵי טוּמְאַת שִׁבְעָה א״ל בְּבֵר רָמָא נִיהֲלֵיהּ ר״נ בַּר זְכַרְיָה לְאַבָּיֵי וְא״ל אַבָּיֵי תָּנָא מַמַּפָּץ בְּשֶׁרֶץ מַיְירֵי לָהּ וְה״ק מַפָּץ בְּשֶׁרֶץ מְנַיִן וְדִין הוּא וּמָה פְּסִיק קְטָנִים שֶׁטְּהוֹרִים בְּזָב טְמֵאִין בְּשֶׁרֶץ מַפָּץ שֶׁטְּמֵא בְּזָב אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא טָמֵא בְּשֶׁרֶץ וְנֶאֱמַר בֶּגֶד וְעוֹר בְּשֶׁרֶץ וְנֶאֱמַר בֶּגֶד וְעוֹר בְּמת מָה בֶּגֶד וְעוֹר הָאֲמוּר בְּשֶׁרֶץ מַפָּץ טָמֵא בּוֹ אַף בֶּגֶד וְעוֹר הָאֲמוּר בְּמת מַפָּץ טָמֵא בּוֹ מוּפְנֶה דְּאִי לֹא מוּפְנֶה אֵיכָא לְמִפְרְךָ מָה לְשֶׁרֶץ שֶׁכֵּן מְטַמֵּא בְּכַעֲדָשָׁה תֹּאמַר בְּמֵת אֵין שָׁאנֵי מְטַמֵּא בְּכַעֲדָשָׁה אֶלָּא בִּכְזַיִת לַאי אַפְנוּיֵי מוּפְנֶה אֵיכָא מִכְּדֵי שֶׁרֶץ אִתְּקַשׁ לִשְׁכִבַת זֶרַע דִּכְתִיב אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע וְגוֹ׳ וְכָתִיב בֵּיהּ בְּשִׁכְבַת זֶרַע וְכָל בֶּגֶד וְכָל עוֹר אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת זֶרַע בֶּגֶד וְעוֹר דִּכְתַב רַחְמָנָא בְּשֶׁרֶץ לָמָּה לִי ש״מ לְאַפְנוּיֵי מוּפְנֶה מִצַּד אֶחָד הוּא הָנֵיהָא לְמ״ד מוּפְנֶה מִצַּד אֶחָד לְמֵידִין וְאֵין מְשִׁיבִין שֶׁפִּיר אֶלָּא לְמ״ד לְמֵידִין וּמְשִׁיבִין מַאי אֵיכָא לְמֵימַר דְּמת נַמִּי אַפְנוּיֵי מוּפְנֶה מִכְּדֵי מת אִתְּקַשׁ לִשְׁכִבַת זֶרַע דִּכְתִיב וְהַנּוֹגֵעַ בְּכָל טָמֵא נֶפֶשׁ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ וְגוֹ׳ וְכָתִיב בֵּיהּ בְּשִׁכְבַת זֶרַע וְכָל בֶּגֶד וְכָל עוֹר אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת זֶרַע בֶּגֶד וְעוֹר דִּכְתַב רַחְמָנָא בְּשֶׁרֶץ לָמָּה לִי ש״מ לְאַפְנוּיֵי מוּפְנֶה מִצַּד אֶחָד הוּא הָנֵיהָא בְּמת לָמָּה לִי ש״מ לְאַפְנוּיֵי מוּפְנֶה מִצַּד אֶחָד לְמֵידִין וְאֵין מְשִׁיבִין שֶׁפִּיר אֶלָּא לְמ״ד דִּין מִינָהּ וּמִינָהּ מִמִּילְּתָא דְּיִלְפִינַן בְּהֶעוֹר וְהָרוֹטֵב (חולין דף קיח.) לֹא מִצְרִיךְ תְּרֵי קְרָאֵי לְמת וּלְשֶׁרֶץ:

אֲמַר קְרָא וְכִבַּסְתָּם בִּגְדֵיכֶם. וְא״ת וְלֵילַף מִקִּ״ו דְּמַעְיְקָרָא וְי״ל דְּאִטּוּמְאָה דִּכְתִיב בְּהֶדְיָא מְשַׁמַע לֵיהּ קְרָא וְהַשְׁתָּא דְּיִלְפִינַן מִת בְּגִזֵּירָה שָׁוָה אע״ג דְּשֶׁרֶץ גּוּפֵיהּ גְּמַרִינַן מִקַּל וְחוֹמֶר כְּכְתוּב בְּהֶדְיָא חָשִׁיב בֵּיהּ:

מידי

זוֹבוֹ שֶׁל זָב, וְרוּקוֹ, וְשִׁכְבַת זֶרְעוֹ, וּמֵימֵי רַגְלָיו, וְדַם הַנִּדָּה, מְטַמְּאִין בֵּין בְּמַגָּע וּבֵין בְּמַשָּׂא, ומבואר כדברי הברייתא ששכבת זרע של זב מטמאת במשא. שואלת הגמרא: וְדִלְמָא הָכָא נָמֵי – שמא גם כאן [במשנה] הטעם הוא כדברי רבי יהושע בברייתא, לְפִי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר ששכבת זרע של זב תצא בְּלֹא צַחְצוּחֵי זִיבָה, אבל אם שכבת הזרע היתה בלי צחצוחי זיבה היא לא היתה מטמאת במשא. משיבה הגמרא: אִם כֵּן, שהטעם במשנה הוא מחמת צחצוחי זיבה, היה לו לתנא לְתַנּוֹיֵהּ – לשנות דין שכבת זרע נַמִּי – סמוך לדין זוֹבוֹ, וּמַאי שְׁנָא – מאיזה טעם דְּקָתָנֵי לָהּ – שנה התנא שכבת זרעו נַמִּי – סמוך לרוּקוֹ שהוא דין שאר מעיינות הזב, אֶלָּא מְשׁוּם דְּכוֹל דין טומאתו אָתֵי – נלמד מֵרוּקוֹ בקל וחומר, כמבואר לעיל (ע"א) שאם הרוק שהוא טהור כשיצא מאדם טהור מטמא כשיצא מזב, קל וחומר לשכבת זרע הטמאה אף כשיצאה מאדם טהור שתטמא כשיצאה מזב.

הגמרא חוזרת לדון האם יש תנא שאינו סובר דרשת 'דיו': אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מְדַפְתִּי לְרַבִינָא, וְהָא – הרי מצינו הָאי תַּנָּא דְּלֹא דָּרִישׁ – שאינו דורש 'דַּיּוֹ' לבא מן הדין' כלל וְאַף עַל גַּב דְּלֹא מְפָרֵישׁ קַל וָחוֹמֶר מחמת ה'דיו', דְּתַנְיָא, מָצִין שיכולה להיטמא אף שאינה בגד או כלי בְּטוּמְאַת באוהל מֵת מַנַּיִן שיכולה להיטמא אף שאינה בגד או כלי עור או כלי עץ. דורשת הברייתא, וְדִין הוּא – יש ללמוד זאת בקל וחומר, וּמָה פַּתִּילִין קְטַנִּים [– כלי חרס שפיהם צר ביותר] שֶׁטְּהוֹרִים בְּטומאות הזָב, אף על פי כן מְטַמְּאִים [– נטמאים] בְּאוהל המֵת, מָצִין שֶׁמְּטַמְּאִים – שנטמא בְּמדרס הזָב שהרי נעשה למשכב, האם אֵינוֹ דִין שֶׁיְּטַמְּאוּ בְּאהל המֵת. מבארת הגמרא: וְקַמַּיְירְתִּי לָהּ – והברייתא למדה דרשא זו של טומאת מת במפץ בֵּין לְטוּמְאַת עֶרֶב וּבֵין לְטוּמְאַת שִׁבְעָה, וקשה אַמַּאי – מדוע הברייתא מרבה גם טומאת שבעה, אֵימָא – נאמר דְּאַהֲנֵי – שהועיל הקַל וָחוֹמֶר לְרבות טוּמְאַת עֶרֶב במפץ, וְאַהֲנֵי – והועיל ה'דַּיּוֹ' לְאַפּוֹקֵי – להוציא דין טוּמְאַת שִׁבְעָה, שהרי זב מטמא רק טומאת ערב, וכיון שלומדים מזב, גם מפץ שיטמא באהל המת יהיה טמא רק טומאת ערב. אלא מוכח שתנא זה אינו סובר כלל 'דיו' אף באופן שהקל וחומר אינו נעקר. משיבה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבינא לרב אחא, כְּבָר רָמָא נְיָחֵלַיהּ – הקשה קושיא זו רַב נַחוּמִי בַּר זְכַרְיָה לְאַבַּיֵי, וְאָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, הַתַּנָּא בברייתא לא למד דין טומאת מת במפץ מטומאת מת של פכים קטנים, אלא מִטומאת מַפָּץ שנגע בְּשֶׁרֶץ מַיְירִתִי לָהּ – הוא למד את דין מפץ בטומאת מת בגזירה שוה, כמבואר להלן. וְהברייתא שלמדה בקל וחומר הָכִי קָאָמַר – כך אמרה, מַפָּץ בְּטומאת שֶׁרֶץ מַנַּיִן שנטמא. וְדִין הוּא – יש ללמוד זאת בקל וחומר, וּמָה פַּתִּילִין קְטַנִּים – כלי חרס שפיהם צר ביותר שֶׁטְּהוֹרִים בְּזָב, אף על פי כן טְמֵאִין בְּשֶׁרֶץ, כיון ששרץ מטמא בכעדשה והוא יכול להיכנס אף בתוך פכים קטנים, מַפָּץ שֶׁמְּטַמֵּא בְּמדרס הזָב שהרי הוא ראוי למשכב, האם אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא טָמֵא בְּשֶׁרֶץ. ואין לדחותו ש'דיו לבא מן הדין להיות כנידון', כיון שגם הנלמד וגם המלמד טמאים רק טומאת ערב.

הגמרא ממשיכה לברר את דין מפץ בטומאת מת: אֶלָּא מַפָּץ שנטמא בְּאהל המֵת, מַנַּיִן. דורשת הגמרא גזירה שוה: נֶאֱמַר 'בֶּגֶד וְעוֹר' בְּטומאת שֶׁרֶץ (ויקרא יא לב) 'אוֹ בֶּגֶד אוֹ עוֹר', וְנֶאֱמַר 'בֶּגֶד וְעוֹר' בְּטומאת מֵת (במדבר לא כ) 'וְכָל בֶּגֶד וְכָל כְּלִי עוֹר', מָה בֶּגֶד וְעוֹר הָאֲמוּר בְּשֶׁרֶץ, מַפָּץ טָמֵא בו, אַף בֶּגֶד וְעוֹר הָאֲמוּר בְּמֵת, מַפָּץ טָמֵא בו.

מבררת הגמרא: על כורחנו יש לומר שהפסוק מוּפְנֶה [– פנוי] לדרוש ממנו גזירה שוה, כיון דְּאִי – שאם הוא לֹא מוּפְנֶה, אִיצְּטָרִיךְ לְמִפְרַךְ – ניתן לפרוך את הגזירה שוה, מָה לְשֶׁרֶץ שטומאתו חמורה שֶׁכֵּן מְטַמֵּא אף בְּכַעֲדָשָׁה שהוא פחות מכזית, תֹּאמַר בְּמֵת שטומאתו קלה שֶׁהרי אֵין הוא מְטַמֵּא בְּכַעֲדָשָׁה אֶלָּא רק בְּכַזַּיִת, ואם אין פסוק שנכתב רק לצורך לימוד זה, הגזירה שוה נפרכת.

הגמרא מבארת מדוע פסוקים אלו מופנים: לָאֵי [– באמת] אַפְנוֹיֵי מוּפְנֶה – הפסוק פנוי, מִכְּדִי – מכיון שטומאת שֶׁרֶץ אִתְּקַשׁ – הוקשה לְטומאת שִׁכְבַת זֶרַע, דִּכְתִיב (ויקרא כב ד) 'אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע' וְגוֹ', וְסָמִיךְ לֵיהּ – ובסמוך לו נאמר (שם ה) 'אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל שֶׁרֶץ', ששניהם [בעל קרי והנוגע בשרץ] נאסרו באכילת קדשים, וּכְתִיב בֵּיהּ בְּטומאת שִׁכְבַת זָרַע (ויקרא טו יז) 'וְכָל בֶּגֶד וְכָל עוֹר אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת זָרַע', ומפסוק זה אנו למדים שטומאת שכבת זרע בכלים היא רק בבגד או כלי עור, ואם כן 'בֶּגֶד וְעוֹר' דִּכְתַב רַחֲמָנָא – שכתבה התורה בְּטומאת שֶׁרֶץ, לָמָּה לִי, אלא שְׁמַע מִינָּהּ לְאַפְנוֹיֵי – שזה פסוק פנוי לצורך לימוד טומאת מת במפץ כמו טומאת שרץ במפץ, ואין לפרוך את הגזירה שוה מחמת ששרץ מטמא בבעדשה, כיון שמייתור הפסוק אנו למדים את הגזירה שוה.

שואלת הגמרא: וְאַבָּתְּי – ועדיין, כיון שהפסוק מוּפְנֶה מְצַד אֶחָד הוּא, אם כן הָנֵיחָא – יהיה מובן לְמַאן דְּאָמַר שגזירה שוה שהיא מוּפְנֶה מִצַּד אֶחָד, כלומר שאחד מהפסוקים מיותר, לְמֵידִין מזה לזה וְאֵין מְשַׁכִּיבִין לפרוך את הלימוד אף אם המלמד חמור מהנלמד, וממילא שַׁפִּיר – מה שנלמד לטמא מפץ בטומאת מת בגזירה שוה מטומאת שרץ, נכון. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שבגזירה שוה המופנה מצד אחד לְמֵידִין מזה לזה וּמְשַׁכִּיבִין על הלימוד אם יש פירכא, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – איך ניתן לומר כאן את הגזירה שוה, הלא רק הפסוק לגבי שרץ הוא מופנה, ואפשר לפרוך את הגזירה שוה מחמת ששרץ מטמא אף בכעדשה. משיבה הגמרא: לשון 'בגד ועור' דְּבטומאת מֵת נַמִּי – גם הוא אַפְנוֹיֵי מוּפְנֶה, מִכְּדִי – מכיון שטומאת מֵת אִתְּקַשׁ – הוקשה לְטומאת שִׁכְבַת זֶרַע, דִּכְתִיב (ויקרא כב ד) את שניהם בסמיכות זה לזה 'וְהַנֹּגֵעַ בְּכָל טְמֵא נֶפֶשׁ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע' וְגוֹ', וּכְתִיב בֵּיהּ בְּשִׁכְבַת זֶרַע (שם טו יז) 'וְכָל בֶּגֶד וְכָל עוֹר אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת זָרַע', וממילא אנו יודעים שטומאת מת שייכת בבגד וכלי עור, ואם כן 'בֶּגֶד וְעוֹר' דִּכְתַב רַחֲמָנָא – שכתבה התורה בְּטומאת מֵת (במדבר לא כ) 'וְכָל בֶּגֶד וְכָל כְּלִי עוֹר', לָמָּה לִי – מדוע הוצרכה לכותבו, אלא שְׁמַע מִינָּהּ שהתורה כתבה אותו כדי לְאַפְנוֹיֵי – לייתרו לצורך גזירה שוה זו, וְהָוֵי – ונהייתה הגזירה שוה מוּפְנֶה מִשְּׁנֵי צְדָדִין, ובאופן זה אין משיבין על הגזירה שוה.

שואלת הגמרא: הָנֵיחָא – יהיה מובן לְמַאן דְּאָמַר 'דיו מִינָּהּ וְאוֹקֵי בַּאַתְרָא', כלומר שבכל לימוד של גזירה שוה לומדים רק את הדין שעבורו נעשה הלימוד ולא את שאר פרטי הדינים, ואף שאנו לומדים טומאת מפץ במת מטומאת מפץ בשרץ, איננו לומדים את שיעור הטומאה, ולכן בטומאת שרץ המפץ נטמא בטומאת ערב ובטומאת מת המפץ נטמא טומאת שבעה, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר 'דיו מִינָּהּ ומִינָּהּ', כלומר שבכל לימוד של גזירה שוה לומדים את כל פרטי הדינים שבמלמד, יש להקשות, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – מה מועיל ללמוד טומאת מפץ במת מטומאת מפץ בשרץ, הרי טומאת שרץ היא רק טומאת ערב, וכן יהיה הדין גם בטומאת מפץ במת. משיבה הגמרא: אָמַר רָבָא, אָמַר קְרָא (במדבר לא כד) בטומאת מת 'וְכִבַּסְתֶּם בְּגָדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם', ולומדים מהמילה 'וטהרתם' שהיא מיותרת שֶׁכָּל טֻמְאוֹת שֶׁאַתֶּם מְטַמְּאִין בְּמֵת לֹא יְהוּ פְּחוּתִין מִשִּׁבְעָה ימים, ואם כן יש גזירת הכתוב שמפץ שנטמא בטומאת מת טמא שבעה ימים.

הגמרא דנה בקל וחומר נוספים לגבי חיוב שאר המזיקים. שואלת הגמרא: אם איננו למדים לחייב קרן בחצר הניזק בנזק שלם, נדרוש קל וחומר להיפך, וּתְהֵא שֵׁן וְרֶגֶל חַיָּב אף בְּרִשּׁוּת הָרַבִּים, מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמָה קֶרֶן שֶׁהזיקה בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק הבעלים אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק כדין כל נזק משונה, ואף על פי כן אם הזיקה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חַייָבת, שֵׁן וְרֶגֶל שֶׁאם הזיקו בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק הבעלים מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם האם אֵינוֹ דִין שֶׁאם הזיקו בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חַייָב. משיבה הגמרא: אָמַר קְרָא (שמות כב ד) 'וּבִעֵר בְּשָׂדֶה אַחֵר', שחיוב שן ורגל הוא רק כשהזיקו בשדה אחר, וְלֹא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים.

ספק נוסף בדיני צרורות: **בָּעֵי מִינֵיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל מֵרַבִּי אַמִּי, וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש אומרים ששאל ספק זה **מַרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, הָיְתָה הבהמה מְהַלֶּכֶת בְּמָקוֹם** שיש בו צרורות רבים, **שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ** לילך **כדרכה אֶלָּא אִם כֵּן מְנַתֶּזֶת** צרורות, אך לא הלכה כדרכה אלא **שינתה וּבָעֲטָה** בקרקע, **וְהִתִּיזָה** צרורות **וְהִזִּיקָה** את הכלים, **מַהוּ** – כיצד יש לדון נזק זה, האם כדין צרורות רגילים, או כדין צרורות על ידי שינוי.

צדדי הספק: **כֵּיוָן דְּאִי אֶפְשָׁר לָהּ** לילך כדרכה בלא להתיז, **אוֹרְחֵיהּ הוּא** להתיז צרורות, ולפיכך אף כשבעטה יש לדון את הנזק כנזקי צרורות רגילים, **אוֹ דִּלְמָא הַשְׁתָּא מִיהָא מֵחֲמַת בִּיעוּט קְמַנְתָּהּ צְרוֹרוֹת** – או שמא יש לומר, שמאחר ועתה לא הלכה כדרכה אלא בעטה והתיזה, יש לדון הנזק כצרורות על ידי שינוי. **תֵּיקוּ:**

ספיקות נוספים בדיני צרורות: **בָּעָא מִינֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא, הָיְתָה הבהמה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, (וּבָעֲטָה) וְהִתִּיזָה** צרורות, **וְהִזִּיקָה** כלים שהיו מונחים ברשות הרבים, **מַהוּ** – האם יש לחייב את בעל הבהמה בנזק זה, או לא.

צדדי הספק: **לְקֻלָּן מְדַמְּינָן לֵיהּ וְחַיֶּיבֶת** – האם יש לדמות את דין נזקי צרורות לדין נזקי קרן, מאחר שדינם שוה לענין תשלום חצי נזק, ולפיכך, כשם שקרן שהזיקה ברשות הרבים חייבת, אף בנזקי צרורות הדין כן, **אוֹ דִּלְמָא תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל הוּא וּפְטוּרָה** – או שמא יש לומר, שמאחר וצרורות תולדת רגל הם, שהרי הבהמה מתיזה אותם כשהולכת כדרכה, לפיכך יש להשוותם לדין נזקי רגל, שאינה חייבת אלא ברשות הניזק בלבד.

אָמַר לֵיהּ רבי זירא לרבי ירמיה, **מִסְתַּבְרָא תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל הוּא** – מסתבר לומר שמאחר ותולדת רגל הם, יש לפוטרם ברשות הרבים.

לאחר שנתבאר שיש לפטור נזקי צרורות ברשות הרבים, שאל רבי ירמיה לרבי זירא שאלה נוספת: **הָתִיזָה** הבהמה צרורות **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** – בחצר הניזק, שניתזו הצרורות למרחוק עד לרשות הניזק ושברו כלים שהיו מונחים שם, **מַהוּ** – מה הדין באופן כזה, האם יש לדון לפי המקום שבו התיזה הבהמה את הצרורות ופטורה, או שיש לדון לפי המקום שבו אירע הנזק בפועל וחייבת.

אָמַר לֵיהּ רבי זירא, מאחר **שֶׁעֲקִירָה אֵין כָּאן,** האם ניתן לומר **שֶׁהֲנָחָה יֵשׁ כָּאן.** כלומר, מאחר שלא ניתן לחייב על עקירת הצרורות מרשות הרבים, אי אפשר לחייב אף כאשר הנחתן היתה ברשות הניזק.

רבי ירמיה מקשה על דברי רבי זירא: **אֵיתֵיבֵיהּ,** שנינו בברייתא, שאם **הָיְתָה הבהמה מְהַלֶּכֶת בַּדֶּרֶךְ וְהִתִּיזָה** צרורות והזיקה, **בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, חַיָּיב** בעליה בתשלום חצי הנזק.

מבררת הגמרא, **מַאי לָאו** – האם אין כוונת הברייתא, **שֶׁהִתִּיזָה** הבהמה צרורות **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – שאף הנזק בפועל היה ברשות הרבים, ומכל מקום חייב לשלם חצי נזק, ויש להוכיח מברייתא זו שחייב על נזקי צרורות ברשות הרבים.

משיב רבי זירא, **לֹא** – אין הברייתא עוסקת באופן זה, אלא **כשֶׁהִתִּיזָה** צרורות **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** – שניתזו הצרורות עד לרשות היחיד והזיקו שם, ולפיכך חייבים הבעלים בתשלום חצי הנזק, אך כשהזיקו ברשות הרבים פטור לגמרי.

שב רבי ירמיה והקשה לרבי זירא, **וְהָאֲמַרְתְּ** שמאחר **שֶׁעֲקִירָה אֵין כָּאן** וכי **הֲנָחָה יֵשׁ כָּאן,** דהיינו, שאף באופן שהתיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד פטורים הבעלים מתשלום.

אָמַר לֵיהּ רבי זירא, **הַדְרֵי בִּי** – חזרני בי מדין זה, וסובר אני שאין לפטור את בעל הבהמה אלא באופן שהיה הנזק ברשות הרבים, אך אם התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד, חייב.

רבי ירמיה מקשה קושיא נוספת על דברי רבי זירא: **אֵיתֵיבֵיהּ,** שנינו במשנה, שאם **דָּרְסָה** בהמה **עַל הַכְּלִי וְשִׁבְּרָתוֹ, וְנָפַל הַשָּׁבָר עַל כְּלִי אַחֵר וְשִׁבְּרוֹ,** הדין הוא **שֶׁעַל הַכְּלִי הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם** כדין נזקי רגל, **וְעַל הַכְּלִי הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק** כדין נזקי צרורות.

וְתָנֵי עֲלָהּ בברייתא, **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שמשלם על הכלי הראשון נזק שלם ועל האחרון חצי נזק, כשהזיקה הבהמה **בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק, אֲבָל** כשהזיקה **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, עַל הַכְּלִי הָרִאשׁוֹן פְּטוּרָה** לגמרי, שהרי נזקי רגל ממש הוא ורגל פטורה ברשות הרבים, **וְעַל הַכְּלִי הָאַחֲרוֹן** שנשבר על ידי צרורות **חַיֶּיבֶת** חצי נזק.

מבררת הגמרא: **מַאי לָאו** שהתיזה הבהמה צרורות **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,** ומכל מקום חייבת, ויש להוכיח מברייתא זו שחייב על נזקי צרורות אף כשנעשו ברשות הרבים.

משיב רבי זירא, **לֹא,** אלא **כשֶׁהִתִּיזָה** צרורות **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** – שניתזו הצרורות עד לרשות היחיד והזיקו שם, אך כשהזיקו ברשות הרבים פטור לגמרי.

שב רבי ירמיה והקשה לרבי זירא, **וְהָאֲמַרְתְּ** שמאחר **שֶׁעֲקִירָה אֵין כָּאן** וכי **הֲנָחָה יֵשׁ כָּאן,** דהיינו, שאף באופן שהתיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד פטורים הבעלים מתשלום.

אָמַר לֵיהּ רבי זירא, **הַדְרֵי בִּי** – חזרני בי מדין זה, וסובר אני שאין לפטור את בעל הבהמה אלא באופן שהיה הנזק ברשות הרבים, אך אם התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד, חייב.

רבי ירמיה מקשה קושיא נוספת על דברי רבי זירא: **אֵינִי** – האם יתכן לומר כן, שאין לחייב על נזקי צרורות ברשות הרבים,

---

אגרות קודש

ב"ה, י"ז סיון, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

... בהנוגע לפועל, הרי מבואר בכ"מ בדא"ח שלאחר חטא עה"ד כל הדברים והענינים מעורבים טו"ר והעבודה ע"פ דרך החסידות היא להתעסק בהגברת צד הטוב והאור, שלכן יכול להיות זה בשמחה רבה (משא"כ בדרך המוסר שמדגישים הקו דסור מרע בעיקר שמביא לעצבות כו'), וגם ביחס לאנשים הרי צריך לנצל את הענינים הטובים והכשרונות שלהם ככל האפשרי, ואז אם בדרך ממילא או ע"י השתדלות קלה הענינים הלא טובים מתבטלים.

וה"ה בנוגע לכ"א המשתתף באחת העבודות במוסד כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שעליו לתת את האפשרות לכל אחד משאר העובדים לנצל את כשרונותיהם לעוררם ולעודדם על זה אשר לאט לאט בטלים הענינים הבלתי רצויים אף אם היו מלפני זה.

המשך בעמוד הבא

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמוד ב

משנה

כֵּיצַד חֶשְׁן מוּעֶדֶת – לאיזה ענין נידונית השן כמועדת, לֶאֱכוֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ – שאם אכלה דבר הראוי לה לאכילה, מועדת היא לשלם נזק שלם.

הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל פֵּירוֹת וְיָרָקוֹת – שאם אכלה פירות וירקות, שהם דברים הראויים לה, הרי היא מועדת לשלם נזק שלם.

אבל אם אָכְלָה הבהמה כְּסוּת אוֹ כֵּלִים מְשֻׁלָּם בעליה חֲצִי נֶזֶק, מאחר שדברים אלו אינם ראויים לה, ודבר משונה הוא ותולדת קרן.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שאם אכלה הבהמה דבר הראוי לה משלם בעליה נזק שלם, כשאכלה בְּרְשׁוּת הַנִּיזָּק, אֲבָל אם אכלה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, פָּטוּר הבעלים מלשלם את הנזק.

וְאַף שפטור הוא מתשלום הנזק, מכל מקום אִם נֶהֱנֵית הבהמה באכילה זו, מְשַׁלֶּמֶת על מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית.

כֵּיצַד מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית, כלומר, איזה מקום נידון כרשות הרבים שאם אכלה שם אינה משלמת אלא מה שנהנית, אָכְלָה מִתּוֹךְ הָרְחָבָה [– מקום שבו היו שווקי העיר], מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית, כדין שן ברשות הרבים, אך אם אכלה מִצִּדֵּי הָרְחָבָה, מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה, שדבר משונה הוא, ותולדת קרן. וכן אם אכלה מִפַּתַּח הַחֲנוּת מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית כדין שן ברשות הרבים, אך אם אכלה מִתּוֹךְ הַחֲנוּת מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה כדין קרן:

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את דברי המשנה ״השן מועדת לאכול את הראוי לה״: תָּנוּ רַבָּנָן, חֶשְׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ, כֵּיצַד, בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּיזָּק וְאָכְלָה אוֹכְלִין [–מאכלים] חֲרָאוּיִין לָהּ – שדרכה לאוכלם, וְשָׁתָתָה מַשְׁקִין חֲרָאוּיִין לָהּ, מְשַׁלֶּמֶת בעל הבהמה נֶזֶק שָׁלֵם. וְכֵן הוא הדין בַּחַיָּה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּיזָּק, וְטָרְפָה בְּהֵמָה וְאָכְלָה בָּשָׂר, מְשַׁלֶּמֶת בעל החיה נֶזֶק שָׁלֵם, שכן דרך החיה לטרוף בהמות ולאכול בשר.

וכן הוא הדין בְּפָרָה שֶׁאָכְלָה בחצר הניזק שֶׁעוֹרִין שהם מאכל חמור, וַחֲמוֹר שֶׁאָכַל כַּרְשִׁינִין שהם מאכל פרה, וְכֶלֶב שֶׁלִּקֵּק אֶת הַשָּׁמֶן, וַחֲזִיר שֶׁאָכַל חֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר, בכל אופנים אלו מְשַׁלְּמִין הבעלים נֶזֶק שָׁלֵם מדין שן, ואף על פי שאין דרכם במאכלים אלו, מכל מקום מאחר שבשעת הדחק באשר אין להם דבר מאכל אחר אוכלים מאלו, יש לדון מאכלים אלו כראויים להם, ולפיכך, אף אם אכלום שלא בשעת הדחק חייבים הבעלים לשלם נזק שלם מדין שן.

הגמרא מבארת אופנים נוספים של אכילה על ידי הדחק: אָמַר רַב פָּפָּא, הַשְׁתָּא דְּאָמַרְתְּ דִּכְלִי מִידִי דְּלַאו אוֹרְחֵיהּ – שכל דבר שאין דרך בעל חיים זה לאוכלו באופן רגיל, וְאָכְלָה לֵיהּ עַל יְדֵי הַדְחָק – אך בשעת הדחק כשאין לו דבר מאכל אחר דרכו לאכול ממנו, שְׁמֵיהּ אֲכִילָה אפילו כשאכלו שלא בשעת הדחק, וחייב בעליו משום שן, לפיכך הַאי שׁוּנְרָא – חתול דְּאָכַל תַּמְרֵי – תמרים, וְחַמְרָא – חמור דְּאָכִיל בֵּינִיתָא – דג, מְשַׁלֵּם הבעלים נֶזֶק שָׁלֵם, שכן דרכם לאכול דברים אלו בשעת הדחק.

הַהוּא חַמְרָא דְּאָכַל נַהֲמָא – שאכל לחם שהיה מונח בסל, וּפַלְּטֵיהּ לְסַלָּא – ולעס אף את הסל שבו היה מונח הלחם, חַיְּיבֵיהּ רַב יְהוּדָה לבעל החמור לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם אֲנַהֲמָא – על אכילת הלחם, כדין שן, וְאַסַּלָּא – ועל לעיסת הסל חייבו בתשלום חֲצִי נֶזֶק כדין קרן, שהרי אין דרך חמור בלעיסת סלים, ומשונה הוא.

מקשה הגמרא: וְאַמַּאי – מדוע חייבו רק חצי נזק על לעיסת הסל, הרי כֵּיוָן דְּאוֹרְחֵיהּ לְמֵיכַל נַהֲמָא – מאחר שדרכו של חמור לאכול לחם, אוֹרְחֵיהּ נַמִּי לְפַלּוּסֵי סַלָּא – דרכו גם כן ללעוס את הסל יחד עם הלחם ואין זה שינוי. ומתרצת, דְּאָכַל וְהָדַר פַּלֵּיס – במעשה זה אכל החמור תחילה את הלחם, ורק לאחר מכן לעס את הסל, ודבר זה אין דרכו לעשות ומשונה הוא, ולפיכך חייבו רב יהודה חצי נזק משום קרן.

שבה הגמרא ומקשה: וּפַת אוֹרְחֵיהּ הוּא – וכי דרכו של חמור לאכול לחם, וְרָמִינְהוּ – והרי יש להקשות על כך מדברי הברייתא, שבה נאמר, שאם אָכְלָה פַּת וּבָשָׂר וְתַבְשִׁיל מְשַׁלֵּם בעליה חֲצִי נֶזֶק כדין קרן, מַאי לַאו – האם אין הברייתא עוסקת בִּבְהֵמָה, ויש להוכיח מכאן שאין דרך בהמה לאכול לחם, וחמור בכלל בהמה הוא, ואם כן מדוע חייבו רבי יהודה נזק שלם.

דוחה הגמרא, לֹא – אין הברייתא עוסקת בבהמה אלא בְּחַיָּה, שאין דרכה באכילת לחם, אך בהמה דרכה בזה.

מקשה הגמרא: כיצד ניתן לבאר שהברייתא עוסקת בַּחַיָּה, הרי בברייתא מבואר שאם אכלה בשר משלם חצי נזק, ואילו חיה בָּשָׂר אוֹרְחֵיהּ הוּא – דרכה באכילת בשר. ומתרצת, דְּמַטְוֵי – הברייתא עוסקת באופן שהיה הבשר צלוי, שאין דרך חיה לאכול בשר כזה. וְאִיבָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה לומר, ניתן לבאר שהברייתא אינה עוסקת בסתם חיה, אלא בְּטַבְיָא – צבי, שאין דרכו לא באכילת בשר ולא באכילת לחם. וְאִיבָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה לומר, לְעוֹלָם בִּבְהֵמָה – ניתן לבאר שהברייתא עוסקת בבהמה, וּבְפַתּוֹרָא – באופן שהיה הלחם מונח על השולחן, שאין דרך הבהמה לאכול לחם מן השולחן, ומשונה הוא, ומשלם חצי נזק בקרן.

המשך מהעמוד הקודם

... והרי כבר כתבתי מאז שכר נרחב בכרם חב״ד ודי להמציא לכ״א סיפוקו בזה ובמה לנצל את הכשרונות שלו במילואם מבלי לנגוע בכבוד המדומה של חבירו ופשיטא שלא גם בכבוד האמיתי של חבירו, אלא שכלי מחזיק ברכה גם בכל הענינים הנ״ל הוא השלום וקירוב הלבבות.

מובן שלא באתי במכתבי זה להטיף מוסר אלא כ״א לעורר ולעודד עוה״פ אשר בכל או״א... ישנם כחות גדולים שעדיין לא נצלו כלל... מפני טעמים של מה בכך, וכאשר כולם יטילו - אריינווארפען - עצמם במסירה ונתינה בעבודה קדושה זו הרי במשך זמן קצר מובטחני שיתמהו על עצמם איך זה לא ראו את הפשוט שעל ידי תוספת כח כולם יחד יכולים היו להגדיל ולהאדיר עבודת... כ״פ ככה שבד״מ הי׳ מתגדל ג״כ הסיפוק נפשי והתקשרות באילנא דחיי וגם התוספת ברכה בעניני... ועניניהם הפרטים של כאו״א וב״ב שיחיו,

ומובן - מעצמו שמופרך לגמרי להרחיק את מי שהוא מעבודה קדושה זו, כי מלבד הריחוק דבן ישראל מאילנא דחיי, הרי זה יביא היזק בעבודת... והאריכות בזה אך למותר...

בברכה.

ב״ה, א׳ סיון, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ״ח אייר, וכבקשתו אזכירו על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, בכלל ובהנוגע לחלישות שמזכיר במכתבו בפרט.

וימים אלו ימי הכנה למתן תורה וקבלתה שנעשו אז כל ישראל בריאים גם בפשטות בגשמיות כמסופר בשמו״ר הרי ידוע המבואר בחסידות שכל ההמשכות חוזרים ונעורים בכל שנה ושנה, וכמ״ש והימים האלה נזכרים (ואז הם גם) ונעשים, הנה יצליחו השי״ת לבשר טוב בכל הנ״ל.

בברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

נ.ב.

בבקשה לפרסם בהנוגע ללימוד במאמרי כ״ק מו״ח אדמו״ר בימי חג השבועות הבע״ל, שהצעתי בזה הוא מאמרי חג השבועות תש״ד שנמצאים בקופיר והולכים עתה ונדפסים.

ב״ה, ג׳ סיון, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ״ב אייר, בו כותב אודות הכאב ברגלו הימנית. הנה נוסף על מה שעושה בדרך הטבע למלאות הוראת הרופאים במקצוע זה, הרי ע״פ המבואר בכ״מ אשר צדקה היא בחי׳ רגל בקומה הרוחנית של האדם וענין הצדקה כוללת צדקה בממונו וצדקה בגופו היינו טרחת הגוף בענינים דאהבת ישראל, עליו להוסיף אומץ בשני ענינים אלו, והשי״ת יוסיף ברכתו בהנוגע לבריאותו ברוחניות ובפרט בגשמיות.

המחכה לבשו״ט ובברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

נ.ב. לפלא שאינו מזכיר דבר ע״ד השיעורים שלו בנגלה ובחסידות.

ב״ה, ח׳ סיון, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

... מה שמעורר ע״ד עסקנותו של הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ כו׳ מוה״ר...

שבמילא אפשר זה מפריעו משקידה בתורה כדבעי. הנה ידוע פסק רבנו הזקן (בתורה אור בתחלתו) אשר ע״י עשיית הצדקה (וצדקה דרבים עאכו״כ) נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה, ומהגהות אדמו״ר הצמח צדק לדרוש זה שנדפס בלקו״ת לג׳ פרשיות, מובן שהמספר אלף הוא בדיוק ולא בדרך גוזמא, ובמילא עסקנות דצרכי צבור אי אפשר שתפריע ואדרבא מסייעתו.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א.

אגרות קודש

ב״ה, ח׳ סיון, תשט״ו
ברוקלין.

האברך יוסף שי׳ מלמד

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מב׳ סיון, בו כותב אשר מקימים אגוד תלמידי הישיבות התימנים ותכלית האגוד, וכו׳, ושואל אם להצטרף לזה.

הנה בכגון דא, יש לחכות עד שיתברר בטוב פרצוף האגוד ועניניו, אשר לא תמיד תלוי אפילו ברצון של המיסדים ובפרט שגם רצון זה אינו ברור, וכמרז״ל אין אדם יודע מה בלבו של חבירו, ובפרט באה״ק ת״ו יש להזהר ביותר מלהשתייך לאיזה ארגון ואגוד עד שיראו משך זמן בפעולותיו שרק אז אפשר לדעת מהותו מי הם הבעלי דיעה כו׳ - כאשר רואים במוחש ברור ענינם.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

ב״ה, ח׳ סיון, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מב׳ סיון, בו כותב אודות מצב בריאותו, ולפלא שאינו מזכיר דבר בהנוגע לבריאות הנשמה - הם עניני שיעורי לימוד וקיום המצות - ועבודת התפלה בכלל - והרי בריאות הגוף והנשמה הא בהא תליא. ובטח ימלא בהזדמנות הכי קרובה.

והשי״ת ישלח דברו וירפאהו ע״י רופא פלוני וטפול פלוני, ויוכל להוסיף בלימוד תורת הנגלה והחסידות ובעבודתה תפלה. וכל המוסיף בהוספה זו מוסיפין לו.

בטח זהיר בקידוש לבנה - סגולה לשנים.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

א. קווינט

מזכיר

ב״ה, ט׳ סיון, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

... בטח יתדברו באופן המתאים ע״ד הכנות לסיום הלימודים בבתי ספר הרשת, ויתנו גם צדה לדרך להתלמידים-ות לימי ההפסק בלימודים, ומה טוב שגם בהשבועות דחופש יאספו תלמידיהם איזה פעמים, ובמילא תהי׳ אפשרות גם להזכירם אודות הענינא דיומא, וכמו ג׳ שבועות, הכנה לחדש אלול וכיו״ב, וגם להזכירם דיני ומנהגי ישראל שבערכם.

אגרות קודש

ב״ה, י״א סיון, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו ע״י התלמיד הנעלה... שי׳, בו כותב אשר סובל הוא מענין השכחה.

הנה יהי׳ זהיר במקוה טהרה (טבילת עזרא), ויאמר בכל יום אחר תפלת שחרית שיעור תהלים - כפי שנחלק התהלים לימי החדש - וקודם תפלת שחרית בימות החול יפריש איזה פרנק לצדקה, ויקבע שיעור לימוד בחלק התורה אשר בזהר הקדוש אמור עלי׳ שהיא נשמתא דאורייתא, ומזה מובן שמוסיף חיות גם בלימוד נגלה דתורה הנקראת שם גופא דאורייתא, וחיות הרי הוא סגולה לזכרון, וכמ״ש בתהלים (ל״א י״ג) נשכחתי כמת מלב וגו׳, ויעיין ג״כ בהלכות תלמוד תורה לרבנו הזקן פרק ב סוף סעיף יו״ד, והשי״ת יצליחו ללמוד תורה ביראת שמים.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

מזכיר

ב״ה, כ״ב סיון, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על הודעתו מיום הולדת שלו. הנה בטח ידוע לו מהנהוג בין האברכים החסידים הנהגות יום זה, והשי״ת יצליחו שאף ששנה בישיבת כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע ופירש הימנה, יסייעוהו מן השמים לחזור ולהתקשר באילנא דחיי הוא מוסד והנהגה שהוקבעה מנשיאנו עד ועד בכלל הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר ויהי׳ זה בחסד וברחמים ויזכה במשך הזמן למלאות מה שהחסיר בלימוד התורה וביראת שמים, ולבשר טובות בזה.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

מזכיר

ב״ה, כ״ד סיון, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מכ׳ סיון וכבקשתו אזכירו על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע לרפו״ק. ולפלא שמזכיר במכתבו שהוא מרוגז ועצביו מתוחים וכו׳ בה בשעה שבודאי ידועים לו עיקרי שיטת הבעש״ט ונשיאי חב״ד אשר כל פרטי פרטים בעולם ובפרט בחיי האדם הישראלי ה״ז בהשגחה פרטית מהשי״ת שהוא עצם הטוב וכבר ידוע פס״ד בתניא קדישא אגה״ק פרק כ״ב שבהתבוננו בזה וכו׳ הרי אז גם ה׳ יתן הטוב ויאר פניו אליו בבחי׳ אהבה מגולה ויתמתקו כו׳ ויתבטלו כו׳ והשי״ת יזכהו לבשר טוב בקרוב.

בברכה לבריאות.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

ו. אֵין צָרִיךְ לְהַטְעִים מִכּוֹס שֶׁל הַבְדָּלָה לְהַשּׁוֹמְעִים כְּמוֹ שֶׁצָּרִיךְ בְּכוֹס שֶׁל קִדּוּשׁ[46] אֶלָּא הַמַּבְדִּיל רַגִּיל לִשְׁתּוֹתוֹ כּוּלּוֹ יח-יט:

חלק ב סימן רצו דיני הבדלה על היין סעיף ו
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

יח] **לשתותו כולו** - היינו לא רק שאין צריך להטעים להשומעים[47], אלא גם לא נהגו כך[48].
יט] **לשתותו כולו** - אין הכוונה שצריך לשתות הכוס עד תומה - גם כשהיא גדולה ביותר[49], אלא שותה כדרכו כל השבוע, ואינו מדייק להשאיר עבור השומעים[50] כבשאר כוס של ברכה.

ציונים והוספות

46) כדלעיל **סי' רעא סכ"ה** (לענין קידוש): מצוה מן המובחר שיטעמו כולם מכוס של ברכה אבל אין צריך מלא לוגמיו לכולם.
47) כדלעיל מסימן רעא סכ"ה.
48) אף שאין מניעה ליתן לשומעים לשתות, כפי שמשמע מהלשון 'אין צריך', ובפרט בכוס של ברכה שבירכו עליו ברכת המזון - אף שהבדילו עליו לאחר מכן, וכן היה מנהג כ"ק אדמו"ר במוצאי יו"ט לחלק משיירי כוס של ברכה (עליו בירך ברכת המזון והבדיל) לכל הנוכחים (ראה קצות השולחן סי' צז בדה"ש ס"ק ג) (ולהעיר מרשימת היומן עמוד שפט על מנהג רבותינו נשיאנו לפעמים במוצאי יוה"כ שנתנו משיירי כוס הבדלה שלהם).
וכן נוהגים ביו"ט שחל במוצאי שבת שמבדילים ומקדשים על אותה הכוס ('סדר יקנה"ז') ונותנים לכל השומעים לטעום ממנה.
וראה המובא להלן מסי' רעא סכ"ה שאם המבדיל אינו יכול לשתות - ייתן לאחר לשתות.
טעימת נשים מכוס של הבדלה: בשוע"ר השמיט דברי המג"א (סק"ד מהשל"ה) שאין להטעים לנשים, ייתכן שסבר שאין מקפידים כל־כך על זהירות זו, וייתכן שזהירות זו נכללת במה שכתב ש'המבדיל רגיל לשתותו כולו'.
ומשמע שעכ"פ האשה יכולה להבדיל על היין בעצמה, ואינה צריכה להשתדל לשמוע דווקא ממישהו אחר - או להבדיל על חמר מדינה (עליו אין את זהירות השל"ה).
49) במשנ"ב ס"ק ו פירש הלכה זו (של המג"א) שיש לשתות רביעית - כדי שיוכל לברך ברכה אחרונה, ועד"ז בשוע"ר **סי' קצ ס"ו**: אע"פ שטעימת כוס של ברכה די בכמלא לוגמיו בכוס של ברכת המזון טוב לשתות רביעית לצאת מידי ספק ברכה אחרונה שכמלא לוגמיו באדם בינוני הוא רוב רביעית שהוא יותר מכזית ומכזית עד רביעית יש מסתפקים אם צריך לברך ברכה אחרונה כמ"ש בסי' ר"[י].
אלא שמלשון שוע"ר לא משמע שזה הטעם.
ולהעיר שבהבדלה יוצא בדיעבד ידי חובת השתיה גם בפחות מלא לוגמיו (סי' קצ סוף ס"ד), אלא שמספק חיוב ברכה אחרונה יש לשתות לפחות רביעית.
ויש שכתבו שיוצא בדיעבד (כשלא שתה מלא לוגמיו) רק כשכבר הבדיל בתפילה (שאם לאו זהו ספיקא דאורייתא, ראה מנחת שבת שיורי המנחה סי' צו ס"ק ג ובשו"ת רבבות אפרים ח"א סי' רעא, אמנם צ"ע דעת שוע"ר אם נחשב כספיקא דאורייתא).
50) בדיעבד יכול לתת לאחד המסובים לשתות במקומו, ראה לעיל **סי' רעא סכ"ה**: אם לא טעם המקדש וטעם אחד מהמסובין, אם טעם כמלא לוגמיו ממש - יצאו כולם ידי חובתן, אבל אין שתיית שנים מצטרפת למלא לוגמא (וראה שם שגם החולקים לענין קידוש - מודים שבהבדלה די בטעימת אחד המסובים).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

יא אם שכרו מן הנכרי לזמן ידוע ובתוך הזמן השכיר הנכרי דירתו לנכרי אחר די בשכירות הראשון שלא נתבטלה במה שהשכירה לאחר לפי שבזה לא סילק נפשו ממנה כיון שלאחר זמן תחזור לו והרי זה כאילו לא זזה ידו ממנה כלל והרי היא אף עכשיו ברשותו אבל אם מת או שמכרה לאחר בתוך הזמן צריך לחזור ולשכור מהיורש או מהלוקח שכבר פסק רשות הראשון ונתבטלה שכירותו כמו שהישראל שעירב ומת נתבטל עירובו כמו שנתבאר בסימן שע"א:

יב חמשה הדרים בחצר אחד אינם צריכים כל אחד לשכור מהנכרי הדר עמהם אלא אחד שוכר בשביל כולם ואינו צריך לפרש לו גבי שכירות שישכיר לכולם אלא שוכר לעצמו וכולם מותרים שכיון שהוא עירב עמהם הרי כולם כאיש אחד ודי שישכיר לאחד מהם כמו שלענין עירוב אם הם רוצים לערב עם חצר אחרת די שאחד מהם יתן הפת אפילו משלו וכולם מותרים כיון שכבר עירב עמהם כמו שנתבאר בסימן שע"ב:

יג אם שכרו ממנו בעל כרחו אינו מועיל אפילו היה רגיל

להשכיר מקודם ואינו דומה לעירוב שישראל הרגיל לערב נוטלין ממנו עירובו בע״כ לפי שהישראל אנו יכולים לכופו לקיים דבר מצוה שהורגל בה משא״כ בנכרי:

יד אבל מאשתו או בני ביתו או אפילו משכירו ולקיטו (שבביתו) שוכרים אע״פ שהוא מוחה שכיון שדירת הנכרי אינה אוסרת אלא כדי שלא ילמוד ממעשיו הקילו בה להיות אפילו שכירו נחשב כמוהו לפי שלפעמים גם השכיר לא ירצה להשכיר ויצא הישראל משם ומזה הטעם אפילו שכירו של שכירו יכול להשכיר כמו השכיר עצמו ואפילו אם השכיר [ו]בעל הבית מוחים:

טו אם אין הנכרי רוצה להשכיר יתקרב לו אחד מבני החצר ויעשה אוהבו עד שישאיל לו הנכרי מקום ברשותו שיהא לו רשות להניח בו שום דבר ואז אנו רואים כאלו ישראל זה הוא דר אצל הנכרי אע״פ שעדיין לא הניח אצלו שום דבר רק שקנה ממנו באחד מהדרכים שקרקע נקנה בהם ונעשה ישראל זה כאילו הוא שכירו או לקיטו (שבביתו) ומשכיר שלא מדעתו ויש אומרים שאינו צריך להשכיר אלא נותן עירובו עם בני החצר בשביל ביתו ודיו בכך גם בשביל בית הנכרי שכיון שעירב עמהם נעשו כולם כאיש אחד וכיון שהוא נעשה שכירו שהוא נחשב כבעל הבית בבית הנכרי הרי יש לכולם חלק ברשות הנכרי כמוהו כמו שאחד מבני החצר השוכר רשות מהנכרי יש לכולם חלק בשכירות זו ולכתחלה יש לחוש לסברא הראשונה:

טז אם השאיל לו מקום מיוחד בענין שלא יוכל (לסלקו ממקום זה) ולהשתמש בו בעצמו שנמצא הנכרי מסולק מהישראל במקום זה שייחד לו והישראל מסולק מהנכרי משאר הבית שאין לו רשות להניח שם חפציו אע״פ שלא מנעו ממנו בפירוש אלא שלא נתן לו רשות אינו יכול להשכיר שלא מדעתו (ואפילו הוא שכירו או לקיטו וייחד לו חדר בביתו לדור בו אם הוא בענין שאינו יכול לסלקו ממנו ולהשתמש בו בעצמו אינו יכול להשכיר שלא מדעתו שהרי הנכרי מסולק ממנו והוא מהנכרי).

לפיכך אם ישראל ונכרי דרים בבית אחד כל אחד בחדר בפני עצמו צריך לשכור מהנכרי ולערב עם הישראל ואין הישראל יכול להשכיר רשות הנכרי הואיל ואין הנכרי יכול לסלקו והוא אין לו רשות להניח חפציו בחדר הנכרי.

והוא הדין בנכרים הדרים בענין זה בבית אחד צריך לשכור משניהם:

יז שכרו משכירו ולקיטו לזמן ידוע אע״פ שסילקו תוך הזמן מהיות שכירו ולקיטו מותרים עד תום הזמן אבל אם שכרו ממנו סתם כיון שסלקו נתבטל השכירות ואע״פ שבשעה שהוא שכירו יש לו כח להשכיר כבעל הבית בעצמו והמשכיר ושותק כל זמן שאינו חוזר בו מועלת שכירותו אפילו לזמן מרובה מ״מ מאחר שאין כחו בשכירותו אלא מצד בעל הבית ששכר אותו לשרתו ונחשב כאילו הוא בעל הבית א״כ כשסלקו בעל הבית הרי זה כאילו חוזר בו בעל הבית משכירותו והמשכיר סתם יכול לחזור בו אחר שבת ראשונה אע״פ שאינו מחזיר הדמים (משא״כ במשכיר לזמן כמו שנתבאר למעלה).

והוא הדין אם שכר מגזבר המלך ונסתלק הגזבר והוא שסלקו לגמרי ששוב אינו אוכל פרס המלך אבל אם לא סלקו אלא מהגזבראות ועדיין הוא אוכל פרס שלו הרי הוא כשכירו ולקיטו ושוכרין ממנו לכתחלה וכל־שכן שלא נתבטלה שכירות הראשונה והוא הדין כל עבד מעבדי המלך הקטנים (שבביתו) שוכרים מהן כמו ששוכרים משכירו ולקיטו של בעל הבית (והוא הדין ששוכרים מעבדי עבדיו כמו ששוכרים משכירו של שכירו):

יח נכרי שיש לו ה׳ ישראלים שכירים ולקיטים דרים בחצרו כל אחד בחדר או בית בפני עצמו אינן אוסרים זה על זה כיון שאין דירתם שלהם אלא של הנכרי והוא יכול לסלקם ואינו משאיל להם רשותם שיאסרו זה על זה כמו שנתבאר בסימן ש״ע ואין דירתם חשובה דירה אלא להקל שיכולים להשכיר שלא מדעתו אבל לא להחמיר שיאסרו זה על זה.

וכן אם שכרו מן הנכרי רשותו אין שום אחד מהם צריך ליתן עירוב (וכל־שכן אם הם השכירו רשות הנכרי שהרי גם דירתם בכלל):

יט נכרי שהשכיר ביתו לנכרי אחר אם נשאר לו למשכיר רשות בביתו שיוכל להניח בו שום כלים יכולים לשכור ממנו ולא משכיר בלבד אלא כל אדם שיש לו רשות בבית נכרי להניח בו שום דבר יכול לשכור ממנו מפני שנעשה כשכירו ולקיטו כמו שנתבאר אלא שדברו חכמים בהווה שסתם משכיר משאיר לו רשות בביתו להניח בו חפציו.

אבל אם לא נשאר לו רשות בביתו אם יכול המשכיר לסלק את השוכר מביתו תוך זמנו יכולים לשכור ממנו ואם לאו אינו מועיל אלא אם כן ישכרו מהשוכר:

כ שתי חצרות זו לפנים מזו וישראל אחד ונכרי בפנימית וישראל אחד בחיצונה הפנימי מותר בחצרו שאין הנכרי אוסר על ישראל יחידי אבל בחיצונה אוסר הוא עד שישכיר (להם רשות דריסת רגלו בה) (שהרי רגלי ב׳ ישראלים ונכרי מצויים בה) וכן אם ישראל אחד בפנימית וישראל אחד ונכרי בחיצונה ואפילו אם נכרי בפנימית וב׳ ישראלים בחיצונה ועירבו אוסר הנכרי עליהם אע״פ שאם היה ישראל לא היה אוסר עליהם בדריסת רגלו הואיל והיא רגל המותרת במקומה כמו שנתבאר בסימן שע״ה:

כא חצר שישראל אחד ונכרים דרים בה ויש בית אחד של ישראל אצל ביתו של זה ואינו פתוח לחצר זו אלא לבית זה הוא פתוח בחלונות ולא בפתח גמור אינו יכול לערב עמו ע״י החלונות שביניהם כדי להוציא כליו לחצר זו דרך בית זה הפתוח לחצר זו לפי שאסור לעשות סיוע ליחיד שידור עם נכרי שלא ילמוד ממעשיו לפיכך אמרו שלא יערב זה עמו ולא ישתמש עמו בחצרו כדי שיהיה יחידי בחצרו ויתיירא מהנכרי שלא יהרגנו ויצא משם אבל אם הם פתוחים זה לזה בפתח גמור מותר לערב עמו לפי

שאף אם לא יערב עמו ולא ישתמש בחצרו לא יתיירא מהנכרי לפי שנראה לו כאילו דר עם ישראל זה בביתו כיון שבתיהם פתוחים זה לזה בפתח גמור:

כב חצר שישראלים ונכרי שרויים בה וחלונות פתוחים מבית ישראל זה לבית ישראל זה ועירבו ע"י החלונות שביניהם אע"פ שהם מותרים להוציא מבית לבית דרך החלונות הרי הם אסורים להוציא דרך פתחיהם (הפתוחים לחצר) מפני הנכרי (שאוסר עליהם החצר) עד שישכיר (להם רשותו שבחצר):

כג ספינה שיש בה ישראלים רבים ויש להם בתים מיוחדים לכל אחד בספינה צריכים לערב יחד ולשכור רשות מנכרי בעל הספינה (אם יש גם לו בית מיוחד בספינה ולא נתן רשות לישראלים אלו להניח שום דבר בביתו וגם אין לו רשות להניח שום דבר בבתיהם שאז הם מסולקים זה מזה כמו שנתבאר למעלה) או יבליעו שכירות היתר טלטול בשכר הספינה אבל אם לא הבליעו לו בפירוש אין שכירות הספינה מועלת להתיר טלטול כמו שנתבאר למעלה:

חלק ב סימן שפב אם דירת גוי מעכבת בעירובו:

א נכרי הדר עם שני ישראלים בחצר אחת ואין הנכרי בביתו (ולא שום אחד מבני ביתו) אינו אוסר ויערבו ויהיו מותרים ואפילו אם הלך למקום קרוב שאפשר שיחזור לביתו בשבת, מכל־מקום כל זמן שאינו בביתו אין דירתו אוסרת שדירה בלא בעלים אינה דירה כמו שנתבאר בסי׳ שע"א.

ואם בא הנכרי בשבת אוסר והעירוב בטל ואין אומרים שבת כיון שהותרה הותרה הואיל ובשעה שהותרה לא היה הדבר ברור שלא תחזור ותאסר כי שמא יבוא הנכרי בשבת אם לא שידוע בבירור מדעת הנכרי בכניסת שבת שלא היה אז בדעתו לחזור לביתו בשבת ונמלך אחר כך:

ב ואפילו אם רוצים לשכור ממנו לאחר שבא בשבת אינו מועיל אלא לכשיבטל אחד לחבירו אחר ששכרו ממנו יהיה חבירו מותר אבל העירוב אינו חוזר וניעור כששכרו ממנו הואיל וכבר נתבטל מיד בבואו ואינו דומה לספינות שהיו קשורות זו בזו מבעוד יום ועירבו יחד ונפסקו בשבת ונתבטל עירובן וחזרו ונקשרו שחזרו להיתרן הראשון כמו שנתבאר בסימן שס"ב (וכן ב׳ חצירות שעירבו פעם אחת לשנה או יותר ע"י פתח שביניהם ונסתם הפתח בחול ונפתח בשבת שהעירוב חוזר וניעור כמו שנתבאר בסימן שע"ד) לפי שבשעה שעירבו הספינות הקשורות לא היו עומדות ליפסק בשבת ולהתבטל עירובן (וכן בשעה שעירבו החצרות לשנה או יותר לא היה הפתח שביניהם עומד אז לסתום בשנה זו או אחר כך ולהתבטל עירובן) משא"כ כאן שכיון שבא הנכרי בשבת אם כן מתחלה כשנעשה העירוב לא היה סופו להתקיים כל השבת שכשיבא הנכרי יתבטל (ואפילו אם הלך בדרך למרחוק יכול הוא לילך ממקומו בחול ולבא בשבת):

ג אבל אם היה הנכרי בביתו ושכרו ממנו מבעוד יום ועירבו ומת הנכרי בשבת ושכרו בו ביום מן היורש הרי העירוב חוזר וניעור הואיל ובשעת עשייתו לא היה הנכרי עומד למות בשבת שיאסר עליהם יורש כיון ששכרו ממנו.

אבל אם עירבו בלא שכירות שהיו אסורים ומת הנכרי בשבת ויורשו אינו דר שם שאינו אוסר עליהם אעפ"כ אסורים עד שיבטל אחד לחבירו ויהיה חבירו מותר אבל העירוב אינו חוזר וניעור הואיל ובשעת עשייתו לא היה הנכרי עומד למות בשבת וגם לפי שעדיין לא קנו עירוב מעולם (עיין סימן שע"ד).

ואינו דומה לישראל המבטל רשות לשנים שעירבו שהם מותרים שעירובם חוזר וניעור לפי שכשעירב מבעוד יום היה גם זה ראוי לערב עמהם לפיכך אינו מבטל עירובם כששכח ולא עירב עמהם משא"כ נכרי שאינו ראוי לערב עמהם הוא מבטל את עירובם כשלא השכיר להם רשותו שבחצר וכיון שנתבטל מבעוד יום אינו חוזר וניעור משחשכה שאין מערבים משתחשך:

חלק ב סימן שפג כשאין הנכרי בבית אינו מעכב ובו ג׳ סעיפים:

א נכרי הנכנס לאחד מבתי החצר לשם אכסנאות אם נכנס שלא ברשות אינו אוסר לעולם ואם נכנס ברשות שהשכירו או השאילו לו חדר מיוחד לאכילה אם הוא רגיל לבא אוסר מיד בבואו ואם אינו רגיל אינו אוסר עד לאחר שלשים יום כמו שנתבאר בסימן ש"ע באכסנאי ישראל ונכרי שיש לו חוב על הבית נקרא נכנס ברשות.

ואנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים מהם בחזקה ומהם ברצון אם יש לבעלי בתים באותם חדרים שנכנסו בהם הנכרים כלים שאינם ניטלים בשבת אינם אוסרים עליהם בכל ענין ואם לאו אוסרים בחצרות שנכנסו בהן ברשות לאחר ל׳ יום אע"פ שאינם רגילים לבא שם אבל הנכנסים בחזקה אינם אוסרים לעולם.

(וכל זה באכסנאים שאינם קבועים שם אבל המשכיר ביתו לנכרי לדור בו בקביעות שנה או שנתיים אינו אוסר בכל ענין שבוודאי לא השכיר לו ביתו על דעת שיאסר עליו בקביעות כל השנה כולה וכמ"ש בסימן שפ"ב):

חלק ב סימן שפד נכרי אכסנאי אם מעכב ובו סעיף אחד:

א הצדוקים הם כישראל ומבטלים רשות ואין צריך לשכור מהם כדי להרחיק דירתו מהם הואיל והם שומרי שבת ואינם עובדים אלילים אבל עירוב שלהם אינו מועיל כיון שאינם מודים בעירוב:

ב כותי הרי הוא כשאר נכרים ואין לו תקנה אלא בשכירות:

ג ישראל מומר לע"ז או לחלל שבתות בפרהסיא אפילו

אינו מחללו אלא באיסורי דברי סופרים הרי הוא כנכרי לכל דבריו וצריך לשכור ממנו ואינו דומה לצדוקי שהם מחללים ג"כ באיסורי דברי סופרים בפרהסיא לפי שהצדוקים אנוסים הם שמעשה אבותיהם בידיהם ואם אינו מחללו אלא בצנעא אפילו מחללו באיסורי תורה הרי הוא כישראל לכל דבריו ומבטל רשות (או מערב).

ואינו נקרא מומר לחלל שבתות בפרהסיא אלא כשרגיל בכך ואינו נזהר כלל אבל לא כשחיללו פעם באקראי בעלמא כשהיה דחוק לפי שעה:

חלק ב סימן שפה דין צדוקי ומומר בעירוב ובו ד' סעיפים:

לקוטי תורה

האהבה לה' והשמחה בעבודתו ית' שבהישג יד כל אחד ואחד מישראל

[לאחר שביאר את מהותה ומטרתה של עבודת התפלה, שהיא לעורר את האהבה המסותרת להשי"ת שנמצאת בתוך כל אחד ואחד מישראל, ימשיך לבאר בפרק זה שיש שני סוגים שונים באהבת ה' - סוג א' ישנו רק בצדיקים, אבל הסוג השני ישנו אצל כל אחד ואחד מישראל; ועל-פי-זה יסיק שבהתאם לזה יש גם שתי דרגות בשמחה - דרגא גבוהה בשמחה שהיא מדריגת הצדיקים דוקא, ועלי' נאמר "שמחו צדיקים בה'", ודרגא נוספת בשמחה בעבודת ה' שהיא בהישג יד כל אחד ואחד מישראל, ועל זה נאמר "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה גו":]

והנה יש שני מיני אהבות.

כשם שיש שתי מדריגות באחדותו ית' (א) "יחודא עילאה" - השייכת רק לצדיקים; (ב) "יחודא תתאה" - השייכת לכל אדם,

כך יש שני סוגים (כלליים) באהבת ה' המתעוררת בלב האדם על ידי ההתבוננות באחדותו ית', כנ"ל.

[האהבה הראשונה היא:]

אהבה שנעשית מאליה.

האהבה הנעלית יותר היא ה"אהבה שנעשית מאלי'".

פירוש:

מהותה של אהבה היא הקירוב והדביקות באהוב, וכך הוא גם באהבת ה', שענינה הוא הדביקות באלקים באמת.

והנה, כאשר מאיר ומתגלה בנפש האדם אור אלקי, הרי בדרך ממילא "נדבק" האדם בפועל באלקות מחמת הגילוי מלמעלה. וזהו ענין "אהבה שנעשית מאלי'".

על ידי התבוננות בהוי' אחד.

אלא שגילוי אור אלקי זה בנפש האדם (המוליד אהבה לאלקות) בא ונמשך מלמעלה על ידי ה"התבוננות בהוי' אחד".

וזהו אופן האהבה לאלקות של צדיקים גדולים, שעל ידי ההתבוננות שלהם "בה' אחד", הענין ד"ה' אחד" מתגלה בפועל בנפשם, היינו שאחדותו ית' נרגשת אצלם [כנ"ל בפירוש "יחודא עילאה", שהיחוד כפי שהוא קמי' ית' מאיר ונרגש בנשמת האדם], ועל-ידי-זה הם מתבטלים בדרך ממילא בביטול מוחלט לאלקות.

[ובמילא גם האהבה לאלקות המתעוררת על ידי גילוי זה היא באופן כזה - כפי שממשיך:]

והיא כשלהבת העולה מאליה ובוערת כרשפי אש.

האהבה לה' המתעוררת אצל צדיקים גדולים על ידי גילוי אחדותו ית' בנפשם היא כענין שאמרו רז"ל אודות הדלקת המנורה בבית המקדש, שצריכה להיות באופן "שתהא שלהבת עולה מאלי'", ולפי התוכן הפנימי קאי על רשפי אש האהבה לאלקות באופן שהיא "עולה מאלי'" (על ידי גילוי אור אלקי המאיר בנשמת האדם).

ואין בה שום מבוקש.

המעלה המיוחדת שבאהבה זו "העולה מאלי'" היא - ש"אין בה שום מבוקש".

פירוש:

בדרך כלל, רגש האהבה והתשוקה שיש באדם להתקרב אל איזה דבר - הוא מחמת רצונו שהדבר ההוא יביא לו איזו הנאה או תועלת (בגשמיות, או ברוחניות); ואהבה כזו נקראת אהבה "שיש בה מבוקש", היינו, אהבה שבה האדם חושב על עצמו ותועלתו ומטרת האהבה היא להשיג לעצמו איזה

מבוקש (וגם באהבת ה' שייך "מבוקש" לתועלת האדם, כדלקמן);

אמנם, כשמתגלה ונרגש באדם ענין אחדותו יתברך האמיתית (בדרגת "יחודא עילאה" הנ"ל) והוא מגיע לידי הכרה ברורה שאין שום מציאות כלל מלבדו, הרי גם האהבה לה' שנתעוררה על־ידי־זה "אין לה מבוקש", כלומר - אין האדם מחפש לעצמו כלום באהבה זו, כי במדריגה זו לא שייך שום רגש של "אנוכיות" והאדם אינו מבקש שום דבר לעצמו, שהרי אין שום מציאות כלל מלבדו יתי; וענין אהבה זו הוא מה שהאדם "דבוק" באלקות בפועל, ומתבטל ונכלל באורו יתברך שאין לו סוף.

- כתוצאה מאהבה זו, עבודת צדיקים גדולים בקיום התורה והמצוות אינה "כדי לדבקה בו יתברך בלבד לרוות צמאון נפשם הצמאה לה'", אלא "עבודתם . . הוא לצורך גבוה . . לייחדא קוב"ה ושכינתי' בתחתונים"; היינו שאינם חושבים כלל על תועלת עצמם ("אין בה שום מבוקש") - גם לא על תועלת רוחנית נעלית זו של לדבקה נפשם בה', אלא כל רצונם הוא אך ורק ל"צורך גבוה", היינו שיתמלא רצונו יתברך וכוונתו, ששכינתו ית' תשכון בתחתונים על ידי קיום התורה והמצוות.

ואהבה השנית הוא שחפץ ומשתוקק לדבקה בו ית'.

הסוג השני, הנמוך יותר, באהבת ה' (ששייך לכל אדם, כמו שיבואר בסמוך) היא אהבה ש"יש בה מבוקש" - היינו שהאדם מרגיש את עצמו ומציאותו, אלא מאחר שמבין בשכלו את האמת של אחדותו ית' (כענין "יחודא תתאה" שנתבאר בסוף הפרק הקודם), הרי ההתבוננות בזה מעוררת בו חפץ ותשוקה להיות דבוק בו ית'. כלומר, הוא מציאות בפני עצמו, אלא ש"חפץ ומשתוקק" להגיע לענין נעלה ונשגב - "לדבקה בו ית'".

וזה יש בלב כל אחד ואחד מישראל.

בניגוד למדריגה הראשונה באהבת ה', הנ"ל, ששייכת רק בצדיקים, הנה אהבה זו לה' ("שחפץ ומשתוקק לדבקה בו") מסותרת בלב כל אחד ואחד מישראל, אלא שצריכים לעוררה משינתה, על ידי ההתבוננות באחדות ה'.

וזהו ואהבת [את הוי' אלקיך], **דהיינו שתתאוה שיהיה הוי' אלקיך, כנודע.**

זהו הפירוש הפנימי בכתוב "ואהבת את ה' אלקיך" - "אהבה משרש אבה, שהוא מלשון חפץ ורצון", כלומר, שהאדם צריך לרצות ולהשתוקק לאלקות.

ופירוש "ואהבת את הוי' אלקיך" - דלכאורה הי' מספיק לכתוב "ואהבת את ה'" - הוא, שהאדם צריך להשתוקק שהוי' יהי' אלקיך, היינו "שיהי' בחינת שם הוי' מאיר ומתגלה בך כל כך עד שיהא [הוי'] נקרא על שמך - להיות אלקיך, אלקים שלך".

פירוש:

שם "הוי'" - הוא שם העצם, וקאי על האמת האלקית כפי שהיא קמי' ית', "ה' אחד"; ואילו "אלקיך" (אלקה שלך) פירושו - "כוחך וחיותך" [כי על פי פנימיות הענינים, שם "אלקים" מתאר את האור האלקי המלובש בנבראים להחיותם ולקיימם, ולכן אפשר לומר על שם זה "אלקינו", "אלקיך"].

וזהו הפירוש הפנימי ב"ואהבת את הוי' אלקיך", שהאדם מגיע לידי רצון ותשוקה ש"הוי'" יהי' "אלקיך", היינו שהאמת של שם "הוי' אחד" תאיר ותתגלה בנפשו עד שתהי' כל כחו וחיותו.

וזהו קבלת מלכות שמים בקריאת שמע.

אמרו רז"ל, שבפרשה ראשונה צריך האדם לקבל עליו עול מלכות שמים ובפרשה שני' צריך לקבל עליו עול מצוות, ומזה מובן שקבלת עול מלכותו ית' אין פירושה קבלה לציית להשי"ת ולקיים את פקודותיו (שהרי זהו ענין קבלת עול מצוות), אלא לקבל עליו את עצם הענין שהשי"ת הוא "מלך" (גם ללא קשר עם קיום פקודותיו).

והתוכן הפנימי שבקבלה זו הוא - שבאמירת "שמע ישראל גו' ואהבת גו'" צריך האדם לקבל על עצמו את אחדותו ית' האמיתית, היינו לעורר בעצמו תשוקה וחפץ ש"הוי'" יהי' "אלקיך", שאחדותו ית' (ה' אחד) תאיר ותתגלה בנפשו, וזוהי הדביקות האמיתית של האדם בו ית'.

*[עד כאן נתבאר ענין האהבה לאלקות שיש בלב כל אחד ואחד מישראל - שהיא **החפץ והתשוקה** לדבקה בו ית'.*

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(י) **והנה** באמת צריך להקדים לכ"ז הקדמה אחת במקור העיקר של ענין העלא' מ"נ והמשכת מ"ד הנ"ל שנק' אתדל"ת ואתדל"ע הנ"ל והוא בענין מא' קו המדה הידוע ענינו שהוא כח עליון המגביל ומודד כמה יהיה ההעלא' מ"נ וכמה יהיה המשכת המ"ד ואיך ובאיזה אופן יהי' זה וזה וכמו שמודד ומגביל אורות וכלים ונק' בצ"ק כמ"ש במ"א בענין האי משחתא כו' ותחלה יש להבין בענין הבחירה שאין זה רק באדם לבד שהוא בעל בחירה לשנות מטוב לרע ולהיפך שאין זה כלל בזולתו כמו בחי וצומח ודומם למט' וגם למעלה במלאכי' וצבא השמים שלא ישנו תפקידם לעולם כידוע וכפני אריה אל הימין לא ישונה להיות בבחי' פני שור כמו שלא יהפך טבע האריה לשור למטה רק האדם יוכל להפוך מחסד לדין ומדין לחסד וכן בטוב ורע כי יש לו כח הבחירה הזאת ואינו מוכרח להיות באופן א' כמו שהוא בטבע עד שרשע יעש' תשובה וצדיק יחטא ולכך צדיק ורשע לא קאמר אע"פ שיודע שזה יהיה צדיק לא יהיה מוכרח מזה כלל אלא יהיה תלוי בבחירתו וא"כ י"ל על סיב' שינוי גלגל המזלות לטוב ורע בחלקי דצ"ח זולת האדם שאין בהן ענין הבחירה להיות גורם שינוי דבר מה או היפוכו ואנו רואים שיש שינויי' הרבה גם במלאכים עליונים שעולים ויורדי' לפעמי' כך ולפעמים כך. אך הנה האמת הוא כנ"ל שיש הפרש בחידוש מעש"ב בתחת השמש שאין כל חדש מעיקרו כשמים וארץ וכל צבאם וכמ"כ המרכבה עליונה לא ישנו בתוס' וגרעון ונק' עומדים כי תחלת הוית הצורה לא ישתנה בבריאה ואין החידוש רק לחדש החיות לבד ומה שימצ' שינויי בע' שרים וע' מלכים ולמעלה במלאכי אלקים עולין כו' הכל בשביל האדם אשר ע"פ האדמה כי הוא כלול מעליונים ותחתונים ובו תלוי הכל ואם ייטיבו מעשיהם ימשיכו תוס' אור בכל העולמות ולהיפך יגרמו גרעון אור גם למעלה אבל אין השינוי הזה מצד עצמן כי אין בהן הבחירה לשנות כו' רק הנפילים כו' וגם בנשמות יש שתחלת צורתם והויתם כך בבחי' חסד וזה בבחי' הדין כמו ב"ש אוסרים וב"ה כו' וכן בהשגות אלקות שישים ריבוא דעות כו' וזהו כמו פני אריה שא"א להיות פני שור וכמיכאל וגבריאל ממש רק בבואם בגופים יפול השינוי בצדיק ורשע אם שיבחור בטוב או יבחור ברע שלא היה זה בנשמה בלא גוף שאין בה השתנות וכמו אשר עמדתי כעמידה דמלאכים (ואפשר יש הפרש בין חו"ג לטוב ורע דעיקר ענין הבחירה הוא בטוב ורע לבד ששרשו בעה"ד טוב ורע שזהו מחמת שבה"כ אבל בחי' חו"ג שלהם אין בזה שינוי וגם במלאכי' שלמטה בעה"ד טוב ורע עד שנמצא שרובו רע כע' שרים דנוגה דעשיה גם בזה אין שינוי בבחירה כי לא יחליף הרע בטוב בתשובה למטה בהתלבשות בגופי' כמו אנשי נינוה ולהיפך אנשי סדום וכה"ג וד"ל) ובאמת יש העלא' מ"נ במלאכים ג"כ ונק' ביטול היש לאין שממשיך לחדש מאין ליש רק שהוא בלי תוס' וגרעון.

שער הבחירה. ראה נתתי לפניך. יג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

אך זהו הכל כשישראל מקיימין תו"מ אבל כשפוגמי' בתו"מ ואין מקיימין תו"מ או כדבעי למעבד לא עשו, אזי ויבואו בני האלקי' שהם המלאכי' המקטרגים לקטרג וכמ"ש ואם [אב] אני איה כבודי היינו התו"מ כמבואר למעלה, אזי צריך לזה תשובה, וזהו מבואר בפסוק שלפני זה כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות, רעיתי נק' כנס"י והיא בין הבנות כשושנה בין החוחים היינו השושנה המראה שלה והריח שלה כשגדילה בין החוחים היינו קוצים והקוצים הם מעיקי' לה כמבואר בזוהר וכל מה שיהי' יותר במקום צר בין החוחים והם דוקרים אותה ומעיקי' לה היא יותר טובה כך כנ"י בין הבנות כי הבנות נקר' בחי' מקבל והוא קליפת נוגה שהיא בחי' מקבל מבחי' שם אלקי' היינו מבחי' מ"ח צירופים והיינו אדמת בני חם, כי יש ע"ב צירופי' דקדושה ומ"ח צירופי' אחרונים שבק"כ צירופי אלקי' הם משפיעי' לקליפת נוגה, וענין קליפת נוגה

היינו בחי' כשעושין בה מצוה היינו בדברי' גשמיי' כמו אכילה ושתיה לש"ש וגם טלית מצמר גשמי ותפילין מקלף גשמי אזי נהפך לקדושה ולהיפך הוא נהפך לרע, אכן כשפוגם בתו"מ ונהפך לרע אזי ע"י התשובה היא יותר גבוה מתו"מ כי במקום שבע"ת עומדי' צדיקים גמורי' אינן יכולים לעמוד. וזהו כשושנה בין החוחים היא יותר טובה ומעולה, כן רעיתי היא כנ"י בין הבנות שהן הקליפות דווקא ע"י תשובה היא טובה ומעולה ונקר' אח"כ כן דודי בין הבנים.

כתפוח בעצי היער

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

וזהו ההפרש בין פרשה ראשונה דק"ש ובין פ' שניה דק"ש שארז"ל שפרשה ראשונה הוא עושין רצונו של מקום, ופ' שניה דק"ש הוא בחי' אין עושין רצונו של מקום והיינו מפני כי לא נאמר בה בכל מאדך, והיינו כי מאד הוא אותיות אדם זהו הנשמות שנק' זרע אדם בחי' ההשגה באלקות כאילו רואה ממש וזהו הנק' עושין רצונו ש"מ שע"י הרא' הוא בחי' ההתקשרות לאלקות כאילו רואה עי"ז בא להיות ועמך לא חפצתי שלא יחפוץ לא בגעה"ת ולא בגעה"ע ולא בעוה"ב, וזהו ועמך בחי' כי עמך מקו"ח הוא עמך טפל ובטל לך, כ"א יחפוץ לדבקה בו ית', וזהו שמע ישראל כי שמע הוא ר"ת שאו מרום עיניכם וראו שע"י הרא' הוא בא לבחי' מאדך ונעשה כלי לקבל גילוי מאד העליון, משא"כ פ' והי' א"ש הגם דכתיב בה והי' אם שמוע תשמעו הנה שמיעה הוא בחי' בינה הבנה בעלמא ולא בבחי' התקשרות ע"י הדעת כאילו רואה כו' ולכן לא נאמר בה בכל מאדך בחי' אדם כ"א בבחי' זרע בהמה כמו נשמות דבריאה כו'.

והנה בחי' הממוצעת המחבר ומזווג חכמה עם בינה הוא הדעת, כי דעת אינו ראי' כ"א שמביא לידי ראי', כי דעת הוא לשון התקשרות שמחבר מלשון והאדם ידע, אדם הוא בחי' חכמה, כי משה זכה לבינה ואדם חי' דאצי' כמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים ואדם קדמאה הוא חכמה כנודע שאדה"ר הוא בחי' חכמה, ולקשר בחי' החכמה עם חוה אם כל חי בחי' בינה הוא ע"י הדעת, ובעבודה הוא שיהי' מקושר לה' בעומק נקודת פנימית הלב במחשבת הבינה שמתבונן, משא"כ בינה לבדה היא היות הענין במחשבה לבד ואפי' עומק המחשבה כו' אינו נוגע לעצמותו דהיינו ללבו כלל, אבל כשיהי' בבחי' רעו"ד התלהבות לבבו ודביקותו בהענין שמחשב עד שיהי' כולו בהענין דבוק מאד בכל חושי גופו שזה"ע בחי' הדעת הנה הוא גורם שיתחבר חכמה לבינה דהיינו שיגרום ברוב חוזק ההתבוננות עד שיהי' בהבינה בחי' ראי' חושיית ראיי' החכ', דהיינו שיהי' בנשמות דזרע בהמה ג"כ כאילו רואה. והנה בחי' דעת המחבר חכ' עם הבינה נק' ד"ע, ויש בחי' ד"ת המחבר להיות התקשרות המוחין במדות והיינו בחי' פנימית המדות שיהי' ביטול המדות לא"ס דלאו מכל אינון מדות איהו כלל.

ויקח לו יעקב מקל לבנה

בס"ד פ' ויצא תרל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

פרק נח.

תוכן הפרק: מקור כל הגילויים - ההתהוות, החיות, ותוספת האור - הוא מהאור המקיף, אלא שהמשכתו היא בהעלם וללא התחלקות.

בפרק הקודם התבאר באריכות שזה שענין האור אינו לפעול איזו פעולה, זה רק מצד 'עצם האור', אך מצד 'התפשטות האור' ענינו הוא לפעול איזו פעולה, רק שאופן הפעולה היא לא באופן של התלבשות ותפיסא (כפי שהוא באור הפנימי - ענין השפע), אלא שמקיף הכל בשווה.

בפרק זה מבאר הרבי נ"ע בפרטיות יותר מהו אופן פעולתו של האור המקיף בעולמות, ומהו ההבדל בינו לבין השפעת האור הפנימי בעולמות.

והנה אין הכוונה שאור אין־סוף הוא בבחינת מקיף ואינו נמשך כלל בעולמות. דבאמת גם האור הזה האין־סוף הרי **הוא נמשך בעולמות בתוכם ובפנימיותם עד גם בכל הנבראים** הגשמיים בעולם הזה **שלמטה כו'**, ואדרבה כל עיקר מקור ההתהוות דכל העולמות הוא מבחינת אור המקיף, - לא רק שאור המקיף נמצא בתוך העולמות ובפנימיותם, אלא שעיקר הסיבה לקיום של כל העולמות הוא דוקא מהאור המקיף, **וכן גם הגילוים** של האור הפנימי בעולמות **דסדר השתלשלות שרשם מבחינת האור מקיף וכו** - באור המקיף - **ועל ידו הוא בחינת הגילוי** של האורות הפנימיים **בבחינת תוספת אור וחיות כו'.**

ועל־דרך שנתבאר לעיל פרק נ"א במשל הרצון שבנפש שלרצון יש כוח להעלים את הכוחות הפנימיים או לגלותם, **דבהתגלות הרצון על־ידי־זה הוא דוקא התגלות הכחות** הפנימיים **כו'**, - הרצון בנפש הוא המשל לאור המקיף והכוחות הפנימיים הם המשל לגילויים של האור הפנימי, ובכדי לבאר כיצד שורש כל הגילויים של האור הפנימי בסדר ההשתלשלות הם באור המקיף, יש להתבונן כיצד הוא במשל מכוחות הנפש.

דהרצון עם היותו מובדל בערך מכל הכחות שהרי הוא כוח מקיף לא מוגבל והכוחות הפנימיים הם מוגבלים בעצם מהותם, **מכל־מקום התגלות הכחות הוא על־ידי הרצון דוקא (ואדרבה להיותו מובדל מהם על כן הרי הוא פועל דוקא ההתגלות דהיינו פעולה שבדרך הכרח כו')**. כלומר, דוקא בגלל שהרצון הוא באין־ערוך לשאר הכוחות, יש ביכולתו לפעול את התגלות הכוחות כאשר מסיבה כל שהיא אינם מתגלים מעצמם, שהרי אם היה כוח הרצון בערך לשאר הכוחות, לא היה יכול לפעול עליהם בדרך שליטה.

ומביא לזה הרבי נ"ע דוגמא מפעולה גשמית ודוגמא מפעולה רוחנית:

וכמו בתנועה הגשמיות של אברי הגוף **שהתנועה עצמה הרי היא מהאור וחיות פנימי**, - זה שהידים או הרגלים זזות הוא בכוח החיות הפנימית המלובשת בהם, ולמרות זאת, **בכדי שתהיה התנועה** זהו **על־ידי הרצון דוקא, ולכן על־ידי חולי רחמנא־ליצלן** (ה' ישמרנו) **בגידי הרצון** שהוא ענין השיתוק, **נפסקה התנועה כו' כמו שנתבאר לעיל** פרק נ"א, שקורה לפעמים שמסתלק הרצון מהתנועה, שאף שאין איזה פגם בחיות הפרטית שבאבר, כיון שהרצון הסתלק מאותה תנועה, ינוח האבר כאבן דוממת בלי יכולת לנוע. זו היתה דוגמא לפעולה גשמית התלויה ברצון.

וכן הוא גם ברוחניות הכחות כמו התגלות כוח השכל **דהתגלות שלהם הוא על־ידי הרצון, וכמאמר רבותינו ז"ל**[145] **לעולם ילמוד אדם במקום שלבו חפץ** ולכאורה, מה הקשר בין הרצון שהוא כוח מקיף ללימוד שהוא על־ידי השכל? אלא **דכשיש לו חפץ** (רצון) **בהענין ישכיל ויתחכם בו כו'**. כאשר יש רצון, מתגלה כוח השכל באופן אחר לגמרי. ולכן אמרו חכמינו שעל אדם ללמוד במקום שליבו חפץ דוקא, כיון שאז יהיה הלימוד שלו באופן אחר לגמרי.

והנמשל מכל זה: למרות שכל הגילויים שבסדר ההשתלשלות הם מהאור הפנימי, מה שמאפשר את אותם גילויים הוא דוקא האור המקיף, כפי שבמשל מגלה כוח הרצון את הכוחות הפנימיים.

שבת פרשת תצא

145) עבודה זרה יט, א.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"י

העניו – תמיד שמחתו שלימה, כי אינו מחשיב עצמו, ויש לו סיפוק במה שיש לו, כי זה בגדר מתנה מלמעלה. הענוה וההרגשה הם הפכיים בכל הכחות והחושים, אפילו בענין האמונה, בהמורגש זהו בהגשמה. והבלתי מורגש, כל עניניו בדקות ודוקא מתחזק

י) **אָמְנָם** הֶעָנָו הוּא תָּמִיד בְּשִׂמְחָה, וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהוּא שָׂמֵחַ, אֶלָּא שֶׁהוּא גַּם בְּטוּב לֵב, הֵינוּ דְּהַשִּׂמְחָה שֶׁלּוֹ הִיא שִׂמְחָה שְׁלֵמָה. וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, דְּבְהֶעְדֵּר הַרְגָּשַׁת עַצְמוֹ שֶׁאֵינוֹ מְחַשֵּׁב אֶת עַצְמוֹ לְבַעַל מַעֲלָה, וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁאֵינוֹ בַּחֲשִׁיבוּת בְּעַצְמוֹ, אַדְרַבָּא כָּל עִנְיָנָיו הוּא שֶׁלֹּא לִהְיוֹת יָקָר וְחָשׁוּב בְּעֵינֵי עַצְמוֹ, דְּהַבָּטֵל

בְּעֶצֶם הוּא אֵינוֹ מִתְחַשֵּׁב עִם עַצְמוֹ כְּלָל וְאֵין לוֹ שׁוּם
דָּבָר בְּעִנְיְנֵי עַצְמוֹ אֲשֶׁר יִמְנְעֵהוּ לַעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר עָלָיו
לַעֲשׂוֹת, וּכְשֶׁהוּא עוֹשֶׂה עוֹשֶׂה הַכֹּל בְּהִדּוּר הֵן בְּעַצְמוֹ
וְגַם בְּחִנּוּךְ וְהַדְרָכַת בֵּיתוֹ וּבָנָיו, וּמַשְׁפִּיעַ גַּם בְּזוּלָתוֹ,
הִנֵּה בְּכָל זֶה אֵינוֹ רוֹאֶה שׁוּם מַעֲלָה וְיִתְרוֹן בְּעַצְמוֹ, כִּי
מַכִּיר הוּא אֶת הָאֱמֶת אֲשֶׁר כֵּן צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת
וּכְשֶׁעוֹשִׂים מַה שֶּׁצְּרִיכִים לַעֲשׂוֹת אֵינָהּ מַעֲלָה כְּלָל,
וְאֵינוֹ מַגִּיעַ לוֹ כְּלוּם בַּעֲבוּר זֶה, אִם כֵּן כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ מַה
שֶּׁיֵּשׁ לוֹ, הִנֵּה הַכֹּל הוּא רַק בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה, עַל כֵּן הוּא
שָׂמֵחַ מְאֹד בָּזֶה, וְגַם לְהָיוֹתוֹ בִּלְתִּי מֻרְגָּשׁ וְאֵינוֹ מֻטְעֶה,
מִמֵּילָא אֵינוֹ יוֹצֵא מִגְּדֶר מַהוּתוֹ הָעַצְמִי, חֲרֵי יֵשׁ לוֹ דַּי
וְסִפּוּק בְּמַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ, עַל כֵּן הִנֵּה שִׂמְחָתוֹ הִיא שִׂמְחָה
שְׁלֵמָה. וּבְעֹמֶק פְּנִימִי, דְּהֶרְגֵּשׁ הֶעָנָו הוּא דְּגַם בְּהֶעְדֵּר
הַשֶּׂפַע אֵינוֹ מִתְעַצֵּב, מִלְּבַד זֹאת דִּלְהְיוֹתוֹ בִּלְתִּי מֻטְעֶה
וּמַכִּיר אֶת הָאֱמֶת חֲרֵי אֵינוֹ מֻשְׂקָע בְּעִנְיְנֵי צָרְכָיו
הַגַּשְׁמִיִּים כָּל כָּךְ, כִּי יֵשׁ לוֹ עִנְיָנִים גְּבֹהִים מִצָּרְכָיו
הַגַּשְׁמִיִּים מַה שֶּׁהוּא מִשְׁתּוֹקֵק אֲלֵיהֶם, הִנֵּה מִלְּבַד זֹאת
אֵינוֹ מִתְעַצֵּב שֶׁחֲרֵי אֵינוֹ מַגִּיעַ לוֹ כְּלוּם וְלָמָּה יִתְעַצֵּב,
וְגַם מִצַּד הֶעְדֵּר מְצִיאוּתוֹ אֵינוֹ חָסֵר דָּבָר כְּלָל וְהַכֹּל
נִיחָא לֵיהּ, אַלְּץ אֵיז רֶעכְט, כִּי הֶעָנָוָה וְהַהַרְגָּשָׁה אֵינָם
עִנְיָנִים פְּרָטִים בִּלְבַד, כִּי־אִם הֵם עִנְיָנִים כּוֹלְלִים
הַפּוֹעֲלִים בְּכָל הַכֹּחוֹת וְהַחוּשִׁים עַד כִּי גַּם בְּעִנְיַן
הָאֱמוּנָה הֵם חֲלוּקִים זֶה מִזֶּה בְּתַכְלִית, וְהֵינוּ דִּלְבַד זֹאת
שֶׁהֵם חֲלוּקִים בָּזֶה דְּהַמַּרְגֵּשׁ הוּא מֻטְעֶה, וְעִם הֱיוֹת דְּאֵין
זֶה מַה שֶּׁהוּא מְשַׁקֵּר דְּהוּא עַצְמוֹ חוֹשֵׁב בְּאֹפֶן אַחֵר וְרַק
לְהַזּוֹלֶת הוּא אוֹמֵר כֵּן, אֶלָּא הוּא בְּעַצְמוֹ חוֹשֵׁב כֵּן
בֶּאֱמֶת, אָמְנָם זֶהוּ אֱמֶת שֶׁלּוֹ, אֲבָל בָּאֱמֶת הָאֲמִתִּי הוּא
מַטְעֶה, וְכָל טָעוּת הוּא שֶׁקֶר, וְהֶעָנָו הוּא אֱמֶת, הִנֵּה לְבַד
זֹאת הֵם חֲלוּקִין בְּעִנְיַן הָאֱמוּנָה, וְאֵין זֶה שֶׁהַמַּרְגֵּשׁ אֵין
אֱמוּנָתוֹ שְׁלֵמָה חַס־וְשָׁלוֹם, כִּי־אִם הוּא מַאֲמִין בַּה׳
בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה, וּמִכָּל־מָקוֹם אֵינוֹ בְּדוֹמֶה כְּלָל לֶאֱמוּנַת
הֶעָנָו שֶׁהוּא בְּאֹפֶן אַחֵר לְגַמְרֵי. וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, לִהְיוֹת
הַמַּרְגֵּשׁ הִנֵּה טִבְעוֹ גַּם בְּעֶצֶם, וְגַסּוּת זוֹ הִיא נִרְגֶּשֶׁת בְּכָל
הַכֹּחוֹת וְהַחוּשִׁים עַד כִּי גַּם בְּתַכְלִית הַדַּקּוּת וְהַפְּנִימִית
דֶּאֱמוּנָה נִרְגָּשׁ גַּם כֵּן הַהַרְגָּשָׁה וְהָעֲבִיוּת, דְּהַכֹּל מַה
שֶּׁנִּמְצָא בְּהַמַּרְגֵּשׁ הִנֵּה גַּם הַטּוֹב וְהַמְּעֻלֶּה בֶּאֱמֶת הוּא
גַּם כֵּן בְּהַגְּשָׁמָה, וּבְהַבִּלְתִּי מֻרְגָּשׁ הִנֵּה הַכֹּל הוּא בְּדַקּוּת,
וּמִכָּל־שֶׁכֵּן עִנְיַן הָאֱמוּנָה שֶׁלּוֹ שֶׁהִיא בְּתַכְלִית הַדַּקּוּת
וּמְאִירָה בְּכָל דָּבָר, דְּזֶהוּ גַּם כֵּן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין מֻרְגָּשׁ
וּבִלְתִּי מֻרְגָּשׁ, דְּהַמַּרְגֵּשׁ לְהָיוֹתוֹ מְגֻשָּׁם הִנֵּה אֵין הָאֱמוּנָה
מְאִירָה אֶצְלוֹ כָּל כָּךְ בְּכָל דָּבָר, וְהוּא הֵן מִצַּד דְּכָל עִנְיָנָיו
הֵם בְּהַגְּשָׁמָה אֵינָם מְקַבְּלִים אוֹר הָאֱמוּנָה כָּל כָּךְ, וְהֵן
מִצַּד הָאֱמוּנָה דְּגַם הִיא בְּהַגְּשָׁמָה בְּהַמַּרְגֵּשׁ עַל כֵּן אֵינָהּ
מְאִירָה כָּל כָּךְ בְּכָל דָּבָר, וְאֵין זֶה שׁוּם חִסָּרוֹן בֶּאֱמוּנַת
הַמַּרְגֵּשׁ חַס־וְשָׁלוֹם, דְּגַם הַמַּרְגֵּשׁ הוּא מַאֲמִין בֶּאֱמֶת
גְּמוּר בַּה׳ רַק שֶׁהוּא בְּהַגְּשָׁמָה לָכֵן אֵינָהּ מְאִירָה בְּכָל
עִנְיָנָיו, כִּי אֶצֶל הַמַּרְגֵּשׁ הִנֵּה הָאֱמוּנָה הִיא לְחוּד וְעִנְיָנָיו
לְחוּד, וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה אֲשֶׁר הָאֱמוּנָה תָּאִיר בְּכָל
עִנְיָנָיו, וּבְהַבִּלְתִּי מֻרְגָּשׁ לִהְיוֹתוֹ בַּטֶּבַע הַדַּק, עֶר אִיז
בְּעֶצֶם אַיידעלֶער, וְכָל עִנְיָנָיו הֵם בְּדַקּוּת, הִנֵּה הָעִנְיָנִים
שֶׁלּוֹ מְסֻגָּלִים וּמְכֻשָּׁרִים לְקַבֵּל אוֹר הָאֱמוּנָה, וְגַם לִהְיוֹת
אֱמוּנָתוֹ בְּדַקּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה אוֹר אֱמוּנָתוֹ מְאִירָה לוֹ בְּכָל
דָּבָר, וּמִשּׁוּם זֶה הִנֵּה אֵצֶל הַבִּלְתִּי מֻרְגָּשׁ הַכֹּל נִיחָא,
אַלְץ אִיז אִים רֶעכְט, וְכַאֲשֶׁר הַכֹּל נִיחָא, וְזֶה בָּא מִצַּד
אוֹר הָאֱמוּנָה שֶׁמְּאִירָה לוֹ, הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ
עִנְיַן הָעַצְבוּת כְּלָל, שֶׁחֲרֵי יוֹדֵעַ הוּא דְּכָל זֶה הוּא עַל פִּי
הַהַשְׁגָּחָה, וֶאֱמוּנָתוֹ מְאִירָה לוֹ, דְּכָל זֶה הוּא לְטוֹבָתוֹ,
אִם כֵּן הִנֵּה מִלְּבַד זֹאת שֶׁאֵין שׁוּם מָקוֹם לְעַצְבוּת כְּלָל,
אֶלָּא עוֹד זֹאת אַדַּרְבָּא מִתְחַזֵּק, וְזֶהוּ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י
״סַבְלָנִים״, שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל הַסַּבְלָן הוּא שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהַלֹּא טוֹב
הוּא חוֹלֵף וְעוֹבֵר וְיִתְגַּלֶּה הַטּוֹב הַפְּנִימִי, אֲשֶׁר מִשּׁוּם זֶה
הִנֵּה לְפָעָמִים גַּם הַסַּבְלָנוּת תְּהֶיֶה בְּשִׂמְחָה, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר
דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, ״אִם כֹּה יֹאמַר לֹא חָפַצְתִּי
[בָּךְ] הִנְנִי״, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד עֹצֶם הַפְּלָגַת הַבִּטּוּל שֶׁלּוֹ, דְּדָוִד
הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם הִנֵּה הַשִּׂפְלוּת שֶׁלּוֹ הָיְתָה מִצַּד גֹּדֶל
הָעֲנָוָה, דְּעִם הֱיוֹתוֹ מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל וְה׳ עִמּוֹ דַּהֲלָכָה
כְּמוֹתוֹ[3] בְּכָל מָקוֹם, הִנֵּה הָיָה בְּתַכְלִית הַשִּׁפְלוּת
וְהַבִּטּוּל, וְקָרָא עַצְמוֹ בְּשֵׁם תּוֹלַעַת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב ״וְאָנֹכִי
תּוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ״, וְשִׂפְלוּתוֹ הָיְתָה גְּדוֹלָה בִּמְאֹד, דְּרָאָה
מַעֲלַת כָּל אֶחָד שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, גַּם בַּעֲבָדִים
וּשְׁפָחוֹת רָאָה יִתְרוֹן הַמַּעֲלָה לְגַבֵּי מַעֲלָתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב
״וּנְקַלְתִּי עוֹד מִזֹּאת וְהָיִיתִי שָׁפָל בְּעֵינָי״, דְּלְעַצְמוֹ לֹא
הָיָה נֶחְשָׁב בְּאֵיזֶה מַעֲלָה וּמַדְרֵגָה מִפְּנֵי גֹּדֶל עֹצֶם הַבִּטּוּל
שֶׁלּוֹ, דְּבִטּוּל הוּא כְּלִי לַשִּׂמְחָה, וּכְמוֹ כְּלִי קִבּוּל הוּא
דְּוַקָּא כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹךְ, כְּמוֹ כֵּן הִנֵּה הַבִּטּוּל יֵשׁ לוֹ תּוֹךְ
וּמְקַבֵּל בְּ״כִי טוֹב״, דְּהַמַּרְגֵּשׁ אֵין לוֹ תּוֹךְ, דְּהוּא מָלֵא
מֵעַצְמוֹ וְאֵין לוֹ כְּלִי קִבּוּל, אֲבָל בִּטּוּל יֵשׁ לוֹ תּוֹךְ וּמְקַבֵּל
בְּכִי טוֹב, וַעֲנָוָה הִיא סִבָּה לַשִּׂמְחָה, וְלָכֵן הִנֵּה הִלֵּל הַזָּקֵן
הָיָה שָׂמֵחַ בְּשִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה בְּשִׂמְחָה גְּדוֹלָה,
דְּלִהְיוֹתוֹ עָנָו בְּיוֹתֵר עַל כֵּן הָיְתָה הַשִּׂמְחָה שֶׁלּוֹ גְּדוֹלָה
בִּמְאֹד, כִּי כָּךְ הִיא הַמִּדָּה אֲשֶׁר הָעֲנָוָה הִיא סִבָּה
לַשִּׂמְחָה.

יום ב׳ דחג השבועות תש״י

3) דהלכה כמותו: סנהדרין צג, ב.

טז. הדוד רז"א מנגן הניגונים שדודנו־זקננו כ"ק הרב"ש ניגן באחרון של פסח תרכ"ה בשעה שאב־הסבא – כ"ק אדמו"ר "צמח צדק" – אכל סעודת משיח.

יז. אבי מספר מה ששמע מאביו – כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש: הבעל־שם־טוב קרא לסעודת היום של אחרון של פסח בשם – סעודת משיח.

יח. הדוד רז"א מספר, מה שאמר הסבא – כ"ק אדמו"ר "צמח צדק": כשתנגן ניגוני סעודת משיח כפי שהסבא – כ"ק אדמו"ר הזקן – ניגן אותם – תעורר את כוח הזכרון ותיזכר על מחזה הקודש של הסבא ושל החותן.

יט. כשהדוד רב"ש – מספר הדוד רז"א – החל לנגן, עזר לו אבינו – כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש. הסבא ניגן אותם בחשאי, בידו השמאלית סמך את ראשו וכיסה את העינים, ובידו הימנית הקיש על השולחן לפי מהלך הניגון, וטיפות גדולות של דמעות זלגו על לחייו.

כ. אבי אומר: ה'דובב שפתי ישנים' של ניגון, גבוה במדריגה מה'דובב שפתי ישנים' של דברי תורה, גם בגליא שבתורה וגם בפנימיות התורה. תורה, גם גליא וגם חסידות, היא הבנה והשגה, ועל ההשגה להביא להתעוררות מדה המתאימה להשגה. המדה הבאה על־ידי השגה זקוקה להזדככות, ואילו ההתעוררות הבאה על־ידי ניגון – ההתעוררות עצמה מזוככת.

כא. מדוע – אומר אבי – נזכרתי דוקא היום על האחרון של פסח תרכ"ה – אין אני שואל את עצמי, שכן בהשגחה פרטית לא שייך מדוע, אלא בשביל מה. והשאלה בשביל מה נזכרתי דוקא היום באחרון של פסח תרכ"ה – זאת אני שואל את עצמי.

כב. שנותיה של חסידות היא כשנות קיום העולם. הגמרא אומרת: הי' רבי מאיר אומר אדם הראשון חסיד גדול הי'. חסיד זקוק לחסידות, בלי חסידות לא יכול להיות חסיד. חסידות משמעה שני דברים: לתקן את העבר ולשמור על ההווה, והעתיד הוא במילא כפי שצריך להיות, ואופן הבמילא הוא עבודה של במילא.

אברך חסידי כשיתעמק במילים אלו, והרי כך צריך להיות בכל אימרה ששומעים, הן אימרה של השכלה והן אימרה של עבודה, הנה בראש ובראשונה יש לקלוט היטב את האימרה, שלא להיות מוטעה בה. לאחר מכן, כאשר יודעים את האימרה היטב ובבהירות, צריכים להתבונן ולהתעמק בה.

כשמתבוננים ומתעמקים בכך, שחסידות משמעה תיקון העבר והטוב והיושר של ההווה, מן ההכרח שתתעורר בכל אחד השאלה מה ההבדל בין חסידות לתשובה. גם תשובה היא תיקון העבר והטוב והיושר של ההווה, מה מחדשת איפוא חסידות לגבי תשובה?

אך, בפנימיות הדברים, הרי למרות שבתפיסה החיצונית דומות חסידות ותשובה בדבר זה, שתיהן הן תיקון העבר והטוב והיושר של ההווה, ובכל זאת אין הן דומות ממש. התיקון של תשובה הוא היציאה מהרע, כדי לרחוץ ולנקות את לבושי הנפש, מחשבה דיבור ומעשה מהלכלוך שהרע לכלך אותם, והטוב והיושר של ההווה הוא ההסכם והפועל שלא ישוב לכסלה עוד. ואילו התיקון של חסידות הוא חיפוש העצות איך להביא לדרגא עליונה ומזוככת יותר. והטוב והיושר של ההווה הוא, מה שחסידות מחפשת להעלות את כוחות השכל והמדות ולבושי הנפש, מחשבה דיבור ומעשה, לדרגא עליונה ומזוככת יותר.

ההפרש הכללי בין תשובה לחסידות בעבודה הוא: תשובה מתעסקת בעיקר עם בעל התשובה, איך לתקן את העבר ואיך להתנהג בהווה שיהיה בטוב וביושר. ואילו חסידות מתעסקת בעיקר בענין עצמו, איך להעלותו לדרגא עליונה יותר, וזאת גם כן בשני הזמנים: הן העצות בתיקון העבר והן באופן הטוב והיושר בהווה.

שנותיהם של חסידות וחסידים הן כשנות קיום העולם, אך תורת החסידות ודרכי החסידים, לא רק במושגם החיצוני, אלא גם במושגם הפנימי – התפתחו מזמן לזמן.

כג. אלה שיודעים, פחות או יותר, תולדות החסידות ודברי ימי נשיאי החסידות והחסידים, יודעים איך נשאו ושמרו הנשיאים על דגל החסידות במשך שלוש מאות שנה בערך – מאז גירוש ספרד, כאשר פליטי ספרד ופורטוגל התיישבו במדינות שונות בשנת ר"ס, עד לשנת תק"ס, שהחסידות של מורנו הבעל־שם־טוב נ"ע על שני כיווניה, תורת חב"ד ותורת חג"ת, התפרסמה בחלק גדול של עם ישראל.

בכל הדורות, עד להאריז"ל, היו קבלה ומחקר אלקי בסדר של אין מגלין אלא לצנועין. תלמידי האר"י ז"ל ניהלו תנועה מסויימת של תעמולה ללימוד הקבלה ברבים.

הפרעה גדולה להתפתחות תנועת הקבלה היתה מה שחלק – אפילו רק – קטן של לומדי קבלה, התעסקו בקבלה מעשית.

אגרות קודש

ב"ה, ב' כ"ב אד"ש, ת"ש

נויארק

כבוד ידידי הנכבד והכי נעלה, משכיל על דבר טוב, בעל מדות תרומיות, עסקן חרוץ, הרב מוה"ר אלי' שי', המכונה ד"ר יאנג

שלום וברכה!

מעומקא דליבא הנני בזה להביע הכרת תודתי הגדולה לידידי שי' עבור רגשי הידידות והמסירות שהראה לי בהשתתפותו הטובה ורבת הערך בעבודתי, וחלק העבודה הגדולה והאחראית שלקח על עצמו בקשר עם זה.

ביחוד יישר כחו וחילו עבור צרפו להעבודה בע"ב חשובים מביהכנ"ס שלו, ה' עליהם יחיו, והתקוה תאמצני כי ההתחלה הטובה תצא מן הכח אל הפועל ותלך מחיל אל חיל ויראה ברכה במעשה ידיו.

ובגלל הדבר הזה יעזר השי"ת לידידי ולכל אלו הבע"ב החשובים שי' שעזרו על יד ידידי, להושע בכל מילי דמיטב בגשם וברוח.

והנני ידידו הדו"ש מוקירו מכבדו ומברכו

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שני עמוד א

הגמרא מביאה את שיטת רבי יוחנן בענין זה: **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, לֹא שָׁנוּ** חכמים במשנה שהשן פטורה ברשות הרבים, **אֶלָּא** באופן שאכלה **פֵּירוֹת וְיָרָקוֹת,** שחיובה מתורת שן הוא, **אֲבָל** אם אכלה **כְּסוּת וְכֵלִים,** שחיובה מתורת קרן, **חַיֶּיבֶת** אף ברשות הרבים.

מבררת הגמרא, **לֵימָא** – לכאורה יש לומר, **שֶׁרַבִּי יוֹחָנָן לֵית לֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ** – אינו סובר כריש לקיש ש'כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור', **וְאַפִּילּוּ בְּשִׁתֵּי פָּרוֹת** יסבור רבי יוחנן שאם בעטה המהלכת ברבוצה חייבת.

דוחה הגמרא, **לֹא** – אין הדבר כן, **לְעוֹלָם אִית לֵיהּ** – אף רבי יוחנן סובר לכלל זה, ומודה לריש לקיש שאם בעטה הפרה המהלכת בפרה הרבוצה חייבת, ומכל מקום סובר שאם אכלה הבהמה כסות המונחת ברשות הרבים חייבת. וטעם החילוק בזה, **דִּכְסוּת עֲבְדֵי אִינְשֵׁי דְּמַנְחֵי גְּלִימֵי וּמְתַפְּחֵי** – מאחר שדרך בני אדם להניח את בגדם ברשות הרבים ולעמוד לנוח, ולפיכך אין זה נידון כמעשה משונה, ואם שינתה בהמה מדרכה ואכלה את הבגד חייבת, **אֲבָל בְּהֵמָה לַאו אוֹרְחָהּ** – אין דרך בהמה לרבוץ ברשות הרבים, ואם עשתה כן שינתה מדרכה, ולפיכך אם שינתה אף המהלכת מדרכה ובעטה ברבוצה הרי היא פטורה:

שנינו במשנה (לעיל יט:), שאף ששן פטורה ברשות הרבים, מכל מקום **וְאִם נֶהֱנֵית מְשַׁלֶּמֶת** מה שנהנית [וכו'].

הגמרא מבררת מה השיעור של 'מה שנהנית'. מבררת הגמרא: **וְכַמָּה** השיעור של 'מה שנהנית'. **רָבָה אָמַר, דְּמֵי עָמִיר** – קש ותבן שהם מאכל פשוט, ואפילו אם אכלה שעורים שהוא מאכל משובח לבהמה. **וְרָבָא אָמַר, דְּמֵי שְׁעוֹרִים בְּזוֹל,** כמו שאכלה, אלא שאינו משלם לפי השער שבשוק, מפני שאולי לא היה מאכילה שעורים, אלא משלם רק שני שליש ממחירם.

הגמרא מביאה סיוע לדברי האמוראים מברייתות: **תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבָּה** – שנינו ברייתא כרבה, **וְתַנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא** – ושנינו ברייתא כרבא. **תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבָּה, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אָמַר,** בהמה שאכלה שעורים ברשות הרבים, **אֵין מְשַׁלֶּמֶת אֶלָּא דְּמֵי עָמִיר בִּלְבָד. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא, אִם נֶהֱנֵית מְשַׁלֶּמֶת מָה שֶׁנֶּהֱנֵית, כֵּיצַד, אָכְלָה קַב אוֹ קַבַּיִם, אֵין אוֹמְרִים שׁוּתְּשַׁלֵּם** את **דְּמֵיהֶן** לפי המחיר בשוק, **אֶלָּא אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לְשַׁלֵּם כְּדֵי לְהַאֲכִיל לִבְהֶמְתּוֹ דָּבָר הָרָאוּי לָהּ** [– דמי שעורים בזול] במידה הראויה לה, ולא קב או קביים שזו מידה גדולה, **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָגִיל** להאכילה שעורים אלא קש ותבן. **וְלִפְיכָךְ,** אם **אָכְלָה** ברשות הרבים **חִטִּין אוֹ דָּבָר** אחר **הָרַע לָהּ, פְּטוּרָה** לגמרי, הואיל ולא נהנית.

הגמרא דנה לגבי הנהנה מרכוש חבירו, האם צריך לשלם לו עבור ההנאה: **אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַמֵּי בַּר חָמָא, לֹא הָוֵית נָפֵן בְּאוּרְתָּא בְּתַחוּמָא** – לא היית קרוב אלינו אתמול בלילה, ולא יכולת לדון עמנו במה שהסתפקנו, **דְּאִיבַּעְיָא לָן מִילֵּי מְעַלְּיָיתָא** – שהסתפקנו בדברים חשובים. **אָמַר** לו רמי בר חמא, **מַאי מִילֵּי מְעַלְּיָיתָא** – מה הם הדברים החשובים שהסתפקתם בהם. **אָמַר לֵיהּ** רב חסדא, בדין זה הסתפקנו, **הָדָר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ** של בעל החצר, האם הוא **צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ** – לבעל החצר **שָׂכָר, אוֹ אֵין צָרִיךְ.** מבררת הגמרא: **חֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא** – אם נאמר שמדובר **בְּחָצֵר דְּלֹא קַיְימָא לְאִנָּרָא** – שאינה עומדת להשכרה, **וְנִבְרָא דְּלֹא עָבִיד לְמֵינַר** – והאדם הדר בה אינו עשוי לשכור חצר אחרת, מפני שמצויים לו בתים לשאול בחינם או שיש לו בית אחר, אם כן ודאי שהוא פטור, שהרי **זֶה** [הדר] **לֹא נֶהֱנָה** מהחצר, שהרי הוא יכול לדור בחינם, **וְזֶה** [בעל החצר] **לֹא חָסַר** כלום במה שחבירו דר בה, שהרי החצר אינה עומדת להשכרה. **אֶלָּא** צריך לומר שמדובר **בְּחָצֵר דְּקַיְימָא לְאִנָּרָא** – העומדת להשכרה, **וְנִבְרָא דְּעָבִיד לְמֵינַר** – והאיש הדר עשוי לשכור בית כדי לדור, אלא שאי אפשר לומר כן מפני שבאופן זה ודאי חייב לשלם, שהרי **זֶה** [הדר] **נֶהֱנָה,** שהרויח את דמי השכירות שהיה משלם במקום אחר, **וְזֶה** [בעל החצר] **חָסַר,** שאילו לא דר אדם זה בחצירו היה משכירה לאחר, וכיון שבני אדם רואים שיש מי שדר בחצר, אינם מבקשים מבעל החצר שישכיר להם, ולא יתכן שרב חסדא הסתפק בזה. מסיקה הגמרא: **לֹא צְרִיכָא,** מדובר **בְּחָצֵר דְּלֹא קַיְימָא לְאִנָּרָא** – שאינה עומדת להשכרה, **וְנִבְרָא דְּעָבִיד לְמֵינַר** – והדר בה עשוי לשכור, מפני שאין לו מקום אחר לדור בו בחינם, דהיינו 'זה נהנה וזה לא חסר'. **מַאי** – מה דין הדר, **מְצִי אָמַר לֵיהּ מַאי חִסַּרְתְּ** – האם הוא יכול לומר לבעל החצר, מה חסרתיך, הלא אף אם לא הייתי דר בחצרך לא היית משכירה לאחר, ופטור מלשלם, **אוֹ דִלְמָא** – שמא **מְצִי אָמַר** – יכול בעל החצר לומר לו,

פרק ב משנה ח

רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי קִבֵּל מֵהִלֵּל וּמִשַּׁמַּאי. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם לָמַדְתָּ תּוֹרָה הַרְבֵּה, אַל תַּחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמְךָ, כִּי לְכָךְ נוֹצָרְתָּ.

נקודות משיחות קודש

לכאורה יש להקשות: על תלמידיו של הלל הזקן נאמר בגמרא[1] "גדול שבכולן - יונתן בן עוזיאל; קטן שבכולם - רבן יוחנן בן זכאי". ולכאורה, הן אמת שגדלותו בתורה של רבן יוחנן בן זכאי היתה עצומה, ש"לא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכה ואגדה.. דבר גדול ודבר קטן"[2], אבל מכל־מקום לפי ערך תלמידי הלל היה "קטן שבכולם"; מדוע אם־כן נאמר כאן רק מה ש"רבן יוחנן בן זכאי קיבל מהלל.." ולא הובאה שום מימרא מרבי יונתן בן עוזיאל, שהיה גדול תלמידיו של הלל?!

ויש לומר שזהו בהתאם לכללות ענין מסכת אבות, המתחילה ב"משה קיבל תורה מסיני ומסרה.. מסרוה לאנשי כנסת הגדולה; הם אמרו.. והעמידו תלמידים הרבה"; כלומר, סגנון המסכת הוא של מימרות תנאים, מקבלי התורה, שהמשיכו בהעברת המסורה לדורות הבאים אחריהם.

על־פי זה יש לומר שבמסכת זו הובאו אך ורק דברי התנאים שענינם היה מסירת התורה. אף־על־פי שהיו תנאים גדולים מהם, שלימודם היה באופן נפלא ביותר, מכל־מקום דבריהם לא הובאו מכיון שלא היו שייכים לענין מסירת התורה.

על יונתן בן עוזיאל מסופר בגמרא[3] ש"בשעה שיושב ועוסק בתורה, כל עוף שפורח עליו מיד נשרף", ומבואר בתוספות[4] שזהו משום "שהדברים שמחים כנתינתם מסיני שניתנה תורה באש". מזה מובן גודל ההפלאה של לימודו - שמצד אחד היה נפלא ביותר, אך מצד שני, מטעם זה גופא לא היה שייך להעברת התורה לאחרים ובוודאי לא לכלל ישראל.

לעומתו, רבן יוחנן בן זכאי ענינו היה העברת התורה לאחרים, כמבואר בגמרא[5] ש"ארבעים שנה לימד", וכמסופר עליו עוד[6], שביקש ממלך רומי "תן לי יבנה וחכמיה", שבזה הבטיח את המשך קיום ולימוד התורה בעם ישראל כולו.

ולכן במסכת אבות (שענינה כאמור מסירת התורה לישראל) הובאו דברי רבי יוחנן בן זכאי שקיבל מהלל (ולא דבריהם של תלמידים אחרים).

צריך להבין: א. משמעות הלשון "תורה הרבה" היא שהלימוד הוא יותר מהמתחייב, ואם כן מדוע נאמר "כי לכך נוצרת" (הלוא - אם הוא נוצר "לכך" סימן שמחוייב בזה, ובמה זה "הרבה")? ב. הלשון "תורה הרבה" סתום הוא - ומדוע לא נתפרש מהו שיעור החיוב ומהו "הרבה"?

והביאור בזה:

על בעל המאמר - רבן יוחנן בן זכאי - מצאנו שלמד תורה ארבעים שנה[7]. ארבעים שנה הוא מספר השנים הדרוש לקבלת סמיכה להורות הלכה[8]. לפי זה יוצא שבארבעים שנות לימודו הגיע רבן יוחנן בן זכאי לשלימות מסויימת בלימוד התורה ("בן ארבעים לבינה"[9]) וכל מה שלמד לאחר מכן (כמו שאמרו עליו[10] ש"לא הלך ארבע אמות בלא תורה") היה למעלה מאותה שלימות.

ויש לומר שכן הוא גם במשנתנו - החיוב הוא ללמוד ולהגיע להוראה ומה שמעבר לזה נקרא "תורה הרבה".

זהו שאמר רבן יוחנן בן זכאי "אם למדת תורה הרבה", דהיינו לימוד מהסוג והדרגה שהוא בעצמו עסק בו - "אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת".

ההבדל בין "בריאה" ל"יצירה" הוא ש"בריאה" היא עצם התהוות המציאות, ואילו "יצירה" זו הצורה שבאה כדבר נוסף על עצם המציאות.

בלימוד תורה החילוק בין בריאה ליצירה הוא כדלהלן: מצד ה"בריאה" - עצם (התהוות) מציאות שכל האדם - אזי כאשר הוא מגיע להוראה, לאחר הלימוד של ארבעים שנה, נשלמה מטרת בריאתו. אך לגבי "יצירה" - הצורה של המציאות - אין לדבר סוף ואפשר להוסיף וללמוד תורה עוד ועוד.

זהו אם־כן פירוש משנתנו: גם "אם למדת תורה הרבה" - למדת תורה במידה כזו שזכית והגעת להוראה, כלומר, השלמת את מטרת בריאתך; "אל תחזיק טובה לעצמך - כי לכך נוצרת"; מצד ענין ה"יצירה" שבך (תוספת הצורה), מוטל עליך להוסיף עוד ועוד בלימוד התורה, בלי הגבלה.

(תורת־מנחם - התוועדויות תשמז, כרך ד, עמ' 150)

(שיחות קודש תנש"א - פרשת שלח)

---

1) סוכה כח, א. 2) בגמרא שם. 3) שם. 4) ד"ה כל עוף. 5) סנהדרין מא, א. 6) גיטין נו, ב. 7) סנהדרין מא, א. 8) ראה סוטה כב, ב. 9) להלן פרק ה משנה כב. 10) סוכה כח, א.

פרשת בהעלותך

ח א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב דַּבֵּר
אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת
אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת:
ג וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה
נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ד וְזֶה
מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־
פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה: פ (לוי) ה וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ו קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטִהַרְתָּ אֹתָם: ז וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם
לְטַהֲרָם הַזֵּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוּ תַעַר
עַל־כָּל־בְּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בִגְדֵיהֶם וְהִטֶּהָרוּ:
ח וְלָקְחוּ פַּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן
וּפַר־שֵׁנִי בֶּן־בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת: ט וְהִקְרַבְתָּ
אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־
עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ישראל) י וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם
לִפְנֵי יְהוָה וְסָמְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־
הַלְוִיִּם: יא וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי
יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת
יְהוָה: יב וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ
הַפָּרִים וַעֲשֵׂה אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד
עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלְוִיִּם: יג וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־
הַלְוִיִּם לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם
תְּנוּפָה לַיהוָה: יד וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 316)

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת (ח, ב)

הַצִּוּוּי עַל הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת אָמְנָם נֶאֱמַר לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן, אֲבָל "הַדְלָקָה כְּשֵׁרָה בְּזָר". לוֹמַר לְךָ, שֶׁכָּל אֶחָד חַיָּב לַעֲסֹק בְּ'הַדְלָקַת' נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל וְקֵרוּבָן לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת "שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ": שֶׁיִּהְא הַ'נֵר' 'דּוֹלֵק' בְּכֹחוֹת עַצְמוֹ, כָּךְ שֶׁאֵינוֹ זָקוּק עוֹד לַ'מַּדְלִיק'.

שני ח יט וְאַחֲרֵי־כֵן יָבְאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־אֹהֶל
מוֹעֵד וְטִהַרְתָּ אֹתָם וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה: כ כִּי
נְתֻנִים נְתֻנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת
פִּטְרֹת כָּל־רֶחֶם בְּכוֹר כֹּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַחְתִּי
אֹתָם לִי: כא כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי: כב וָאֶקַּח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת
כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: כג וָאֶתְּנָה אֶת־הַלְוִיִּם
נְתֻנִים ו לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד
אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר
עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף
בְּגֶשֶׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ: כד וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: כה וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיְכַבְּסוּ בִּגְדֵיהֶם
וַיָּנֶף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיְכַפֵּר
עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהֲרָם: כו וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם
לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן
וְלִפְנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה עַל־
הַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם: ס כז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵאמֹר: כח זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם מִבֶּן חָמֵשׁ
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יָבוֹא לִצְבֹא צָבָא בַּעֲבֹדַת
אֹהֶל מוֹעֵד: כט וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא
הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד: ל וְשֵׁרֵת אֶת־אֶחָיו
בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת וַעֲבֹדָה לֹא יַעֲבֹד
כָּכָה תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם בְּמִשְׁמְרֹתָם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש ב עמ' קסא)

כִּי לִי כָל בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל (ח, טז)

אָמְרוּ רַז"ל "חֲוֵי דוֹמֶה לוֹ", מַה הוּא רַחוּם אַף אַתָּה רַחוּם. וְאַף כָּאן: מַה הַקָּבָ"ה פָּדָה אֶת בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵת מַכַּת בְּכוֹרוֹת, אַף עָלֵינוּ לְהִשְׁתַּדֵּל (מִי שֶׁהַדָּבָר בְּיָדוֹ) לְהַצִּיל אֶת יַלְדֵי וְיַלְדוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִטָּמְעוּ בֵּין הַגּוֹיִם. וְאַף שֶׁ"אֶלֹקֵיכֶם כֹּהֵן הוּא", וּבְכֹהֵן אֵין פִּדְיוֹן הַבֵּן - הֲרֵי אַדְרַבָּה: בְּכֹהֵן לֹא מַסְפִּיקִים חֲמִשָּׁה סְלָעִים כְּדֵי לִפְדּוֹתוֹ, כִּי־אִם גּוּפוֹ נִתְקַדֵּשׁ עַל־יְדֵי־זֶה.

שלישי **ט** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר־סִינַי

בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר: ב וְיַעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפָּסַח בְּמוֹעֲדוֹ: ג בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר־יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמוֹעֲדוֹ כְּכָל־חֻקֹּתָיו וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ: ד וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשֹׂת הַפָּסַח: ה וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר סִינָי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ו וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ לַעֲשֹׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא: ז וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה בְּמֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ח וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה־יְצַוֶּה יְהוָה לָכֶם: פ ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: י דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִהְיֶה טָמֵא ׀ לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם ׀ אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה: יא בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: יב לֹא־יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ־בוֹ כְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: יג וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי ׀ קָרְבַּן יְהוָה לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא: יד וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 74)

אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחֹקָה . . וְעָשָׂה פֶּסַח לַה' (ט, ט)

רַז"ל אָמְרוּ, "הָאוֹמֵר אֶחְטָא וְאָשׁוּב, אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה". אָמְנָם, מִי שֶׁלֹּא הִקְרִיב אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ מִשּׁוּם שֶׁסָּמַךְ עַל פֶּסַח שֵׁנִי - לֹא מָצִינוּ בְּשׁוּם מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי; חֲרֵי שֶׁיֵּשׁ כָּאן תִּקּוּן אֲפִילּוּ לְמִי שֶׁאוֹמֵר "אֶחְטָא וְאָשׁוּב". וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵין כָּאן מִלְּכַתְּחִלָּה כָּל הָעִנְיָן שֶׁל "אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ", אֶלָּא אַדְרַבָּה: הָאָדָם נִצְטַוָּה לְהַקְרִיב פֶּסַח שֵׁנִי.

רביעי טו וּבְיוֹם הָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן כְּמַרְאֵה־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר: טז כֵּן יִהְיֶה תָּמִיד הֶעָנָן יְכַסֶּנּוּ וּמַרְאֵה־אֵשׁ לָיְלָה: יז וּלְפִי הֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכָּן־שָׁם הֶעָנָן שָׁם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יח עַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ: יט וּבְהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא יִסָּעוּ: כ וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן יָמִים מִסְפָּר עַל־הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ: כא וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר וְנַעֲלָה הֶעָנָן בַּבֹּקֶר וְנָסָעוּ אוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה וְנַעֲלָה הֶעָנָן וְנָסָעוּ: כב אוֹ־יוֹמַיִם אוֹ־חֹדֶשׁ אוֹ־יָמִים בְּהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן לִשְׁכֹּן עָלָיו יַחֲנוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסָּעוּ וּבְהֵעָלֹתוֹ יִסָּעוּ: כג עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה שָׁמָרוּ עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: פ י א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצֹצְרֹת כֶּסֶף מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת־הַמַּחֲנוֹת: ג וְתָקְעוּ בָהֶן וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ד וְאִם־בְּאַחַת יִתְקָעוּ וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂיאִים רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל: ה וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים קֵדְמָה: ו וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים תֵּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם: ז וּבְהַקְהִיל אֶת־הַקָּהָל תִּתְקָעוּ וְלֹא תָרִיעוּ: ח וּבְנֵי אַהֲרֹן

הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: ט וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל־הַצַּר הַצֹּרֵר אֶתְכֶם וַהֲרֵעֹתֶם לַחֲצֹצְרֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאֹיְבֵיכֶם: י וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 28)

עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם (י, י)

עוֹלָה, שֶׁהִיא כָּלִיל לַה', רוֹמֵז לְבִטּוּל מֻחְלָט לַה'. שְׁלָמִים, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֲנָאָה לַבְּעָלִים, רוֹמֵז לַעֲבוֹדַת ה' מִתּוֹךְ הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה. לָכֵן קָדַם עוֹלָה לִשְׁלָמִים, כִּי תְּחִלַּת הָעֲבוֹדָה צְרִיכָה לִהְיוֹת מִתּוֹךְ בִּטּוּל וְהַכְנָעָה.

חמישי יא וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת: יב וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינָי וַיִּשְׁכֹּן הֶעָנָן בְּמִדְבַּר פָּארָן: יג וַיִּסְעוּ בָרִאשֹׁנָה עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: יד וַיִּסַּע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־יְהוּדָה בָּרִאשֹׁנָה לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב: טו וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי יָשָׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר: טז וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן: יז וְהוּרַד הַמִּשְׁכָּן וְנָסְעוּ בְּנֵי־גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי נֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן: יח וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר: יט וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי: כ וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי־גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל: כא וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהֵקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן עַד־בֹּאָם: כב וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד: כג וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר: כד וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעוֹנִי: כה וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־דָן מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי: כו וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן: כז וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן: כח אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְצִבְאֹתָם וַיִּסָּעוּ: ס כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבָב בֶּן־רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֹתֵן מֹשֶׁה נֹסְעִים | אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֹתוֹ אֶתֵּן לָכֶם לְכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דִּבֶּר־טוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל: ל וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֵךְ כִּי אִם־אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי אֵלֵךְ: לא וַיֹּאמֶר אַל־נָא תַּעֲזָב אֹתָנוּ כִּי | עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָּנוּ לְעֵינָיִם: לב וְהָיָה כִּי־תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה | הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ: לג וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה: לד וַעֲנַן יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנָסְעָם מִן־הַמַּחֲנֶה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 252)

וַאֲרוֹן בְּרִית ה' נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם (י, לג)

וּבוֹ שִׁבְרֵי לוּחוֹת מֻנָּחִים (רש"י)

שִׁבְרֵי לוּחוֹת - רוֹמְזִים לְשִׁפְלוּת וּבִטּוּל הַדְּרוּשִׁים כְּדֵי 'לָקַחַת' תּוֹרָה, כְּמַאֲמַר "וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה (וְעַל־יְדֵי־זֶה דַּוְקָא) פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ". וְטַעַם הַדָּבָר, כִּי הַקָּבָ"ה הוּא אֵין־סוֹף, וְאֵין שֵׂכֶל נִבְרָא תּוֹפֵס בּוֹ, וְהוּא הַדִּין לְגַבֵּי תּוֹרָתוֹ. לָכֵן צָרִיךְ הַנִּבְרָא לְהַגִּיעַ לְבִטּוּל מֻחְלָט, כִּי רַק אָז יוּכַל לְהַשִּׂיג בֶּאֱמֶת חָכְמָה אֱלֹקִית וְ"לָקַחַת" אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא בְּעֶצֶם מַעַל לַנִּבְרָא.

ששי לה וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה | יְהוָה וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ: לו וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל: ז פ **יא** א וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים רַע בְּאָזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיִּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר־בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה: ב וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַתִּשְׁקַע

הָאֵשׁ: ג וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא תַּבְעֵרָה
כִּי־בָעֲרָה בָם אֵשׁ יְהוָה: ד וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר
בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר: ה זָכַרְנוּ אֶת־
הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם אֵת הַקִּשֻּׁאִים
וְאֶת הָאֲבַטִּחִים וְאֶת־הֶחָצִיר וְאֶת־הַבְּצָלִים
וְאֶת־הַשּׁוּמִים: ו וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה אֵין כֹּל
בִּלְתִּי אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ: ז וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד הוּא
וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח: ח שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ וְטָחֲנוּ
בָרֵחַיִם אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה וּבִשְּׁלוּ בַּפָּרוּר וְעָשׂוּ
אֹתוֹ עֻגוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמֶן:
ט וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל־הַמַּחֲנֶה לָיְלָה יֵרֵד הַמָּן עָלָיו:
י וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו אִישׁ
לְפֶתַח אָהֳלוֹ וַיִּחַר־אַף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה
רָע: יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָּה הֲרֵעֹתָ
לְעַבְדֶּךָ וְלָמָּה לֹא־מָצָתִי חסר א׳ חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוּם
אֶת־מַשָּׂא כָּל־הָעָם הַזֶּה עָלָי: יב הֶאָנֹכִי הָרִיתִי
אֶת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ כִּי־תֹאמַר
אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת־הַיֹּנֵק
עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו: יג מֵאַיִן לִי
בָּשָׂר לָתֵת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר
תְּנָה־לָּנוּ בָשָׂר וְנֹאכֵלָה: יד לֹא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי
לָשֵׂאת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי: טו וְאִם־
כָּכָה | אַתְּ־עֹשֶׂה לִי הָרְגֵנִי נָא הָרֹג אִם־מָצָאתִי
חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאַל־אֶרְאֶה בְרָעָתִי: פ טז וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ
אֹתָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ:
יז וְיָרַדְתִּי וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ שָׁם וְאָצַלְתִּי מִן־הָרוּחַ
אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמַשָּׂא
הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ: יח וְאֶל־הָעָם תֹּאמַר
הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר כִּי בְכִיתֶם בְּאָזְנֵי
יְהוָה לֵאמֹר מִי יַאֲכִלֵנוּ בָשָׂר כִּי־טוֹב לָנוּ
בְּמִצְרָיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר וַאֲכַלְתֶּם: יט לֹא
יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמַיִם וְלֹא | חֲמִשָּׁה יָמִים
וְלֹא עֲשָׂרָה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם: כ עַד | חֹדֶשׁ
יָמִים עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאַפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא יַעַן
כִּי־מְאַסְתֶּם אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ
לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם: כא וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי
בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ
חֹדֶשׁ יָמִים: כב הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא
לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם וּמָצָא
לָהֶם: פ כג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲיַד יְהוָה
תִּקְצָר עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי אִם־לֹא:
כד וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֵת דִּבְרֵי יְהוָה
וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם
סָבִיב לָאֹהֶל: כה וַיֵּרֶד יְהוָה | בֶּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו
וַיָּאצֶל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל־שִׁבְעִים
אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְּנֻחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ
וְלֹא יָסָפוּ: כו וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים | בַּמַּחֲנֶה שֵׁם
הָאֶחָד | אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מֵידָד וַתָּנַח עֲלֵהֶם
הָרוּחַ וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֱלָה
וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה: כז וַיָּרָץ הַנַּעַר וַיַּגֶּד לְמֹשֶׁה
וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה: כח וַיַּעַן
יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה מִבְּחֻרָיו וַיֹּאמַר אֲדֹנִי
מֹשֶׁה כְּלָאֵם: כט וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הַמְקַנֵּא אַתָּה
לִי וּמִי יִתֵּן כָּל־עַם יְהוָה נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה
אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ד עמ׳ 1039)

שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ (יא, ח)

רְשָׁעִים, שָׁטוּ וְלָקְטוּ (יומא עה, א)

׳לֶחֶם׳ סְתָם, רוֹמֵז לְחֵלֶק הַנִּגְלֶה שֶׁבַּתּוֹרָה. הַמָּן, לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, רוֹמֵז לִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה. הָעֲבָדָה שֶׁהַמָּן נִתַּן גַּם לָרָשָׁע מְלַמְּדֵנוּ, כִּי יֵשׁ לְהָבִיא אֶת מַעְיְנוֹת פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה גַּם לָרָשָׁע: אֵין לְךָ יְהוּדִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִלְמֹד חֵלֶק זֶה בַּתּוֹרָה. וּכְבָר אָמְרוּ רַז״ל: ״הַמָּאוֹר שֶׁבָּהּ (סוֹדוֹת הַחָכְמָה) מַחֲזִירוֹ לְמוּטָב״.

שביעי ל וַיֵּאָסֵף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל: לא וְרוּחַ נָסַע | מֵאֵת יְהוָה וַיָּגָז שַׁלְוִים
מִן־הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה כְּדֶרֶךְ יוֹם כֹּה וּכְדֶרֶךְ
יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאַמָּתַיִם עַל־פְּנֵי
הָאָרֶץ: לב וַיָּקָם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־
הַלַּיְלָה וְכֹל | יוֹם הַמָּחֳרָת וַיַּאַסְפוּ אֶת־ כתיב
השלו קרי הַשְּׂלָיו הַמַּמְעִיט אָסַף עֲשָׂרָה חֳמָרִים
וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שָׁטוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה: לג הַבָּשָׂר
עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם טֶרֶם יִכָּרֵת וְאַף יְהוָה חָרָה
בָּעָם וַיַּךְ יְהוָה בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד: לד וַיִּקְרָא
אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה כִּי־שָׁם
קָבְרוּ אֶת־הָעָם הַמִּתְאַוִּים: לה מִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה
נָסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת וַיִּהְיוּ בַּחֲצֵרוֹת: פ
יב א וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל־אֹדוֹת
הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית אֲשֶׁר לָקָח כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית
לָקָח: ב וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אַךְ־בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר יְהוָה הֲלֹא
גַם־בָּנוּ דִבֶּר וַיִּשְׁמַע יְהוָה: ג וְהָאִישׁ מֹשֶׁה כתיב
ענו קרי עָנָיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
הָאֲדָמָה: ס ד וַיֹּאמֶר יְהוָה פִּתְאֹם אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם אֶל־אֹהֶל
מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלָשְׁתָּם: ה וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן
וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ
שְׁנֵיהֶם: ו וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי אִם־יִהְיֶה
נְבִיאֶכֶם יְהוָה בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע בַּחֲלוֹם
אֲדַבֶּר־בּוֹ: ז לֹא־כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן
הוּא: ח פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבֶּר־בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא
בְחִידֹת וּתְמֻנַת יְהוָה יַבִּיט וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם
לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה: ט וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּם
וַיֵּלֶךְ: י וְהֶעָנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מִרְיָם
מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג וַיִּפֶן אַהֲרֹן אֶל־מִרְיָם וְהִנֵּה
מְצֹרָעַת: יא וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי
אַל־נָא תָּשֶׁת עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר
חָטָאנוּ: יב אַל־נָא תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ
מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ: ג וַיִּצְעַק מֹשֶׁה
אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ: פ
ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ
הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים
מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף: ט וַתִּסָּגֵר מִרְיָם
מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע
עַד־הֵאָסֵף מִרְיָם: ט וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מֵחֲצֵרוֹת
וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא
כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב
מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם,
וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא,
תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם א עמ' 149)

בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא

לְכְאוֹרָה, מַה שַּׁיָּיךְ נֶאֱמָנוּת כְּשֶׁאִי אֶפְשָׁר לָקַחַת שׁוּם דָּבָר מֵהַבַּיִת. אֶלָּא, הַנֶּאֱמָנוּת הִיא בְּכָךְ שֶׁלֹּא כָּל מַה שֶּׁרוֹאִים מְגַלִּים. וּמְסַפֵּר עַל הָרַב הַמַּגִּיד, שֶׁנִּכְנַס אֵלָיו תַּלְמִיד אֶחָד קֹדֶם שֶׁחָזַר לְבֵיתוֹ. הַמַּגִּיד נִפְרַד מִמֶּנּוּ, אַךְ אָמַר לַחֲבֵרָיָיא שֶׁיְּנַסּוּ לְעַכֵּב אוֹתוֹ מִנְּסִיעָתוֹ. הַחֲבֵרָיָיא לֹא הִצְלִיחוּ, וְהַתַּלְמִיד יָצָא לְדַרְכּוֹ. בְּבוֹאוֹ לְבֵיתוֹ, מֵת. וּמִדּוּעַ לֹא אָמַר לוֹ הַמַּגִּיד בְּמִפְרָשׁ שֶׁלֹּא יִסַּע – כִּי לֹא כָּל דָּבָר מֻתָּר לְגַלּוֹת.

קל"ו פסוקים, מהללא"ל סימן.

מפטיר ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק
בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת
יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף: ט וַתִּסָּגֵר
מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא
נָסַע עַד־הֵאָסֵף מִרְיָם: ט וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם
מֵחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן: פפפ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

טו) וְנִגְלוּ, וְיִתְחַבְּרוּ. וְהָיוּ לִי לְעָם, כְּלוֹמַר, לְהַאֲמִין בִּי. וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכֵךְ, אֲבָל שְׁכִינָתִי תִּהְיֶה בְּתוֹכֵךְ, וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם הָרִבִּים. חֶלְקוֹ, לְנַחֲלָתוֹ וּלְחֶלְקוֹ. יז) הַם כָּל בָּשָׂר מִפְּנֵי ה', שֶׁתִּקּוּ כָּל הָאֻמּוֹת מִפַּחַד ה'. כִּי נַעֲוֹר, לְשׁוֹן הֶעָרָה וִיקִיצָה. מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ, מִן הַשָּׁמַיִם. לְרֶדֶת לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם. **א)** וַיֵּרָאֵנִי, בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה. עַל יְמִינוֹ, שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. לְשִׂטְנוֹ, לְקַטְרֵג עָלָיו. עַל שֶׁלֹּא מִחָה בְּבָנָיו שֶׁנָּשְׂאוּ נָשִׁים

עטרת מרים

יד רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא אֶל יְרוּשָׁלִַם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם־יְהוָה: טו וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלָיִךְ: טז וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל־אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלִָם: יז הַס כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נֵעוֹר מִמְעוֹן קָדְשׁוֹ: א וַיַּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל (הוא הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל בְּתְחִילַת זְמַן בַּיִת שֵׁנִי, עַיֵּן עֶזְרָא ג) עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ יְהוָה וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ: ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהוָה בָּךְ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהוָה בָּךְ הַבּוֹחֵר בִּירוּשָׁלִַם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ: ג וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבוּשׁ בְּגָדִים צוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ: ד וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ אֶת־הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה הֵעֲבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת: ה וָאֹמַר יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְגָדִים וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד: ו וַיָּעֵד מַלְאַךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם־אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם אַתָּה תָּדִין אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרָי וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלָכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה: ח שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה כִּי הִנְנִי מֵבִיא אֶת־עַבְדִּי צֶמַח: ט כִּי הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי אֶת־עֲוֹן הָאָרֶץ הַהִוא בְּיוֹם אֶחָד: י בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ תַּחַת גֶּפֶן וְתַחַת תְּאֵנָה: יא וַיָּשֶׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ: יב וַיֹּאמֶר אֵלַי מַה־אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁהּ: יג וּשְׁנַיִם זֵתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ: יד וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה אֲדֹנִי: טו וָאֹמַר לֹא יָדַעְתִּי אֲדֹנִי: טז וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר־יְהוָה אֶל־זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: יז מִי אַתָּה הַר הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן רֹאשָׁיָה תְּשֻׂאוֹת חֵן חֵן לָהּ: יח וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: יט יְדֵי זְרֻבָּבֶל יִסְּדוּ הַבַּיִת הַזֶּה וְיָדָיו תְּבַצַּעְנָה וְיָדַעְתָּ כִּי יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם: כ וְהָיָה כִּי מִי בָז לְיוֹם קְטַנּוֹת וְשָׂמְחוּ וְרָאוּ אֶת־הָאֶבֶן הַבְּדִיל בְּיַד זְרֻבָּבֶל שִׁבְעָה אֵלֶּה עֵינֵי יְהוָה הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל־הָאָרֶץ: כא וָאַעַן וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה שְׁנֵי הַזֵּתִים עַל־יְמִין הַמְּנוֹרָה וְעַל־שְׂמֹאלָהּ: כב וָאַעַן שֵׁנִית וָאֹמַר אֵלָיו מָה שְׁנֵי שִׁבֳּלֶת הַזֵּתִים אֲשֶׁר בְּיַד שְׁנֵי הַצַּנְתְּרוֹת הַזָּהָב הַמְרִיקִים מֵעֲלֵיהֶם הַזָּהָב: כג וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־אֵלֶּה וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִי: כד וַיֹּאמֶר אֵלֶּה שְׁנֵי בְנֵי־הַיִּצְהָר הָעֹמְדִים עַל־אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ: כה וָאָשׁוּב וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא וְהִנֵּה מְגִלָּה עָפָה: כו וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר אֲנִי רֹאֶה מְגִלָּה עָפָה אָרְכָּהּ עֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרָחְבָּהּ עֶשֶׂר בָּאַמָּה: כז וַיֹּאמֶר אֵלַי זֹאת הָאָלָה הַיֹּצֵאת עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ כִּי כָל־הַגֹּנֵב מִזֶּה כַּמָּהּ נִקָּה וְכָל־הַנִּשְׁבָּע מִזֶּה כַּמָּהּ נִקָּה: כח אָנֹכִי הוֹצֵאתִיהָ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּבָאָה אֶל־בֵּית הַגַּנָּב וְאֶל־בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְלָנָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְכִלָּתוּ וְאֶת־עֵצָיו וְאֶת־אֲבָנָיו: כט וַיִּגַּשׁ הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מָה־הַיּוֹצֵאת הַזֹּאת הַגְּלִילָה: ל וָאֹמַר מָה הִוא וַיֹּאמֶר זֹאת הָאֵיפָה הַיּוֹצֵאת וַיֹּאמֶר זֹאת עֵינָם בְּכָל־הָאָרֶץ: לא וְהִנֵּה כִכַּר עוֹפֶרֶת נִשֵּׂאת וְזֹאת אִשָּׁה אַחַת יוֹשֶׁבֶת בְּתוֹךְ הָאֵיפָה: לב וַיֹּאמֶר זֹאת הָרִשְׁעָה וַיַּשְׁלֵךְ אֹתָהּ אֶל־תּוֹךְ הָאֵיפָה וַיַּשְׁלֵךְ אֶת־אֶבֶן הָעוֹפֶרֶת אֶל־פִּיהָ: לג וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא וְהִנֵּה שְׁתַּיִם נָשִׁים יוֹצְאוֹת וְרוּחַ בִּכְנָפֵיהֶן וְלָהֶן כְּנָפַיִם כִּכַנְפֵי הַחֲסִידָה וַתִּשֶּׂאנָה אֶת־הָאֵיפָה בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמָיִם: לד וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי אָנָה הֵנָּה מוֹלִכוֹת אֶת־הָאֵיפָה: לה וַיֹּאמֶר אֵלַי לִבְנוֹת לָהּ בַּיִת בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וְהוּכַן וְהֻנִּיחָה שָׁם עַל־מְכוֹנָהּ: א וָאָשׁוּב וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא וְהִנֵּה אַרְבַּע מַרְכָּבוֹת יוֹצְאוֹת מִבֵּין שְׁנֵי הָהָרִים וְהָהָרִים הָרֵי נְחֹשֶׁת: ב בָּרֶכֶב הָרִאשׁוֹן סוּסִים אֲדֻמִּים וּבָרֶכֶב הַשֵּׁנִי סוּסִים שְׁחֹרִים: ג וּבָרֶכֶב הַשְּׁלִשִׁי סוּסִים לְבָנִים וּבָרֶכֶב הָרְבִיעִי סוּסִים בְּרֻדִּים אַמֻּצִים: ד וָאַעַן וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי מָה אֵלֶּה אֲדֹנִי: ה וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ וַיֹּאמֶר אֵלַי אֵלֶּה רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם יוֹצְאוֹת מִהִתְיַצְּבָם עַל־אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ: ו אֲשֶׁר־בּוֹ הַסּוּסִים הַשְּׁחֹרִים יוֹצְאִים אֶל־אֶרֶץ צָפוֹן וְהַלְּבָנִים יָצְאוּ אַחֲרֵיהֶם וְהָאֲלָמִים יָצְאוּ אֶל־אֶרֶץ תֵּימָן: ז וְהָאֲדֻמִּים יָצְאוּ וַיְבַקְּשׁוּ לָלֶכֶת לְשׁוֹטֵט בָּאָרֶץ וַיֹּאמֶר לְכוּ שׁוֹטְטוּ בָאָרֶץ וַיִּשְׁטְטוּ בָּאָרֶץ: ח וַיִּקְרָא אֵלַי וַיְדַבֵּר אֵלַי לֵאמֹר רְאֵה הַיֹּצְאִים אֶל־אֶרֶץ צָפוֹן הֵנִיחוּ אֶת־רוּחִי בְּאֶרֶץ צָפוֹן: ט וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: י מֵאֵת הַגּוֹלָה מֵאֵת חֶלְדַּי וּמֵאֵת טוֹבִיָּה וּמֵאֵת יְדַעְיָה וּבָאתָ אַתָּה בַּיּוֹם הַהוּא וּבָאתָ אֶל־בֵּית יֹאשִׁיָּהוּ בֶּן־צְפַנְיָה אֲשֶׁר־בָּאוּ מִבָּבֶל: יא וְלָקַחְתָּ כֶּסֶף וְזָהָב וְעָשִׂיתָ עֲטָרוֹת וְשַׂמְתָּ בְּרֹאשׁ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל: יב וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר הִנֵּה־אִישׁ צֶמַח שְׁמוֹ וּמִתַּחְתָּיו יִצְמָח וּבָנָה אֶת־הֵיכַל יְהוָה: יג וְהוּא יִבְנֶה אֶת־הֵיכַל יְהוָה וְהוּא יִשָּׂא הוֹד וְיָשַׁב וְרָדָה עַל־כִּסְאוֹ וְהָיָה כֹהֵן עַל־כִּסְאוֹ וַעֲצַת שָׁלוֹם תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם: יד וְהָעֲטָרוֹת תִּהְיֶינָה לְחֵלֶם וּלְטוֹבִיָּה וּלְיְדַעְיָה וּלְחֵן בֶּן־צְפַנְיָה לְזִכָּרוֹן בְּהֵיכַל יְהוָה: טו וּרְחוֹקִים יָבֹאוּ וּבָנוּ בְּהֵיכַל יְהוָה וִידַעְתֶּם כִּי יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם וְהָיָה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּן בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ז בִּשְׁנַת אַרְבַּע לַמֶּלֶךְ דָּרְיָוֶשׁ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־זְכַרְיָה בְּאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי בְּכִסְלֵו: ב וַיִּשְׁלְחוּ בֵית־אֵל שַׂר־אֶצֶר וְרֶגֶם־מֶלֶךְ וַאֲנָשָׁיו לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה: ג לֵאמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר לְבֵית יְהוָה צְבָאוֹת וְאֶל־הַנְּבִיאִים לֵאמֹר הַאֶבְכֶּה בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי הִנָּזֵר כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי זֶה כַּמָּה שָׁנִים: ד וַיְהִי דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלָי לֵאמֹר: ה אֱמֹר אֶל־כָּל־עַם הָאָרֶץ וְאֶל־הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר כִּי צַמְתֶּם וְסָפוֹד בַּחֲמִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי וְזֶה שִׁבְעִים שָׁנָה הֲצוֹם צַמְתֶּם אֹתִי אֲנִי: ו וְכִי תֹאכְלוּ וְכִי תִשְׁתּוּ הֲלוֹא אַתֶּם הָאֹכְלִים וְאַתֶּם הַשֹּׁתִים: ז הֲלוֹא אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר קָרָא יְהוָה בְּיַד הַנְּבִיאִים הָרִאשֹׁנִים בִּהְיוֹת יְרוּשָׁלִַם יוֹשֶׁבֶת וּשְׁלֵוָה וְעָרֶיהָ סְבִיבֹתֶיהָ וְהַנֶּגֶב וְהַשְּׁפֵלָה יוֹשֵׁב: ח וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־זְכַרְיָה לֵאמֹר: ט כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת מִשְׁפַּט אֱמֶת שִׁפְטוּ וְחֶסֶד וְרַחֲמִים עֲשׂוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו: י וְאַלְמָנָה וְיָתוֹם גֵּר וְעָנִי אַל תַּעֲשֹׁקוּ וְרָעַת אִישׁ אָחִיו אַל־תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם: יא וַיְמָאֲנוּ לְהַקְשִׁיב וַיִּתְּנוּ כָתֵף סוֹרֶרֶת וְאָזְנֵיהֶם הִכְבִּידוּ מִשְּׁמוֹעַ: יב וְלִבָּם שָׂמוּ שָׁמִיר מִשְּׁמוֹעַ אֶת־הַתּוֹרָה וְאֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁלַח יְהוָה צְבָאוֹת בְּרוּחוֹ בְּיַד הַנְּבִיאִים הָרִאשֹׁנִים וַיְהִי קֶצֶף גָּדוֹל מֵאֵת יְהוָה צְבָאוֹת: יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר קָרָא וְלֹא שָׁמְעוּ כֵּן יִקְרְאוּ וְלֹא אֶשְׁמָע אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: יד וְאֶסְעָרֵם עַל כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּם וְהָאָרֶץ נָשַׁמָּה אַחֲרֵיהֶם מֵעֹבֵר וּמָשֹׁב וַיָּשִׂימוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה לְשַׁמָּה: ח יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב קִנֵּאתִי לְצִיּוֹן קִנְאָה גְדוֹלָה וְחֵמָה גְדוֹלָה קִנֵּאתִי לָהּ: ג כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁבְתִּי אֶל־צִיּוֹן וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִַם וְנִקְרְאָה יְרוּשָׁלִַם עִיר הָאֱמֶת וְהַר יְהוָה צְבָאוֹת הַר הַקֹּדֶשׁ: ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עוֹד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת בִּרְחֹבוֹת יְרוּשָׁלִָם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ בְּיָדוֹ מֵרֹב יָמִים: ה וּרְחֹבוֹת הָעִיר יִמָּלְאוּ יְלָדִים וִילָדוֹת מְשַׂחֲקִים בִּרְחֹבֹתֶיהָ: ו כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כִּי יִפָּלֵא בְּעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה בַּיָּמִים הָהֵם גַּם בְּעֵינַי לֹא יִפָּלֵא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מִזְרָח וּמֵאֶרֶץ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ: ח וְהֵבֵאתִי אוֹתָם וְשָׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְהָיוּ לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים בֶּאֱמֶת וּבְצֶדֶק: ט כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם הַשֹּׁמְעִים בַּיָּמִים הָאֵלֶּה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּיוֹם יֻסַּד בֵּית יְהוָה צְבָאוֹת הַהֵיכָל לְהִבָּנוֹת: י כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם שְׂכַר הָאָדָם לֹא הָיָה וּשְׂכַר הַבְּהֵמָה אֵינֶנָּה וְלַיּוֹצֵא וְלַבָּא אֵין שָׁלוֹם מִן־הַצָּר וְאֶת־כָּל־הָאָדָם שִׁלַּחְתִּי אִישׁ בְּרֵעֵהוּ: יא וְעַתָּה לֹא כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אֲנִי לִשְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: יב כִּי זֶרַע הַשָּׁלוֹם הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם וְהִנְחַלְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־אֵלֶּה: יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר הֱיִיתֶם קְלָלָה בַּגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה וּבֵית יִשְׂרָאֵל כֵּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וְהְיִיתֶם בְּרָכָה אַל־תִּירָאוּ תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם: יד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כַּאֲשֶׁר זָמַמְתִּי לְהָרַע אֲלֵיכֶם בְּהַקְצִיף אֲבוֹתֵיכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא נִחָמְתִּי: טו כֵּן זָמַמְתִּי בַּיָּמִים הָאֵלֶּה לְהֵיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אַל־תִּירָאוּ: טז אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַּבְּרוּ־אֱמֶת אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם: יז וְאִישׁ רָעַת רֵעֵהוּ אַל תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם וּשְׁבוּעַת שֶׁקֶר אַל תֶּאֱהָבוּ כִּי כָל־אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׂנֵאתִי נְאֻם יְהוָה: יח וַיְהִי דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: יט כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמוֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֹהֲבוּ: כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עוֹד אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וְיוֹשְׁבֵי עָרִים רַבּוֹת: כא וְהָלְכוּ יוֹשְׁבֵי אַחַת אֶל־הָאַחַת לֵאמֹר נֵלְכָה הָלוֹךְ לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלְכָה גַּם־אָנִי: כב וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת בִּירוּשָׁלִָם וּלְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה: כג כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת בַּיָּמִים הָהֵם אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִכֹּל לְשֹׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהֶחֱזִיקוּ בִּכְנַף אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר נֵלְכָה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים עִמָּכֶם: ט א מַשָּׂא דְבַר־יְהוָה בְּאֶרֶץ חַדְרָךְ וְדַמֶּשֶׂק מְנוּחָתוֹ כִּי לַיְהוָה עֵין אָדָם וְכָל־שִׁבְטֵי אֲרָם: ב וְגַם־חֲמָת תִּגְבָּל בָּהּ צֹר וְצִידוֹן כִּי חָכְמָה מְאֹד לָהּ: ג וַתִּבֶן מָצוֹר לָהּ וַתִּצְבֹּר כֶּסֶף כֶּעָפָר וְכִטִּיט חוּצוֹת: ד הִנֵּה אֲדֹנָי יוֹרִישֶׁנָּה וְהִכָּה בַיָּם חֵילָהּ וְהִיא בָּאֵשׁ תֵּאָכֵל: ה אַשְׁקְלוֹן תִּרְאֶה וְתִירָא וְעַזָּה וְתָחֵל מְאֹד וְעֶקְרוֹן כִּי הֹבִישָׁה מִבְטַחָהּ וְאָבַד מֶלֶךְ מֵעַזָּה וְאַשְׁקְלוֹן לֹא תוֹשֵׁב: ו וְיָשַׁב מַמְזֵר בְּאַשְׁדּוֹד וְכָרַתִּי גְּאוֹן פְּלִשְׁתִּים: ז וְהַסִרֹתִי דָמָיו מִפִּיו וְשִׁקּוּצָיו מִבֵּין שִׁנָּיו וְנִשְׁאַר גַּם־הוּא לֵאלֹהֵינוּ וְהָיָה כְּאַלּוּף בִּיהוּדָה וְעֶקְרוֹן כַּיְבוּסִי: ח וְחָנִיתִי לְבֵיתִי מִצָּבָא מִעֹבֵר וּמָשֹׁב וְלֹא יַעֲבֹר עוֹד עֹשֵׁק בָּהֶם כִּי עַתָּה רָאִיתִי בְעֵינָי: ט גִּילִי מְאֹד בַּת־צִיּוֹן הָרִיעִי בַּת־יְרוּשָׁלִָם הִנֵּה מַלְכֵּךְ יָבוֹא לָךְ צַדִּיק וְנוֹשָׁע הוּא עָנִי וְרֹכֵב עַל־חֲמוֹר וְעַל־עַיִר בֶּן־אֲתֹנוֹת: י וְהִכְרַתִּי רֶכֶב מֵאֶפְרַיִם וְסוּס מִירוּשָׁלִָם וְנִכְרְתָה קֶשֶׁת מִלְחָמָה וְדִבֶּר שָׁלוֹם לַגּוֹיִם וּמָשְׁלוֹ מִיָּם וְעַד־יָם וּמִנָּהָר וְעַד אַפְסֵי הָאָרֶץ: יא גַּם־אַתְּ בְּדַם בְּרִיתֵךְ שִׁלַּחְתִּי אֲסִירַיִךְ מִבּוֹר אֵין־מַיִם בּוֹ: יב שׁוּבוּ לְמִבְצָר אֲסִירֵי הַתִּקְוָה גַּם הַיּוֹם מַגִּיד מִשְׁנֶה אָנֹכִי מְשַׁלֵּם לָךְ: יג כִּי דָרַכְתִּי לִי יְהוּדָה קָשֶׁת מִלֵּאתִי אֶפְרַיִם וְעוֹרַרְתִּי בָנַיִךְ צִיּוֹן עַל־בָּנַיִךְ יָוָן וְשַׂמְתִּיךְ כְּחֶרֶב גִּבּוֹר: יד וַיהוָה עֲלֵיהֶם יֵרָאֶה וְיָצָא כַבָּרָק חִצּוֹ וַאדֹנָי יְהוִה בַּשּׁוֹפָר יִתְקָע וְהָלַךְ בְּסַעֲרוֹת תֵּימָן: טו יְהוָה צְבָאוֹת יָגֵן עֲלֵיהֶם וְאָכְלוּ וְכָבְשׁוּ אַבְנֵי קָלַע וְשָׁתוּ הָמוּ כְּיַיִן וּמָלְאוּ כַּמִּזְרָק כַּזָּוִיּוֹת מִזְבֵּחַ: טז וְהוֹשִׁיעָם יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם בַּיּוֹם הַהוּא כְּצֹאן עַמּוֹ כִּי אַבְנֵי נֵזֶר מִתְנוֹסְסוֹת עַל־אַדְמָתוֹ: יז כִּי מַה־טּוּבוֹ וְכִי מַה־יָּפְיוֹ דָּגָן בַּחוּרִים וְתִירוֹשׁ נְבָבוֹת: י א שַׁאֲלוּ מֵיְהוָה מָטָר בְּעֵת מַלְקוֹשׁ יְהוָה עֹשֶׂה זְמוֹת וְגִשְׁמֵי־גֶשֶׁם יִתֵּן לָהֶם לְאִישׁ עֵשֶׂב בַּשָּׂדֶה: ב כִּי הַתְּרָפִים דִּבְּרוּ אָוֶן וְהַקּוֹסְמִים חָזוּ שֶׁקֶר וַחֲלֹמוֹת הַשָּׁוְא יְדַבֵּרוּ הֶבֶל יְנַחֲמוּן עַל־כֵּן נָסְעוּ כָמוֹ־צֹאן יָעֻנּוּ כִּי־אֵין רוֹעֶה: ג עַל־הָרֹעִים פָּקְדָה אַפִּי וְעַל־הָעַתּוּדִים אֶפְקֹד כִּי פָקַד יְהוָה צְבָאוֹת אֶת־עֶדְרוֹ אֶת־בֵּית יְהוּדָה וְשָׂמָם כְּסוּסוֹ הֲדָרוֹ בַּמִּלְחָמָה: ד מִמֶּנּוּ פִּנָּה מִמֶּנּוּ יָתֵד מִמֶּנּוּ קֶשֶׁת מִלְחָמָה מִמֶּנּוּ יֵצֵא כָּל־נוֹגֵשׂ יַחְדָּו: ה וְהָיוּ כְּגִבֹּרִים בּוֹסֵי בְּטִיט חוּצוֹת בַּמִּלְחָמָה וְנִלְחָמוּ כִּי יְהוָה עִמָּם וְהוֹשִׁיבוּ רֹכְבֵי סוּסִים: ו וְגִבַּרְתִּי אֶת־בֵּית יְהוּדָה וְאֶת־בֵּית יוֹסֵף אוֹשִׁיעַ וְהוֹשִׁבֹתִים כִּי רִחַמְתִּים וְהָיוּ כַּאֲשֶׁר לֹא זְנַחְתִּים כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱנֵם: ז וְהָיוּ כְּגִבּוֹר אֶפְרַיִם וְשָׂמַח לִבָּם כְּמוֹ־יָיִן וּבָנֵיהֶם יִרְאוּ וְשָׂמֵחוּ תָגֵל לִבָּם בַּיהוָה: ח אֶשְׁרְקָה לָהֶם וְאֶקְבְּצֵם כִּי פְדִיתִים וְרָבוּ כְּמוֹ רָבוּ: ט וְאֶזְרָעֵם בָּעַמִּים וּבַמֶּרְחַקִּים יִזְכְּרוּנִי וְיִחְיוּ אֶת־בְּנֵיהֶם וְשָׁבוּ: י וְהֲשִׁבוֹתִים מֵאֶרֶץ מִצְרַי

עטרת מרים

נָשִׁים נְבִרִיּוֹת: **ב** וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהוָה בְּעַל הָרַחֲמִים בְּךָ הַבּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַיִם הֲלוֹא זֶה הַלֹּא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הוּא כְּאוּד עַיִן שָׁאֲחָזָה בּוֹ הָאֵשׁ קְצָת מֻצָּל מֵאֵשׁ כִּי הוּשְׁלַךְ בָּאֵשׁ עַל־יְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּר עִם אַחְאָב בֶּן קוֹלָיָה וַחֲבֵרָיו וְצִדְקִיָּהוּ בֶּן מַעֲשֵׂיָה נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר, וְיהוֹשֻׁעַ נִצַּל מִן הַשְּׂרֵפָה (ירמיה כט, וסנהדרין צג.) אַף נִשְׂרְפוּ בְּגָדָיו, וְאִם כֵּן זְכוּתוֹ רַב וְאֵיךְ תִּקְטְרֵג עָלָיו: **ג** וְיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים מְלוּכְלָכִים מָעוֹן, כִּי עוֹד יָשְׁבוּ הַנָּשִׁים הַנָּכְרִיּוֹת תַּחַת בָּנָיו וְלֹא גֵּרְשׁוּ אוֹתָן, וְהוּא לֹא מִיחָה בָּהֶם וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ: **ד** וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ שֶׁעָמַד יְהוֹשֻׁעַ לְפָנָיו וַיֹּאמֶר אֶל הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו מִיהוֹשֻׁעַ, רְצוֹנוֹ לוֹמַר: יַבְדִּילוּ בָּנָיו אֶת נְשׁוֹתֵיהֶם וְיִמְחוֹל לוֹ וַיֹּאמֶר הַמַּלְאָךְ אֵלָיו לִיהוֹשֻׁעַ רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ שֶׁהָיָה בְּךָ עַל שֶׁלֹּא מִחִית בָּהֶם וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת חֲלִיפוֹת בְּגָדִים נְקִיִּים, כְּשֶׁיּוּסַר הֶעָוֹן יְגוּלֶּה הַזְּכוּת: **ה** וָאֹמַר אֲנִי זְכָרְיָה אָמַרְתִּי אֶל הַמַּלְאָךְ יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ לְחַנְּכוֹ לִהְיוֹתוֹ שׁוּב כֹּהֵן גָּדוֹל עִם מִצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ, וְנִתְקַבְּלוּ דְּבָרַי וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְּגָדִים שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד בְּכָל מָשָׁךְ הַזְּמַן שֶׁנַּעֲשָׂה כָּל זֶה: **ו** אָז בְּעֵת הַלְבִּישׁ אוֹתוֹ בִּגְדֵי כֹהֵן גָּדוֹל וַיַּעַד מַלְאַךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ הָעִיד וְהִתְרָה בּוֹ בְּשֵׁם ה' לֵאמֹר: **ז** כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִּשְׁמֹר וְגַם־אַתָּה תָּדִין אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרַי וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה: **ח** שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ | הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה כִּי־הִנְנִי מֵבִיא אֶת־עַבְדִּי צֶמַח: **ט** כִּי | הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם, סוֹפוֹ לְהַרְחִיב עַל אֶחָד פִּי שִׁבְעָה, כִּי נָתַן הקב"ה עֵינָיו לְהַרְבּוֹת אֶת כְּבוֹד הַבַּיִת בְּבִנְיָנוֹ. הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ, מַתִּיר אֶת קְשׁוּרֶיהָ, וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ: **ב** וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהוָה בְּעַל הָרַחֲמִים בְּךָ הַבּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַיִם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ: **ג** וְיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ: **ד** וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ, וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת: **ה** וָאֹמַר, זֶה מַאֲמַר זְכָרְיָה הַנָּבִיא, שֶׁאָמַר, הִתְפַּלַּלְתִּי עָלָיו. צָנִיף טָהוֹר עַל רֹאשׁוֹ, כְּלוֹמַר טָהוֹר עַל רֹאשׁוֹ, שֶׁיִּהְיֶה לוֹ כֶּתֶר כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו, כֵּיוָן שֶׁפָּרְשׁוּ מִן הַנָּשִׁים הַנָּכְרִיּוֹת. וּמַלְאַךְ ה' עוֹמֵד, כְּדִ רָאָה זְכַרְיָה בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה, שֶׁעַד שֶׁיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל רֹאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, הָיָה מַלְאַךְ ה' עוֹמֵד. **ו** וַיַּעַד, הִתְרָה בּוֹ. **ז** תָּדִין אֶת בֵּיתִי, תִּשְׁפֹּט וְתִהְיֶה פָּקִיד עַל בֵּית מִקְדָּשִׁי. חֲצֵרַי, הָעֲזָרָה וּסְבִיבוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים, בְּזִמַּן תְּחִיַּת הַמֵּתִים אֲחֵיהֶם אוֹתָךְ וְתִהְיֶה מְהַלֵּךְ. בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה, בֵּין הַמַּלְאָכִים שֶׁהֵם עוֹמְדִים וְקַיָּמִים לְעוֹלָם. **ח**) וְרֵעֶיךָ, הֵם חֲנָנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. כִּי אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה, שֶׁגַּם הֵם נִצְּלוּ מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ כָּמוֹךָ, וּרְאוּיִים הֵם לְהֶעָשׂוֹת נִסִּים עַל יָדָם. כִּי הִנְנִי מֵבִיא, כְּלוֹמַר, וְהַדִּבּוּר הוּא שֶׁהִנְנִי מֵבִיא. אֶת עַבְדִּי צֶמַח, אֶת הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַהֲקִימוֹתִי לְדָוִד צֶמַח צַדִּיק" (ירמיה כג,ה). **ט**) כִּי הִנֵּה הָאֶבֶן, יְסוֹד הַבַּיִת אֲשֶׁר יִסַּדְתֶּם בִּימֵי כוֹרֶשׁ, וְאַחַר כָּךְ נִתְבַּטְּלָה הַמְּלָאכָה. עַל אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם, כִּי הַמַּלְאָכִים הַנִּצְּחִיִּים הָעֹמְדִים לִפְנֵי ה' בֵּין מַהְלְכִים בָּהֶם, וְהֵם יִהְיוּ הָאֶלֶה וְיִתְהַלְּכוּ עִמָּהֶם בְּחַיֵּיהֶם: **ח** שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ | הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה כִּי־הִנְנִי מֵבִיא בְּאַחֲרִית הַיָּמִים אֶת־עַבְדִּי צֶמַח אֶת מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ: **ט** כִּי |

שי למורא

נְבְרִיּוֹת. **ב**) הַבּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַיִם, הקב"ה שֶׁהוּא בּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַיִם לִבְנוֹתָהּ. הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ, כְּלוֹמַר, אֵיךְ תִּקְטְרֵג עָלָיו, הֲלֹא הוּא כְּמוֹ אוּד (עַיִן שֶׁמְּנַדְּרִים בּוֹ אֶת הָאֵשׁ) שֶׁנִּצּוֹל מֵאֵשׁ. כִּי יְהוֹשֻׁעַ הָיָה מֻשְׁלָךְ בָּאֵשׁ עַל־יְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּר עִם אַחְאָב בֶּן קוֹלָיָה וְצִדְקִיָּהוּ בֶּן מַעֲשֵׂיָה נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר, וְיהוֹשֻׁעַ נִצַּל מִן הַשְּׂרֵפָה (כמו שאמרו במסכת סנהדרין דף צג,א). וְאִם כֵּן זְכוּתוֹ רַבָּה, וְאֵיךְ תִּקְטְרֵג עָלָיו. **ג**) הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים, כְּלוֹמַר עֲדַיִן הָיָה עָלָיו הֶעָוֹן שֶׁלֹּא מִחָה בְּבָנָיו. **ד**) הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו, כְּלוֹמַר, הַפְרִישׁוּ אֶת בָּנָיו מִנְּשׁוֹתֵיהֶם הַנָּכְרִיּוֹת, וְיוֹסֵר הֶעָוֹן מִיהוֹשֻׁעַ. וַיֹּאמֶר אֵלָיו, הַמַּלְאָךְ אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ. הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ, בְּמָה שֶׁצִּוִּיתִ לְהַפְרִישׁ בָּנֶיךָ מִהַנָּכְרִיּוֹת, הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ הֶעָוֹן שֶׁהָיָה בְּךָ. מַחֲלָצוֹת, חֲלִיפוֹת בְּגָדִים נָאִים, כְּלוֹמַר וְכִיּוּת. **ה**) וָאֹמַר, זֶה מַאֲמַר זְכַרְיָה הַנָּבִיא, שֶׁאָמַר, הִתְפַּלַּלְתִּי עָלָיו. צָנִיף טָהוֹר עַל רֹאשׁוֹ, כְּלוֹמַר שֶׁיִּהְיֶה לוֹ כֶּתֶר כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו, כֵּיוָן שֶׁפָּרְשׁוּ מִן הַנָּשִׁים הַנָּכְרִיּוֹת. וּמַלְאַךְ ה' עוֹמֵד, כְּדִ רָאָה זְכַרְיָה בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה, שֶׁעַד שֶׁיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל רֹאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, הָיָה מַלְאַךְ ה' עוֹמֵד. **ו**) וַיַּעַד, הִתְרָה בּוֹ. **ז**) תָּדִין אֶת בֵּיתִי, תִּשְׁפֹּט וְתִהְיֶה פָּקִיד עַל בֵּית מִקְדָּשִׁי. חֲצֵרַי, הָעֲזָרָה וּסְבִיבוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים, בְּזִמַּן תְּחִיַּת הַמֵּתִים אֲחֵיהֶם אוֹתָךְ וְתִהְיֶה מְהַלֵּךְ. בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה, בֵּין הַמַּלְאָכִים שֶׁהֵם עוֹמְדִים וְקַיָּמִים לְעוֹלָם. **ח**) וְרֵעֶיךָ, הֵם חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. כִּי אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה, שֶׁגַּם הֵם נִצְּלוּ מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ כָּמוֹךָ, וּרְאוּיִים הֵם לְהֶעָשׂוֹת נִסִּים עַל יָדָם. כִּי הִנְנִי מֵבִיא, כְּלוֹמַר, וְהַדִּבּוּר הוּא שֶׁהִנְנִי מֵבִיא. אֶת עַבְדִּי צֶמַח, אֶת הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַהֲקִימוֹתִי לְדָוִד צֶמַח צַדִּיק" (ירמיה כג,ה). **ט**) כִּי הִנֵּה הָאֶבֶן, יְסוֹד הַבַּיִת אֲשֶׁר יִסַּדְתֶּם בִּימֵי כוֹרֶשׁ, וְאַחַר כָּךְ נִתְבַּטְּלָה הַמְּלָאכָה. עַל אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם, סוֹפוֹ לְהַרְחִיב עַל אֶחָד פִּי שִׁבְעָה, כִּי נָתַן הקב"ה עֵינָיו לְהַרְבּוֹת אֶת כְּבוֹד הַבַּיִת בְּבִנְיָנוֹ. הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ, מַתִּיר אֶת קְשׁוּרֶיהָ, וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ: **ב** וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהוָה בְּעַל הָרַחֲמִים בְּךָ הַבּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַיִם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ: **ג** וְיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ: **ד** וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ, וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת: **ה** וָאֹמַר יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְּגָדִים וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד: **ו** וַיָּעַד מַלְאַךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: **ז** כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִּשְׁמֹר וְגַם־אַתָּה תָּדִין אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרַי וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה: **ח** שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ | הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה כִּי־הִנְנִי מֵבִיא אֶת־עַבְדִּי צֶמַח: **ט** כִּי |

שי למורא

כְּלוֹמַר, מִפֹּר עֲצַת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר כָּתְבוּ שִׁטְנָה לְבַטֵּל אֶת הַמְּלָאכָה. וּמַשְׁתִּי, וַהֲסִירוֹתִי. **אֶת עָוֹן**, אֶת הָעֲוֹנוֹת וְעָנְשָׁם. **בְּיוֹם אֶחָד**, בַּיּוֹם שֶׁיֵּעָשֶׂה הַהֵיכָל, אָז תִּשְׁבְּנוּ לָבֶטַח. י) **אֶל תַּחַת גֶּפֶן** וגו', כְּלוֹמַר תֵּשְׁבוּ לָבֶטַח, אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וּתְאֵנָתוֹ. ב) **וְגֶלָּהּ עַל רֹאשָׁהּ**, מְמַעַל עַל רֹאשָׁהּ הָיָה מַעֲנָן כְּמַרְאֵה סַפֶּל גָּדוֹל עָגל. וּבְהּ הָיָה הַשֶּׁמֶן. **וְשִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ עָלֶיהָ**, עַל קְנֵי הַמְּנוֹרָה הָיוּ שִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ, הֵם הַכֵּלִים שֶׁבָּהֶם הַפְּתִילוֹת וְהַשֶּׁמֶן לְהָאִיר. **שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת**, לְכָל נֵר וְנֵר הָיוּ בָּאִים שִׁבְעָה צִנּוֹרוֹת קְטַנִּים שֶׁהַשֶּׁמֶן זָב מִן הַגֻּלָּה דֶּרֶךְ אוֹתָן מוּצָקוֹת לְכָל נֵר וָנֵר. ג) **וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ**, אֵצֶל הַמְּנוֹרָה הָיוּ שְׁנֵי אִילָנוֹת שֶׁהַזֵּיתִים גְּדֵלִים בָּהֶם. ד) **מָה אֵלֶּה אֲדֹנִי**, מַה זֶּה שֶׁהַזֵּיתִים נִמְסָקִים מֵאֵלֵיהֶם, וְהַשֶּׁמֶן בָּא אֶל הַנֵּרוֹת מֵאֵלָיו. ו) **זֶה דְּבַר ה' אֶל זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר**, זֶה סִימָן לְךָ לְהַבְטִיחַ עַל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁבָּא מִזֶּרַע זְרֻבָּבֶל. **לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ**, כְּלוֹמַר, מֶמְשַׁלְתּוֹ עַל הָאֻמּוֹת לֹא תִּהְיֶה עַל יְדֵי צְבָאוֹת חַיָּלִים רַבִּים וְלֹא בְּכֹחַ זְרוֹעוֹ יִכְבְּשֵׁם בְּמִלְחָמָה. **כִּי אִם בְּרוּחִי**, הוּא יִמְשֹׁל בָּאֻמּוֹת מִבְּלִי טֹרַח מִלְחָמָה, וְרַק בְּרוּחִי, כְּלוֹמַר בְּרְצוֹנִי אֲשֶׁר אֶתֵּן בְּלֵב הָאֻמּוֹת לִהְיוֹת נִכְנָעִים לוֹ וְסָרִים לְמִשְׁמַעְתּוֹ. ז) **מִי אַתָּה הַר הַגָּדוֹל**, אַתָּה מֶלֶךְ גּוֹג שֶׁהִנְּךָ חוֹשֵׁב עַצְמְךָ כְּהַר גָּדוֹל לַעֲמֹד בְּדַרְכּוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, מַה כֹּחַ יֵשׁ בְּךָ. **לְפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר**, לְמוּל הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ תִּהְיֶה כְּאֶרֶץ מִישׁוֹר לַעֲבֹר בְּקַלּוּת, וְלֹא תּוּכַל לַעֲשׂוֹת שׁוּם עִכּוּב. **וְהוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה**, הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן הַטּוֹבָה וְהַחֲשׁוּבָה לְהַנִּיחָהּ בִּיסוֹד בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ**, אָז יִשְׁמַע קוֹל תְּשׁוּאוֹת, שֶׁכֻּלָּם יַעֲנוּ וְיֹאמְרוּ "הִנֵּה לָאֶבֶן הַזֹּאת יֵשׁ לָהּ חֵן רַב", כִּי הִיא טוֹבָה וַחֲשׁוּבָה עַד מְאֹד.

עטרת מרים

הִנֵּה הָאֶבֶן שֶׁהוֹשַׂם בִּיסוֹד בִּנְיַן בֵּית הָעָתִיד אֲשֶׁר נָתַתִּי בְּיַד זְרֻבָּבֶל, מִכָּן הוּא לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם לִשְׁמִירוֹת רִבּוֹת מֵאֵת הַמָּקוֹם בָּרוּךְ־הוּא עַל הַבִּנְיָן הַהוּא **הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ** ה' בְּעַצְמוֹ יַחֲקוֹק צוּרוֹת עַל הָאֲבָנִים לְיַפּוֹתָן, כְּלוֹמַר הוּא יִתֵּן כֹּחַ וְעֶזֶר עַל הַמְּלָאכָה. **נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי אֶת־עֲוֹן הָאָרֶץ־הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד** כִּי אָז לֹא יֵחָטְאוּ עוֹד וַעֲוֹנוֹת הַקּוֹדְמִים אֶסְלַח, וְאָז: י **בַּיּוֹם הַהוּא** שֶׁיִּוַּסֵּד הַהֵיכָל **נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת** אָז תִּשְׁבְּנוּ לָבֶטַח **תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה** לְשֶׁבֶת בְּצִלָּהּ **וְלֶאֱכוֹל מִפְּרִיָּהּ מָרוֹב הַטּוּבָה שֶׁיִּהְיֶה אָז:**

א הַנָּבִיא לֹא הֵבִין אֶת הַמַּרְאֶה הַקּוֹדֶם, וְלֹא יָדַע הַכַּוָּנָה עַל מָה שֶׁאָמַר שֶׁיְּפַתֵּחַ **פִּתֻּחָהּ שִׁבְעָה עֵינַיִם,** וְעַל כֵּן נָפַל בְּשִׁינָה **וַתְּרַדְּמָה וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יֵעוֹר מִשְׁנָתוֹ:** ב **וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁהּ:** ג **וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ:** ד **וָאַעַן וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה אֲדֹנִי:** ה **וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־הֵמָּה אֵלֶּה וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִי:** ו **וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר־יְהוָה אֶל־זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:** ז **מִי־אַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ:**

בַּמְּנוֹרָה שֶׁהַכֹּל נַעֲשֶׂה מֵעַצְמוֹ, וְהוּא רָמַז לִזְרֻבָּבֶל עַל הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ הַבָּא מִזַּרְעוֹ זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר אָז תִּהְיֶה הַנְּחָמָה ה' **לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי** שֶׁרוּחַ ה' לְבַדּוֹ יַנְהִיג וְיִמְשׁוֹל **אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:** ז עַל מֶלֶךְ גּוֹג יֹאמַר **מִי־אַתָּה** שֶׁאַתָּה **הַר־הַגָּדוֹל** לַעֲמוֹד **לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל** בִּפְנֵי הַמָּשִׁיחַ לְבַד יוּכַל לַעֲבוֹר, לֹא כֵן כִּי לְמוּלוֹ תִּהְיֶה **לְמִישֹׁר** וּבְקַל יַעֲבוֹר **וְהוֹצִיא** וּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יוֹצִיא **אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה** לְהַנִּיחָהּ בִּיסוֹד בִּנְיַן בֵּית הָעָתִיד, וְאָז יִשְׁמְעוּ **תְּשֻׁאוֹת** וְהֻמְיָה לֵאמֹר **חֵן חֵן לָהּ** לָאֶבֶן הַזֹּאת יֵשׁ לָהּ חֵן רַב בְּעֵינֵי כֻלָּם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סוף זמן קידוש לבנה:
יום ראשון בערב, י"ג סיון

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד סיון, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

... כפי שאמר לי... הנה אביו למד בליובאוויטש והרי ידוע פס"ד המשנה שהאב זוכה לבן בחכמה שהיא הסברא הישרה וכמבואר במפרשי המשנה שם, ואין לך סברא ישרה מזו, להכיר בההכרח הגמור בדורותנו אלה ללמוד זאת החכמה (עיין אגרת הקדש לרבנו הזקן דף קמ"ב ע"ב) שזה משפיע על כל מעמד ומצב האדם ובפרט של אלו שהוריהם כבר נכנסו בכרם פנימיות התורה שאז ציווי רז"ל (שבת ל"א סוף ע"א) אם יראת ד' אוצרו הן א"ל כו' הוא בהחלט ובהקדם והשי"ת יזכהו להיות ג"כ צנור אשר על ידו יתפשט לימוד זה גם בחביריו וסביבתו.

בברכת מזל טוב מזל טוב.

לוח זמנים לשבת פרשת בהעלותך בחו"ל (שלח באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	05:37	05:38	08:26	08:28	09:08	09:09	10:20	10:22	19:48	19:49	20:18	20:19	19:29	20:31
חיפה (ק)	05:32	05:33	08:22	08:24	09:05	09:06	10:18	10:20	19:54	19:55	20:22	20:23	19:25	20:35
ירושלים (ק)	05:34	05:35	08:24	08:25	09:05	09:06	10:18	10:20	19:53	19:54	20:18	20:19	19:14	20:31
תל אביב (ק)	05:35	05:36	08:25	08:26	09:07	09:08	10:20	10:21	19:51	19:52	20:20	20:21	19:32	20:33
אוסטריה, וינה (ק)	04:54	04:55	07:37	07:39	08:53	08:54	10:15	10:17	20:58	20:59	21:43	21:44	20:41	22:03
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:35	07:36	09:16	09:18	09:56	09:58	10:46	10:47	17:09	17:11	17:39	17:41	16:52	17:53
אוקראינה, אודסה (ק)	05:04	05:05	07:52	07:54	08:59	09:01	10:20	10:22	20:53	20:54	21:35	21:36	20:36	21:54
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:29	04:30	07:13	07:15	08:28	08:29	09:50	09:51	20:32	20:33	21:16	21:17	20:15	21:36
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	04:38	04:39	07:20	07:22	08:37	08:39	10:00	10:01	20:45	20:46	21:30	21:31	20:28	21:50
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	04:54	04:56	07:22	07:24	08:59	09:00	10:23	10:24	21:19	21:20	22:08	22:08	21:02	22:30
אוקראינה, קייב (ק)	04:46	04:48	07:08	07:11	08:51	08:52	10:15	10:16	21:13	21:14	22:02	22:02	20:56	22:24
איטליה, מילאנו (ק)	05:34	05:36	08:24	08:26	09:28	09:29	10:48	10:49	21:18	21:19	21:56	21:57	21:01	22:14
אקוואדור, קיטו (ח)	06:12	06:14	08:41	08:42	09:12	09:13	10:14	10:16	18:19	18:20	18:43	18:44	18:02	18:54
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	08:00	08:01	09:48	09:49	10:26	10:27	11:17	11:18	17:51	17:53	18:20	18:22	17:35	18:33
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	09:10	09:11	10:44	10:46	11:27	11:28	12:15	12:16	18:23	18:25	18:56	18:58	18:06	19:10
ארה"ב, בולטימור (ק)	05:40	05:41	08:32	08:33	09:22	09:23	10:39	10:40	20:36	20:37	21:11	21:12	20:19	21:26
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:25	05:26	08:17	08:18	09:09	09:10	10:26	10:28	20:30	20:31	21:06	21:06	20:13	21:21
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:25	05:27	08:17	08:19	09:09	09:11	10:27	10:28	20:31	20:32	21:06	21:07	20:13	21:22
ארה"ב, דטרויט (ק)	05:55	05:57	08:47	08:49	09:42	09:44	11:01	11:02	21:12	21:13	21:49	21:50	20:55	22:06
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:21	06:22	09:10	09:11	09:50	09:51	11:02	11:04	20:26	20:27	20:54	20:55	20:09	21:07
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:41	05:43	08:32	08:33	09:15	09:17	10:29	10:31	20:06	20:07	20:37	20:38	19:49	20:51
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:30	06:31	09:17	09:18	09:54	09:55	11:05	11:06	20:15	20:16	20:43	20:44	19:58	20:55
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:18	05:20	08:10	08:12	09:04	09:05	10:22	10:23	20:28	20:29	21:04	21:05	20:11	21:20
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	05:50	05:51	08:42	08:43	09:33	09:35	10:51	10:52	20:53	20:54	21:29	21:30	20:36	21:44
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:15	05:17	08:07	08:09	09:02	09:03	10:20	10:21	20:29	20:30	21:06	21:06	20:12	21:22
בוליביה, לה-פס (ח)	07:00	07:01	09:13	09:14	09:45	09:46	10:43	10:44	18:08	18:10	18:33	18:35	17:52	18:45
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:26	05:28	07:44	07:45	09:33	09:34	10:58	10:59	22:01	22:02	22:52	22:53	21:44	23:16
בלגיה, בריסל (ק)	05:28	05:30	07:44	07:45	09:34	09:36	10:59	11:00	22:00	22:00	22:49	22:50	21:42	23:12
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:49	06:49	08:52	08:53	09:26	09:27	10:21	10:23	17:33	17:35	17:55	17:56	17:16	18:06
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:34	06:35	08:40	08:41	09:13	09:14	10:09	10:10	17:18	17:20	17:44	17:46	17:01	17:56
בריטניה, לונדון (ק)	04:43	04:44	07:02	07:03	08:50	08:52	10:15	10:17	21:23	21:24	22:12	22:13	21:09	22:36
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	04:39	04:41	07:10	07:12	08:53	08:54	10:20	10:21	21:41	21:42	22:38	22:39	21:27	23:06
גרמניה, ברלין (ק)	04:43	04:45	07:08	07:09	08:53	08:55	10:20	10:21	21:35	21:35	22:27	22:27	21:17	22:53
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:15	05:17	07:45	07:47	09:19	09:20	10:43	10:44	21:39	21:39	22:27	22:27	21:21	22:49
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:54	06:55	08:55	08:56	09:29	09:31	10:24	10:25	17:31	17:32	17:50	17:52	17:14	18:02
הודו, מומבאי (ח)	06:01	06:03	08:44	08:45	09:19	09:20	10:27	10:28	19:18	19:20	19:44	19:46	19:01	19:56
הודו, פונה (ח)	05:59	06:00	08:41	08:42	09:15	09:17	10:24	10:25	19:13	19:15	19:39	19:40	18:56	19:51
הונגריה, בודפשט (ק)	04:46	04:48	07:32	07:33	08:44	08:45	10:05	10:07	20:44	20:45	21:28	21:28	20:27	21:47
טורקיה, איסטנבול (ק)	05:28	05:29	08:20	08:22	09:13	09:14	10:31	10:32	20:36	20:37	21:12	21:13	20:19	21:27
יוון, אתונה (ק)	06:02	06:04	08:54	08:56	09:43	09:44	10:59	11:00	20:51	20:52	21:24	21:25	20:34	21:39
מולדובה, קישינב (ק)	05:09	05:11	07:56	07:58	09:06	09:07	10:27	10:28	21:03	21:04	21:46	21:47	20:46	22:05

לוח זמנים לשבת פרשת בהעלותך בחו"ל (שלח באה"ק) בערים שונות בעולם קצט

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	05:58	06:00	08:41	08:42	09:16	09:17	10:24	10:26	19:16	19:18	19:43	19:44	18:59	19:54
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	08:10	08:11	09:32	09:33	10:18	10:19	11:04	11:05	16:52	16:53	17:28	17:30	16:35	17:44
נפאל, קטמנדו (ח)	05:08	05:10	07:56	07:57	08:35	08:36	09:46	09:47	19:02	19:03	19:30	19:31	18:45	19:43
סינגפור, סינגפור (ח)	07:00	07:01	09:30	09:31	10:01	10:02	11:04	11:05	19:12	19:13	19:36	19:37	18:55	19:47
פולין, ורשא (ק)	04:14	04:16	06:37	06:39	08:24	08:25	09:50	09:51	21:01	21:02	21:54	21:55	20:44	22:19
פרו, לימה (ח)	06:27	06:28	08:45	08:46	09:16	09:18	10:16	10:17	17:52	17:54	18:17	18:18	17:35	18:28
צרפת, ליאון (ק)	05:50	05:52	08:40	08:41	09:44	09:46	11:05	11:06	21:34	21:35	22:15	22:16	21:17	22:33
צרפת, פריז (ק)	05:47	05:48	08:27	08:29	09:47	09:49	11:10	11:12	22:00	22:00	22:43	22:44	21:42	23:04
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:46	05:47	08:18	08:20	08:50	08:51	09:54	09:55	18:10	18:11	18:34	18:35	17:53	18:45
קנדה, טורונטו (ק)	05:36	05:37	08:27	08:29	09:25	09:27	10:45	10:46	21:05	21:06	21:41	21:42	20:48	21:58
קנדה, מונטריאול (ק)	05:05	05:07	07:55	07:56	08:58	09:00	10:19	10:20	20:48	20:49	21:27	21:28	20:31	21:45
קפריסין, לרנקה (ק)	05:32	05:33	08:23	08:24	09:07	09:09	10:22	10:23	20:02	20:03	20:34	20:35	19:45	20:48
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:18	04:19	06:58	06:59	08:36	08:37	10:04	10:06	21:38	21:38	22:40	22:40	21:20	23:12
רוסיה, מוסקבה (ח)	03:44	03:46	06:31	06:32	08:06	08:07	09:35	09:37	21:22	21:23	22:24	22:24	21:05	23:00
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:25	04:26	07:11	07:13	08:22	08:23	09:43	09:45	20:20	20:21	21:04	21:04	20:03	21:23
שוויץ, ציריך (ק)	05:29	05:30	08:15	08:17	09:26	09:27	10:48	10:49	21:31	21:32	22:09	22:10	21:14	22:29
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:51	05:53	08:30	08:32	09:04	09:05	10:10	10:12	18:48	18:49	19:13	19:14	18:31	19:24

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00531
19/06/2016

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים